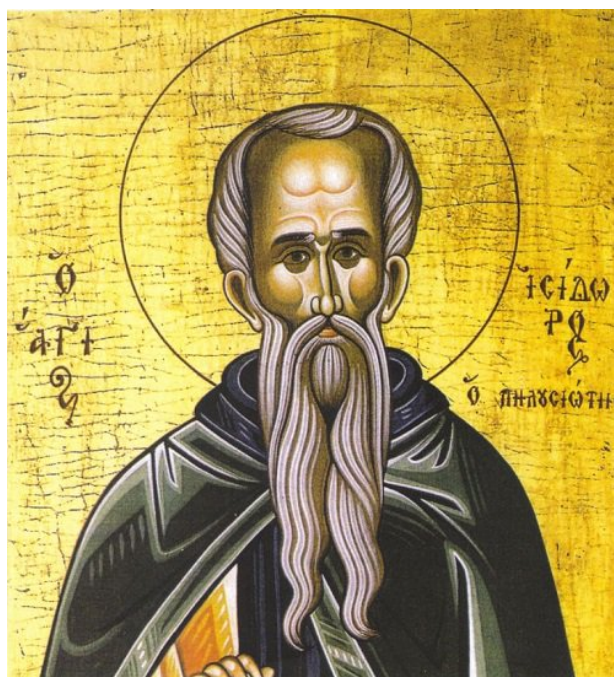

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Δ. ΚΕΣΑΝΙΔΗ

Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΣΙΔΩΡΟ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

η εικὼν του αγίου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΣΤΟΝ
ΤΟΜΕΑ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΖΗΣΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2010

Στο σεβαστό μου δάσκαλο
 πρωτοπρεσβύτερο Θεόδωρο Ζήση
 ως αντιπελάργωσιν
 για τις πνευματικές και τις υλικές προς το πρόσωπό μου ευεργεσίες του
 με αγάπη και δέος
 κατά την προτροπή του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου
 “χρή τους μαθητευομένους, και ως πατέρας φιλείν τους όντως διδασκάλους,
 και ως άρχοντας δεδοικέναι, και μήτε δια την αγάπην εκλύειν τον φόβον, μήτε
 δια τον φόβον αμαυρούν την αγάπην”¹

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πέρασαν αρκετά χρόνια από τότε που το βλέμμα μας έπεσε πάνω σε δύο λέξεις: “Ισιδóρος Πηλουσιώτης”. Ήταν ένα άγνωστο όνομα, το οποίο συναντήσαμε κατά τη μελέτη της Ποιμαντικής του αγίου Νεκταρίου. Αυτή υπήρξε η πρώτη και φευγαλέα μας γνωριμία με τον άγιο. Κατόπιν κατά τη διάρκεια των σπουδών μας στη Θεολογική Σχολή “ξανασυναντηθήκαμε” με τον Αλεξανδρινό Πατέρα. Σιγά-σιγά μάς γεννήθηκε η επιθυμία να γίνουμε πιο στενοί γνώριμοί του και φίλοι του. Μοναδικός τρόπος γι’ αυτό θα ήταν να εγκύψουμε στα συγγράμματά του και να διαβάσουμε όσο πιο πολλά κείμενα γίνεται για τον άγιο. Μάθαμε ότι έγραψε πολλά για ένα αγαπητό μας θέμα: την

1 Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Επιστολαί, Ωρίωνι διακόνω, βιβλ. Β΄, αριθμ. κστ΄, P.G. 78, 473.

ιερωσύνη. Θελήσαμε έτσι να μελετήσουμε με ζήλο και επιμέλεια τα πολλά του κείμενα για την ιερατική επιστήμη. Μετά από σύντομη έρευνα στα σημεία πώλησης των θρησκευτικών βιβλίων και στις βιβλιοθήκες δε μείναμε ιδιαίτερα ικανοποιημένοι. Ως μοναδική ευκαιρία και ευλογία εκ Θεού είδαμε την εγγραφή μας στο Πρόγραμμα των Μεταπτυχιακών Σπουδών της Θεολογικής Σχολής. Το πρώτο θέμα που μας ήρθε στο νου για την εκπόνηση της διπλωματικής μας εργασίας υπήρξε η ιερωσύνη κατά τον άγιο Ισίδωρο Πηλουσιώτη. Έπρεπε όμως αυτή η πολυετής και καρδιακή μας επιθυμία να εγκριθεί από τον σύμβουλο καθηγητή μας. Κι αν εκείνος μάς πρότεινε κάποιο θέμα διαφορετικό από το ποθητό σε εμάς; Η μεγάλη του όμως αγάπη και ευγένεια τον ώθησαν να μας ρωτήσει, αν εμείς έχουμε επιλέξει κάποιο θέμα. Ακούγοντας ο π. Θεόδωρος την επιλογή μας δεν την απέρριψε, όμως ούτε και ενθουσιάστηκε. Ως συνετός δάσκαλος έπρεπε να μας αποκαλύψει και μας ετόνισε ότι πάρα πολλά έγραψε ο άγιος Ισίδωρος για την ιερωσύνη και έτσι θα αντιμετωπίζαμε ιδιαίτερη δυσκολία στην επεξεργασία του πλούσιου υλικού. Κατανοώντας όμως το μύχιο πόθο μας, δε θέλησε να μας στεναχωρήσει και έτσι γρήγορα συμφώνησε με την απόφασή μας.

Οι λόγοι οι οποίοι μας παρακίνησαν να επιλέξουμε ως θέμα ‘‘Η ιερωσύνη κατά τον άγιο Ισίδωρο Πηλουσιώτη’’ είναι οι εξής:

- α. η συγκίνησή μας να ασχολούμαστε με την περί ιεροσύνης διδασκαλία των αγίων Πατέρων,
 - β. η επιθυμία μας να εγκύψουμε στο βίο και στο έργο ενός πολύ λίγο γνωστού ιερού Πατρός,
 - γ. η απουσία από τις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία παρόμοιου θέματος,
 - δ. ο πόθος μας να έχουμε στην προσωπική μας βιβλιοθήκη κείμενα γραμμένα από το άγιο χέρι μεγάλου Πατρός της Εκκλησίας μας αναφερόμενα στο σπουδαίο αξίωμα της ιερωσύνης και
 - ε. η σκέψη να ωφεληθούν πνευματικά ο γράφων αλλά και όσοι θα διαβάσουν κάτι από τα κείμενα του αγίου. Πιστεύουμε ότι με τα λόγια του ιερού Πατρός ο υποψήφιος κληρικός θα χαλιναγωγεί τον ιερατικό του πόθο και θα μάθει τις δυσκολίες του ιερατικού έργου, ενώ ο κληρικός θα έχει ως πολύτιμη ποιμαντική δέλτο και εκ Θεού σύμβουλό του τις πολύτιμες διδασκαλίες του.
- Βέβαια και προ ημών και θεολογικά ασυγκρίτως ανώτερός μας μελέτησε, σημείωσε και σχολίασε τις περί ιερωσύνης θέσεις του αγίου Ισιδώρου. Ήταν ο καθηγητής και πρωτοπρεσβύτερος Χρυσ. Ζαφειρόπουλος². Δυστυχώς όμως όσο και να αναζητήσαμε το κείμενό του, δεν κατέστη δυνατό να το βρούμε. Ασφαλώς και δεν τολμούμε να ισχυριστούμε ότι το κενό αυτό ή την απουσία από τις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία κάλυψε η παρούσα εργασία μας. Θα ήταν ωστόσο μεγάλη χαρά και ηθική αμοιβή για εμάς, αν κατάφερνε η προσπάθειά μας να μεταδώσει ερεθίσματα σε κληρικό, μοναχό ή καθηγητή να αναλάβει την εκπόνηση μελέτης πιο επιστημονικής από την παρούσα, η οποία και θα περιβάλλεται με το εκκλησιαστικό και θεολογικό κύρος της ιδιότητός του. Νομίζουμε ότι εδώ ταιριάζουν οι λόγοι του αγίου Ισιδώρου: ‘‘και ταύτα

2 Το έργο αυτό είναι: Η ιερωσύνη κατά τον Ισίδωρον Πηλουσιώτην, εναίσιμος επί πτυχίω διατριβή, Ι. Θ. Σχολή Χάλκης 1959.

παρ' ημών. Ει δε τις έχοι βέλτιον λέγειν, και λεγέτω και ακουέσθω''³. Έτσι θα μπορούσε κάθε κληρικός ή υποψήφιος κληρικός να μελετά εύκολα, άνετα και έγκυρα μαζί με τα ποιμαντικά έργα των αγίων Ιωάννου Χρυσοστόμου και Γρηγορίου Θεολόγου και τις περί ιερωσύνης απόψεις του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου.

Κατά τη διετή μελέτη των επιστολών του ιερού Πατρός θαυμάσαμε και απολαύσαμε το κάλλος και τη γλυκύτητα των αγιοπνευματικών του λόγων. Ξεδιψάσαμε από τη ζωογόνο πηγή και τα ζείδωρα νάματα της Αγίας Γραφής και των πατερικών κειμένων, τα οποία συνεχώς χρησιμοποιεί στις επιστολές του. Νιώσαμε να πέφτουν πάνω μας κάποιες ακτίνες του θείου Φωτός, το οποίο είχε μεταβάλει το λιτό ασκητήριο του Πηλουσίου όρους σε ''λυχνίαν λάμπουσιν πάσι τοις εν τη οικία''.

Η χρονολογική βέβαια απόστασή μας από τα χρόνια του μας έφερε αντιμέτωπους με ένα πρόβλημα. Συναντήσαμε πολλές φορές δυσκολία στην κατανόηση λέξεων του αγίου, διότι ζούσε σε περιβάλλον φιλάττικον και αφθονούν στο λόγο του όχι μόνον οι έννοιες και η επιχειρηματολογία του κλασικισμού, αλλά και οι λεκτικοί και φραστικοί τύποι των ένδοξων ποιητών και συγγραφέων⁴. Η δυσκολία όμως αυτή ξεπεράστηκε με τη χρήση της γνωστής σειράς ''Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας'' (ΕΠΕ), η οποία από το έτος 2000 εξέδωκε το αρχαίο κείμενο μαζί με τη μετάφραση των επιστολών του αγίου.

Θα θέλαμε να εκφράσουμε την υϊκή μας ευγνωμοσύνη και ευχαριστία στο σεβαστό καθηγητή μας πρωτοπρεσβύτερο Θεόδωρο Ζήση, διότι μας έμαθε να αγαπούμε και να μελετούμε τους αγίους Πατέρες, σεβάσθηκε τη μεγάλη μας επιθυμία να ασχοληθούμε με το θέμα αυτό και μας καθοδηγούσε έκθυμα στην εκπόνηση της παρούσης διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστίες επίσης εκφράζουμε στον υποψήφιο διδάκτορα της Θεολογικής Σχολής τού Α.Π.Θ. κ. Ιωάννη Θεοδωρίδη, διότι μας ενίσχυε ηθικώς και επιστημονικώς και μας έδινε πολύτιμες νουθεσίες σε όλη τη διάρκεια της μεταπτυχιακής μας μελέτης.

Ευχαριστούμε όμως πάνω από όλους το Θεό που μας αξίωσε να μελετήσουμε τα κείμενα του αγίου και αφοσιωμένου δούλου Του Ισιδώρου Πηλουσιώτου και να ολοκληρώσουμε τη διπλωματική μας εργασία.

Ευγνωμονούμε βέβαια και τον ιερό Πατέρα που έγραψε τις επιστολές του και τις φύλαξε, αυτός και οι μαθητές του⁵, ως πνευματικό θησαυρό για τους μεταγενεστέρους του. Τον ευχαριστούμε ακόμα που μας τίμησε τόσο πολύ, ώστε να μας τις εμπιστευθεί. Ωστόσο τον βλέπουμε νοερώς να μη μένει ικανοποιημένος από την προσπάθειά μας. Ως άγιος που είναι θέλει κάτι περισσότερο · επιθυμεί κάτι βαθύτερο, πνευματικότερο και πιο θεάρεστο. Γνωρίζει πολύ καλά την κακή συνήθεια πολλών αναγνωστών, στους οποίους ''δεινός λόγων έρωσ ταις ψυχαίς...ου των δια του εμπνείσθαι υπό των πράξεων του λέγοντος ζώντων, αλλά των δια την ευγλωττίαν εις ακοάς νεκράς

3 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. 4ε', Ρ.Γ. 78, 804.

4 Αδ. Διαμαντοπούλου, ''Ισιδώρος'', τόμ. 21(1926), σσ.112-113.

5 ''Φαίνεται ότι ο ίδιος ο Ισιδώρος διετρήει αντίγραφα των επιστολών του, τουλάχιστον έπειτα από ωρισμένον χρονικόν σημείον, τα οποία μετά τον θάνατόν του κάποιος μαθητής του θα μετέφερεν εις την Κωνσταντινούπολιν'' (Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 223).

ενηχουμένων...Ουκ εις ωφέλειαν ο λόγος και έργων επίδειξιν, ἀλλ' εις κρότον μόνον τελευτά''⁶. Τον ακούμε στο σημείο αυτό ως φωνή βοῶσα εκ της ερήμου του Πηλουσίου να μας καλεί να μη μείνουμε μόνο στην επιδοκιμασία των σοφών του νουθεσιών, αλλά να προχωρήσουμε στην εφαρμογή τους. 'Ὡςπερ γαρ ὅσα κακίζομεν αποφεύγειν σπουδάζομεν, εἰ σωφρονούμεν, οὕτως ἂ θαυμάζομεν, πάντως αἰρούμεθα. Του χάριν δη ταῦτα λέγω, ἴσως ουκ αγνοεῖς, οφείλων ἦν ἐπήνεσας συμβουλήν εις πέρας αγαγείν''⁷.

Αναστάσιος Κεσανίδης
24 Μαΐου 2010
εορτή του Αγίου Πνεύματος
Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

1. Ο βίος του αγίου	15
2. Το συγγραφικό έργο του αγίου	20
3. Το περί ιερωσύνης συγγραφικό έργο του αγίου	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΣΙΔΩΡΟ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

6 Ελαφίω επισκόπω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. σα΄, P.G. 78, 1452-1453.

7 Παμπρετίω διακόνω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σκστ΄, P.G. 78, 909.

1. Ο ορισμός της ιερωσύνης	28
2. Η ιουδαϊκή ιερωσύνη	28
3. Η χριστιανική ιερωσύνη σε σύγκριση με την ιουδαϊκή	33
4. Η αξία της χριστιανικής ιερωσύνης	34
α'. Η πνευματική προσφορά της ιερωσύνης στον κόσμο	34
αα'. Η τέλεση των ιερών Μυστηρίων	34
Τα ιερά Μυστήρια γενικώς	35
Το Μυστήριο του Βαπτίσματος	37
Το Μυστήριο της Εξομολογήσεως	38
Η εγκυρότητα των ιερών Μυστηρίων που τελούνται από ανάξιους λειτουργούς	40
αβ'. Η θεραπεία και η παρηγορία των ψυχών	42
αγ'. Η μεταστροφή της κοινωνίας.....	44
β'. Η υλική προσφορά της ιερωσύνης στον) 1	
γ'. Συγκρίνοντας τα δύο είδη προσφοράς της	47
δ'. Σύγκριση της ιερωσύνης με την τάξη των αγγέλων	48
ε'. Σύγκριση της ιερωσύνης με την πολιτική εξουσία	49
στ'. Σύγκριση της ιερωσύνης με το μοναχισμό	50
ζ'. Σύγκριση της ιερωσύνης με τη γενική ιερωσύνη των λαϊκών	50
5. Τα ονόματα και οι χαρακτηρισμοί της ιερωσύνης	52
6. Επίπονο και επικίνδυνο το έργο της ιερωσύνης	60
α'. Το επίπονο και δύσκολο έργο της ιερωσύνης	
αα'. Η φροντίδα για τις σωματικές και τις ψυχικές ανάγκες όχι μόνο του εαυτού του αλλά και όλου του λαού.....	62
αβ'. Η θεραπεία των ψυχών	65
αγ'. Η αναζήτηση και η επιστροφή του χαμένου προβάτου στην Εκκλησία	67
β'. Το επικίνδυνο έργο της ιερωσύνης	69
βα'. Ο κίνδυνος του διπλού σκανδαλισμού	70
Το πρώτο είδος σκανδαλισμού	70
Το δεύτερο είδος σκανδαλισμού - Φιληδονία	74
ββ'. Τρυφή - γαστριμαργία.....	79
βγ'. Μέθη.....	82
βδ'. Φιλαργυρία.....	83
βε'. Θυμός.....	85
βστ'. Ραθυμία.....	87
βζ'. Υπερηφάνεια.....	90
βη'. Φθόνος.....	95

7. Τα αμαρτήματα του ιερέως	
α'. Οι επιπτώσεις τους στο λαό και στον ιερέα	96
β'. Σύγκριση των αμαρτημάτων του ιερέως και του λαϊκού	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΣΙΔΩΡΟ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

1. Τα ονόματα και οι χαρακτηρισμοί του ιερέως.....	105
2. Τα απαιτούμενα προσόντα του υποψήφιου ιερέως	111
α'. Το πλήθος των αρετών που καθορίζει ο απόστολος Παύλος	112
β'. Το ανεπίληπτον, τα πολλά θεία χαρίσματα και τα καλά έργα.....	113
γ'. Η αρετή, η περιφρόνηση των επιγείων και ο θείος έρωτας.....	114
δ'. Η αυτοκυριαρχία.....	117
ε' Η ακτημοσύνη και η άλληφιλοσοφία.....,,	118
στ'. Η γνώση των ιερών Γραφών και η ικανότητα προς διδασκαλία.....	118
ζ'. Ο άριστος τρόπος ζωής, η αρετή και ο αγγελικός βίος	121
η'. Η αυτογνωσία, η γνώση της αξίας και των δυσκολιών της ιερωσύνης και η έλλειψη κακιών,	122
θ'. Ο κατά Θεόν ζήλος, η αγνότητα και το μισοπόνηρον	124
ι'. Η κυριαρχία κατά των ηδονών.....	125
ια'. Η έλλειψη θυμού.....	125
ιβ'. Η όχι βιαστική προσέλευση στον ιερό κλήρο.....	125
ιγ'. Ο χρόνος, ο κόπος, η θεία ψήφος και η γνώση της αποφυγής των επιθέσεων των πονηρών πνευμάτων	126
ιδ' Η Θεία Χάρτις και η προθυμία	127
ιε'. Η γνώση του καλώς άρχειν και άρχεσθαι	127
ιστ'. Η αφιλαρχία	128
ιζ'. Ο φωτισμός του Αγίου Πνεύματος	136
ιη'. Η θεία κλήση	136
ια'. Οι εκφραστές της θείας κλήσεως	140
ιβ'. Η ευθύνη του υποψηφίου και των εκλεκτόρων	143
ιγ'. Η ευθύνη του επισκόπου	144
ιθ'. Η μαρτυρία της συνειδήσεως του υποψηφίου	147
κ'. Η έλλειψη πονηριάς και πάθους	148
3. Οι αρετές του ιερέως.....	150
α'. Εσωτερικές - ψυχικές αρετές	
αα'. Αγάπη	155
Αγάπη προς το Θεό	156
Αγάπη προς το συνάνθρωπο	157
αβ'. Ειρήνη	160

αγ΄. Φιλαλήθεια	162
αδ΄. Θυμός	163
αε΄. Ανεξικακία	165
αστ΄. Ευγνωμοσύνη	167
αζ΄. Απλότητα	168
αη΄. Σωφροσύνη	169
Η πρώτη σημασία της	169
Η δεύτερη σημασία της	170
αθ΄. Διάκριση	174
αι΄. Καλός λογισμός	175
αια΄. Πνευματική ζωή	176
αιβ΄. Προσευχή	176
αιγ΄. Ταπεινοφροσύνη	181
αιδ΄. Πραότητα	185
αιε΄. Επιείκεια	187
αιστ΄. Απάθεια	188
αιζ΄. Πίστη	189
αιη΄. Φόβος Θεού	190
αιθ΄. Καθαρότητα του νοός	190
ακ΄. Φωτισμός του Αγίου Πνεύματος	191
ακα΄. Υπομονή	192
Οι κατά κόσμον θλίψεις	193
Οι δια τον Χριστόν θλίψεις	197
ακβ΄. Ελπίδα	200
ακγ΄. Ζήλος	202
ακδ΄. Ακενοδοξία	202
ακε΄. Άγρυπνο πνεύμα	205
ακστ΄. Διορατικότητα	206
ακζ΄. Αυτοεξέταση	206
ακη΄. Συναίσθηση της αποστολής του ιερέως	207
ακθ΄. Γνώση της θεραπείας των ψυχών	208
αλ΄. Θάρρος - Αυταπάρνηση - Αυτοθυσία	209
αλα΄. Αφιλαργυρία	217
αλβ΄. Δικαιοσύνη	218
αλγ΄. Σεμνοπρέπεια - Αιδώς	220

αλδ΄. Εμμονή - Αμετακίνητο φρόνημα	222
αλε΄. Ανεπίληπτο	222
αλστ΄ Μετάνοια	223
β΄. Εξωτερικές - σωματικές αρετές	
βα΄. Αγία υπακοή και αγία ανυπακοή	226
ββ΄. Ιεροπρέπεια	229
βγ΄. Ικανότητα στο λόγο	229
Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο λόγος	231
Ο σιωπηλός αλλά εύγλωττος λόγος	235
Η μη ανταπόκριση των ακροατών στο λόγο	243
Πότε είναι κρείσσον το λαλείν και πότε το σιωπάν	245
βδ΄. Γνώση της Αγίας Γραφής	246
βε΄. Αυτάρκεια	249
βστ΄. Ολιγάρκεια	251
βζ΄. Αποξένωση από τα επίγεια - Αμεριμνησία	255
βη΄. Νηστεία	257
βθ΄. Άσκηση	259
βι΄. Ελεημοσύνη	260
βια΄. Εγκράτεια της γλώσσας	265
Επίλογος	269
Βιβλιογραφία	271

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δύο είναι οι μεγάλοι Πατέρες της Ανατολής που ασχολήθηκαν με την Ποιμαντική και έγραψαν τα δυο κλασικά και ανεπανάληπτα έργα Περί Ιερωσύνης: ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος⁸. Μοναδική αξία κατέχουν τα δυο αυτά συγγράμματα στην πατερική και εκκλησιαστική γραμματεία, αφού 'ούτε πριν από τα δύο μεγάλα αυτά έργα⁹, ούτε μετά από αυτά εγράφησαν τέτοιας πνοής και συνθέσεως ποιμαντικές πραγματείες. Υπάρχει τόση τελειότητα και εμβρίθεια στα έργα των Αγίων Γρηγορίου Θεολόγου και Ιωάννου Χρυσοστόμου, ώστε στη συνέχεια δεν εμφανίσθηκαν παρόμοιες συγγραφικές προσπάθειες, αφού δεν απέμειναν κενά και ελλείψεις για να τις καλύψουν. Πρέπει πάντως για την ακρίβεια να σημειώσουμε ότι υπάρχουν στο χώρο της Ανατολής δύο μικρότερα έργα, ένα φερόμενο υπό το όνομα κάποιου Θεόγνωστου, 'Περί πράξεως και θεωρίας και περί Ιερωσύνης'... Ένα άλλο μικρό έργο Περί Ιερωσύνης, πολύ λίγο γνωστό, συνέγραψε ο Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης με τίτλο 'Περί Ιερωσύνης, προς τινά των ευλαβών μοναχών, ιεράς διακονίας ηξιωμένον, έτι και του αρχιερέως εις τον του πρεσβυτέρου τελούντος τότε βαθμόν'... Και ένας σύγχρονος άγιος και πατήρ της Εκκλησίας ο Άγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως, του οποίου την Ποιμαντική πρέπει να υπολογίζουμε επίσης ως κλασσικό πατερικό έργο Περί Ιερωσύνης'¹⁰.

Θα ήταν ασφαλώς αδύνατο ο ίδιος 'ο Καλός Ποιμήν'¹¹, 'ο Ποιμήν των προβάτων ο Μέγας'¹², 'ο αληθινός ποιμήν... ο Κύριος, ο της ποιμαντικής ηγεμών, και Θεός και Δεσπότης'¹³ να μείνει αδιάφορος και να μη διδάξει στους δούλους Του τους στοιχειώδεις έστω και βασικούς κανόνες της Ποιμαντικής επιστήμης. Έτσι σε όλη την Αγία Γραφή και όχι μόνο στις ποιμαντικές επιστολές του αποστόλου Παύλου μπορεί κανείς να εντοπίσει πολυτίμες διδασκαλίες και νουθεσίες προς τους ποιμένες της Εκκλησίας. Παρομοίως απόψεις 'των δύο καθηγητών της ιερωσύνης'¹⁴ αλλά και άλλων Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων περί της ιερωσύνης συναντούμε διάσπαρτα σε ομιλίες, επιστολές, και πραγματείες της χριστιανικής γραμματείας. Αναφέρουμε τις εκκλησιαστικές αποστολικές διατάξεις, τα συγγράμματα του Κλήμεντος Ρώμης, του Ιγνατίου του Θεοφόρου, του Κυπριανού, του Μεγάλου Αθανασίου, του Μεγάλου Βασιλείου, του Γρηγορίου

8 Θ. Ζήση, 'Ο απόστολος Παύλος', σ. 170.

9 Ο συγγραφέας βέβαια δεν αγνοεί, αλλά αναφέρει σε άλλο σημείο του άρθρου ότι νωρίτερα από αυτούς τους αγίους ο απόστολος Παύλος 'διεξωγράφησε ο ίδιος μέσα στις επιστολές του, και μάλιστα στις ονομασθείσες 'ποιμαντικές', δηλαδή στις δύο Προς Τιμόθεον και στην Προς Τίτον, την εικόνα του καλού ποιμένα με πολλή ενάργεια και με πολλές λεπτομέρειες' (Του αυτού, αυτόθι, σ. 170).

10 Του αυτού, αυτόθι, σσ. 174-178.

11 Ιω. 10, 11.

12 Εβρ. 13, 20 και Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τζ', P.G. 78, 360.

13 Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Α', αριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272.

14 Θ. Ζήση, Κακή υπακοή, σ. 92. Με τη φράση εννοούνται οι άγιοι Γρηγόριος Θεολόγος και Ιωάννης Χρυσόστομος.

Νύσσης, του Ισιδώρου Πηλουσιώτη¹⁵. Τέλος δεν πρέπει να λησμονήσουμε και τους αγίους Ευστάθιο Θεσσαλονίκης¹⁶, Ιωάννη της Κλίμακος, Θεόδωρο τον Στουδίτη, Συμεών τον Νέο Θεολόγο, Κοσμά τον Αιτωλό και Νικόδημο τον Αγιορείτη, στα έργα των οποίων απαντάται πολύτιμο ποιμαντικό υλικό.

Όσον αφορά τη Δύση στην ιερωσύνη αναφέρονται το έργο *“Liber regulae pastoralis”* του αγίου Γρηγορίου Διαλόγου και το *“De officiis ministrorum”* του αγίου Αμβροσίου Μεδιολάνων. Επίσης σπουδαίες ποιμαντικές θέσεις συναντούμε διάσπαρτα στα συγγράμματα του Ιερωνύμου και του Αυγουστίνου¹⁷.

Από όλα αυτά τα σπουδαία συγγράμματα των αγίων Πατέρων επιλέξαμε το πολύ ολίγον μελετημένο έργο ενός πολύ λίγο γνωστού αγίου στους περισσότερους. Στα κείμενά του περικλείονται πολύτιμες περί της ιερωσύνης διδασκαλίες, οι οποίες περιγράφουν ζωηρά το μεγαλείο της, την ασύγκριτη προσφορά της στο ανθρώπινο γένος, τις απαιτούμενες αρετές και τα βαρύτατα καθήκοντα των ποιμένων της Εκκλησίας και τις ολέθριες επιπτώσεις των επιπόλαιων χειροτονιών. Εβδομήντα πέντε περίπου υπολογίζονται οι επιστολές του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου που αφορούν το ύψιστο λειτούργημα του κληρικού¹⁸ και απεστάλησαν σε ποιμένες και ποιμαινομένους. Στις υπόλοιπες προς κληρικούς επιστολές του θίγονται άλλα πνευματικά θέματα, όπως ερμηνευτικά, ηθικά κ. ά., από τα οποία μπορεί κανείς να αντλήσει εμμέσως διδάγματα για την ιερωσύνη και τις αρετές του ιερέως. Στην εργασία μας τις συμπεριλάβαμε όλες, δηλαδή τις επιστολές που αφορούν άμεσα ή έμμεσα στην ιερωσύνη και στον ιερέα.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο παρουσιάζεται ο βίος, το γενικό και το ειδικό περί της ιερωσύνης συγγραφικό έργο του αγίου Ισιδώρου. Στο δεύτερο κεφάλαιο ασχολούμαστε ειδικότερα με τις περί ιερωσύνης θέσεις του, όπως είναι ο ορισμός της ιερωσύνης, η αξία της, το επίπονο και το ριψοκίνδυνο έργο της. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στα προσόντα που πρέπει να έχει ο υποψήφιος και στις αρετές του ιερέως.

Λυπούμαστε που δε διατηρήσαμε τους τόνους και τα πνεύματα της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, όταν αντιγράφουμε τα κείμενα του αγίου ή σύγχρονου μελετητή γράφοντος στην καθαρεύουσα. Ωστόσο κρατήσαμε την ορθογραφία των συγγραφέων των κειμένων αυτών.

Όπου γίνεται λόγος για τα καθήκοντα και τις αρετές του επισκόπου τα ίδια πρέπει να εννοηθούν και για τον πρεσβύτερο και το διάκονο, διότι κατά τον ιερό Χρυσόστομο *“Διαλεγόμενος [ο Παύλος] περί επισκόπων και χαρακτηρίσας αυτούς και ειπών τίνα μεν έχειν, τίνων δε απέχεσθαι χρή, και το των πρεσβυτέρων τάγμα αφείς, εις τους διακόνους μετεπήδησε. Τί δήποτε; Ότι ου πολύ το μέσον αυτών και των επισκόπων. Και γαρ και αυτοί διδασκαλίαν εισίν αναδεδεγμένοι και προστασίαν της εκκλησίας · και ά περί επισκόπων είπε, ταύτα και πρεσβυτέροις αρμόττει. Τη γαρ χειροτονία μόνη υπερβεβήκασι, και τούτω μόνον δοκούσι πλεονεκτείν τους πρεσβυτέρους. “*Διακόνους

15 Β. Φανουργάκη, *“Περί ιερωσύνης”*, σσ. 104-107 και σ. 114.

16 Γ. Θεοδορούδη, *“Ιερείς”*, σσ. 117-144.

17 Αθ. Γκίκα, *Μαθήματα*, σσ. 27-28.

18 Β. Φανουργάκη, *ένθ’ ανωτ.*, σ. 114.

ωσαύτως'. Τουτέστι, τα αυτά δει, φησίν, ἔχειν και αυτούς''¹⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

1. Ο βίος του αγίου

Επειδή τα βιογραφικά στοιχεία είναι χρήσιμα για την κατανόηση πολλών σημείων από τα γραπτά κείμενα του αγίου, θα αναφερθούμε στο βίο του

19 I. Χρυσοστόμου, Υπόμνημα, P.G. 62, 553.

ιερέως και μοναστού του Πηλουσίου, ὡς διαπρεπούς διδασκάλου και Πατρός της Εκκλησίας²⁰.

Ο ἅγιος Ισίδωρος Πηλουσιώτης αποτελεί ὡς μία εκ των υπεροχωτέρων πατερικών φυσιογνωμιών²¹. Αν και ὄχι πολύ γνωστός στους πολλούς, είναι από τις ευγενέστερες μορφές της Εκκλησίας²². Ἐζησε από το δεύτερο μισό του δ' αιώνα ἕως και το πρώτο μισό του ε' μ. Χ. αιώνα στην Αίγυπτο. Γεννήθηκε το 350²³ μ.Χ. ἢ και ενωρίτερα²⁴ ἢ το 360²⁵ ἢ το 370²⁶.

εικόν του αγίου

Ασυμφωνία μεταξύ των βιογράφων υπάρχει και στο θέμα της γενέτειράς του. Κατά τους περισσότερους τόπος της γεννήσεως του αγίου Ισίδωρου υπήρξε η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Υπάρχει εντούτοις και η άποψη ότι καταγόταν από το Πηλούσιον της Αιγύπτου²⁷. Το Πηλούσιον ἦταν αρχαιοτάτη πόλη κτισμένη στα βορειοανατολικά μέρη της Κάτω Αιγύπτου και στο ανατολικό στόμιο του Νείλου²⁸. Στα χρόνια του αγίου η πόλη βρισκόταν σε ακμή, ενώ σήμερα, πλησίον της οποίας είναι η αραβική κώμη Τινέχ, σώζονται μόνο λείψανά της²⁹.

20 Γ. Δράγα, Ὁ ἅγιος Ισίδωρος'', P.G. 78, να'.

21 Ι. Κορναράκη, Η εν ταις επιστολαίς Ισιδώρου, σ. 11.

22 Δ. Μπαλάνου, Οι Πατέρες, σ. 101.

23 Γ. Δράγα, ἐνθ' ανωτ., να'. Αχ. Πιτσίλκα, Βίος, σ. 3.

24 Κ. Φούσκα, Θεηγόροι, σσ. 28-29.

25 Π. Χρήστου, Εκκλησιαστική Γραμματολογία, σ. 240. Δ. Μπαλάνου, Οι Πατέρες, σ. 102. Ι. Κορναράκη, ἐνθ' ανωτ., σ. 11. Κ. Μπόννη, Πατρολογία, σ. 126. Ι. Χαλκίτη, Η χρήσις, σ. 26. Μ. Γαλανού, Οι βίοι, σ. 8. Αθ. Παπαρνάκη, Ὁ Εἰσαγωγὴ'', σ. 8.

26 Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 221. R. Janin, Ὁ Ισίδωρος'', σ. 1012. Αθ. Παπαρνάκη, ἐνθ' ανωτ., σ. 8.

27 Αδ. Διαμαντοπούλου, ἐνθ' ανωτ., τόμ. 20(1925), σ. 105 και τόμ. 21(1926), σ. 105. Κ. Φούσκα, Θεηγόροι, σ. 28. Αχ. Πιτσίλκα, ἐνθ' ανωτ., σ. 3. Γ. Δράγα, ἐνθ' ανωτ., P.G. 78, να'. Μ. Smith, Ὁ Βίος'', P.G. 78, νζ'.

28 Αδ. Διαμαντοπούλου, ἐνθ' ανωτ., τόμ. 21(1926), σ. 99.

29 Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σ. 12. Ωστόσο κατά τον καθηγητή Κ. Φούσκα ὅτι δὲν εἶναι σωστό να συνδέεται το ὄνομα του Πηλουσίου με τις μεταγενέστερες ιστορικές μεταβολές του Πηλουσίου, δηλ. τη Δαμιέττη ἢ το χωριὸ Τινέχ ἢ το Πορτ-Σαιντ, ὅπως ονομάζεται σήμερα η ευρύτερη περιοχή'' (Κ. Φούσκα, Ο ἅγιος Ισίδωρος, σ. 29).

χάρτης της Αιγύπτου
από τη Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια

Ήταν γόνος ευγενών και ευσεβών γονέων και συγγενείς των Πατριαρχών Αλεξανδρείας Θεοφίλου και Κυρίλλου³⁰. Χάρη στον κοσμικό πλούτο των γονέων του ἠδυνήθη κτήσασθαι τον της τε καθ' ημάς και της θύραθεν σοφίας πλούτον³¹.

Σπούδασε αρχικά στο Πηλούσιο και μετέπειτα στην Αλεξάνδρεια φιλοσοφία και φιλολογία³². Μετά το τέλος των σπουδών του ανέλαβε στην Αλεξάνδρεια το έργο του Κατηχητού και Διδασκάλου³³. Έγινε δάσκαλος της Ρητορικής και γενικότερα της Φιλολογίας³⁴.

Πήγε στην Κωνσταντινούπολη για να ακούσει τις διδασκαλίες του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου και μελετούσε τα συγγράμματα του Αντιοχέως ιερού Πατρός³⁵. Υπάρχει πάντως και η άποψη ότι ο Ισίδωρος δεν πήγε ούτε στην Αντιόχεια ούτε στην Κωνσταντινούπολη για να ακούσει τον Χρυσόστομο, αλλά γνώρισε τη διδασκαλία του μέσα από τα ταχέως διαδοθέντα συγγράμματά του³⁶. Δεν κρύβει στις επιστολές του τη βαθύτατη αγάπη και το ζωηρότατο θαυμασμό του για τον Οικουμενικό Διδάσκαλο της Εκκλησίας³⁷.

30 Γ. Δράγα, ἐνθ' ανωτ., Ρ.Γ. 78, να'. Μηνάιον, σ. 60. Φιλ. Τσερνιγόβου, Ιστορική, σ. 98. R. Janin, ἐνθ' ανωτ. σ. 1012.

31 Φιλ. Τσερνιγόβου, ἐνθ' ανωτ., σ. 98.

32 Κ. Φούσκα, Θέματα, σ. 29.

33 Δ. Μπαλάνου, Οι Πατέρες, σ. 102. Αχ. Πιτσίλκα, ἐνθ' ανωτ., σ. 5. Κ. Μπόνη, Πατρολογία, σ. 126. Αθ. Παπαρνάκη, ἐνθ' ανωτ., σ. 9.

34 Αδ. Διαμαντοπούλου, ἐνθ' ανωτ., τόμ. 21(1926), σ.294.

35 Φιλ. Τσερνιγόβου, ἐνθ' ανωτ., σσ. 98-99.

36 Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σ. 15. Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σσ. 102-104.

37 Ενδεικτικά είναι τα γραφόμενά του για τον Χρυσόστομο: Ἔτις δε των μετ' αυτόν τεχθέντων ανθρώπων, ου χάριν έχειν οἶδε τη θεία προνοία, ότι μετ' αυτόν ετέχθη και ουκ άπειρος απήλθε της

Άλλωστε καθένας μελετητής των έργων του ιερού Χρυσοστόμου θα αναγνωρίσει πολλές φορές ιδέες και θέσεις του Αντιοχέως Πατρός να κρύπτονται μέσα στις επιστολές του Ισιδώρου³⁸.

Νέος ακόμη παράτησε όλα τα πλούτη και το λαμπρό γένος για χάρη της αγάπης του Χριστού³⁹. Έλαβε έτσι το μοναχικό σχήμα⁴⁰ και εμόνασε στο όρος το πλησίον του Πηλουσίου⁴¹ ή στο όρος της Νιτρίας⁴² σε νεαρά ηλικία⁴³. Υπάρχει και η άποψη ότι εμόνασε μακριά από την πόλη του Πηλουσίου στην έρημο κοντά στα ασιατικά σύνορα της Αιγύπτου⁴⁴.

εικόν του αγίου ως μοναχού

Το όνομα "Πηλουσιώτης" το οφείλει στη μακράν παραμονή του στο ομώνυμο όρος, από όπου και πνευματικά καθοδηγούσε τους εκεί ασκητές⁴⁵ ή στον τόπο της γεννήσεώς του⁴⁶. Εντούτοις δεν υπήρξε ηγούμενος μονής⁴⁷ · ο δε τίτλος του

θείας λύρας, της τον Ορφικόν μύθον, τον τη υπερβολή των λεγομένων δικαίως απιστούμενον, σφετερισμένης;... Άψας τοίνυν εκείνης της λύρας, και πάσα η νυν εν σοι χορεύουσα ακοσμία τέλεον οικήσεται, και παραχωρήσει τη ενάρθρω εκείνη μουσική" (Ηρακλείω, βιβλ. Δ', αριθμ. σκδ', P.G. 78, 1317-1320).

38 Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σσ. 52-53.

39 Νικοδ. Αγιορείτου, Συναξαριστής, σ. 216.

40 Γ. Δράγα, ένθ' ανωτ., P.G. 78, να'.

41 Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σ. 24. Ι. Χαλκίτη, ένθ' ανωτ. σ. 26. R. Janin, ένθ' ανωτ., σ. 1012. Κ. Μπόνη, ένθ' ανωτ., σ. 126.

42 M. Smith, ένθ' ανωτ., P.G. 78, νη'. Το όρος της Νιτρίας απορρίπτει κατηγορηματικά ο καθηγ. Κ. Φούσκας (Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 152).

43 Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 222.

44 Αδ. Διαμαντοπούλου, ένθ' ανωτ., τόμ. 21(1926), σ. 449. "Η περί το Πηλούσιον χώρα ήτο όλη πεδινή και πολύ ελώδης, ουδέν όρος ή οπωσδήποτε σπουδαίον ύψωμα του εδάφους παρουσιάζουσα" (Αδ. Διαμαντοπούλου, αυτόθι, σ. 100).

45 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ' ανωτ., σ. 98. Ι. Κορναράκη, ένθ' ανωτ., σ. 11. Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σ. 12. Κ. Οικονόμου του εξ Οικονόμων, Περί των Ο', σ. 641. Ι. Χαλκίτη, ένθ' ανωτ., σ. 26. R. Janin, ένθ' ανωτ., σ. 1012. Κ. Μπόνη, ένθ' ανωτ., σ. 126. Μ. Γαλανού, ένθ' ανωτ., σ. 9. Αθ. Παπαρνάκη, ένθ' ανωτ., σ. 9.

46 Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 33. Αδ. Διαμαντοπούλου, ένθ' ανωτ., τόμος 21(1926), σ. 105. Γ. Δράγα, ένθ' ανωτ., P.G. 78, να'.

47 Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σ. 27.

αββά, που του αποδίδεται, σημαίνει γέροντα ή πνευματικό πατέρα της ερήμου⁴⁸. Υπάρχει πάντως και η άποψη ότι έγινε ηγούμενος της μονής του Πηλουσίου⁴⁹.

Ύστερα από αρκετά χρόνια ασκητικής ζωής...οι συμμοναστές του ζήτησαν τη χειροτονία του σε πρεσβύτερο για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών της Μονής⁵⁰. Χειροτονήθηκε από το Μέγα Αθανάσιο μεταξύ των ετών 370-373 μ.Χ.⁵¹ παρά τη θέλησή του⁵² ή από τον επίσκοπο Πηλουσίου Αμμώνιο⁵³ παρά τις αντιρρήσεις και τους δισταγμούς του⁵⁴. Απέκτησε λοιπόν το ιερατικό αξίωμα⁵⁵ μέχρι το βαθμό του πρεσβυτέρου⁵⁶. Ήμολονότι δε, εάν ήθελε, το αρχιερατικόν αξίωμα ήτο ανοικτόν ενώπιόν του, ηρνήθη να το δεχθή αρεσκόμενος εις την μοναστηριακήν ανεξαρτησίαν, εις την οποίαν αύτη τω εξησφάλιζε δια περισσοτέρας μελέτας, και εις τας υπηρεσίας, τας οποίας προσέφερεν εις την εκκλησίαν δια του λόγου και των συγγραμμάτων του⁵⁷. Ο μέγας αυτός Πατήρ της Εκκλησίας δεν έγινε επίσκοπος, όχι μόνο γιατί δεν το επιθύμησε ή δεν το επιδίωξε ποτέ, αλλά και γιατί από την ‘επισκοπική αρχή’ εκείνης της εποχής και εκείνης της περιοχής χρησιμοποιήθηκε κακώς, αδικήθηκε κατάφωρα και διώχθηκε αντιχριστιανικά για τις ιδέες και την παρρησία του⁵⁸.

Ο βίος αυτού, ως γράφει ο Ευάγγριος, ήν όντως αγγελικός, ήν ζώσα εικόν της τε μοναχικής πολιτείας και της πνευματικής θεωρίας. Δια των αυστηρών αγώνων και της εξόχου σοφίας εγένετο πάνυ σεβαστός ου μόνον τοις επισκόποις και τοις άρχουσιν, αλλά και αυτώ τω Αυτοκράτορι. Οι πατριάρχαι της Αλεξανδρείας εχρώντο αυτώ συμβούλω και έσεβον τα μέγιστα αυτόν⁵⁹. Τακτική συνήθεια φαίνεται ότι είχε την πλήρη απομόνωση με σκοπό τη μεγαλύτερη άσκηση · από την αυστηρή όμως άσκηση κλονιζόταν συχνά η υγεία του⁶⁰. Χάρη λοιπόν στην αγιότητα και τη μόρφωσή του καθοδηγούσε τους συνασκητές του μοναχούς της περιοχής του Πηλουσίου και πλήθος κλήρου και λαού⁶¹.

Με ζήλο υπεράσπισε την ορθόδοξη πίστη στους αγώνες κατά του Νεστορίου⁶². Σύμφωνα με μία μαρτυρία πήρε μέρος στην Γ΄ Οικουμενική Σύνοδο της

48 Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 222. Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 157.

49 Δ. Μπαλάνου, Οι Πατέρες, σ. 102. Αχ. Πιτσιλκά, ένθ' ανωτ., σ. 16. Μ. Γαλανού, ένθ' ανωτ., σ. 9.

50 Αχ. Πιτσιλκά, ένθ' ανωτ., σ. 9. Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 222. Πάντως υπάρχει και η άποψη ότι ο ιερός Πατήρ πρώτα υπηρέτησε στο Πηλούσιο ως πρεσβύτερος και μετά μετέβη στην έρημο για να μονάσει (περισσότερα βλ. Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 147).

51 Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 150.

52 Μ. Smith, ένθ' ανωτ., Ρ.Γ. 78, νη΄.

53 R. Janin, ένθ' ανωτ., σ. 1012.

54 Αχ. Πιτσιλκά, ένθ' ανωτ., σ. 10.

55 Ι. Χαλκίτη, ένθ' ανωτ., σ. 26. Αθ. Παπαρνάκη, ένθ' ανωτ., σ. 10. Ωστόσο ο καθηγητής Μπαλάνος αμφισβητεί την ιερατική του ιδιότητα (Δ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σσ. 28-29).

56 Κ. Οικονόμου του εξ Οικονόμων, ένθ' ανωτ., σ. 641. Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 147. Μ. Γαλανού, ένθ' ανωτ., σ. 9. Γ. Δράγα, ένθ' ανωτ., Ρ.Γ. 78, να΄.

57 Μ. Γαλανού, ένθ' ανωτ., σ. 9.

58 Κ. Φούσκα, ΄Ο επίσκοπος΄, σ. 148.

59 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ' ανωτ., σσ. 99-100.

60 Αθ. Παπαρνάκη, ένθ' ανωτ., σσ. 14-15.

61 Κ. Φούσκα, Θέματα, σ. 29.

62 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ' ανωτ., σ. 101-102. R. Janin, ένθ' ανωτ., σ. 1012.

Εφέσου το έτος 431 και διαδραμάτισε εκεί σημαντικό ρόλο⁶³.

Ο άγιος υπήρξε και προφητική μορφή, αφού ‘‘το οξυδερκές όμμα του μαθητού του Χρυσοστόμου ταχέως παρετήρησε την εν Αιγύπτω εμφάνισιν του ευτυχισμένου προ της του Ευτυχούς, και έγγραψε προς τους ποιμένας της Αιγύπτου είναι σταθερούς κατά της νέας ανθρωπίνης αυθαιρεσίας’’⁶⁴.

Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αθανασίου ο διάδοχός του Θεόφιλος φθόνησε τον ιερό Ισιδώρο και τον απώθησε από το πρεσβυτέριο⁶⁵. Έτσι διώχθηκε από την επισκοπική αρχή του για τις ιδέες και την παρρησία του⁶⁶. Κι εδώ ήταν αδύνατο και αδιανόητο για το μαθητή του ιερού Χρυσοστόμου να μη μιμηθεί το δάσκαλό του. Έτσι ταπεινά, σιωπηλά, και αδιαμαρτύρητα δέχτηκε ο πηλουσιώτης άγιος αυτή την κατάφωρη αδικία. ‘‘Εις ό το πριν εμόνασεν όρος, και αύθις ανέρχεται, ανάξιον κρίνας διαφθείρειν εν ζάλη την εν γαλήνη των λογισμών των οικείων κυβέρνησιν, άμα δε και Θεοφίλω μη αύξειν το κρίμα, τω προς αυτόν μίσει θέλων, ο του ειρηνικού και πράου Χριστού μαθητής’’⁶⁷.

Κοιμήθηκε στην ηλικία περίπου των εκατόν ετών μετά από σύντομη ασθένεια, την οποία δέχτηκε με ευχαρίστηση και δοξολογία⁶⁸, το 436⁶⁹ ή το 437 σε μονή κοντά στο Πηλούσιο⁷⁰ ή περί το 440⁷¹ ή περί το 450⁷². Ενταφιάστηκε με τιμές και σε όσους με πίστη προσήγγιζαν το λείψανό του έκανε θαύματα⁷³. Νωρίτατα ανακηρύχθηκε άγιος⁷⁴. Η Εκκλησία εορτάζει τη μνήμη του στις 4 Φεβρουαρίου⁷⁵.

2. Το συγγραφικό έργο του αγίου

Το συγγραφικό έργο του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου είναι σε επιστολική μορφή. Έγραψε χιλιάδες επιστολές, οι οποίες σώζονται σε πέντε βιβλία⁷⁶. Ο αριθμός των επιστολών του δεν είναι ο ίδιος στους ερευνητές. Δύο ή τρεις ή τέσσερις ή δέκα χιλιάδες⁷⁷. Πάντως στην έκδοση του αββά Migne παρουσιάζονται 2012 επιστολές⁷⁸ ή 2011⁷⁹.

Οι περισσότερες από τις περίπου δυο χιλιάδες επιστολές του ιερού Ισιδώρου αποστέλλονται σε κληρικούς. Έγραψε γράμματα σε 154 κληρικούς (30

63 Χρ. Ενισλείδη, Βίος, σ. 10.

64 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ’ ανωτ., σ. 103.

65 M. Smith, ένθ’ ανωτ., P.G. 78, νθ’. Αχ. Πιτσίλκα, ένθ’ ανωτ., σ. 12.

66 K. Φούσκα, ‘‘Ο επίσκοπος’’, σ. 148.

67 M. Smith, ένθ’ ανωτ., P.G. 78, νθ’.

68 Του αυτού, αυτόθι, P.G. 78, ξ’.

69 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ’ ανωτ., σ. 103.

70 K. Φούσκα, Θέματα, σ. 29.

71 Ανδρ. Φυτράκη, Οι πολιτικοί, σ. 6. Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 223. Δ. Μπαλάνου, Ισιδώρος, σ. 33. Ι. Χαλκίτη, ένθ’ ανωτ., σ. 26. Αθ. Παπαρνάκη, ένθ’ ανωτ., σ. 23.

72 Νικοδ. Αγιορείτου, Συναξαριστής, σ. 217.

73 M. Smith, ένθ’ ανωτ., P.G. 78, ξ’. Αχ. Πιτσίλκα, ένθ’ ανωτ., σ. 22.

74 K. Φούσκα, Θέματα, σ. 29.

75 Μηναίον, σσ. 54-64.

76 K. Φούσκα, Θέματα, σ. 30.

77 Του αυτού, αυτόθι, σ. 30. Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σσ. 223-224. Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ’ ανωτ., σσ. 104-105.

78 K. Φούσκα, Θέματα, σ. 30.

79 Ι. Κορναράκη, ένθ’ ανωτ., σ. 11.

επισκόπους, 55 πρεσβυτέρους, 2 αρχidiaκόνους, 49 διακόνους, 4 υποδιακόνους, 14 αναγνώστες), 40 μοναχούς, 5 Μονές, 50 ανώτατους αξιωματούχους, πολλούς πολιτικούς, 4 γραμματοδιδασκάλους, 30 λογίους, 5 ιατρούς, 2 σοφιστές, ένα φιλόσοφο και ένα ποιητή⁸⁰.

Χάρη στη σαφήνεια και στη συντομία των επιστολών του ο Μέγας Φώτιος αποκάλεσε τον ιερό Ισίδωρο ὡς μούσα της Εκκλησίας⁸¹ και ὡς μούσα της ημετέρας αυλῆς⁸². Από δε την ασκητικότητα και την αγιότητά του πάλι ο Μέγας Φώτιος τον ονομάζει ὡς ιερατικής και ασκητικής πολιτείας κανὼν ἐστὶ χρηματίζειν ἀξιοχρεως⁸³.

Με τα γράμματά του κατευθύνει τους πιστούς σε διάφορες περιστάσεις δείχνοντας ἑστὶ πλούσια γνώση της ποιμαντικής ψυχολογίας⁸⁴. Από την πλευρά της ποιμαντικής ψυχολογίας οι επιστολές του αγίου Πατρός ὡς παρουσιάζουν ὅλως ἰδιάζον ενδιαφέρον καθιστάμεναι ἐν τῷ ἁμα πλουσία πηγή ψυχολογικῶν γνώσεων πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐμπλουτισμὸν μίας ὀρθοδόξου ποιμαντικής ψυχολογίας⁸⁵.

Ἡ ἀξία του συγγραφικοῦ ἔργου του φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Ἰησουΐτης μοναχὸς Ἀντόνιο Ποσεβίνο (16-17^{ος} αἰ) εὐχόταν νὰ εἰσάγονταν οἱ ἐπιστολές του στὰ σχολεῖα γιὰ νὰ καλλιεργήσουν τὴν εὐσέβεια καὶ νὰ διαπλάσσουν τὸ ἥθος τῶν νέων⁸⁶.

Προσωπικῶς φρονούμε ὅτι τὸ συγγραφικὸ ἔργο του ἱεροῦ Πατρός δὲν ἔτυχε τῆς δέουσας προσοχῆς. Σὲ αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ὁ διακεκριμένος καθηγητὴς Ἀδ. Διαμαντόπουλος, ὁ ὁποῖος συνέγραψε πολλὰ ἀρθρα καὶ μελέτες γιὰ τὸν ἅγιο⁸⁷. Δικαιολογούμε καὶ αἰτιολογούμε αὐτὴ τὴ στάση ἀπὸ τὸ πνευματικὸ καὶ θεολογικὸ μέγεθος ἄλλων ἐπιφανεστέρων τοῦ Ἰσιδώρου προγενέστερων καὶ μεταγενέστερων αγίων καὶ ἀπὸ τὸ ογκωδέστατο συγγραφικὸ ἔργο ποὺ μας κληροδότησαν οἱ Πατέρες τῆς Εκκλησίας ὅλων τῶν αἰώνων. Ἐντούτοις ἀπὸ τὸ ἔτος 2000 οἱ ἐπιστολές του ἔχουν ἐκδοθεῖ σὲ καλαίσθητη ἐκδοσὴ μὲ νεοελληνικὴ μετάφραση (ΕΠΕ).

Ὅτις τὰ ἠθικά ζητήματα ἰδιαίτερα καὶ εἰς τὴν ἐν γένει περιγραφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς του εἶναι ὁμολογουμένως ἀριστοτέχνης. Ἡ παρρησία του, τὸ φιλελεύθερον τοῦ χαρακτήρος του, ἡ εὐγένειά του, τὸ κύρος του, ἡ καθολικὴ πρὸς τὸ πρόσωπόν του ἀγάπη, τοῦ βίου του τὸ ἀγγελικόν, ἡ θέρμη τῆς πίστεώς του, ἡ πρὸς τὴν Εκκλησίαν ἀφοσίωσίς του, θὰ μένουν ἐσαεὶ παροιμιώδη καὶ θὰ ἀποτελοῦν κεφάλαια σοβαρὰ καὶ τιμαλφεῖς πνευματικὸς θησαυρὸς διὰ τὴν Εκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ⁸⁸.

Ὁ ἱερός Πατήρ δὲν υπῆρξε Χρυσόστομος οὔτε Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, κατὰ τὸ ὅτι δὲν κατέλιπε ἐρμηνευτικὰ υπομνήματα, ὅπως ἐκεῖνοι. Εἶχεν ὁμως καὶ τὸ

80 Κ. Φούσκα, Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος, σ. 82.

81 Π. Χρήστου, Εκκλησιαστικὴ Γραμματολογία, σ. 241.

82 Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Ἀγιολόγιον, σ. 226. Π. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, σ. 224.

83 Δ. Μπαλάνου, Ἰσίδωρος, σ. 33.

84 Ι. Κορναράκη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 12.

85 Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, σσ. 12-13.

86 Δ. Μπαλάνου, Ἰσίδωρος, σ. 54.

87 Ὅτις τούτοις παρὰ πάντων τὴν σπουδαιότητα ταύτην, ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος δὲν ἔτυχε παρ' ἡμῖν τῆς ἀναλόγου προσοχῆς καὶ μελέτης. Ἐν τῇ Δύσει ἤδη ἀπὸ τέλους τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἤρξαντο ἐκδιδόμεναι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ... (Ἀδ. Διαμαντοπούλου, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 20(1925), σ. 740).

88 Χρυσ. Ζαφειροπούλου, Ἡ ἱερωσύνη, σ. 36. Τὴ γνώμη τοῦ βλ. ἐν Ι. Χαλκίτη, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 449.

πνεύμα και την καρδίαν αμοτέρων. Εδονείτο, όπως εκείνοι, από την αγάπην προς τον Κύριον και προς την Εκκλησίαν του και η αγία βιοτή του ήτο κατ' εξοχήν ασκητική και μυστηριακή, αρδευομένη ως από ζωογόνου πηγής δια των ναμάτων του θείου λόγου⁸⁹.

3. Το περί ιερωσύνης συγγραφικό έργο του αγίου

Ο άγιος Ισίδωρος Πηλουσιώτης δεν έγραψε κάποια ειδική πραγματεία για την ιερωσύνη. Τις ποιμαντικές απόψεις του τις βρίσκουμε διάσπαρτες στο συγγραφικό του έργο.

Είπαμε παραπάνω ότι στην έκδοση του αββά Migne υπάρχουν 2012 επιστολές⁹⁰ ή 2011⁹¹ του αγίου Ισίδωρου Πηλουσιώτου. Συνολικά 792 επιστολές έστειλε σε αξιωματούχους της Εκκλησίας (217 σε επισκόπους, 289 σε πρεσβύτερους και 286 σε διακόνους)⁹². Οι κληρικοί παραλήπτες των κειμένων αυτών ήταν 154 (30 επίσκοποι, 55 πρεσβύτεροι, 2 αρχιδιάκονοι, 49 διάκονοι, 4 υποδιάκονοι, 14 αναγνώστες)⁹³. Από τις δυο χιλιάδες και πλέον των επιστολών του υπολογίζονται εβδομήντα πέντε περίπου αυτές που αφορούν το ύψιστο λειτούργημα του κληρικού⁹⁴. Στις υπόλοιπες προς τους κληρικούς επιστολές του θίγονται άλλα πνευματικά θέματα, όπως ερμηνευτικά, ηθικά κ. ά., από τα οποία μπορεί κανείς να αντλήσει εμμέσως διδάγματα για την ιερωσύνη και τις αρετές του ιερέως.

Ο άγιος Ισίδωρος Πηλουσιώτης ασχολείται λοιπόν συχνά με την ιερωσύνη στις επιστολές του και δίνει πολλές και χρήσιμες συμβουλές σε καλούς και σε κακούς κληρικούς, αλλά και σε υποψήφιους ιερείς. Αφορμή τού έδωσαν κυρίως η ασυνεπής ζωή των αναξίων εκπροσώπων της ιερωσύνης και οι εναντίον του θεόσδοτου θεσμού μομφές διαφόρων προσώπων. Η Εκκλησία στα χρόνια του 'έξέπεσε της αρχαίας ακμής, τα θεία χαρίσματα απέπτησαν αυτής, 'αλλά και βίος και αρετή', και ως εκ τούτου αύτη νοσεί και στασιάζει... Την αιτίαν της οικτράς ταύτης καταστάσεως ευρίσκει ο Ισίδωρος εν τη προϊούση διαφθορά του κλήρου⁹⁵. Η εποχή του υστερούσε όχι μόνο από την αποστολική εποχή, αλλά και από τη διαγωγή των ειδωλολατρών βασιλέων και ηγεμόνων. 'Λίαν θαυμάζω, πώς τινές μεν των αρχαίων τας τυραννίδας εις πατρικήν κηδεμονίαν έτρεψαν, τινές δε των νυνί νεωτεριζόντων και την ποιμενικήν φιλοστοργίαν εις τυραννικήν αυτονομίαν μετέβαλον, ουχ υπεύθυνον αρχήν εμπεπιστεύθαι, αλλ' αυτοκρατορικήν εξουσίαν κεκληρώσθαι νομίσαντες⁹⁶. Πώς λοιπόν να μείνει αδιάφορος ο όσιος απέναντι στην απελπιστική εκείνη εικόνα που παρουσίαζε η Νύμφη του Χριστού, για την

89 Ι. Χαλκίτη, ένθ' ανωτ., σ. 490.

90 Κ. Φούσκα, Θέματα, σ. 30.

91 Ι. Κορναράκη, ένθ' ανωτ., σ. 11.

92 Υπολογίσαμε μόνο όσες επιστολές είχαν στο όνομα του παραλήπτη και την κληρική του ιδιότητα. Ωστόσο οι προς κληρικούς επιστολές του αγίου είναι σίγουρα περισσότερες, διότι στην έκδοση του αββά Migne δεν συνοδεύεται πάντοτε το όνομα του παραλήπτη με την ιδιότητά του.

93 Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισίδωρος, σ. 82.

94 Β. Φανουργάκη, ένθ' ανωτ., σ. 114.

95 Δημ. Μπαλάνου, Ισίδωρος, σσ. 138-139.

96 Ισίδωρου Πηλουσιώτου, Λαμπετίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σνε', P.G. 78, 1485.

οποία Εκείνος ἑαυτὸν παρέδωκεν υπέρ αυτής, ἵνα αὐτήν αγιάσῃ...ἵνα παραστήσῃ αὐτήν εαυτῷ ἐνδοξον τὴν Εκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἡ αγία καὶ ἀμωμος⁹⁷; Πῶς νὰ μὴ πονέσῃ βλέποντας τὶς ανοιχτές καὶ αιμορροούσες πληγές της; Ἐκτιμών δεόντως τὸ ὕψος τῆς ιερωσύνης, τὴν ὁποίαν ἐχαρκτηρίζε ως ἑθεῖον χρῆμα καὶ τῶν ὄντων ἀπάντων τὸ τιμιώτερον, μέσον μεταξύ θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐδυσανασχέτει, ἐλυπεῖτο καὶ ὠργίζετο, βλέπων τὴν ἀχαρκτηριστὸν διαγωγὴν κληρικῶν τινῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰς πράξεις τῶν κατέρριπταν εἰς τὰ ὅμματα τῶν πολλῶν τὸ γόητρον αὐτῆς⁹⁸. Οἱ ἐπίορκοι αὐτοὶ καὶ ἐπεῖσακτοι κληρικοὶ δὲν ἦταν λίγοι: Ὅτι μὴ προσηκόντως εἰς ταύτην εἰσκωμάσαντες τὴν ἀρχὴν (πολλοὶ δὲ εἰσὶν οὗτοι)⁹⁹ καὶ ὅποιοι μὲν γὰρ αὐτὴ [τὴν ιερωσύνην] ἐπεκώμησαν οὐκ εὐαγῶς¹⁰⁰. Παρηγορώντας πολιτικὸ ἀρχόντα, ὁ ὁποῖος ἀπορούσε μετὰ τὴν συμπεριφορὰ τῶν φαυλεπίφauλων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, τοῦ γράφει: Ὅτι μὴ θαύμαζε, εἰ τοσούτων ποιμένων λεγομένων τὰ πρόβατα λυκοῦνται. Τοσούτον γὰρ ἀπέχουσί τινες ἐξ αὐτῶν (οὐ γὰρ πάντα αἰτιατέον) τοῦ φυλάττειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι, ὅτι οὐδὲν κυνῶν μιμούνται τρόπον φυλαττόντων, ἀλλὰ τὰ λύκων δρώσι, τὰ πρόβατα κατεσθίοντες. Οὐ γὰρ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὰ ἔρια καὶ τὸ γάλα, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἤψαντο, οὐχὶ τῶν σωμάτων (ἦττον γὰρ ἀν ἥν), ἀλλὰ τῶν ψυχῶν. Παν μὲν λιπαρόν κατασφάζοντες, παν δὲ ἀσθενὲς παρορώντες, παν δὲ τετραυματισμένον οὐ θεραπεύοντες, τὸ δὲ ἰσχυρόν καὶ μὴ εἶκον τὴν ἀσωτία αὐτῶν, δόλοισι καὶ ἐπιβουλαῖς κατεργαζόμενοι¹⁰¹. Ὅτι [οἱ ιερωμένοι] πρὸς μόνον βλέπουσι τὰ οὐράνια, κακείνην κρίνουσιν ἀγιωτέραν τὴν ἐκκλησίαν, παρ' ἧς δαψιλέστερα δέχονται, θεὸν τὴν κοιλίαν ἠγούμενοι, δι' οὓς καὶ τὸ θεῖον βλασφημεῖται καὶ σεβάσμιον ὄνομα, τῶν δὲ κρειττόνων ἀμελοῦσι¹⁰². Καὶ ἀλλοῦ ζωγραφίζει μετὰ τὰ μελανότερα χρώματα τὴν εἰκόνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας τοῦ Πηλουσίου. Ὅτι δὲ νοσησάσης [τῆς Εκκλησίας] καὶ στασιασάσης, ἀπέπτη πάντα ἐκεῖνα καὶ ἀπεπήδησεν, οὐ τὰ χαρίσματα μόνον (οὐ γὰρ ἦν οὕτω δεινόν εἰ τοῦτο μόνον ἦν), ἀλλὰ καὶ βίος καὶ ἀρετὴ, καὶ τοῦτο πᾶσι δῆλον. Ἵνα γὰρ τάλλα παρῶ, ἐξ ἐνός πράγματος καὶ περὶ τῶν λοιπῶν αἰνίζομαι. Το μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ὄνομα πανταχοῦ, τὸ δὲ πρᾶγμα οὐδαμῶς, ἀλλ' εἴκειν ἡ Εκκλησία γυναικί τινι τῆς ἀρχαίας εὐημερίας ἐκπεσοῦσα καὶ τὰ σύμβολα μόνον ἐχούσα. Τὰς μὲν γὰρ θήκας τῶν κοσμίῶν ἔχει καὶ τὰ κιβώτια, τοῦ δὲ πλοῦτου ἐστέρηται, οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἐξ ἀρχῆς κοσμήσαντος ἀμέλειαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν οὐ δεόντως τὰ πρᾶγματα μεταχειριζομένων κακίαν. Οἱ μὲν γὰρ πωλεῖν, οἱ δὲ ἀγοράζειν τὴν ιερωσύνην τολμῶσιν. Οἱ μὲν πράττουσι ἀ μὴδὲ λέγειν τολμῶ ἐξόν, οἱ δὲ λέγουσι ἀ μὴδ' ἐννοεῖν θέμις. Εἰκότως οὖν ἠπειλήσεν τοῖς τοιούτοις ὁ τῆς Εκκλησίας Δεσπότης καὶ Νυμφίος τούθ' ὅπερ μαθεῖν ἐζήτησας, ὅτι Ὅτι ὁ Κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσῃ. Ἀλλὰ μύθος αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ἀπειλή, καὶ ἡ ἀπόφασις ἀγυρτικὴ νομίζεται λογοποιία, καίτοι λοιπὸν τοῦ κόσμου εἰς τέλος ἐπειγομένου καὶ τὴν τιμωρίαν

97 Εφεσ. 5, 25-27.

98 Δ. Μπαλάνου, Οἱ Πατέρες, σ. 102.

99 Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Ἑρμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 940.

100 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. πζ', P.G. 78, 1029.

101 Ερμίνῳ κομήτῃ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υ', P.G. 78, 1565.

102 Ἀντίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμζ', P.G. 78, 428.

ωδίνοντος''¹⁰³.

Η ζωή των φαύλων ιερέων του Πηλουσίου γινόταν αφορμή να αποδίδεται η αιτία των αξιόμειπτων πράξεών τους στην ίδια την ιερωσύνη και να αμαυρώνεται το κύρος της. Αυτό αποτελούσε βέβαια κατάφωρη αδικία, την οποία η ευαίσθητη και φιλοδίκαιη ψυχή του αγίου δεν μπορούσε να αφήσει να διαιωνίζεται. Όλο του το είναι εξανίστατο κατά των πρωτεργατών αυτής της αδικίας. ``Θείον μεν τι χρήμα η ιερωσύνη και των όντων πάντων το τιμιώτατον. Υβρίζουσι δε εις αυτήν μάλιστα πάντων οι κακώς αυτήν μεταχειριζόμενοι, ούς ιεράσθαι παντάπασιν ουκ εχρήν, ίνα μη οι ανόητοι τα των κακώς αυτήν μετιόντων εγκλήματα εις αυτήν τρέπουν τολμών. Των γαρ καθυβριζόντων αυτήν αφέμενοι, εις αυτήν τρέπουσι τας αιτίας, ήν εχρήν και εκδικίας τυχείν, ως παροινουμένην παρά ανδρών μιαρών και οίς ου θέμις αυτοίς προσάπτεσθαι. Ει γαρ επί των κοσμικών αρχών, άλλο μεν τοι εστί το πράγμα, άλλος δε ο ου δεόντως αυτό μετιών, και της αρχής την οικείαν εχούσης τάξιν τε και αξίαν, ο παροινήσας εις αυτήν δίκην δίδωσι την εσχάτην, δι' ην αιτίαν επί της ιερωσύνης συγγέουσι τα πράγματα και τα των ου δέοντως αυτήν μεταχειριζομένων αμαρτήματα εις αυτήν αναφέρειν πειρώνται; Παυέσθωσαν ουν οι δι' Ευσέβιον και Ζώσιμον, Παλλάδιόν τε και Μάρωνα, την ιερωσύνην εξευτελίζοντες και μη καθ' εαυτών το της δίκης ξίφος ακονάτωσαν, αλλ' εκείνους μεν, ει φιλοσοφείν ουκ ανέχονται, κακιζέτωσαν ως αλάστορας και της ευσεβείας και της αρετής εχθρούς, ταύτην δε ανυμνείτωσαν και στεφανούτωσαν ως πρυτανεύουσιν πάσι τα πρέποντα. Δι' αυτής γαρ και αναγεννώμεθα και των θείων μετέχομεν μυστηρίων...Ει τοίνυν άνευ τούτων [των ιερών μυστηρίων] ουχ οίον τε της θείας αξιωθήναι λήξεως, ταύτα δι' ουδενός ετέρου, ή της ιερωσύνης επιτελείται, πώς έστι τινά αυτής καταφρονούντα, μη εις τα θεία παροινήσαι και της εαυτού ψυχής καταφρονήσαι; Ουκούν, ίνα μη ταύτα γένηται, την μεν εκθειάζωμεν, τους δε αναξίως αυτήν μετερχομένους δακρύωμεν, και μη τα τούτων πταίσματα τη και εκδικηθήναι οφειλούση επιγράψωμεν''¹⁰⁴.

Ο ιερός Πατήρ όμως δεν απευθύνθηκε μόνο σε όσους συγγέουν και δε διακρίνουν την ιερωσύνη από τους αναξίους λειτουργούς της. Το πατρικό του ενδιαφέρον βέβαια στράφηκε και προς αυτούς τους σκανδαλοποιούς κληρικούς. ``Αι πολλαπλασιαζόμεναι κακίαι, κατ' εξοχήν δε εν τη Εκκλησία του Πηλουσίου, ανέφλεξαν τον ζήλον του Αββά, ός έλεγεν απροσωπολήπτως την αλήθειαν''¹⁰⁵. Ακολουθώντας το παράδειγμα του Χριστού, που ήλεγξε τους θρησκευτικούς ηγέτες των Ιουδαίων, δε θα μπορούσε να μείνει αδιάφορος προς τα σκάνδαλα των σύγχρονών του εκκλησιαστικών αρχόντων. Εξεγείρετο η χριστιανική και η ιερατική του συνείδηση. Ένωθε βαριά την ευθύνη που του αναλογούσε ότι όφειλε να βοηθήσει στην εξυγίανση της εκκλησιαστικής ηγεσίας. Πήρε λοιπόν σαν άλλο φραγγέλιο χαρτί και μελάνι και εξετόξευσε φιλιππικούς κατά των διεφθαρμένων ιερωμένων. Από την ερημιά του Μοναστηριού του έγραφε πλήθος επιστολών με δάκρυα και προσευχή και τις έστελνε σε ιερωμένους που διαβιούσαν σκανδαλωδώς. Δε δίστασε να

103 Ζήνωνι μοναχώ, βιβλ. Γ', αριθμ. νη', P.G. 78, 1041.

104 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. νβ', P.G. 78, 493-496.

105 Φιλ. Τσερνιγόβου, ένθ' ανωτ., σ. 100.

απευθυνθεί στρογγύλω στόματι, με παρρησία και αυστηρότητα στον επίσκοπο της πόλεως, στους πρεσβυτέρους και στους διακόνους του. Ἐλέγχει και καυτηριάζει την κακίαν και την φαυλότητα διαφόρων της εποχής του προσώπων και μάλιστα κληρικών, διότι είχε στερρὰν την πεποιθήσιν και εις πολλάς των επιστολών του την διακηρύττει, ότι της αληθείας η συγκάλυψις και οιαδήποτε συσκοτίσις μόνον ζημιών και βλαβών είναι πάντοτε πρόξενος. Οι αυστηροί όμως οὔτοι του Ισιδώρου έλεγχοι δεν σκοπούν τον εξευτελισμόν και την εξουθένωσιν των παρεκτρεπομένων, αλλά την διόρθωσιν αυτών και μόνον, δια την οποίαν δεν βαρύνεται επανειλημμένως προς αυτούς να γράφη, να τους παρακαλεί πολλάκις και να παραθέτη εις πολλάς επιστολάς του τα αυτά δια την ανάγκην της μεταμελείας επιχειρήματά του. Διότι ως αρχήν είχεν ότι πας προς τον άλλον έλεγχος πρέπει πάντοτε να είναι μετά αγάπης μεμειγμένος¹⁰⁶. Δευτερευόντως αφορμή για τη συγγραφή του πλούσιου περί ιερωσύνης έργου έδωσε στον άγιο της Αιγύπτου η ανάγκη να απευθυνθεί σε υποψήφιους και σε νεοχειροτονουμένους κληρικούς, για να τους υποδείξει τα υψηλά καθήκοντα του ιερατικού αξιώματος. Σε έναν πολιτικό άρχοντα ο ιερός Πατήρ κάνει λόγο για τον άξιο υποψήφιο. Ἐπράγμα θεῖον και ὁ πολιτεία ἀρίστη και τρόποις ὀρθοῖς χρεωστεῖται. Κανὼν γὰρ τοῦ πράγματος ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ λαμβάνοντος, εἰ μὴ παίγνιον αὐτό ἐστὶν ἡγήσατο¹⁰⁷. Ενδεικτικῶς ἐπίσης αναφέρουμε την επιστολή που έστειλε σε κάποιον που μόλις έλαβε το βαθμό της αρχιερωσύνης. Ἴσθι, τιμιώτατε, ὅτι ἐν παντί μεν τῷ βίῳ, μάλιστα δὲ νυν, ἐπιβαίνων τοῖς ὅροις τῆς δοξάσης μεν εἶναι ἀρχῆς, οὐσης δὲ λειτουργίας, δίκαιος ἀν εἴης κολάζειν τὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας, ὥστε μηδενὸς τῶν παρὰ τοῖς ὑπηκόοις φαύλων ἠττάσθαι. Καὶ γὰρ αἰσχιστον εἰ, τοῖς ἀρχομένοις ἐπιτάττειν βουλόμενος, φωραθείης μηδέ σαντοῦ ἀρχεῖν δυνάμενος¹⁰⁸. Ἀκόμα και σε έμπειρους ιερεῖς μεταδίδει πολύτιμες διδασκαλίες για τα απαιτούμενα προσόντα του μελλοντικού κληρικού. Ἐτσι σε έναν πρεσβύτερο θα γράψει ὅτι Ὅτι τον διδασκάλοις πρέποντα βίον μεταδιώκοντες υφηγηταί, μὴ μόνον μέμψεως κρείττους εαυτοὺς διατηρεῖτωσαν, ἀλλὰ και θείοις πλεονεκτήμασι πλουτεῖτωσαν. Το μεν γὰρ και τῶν τυχόντων ἐστί, το δε τῶν ἀκρῶν εἰς ἀρετὴν, οἱ, κἀν μηδὲν φθέγγετο, τρανοτέρῳ φωνῆς ἡσυχία τοὺς φοιτητάς παιδεύουσιν, οὐ τὰς ἀκοάς αὐτῶν τέρποντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς φωτίζοντες. Οἱ γὰρ λόγων πλεον μηδὲν προσεῖναι τῷ διδασκάλῳ νομίζοντες, και τὰς ἀκοάς ἐνοχλοῦσι και γέλῳτα ὀφλισκάνουσιν, οἱ δε τοῖς ἔργοις ἀστράπτοντες, κἀν σιγὴν ἀσκήσωσι, τὰς τῶν θεωμένων παιδεύουσι ψυχὰς. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἄρα ὅπερ ἐπεζήτησας μαθεῖν, Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ. Πολλοί μεν γὰρ οἱ δια τῶν λόγων ἐνοχλοῦντες, ὀλίγοι δε οἱ δια τῶν ἔργων παιδεύοντες, οἷς και το ἱεράσθαι μάλιστα προσήκει¹⁰⁹.

Η αξία των περί ιερωσύνης επιστολών του είναι μεγάλη. Ἐξαιρέτους διδασκαλίας δίδωσιν ὁ θεῖος Πατήρ και τῷ ποιμένι τῆς Ἐκκλησίας¹¹⁰ τονίζει γνωστός μελετητής του έργου του. Δυτικός θεολόγος του περασμένου αἰῶνος εκτιμώντας το έργο του αγίου έγραψε: Ὡς ἀληθινὸς θαυμαστής και μιμητής

106 Ανδρ. Φυτράκη, ἐνθ' ανωτ., σ. 7.

107 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

108 Στρατηγίῳ ἐπισκόπῳ νεωστὶ καταστάντι, βιβλ. Β', αριθμ. ια', P.G. 78, 465.

109 Θεογνώστῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', αριθμ. α', P.G. 78, 456.

110 Φιλ. Τσερνιγόβου, ἐνθ' ανωτ., σ. 111.

του αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού και ο Ισιδώρος είναι μία ‘φωνή βοώντος εν τη ερήμω’, αυτός ο οποίος υπενθυμίζει τους άλλους τα καθήκοντά των και ο δημιουργός των ηθών της συγχρόνου Ανατολής¹¹¹. Υπήρξε πραγματικά βαθύτατος γνώστης της επιστήμης των επιστημών και της τέχνης των τεχνών, αληθινός ιεροφάντης της ιερωσύνης. Η μεγάλη αξία των επιστολών του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου φαίνεται και από τις παρακάτω παρατηρήσεις συγχρόνου σε μας μελετητή του: ‘‘Αι επιστολαί του τρισμακαριστού θείου πατρός δύνανται καθ’ ημάς να δημιουργήσουν θαύματα εντός ημών και δι’ ημών εντός της Εκκλησίας ολοκλήρου, εάν θα τύχωσι της δεούσης προσοχής εκ μέρους όλων. Η Εκκλησία δέον να ευρίσκεται πάντοτε εις το δι’ ο την προώρισεν ο θείος αυτής ιδρυτής ύψος, και τούτο θα επιτυγχάνεται μόνον εφ’ όσον και οι την ιερωσύνην κεκληρωμένοι διατηρούσιν αυτήν εις το ύψος εκείνο όπερ απαιτούσιν οι του Παύλου θεοδίδακτοι νόμοι, ως υποδεικνύουσι και αι του Πηλουσιώτου καθαραί, ζωηραί και ισχυραί επιστολαί¹¹².

Θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι αμιλλάται την αξία των Περί Ιερωσύνης λόγων του ιερού Χρυσοστόμου · πάντως δεν βρίσκεται πολύ μακριά από τη σημασία την οποία η Εκκλησία απέδωσε στους λόγους εκείνους του Χρυσορρήμονος. Κατά την προσωπική μας γνώμη αυτό οφείλεται στην επίδραση που άσκησε ο Χρυσόστομος στον άγιο Ισιδώρο. Ο Αλεξανδρινός Πατήρ σαν να παίρνει ορισμένους λόγους του Αντιοχέως Πατρός, να τους ξαναγράφει και να αποστέλει το κατά την ανάγκη τεμάχιο σε κληρικούς και λαϊκούς των χρόνων του. Σημαντικός ερευνητής των έργων του Ισιδώρου επισημαίνει αυτή την ομοιότητα: ‘‘Κανείς δεν μας έδωσε κάποιο κατάλογο όλων των ομοιοτήτων γνωμών και εκφράσεων Χρυσοστόμου και Ισιδώρου, καίτοι όλοι συμφωνούν ότι πρέπει να είναι πολλές¹¹³. Αλλά και με τα ποιμαντικά έργα του Καππαδόκου αγίου Γρηγορίου υπάρχει ταύτιση. ‘‘Αι απόψεις του περί του θεσμού της Εκκλησίας και του ύψους του αξιώματος της ιερωσύνης αποτελούν επανάληψιν των γνωμών του Γρηγορίου Θεολόγου και του Ιωάννου Χρυσοστόμου¹¹⁴. Κατά την προσωπική μας εκτίμηση ό,τι λέει ο ίδιος για τους περί ιερωσύνης λόγους του αγίου Χρυσοστόμου θα μπορούσε να ισχύει, μάλλον σε κάποιο μικρότερο βαθμό, και για το δικό του συγγραφικό περί ιερωσύνης έργο. Γράφει λοιπόν ο άγιος Ισιδώρος για το ποιμαντικό σύγγραμμα του Χρυσορρήμονος: ‘‘Εγώ μεν την βίβλον, ήν εξήτησας, πέπομφα, και καρπόν εξ αυτής δια σου περιέμενον, ος παρά πάντων συνήθως εισπράττεται. Ου γαρ έστιν, ουκ έστι καρδία, ήν επήλθεν η ταύτης ανάγνωσις, και προς τον θείον αυτήν ουκ έτρωσεν έρωτα, σεπτήν μεν την ιερωσύνην και δυσπρόσιτον δείξασα, αμέμπτως δε αυτήν διέρχεσθαι διδάξασα. Ο γαρ των του Θεού απορρήτων σοφός υποφήτης Ιωάννης, ο της εν Βυζαντίω εκκλησίας και πάσης οφθαλμός, ούτως αυτήν λεπτώς εξηκρίβωσεν, ώστε πάντας τους τε κατά

111 P. A. Smhmid, Die Christologie Isidors von Pelusium, 1. Τη γνώμη του βλ. εν Ι. Χαλκίτη, ένθ’ ανωτ., σσ. 32-33.

112 Χρυσ. Ζαφειροπούλου, ένθ’ ανωτ., 172,174. Τη γνώμη του βλ. εν Ι. Χαλκίτη, ένθ’ ανωτ., σσ. 32-33.

113 Κ. Φούσκα, Ο άγιος Ισιδώρος, σ. 131. Δεν είναι βέβαια η ομοιότητα των απόψεων του Ισιδώρου μόνο με το Χρυσόστομο. Ο καθηγητής σημειώνει επιδράσεις και άλλων Πατέρων (Μ. Βασιλείου, Γρ. Θεολόγου) στα έργα του Αλεξανδρινού Πατρός (περισσότερα βλ. του αυτού, αυτόθι, σσ. 127-139).

114 Π. Χρήστου, Ελληνική Πατρολογία, σ. 226.

Θεόν ιερατεύοντας, τους τε ραθύμως ιερατικήν μεταχειρίζοντας, εν ταύτη τα οικεία ευρίσκειν κατορθώματά τε και σκώμματα''¹¹⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΙΕΡΩΣΥΝΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΣΙΔΩΡΟ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

1. Ο ορισμός της ιερωσύνης

Ο ορισμός της ιερωσύνης μπορεί σήμερα να δίδεται εύκολα και από τον καθένα, αλλά ο ιερός Πατήρ, αν και πιο ειδικός από όλους μας, είναι επιφυλακτικός και φειδωλός να ορίσει αυτόν το θεόσδοτο και θεάρεστο θεσμό. Έγώ δε όρον μεν υπογράψαι ιερωσύνης νυν ου διεγνωκώς''¹¹⁶. Πώς άραγε να εξηγείται αυτή η σιγή του αγίου, ενώ λύνει δυσεπίλυτες απορίες και προβλήματα που σχετίζονται με την ιερωσύνη; Βέβαια η σιωπή του δεν ερμηνεύεται από την ασέβεια ή την αδιαφορία για τα πνευματικά ζητήματα · για ασέβεια και αδιαφορία ο ιερός Πατήρ κατηγορεί τους αναξίους ιερείς, οι οποίοι με όσα κάνουν αποδεικνύουν ότι δεν ξέρουν τί σημαίνει ιερωσύνη. Γράφει χαρακτηριστικά σε άξιο πρεσβύτερο: ΈΠολλών όντων, ως έφης,

115 Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Ευσταθίω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ρνστ΄, P.G. 78, 288.

116 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. σξδ΄, P.G. 78, 696.

θαύματος αξίων, ἐν ἐστὶν ὁ μάλιστα πάντων ἐγὼ θαυμάζω, καὶ τοῦ πάντα διεφθάρθαι τεκμήριον εἶναι φημι ἱκανόν. Διο δη, ἐκείνων ἀφέντος, τοῦτο μάλιστα νυνὶ λέξω καὶ ἐλέγξω. Εἰπέ τοίνυν τούτοις, οἷς μάλιστα μέλει τῶν λαῶν, μᾶλλον δὲ οἷς μέλλει μὲν ἔδει, μέλλει δὲ σὺδαμῶς, ὅτι Αὐτοὶ δι' ὧν ποιεῖτε ὁμολογούντες ἀγνοεῖν, τί ἐστὶν ἱερωσύνη, τί τοὺς ἄλλους ἐνοχλεῖτε; Εἰ μὲν γὰρ τυραννίδα πατρῶαν κεκλήρωσθε, ἡγείσθε ὡς ἡγείσθε, ἵνα κακείνων τῶν διαβοήτων τυράννων ὠμότεροι καὶ τυραννικότεροι οφθείητε. Πολλοὶ γὰρ ἐκείνων πρῶτον ὑμῶν τοῖς τυραννηθείσι προσηνέχθησαν. Εἰ δὲ πατρικὴν κηδεμονίαν ἐνεπιστεύθητε, τί τοὺς τυράννους ἀποκρύπτετε τῇ ὠμότητι; Τί τοὺς τῷ θεῷ αἵματι ἐξαγορασθέντας αὐτοὶ καταδουλοῦσθε; Τί χρηματίζεσθε ἐκ τῶν ἀλλοτρίων συμφορῶν; Τί γελάτε τοὺς σῶφρονας; Τί ἐπιβουλεύετε τοῖς φιλαρέτοις; Τί τοὺς κόλακας συγκροτεῖτε; Τί τοὺς παρρησιαζομένους ἐξοστρακίζετε; Εἰ γὰρ ὑμεῖς παύσασθε δρῶντες ἂν δράτε, εἰκὸς καὶ τὰς τῶν λαῶν ἀρετὰς νεκρωθείσας νυν δι' ὑμᾶς, εἰς παλλιγενεσίαν ἤξουν καὶ ἀναβίωσιν¹¹⁷. Κατὰ τὴν γνώμην μας ἴσως ὁ σεβασμός, ὁ ἱερός φόβος καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ ἁγίου τὸν ὁδηγούν νὰ προτιμήσῃ τὴν σιωπὴν καὶ νὰ μὴ μας δώσῃ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἱερωσύνης.

2. Ἡ ἰουδαϊκὴ ἱερωσύνη

Ἡ χριστιανικὴ ἱερωσύνη ἔχει πρόδρομόν της τὴν ἰουδαϊκὴν. Πρὶν δὲ ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴν ἱερωσύνην ἱερεὺς ὑπῆρξε ὁ μὴ Ἰουδαῖος ἀλλὰ Ἑλλήν¹¹⁸ Μελχισεδέκ. Ἐπὶ τοῦ Ααρὼν ἱερωσύνη ἦν θειότερα καὶ ἀναίμακτος ἢ τοῦ Μελχισεδέκ¹¹⁹. Ὁ σεβασμός τοῦ ἱεροῦ Πατρός πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φαίνεται καὶ ἀπὸ τοῦ παρακάτω: ὅτι φυσικῶς ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἡ εὐσέβεια καὶ τῶν ὑστερον χρόνοις πολλοῖς τηρουμένων εἰς ἐκβασιν, κατὰδηλος ἦν τοῖς Θεῷ εὐαρεστοῦσιν ἡ εἰδήσις...καὶ Μελχισεδέκ ἄρτω καὶ οἴνῳ ἱερατεύων, δι' ὧν τὸν τῶν θείων μυστηρίων προεσήμαινε τύπον¹²⁰.

Για τὸ πῶς ἡ ἱερωσύνη ἐφτάσῃ στὸ πρόσωπον τοῦ *Ἰακώβ* ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος, ἀρίστος γνώστης τῶν Γραφῶν, μας πληροφορεῖ ὅτι αἰτία ἦταν ἡ ἀρετὴ. Ὁ Ἡσαὺ πούλησε στὸν Ἰακώβ τὰ πρωτοτόκια, μετὰ τῶν ὁποίων ἀνήκε καὶ ἡ ἱερωσύνη. Ὅπου τὸ καλεῖσθαι ἀπλῶς πρωτότοκον, ὡς προσφιλέστατον, ὡς ἡγή παρεχώρησε τῷ Ἰακώβ ὁ Ἡσαὺ, ἀλλὰ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, τὸ τῇ ἀρετῇ μάλιστα καὶ οὐ τῇ πρεσβυγενείᾳ χρεωστούμενον. Ἐπεὶ γὰρ τῷ πρωτοτόκῳ ἢ τῷ πρεσβυτάτῳ, καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἱερωσύνη καὶ τὸ πατριαρχικὸν ἐχρεωστεῖτο ἀξίωμα, καὶ ὁ νόμος ὁ τῆς πρεσβυγενείας ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐκάλει, ἔρημος δὲ ἦν οὗτος ἀρετῆς, εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην κατέστη, ὥστε καὶ ἐκὼν πωλήσῃ, ὅπερ καὶ ἄκων ἀφαιρεθῆναι δίκαιος ἦν¹²¹.

117 Ἀρχιεπίσκοπος πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλδ', P.G. 78, 672.

118 Ὁ ἱερός Πατήρ ἐξηγεῖ τὴν λέξιν ὡς ἐξῆς: Ἑλλήνας δὲ ἐνταῦθα φησὶν οὐ τοὺς εἰδωλολάτρους, ἀλλὰ τοὺς εὐσεβεῖς, τοὺς ἐν τῷ ἐμφύτῳ πολιτευομένους νόμῳ, τοὺς ἀνεὺ ἰουδαϊκῶν παρατηρήσεων πάντα τὰ πρὸς εὐσέβειαν βλέποντας παραφυλάσσοντας, οἳ ἦσαν Μελχισεδέκ, Ἰώβ, Κορνήλιος' (Ἀμμωνίω, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ξα', P.G. 78, 1120).

119 Ἰσίδωρος διακόνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρνβ', P.G. 78, 844.

120 Παλλαδίω, βιβλ. Α', ἀριθμ. υλα', P.G. 78, 420-421.

121 Τιμοθέω ἀναγνώστη, βιβλ. Β', ἀριθμ. μζ', P.G. 78, 489.

Μετά την πάροδο αρκετών ετών η ιερωσύνη θα απονεμηθεί ως βραβείο σε έναν υιό του Ιακώβ. Η αρετή και ο άγιος ζήλος του Λευί να διαπράξει ιερό φόνο έκαναν το Θεό να του εμπιστευτεί το ιερό αξίωμα: 'Επειδή γαρ επελύττησε τη πατρώα ευνή ο Ρουβήμ, δια τούτο ούτε βασιλείας, ούτε ιερωσύνης ηξιώθη, καίτοι πρωτότοκος ών, αλλ' ο μεν Λευί, τρίτος ών, ου μόνον δια το επαγγείλασθαι τον πατέρα δεκάτην...αλλά και δι' οσιότητα και το συγγενικών αιμάτων, δια την εις το θείον τιμήν, τας χείρας εμπλήσαι, ιερωσύνης ηξιώθη... Ιερώντο γαρ οι εκ Λευί, εβασίλευον δε οι εξ Ιούδα, ου κατά αποκλήρωσιν, αλλά της αρετής γέρας ειληφότες''¹²². Έτσι θα εμφανιστεί η 'Λευιτική ιερωσύνη''¹²³.

Ακολουθώντας τον Ιακώβ και τον Λευί ο Ααρών κλήθηκε στην ιερωσύνη όχι χάρη στη συγγένεια ή τα υλικά μέσα, αλλά με γνώμονα την αρετή: 'Τούτο [το χρεωστούσθαι το γέρας ου γένει, αλλ' αρετή] γουν εκείνον τον πραότατον [τον Μωυσήν] λαμπρώς έδειξε, μηδέ τον αδελφόν χάριτι εις την ιερωσύνην προενηνοχέναι. Ο γαρ τους εκ των λαγόνων αυτού φύντας μη αξιώσας τοιαύτης τιμής, αλλά περιγενόμενος της φύσεως τυραννίδος, ουκ αν τον αδελφόν χάριτι τη ιερωσύνη εστεφάνωσεν, αλλά κατά τους θείους χρησμούς. Διό και οι κατ' αυτού επιλυτήσαντες και νομίσαντες ου θεία ψήφω, αλλά κρίσει λογισμών οικεία κεχειροτονηκέναι τον ομαίμονα, δίκας αήθεις έδοσαν. Τους μεν γαρ η γη χανδόν κατέπιεν, οι δε πυρός αιθερίου έργον εγένοντο''¹²⁴. Συγκλονιστικό πράγματι είναι το επεισόδιο με τους απογόνους του Ρουβήμ, οι οποίοι θεωρούσαν τους εαυτούς τους αξίους για την ιερωσύνη. 'Ότε γουν τινές εν τη ερήμω, εκ του Ρουβήμ καταγόμενοι και νομίζοντες ιερωσύνης άξιοι είναι, δια το του πρωτοτόκου είναι απόγονοι, κατά των ιερωμένων εμάνησαν, Μωσέα νομίσαντες, κατά χάριν τω τε αδελφώ, τοις τε αδελφιδούς την ιερωσύνην προπεπτωκέναι, τότε δη σκηπτοίς και κεραυνοίς ουρανόθεν κατετοξεύοντο, της δίκης ου τη πρεσβυγενεία, αλλά τη αρετή το της ιερωσύνης γέρας βεβαιούσης''¹²⁵.

Ο άγιος Ισιδώρος αναφέρεται και στο αμάρτημα του Ααρών. 'Επειδή γέγραφας, δι' ήν αιτίαν, Ααρών και Μαριάμ κακηγορησάντων Μωσέα, η Μαρία μόνη επετιμήθη, λέπρας αυτής τω προσώπω, ένθα η γλώσσα λοχά, επανθησάσης, γράφω μεν και ο ήκουσα παρά τινος σοφού...Έφη μεν ουν εκείνος ότι, επειδή αρχή ιερωσύνης ήν, ουκ ηθέλησεν ο Θεός υβρίσαι το προοίμιον, ίνα μη και το τέλος γένηται επονειδιστον. Εγώ δε ούτ' ανατρέπειν τούτο, ούτ' εγκρίνειν έχω. Ουκ ανατρέπω μεν, επειδή ουδέν ούτε την αρετήν ούτε την ευσέβειαν παραβλάπτει. Ουκ εγκρίνω δε, επειδή προ του Ααρών ιερωσύνη ήν θειοτέρα και αναίμακτος η του Μελχισεδέκ, και ότι ου κατά αδέκαστον κριτήν, δια το αξίωμα του πταίσαντος, το δίκαιον παριδείν. Αλλ' εκείνο μάλλον φημί, ότι, επειδή η Γραφή εν τη κατηγορία την Μαριάμ προέταξε τανδρός και αρχιερέως, οίμαι, το σπέρμα αυτήν δεδωκέναι, κακείνον επακολουθηκέναι. Ο δε το σπέρμα παρασχών, των φύντων δηλονότι αίτιος''¹²⁶. Πολύ διδακτική είναι η αλληγορική ερμηνεία που δίδει ο ιερός Πατήρ στη

122 Τιμοθέω αναγνώστη, βιβλ. Β', αριθμ. μη', P.G. 78, 489.

123 Ωρίωνι, βιβλ. Δ', αριθμ. ριβ', P.G. 78, 1181.

124 Θεοδώρω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', αριθμ. σπθ', P.G. 78, 964-965.

125 Τιμοθέω αναγνώστη, βιβλ. Β', αριθμ. μη', P.G. 78, 489.

126 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρνβ', P.G. 78, 844.

ράβδο του αδελφού του Μωυσή: ἡ ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, μηνύει... ὅτι οἱ παραβαίνοντες αὐτοὺς [τοὺς θεῖους θεσμούς] καὶ οἱ τῇ ιερωσύνῃ οὐ δεόντως επιτηδόντες, σωφρονισθήσονται''¹²⁷.

Λιγότερο γνωστός ἢ καὶ τελείως ἄγνωστος μάς εἶναι ὁ ἱερεὺς Φινεές. Ἦταν ἐκεῖνος ποὺ διέπραξε φόνο, ἱερό φόνο, ποὺ ἐπιτρεπόταν στα χρόνια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἔφονώ μεν γὰρ τινές εὐ ἐχρήσαντο (ὡς Μωσῆς καὶ Φινεές)''¹²⁸. Ὁ ἅγιος τὸν μνημονεύει σὲ ἐπίσκοπο, γιὰ νὰ τὸν παροτρύνει σὲ ζήλο μπροστὰ στοὺς κινδύνους καὶ στοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως. Ἔπει καὶ Φινεές σειρομάστη ἐχρήσατο, ὅτε Θεὸς παρωργίζετο''¹²⁹. Οἱ Μαδιανῖτες ὑπὸ θείας συμμαχίας στρατηγουμένοις [τοῖς Εβραίοις] διέγνωσαν, τότε δὴ ὑπὸ δεινοῦ ἀνδρὸς συμβουλευθέντες, ὅπλοις τε καὶ μηχανήμασιν, ἀλκῇ τε καὶ ρώμῃ χαίρειν φράσαντες, κόρας ευμόρφους οὐχ οπλίσαντες, ἀλλὰ καλλωπίσαντες ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἦδεσαν γὰρ ἄλλως τὴν ἀνωθεν ροπὴν αὐτῶν οὐκ ἀποστησομένην, εἰ μὴ εἰς πορνείαν, εἰτ' ἐκεῖθεν εἰς εἰδωλολατρίαν ολισθήσοιεν. Πέφυκε γὰρ τὰ μέγιστα τῶν πλημμελημάτων ἐκ βραχυτέρων τίκτεσθαι''. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ σαγηνεύσουν τοὺς αλλοφύλους καὶ νὰ τοὺς κάνουν ριψάσπιδες. Τότε ὁ Φινεές, υἱὸς τοῦ ἀρχιερέα, ἔ περιπαθήσας καὶ δικαίας οργῆς ἐμπλησθεὶς'' πήρε σπαθί καὶ ἐσφαξε ἕνα Ἰουδαῖο ἀρχοντα μαζί με τὴ Μαδιανίτισσα σύντροφό του. Ἔκαι οὕτως ἐστήσεν οὐ μόνον τοῦ νοσήματος τὴν νομὴν ἐπὶ τὰ καίρια σπεύδουσιν, ἀλλὰ τὴν θεῖαν οργὴν τοὺς ἀμαρτήσαντας ἐπινεμομένην. Ἱερωσύνη γοῦν τετίμηται ὁ τὴν ἀκοσμίαν ἐκτεμών, ὡς στρατηγικῆς ευκοσμίας πείραν δους... Ἔστη Φινεές καὶ ἐξιλάσατο καὶ ἐκόπασεν ἡ θραύσις καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην'. Ετίμησε γὰρ ἡ θεία φύσις τὸν προ αὐτῆς δικαίως ἀγανακτήσαντα καὶ δύο σφαγαῖς τὴν παρανομίαν στήσαντα''¹³⁰. ἜΟτι γὰρ καὶ τὸ μισοπόνηρον ἐπαινεί ὁ Θεός, τεκμηριοῖ τὰ κατὰ τὸν Φινεές γεγονότα. Δύο γὰρ φόνους αὐτὸν ἐργασάμενον ἐν μία καιροῦ ροπῇ, ιερωσύνη τετίμηκεν. Οὐκ ἀν τούτο ποιήσας, εἰ ἀγαθότητα μόνην ἐνομοθέτει''¹³¹. Μιλώντας καὶ γιὰ τὴν πραότητά του ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος γράφει: ἜΤὸν πρᾶον μαχητὴν ἡ Γραφή ἀπεργάζεται, ὅτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐγχείρισις γίνεται...οὕτω τὸν Φινεές τοὺς ἀνομούντας διακεντήσαντα''¹³².

Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι στὴν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ δὲν ἦταν ἄγνωστη καὶ ἡ μετάδοσις τῆς ιεροσύνης στοὺς ἀπογόνους τοῦ ἰδίου γένους · κάποιον ἀποδείχτηκαν ἄξιοι (ὅπως ὁ Φινεές) καὶ κάποιον ἀνάξιοι. Βέβαια παντελῶς ἀπαγορευόταν ἡ ἀγορά τῆς ιερωσύνης¹³³. Ἀνάξιος ἱερεὺς ἦταν ὁ βασιλεὺς Οζίας. ἜΟζίας τῇ ιερωσύνῃ οὐ δεόντως ἐπιτηδήσας, καίτοι βασιλεὺς ὢν, ἐλεπρώθη''¹³⁴. Προτρέποντας σὲ λαϊκό νὰ μελετᾷ με πολλὴ προθυμία καὶ φιλοπονία τὴν Ἀγία Γραφή, τοῦ ἐπισημαίνει τὸ πάθημα τοῦ Οζία. Ἔοφείλεις... μὴ κατατολμᾷν ἀπλῶς τῶν ἀψαύστων καὶ ἀνεφίκτων μυστηρίων, ἀναξίαις

127 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ογ', P.G. 78, 1133.

128 Στρατηγίῳ μονάζοντι, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρκθ', P.G. 78, 1209.

129 Συνεσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σλβ', P.G. 78, 325.

130 Αετίῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρνθ', P.G. 78, 853-856.

131 Εὐλογίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. πε', P.G. 78, 528.

132 Συνεσίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υη', P.G. 78, 416.

133 Ερμίνῳ κομήτῃ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

134 Ἀθανασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. πα', P.G. 78, 524-525.

ταύτα χερσίν επιτρέπων. Ούτω γαρ ο τολμηρότατος Οζίας αναθαρρήσας επιβαλὲν τοῖς ανεγχειρήτοις, λέπραν τῷ θράσει προσαπηνέγκατο, καὶ ἄκων απορριφεῖς τῶν ανακτόρων, καθότι καὶ νόμος τοῖς λέπρα κατεστιγμένοις τὴν εἰσὼ τούτων ἀπέκλειεν εἰσοδόν¹³⁵.

Στο βιβλίο Α΄ Βασιλειῶν ὁ συγγραφέας διηγείται τὴν ἱστορία τοῦ ἱερέως *Ηλεί* καὶ τῶν παιδιῶν του. Βαθὺς γνώστης τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος τὴν ἀναφέρει. Ὁ Ηλεί νουθέτησε τὰ ἀτακτὰ τέκνα του, ἀλλὰ τιμωρήθηκε. Ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνει ὁ ἅγιος γιὰ τὴ θεία τιμωρία εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἐχρὴν γὰρ αὐτόν μὴ πέρα τοῦ δέοντος εἶναι φιλόπαιδα, ἀλλὰ τοῖς θείοις νόμοις ἐπαμύναι υβριζομένοις¹³⁶. Ἡ μία καὶ μοναδική ἀμέλειά του, ἐνῶ ἕτα ἄλλα ἦν θαυμαστός¹³⁷, ἀνάγκασαν τὸ Θεὸ νὰ πάρει τὴν αὐστηρὴ ἀπόφαση: Ὁμοσα¹³⁸, γὰρ φησι, τῷ οἴκῳ Ηλεί, εἰ ἐξιλᾶσεται ἀμαρτία οἴκου Ηλεί, ἢ ἐν θυμιάμασιν, ἢ ἐν θυσίαις ἕως αἰῶνος¹³⁹. Τὰ δύο παιδιὰ του, τὸν Οφνὶ καὶ τὸν Φινεές, καὶ τὴν παραδειγματικὴ τοὺς τιμωρία ὁ ὁσίος Ἰσίδωρος θυμίζει στὸν ἀφειδῶς ἀμαρτάνοντα ἐπίσκοπο Ζώσιμο. Ἐκαὶ τίς προσεύξεται περὶ σου, ἐπεὶδὴ μήτε περὶ Οφνὶ καὶ Φινεές, εἰς Θεόν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀμαρτόντων ἱερωσύνην, ευρέθη τις πρεσβευόμενος, ἀλλ' εἰς ἐσχατὸν ὄλεθρον, ὡς τὸ γέρας προπίνοντες τῆς ἱερωσύνης, ἐδόθησαν¹⁴⁰. Ἡ πτώση τοὺς οφειλόταν στὴ γαστριμαργία καὶ στὴ φιληδονία. Ὁ γὰρ τὸν Οφνὶ καὶ Φινεές ἡ λυττώσα γαστήρ καὶ κρεῶν ἀρπαγὴ καὶ κραιπάλη καὶ γυναικῶν μανία, ἱερωσύνης καὶ κιβωτοῦ καὶ κράτους φυλῶν καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἀποκόψασα, ἔργον ἐχθρῶν καὶ ξιφῶν κατεργάσατο¹⁴¹.

Ἀντίθετα ἄξιός κατά πάντα ἱερεὺς ἦταν ὁ *Ελεάζαρ*. Ὁ πρεσβύτερος λειτουργὸς τοῦ Γιαχβέ υπέστη μαρτυρικὸ θάνατο ἀπὸ τὸν Ἀντίοχο τὸν Ἐπιφανή. Μαζί με τοὺς ἐπτὰ Μακκαβαίους καὶ τὴ μητέρα τοὺς ἦταν ἑλπιόταν καὶ ἀστράπτουσιν πολιτεῖαν ἐπιδειξάμενοι, καὶ καθάπερ ἀστέρες ἐν γῇ φανέντες¹³⁹.

Ὁ πατέρας τοῦ Τιμίου Προδρόμου *Ζαχαρίας* ἦταν ἱερεὺς. Χάρη στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς του ἐβλεπε συχνὰ ὁράματα: Ἐν συνηθείᾳ γὰρ θεοφανείας καὶ ἀγγελικῆς ὁπτασίας ἦν ὁ ἱερεὺς[Ζαχαρίας], καθαρῶς τοῖς μυστηρίοις διακονούμενος¹⁴⁰.

Ἡ ἱερωσύνη ἦταν πολὺτιμη γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἐβραϊκοῦ λαοῦ. Ἐκ τούτου καὶ ἡνίκα τὰ ἰουδαϊκὰ πράγματα ἀρχὴν ἐλάμβανεν, ἡ ἱερωσύνη ἀναγκαιοτέρα ἐθεσμοθετήθη καὶ ἐπὶ πολὺ διήρκεσεν¹⁴¹. Ὁ ἰουδαϊκὸς ναὸς χωριζόταν σὲ τρία μέρη: τὸ ἐξωτερικόν, τὸ ἐσωτερικόν καὶ τὸ ἀκόμα πλεονεκτήον ἐσωτερικόν · στὸ τρίτο μέρος εἶχε δικαίωμα νὰ εἰσέρχεται μόνον ὁ Ἀρχιερεὺς, ὁ ἐαυτὸν δηλονότι ἀφιερῶσας καὶ πᾶσαν θνητὴν ἀποσεισάμενος κηλίδαν¹⁴² · ἀπαγορευόταν αὐστηρὰ ἡ εἰσοδος σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀκόμα καὶ οἱ οὐδὲ τὸν ἀνεπίληπτον ἔχουσι βίον ἐπιβῆναι ἢν θέμις¹⁴³ · καὶ καταλήγει ὁ ἱερός Πατήρ στο συμπέρασμα: Ἐτοπον γὰρ, μάλλον δὲ ριψοκίνδυνον καὶ παρά τοὺς μυστικούς θεσμούς τοῖς ἀδύτοις ἐπιτηδάν, τοὺς μὴδὲ τῶν προθύρων ἀξίους ...

135 Κρίσω, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. κδ΄, P.G. 78, 197.

136 Ηρακλείδης πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, ἀριθμ. σς΄, P.G. 78, 1505.

137 Εὐσεβίου ἐπισκόπου, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. κστ΄, P.G. 78, 197-200.

138 Μάρωνι, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ξθ΄, P.G. 78, 229.

139 Εὐτονίου διακόνου, βιβλ. Γ΄, ἀριθμ. δ΄, P.G. 78, 729.

140 Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρλα΄, P.G. 78, 269.

141 Ἰσίδωρ διακόνου, βιβλ. Γ΄, ἀριθμ. σμθ΄, P.G. 78, 928.

Οι γαρ έξω περιρραντηρίων είναι οφείλοντες, ει φιλονεικήσειαν, μη μνημένοι τη θεία τελετή, ριψοκινδύνως επικωμάσαι, δίκην δώσουσι την εσχάτην''¹⁴².

Για παιδαγωγικούς λόγους ο Θεός ενίοτε εγκατέλειπε τον ανομήσαντα κλήρο και λαό Του. ''της αγίας κιβωτού ουκ εφείσατο [ο Θεός], αλλ' εξέδοτο ταύτην αλλοφύλοις συν ιερεύσιν αυτοίς ανομήσασι και πόλιν αγιάσματος και χερουβίμ δόξης και στολήν και προφητείαν και χρίσμα και δήλωσιν εις καταπάτημα και μiasμόν απέδοτο έθνεσιν''¹⁴³.

Η ιστορία της ιουδαϊκής ιερωσύνης συνεχίστηκε για αιώνες και οι Ιουδαίοι απολάμβαναν τις δωρεές και τις ευεργεσίες της. Το τέλος της όμως ήρθε, όταν διέπραξαν το φοβερό έγκλημα κατά του Θεανθρώπου: ''Επειδή δε σαρκικώτεροι όντες και παχύτεροι και βασιλείαν εξεζήτησαν, και αύτη ήδη εδόθη, χρησιμωτάτη ούσα και αναστέλλουσα τα πταίσματα των τη ιερωσύνη μη πειθομένων, επεί τοίνυν πή μεν την ιερωσύνην έχοντες διέλαμπον, πή δε την βασιλείαν κτησάμενοι διεσώζοντο, αμφοτέρων δ' αναιρουμένων ουδεμία αυτοίς υπελείπετο σωτηρίας υπόθεσις, βουλόμενος δείξαι ο προφήτης Δανιήλ την παντελή των ιουδαϊκών πραγμάτων μετά τον σταυρόν καθαίρεσιν και ως ουδέ λείψανον αυτοίς χρηστής ελπίδος περιλειφθήσεται, ουδέ τις προσδοκία αυτοίς αμείνων φανείται, έφη, 'Εξολοθρευθήσεται χρίσμα, και κρίμα ουκ έσται εν αυτή', δια μεν του χρίσματος την ιερωσύνην μηνύων, δια δε του κρίματος την βασιλείαν και την πολιτικήν κατάστασιν. Μάλιστα μεν γαρ δια της αναιρέσεως της ιερωσύνης, και την της βασιλείας και των άλλων απάντων συνανέφηνε. Του γαρ κεφαλαιωδεστέρου και κυριωδεστέρου παντάπασι καταλυομένου, ουδ' άλλο τι συστήναι ηδύνατο, επεί και της βασιλείας η κρηπίς, η προς το Θείον ετύγγανε ευσέβεια, ήτις εν τη προς Θεόν εκρίνετο λατρεία. Πλην αλλά και την βασιλείαν έφη τελευτήσειν, παντελή προαναφαίνων της ιουδαϊκής πολιτείας την αναίρεσιν. Και μαρτυρεί τα πράγματα επί βελτίονα πολλώ και θειοτέραν θρησκείαν επαναχθέντα''¹⁴⁴.

Έτσι ο άγιος θεσμός της ιερωσύνης δεν συντρίφτηκε από τον αδυσώπητο και ασυγκίνητο 'οδοστρωτήρα' του χρόνου, αλλά συνεχίζει την ιστορία του μέσα στους αιώνες · έχει υποστεί όμως μια βασική αλλαγή, αφού εγκατέλειψε τους Ιουδαίους και δόθηκε στους Χριστιανούς.

3. Η χριστιανική ιερωσύνη σε σύγκριση με την ιουδαϊκή

Η χριστιανική ιερωσύνη λοιπόν αποτελεί τη συνέχεια και το διάδοχο της ιουδαϊκής ιερωσύνης. Είναι όμως ανώτερη και καλύτερη από την ιουδαϊκή κατά τον άγιο Ισιδώρο Πηλουσιώτη. Ωστόσο με θλίψη παρατηρεί ο ιερός Πατήρ ότι στις ημέρες του η ιερωσύνη ατιμαζόταν από ανάξιους κληρικούς τόσο, όσο ούτε όταν βρισκόταν στα χέρια των Εβραίων δεν εμπαιζόταν. ''Πάλαι μεν ουν επί των Εβραίων, εκ γένους καταγομένης της ιερωσύνης, εμέμφοντο πολλοί, δι' ήν αιτίαν τω γένει, αλλ' ου τη αρετή απενεμήθη, επειδή δε και επί το βέλτιον μετεκοσμήθη και εις αρετήν μετεκομίσθη, μειζόνως

142 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. μ', P.G. 78, 1092.

143 Καλλιοπίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. σγ', P.G. 78, 233.

144 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σμθ', P.G. 78, 928-929.

παροινείται, ή ότε και ελάττων ήν και τω γένει απεκεκλήρωτο. Τότε μεν γαρ, ει και ήσαν τινές ανάξιοι, αλλά ήσαν και άριστοι, το δε χρήμασι ωνείσθαι παντελώς απηγορεύετο. Νυνί δι' ότε και επί το κρείττον επιδέδωκε και τη αρετή απενεμήθη, μειζόνως κατεπατήθη''¹⁴⁵.

Κάνει ο άγιος μια ακόμα πολύ ωραία σύγκριση μεταξύ της μιας και της άλλης ιερωσύνης: ''Όσπερ γαρ επί της Παλαιάς Διαθήκης ιεράσθαι ουκ εξήν, ει μη τοις ιερεύσι μόνοις, εν δε τω καιρώ του Πάσχα πάντες τρόπον τινά ιερωσύνην επιμώντο (έκαστος γαρ το πρόβατον έθυσεν), ούτω και επί της Καινής και αδιαδόχου, έχουσι μεν κατ' εξαίρεσιν την ιερουργίαν της αναιμάκτου θυσίας, οίς έξεστι ταύτην προσενεγκείν, έκαστος δε οικείου σώματος ιερέυς κεχειροτόνηται, ουχ ίνα αχειροτόνητος επιτηδοίη τη των υπηκόων αρχή, αλλ' ίνα, της κακίας άρξας, το σώμα τέμενος ή ιερόν της αγνείας κατασκευάση''¹⁴⁶.

4. Η αξία της χριστιανικής ιερωσύνης

Έργο μοναδικής αξίας και υψίστης σπουδαιότητος επιτελεί η ιερωσύνη μέσα στον κόσμο. Η αποστολή της είναι να φέρνει τους ανθρώπους κοντά στο Θεό, να οδηγεί στη θέωση και τον αγιασμό, να παρηγορεί τον πονεμένο άνθρωπο, να θεραπεύει τις ασθένειες της ψυχής και να υπηρετεί τις ποικίλες ανάγκες του.

Η αξία της ιερωσύνης καταδεικνύεται λοιπόν από την πνευματική καθώς και από την υλική προσφορά της στον κόσμο.

α'. Η πνευματική προσφορά της ιερωσύνης στον κόσμο

Οι πνευματικές δωρεές αποτελούν την κυριότερη και τη σημαντικότερη ευεργεσία της ιερωσύνης προς τον άνθρωπο.

αα'. Η τέλεση των ιερών Μυστηρίων

Το σπουδαιότερο έργο και η κυριότερη ασχολία των ιερέων είναι η τέλεση των ιερών Ακολουθιών και των Μυστηρίων. Ακόμα και η άσκηση του φιλανθρωπικού έργου της Εκκλησίας θεωρείται πολύ κατωτέρα από το πνευματικό έργο που έχει να επιτελέσει ο ιερέυς. ''Ει οι ιερωμένοι και οι υπέρ ών η ιερωσύνη τελείται εν τοις αυτοίς, τις εξιλιάσεται το Θείον; Χρή τοίνυν εν μεν ταις των αρχομένων γνώμαις αποκείσθαι τους των πενήτων θησαυρούς, τους δ' ιερωμένους τη ιερουργία μόνη σχολάζειν, ίνα δυνηθείεν ευμενές το Θείον εαυτοίς τε και τοις υπηκόοις καθιστάν. Ει δε θεώμενοι οι λαοί τους την ιερωσύνης αγιστείαν κεκληρωμένους, πάντα τα βιωτικά μεταχειριζομένους, εξήμβλωσαν την ευλάβειαν, ουκ έστιν αυτοίς τοσούτον μέμψασθαι, όσον εκείνοις τοις εμπόροις και παλιγκαπήλοις και πάσαν κινούσι πραγματείας οδόν

145 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σοστ', Ρ.Γ. 78, 1497.

146 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. οε', Ρ.Γ. 78, 781-784.

ἀδικον''¹⁴⁷.

Ο ιερεύς, όταν ιερουργεί, μιμείται το έργο των αγγέλων. ''Όλος οφθαλμός οφείλεις υπάρχειν, ως τα ζώα τα πολυόμματα, επειδή και τη προς Θεόν εκείνα μιμήσαι εγγύτητι, ουχί βίω, ως μανθάνω, αλλά μόνη λειτουργία''¹⁴⁸. Όπως οι άγγελοι είναι κοντά στο Θεό, έτσι είναι και ο επί της γης λειτουργός. ''Ο του Θεού ιερεύς, επειδή εγγίζει Θεώ, κατά τα πολυόμματα ζώα όλος είναι οφθαλμός οφείλει, κατ' εκείνα μηδέν αγνοών, αλλά πάντα ορών''¹⁴⁹. Μεσίτης των δώρων των ανθρώπων προς το Θεό ο ιερεύς, ''ού ταις χερσί διακόνοις κεχρήσθαι Θεός φιλανθρώπως ηξίωσεν'', έχει αναλάβει έργο μοναδικής σημασίας · έτσι ''άγγελος Κυρίου παντοκράτορός εστι, τη τε θείας τελετής μυσταγωγία και τη προς σωτηρίαν πολλών διακονία''¹⁵⁰. ''Στην ορθοδοξία το κέντρο της ζωής των πιστών δεν είναι το κήρυγμα, αλλά το Μυστήριο. Δεν είναι ο άμβων, αλλά το θυσιαστήριο. Γι' αυτό ακόμη και η θέσις του μέσα στο ναό είναι κεντρική, όπως η καρδιά μέσα στο σώμα. Η καρδιά της Εκκλησίας είναι το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Η Ορθόδοξος Εκκλησία είναι πρωτίστως λειτουργούσα και προσευχομένη Εκκλησία και δευτερευόντως κηρύττουσα και ποιμαίνουσα. Ποιμαίνει από την Αγία Τράπεζα''¹⁵¹. Ο άγιος Ισίδωρος κάνει μια επιτυχημένη παρομοίωση των τελουμένων από το λειτουργό. Μας λέει ότι το αρχιερατικό άμφιο της Παλαιάς Διαθήκης λογίον περιείχε πολύτιμα πετράδια. Αυτά τα πετράδια ακτινοβολούσαν μεγάλη λάμψη. Με αυτά ομοιάζουν τα πραττόμενα κατά τα ιερά Μυστήρια και τις Ακολουθίες, στις οποίες προεξάρχει ο ιερεύς. ''Το επί του στήθους του αρχιερέως επιτεθήναι θεσπισθέν, οίον λόγου ιερόν, ή οίκον ή τέμενος...τάχα δε επειδή και έκλαμψίς τις εγένετο, ως φασιν, εν τοις λίθοις εκείνοις, ότε εις τα άδυτα εστέλλετο ιερουργήσων, και εδήλου αληθώς τα εσόμενα, τούτοις κέκληνται τοις ονόμασι''¹⁵².

Τα ιερά Μυστήρια γενικώς

Τα ιερά Μυστήρια της Εκκλησίας, ''τα θεία και υπερφυή χαρίσματα''¹⁵³, αποτελούν κατά τον άγιο του Πηλουσίου απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωτηρία. Επιπλήττοντας τον αμετανόητο πρεσβύτερο Ζώσιμο, κατακλείει την επιστολή με την εξής προτροπή: ''Η πέπαυσο τοιαύτα δρων, ή της ιεράς τραπέζης σαντόν χώρισον, ίν' αδεώς λοιπόν οι της Εκκλησίας τρόφιμοι τοις θείοις προσέρχονται μυστηρίοις, ών άνευ σωθήναι ουχ οίόν τε''¹⁵⁴. Διακρίνοντας τους αναξίους κληρικούς από τον άγιο θεσμό της ιερωσύνης, ο ιερός Πατήρ επισημαίνει πάλι τη σωτηριολογική σημασία των ιερών Μυστηρίων. ''Παυέσθωσαν ουν οι δι' Ευσέβιον και Ζώσιμον, Παλλάδιόν τε

147 Σερήνω, βιβλ. Γ', αριθμ. τκστ', P.G. 78, 985.

148 Λουκίω αρχidiaκόνω Πηλουσίου, βιβλ. Δ', αριθμ. ρπη', P.G. 78, 1277.

149 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 284.

150 Σιλουανώ, βιβλ. Α', αριθμ. τμθ', P.G. 78, 389.

151 Αθην. Καραμαντζάνη, Ο εαυτός μας, σ. 67.

152 Ηρακλείδη επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ι', P.G. 78, 733.

153 Ερμίου κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 481.

154 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', P.G. 78, 1645.

και Μάρωνα, την ιερωσύνην εξευτελίζοντες και μη καθ' εαυτών το της δίκης ξίφος ακονάτωσαν, αλλ' εκείνους μεν, ει φιλοσοφείν ουκ ανέχονται, κακιζέτωσαν ως αλάστορας και της ευσεβείας και της αρετής εχθρούς, ταύτην δε ανυμνεύωσαν και στεφανούτωσαν ως πρυτανεύουσιν πάσι τα πρόποντα. Δι' αυτής γαρ και αναγεννώμεθα και των θείων μετέχομεν μυστηρίων, ών άνευ των ουρανίων μετασχείν ουχ οίον τε γερών, κατά τους απευδείς της αληθείας χρησμούς, ποτέ μεν λεγούσης, 'Εάν μη τις γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, ου μη εισέλθη εις την βασιλείαν των ουρανών', ποτέ δε, 'Εάν μη τις φάγη μου την σάρκα και πίνη μου το αίμα, ουκ έχει μέρος μετ' εμού'. Ει τοίνυν άνευ τούτων ουχ οίον τε της θείας αξιωθήναι λήξεως, ταύτα δι' ουδενός ετέρου, ή της ιερωσύνης επιτελείται, πώς έστι τινά αυτής καταφρονούντα, μη εις τα θεία παροινήσαι και της εαυτού ψυχής καταφρονήσαι; Ουκούν, ίνα μη ταύτα γένηται, την μεν εκθειάζωμεν, τους δε αναξίως αυτήν μετερχομένους δακρύωμεν, και μη τα τούτων πταίσματα τη και εκδικηθήναι οφειλούση επιγράφομεν''¹⁵⁵.

Έχουμε τη γνώμη ότι η ερμηνεία που δίνει ο ιερός Ισίδωρος στην αποστολική ρήση ''Έχομεν τον θησαυρόν τούτον εν οστρακίνοις σκεύεσι'' σχετίζεται και με την ιερωσύνη. ''Έχομεν τον θησαυρόν τούτον'', τουτέστι τον ουράνιον πλούτον και τα υπερφυή και μείζονα της ημετέρας αξίας χαρίσματα εν τω θνητώ τούτω σώματι, οστρακίνω δικαίως κληθέντι, επειδήπερ εκ γης γέγονεν''¹⁵⁶. Αυτό που υποστηρίζουμε ίσως γίνεται πιο κατανοητό με την παρακάτω επιστολή του αγίου: ''Εοικας την κατάστασιν της Εκκλησίας, την επί των προτέρων χρόνων, αγνοείν. Ου γαρ αν γινώσκων περί τούτων ηπόρησας. Εγώ δε δακρύσας θερμώς, ότι, τας θήκας έχοντες του πλούτου, τον πλούτον αυτόν δια ραθυμίαν, τότε εμαυτού φημί μέρος, απωλέσαμεν, επί το σαφηνίσαι τα δηλωθέντα ήξω. Οι απόστολοι σώμα έχοντες θνητόν και πηλού παντός ασθενέστερον, ελαυνόμενοι τε και διωκόμενοι, νεκρούς ήγειρον, παραλυτικούς έσφιγγον, νοσούντας ιώντο, δαίμονας ήλυνον, προουφήτευον τα μέλλοντα, Πνεύματος αγίου παρουσίαν προυξένουν. Ή ουκ ήκουσας του Σίμωνος φήσαντος αυτοίς 'Δότε καμοί την εξουσίαν ταύτην, ίνα, ώ εάν επιθώ τας χείρας, λαμβάνη Πνεύμα άγιον'; Τί τούτου του πλούτου ίσον; Τί δε τιμαλφέστερον; Εγώ, ει πάσης της γης συναγαγών τις τας βασιλείας, την Ασσυρίων λέγω και Περσών και Μακεδόνων και Ρωμαίων, μίαν τω λόγω ποιήσειε και παραβάλαι τούτω τω πλούτω, ως ανοήτου παιδός καταγνώσομαι και μη ειδότος διακρίνειν πραγμάτων φύσιν. Ει δε και τα τούτων μείζονα εννοήσεις, μείζονα όψει τον πλούτον. Συνέστιοι και ομοτράπεζοι του πάντων Δεσπότη γεγένηνται, ομιλίας κατηξιώθησαν θείας, παιδεύσεως υπερφυούς, υιοθεσίας και φιλίας εντός εγένοντο. Οίον γαρ ύπαρχοί τινες ήσαν περί τον βασιλέα, αστέρες τω ηλίω της δικαιοσύνης συμπεριπολούντες, και δεχόμενοι ουχί δέλτους εξ ελέφαντος, ίσως γέρας ανθρώπινον ωδινούσας, αλλ' εξουσίας, οίαν ουδ' οι της γης βασιλείς έχουσιν. Ερρέθη γαρ αυτοίς 'Όσα εάν δήσητε επί της γης, έσται δεδεμένα εν τοις ουρανοίς, και όσα αν λύσητε, έσται λελυμένα'. Ει δε και τα εκείσε επηγγελμένα αυτοίς αγαθά λογίσαιο, πλέον εκπλαγήση...

155 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. νβ', P.G. 78, 496.

156 Τιμοθέω αναγνώστι, βιβλ. Β', αριθμ. δ', P.G. 78, 460.

Είδες τον ακήρατον πλούτον εν οστρακίνοις σκεύεσι κείμενον;''¹⁵⁷. Συμπεραίνουμε στο σημείο αυτό ότι η θεραπευτική και γενικότερα η θαυματουργική δύναμη, η αποδίωξη των δαιμονίων, η χορήγηση του Αγίου Πνεύματος και η εξουσία του δεσμεύν και λύειν δε δόθηκαν από το Χριστό στους αποστόλους μόνο · δόθηκαν και από τους αποστόλους στους διαδόχους τους, δηλαδή στους κληρικούς¹⁵⁸. Όπως είδαμε όλα αυτά τα χαρίσματα των Δώδεκα, άρα και των κληρικών, αποτελούν κατά τον άγιο Ισίδωρο το μεγαλύτερο πλούτο του κόσμου και τον πολυτιμότερο από όλους τους θησαυρούς των αρχαίων λαών.

Το Μυστήριο του Βαπτίσματος

Από τον ίδιο το Χριστό τονίστηκε η σωτηριολογική αξία του Βαπτίσματος με τη ρήση ''εάν μη τις γεννηθή εξ ύδατος και Πνεύματος, ου δύναται εισελθείν εις την βασιλείαν του Θεού''¹⁵⁹. Δια του κληρικού απολαμβάνουμε τα οφέλη του Μυστηρίου αυτού, το οποίο κατά τον άγιο Ισίδωρο ''τους ουρανούς τοις μνηθείσιν ανοίγει''.

Σε λαϊκό που αμφέβαλλε για την εγκυρότητα του Βαπτίσματος, που τελούσε ανάξιος κληρικός, ο ιερός Πατήρ έγραψε: ''Επειδή σκανδαλιζόμενος, ως γέγραφας, τω βίω Ζωσίμου του πρεσβυτέρου, τους βαπτιζομένους υπ' αυτού, εις τα καίρια και αναγκαιότατα ηγή παραβλάπτεσθαι, αντεπιστείλαι την ταχίστην δίκαιον ωήτην, ότι ο τελούμενος ουδέν παραβλάπτεται εις τα σωτηριώδη σύμβολα, ει ο ιερεύς μη ευ βιούς είη, αλλά αυτός μεν πάντως (χρή γαρ διαβεβαιώσασθαι) απολαύσει των θείων εκείνων και λόγου κρειττόνων ευεργεσιών...Μηδείς τοιγαρούν των μνουμένων την θείαν εκείνην τελετήν, ήτις τους ουρανούς τοις μνηθείσιν ανοίγει, φροντιζέτω, ως ταύτη παραβλαπτόμενος εις τα της σωτηρίας συνθήματα...ουδέν ο φωτιζόμενος παραβλάπτεται...Μη τοίνυν αμφίβαλλε, ει δι' ιερέων τινών αμαρτωλών (ουδέ γαρ πάντων καταψηφίσασθαι χρή, ουδέ δίκαιον) τα θεία και υπερφυή δίδοται χαρίσματα''¹⁶⁰.

Με το βάπτισμα το ανθρώπινο σώμα έγινε πιο ελαφρύ για τους αγώνες που μας ζητά ο Χριστός. ''Οπηνίκα ο πρωτόπλαστος άνθρωπος εξ αυτής, ως αν τις είποι, γραμμής, της θείας εντολής αλογήσας, την απάτην προυτίμησε του αυτόν απολέσαι παντελώς μηχανησαμένου, το τηνικαύτα και το σώμα αυτού γέγονεν ου μόνον θνητόν, αλλά και παθητόν. Πολλά γαρ ελαττώματα εβλάστησεν, και βαρύς και δυσήνιος ο ίππος κατέστη. Επει τοίνυν και εις πάντας η δυσκλεής αύτη και πάσης ζημίας βαρυτέρα κληρονομία παρεπέμφθη και ταις της

157 Τιμοθέω αναγνώστι, βιβλ. Β', αριθμ. ε', P.G. 78, 460-461.

158 Ο ιερός Πατήρ και αλλού αναγνωρίζει ότι οι κληρικοί είναι διάδοχοι των αγίων αποστόλων: ''ού [του θείου Στεφάνου] η λειτουργία'' (Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρπε', P.G. 78, 301), ''ο παρ' εκείνων [των Αποστόλων] κοσμίως και ευσεβώς θεμελιωθείς θεσμός'' (Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', αριθμ. τ4δ', P.G. 78, 1033), ''η αποστολική αξία'' (Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', αριθμ. τ4δ', P.G. 78, 1033), ''το αποστολικόν αξίωμα'' (Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', αριθμ. τ4δ', P.G. 78, 1033), ''φάσκοντες εκείνου [του αποστόλου Παύλου] είναι διάδοχοι...θείου ανδρός [του αποστόλου Παύλου] διάδοχοι νομισθέντες'' (Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512).

159 Ιω. 3, 5.

160 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 480-481.

προαιρέσεως ραθυμίαις ηυξήθη η απευκτή περιουσία, δεύρο δη επιφοιτήσας ο Χριστός, κουφότερον ημίν το σώμα δια του βαπτίσματος πεποίηκε, τω πτερῷ του Πνεύματος διεγείρων, δια τούτο μείζονα των παλαιών ημίν προσετέθη και ἄθλα και ἑπαθλα. Ου γαρ φόνου καθαρούς είναι μόνον βούλεται, αλλά και οργής. Ουδέ μοιχείας και πορνείας, αλλά και ακολάστου θέας. Ουδέ επιορκίας, αλλά και ευορκίας¹⁶¹.

Το Μυστήριο της Εξομολογήσεως

Δεν είναι όμως μόνο η ανεκτίμητη προσφορά του Μυστηρίου του Βαπτίσματος που δίδεται δια των ιερατικών χειρών. Μια ακόμη δωρεά του Θεού στον κόσμο είναι και η Εξομολόγηση. Μοναδικό όντως επί της γης προνόμιο και χάρισμα κατέχει ο ιερέυς · με αυτό του δίδεται η δυνατότητα τού δεσμεύν και λύειν τα αμαρτήματα των ανθρώπων. Επικρίνοντας έναν αιρετικό ο ιερός Πατήρ επισημαίνει τη θεία προέλευση του ιερού Μυστηρίου: Ὁ Φλήναφον συνείρας απολογούμενος, σχετλιασμόν συνθείς πολυώδυνον, την θείαν λέγων μη ισχύειν απόφασιν, ἥνπερ τοις ιερεύσι παρέσχετο, αφιέναι τοις ανθρώποις τα πταίσματα. Εἰ δε αὕτη ἀνίσχυρος, πάσα πάντως ἀβέβαιος, και εἰς μάτην ἐλπίζομεν ὡς αὐτός ἐδογματίσας¹⁶².

Μιλώντας για τους αποστόλους κάνει πάλι λόγο για αυτή τη θεία και θεοσύστατη χάρη: Ὁ Συνέστιοι και ομοτράπεζοι του πάντων Δεσπότη γεγέννηται, ομιλίας κατηξιώθησαν θείας, παιδεύσεως υπερφυούς, υιοθεσίας και φιλίας εντός ἐγένοντο. Οἷον γαρ ὑπαρχοί τινες ἦσαν περί τον βασιλέα, ἀστέρες τῷ ἡλίῳ της δικαιοσύνης συμπεριπολύντες, και δεχόμενοι οὐχὶ δέλτους ἐξ ἐλέφαντος, ἴσως γέρας ἀνθρώπινον ὠδινούσας, ἀλλ' ἐξουσίας, οἷαν οὐδ' οἱ της γης βασιλεῖς ἔχουσιν. Εἰρήθη γαρ αὐτοῖς · Ὅσα εἰάν δήσητε ἐπὶ της γης, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, και ὅσα ἀν λύσητε, ἔσται λελυμένα¹⁶³. Κατά τη στιγμή της εκδίωξης των εμπορών από το ναό του Σολομώντος ο Χριστός εἶπε σύμφωνα με τον ἅγιο Ἰσίδωρο τη φράση Ὁ ἄρατε ταῦτα ἐντεύθεν¹⁶⁴ · Ὁ το δε, ὁ ἄρατε ταῦτα ἐντεύθεν, οὐ χρειά λοιπόν, φησί, των αἱμάτων · ἀναίμακτον ἐγὼ χαρίζομαι πταισμάτων ἄφεσιν · ἐκ του δεύρο Πνεύματι μόνον ἐξιλάσκεσθαι βούλομαι¹⁶⁴.

Ὅσῳ τοῦ ἁφεςις δὲν εἶναι ἀπροϋπόθετο δῶρο · δίνεται με κάποιες προϋποθέσεις · ο ἐξομολογούμενος ἀπὸ τη μεριά του πρέπει να ἐκδηλώσει ἐμπρακτὴ μετάνοια, να ζητήσει συγχώρηση ἀπὸ τον ἀδικημένο, να νηστέψει, να προσευχηθεῖ και να ἐξαγορεύσει την ἀμαρτία του στον ἱερέα · οἱ ἐξομολόγοι ἀπὸ τη δική τους μεριά οφείλουν ὥστε μετὰ την ἀπολογία των ἀποστερηθέντων συνευχόμενοι και συνηστεύοντες τοῖς πταίσασιν, λύσιν αὐτοῖς οὐρανόθεν πορίσονται, ἐκεῖνο μὴδ' εἰς νουν λαμβάνοντες το, Ὁ δέυτε, κληρονομήσωμεν ἐαυτοῖς το θυσιαστήριον του Θεού. Λειτουργοὶ γαρ εἰσίν, οὐ κοιωνοὶ, πρέσβεις, οὐ κριταί, μεσίται, οὐ βασιλεῖς. Οἱ γαρ και περί οικείων ἀμαρτημάτων, ὡς ἐφη ὁ ἀπόστολος, θυσίας προσφέροντες, οὐκ ἀν δῆπου ἐξ

161 Ἰσίδωρο διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σδ', P.G. 78, 1292.

162 Ἀγγελίδη Ναυατιανῷ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τλη', P.G. 78, 377.

163 Τιμοθέῳ ἀναγνώστη, βιβλ. Β', ἀριθμ. ε', P.G. 78, 461.

164 Τιμοθέῳ ἀναγνώστη, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρστ', P.G. 78, 253.

αυθεντίας και τοις αμετανοήτοις, ει και πλούσιοι εἶεν, δύναιντ' αφείναι αμαρτίας. Ότι γαρ ου τοις ιερωμένοις καπηλεύειν τα πράγματα επέτρεψεν, ουδέ προς το οικείον κέρδος οράν εθέσπισεν, αλλά προς το των αρχομένων συμφέρον πάντα ενομοθέτησεν ο πάσης αγνείας και καθαρότητος ανάκτορον αυτούς εἶναι βουλόμενος, μεμήνυκε μεν και δια του ιεροφάντου Μωυσέως, μεμήνυκε δε και δι' εαυτού. Δια μεν του νομοθέτου φήσας, ότι 'Ει τις την παρακαταθήκην νοθεύσει, πρώτον μεν αποδιδότω τα αφαιρεθέντα, εἴτα ηκέτω εις τον νεών, ου τον ιερέα, αλλά τον κριτήν εξιλασόμενος', δια δε εαυτού, 'Λάβετε Πνεύμα άγιον. Αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφέωνται και ων αν κρατήτε, κεκράτηνται'. Ει τοίνυν δια το θείον Πνεύμα ταύτην ελήφασι την εξουσίαν, οι δι' ων αμαρτάνουσι, τούτο απελαύνοντες, ταύτην δηλονότι την εξουσίαν ουκ έχουσιν, αλλ' εκείνοι οι δια του αγίου Πνεύματος ειδότες, τίνες μεν εισιν αφέσεως, τίνες δε κατακρίσεως άξιοι. Επειδή γαρ τον ανθρώπινον τούτο υπερβαίνειν νουν, ο Παράκλητος, ο της θείας ουσίας και δόξης κοινωνός, διδάσκαλος τοις αξίοις της υποδοχής αυτού εγένετο, ων ο ανθρώπινος νούς ουκ αφικνεῖτο¹⁶⁵. Με την τελευταία πρόταση ο συγγραφέας δεν έρχεται σε αντίφαση με όσα υποστηρίζει αλλού για την εγκυρότητα των Μυστηρίων που τελούνται από φαύλο λειτουργό. Θέλει κατά τη γνώμη μας να πει ότι για να εἶναι συγχωρημένος ο πταίσας πρέπει συν τοις άλλοις να εξομολογηθεί σε ενάρετο και φωτισμένο πνευματικό, ο οποίος θα μπορέσει να τον καθοδηγήσει κατά Θεόν.

Η αξία του Μυστηρίου της Εξομολογήσεως εἶναι μεγάλη σύμφωνα και με την Ψυχολογία ακόμα. Η απώθηση δυσάρεστων βιωμάτων στο ασυνείδητο προκαλεί επικίνδυνες ψυχικές νόσους, όπως εἶναι η νεύρωση. Το ψυχολογικό αυτό φαινόμενο της απωθήσεως μπορεί να αποφευχθεί, όταν ο άνθρωπος εξομολογηθεί τα δυσάρεστα βιώματά του. Έις το σημείον αυτό προβάλλεται ζωηρά η σπουδαιότης του μυστηρίου της εξομολογήσεως, όπερ ανακουφίζει εκ του ψυχικού βάρους μιάς συγκρούσεως διατηρούν συνειδητήν ταύτην διά της ομολογίας και αναγνωρίσεως. Διά τούτο και αυτός ο Jung αναγνωρίζει την σπουδαιότητα και την θεραπευτικήν αξίαν τού εν λόγω μυστηρίου. Ο άγιος Ισίδωρος εκ της πλουσίας πρακτικής ψυχολογικής πείρας, γνωρίζει καλώς την ψυχολογικήν τάσιν της απωθήσεως¹⁶⁶.

Η εγκυρότητα των ιερών Μυστηρίων που τελούνται από ανάξιους λειτουργούς

Στο σημείο αυτό θα κάνουμε μια παρέκβαση. Η αξία και η εγκυρότητα των Μυστηρίων δεν εξαρτώνται από την ψυχική καθαρότητα του λειτουργού. ΈΗ ιερωσύνη, όπως διδάσκει η Ορθόδοξος Εκκλησία, δεν χάνει την αξία της αν ο ιερέυς που τελεί τα Μυστήρια δεν εἶναι εν τάξει. Αλλοίμονο αν η ιερωσύνη εξαρτώταν από τις υποκειμενικές κρίσεις του καθενός. Όλοι οι ιερείς θα ετίθεντο ηθικώς υπό αμφισβήτησι και τα μυστήρια που τελούν θα θεωρούνταν άκυρα και ανενέργητα. Και ο πιο ανάξιος ιερέυς, πρέπει να γνωρίζουμε, εφ'

165 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σζ', P.G. 78, 941-944.

166 Ι. Κορναράκη, ένθ' ανωτ., σσ. 55-56.

όσον έχει κανονική χειροτονία και δεν έχει κανονικώς καθαιρεθή, μπορεί να τελή μυστήρια · και τα μυστήρια είναι έγκυρα τόσο, όσο και τα μυστήρια εκείνα που τελεί και ο αγιώτερος κληρικός¹⁶⁷.

Στις ημέρες του αγίου Ισιδώρου είχε προκληθεί μεγάλος θόρυβος και σύγχυση στο πλήρωμα της Εκκλησίας για το αν ισχύουν τα Μυστήρια των αναξίων λειτουργών. Απλοϊκοί και καλοπροαίρετοι χριστιανοί υποστήριζαν ότι είναι άκυρα αυτά τα Μυστήρια. Έτσι ο ιερός Πατήρ αναγκάστηκε να τονίσει πολλές φορές προφορικά και γραπτά τη μεγάλη αλήθεια και σπουδαία διδασκαλία της Εκκλησίας. Έι γαρ τις αμαρτίαις απότροφος, πάσι κατεστιγμένος μολυσμοίς τε και πταίσμασι, θυσιαστηρίων άπτεται Θεού και χειρίζει ανάγνως τα άγια, αυτός μεν υφέξει κρίμα, το δε θείον βήμα ταις εκείνου πράξεσιν ου κοινούται¹⁶⁸.

¹⁶⁸. Ό τελούμενος ουδέν παραβλάπτεται εις τα σωτηριώδη σύμβολα, ει ο ιερεύς μη ευ βιούς είη, αλλά αυτός μεν πάντως (χρή γαρ διαβεβαιώσασθαι) απολαύσει των θείων εκείνων και λόγου κρειττόνων ευεργεσιών, ο δε ιερεύς του ιδίου βίου αργαλεώτερον υφέξει λόγον, και τοσαύτη αυτώ προσθήκη κολάσεως γενήσεται, όση και τιμή αυτώ υπήρκει. Ο γαρ μηδέ, τω ιερωσύνη τετιμήσθαι, γενόμενος αγαθός, μείζονος αν είη κολάσεως εικότως άξιος. Μηδείς τοιγαρούν των μυουμένων την θείαν εκείνην τελετήν, ήτις τους ουρανούς τοις μυηθείσιν ανοίγει, φροντιζέτω, ως ταύτη παραβλαπτόμενος εις τα της σωτηρίας συνθήματα, μηδ' όταν πταίσειεν ευπρόσωπον ηγείσθω έχειν απολογίαν τον του ιερέως βίον. Ταύτα δε φημί, ουχ ως πάντων των ιερέων τοιούτων όντων, μη γένοιτο (ει γαρ και τισι πρόσεστι ταύτα τα εγκλήματα, τινών άπεστι. Και ει μη τισι πρόσεστι κατορθώματα, ουδέ πάντων άπεστιν), αλλά δείξαι θέλων, ως, καν πάντες είεν τοιούτοι, ουδέν ο φωτιζόμενος παραβλάπτεται. Ει δε λογισμούς οίει ταύτ' είναι ανθρώπων, από των θείων σε πιστώσασθαι λόγων πειράσομαι. Τί γαρ του Βαλαάμ γέγονε μιαιώτερον; Αλλ' όμως τη γλώττη αυτού εις ευλογίας κατεχρήσατο ο Θεός. Τί δε του Καϊάφα; Αλλ' όμως προεφήτευσε, και η χάρις της μεν γλώττης ήψατο, της δε γνώμης ουχ ήψατο. Ει δε και παραδοξότερόν τι εθέλεις μαθείν, δια κόρακος, ακαθάρτου πτηνού, τον ουρανοδρόμον έτρεφεν Ηλίαν. Μη τοίνυν αμφίβαλλε, ει δι' ιερέων τινών αμαρτωλών (ουδέ γαρ πάντων καταψηφίσασθαι χρη, ουδέ δίκαιον), τα θεία και υπερφυή δίδοται χαρίσματα¹⁶⁹.

Σε επιστολή προς τον λάγνο πρεσβύτερο Ζώσιμο ο ιερός συγγραφέας τού αποκαλύπτει τη στιχομυθία που είχε με ευσεβή άνδρα · ο τελευταίος είχε προσέλθει στην εκκλησία για να μεταλάβει · είδε όμως το Ζώσιμο να λειτουργεί και εγκατέλειψε το ναό χωρίς να κοινωνήσει · ο άγιος Ισίδωρος μόλις το έμαθε πληγώθηκε βαθύτατα και του είπε ότι δεν ζημιούται όποιος δέχεται τα Μυστήρια από επίμεμπτο και αποβολιμαίο λειτουργό. Όουδέν, έφην, ω σοφώτατε, παραβλάπτεται ο δεχόμενος, ει και ο διδούς ανάξιος είναι δοκοίη, ουδέ τα άχραντα χραίνεται μυστήρια, ει ο ιερεύς πάντας ανθρώπους εις κακίαν παρελάσειεν. Ει δ' απιστείς, εννόει τον κόρακα, το ακάθαρτον και μισότεκνον ζών, δι' ού ο ουρανοδρόμος και ουρανοπολίτης Ηλίας ετρέφετο¹⁷⁰.

167 Αυγ. Καντιώτου, Ποικίλα,, σ. 126.

168 Ισιδώρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. ρκ', P.G. 78, 261-264.

169 Ερμίου κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 480-481.

170 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τμ', P.G. 78, 1000.

Σε επιστολή του προς τον ίδιο σκανδαλώδη πρεσβύτερο τού γράφει ότι πολύς κόσμος θεωρεί ότι τα τελούμενα υπό του Ζωσίμου Μυστήρια της Εκκλησίας δεν έχουν αξία. Ἐπολλοί των εν τέλει διαφερόντως τη θειοτάτη θρησκεία ανακείμενοι, συνεχώς ἡμῖν επιφύονται, τον βίον τον σον προφέροντες, και του χειροτονήσαντός σε καταβοώντες, και τα άχραντα ανάκτορα μολύνεσθαι λέγοντες, και την ιερωσύνην παροινείσθαι φράζοντες, τους βαπτιζομένους δια των μιαρών σου χειρών εις τα σωτηριώδη αδικείσθαι σύμβολα φάσκοντες, οὐς ουχ απλώς αλλά και σφόδρα μετά κατασκευής ικανής, ως έγωγε ηγούμαι, αποκρινάμενος ετρεψάμην, ου του σου βίου (χρη γαρ ταληθή λέγειν) υπερασπίζων · η γαρ αν κατεγνώσθην · αλλά τούτο δεικνύς, ως ουδέν ο λαϊκός παραβλάπτεται, του ιερέως μη ευ βιούντος. Ως δε ουδέ ούτως αυτόν επεστόμισα, γεγωνότερον έφησαν, ότι ημάς μεν ικανώς έπεισας, τους δε άλλους πάντας, τους τε ελλογίμους, τους τε αγελαίους τίς πείσει, τους καθ' εκάστην ταύτα κωμωδούντας την ημέραν;... Τί παρασκευάζεις τους ανθρώπους τω σω βίω προσέχοντας παραβλάπτεσθαι νομίζειν και εις τα σωτηριώδη σύμβολα;... Θεώμενοι γαρ σε ταις μιαιραίς χερσί των ιερών απτόμενον μυστηρίων, αποπηδώσιν αμύητοι μάλλον αιρούμενοι είναι, ή παρά ακαθάρτων και μιαρών χειρών τα άχραντα δέξασθαι δώρα, καίτοι πολλά πολλάκις παρ' εμού ακούντες, ως ουδέν ταύτη παραβλάπτονται, τινές μεν αυτών ου πείθονται, τινές δε ουδέ τας ακοάς υπέχουσι ραψωδείν περί τούτου νομίζοντες. Και τον Βαλαάμ και τον Καϊάφαν προεβαλόμην, ασεβεστάτους μεν και αδικωτάτους γεγονότας, είτα τον μεν τας ευλογίας αποφθεγξάμενον, τον δε προφητεύσαντα. Και του κόρακος δε του ακαθάρτου και μισοτέκνου πτηνού εμνημόνευσα, δι' ου Ηλίας ετράφη. Αλλά καίτοι εν πάσι τοις άλλοις πειθόμενοι και εκθειάζοντες, ουκ εθέλουσι πείθεσθαι εν τοις περί σου λεγομένοις... Ἡ πέπανσο τοιαύτα δρων, ή της ιεράς τραπέζης σαυτόν χώρισον, ίν' αδεώς λοιπόν οι της Εκκλησίας τρόφιμοι τοις θείοις προσέρχωνται μυστηρίοις''¹⁷¹.

Σε λαϊκό που περιφρονούσε ράθυμο ιερέα ο μοναστής του Πηλουσίου τού υπενθυμίζει ότι Ἐρεύς γαρ, ει και βίω τινί ραθύμω, ως φάτε, κεκληλίδωται, αυτός μεν υφέξει ευθύνας, άγγελος δε Κυρίου παντοκράτορός εστι, τη τε θείας τελετής μυσταγωγία και τη προς σωτηρίαν πολλών διακονία''¹⁷².

Ο κληρικός λοιπόν επιτελεί ένα μοναδικό έργο μέσα στην ανθρωπινή κοινωνία. Γίνεται πρόξενος της σωτηρίας, του αγιασμού, της καθάρσεως και της θεώσεως των ανθρώπων. Αυτό συμπεραίνουμε και από άλλη επιπληττική επιστολή προς τον περιβόητο για την κακία του πρεσβύτερο Ζώσιμο: Ἐπώς άλλους αγιάζεις ο εναγής; Πώς καθαίρεις ο ακάθατος; Πώς υιούς Θεού κατασκευάζεις ο δουλοπρεπής; Καθαρθήναι οφείλεις και ούτω καθάραι''¹⁷³.

αβ'. Η θεραπεία και η παρηγορία των ψυχών

Οι ιερείς ωστόσο δεν είναι μόνον οι ἔγκρινόμενοι και τα θεία και απόρρητα αυτής [της Εκκλησίας] εμπειπιστευμένοι μυστήρια'' · κρατούν στα

171 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', P.G. 78, 1644-1645.

172 Σιλουανώ, βιβλ. Α', αριθμ. τμθ', P.G. 78, 381.

173 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ξε', P.G. 78, 508.

ιερατικά τους χέρια και ψυχές, έχουν το “ψυχάς εμπεπιστευσθαι”¹⁷⁴. Ο Θεός τούς έχει εμπιστευτεί όχι τοίχους ή σκεύη ή πλούτη, αλλά τις ψυχές των ανθρώπων, η αξία των οποίων είναι ανυπολόγιστη κατά τον αψευδή λόγο του Κυρίου “Τί δώσει άνθρωπος αντάλλαγμα της ψυχής αυτού;”¹⁷⁵. Ο ιερός Πατήρ δίνει στο λειτούργημα του κληρικού κάποιες ονομασίες, οι οποίες δείχνουν τα καθήκοντα του ποιμένου προς τους ποιμαινόμενους: “πατρική κηδεμονία”¹⁷⁶, “η προστασία των λαών”¹⁷⁷, “ποιμενική φιλοστοργία”¹⁷⁸, “η των πενήτων προστασία”¹⁷⁹, “η δικαία των πενήτων φροντίς”¹⁸⁰.

Σε επιστολή του προς τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας τον παρακαλεί να προστατέψει την Εκκλησία, “των μεν σπουδαίων εξοστρακιζομένων, των δε μήτε των ουδών αυτής επιβήναι οφειλόντων, εγκρινομένων και τα θεία και απόρρητα αυτής εμπεπιστευμένων μυστήρια, ουχ ηγούνται ψυχάς εμπεπιστευσθαι, αλλά τυραννίδα πατρώαν παρειληφέναι”¹⁸¹. Παρομοίως και αλλού ο άγιος συναισθάνεται το μέγεθος και το βάρος της ιεράς αποστολής · ο κληρικός καθοδηγεί ψυχές, “υπέρ των [λογικών ανθρώπων] δεύρο εφοίτησε και το τίμιον εαυτού αίμα εξέχεεν ο Χριστός”¹⁸² και τις οποίες “αυτός εξηγόρασεν, ου χρυσίον, αλλά το τίμιον εαυτού αίμα δεδωκώς”¹⁸³. Και αλλού γράφει ότι “ένεκεν...ψυχών δεύρ’ επεφοίτησεν ο των ουρανών βασιλεύς”¹⁸⁴.

Ο ιερός Πατήρ τονίζει ότι ο σκοπός στον οποίο αποβλέπει η ιερωσύνη είναι “η των υπηκόων σωτηρία”¹⁸⁵. Αυτό το σκοπό της ιερατικής διακονίας ζητά και συνιστά να έχει συν τοις άλλοις ο ιερέυς στη μνήμη του: “οι ταύτην [την ιερωσύνην] λαχόντες...εννοούντες, ότι κρείττων μεν εστι πάσης ανθρωπίνης τιμής τε και αξίας, δια δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην ειλήφασι της των άλλων ωφελείας ένεκεν”¹⁸⁶.

Ο κληρικός επομένως θα ασχοληθεί με ανθρώπους, από τους οποίους πολλοί, αν όχι όλοι, έχουν κάποια ψυχικά τραύματα · γι’ αυτό στα κείμενα του αγίου θα συναντήσουμε το χαρακτηρισμό της ιερωσύνης ως “η της θεραπείας των ψυχών επιστήμη”¹⁸⁷. Έτσι ο ιερός Ισίδωρος προτρέπει έναν επίσκοπο: “Δια πάσης ακριβείας χωρείτω των ψυχικών τραυμάτων η θεραπεία. Τα γαρ ύπουλα, ως τα πολλά, αναστομούσθαι φιλεί”¹⁸⁸. Εάν όμως συμβεί το αντίθετο, δηλαδή όταν ο κληρικός αδιαφορεί για τις ψυχές, γελοιοποιεί τον εαυτό του: “Ο την

174 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. ρκζ’, P.G. 78, 565.

175 Ματθ. 16, 26.

176 Αρχιβίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. σλδ’, P.G. 78, 672. Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σιστ’, P.G. 78, 900.

177 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. πη’, P.G. 78, 793.

178 Λαμπετίω διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σνε’, P.G. 78, 1485.

179 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σοζ’, P.G. 78, 953.

180 ό. π.

181 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. ρκζ’, P.G. 78, 565.

182 ό. π.

183 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. ξε’, P.G. 78, 509.

184 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. σμστ’, P.G. 78, 685.

185 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σμθ’, P.G. 78, 928.

186 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. υκβ’, P.G. 78, 1576.

187 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. τλζ’, P.G. 78, 997.

188 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. ρνβ’, P.G. 78, 608.

ιερωσύνην εστεμμένος...αγνοήσας αυτού την αξίαν, μάλλον δε την λειτουργίαν, ψυχών μεν μηδένα λόγον ποιείται, τοίχων δε και κίωνων επιμέλειτο, και τρυφή προσέχοι, και χρημάτων αντιποιόιτο, εαυτόν, ου γαρ την ιερωσύνην υβρίζει''¹⁸⁹.

Η αξία της ιερωσύνης και του ιερέα φαίνεται και από τη μεγάλη παρηγορητική δύναμη που κατέχει. Ο άγιος επισημαίνει σε επίσκοπο την ανειλημμένη του υποχρέωση να μεταδίδει στις δοκιμαζόμενες ψυχές το βάλσαμο της θείας παρηγορίας. ''Οίκτω και πραότητι, ω σοφώτατε, καταπραΰνειν πειρώ τας των πειρασμοίς περιπεπτωκότων συμφοράς και εκβιάζειν αυτούς λόγω ηπίω προς ευθυμίαν, και αναμόχλευε τας της αθυμίας ρίζας. Ει γαρ γνοίεν παρά σου, ότι, ει μεν δικαίως επήχθησαν, κουφισμόν των πταισμάτων εργάζονται, ει δε συνεχωρήθησαν επελθείν μηδέν φαύλον δράσασι, στεφάνους προξενούσιν, ου μόνον την αθυμίαν εξοστρακιούσιν, αλλά και θυμηδίας εμπλησθήσονται''¹⁹⁰. Με τη μετάδοση λοιπόν της αλήθειας, η οποία προέρχεται από το θείο λόγο, ο κληρικός θα παρηγορεί και θα ενισχύει τον πονεμένο άνθρωπο.

αγ'. Η μεταστροφή της κοινωνίας

Ο ιερεύς ανέλαβε το καθήκον να υπηρετήσει το Θεό και να μεταβάλει την ανθρώπινη φύση. ''Της θείας και της ανθρωπίνης φύσεως η ιερωσύνη ώσπερ μέση καθέστηκεν, ίνα την μεν θεραπεύη, τη δε μεταβολήν εργάζεται κρείττονα''¹⁹¹.

Μεγάλη και αγαθή επίδραση μπορεί να ασκήσει ο άξιος ιερεύς στον κόσμο. ''Ουδείς ο αμφιβάλλων υπάρχει, ότι οι οπωσδήποτε ιθύνοντες μίαν κοινωνίαν ανθρώπων έχουσι μεγίστην σημασίαν δια την εν γένει κατάστασιν αυτής. Τόσον οι έχοντες εις χείρας των την πολιτικήν εξουσίαν των κοινωνιών, όσον και την πνευματικήν και θρησκευτικήν τοιαύτην, δύνανται να εξασκήσωσι μίαν μεγίστην επίδρασιν εις το κοινωνικόν εκείνον σύνολον, του οποίου προΐστανται, επ' αγαθώ μεν, όταν του δικαίου και του αγαθού έχονται, επί κακώ δε όταν συμβαίνει το αντίθετον''¹⁹².

Σε επιστολή που έχει τίτλο ''Σημαίνει ότι λύχνον τον ιερέα είναι χρή'' ο πρεσβύτερος και ασκητής του Πηλουσίου υπογραμμίζει μαζί με τη σπουδαιότητα και την ουρανόθεν αποστολή της, και ορισμένα καθήκοντα - προσφορές του κληρικού στον κόσμο: ''Άπει λύχνον ο Θεός ιερέα και τίθησι επί λυχνίας της εαυτού καθέδρας, ίν' εξαστρέψη φωτισμόν τη Εκκλησία και δογμάτων και πράξεων σκότους απηλλαγμένων, όπως, ορώντες οι λαοί τας ακτίνας της ζωτικής λαμπηδόνης, προς εκείνας ευθύνονται και τον Πατέρα των φώτων δοξάζωσιν''¹⁹³. Σύγχρονός μας κληρικός εξηγώντας το παραπάνω διηγείται μια αληθινή ιστορία · κάποτε ένας ιερέας απέκτησε τη συνήθεια να βαδίζει στο δρόμο μιας άθειας συνοικίας · δεν έκανε τίποτα άλλο, παρά μόνο περπατούσε κάθε μέρα από εκεί · στην αρχή η παρουσία του προκάλεσε

189 Ερμogenεί επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σ', P.G. 78, 645.

190 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τλ', P.G. 78, 988-989.

191 Ερμogenεί επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. κ', P.G. 78, 745.

192 Ανδρ. Φυτράκη, Οι πολιτικοί, σ. 8.

193 Δοσιθέω, βιβλ. Α', αριθμ. λβ', P.G. 78, 201.

ειρωνείες και χλευασμούς · ωστόσο ύστερα από ένα χρόνο οι κάτοικοι της περιοχής μεταστράφηκαν, εκτίμησαν τον κληρικό, τού έβγαζαν το καπέλο και ζητούσαν να τον φιλοξενήσουν¹⁹⁴. Αληθινά ο ενάρετος και πεπαιδευμένος κληρικός γίνεται φως τόσο δυνατό που σκορπά τα σκοτάδια της αθεΐας και της κακίας.

Η μεταστροφή λοιπόν του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς των λαϊκών βρίσκεται στα χέρια του ιερωμένου. ‘‘Ει γαρ τα καθ’ εαυτούς ούτοι διορθώσονται, ελπίς εστι και τα των λαών έψεσθαι’’¹⁹⁵. Ο άγιος του Πηλουσίου αναφέρει σε επίσκοπο το λόγο του αποστόλου Παύλου, που δείχνει ότι η σωτηρία των εχθρών της πίστεως μπορεί να επιτευχθεί από τον άξιο ιερέα: ‘‘Δούλον δε Κυρίου ου δει μάχεσθαι, αλλ’ ήπιον είναι προς πάντας, διδακτικόν, ανεξίκακον, εν πραότητι παιδεύοντα τους αντιδιατιθεμένους, μήποτε δώη αυτοίς ο Θεός επίγνωσιν εις σωτηρίαν’’¹⁹⁶. Αυτό επισημαίνει και με άλλες λέξεις γράφοντας: ‘‘Ει τοίνυν και νυν ο των υφηγητών βίος ημιλλάτο τη αποστολική πολιτεία, ίσως μεν και σημεία εγίνετο αν, ει δε και μη εγίνετο, ήρκει προς φωτισμόν των ορώντων’’¹⁹⁷. ‘‘Ου μόνον γαρ ουδέν ανύσει [ο ραθύμως βιούς], αλλά και κωμωδίας υπόθεσις γενήσεται, κατορθώσαι εν άλλοις πειρώμενος, άπερ αυτός ου κατώρθωσεν. Ου γαρ έστιν, ουκ έστι των αλλοτρίων κρατήσαι παθών, τον των οικείων μη περιγενόμενον’’¹⁹⁸. ‘‘Ο γαρ τα οικεία πάθη λυττώντα μη μόνον μη υποτάξας, αλλά και άδειαν αυτοίς του τα πάντα όσα βούλονται και δύνανται ποιείν δεδωκώς, ούτος καταγέλαστος έσται, τα των άλλων πειρώμενος διορθούν’’¹⁹⁹.

Η πνευματική δύναμη του ιερέως μπορεί να συνετίσει όχι μόνο το λαό αλλά ακόμα και την πολιτική εξουσία: ‘‘Πάλαι μεν η ιερωσύνη πταίουσαν την βασιλείαν διωρθούτο και εσωφρόνιζε...πρώην μεν γαρ ευαγγελικόν και αποστολικόν πολιτευομένων βίον των την ιερωσύνην εστεμμένων, εικότων η ιερωσύνη τη βασιλεία ην φοβερά’’²⁰⁰. ‘‘Επί μεν γαρ εκείνων [των προγόνων] και βασιλείς πταίνοντες εσωφρονίζοντο’’²⁰¹.

Ο κληρικός λοιπόν επιτελεί ένα μοναδικό έργο μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία. Γίνεται πρόξενος του αγιασμού, της καθάρσεως και της θεώσεως των ανθρώπων, θεραπεύει τις πάσχουσες από την ασθένεια της αμαρτίας ή και άλλες ασθένειες ψυχές, προσφέρει παρηγοριά και ελπίδα στον πονεμένο και αλλάζει επί τα βελτίω τη ζωή των ανθρώπων.

β’. Η υλική προσφορά της ιερωσύνης στον κόσμο

Ο άγιος Ισίδωρος γνωρίζει πολύ καλά ότι ο άνθρωπος ως ψυχο-σωματική οντότητα έχει εκτός από τις ψυχικές ανάγκες και σωματικές. Ο Χριστός δεν

194 Αθην. Καραμαντζάνη, ένθ’ ανωτ., σσ. 92-93.

195 Σερήνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. τκστ’, P.G. 78, 985.

196 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. σο’, P.G. 78, 700.

197 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ’, αριθμ. π’, P.G. 78, 1141.

198 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. ροστ’, P.G. 78, 1429.

199 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σοε’, P.G. 78, 1496-1497.

200 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σξη’, P.G. 78, 1492-1493.

201 Πέτρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σοη’, P.G. 78, 1500.

ευεργετούσε μόνο ψυχές, αλλά και διακονούσε τα σώματα (θεραπεύοντας σωματικές ασθένειες, πολλαπλασιάζοντας τους άρτους και τους ιχθείς, κτλ.). Στις επιστολές του οσίου Πατρός συναντούμε κάποιους χαρακτηρισμούς της ιερωσύνης όπως: ``πατρική κηδεμονία``²⁰², ``προστασία των λαών``²⁰³, ``οικονομική προστασία``²⁰⁴, ``των πενήτων προστασία``²⁰⁵, ``δικαία των πενήτων φροντίς``²⁰⁶, ``ποιμενική φιλοστοργία``²⁰⁷.

Δίνοντας τον ορισμό της λέξεως 'Επίσκοπος' αναφέρεται στην οφειλόμενη πνευματική και υλική προσφορά του κληρικού: ``Επίσκοπος εξ αυτού του ονόματος την οικείαν οφείλει οικονομίαν επίστασθαι. Επισκοπείν αυτόν χρή τας εφόδους των θηρών των αοράτων και των αφανών, τας της Εκκλησίας ραθυμίας, τας των μοναχών ολιγορίας, τας των αδίκων επηρείας, τας των χηρών δυσπραγίας, τας των ορφανών απορίας, τας του θυσιαστηρίου υπονοίας, τας των διακονούντων καχεξίας, τας των νέων κακοπραγίας, τας των παλαιών κακοβουλίας, και όλον οφθαλμόν πάντα ορώντα, και μηδέν παρορώντα, ών ει τι αμεληθείη, ουκ αυτός μόνος παιδεύεται, αλλά και πάσα πολλάκις συν εκείνω η Εκκλησία. Ο μεν εφ' οίς τοιούτος ών Θεώ ιερατεύειν ηγέσχετο, και πράγμα τοσούτο ή άκων εδέξατο, ή μανείς εξωνήσατο · οι δε, ότι τοιούτω ιερωσύνην αναξίως επέδωκαν``²⁰⁸.

``Εις αυτόν [τον επίσκοπον] γαρ πάσαι επαιώρηνται των υπηκόων αι χρείαι. Τίνες δε αύται; Των ιερωμένων αι δοκιμασίαι, των πεινώντων αι τροφαί, των διψώντων τα πόματα, των γυμνών τα άμφια, των αδικουμένων αι προστασίαι, των ορφανίαν οδυρομένων αι κηδεμονίαι, των χηρών η αντίληψις, των αδικούντων αι επεξελεύσεις, των παρανόμως άρχειν πειρωμένων έλεγχοι, των αρρωστούντων αι θεραπείαι, των σκανδαλιζομένων εκ πυρώσεως αι επανορθώσεις, των εν δεσμοτηρίοις αι λύσεις, των εν συμφοραίς αι παραμυθίαι, των πταιόντων οι σωφρονισμοί... ταύτα πάντα, και πολλώ τούτων πλείονα, άπερ, ίνα μη πάντα καταλέγων μηκύνω τον λόγον, παρέλιπον``<sup>209</sup>. Είναι φοβερά τα όσα γράφει ο άγιος για τον κληρικό που αδιαφόρησε για τους αναγκεμένους: ``Ίστω ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονείται νομίμως αθλήσων, αλλ' ουκ ακινδύνως τρυφήσων. Ο γαρ της τιμής μόνης εγκρατής γενόμενος και τάλλα πάντα τα τη επισκοπή προσήκοντα δίκαια παρεωρακώς, ενταύθα μεν μυρίαις βληθήσεται κατηγορίαις, έσθ' ότε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβοηθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος, των μεν πεινώντων βοώντων, ότι, Ημείς μεν ουδέ της αναγκαίας απελαύσαμεν τροφής, ούτος δε τρυφήσας και χρηματισάμενος τα λοιπά εις οικείας ανήλωσε φιλοτιμίας, των δε γυμνών λεγόντων, ότι, Αργαλεώτερος ημίν ούτος του χειμώνος εγένετο, των δε αρρωστούντων, ότι, Του νοσήματος ημίν βαρύτερος ώφθη. Και των μεν ορφανών, Ουκ απελαύσαμεν ουδεμιάς προστασίας, των δε χηρών, Ουκ

202 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκε', P.G. 78, 564.

203 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. πη', P.G. 78, 793.

204 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

205 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σοζ', P.G. 78, 953.

206 ό. π.

207 Λαμπετίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σνε', P.G. 78, 1485.

208 Τριβουνιανώ επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281-284.

209 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

εδάνεισεν ἡμῖν οὗτος παραμυθίας λόγον, των δε δεσμων, Ουκ επέσταξεν ἡμῖν οὗτος συμπαθείας δάκρυον, των δε εν συμφοραῖς, Ουκ ὀρεξεν ἡμῖν οὗτος θεραπείας χεῖρα, και συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων, ων ἐπίσκοπος κεχειροτόνηται, καταβοώντων, τί οἶει τον αδέκαστον ποιῆσαι κριτήν; Ου κολάσει σφοδρότερον τον μηδέ τη τιμή βελτίω γενόμενον; Παντί μεν δήπου δήλον ἐστίν. Εἰ δε τις ἀπιστεῖ, και την ἀπόφασιν αὐτῷ ἀναγνώσομαι. ‘Διχοτομήσει γαρ και το μέρος αὐτοῦ μετὰ των ἀπίστων θήσει’²¹⁰.

Αὐτή η γενική μέριμνα του ποιμένα για τις ψυχοσωματικές ἀνάγκες του ποιμνίου του ἀποτελεῖ μια σπουδαία διαφορὰ μετὰξὺ του ἱερέως και του μοναχοῦ: ‘‘τους γαρ ἱερωμένους ἀγιοτέρους εἶναι χρή και καθαρωτέρους των τα ὅρη κατελιηφότων, ἐπειδὴ οἱ μεν και εαυτῶν και λαῶν, οἱ δε εαυτῶν μόνον φροντίζουσι’’²¹¹.

Ακόμα ὅμως πιο μεγάλο ἄθλο και ἡρωικό κατόρθωμα ο ἱερός Πατήρ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐκείνων που ἐπωμίστηκε τη βαριά εὐθύνη της μέριμνας των λογικῶν προβάτων του Χριστοῦ. Αὐτό εἶναι συν τοις ἄλλοις η δια της συνεχούς ἐλεημοσύνης ἐκούσια φτώχεια του ἱερέως. Γράφει σε πρεσβύτερο: ‘‘Εἰ γε στεφανίται γενέσθαι ποθούμεν, ἀποδυσάμενοι τον παλαιόν ἄνθρωπον συν ταις πράξεσιν αὐτοῦ, και το ἐξώθεν ἀποκειράμενοι, και εἰς ἐλεημοσύνας καταναλώσαντες, γυμνοὶ πάσης φροντίδος και ἀχίτωνες εἰς το στάδιον της ἀρετῆς ἀναβόμεν, τα περί ψυχῆς Ὀλύμπια ἀγωνισάμενοι’’²¹². Ο κληρικός οφείλει να μὴ ζεῖ για τον εαυτό του, ἀλλὰ για τους ἄλλους: ‘‘Λειτουργίας γαρ, οὐκ ἀνέσεως ἐστὶ το της ἐπισκοπῆς ὄνομα δηλωτικόν. Εἰ δ’ ἀπιστεῖς, τα ἐξῆς ἀναγνοῦς, γνοίης τον ἡμέτερον νουν. Δεῖ γαρ τον ἐπίσκοπον πάσαις κομάν ταις ἀρεταῖς, και τας ἀλλοτρίας οἰκειοῦσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτῷ, ἀλλὰ τοις ἀρχομένοις ζή’’²¹³.

γ’. Συγκρίνοντας τα δύο εἶδη προσφοράς της

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι τις υλικές ἀνάγκες των ἀνθρώπων μπορεῖ να καλύψει και η Πολιτεία και οἱ διάφοροι κοινωνικοὶ φορεῖς και οἱ φιλανθρωπικοὶ οργανισμοί. Τις πνευματικές ὅμως ἀνάγκες του κόσμου (οἰκειοποίηση της σωτηρίας δια του βαπτίσματος, ἄφεση των ἀμαρτιῶν, θεϊκὴ παρηγοριά κτλ.) δεν ἐπέτρεψε ο Θεός να δίνονται ἀπὸ ἀπλούς ἀνθρώπους, παρά μόνον ἀπὸ τους ἱερεῖς.

Εἶναι λοιπὸν αὐταπόδεικτο γιατί ο ἱερός Πατήρ βλέπει πολὺ ἀνώτερη την πνευματικὴ προσφορά του ἱερωμένου ἀπὸ την υλική: ‘‘Μηδὲν ἐμποδὼν τῷ του Κυρίου Ευαγγελίῳ γινέσθω, μηδὲ περισπασμός τη πνευματικὴ ἀκολουθείτω διδασκαλία, μηδὲ θόρυβος τη ἐπωφελεῖ διαλέξει μεσιτευνέτω. Οὔτε γαρ Χριστός ζητούμενος ὑπὸ της μητέρας και των ἀδελφῶν, αὐτῶν την κλήσιν προσήκατο, ἡνίκα των δογμάτων ἀπῆρξατο και σωτηρίαν τοις ἀκροαταῖς κατεργάζετο, δεικνύς ὡς χρή των σαρκικῶν εἶναι τα πνευματικὰ προτιμότερα. Οὕτω και οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τα των τραπεζῶν παρητήσαντο την ἐπίσκεψιν,

210 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σιστ’, P.G. 78, 900-901.

211 Παλλαδίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β’, ἀριθμ. σπδ’, P.G. 78, 713.

212 Αφρασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β’, ἀριθμ. ρξα’, P.G. 78, 616.

213 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ’, ἀριθμ. σιθ’, P.G. 78, 1313.

αναγκαίαν ούσαν δια τους πένητας²¹⁴. Ερμηνεύοντας το παύλειο ρητό ‘‘εἰ δε τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οικείων, οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἡρνηται, καὶ ἐστὶ ἀπίστου χείρων’’, γράφει πρὸς τοὺς σκανδαλοποιοὺς ποιμένες τοῦ Πηλουσίου: ‘‘Τί γὰρ ηγεῖσθε τὴν πρόνοιαν ἐνταῦθα δηλοῦν; Ἄρα τὴν τῶν τροφῶν χορηγίαν; Εγὼ μὲν γὰρ ηγοῦμαι τὴν ψυχῆς ἐπιμέλειαν, εἰ δ’ ἀντεῖποιτε, καὶ οὕτως ὁ ἔφην κυρωθήσεται μάλλον. Εἰ γὰρ περὶ σώματος τούτ’ ἔχει, φησί, καὶ τὸν μὴ ορέγοντα τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, Ἑλλήνων ἔφησεν εἶναι ωμότερον, ὁ το μείζον καὶ ἀναγκαιότερον, φημί δὴ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, παρορών, πού κείσεται;²¹⁵’’. Ο ἅγιος κάποτε προσπάθησε νὰ ἀλλάξει τὴν ἀπόφαση κάποιου πολιτικοῦ ἀρχόντα καὶ νὰ ἐπιτρέψει σὲ θεοφιλή νέο τὴν ἐνασχόληση μὲ τὸ κήρυγμα· ὀνομάζει δὲ ‘λύχνον’ τὴν υποψήφια διακονία τοῦ μέσα στὴν Ἐκκλησία: ‘‘Φασὶ σὲ τινὲς οὕτω μεμνηνένοι καὶ τῆς φρενὸς ἐκτετράφθαι, ὥστε βούλεσθαι τὸ παιδίον ἐκεῖνο, τὸ πάσης παιδείας γενόμενον παρὰ Θεοῦ δεκτικόν, εἰς ὅπλα ἀγαγεῖν καὶ στρατεῖαν εὐωνον καὶ κατάπτυστον καὶ θανάτου τυγχάνουσαν παίγνιον...Μὴ σβέσης λύχνον, καλῶς ἀναφθῆναι σπουδάζοντα’’²¹⁶.

δ’. Σύγκριση τῆς ἱερωσύνης μὲ τὴν τάξη τῶν ἀγγέλων

Ἡ ἱερωσύνη ἀποτελεῖ κατὰ τὸν ἅγιο τῆς Αἰγύπτου ‘‘χρήμα ἀγγέλοις πρέπον’’²¹⁷. Ο ἱερεὺς λοιπὸν ‘‘ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι, τῇ τε θείας τελετῆς μυσταγωγία, καὶ τῇ πρὸς σωτηρίαν πολλῶν διακονία’’²¹⁸. Ἐπομένως ‘‘συγκρίνοντας τὸν ἱερέα μὲ τὸν ἄγγελο, ὁ ἅγ. Ἰσίδωρος ἐξισώνει τοὺς δύο, καὶ γι’ αὐτὸ ὀρίζει τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἱερέα ὡς ἐξῆς: ‘Εἰ τύπος ἱερεὺς τοῦ πομνίου καὶ φῶς τῆς ἐκκλησίας ὠνομάσθη καὶ ὑπάρχει, ἀνάγκη τοῖς ἡθεσιν αὐτοῦ συνεκτυπούσθαι τὸ ὑπήκοον ὡς σημάντρω κηρόν. Εἰ τοίνυν φῶς εἶναι βούλει, μίσει τὴν εὐτραπελίαν καὶ τὴν περιφορὰν τοῦ γέλωτος, ἵνα μὴ πολλοὺς διδάξης ἀτακτεῖν. Ἱερεὺς γὰρ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστί’, ἄγγελος δὲ οὐκ ἐπίσταται γέλωτα, ἐμφύβως τῷ Θεῷ λειτουργῶν’’^{219, 220}. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ κληρικὸς εἶναι ἄγγελος, πρέπει νὰ ζεῖ καὶ ὅπως ζοῦν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι. ‘‘Ὁ τοῦ Θεοῦ ἱερεὺς, ἐπειδὴ ἐγγίζει Θεῷ, κατὰ τὰ πολυόμματα ζῶα ὅλος εἶναι οφθαλμὸς οφείλει, κατ’ ἐκεῖνα μὴδὲν ἀγνοῶν, ἀλλὰ πάντα ὁρῶν’’²²¹. Ἐλεγκτικὴ ἐπιστολὴ ἔγραψε ὁ ἱερός Πατήρ, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἓνας διάκονος δὲν μιμεῖται τοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ στὴ ζωὴ, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν θεία λατρεία. ‘‘Εἰ οφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου διάκονοι, συ δε τούτων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ἀρχεῖς, ὅλος οφθαλμὸς οφείλεις ὑπάρχειν, ὡς τὰ ζῶα τὰ πολυόμματα, ἐπειδὴ καὶ τῇ πρὸς τὸν Θεόν ἐκεῖνα μιμῇ ἐγγύτητι, οὐχὶ βίῳ, ὡς μανθάνω, ἀλλὰ μόνῃ τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μὴ σκοτίζειν

214 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. ρνθ’, P.G. 78, 289.

215 Μαρτινιανῷ, Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Β’, ἀριθμ. ρκδ’, P.G. 78, 564.

216 Κωντινιανῷ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. τζ, P.G. 78, 401.

217 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. σοστ’, P.G. 78, 1497.

218 ὁ. π.

219 Δωροθέῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. τιθ’, P.G. 78, 368.

220 Κ. Φούσκα, ‘‘Ἡ ἱερωσύνη’’, σ. 534.

221 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. ρνα’, P.G. 78, 284.

τοῖς φαύλοις επιτηδεύμασι καὶ τὸν τίμιον ἐκείνον θίασον καὶ χορόν καὶ τὸν πειθόμενόν σοι ἀκρίτως ἐπίσκοπον, καὶ χραίνειν τὸ θεῖον βῆμα πλεονεξία, καὶ πόρους σεαυτῷ ἀπὸ τιμῆς χειροτονιών ἀθροίζειν. Τοὺς γὰρ πωλύνοντας τὰς περιστεράς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ μαστίξας ὁ Κύριος. Ἴνα τοίνυν μὴ συν ἐκείνοις ὠσθῆς, παύσαι οὕτω πλουτῶν καὶ ὕλην τῷ μέλλοντι ἐτοιμάζων πυρί''²²².

ε'. Σύγκριση τῆς ιερωσύνης μετὰ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία

Ἀρκετές φορές ὁ ιερὸς Πατὴρ τοποθετεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴ δίπλα στὴν πολιτικὴ ἐξουσία καὶ βλέπει ἀνώτερη τὴν πρώτη. Ἐκτιμώτερος μὲν ἐπίτροπος τῶν ἐπὶ γῆς, ὁ τὴν ιερωσύνην ἐστεμμένος, τοῦ τὴν αλουργίδα περικειμένου. Ὁ μὲν γὰρ ψυχῶν, ὁ δὲ σωμάτων ηγεῖται''²²³. Ὅτι μὲν βασιλείας ἡ ιερωσύνη πολλῶ κρείττων ἐστὶ καὶ μείζους ἔχει πόνους (πόνῳ γὰρ λήγοντι, πόνος νέος ἀντανατέλει) καὶ περὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων ὁ κίνδυνος (ἡ μὲν γὰρ τὰ θεῖα, ἡ δὲ τὰ θνητὰ ἐμπεπίστευται), οἶμαι μὴδὲν ἀγνοεῖν''²²⁴. Ἐξ ιερωσύνης καὶ βασιλείας, ὡ ὁμώνυμε, τὰ πράγματα συνέστηκεν, εἰ γὰρ καὶ πολλῶ ἀλλήλων διαφέρουσιν. Ἡ μὲν γὰρ ὡς ψυχὴ ἐστίν, ἡ δὲ σῶμα, ἀλλ' εἰς ἓν ὁρώσι τέλος, τὴν τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα τὰ ἰουδαϊκὰ πράγματα ἀρχὴν ἐλάμβανεν, ἡ ιερωσύνη ἀναγκαιοτέρα ἐθεσμοθετήθη καὶ ἐπὶ πολὺ διήρκεσεν. Ἐπειδὴ δὲ σαρκικώτεροι ὄντες καὶ παχύτεροι καὶ βασιλείαν ἐξεζήτησαν, καὶ αὕτη ἤδη ἐδόθη, χρησιμωτάτη οὖσα καὶ ἀναστέλλουσα τὰ πταίσματα τῶν τῇ ιερωσύνῃ μὴ πειθομένων, ἐπεὶ τοίνυν πῃ μὲν τὴν ιερωσύνην ἔχοντες διέλαμπον, πῃ δὲ τὴν βασιλείαν κτησάμενοι διεσώζοντο, ἀμφοτέρων δ' ἀναιρουμένων οὐδεμία αὐτοῖς ὑπελείπετο σωτηρίας ὑπόθεσις, βουλόμενος δεῖξαι ὁ προφήτης Δανιὴλ τὴν παντελὴ τῶν ἰουδαϊκῶν πραγμάτων μετὰ τὸν σταυρόν καθάρεισιν καὶ ὡς οὐδὲ λείψανον αὐτοῖς ἀμείνων φανείται, ἔφη, Ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔσται ἐν αὐτῇ, διὰ μὲν τοῦ χρίσματος τὴν ιερωσύνην μὲν, διὰ δὲ τοῦ κρίματος τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν. Μάλιστα μὲν γὰρ διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῆς ιερωσύνης, καὶ τὴν τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων συνανέφηνε. Τοῦ γὰρ κεφαλαιωδωδέστερου καὶ κυριωδέστερου παντάπασι καταλυομένου, οὐδ' ἄλλο τι συστήναι ἡδύνατο, ἐπεὶ καὶ τῆς βασιλείας ἡ κρηπίς, ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ἐτύγχανε εὐσέβεια, ἥτις ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἐκρίνετο λατρεία. Πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλείαν ἔφη τελευτήσῃ, παντελὴ προαναφαίνων τῆς ἰουδαϊκῆς πολιτείας τὴν ἀναίρεσιν. Καὶ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα ἐπὶ βελτίονα πολλῶ καὶ θειοτέραν θρησκείαν ἐπαναχθέντα''²²⁵.

Καὶ ἀλλοῦ πάλι τονίζει τὴν ἀνωτερότητα τῆς ιερωσύνης ἐναντὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας: Ὅτι αὕτη ἀρχή, ἥτις καὶ βασιλείας ἐστὶν οὐ μόνον ὑψηλότερα, ἀλλὰ καὶ ἐπιπονωτέρα''²²⁶, καὶ βασιλείας ἐστὶ ὑψηλότερα · ἡ μὲν γὰρ τὰ θεῖα, ἡ δὲ

222 Λουκίῳ ἀρχιδιακόνῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. κθ', P.G. 78, 200.

223 Ἐρμολογέει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ', P.G. 78, 645.

224 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

225 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σμθ', P.G. 78, 928-929.

226 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

τα επίγεια διέπει πράγματα''²²⁷, ''το [πράγμα] πάσης βασιλείας μείζον''²²⁸, ''ει και πάσης εστί βασιλείας υψηλότερα και αξιωτέρα η ιερωσύνη, αλλά τους ταύτην λαχόντας ου χρή κατά των άλλων δια ταύτην επαίρεσθαι, αλλά πρεπωδέστατον και αρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ηγείσθαι την μετά συνέσεως πραότητα, εννοούντας, ότι κρείττων μεν εστί πάσης ανθρωπίνης τιμής τε και αξίας, δια δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην ειλήφασι της των άλλων ωφελείας ένεκεν, ήν ουκ αν είεν δίκαιοι τη τυραννίδι καθυβρίζειν''²²⁹.

στ'. Σύγκριση της ιερωσύνης με το μοναχισμό

Ο ιερεύς κατά τον άγιο Ισίδωρο είναι ανώτερος από το μοναχό κατά την τιμή της ιερωσύνης. Ομοίως πρέπει πάλι να υπερέχει από το μοναχό και κατά την αρετή. ''Τους γαρ ιερωμένους αγιωτέρους είναι χρή και καθαρωτέρους των τα όρη κατειληφόντων, επειδή οι μεν και εαυτών και λαών, οι δε εαυτών μόνον φροντίζουνσι. Και οι μεν εν τη κορυφή ίδρυνται της τοιαύτης τιμής, και πάντες αυτών ερευνώσι τον βίον και βασανίζουνσιν, οι δε εν σπηλαίω κάθηνται, τα εαυτών ή θεραπεύοντες τραύματα, ή περιστέλλοντες ελαττώματα. Εισί δε οι και στεφάνους εαυτοίς πλέκουσιν''²³⁰.

ζ'. Σύγκριση της ιερωσύνης με τη γενική ιερωσύνη των λαϊκών

Αφού οι ιερείς είναι ανώτεροι από τους μοναχούς, γίνεται αντιληπτό ότι είναι πολύ ανώτεροι και των λαϊκών. Έχουν όμως και οι λαϊκοί ένα είδος ιερωσύνης. Ο ιερός Ισίδωρος θεωρεί ότι ιερείς είναι και οι λαϊκοί, οι οποίοι σαν άλλη θυσία προσφέρουν στο Χριστό την καθαρή τους διάθεση και το αγνό σώμα τους. Αυτή η γενική ιερωσύνη υπήρχε ήδη από τα χρόνια της Παλαιάς Διαθήκης. ''Εκείνους, ω θαυμάσιε, ο θεσπέσιος Παύλος ορίζεται ιερέας, τους μη θύμασι την ευσέβειαν, αλλά γυμνή πληρούντας τη φύσει και μόνους καθαρώς εκ των σωμάτων οίκοθεν σπένδοντας. Θύμα γαρ κάλιστον, το την γνώμην έχειν ευαγή και την σάρκα αγνήν. Διο και τούτ' έφη, όπερ μαθείν ηθέλησας 'Παραστήσατε τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, ευάρεστον τω Θεώ, την λογικήν λατρείαν υμών'. Ου γαρ τοις ιερεύσι μόνον γράφων, ως ηγή, επέστειλε ταύτα, αλλά ολοκλήρω τη Εκκλησία. Έκαστον γαρ εαυτού εν τούτω τω μέρει ιερέα είναι προσέταξεν. Ει δε τους υπηκόους η αγνεία ιερέας χειροτονει, η λαγνεία δηλονότι τους ιερέας αποχειροτονει. Και τούτο μεν οι θεσμοί διαγορεύουσι...Ωσπερ γαρ επί της Παλαιάς Διαθήκης ιεράσθαι ουκ εξήν, ει μη τοις ιερεύσι μόνοις, εν δε τω καιρώ του Πάσχα πάντες τρόπον τινά ιερωσύνην ετιμώντο (έκαστος γαρ το πρόβατον έθυεν), ούτω και επί της Καινής και αδιαδόχου, έχουσι μεν κατ' εξαίρεσιν την ιερουργίαν της αναιμάκτου θυσίας, οis έξεστι ταύτην προσενεγκείν, έκαστος δε οικείου σώματος ιερεύς κεχειροτόνηται, ουχ ίνα αχειροτόνητος επιτηδοίη τη των

227 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

228 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

229 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

230 Παλλαδίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σπδ', P.G. 78, 713.

υπηκόων αρχή, αλλ' ίνα, της κακίας άρξας, το σώμα τέμενος ή ιερόν της αγνείας κατασκευάση''²³¹. ''Αυτό συμβαίνει, διότι ο λαϊκός συμμετέχει της μοναδικής ιερωσύνης του Ιησού Χριστού, ως μέλος του σώματος του Χριστού που είναι ιερεύς και μεσίτης. Η ιερωσύνη αυτή, που λέγεται βαπτισματική ή γενική ιερωσύνη, δεν είναι σκιαγράφημα ή κάποια μακρυνή ανταύγεια της λειτουργικής, ή μυστηριακής, ή ιεραρχικής ιερωσύνης που έχουν οι ιερείς''²³². Ομοίως ''ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος υπογραμμίζει ότι οι πιστοί 'τον άπαντα βίον διακείσθαι χρή, ως λατρεύοντας και ιερωμένους'²³³''²³⁴. αυτό πραγματοποιείται, σύμφωνα με τη γνώμη του Αντιοχέως Πατρός, όταν καθημερινά ο λαϊκός προσφέρει σαν λογική θυσία το σώμα του, δηλαδή όταν επιδίδεται στην επιείκεια, στην ανεξικακία και στην ελεημοσύνη, όταν τα μάτια του δεν βλέπουν πονηρά, όταν η γλώσσα απέχει από τα αισχρά, όταν το χέρι δεν παρανομεί, όταν ''νεκρώσει'' τον παλαιό άνθρωπο, όταν κατά τη θεία λειτουργία ο λαϊκός επεύχεται για τον ιερέα με τη φράση 'Και μετά του πνεύματός σου'²³⁵.

Πάντως οι αρετές που πρέπει να κατέχει ο λαϊκός δεν πρέπει να είναι λιγότερες από του ιερέως. Έτσι ο άγιος ως παράδειγμα φέρνει δυο κακίες και τις αντίθετές τους αρετές: ''Ου μόνον ο ιερωμένος, αλλά και ο ευδόκιμος... ουδέν ακόλαστον ουδέ μειρακιώδες δίκαιος αν είη διαπράττεσθαι, αλλά σώφρονα και κεκολασμένην πανταχού την δίαιταν επιδείκνυσθαι''²³⁶.

Ωστόσο ο ιερεύς οφείλει να υπερτερεί του μη ιερέως κατά τις αρετές. ''Τοσούτον γαρ οφείλει είναι το μέσον του ιερωμένου και του ευδοκίμου, όσον ουρανού και γης το διάφορον''²³⁷. Πρέπει επίσης να ζει με περισσότερους κόπους και ασκήσεις από τους λαϊκούς. ''Τα μεν γαρ θεία θεσπίσματα, τους την ιερωσύνην λαχόντας μάλιστα πάντων εν πόνοις και ασκήσεσιν είναι παρακελεύεται, ίν' οι αρχόμενοι, ους επιτάττειν έξεστι, τούτους πονούντας θεώμενοι, εις ανδραγαθίας υπ' αισχύνης παροξύνωνται. Ου τοσούτον γαρ ο λόγος, όσον ο τρόπος των διδασκόντων παραθήγειν πέφυκεν''²³⁸. Γι' αυτό είχε τόσο μεγάλη επιτυχία το κηρυκτικό έργο των αποστόλων. ''Ουχ η δύναμις μόνον του κηρύγματος, αλλά και ο βίος των κηρυττόντων συμβαίνων τω κηρύγματι, τους ανθρώπους επηγάγετο. Τίς γαρ αν επείσθη άνθρωποις, άλλα μεν φράζουσιν, έτερα δε πράττουσιν; Ει γαρ νυν πολλοί ριζωθέντες εν τη πίστει, εκ του βίου των υφηγητών, ου μόνον εσαλεύθησαν, αλλά και αυτόπρεμνοι ανεσπάσθησαν. Τίς αν παρά την αρχήν μη ορών πολιτείαν τοις λεγομένοις συμβαίνουσιν επείσθη; Και ταύτα, κελευόμενος των πατρώων θεών τε και εθών αποστήναι, και πλούτον μεν και τρυφήν και ηδονήν μισήσαι, ασπάσασθαι δε ακτημοσύνην και νηστείαν και αγνείαν και προς καθημερινούς παρασκευάσασθαι θανάτους''²³⁹.

Δεν γίνεται όμως αντιληπτή η ανεκτίμητη αξία της ιερωσύνης μόνο από τα

231 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. οε', P.G. 78, 781-784.

232 Δ. Βακάρου, Η ιερωσύνη, σ. 90

233 Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις Ρωμ. 20, 1-2, P.G. 60, 59 εξ.

234 Δ. Βακάρου, ένθ' ανωτ., σ. 88.

235 Τη γνώμη του ιερού Χρυσοστόμου βλ. εν Δ. Βακάρου, ένθ' ανωτ., σσ. 88-90.

236 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. σε', P.G. 78, 648.

237 ό. π.

238 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ση', P.G. 78, 648-649.

239 Θέωνι, βιβλ. Γ', αριθμ. τιζ', P.G. 78, 981.

παραπάνω · υπάρχει ακόμα τεράστιο πλήθος ονομάτων και σύντομων χαρακτηρισμών του θεσμού που κάνουν και τον πιο δύσπιστο να αισθανθεί το ύψος και το μέγεθος της ιερατικής διακονίας.

5. Τα ονόματα και οι χαρακτηρισμοί της ιερωσύνης

Ο άγιος Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης πολλές φορές κάνει λόγο στις επιστολές του για την αξία της ιερωσύνης. Πριν δούμε τί φρονεί για το έργο και τα προσόντα του ιερέως, θα δούμε τα ονόματα και τους χαρακτηρισμούς που δίδει για την ιερωσύνη. Στη σειρά *Patrologia Graeca* του αββά Migne η λέξη “ιερωσύνη” απαντάται εκατόν σαράντα τρεις (143) φορές και η λέξη “αρχιερωσύνη” μία φορά. Επίσης χρησιμοποιούνται για την ιερωσύνη οι λέξεις “χειροτονία” και “χειροθεσία” · η πρώτη λέξη απαντάται συνολικά δεκαεπτά (17) φορές, ενώ η δεύτερη μόνο τρεις (3) φορές. Ο άγιος όμως ονομάζει την ιερωσύνη και με πλήθος άλλων ονομάτων, επιθέτων και φράσεων. Αυτά είναι: “ανάκτορα”²⁴⁰, “άψαυστά σοι ανάκτορα”²⁴¹, “πραγμα ανέφικτον πολλοίς”²⁴², “μυσταγωγία”²⁴³, “το γέρας της ιερωσύνης”²⁴⁴, “του Θεού μυστήρια”²⁴⁵, “φρικτόν και δυσέφικτον”²⁴⁶, “θείον βήμα”²⁴⁷, “η αρχή”²⁴⁸, “λυχνία...καθέδρα”²⁴⁹, “φρικτή λειτουργία”²⁵⁰, “επισκοπή...η του τοσούτου ύψους ανάβασις...άψαυστα...πυρ την ύλην δαπανόν”²⁵¹, “πράγμα ουράνιον”²⁵², “τα απόρρητα”²⁵³, “η θεία ιερωσύνη”²⁵⁴, “η βασιλική αυλή”²⁵⁵, “το θυσιαστήριον”²⁵⁶, “τα και αγγέλοις αυτοίς περιπόθητα”²⁵⁷, “θυσιαστήρια

240 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. σν΄, P.G. 78, 333 Ερμογένη επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. κα΄, P.G. 78, 472.

241 Ζωσίμω, βιβλ. Α΄, αριθμ. κβ΄, P.G. 78, 196.

242 ό. π.

243 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. κστ΄, P.G. 78, 200.

244 ό. π. Τιμοθέω αναγνώστη, βιβλ. Β΄, αριθμ. μη΄, P.G. 78, 489 και Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. ρν΄, P.G. 78, 841.

245 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. κη΄, P.G. 78, 200.

246 ό. π.

247 Λουκίω αρχidiaκόνω Πηλουσιού, βιβλ. Α΄, αριθμ. κθ΄, P.G. 78, 200, Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. σν΄, P.G. 78, 333 και Ισίδωρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ρκ΄, P. G. 78, 264.

248 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. λ΄, P.G. 78, 201, Ερμογένη επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σνθ΄, P.G. 78, 940, Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. τνδ΄, P.G. 78, 1012 και Ερμίνω, Δωροθέω, Ιέρακι, λαμπροτάτοις, βιβλ. Ε΄, αριθμ. τνζ΄, P.G. 78, 1541.

249 Δοσιθέω, βιβλ. Α΄, αριθμ. λβ΄, P.G. 78, 201.

250 Μάρωνι, βιβλ. Α΄, αριθμ. λη΄, P.G. 78, 205.

251 Λεοντίω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ρδ΄, P.G. 78, 253.

252 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ρια΄, P.G. 78, 257.

253 ό. π.

254 Ζωσίμω και Μάρωνι, βιβλ. Α΄, αριθμ. ριη΄, P.G. 78, 261, Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σε΄, P.G. 78, 781 και Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. ιβ΄, P.G. 78, 1332.

255 Ζωσίμω και Μάρωνι, βιβλ. Α΄, αριθμ. ριη΄, P.G. 78, 261.

256 ό. π. Μάρωνι, βιβλ. Α΄, αριθμ. λη΄, P.G. 78, 205, Θεοδοσίω μονάζοντι, βιβλ. Α΄, αριθμ. λθ΄, P.G. 78, 208, Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ριθ΄, P.G. 78, 261 και Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. σν΄, P.G. 78, 333, Μάρωνι, βιβλ. Β΄, αριθμ. ιστ΄, P.G. 78, 469, Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. ιβ΄, P.G. 78, 1332, Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. φξβ΄, P.G. 78, 1640 και Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. φξθ΄, P.G. 78, 1645.

257 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. ριθ΄, P.G. 78, 261.

Θεού²⁵⁸, ἡ ἁγία²⁵⁹, ἡ μυστήρια²⁶⁰, ἡ ποιμαντική²⁶¹, ἡ αρχαία ποιμαντική²⁶², οἱ μαργαρίται²⁶³, θαυματουργία εἰς ὄνομα Χριστοῦ... δαιμόνων ἐπιτίμησις...δυνάμεων ἐνέργεια πολλῶν...τα θαύματα...αἱ θεοσημεῖαι...τοσαύτη παρὰ Θεοῦ δύναμις²⁶⁴, ὁ φρικτός²⁶⁵, ἡ λίαν επικίνδυνον²⁶⁶, ἡ οἰκονομία²⁶⁷, ἡ πράγμα τοσούτο²⁶⁸, ἡ μεγάλης ψυχῆς...καὶ μυρίων...το πράγμα κινδύνων²⁶⁹, ἡ πολύφωτος ἱερωσύνη²⁷⁰, ἡ σεπτὴ ἱερωσύνη²⁷¹, ἡ δυσπρόσιτον²⁷², ἡ ἱερατική²⁷³, ἡ τοῦ Χριστοῦ θυσιαστήριον²⁷⁴, ἡ διακονία εἰρηνική καὶ ἀτάραχος²⁷⁵, ἡ λειτουργία σου²⁷⁶, ἡ αὐτῶν [τῶν θεοφόρων Καππαδοκῶν...τῶν πανταχοῦ τῷ φωτὶ τῆς εαυτῶν πολιτείας καὶ νοουθεσίας ταύτης τῆς γῆς δαδουχησάντων τέρματα] λειτουργία²⁷⁷, ἡ λειτουργία²⁷⁸, ἡ τράπεζα Κυρίου²⁷⁹, ἡ θεία μυστήρια²⁸⁰, ἡ σεμνὸς χορός²⁸¹, ὁ [τοῦ θεοῦ Στεφάνου] ἡ λειτουργία²⁸², ἡ ἱερατεία²⁸³, ἡ ἱερωσύνη ἡ οὐράνιος²⁸⁴, ἡ ἐπισκοπή²⁸⁵, ἡ πᾶσα Θεοῦ δωρεά... Πνεῦμα Ἅγιον...θαυμάτων χάρισμα...διδασκαλία καὶ σοφία²⁸⁶, ἡ τῆς Ἐκκλησίας προστασία²⁸⁷, ὁ ἄπρατος θησαυρός²⁸⁸, οἱ οἰάκες τῆς προστασίας²⁸⁹, ἡ

258 Ἰσιδώρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρκ', P.G. 78, 264 καὶ Τιμοθέω, βιβλ. Α', ἀριθμ. οθ', P.G. 78, 237.

259 Ἰσιδώρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρκ', P.G. 78, 264 καὶ Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272.

260 Τιμοθέω ἀναγνώστη, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρλα', P.G. 78, 269 καὶ Θαλελαίω, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμγ', P.G. 78, 280.

261 Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272 καὶ Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ροζ', P.G. 78, 297.

262 Ἰέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

263 Θαλελαίω, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμγ', P.G. 78, 280.

264 Μάρωνι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 280.

265 Μάρωνι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 280.

266 Τριβουνιανῷ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281.

267 Τριβουνιανῷ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμθ', P.G. 78, 284.

268 ὁ. π.

269 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνα', P.G. 78, 284.

270 ὁ. π.

271 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνστ', P.G. 78, 288.

272 ὁ. π.

273 ὁ. π.

274 Πανσοφίῳ ἀρχidiaκόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνζ', P.G. 78, 288.

275 ὁ. π.

276 ὁ. π. Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρπε', P.G. 78, 301, Λουκίῳ ἀρχidiaκόνῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. κθ', P.G. 78, 200, Ἡρακλεῖῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. λβ', P.G. 78, 477, Ερμιογένηι ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. στ', P.G. 78, 645 καὶ Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξδ', P.G. 78, 696.

277 Πρίσκῳ Καππαδόκι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνη', P.G. 78, 289.

278 Λουκίῳ ἀρχidiaκόνῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1277.

279 Χαϊρήμονι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρο', P.G. 78, 293.

280 ὁ. π.

281 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρπε', P.G. 78, 301.

282 ὁ. π.

283 Διδύμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σδ', P.G. 78, 313.

284 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σν', P.G. 78, 333.

285 Τριβουνιανῷ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281, Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνα', P.G. 78, 284, Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σν', P.G. 78, 333,

286 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σν', P.G. 78, 333.

287 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τιε', P.G. 78, 364-365.

288 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τιε', P.G. 78, 365.

289 Πέτρῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σοη', P.G. 78, 345.

θείας τελετής μυσταγωγία και η προς σωτηρίαν πολλών διακονία²⁹⁰, ἡ τα ουράνια²⁹¹, ἡ Ἐκκλησίας υπηρεσία²⁹², ἡ οἰαξ²⁹³, ἡ δόξασα μεν εἶναι αρχή, οὐσα δε λειτουργία²⁹⁴, ἡ του κληρικού, λειτουργία μεν οὐσα, αρχή δε δοκούσα²⁹⁵, ἡ το θεῖον²⁹⁶, η οικονομία ἡ κρειττόνων και αξιολογωτέρων πραγμάτων²⁹⁷, ἡ θεία εγχειρήματα²⁹⁸, ἡ τα μέγιστα²⁹⁹, ἡ τιμή³⁰⁰, ἡ τιμή³⁰¹, ἡ τα θεία και υπερφυή χαρίσματα³⁰², ἡ ἀρετῆς γέρας³⁰³, ἡ της ιερωσύνης λειτουργία³⁰⁴, ἡ θεῖον μὲν τι χρήμα η ιερωσύνη και των ὄντων ἀπάντων το τιμιώτατον³⁰⁵, ἡ πρυτανεύουσα πάσι τα πρέποντα. Δι' αὐτῆς γάρ αναγεννώμεθα και των θείων μετέχομεν μυστηρίων³⁰⁶, ἡ της επισκοπῆς η λειτουργία...πάντων ἐστὶ των ἀνθρώποις ευκαταίμων ὅρος³⁰⁷, ἡ το θεῖον θυσιαστήριον³⁰⁸, ἡ θεία λειτουργία³⁰⁹, ἡ τῷ θεῷ και ἀδεκάστῳ ταῦτα ἀνήκει κριτὴ³¹⁰, ἡ το της επισκοπῆς και ὄνομα και πράγμα θεῖον ὄν, και κρείττον πάσης πολιτείας τε και ἀξίας³¹¹, ἡ πατρική κηδεμονία, ἀλλ' οὐ τυραννική αυτονομία³¹², ἡ περίβλεπτος και περιμάχητος αρχή³¹³, ἡ τα θεία και ἀπόρρητα αὐτῆς [της Ἐκκλησίας] μυστήρια³¹⁴, το ἡ ψυχὰς ἐμπεπιστεῦσθαι³¹⁵, ἡ τα ιερὰ μυστήρια³¹⁶, ἡ αρχή ἐκκλησιαστική³¹⁷, ἡ το

290 Σιλουανώ, βιβλ. Α', αριθμ. τμθ', P.G. 78, 381.

291 Το ἐρωτηματικό δηλώνει ὅτι δὲν εἴμαστε βέβαιοι ἀν ἀναφέρεται στὴν ιερωσύνη. Κυρίλλῳ ἀρχιεπισκόπῳ, βιβλ. Α', αριθμ. τκδ', P.G. 78, 369.

292 Ἀντιόχῳ, βιβλ. Α', αριθμ. υμζ', P.G. 78, 428.

293 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', αριθμ. υνα', P.G. 78, 429.

294 Στρατηγίῳ ἐπισκόπῳ νεωστὶ καταστάντι, βιβλ. Β', αριθμ. ια', P.G. 78, 465.

295 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568.

296 Ἐρμογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. κα', P.G. 78, 472.

297 Ἡρακλείῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. λβ', P.G. 78, 477.

298 ὁ. π.

299 ὁ. π.

300 Ἐρμίου κόμητι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 480.

301 Ἀθανασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρξβ', P.G. 78, 616, Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 78, 900-901, Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. τπζ', P.G. 78, 1029, Κασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. ριστ', P.G. 78, 1393, Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. τκ', P.G. 78, 1521, Μαρκίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. τοη', P.G. 78, 1553 και Ποσειδῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. υοβ', P.G. 78, 1600.

302 Ἐρμίου κόμητι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 481.

303 Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Β', αριθμ. μη', P.G. 78, 489.

304 Ἰωάννῃ διακόνῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ν', P.G. 78, 492, Παμπρεπίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σλη', P.G. 78, 920 και Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σξ', P.G. 78, 941.

305 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. νβ', P.G. 78, 493.

306 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. νβ', P.G. 78, 496.

307 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. οα', P.G. 78, 513.

308 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', αριθμ. οε', P.G. 78, 517 και Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σμε', P.G. 78, 924.

309 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρκβ', P.G. 78, 561.

310 ὁ. π.

311 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρκε', P.G. 78, 564.

312 ὁ. π.

313 ὁ. π.

314 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 565.

315 ὁ. π.

316 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568.

317 Θεοφίλῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Β', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 605.

σεπτόν θυσιαστήριον³¹⁸, ἡ ἀγιστεία της ιερωσύνης³¹⁹, υπεροχή ἡ τιμή και τη αξία³²⁰, ἡ ἀρχή³²¹, ὁ της ἀρχῆς κόσμος³²², ἡ παρούσα ἀρχή³²³, ἡ πάσης ευφημίας κρείττονα...τα ἅγια³²⁴, ἡ πατρική κηδεμονία³²⁵, ὁ διδασκαλικός θρόνος³²⁶, ὁ το ρυθμίζειν ἄλλους³²⁷, ἡ οἰκονομία³²⁸, ἡ κορυφή της τοιαύτης τιμῆς³²⁹, ὁ της ιερωσύνης τιμαλφέστατος στέφανος³³⁰, ἡ τιμαί [της ιερωσύνης και της αρχιερωσύνης]³³¹, ἡ ιερουργία³³², ἡ της θείας και της ἀνθρωπίνης φύσεως η ιερωσύνη ὡς περ μέση καθέστηκε, ἵνα την μεν θεραπεύη, τη δε μεταβολὴν ἐργάζεται κρείττονα³³³, ὁ το ἀρχεῖν³³⁴, ἡ ἐξουσία³³⁵, ἡ ευαγῆς ιερωσύνη³³⁶, ἡ ἀρχική ἐπιστήμη³³⁷, ἡ προεδρία³³⁸, ἡ ιερουργία της ἀναιμάκτου θυσίας³³⁹, ἡ των ὑπηκόων ἀρχή³⁴⁰, ἡ προστασία των λαῶν³⁴¹, ἡ βασιλεία η ιερωσύνη πολλῶ κρείττων ἐστὶ και μείζους ἔχει πόνους (πόνω γὰρ λήγοντι, πόνος νέος ἀντανατέλλει) και περί των ἀναγκαιοτέρων ὁ κίνδυνος (ἡ μεν γὰρ τα θεία, ἡ δε τα θνητά ἐμπεπίστευται)³⁴², ὁ το ἀρχεῖν ἢ ψυχῶν ἢ σωμάτων³⁴³, ὁ πρᾶγμα ἄβατον αὐτοῖς [τις μὴδ' αὐτό τοῦτο τα καθ' εαυτοῦς εὐ διαθεμένοις, ἀλλὰ πολλῶν γεμούσι πραγμάτων και μὴδὲ ἐν τοῖς ὑπηκόοις τετάχθαι οφειλούσι]

318 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρ4θ', P.G. 78, 644, Ζωσίμου πρεσβυτέρου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σε', P.G. 78, 648, Ζωσίμου πρεσβυτέρου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρλδ', P.G. 78, 833, Ζωσίμου πρεσβυτέρου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τμ', P.G. 78, 1000, Λουκίου ἀρχιεπισκόπου Πηλουσίου, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1277 και Ζωσίμου πρεσβυτέρου, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ιβ', P.G. 78, 1332.

319 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 648 και Σερήνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκστ', P.G. 78, 985.

320 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 649.

321 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σθ', P.G. 78, 649, Θεωνί ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σζ', P.G. 78, 693, Παύλου πρεσβυτέρου ἀναχωρητή, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρλα', P.G. 78, 1400 και Λαμπετίου ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξδ', P.G. 78, 696.

322 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σθ', P.G. 78, 649.

323 Απολλωνίου ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξε', P.G. 78, 945 και Παύλου πρεσβυτέρου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

324 Λαμπετίου ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σια', P.G. 78, 652.

325 Αρχιεπίσκοπος πρεσβυτέρου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλδ', P.G. 78, 672.

326 Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλε', P.G. 78, 673, Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Β', σλζ', P.G. 78, 676, Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 940, Απολλωνίου ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σζε', P.G. 78, 945, Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τ4θ', P.G. 78, 1033, Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512.

327 Λαμπετίου ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξδ', P.G. 78, 696.

328 ὁ. π.

329 Παλλαδίου ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σπδ', P.G. 78, 713.

330 Θεοδοσίω πρεσβυτέρου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4', P.G. 78, 721.

331 Ελισσαίου μοναχῶ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιε', P.G. 78, 741.

332 Θεοδοσίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιζ', P.G. 78, 744 και Σερήνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκστ', P.G. 78, 985.

333 Ερμολογία ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. κ', P.G. 78, 745.

334 Λαμπετίου ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. μη', P.G. 78, 764.

335 Παύλω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ξδ', P.G. 78, 773.

336 Ωφέλειω γραμματικῶ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ο', P.G. 78, 780.

337 Θεοδοσίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. οδ', P.G. 78, 781.

338 Θεοδοσίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. οε', P.G. 78, 781.

339 Θεοδοσίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. οε', P.G. 78, 784.

340 ὁ. π.

341 Λεοντίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. πη', P.G. 78, 793.

342 Θεοδοσίω ἐπισκόπου, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

343 ὁ. π.

είναι οφείλον³⁴⁴, ἡ ιερωσύνη ἡ τοσούτον τῆς βασιλείας υψηλότερα³⁴⁵,
 ἡ πράγμα, ὁ μηδὲ μετὰ πολλῶν χρημάτων καταδέξασθαι ἐχρὴν τοιούτοις οὐσί³⁴⁶,
 ἡ τῆς ιερωσύνης ἀξία, ὅτι πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὸν κίνδυνον ἔχει³⁴⁷,
 λειτουργία υπεύθυνος³⁴⁸, ἡτο ἀμείαντον θυσιαστήριον³⁴⁹, ἡθεσμός
 ιερωσύνης³⁵⁰, ἡτο ἀξίωμα [τοῦ Ααρών]³⁵¹, ἡτο τοῦ Ααρών ιερωσύνη ἡν
 θειότερα καὶ ἀναίμακτος ἡ τοῦ Μελχισεδέκ³⁵², ἡ τῶν ιερῶν μυστηρίων
 υπηρεσία³⁵³, ἡ τῆς ἀγιστείας ἀξία³⁵⁴, ἡτοιαύτη ἀρχή... ἡτις καὶ βασιλείας
 ἐστὶ υψηλότερα (ἡ μὲν γὰρ τὰ θεία, ἡ δὲ τὰ ἐπίγεια διέπει πράγματα)³⁵⁵, ἡ
 ἐπισκοπή³⁵⁶, ἡτὰ ἀνέφικτα³⁵⁷, ἡτὰ πράγμα αὐτοῖς [τοῖς πολλοῖς] ἀνέφικτον³⁵⁸,
 ἡ ἀρχή αὕτη³⁵⁹, τὰ ἔν ου παικτοῖς³⁶⁰, ἡτῆς ἐπισκοπῆς ...ιδρώτας τε καὶ
 πόνους καὶ κινδύνους, φροντίδας τε καὶ ἀγρυπνίας³⁶¹, ἡτο μέγεθος τῆς
 ἀρχῆς³⁶², ἡπάσαι ...τῶν υπηκόων αἱ χρεῖαι... Τῶν ιερωμένων αἱ δοκιμασίαι,
 τῶν πεινῶντων αἱ τροφαί, τῶν διψῶντων τὰ πόματα, τῶν γυμνῶν τὰ ἄμφια, τῶν
 ἀδικουμένων αἱ προστασίαι, τῶν ὀρφανῶν ὀδυρομένων αἱ κηδεμονίαι, τῶν
 χηρῶν ἡ ἀντίληψις, τῶν ἀδικούντων αἱ ἐπεξελεύσεις, τῶν παρανόμως ἀρχεῖν
 πειρωμένων ἑλέγχοι, τῶν ἀρρωστούντων αἱ θεραπείαι, τῶν σκανδαλιζομένων
 ἐκ πυρώσεως αἱ ἐπανορθώσεις, τῶν ἐν δεσμοτηρίοις αἱ λύσεις, τῶν ἐν
 συμφοραῖς αἱ παραμυθίαι, τῶν παιόντων οἱ σωφρονισμοί... καὶ πολλῶ τούτων
 πλείονα³⁶³, ἡτῆς ἐπισκοπῆς ἐχούσης τὰ ἅθλα³⁶⁴, ἡτὰ πράγμα... τοῖς πολλοῖς
 ἀνέφικτον³⁶⁵, ἡτο δύσκολον καὶ δυσκατόρθωτον πράγμα³⁶⁶, ἡτὸν ἐργον ἐστὶ...
 τὸ πράγμα, οὐκ ἀνεσις · φροντίς, οὐ τρυφή · λειτουργία υπεύθυνος, οὐκ ἀρχή
 ἀνεξέταστος · πατρικὴ κηδεμονία, οὐ τυραννικὴ αὐτονομία · οικονομικὴ
 προστασία, οὐκ ἀλογόθετος ἐξουσία³⁶⁷, ἡτὸν ἐργον τῆς ἐπισκοπῆς...

344 ὁ. π.

345 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

346 ὁ. π.

347 ὁ. π.

348 ὁ. π. καὶ Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

349 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρλδ', P.G. 78, 833.

350 Αλφίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρν', P.G. 78, 841.

351 Ισιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρνβ', P.G. 78, 844.

352 ὁ. π.

353 Θωμά μονάζοντι, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ροη', P.G. 78, 869.

354 Αγάθωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σβ', P.G. 78, 884.

355 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

356 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896-897, 900 καὶ Δωροθέῳ λαμπροτάτῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τζδ', P.G. 78, 1033.

357 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

358 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

359 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

360 ὁ. π. καὶ Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

361 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

362 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897 καὶ Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κα', P.G. 78, 1337.

363 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

364 ὁ. π.

365 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

366 ὁ. π.

367 ὁ. π.

θείον³⁶⁸, ὁ αγών οὗτος³⁶⁹, τὰ ταυτα αγωνίσματα³⁷⁰, τῆς επισκοπῆς...οὖ
 πόνοι...οὖ κίνδυνοι...οὖ θάνατοι...αὖ επιβουλαὖ καὖ αὖ φροντίδες³⁷¹, ἐκεῖνος
 οὖ θρόνος³⁷², ἡ τοιαύτη αξία³⁷³, τα θεία³⁷⁴, ἡ περιμάχητος καὖ
 ποθεινοτάτη ἀπασιν αρχή, νυν, εἶπερ ποτέ, σφοδρόν εαυτῆς ἐρώτα τοῖς
 ἀνθρώποις ἐμβάλουσα, καὖ ραδίως εαυτήν τοῖς ἐρώσι παρέχουσα³⁷⁵, ἀρχή
 μεγίστη καὖ πρέπουσα ἀνδρί καλῶ καγαθῶ³⁷⁶, αὖ περίβλεπτοι αὐταὖ
 ἀρχαί³⁷⁷, τοῦ τῆς πραότητος ἀξίωμα³⁷⁸, ἡ ἀρχαία λειτουργία³⁷⁹, ὅσω
 μείζονος...τιμῆς, τοσοῦτω καὖ μείζονα...δίκην³⁸⁰, ἡ εὐεργεσία³⁸¹, ἐξ
 ἱερωσύνης καὖ βασιλείας τα πράγματα συνέστηκεν, εἰ γὰρ καὖ πολλῶ ἀλλήλων
 διαφέρουσιν. Ἡ μὲν [ἱερωσύνη] γὰρ ὡς ψυχὴ ἐστίν, ἡ δὲ [βασιλεία] σῶμα, ἀλλ’
 εἰς ἐν ὁρώσι τέλος, τὴν τῶν ὑπηκόων σωτηρίαν³⁸², τα θεία μυστήρια³⁸³,
 το βῆμα³⁸⁴, ἡ τοιαύτη ἐξουσία [τοῦ δεσμεῖν καὖ λύειν τῶν πλημμελούντων
 τα πταίσματα]³⁸⁵, το θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ³⁸⁶, διὰ το θείον Πνεῦμα...
 αὐτὴ ἡ ἐξουσία [τοῦ δεσμεῖν καὖ λύειν]³⁸⁷, ἡ δωρεά³⁸⁸, ἱερωσύνης ἀξίωμα
 τοῖς ἀναξίως τῆς τιμῆς ζῆν προηρημένοις, προσθήκη κολάσεως γίνεται³⁸⁹, ἡ
 τῶν πενήτων προστασία³⁹⁰, ἡ δικαία τῶν πενήτων φροντίς³⁹¹, ἡ τῆς
 θεραπείας τῶν ψυχῶν ἐπιστήμη³⁹², ἱερωσύνης ὄνομα³⁹³, ἡ τιμὴ τῆς
 ἱερωσύνης, ὁ παρ’ ἐκείνων [τῶν Ἀποστόλων] κοσμίως καὖ εὐσεβῶς
 θεμελιωθεὶς θεσμός³⁹⁴, ὁ ἐξ ἀρχῆς κόσμος³⁹⁵, ἡ ἀποστολικὴ αξία³⁹⁶, το
 ἀποστολικόν ἀξίωμα³⁹⁷, ἡ δωρεά τοῦ Θεοῦ³⁹⁸, τῆς ἱερωσύνης

368 ὁ. π.

369 ὁ. π.

370 ὁ. π.

371 ὁ. π.

372 ὁ. π.

373 ὁ. π.

374 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σιστ’, P.G. 78, 901.

375 Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σκγ’, P.G. 78, 905.

376 ὁ. π.

377 ὁ. π.

378 ὁ. π.

379 Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σκγ’, P.G. 78, 908.

380 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σμ’, P.G. 78, 920.

381 ὁ. π.

382 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σμθ’, P.G. 78, 928.

383 Ἀθανασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σνη’, P.G. 78, 936.

384 Ἐρμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σνθ’, P.G. 78, 940.

385 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σξ’, P.G. 78, 941.

386 ὁ. π.

387 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σξ’, P.G. 78, 944.

388 Ἀπολλωνίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σξε’, P.G. 78, 945.

389 Μαρτινιανῳ, Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σοε’, P.G. 78, 953.

390 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σοζ’, P.G. 78, 953.

391 ὁ. π.

392 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. τλζ’, P.G. 78, 997.

393 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. τνδ’, P.G. 78, 1012.

394 Δωροθέῳ λαμπροτάτῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. τ4δ’, P.G. 78, 1033.

395 ὁ. π.

396 ὁ. π.

397 ὁ. π. Ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη θεμελιώθηκε ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, εἶναι ἓνα ‘ἀποστολικόν
 ἀξίωμα’ (Κ. Φούσκα, Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος, σ. 373).

398 Δωροθέῳ λαμπροτάτῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. τ4δ’, P.G. 78, 1033.

αξίωμα³⁹⁹, ἡ ευαγεστάτη ιερωσύνη⁴⁰⁰, τὸ διδασκαλικὸν αξίωμα⁴⁰¹, τὸ
 τῆς επισκοπῆς αξίωμα⁴⁰², ἀμήχανον πρᾶγμα⁴⁰³, τὸ θεῖον βῆμα⁴⁰⁴, ἱερὰ
 ἡ τοιαύτη ἀρχή⁴⁰⁵, τοιαύτη ἀρχή, ἣτις καὶ βασιλείας ἐστὶν οὐ μόνον
 υψηλότερα, ἀλλὰ καὶ επιπονωτέρα⁴⁰⁶, τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς⁴⁰⁷, πρᾶγμα
 ἀμήχανον καὶ πᾶσαν υπερβαίνον πολιτείαν τε καὶ ἀξίαν⁴⁰⁸, τὸ πάσης
 βασιλείας μείζον⁴⁰⁹, πρᾶγμα τῆς θείας ἡρτημένον ψήφου τε καὶ
 χειροτονίας⁴¹⁰, μὴ τα τυχόντα [πράγματα]⁴¹¹, λειτουργίας, οὐκ ἀνέσεως
 ἐστὶ τὸ τῆς επισκοπῆς ὄνομα δηλωτικόν⁴¹², τῆς επισκοπῆς τὸ μέγεθος⁴¹³,
 ἡ ἀξία⁴¹⁴, ἀρχὴ υπεύθυνος καὶ μυρίας λογοθεσίαις υποκειμένη καὶ μείζων
 πάσης ἀνθρωπίνης ἀξίας⁴¹⁵, τὸ αξίωμα...ιερωσύνης...ταπεινοφροσύνης...
 νηστείας...οικονομίας⁴¹⁶,
 προεδρία⁴¹⁷, ποιμενικὴ φιλοστοργία⁴¹⁸, υπεύθυνος ἀρχή⁴¹⁹,
 πρᾶγμα θεῖον καὶ ὁ πολιτεία ἀρίστη καὶ τρόποις ὀρθοῖς χρεωστεῖται⁴²⁰,
 χρήμα ἀγγέλοις πρέπον⁴²¹, αξιώματα⁴²², ἡ τιμὴ τοιαύτη⁴²³, τὸ τῆς
 τιμῆς μέγεθος μείζονος τιμωρίας ἐφόδιον⁴²⁴, ἡ τῆς ιερωσύνης...
 λειτουργία⁴²⁵, ὁ τῆς ἀγιστείας κόσμος⁴²⁶, ἀρετῆς ἄθλον ἡ ιερωσύνη⁴²⁷,
 ἡ φέρουσα οδὸς ἐπὶ τὴν θεῖαν λειτουργίαν...ἡ ὀσιωτάτη καὶ ευαγεστάτη ἐν
 πολλῷ χρόνῳ τῶν φιλαρέτων υπομονή...θεσμοὶ τε καὶ αἱ ἄλλαι ἀγιστεῖαι αἱ
 ὑπὸ τῆς ὀρθῆς πολιτείας⁴²⁸, πάσης ἐστὶ βασιλείας υψηλότερα καὶ ἀξιοτέρα

399 Ζήνωνι μοναχῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. νη', P.G. 78, 1041.

400 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ιη', P.G. 78, 1065 καὶ Δωροθέῳ λαμπροτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοθ', P.G. 78, 1553.

401 Ιέραι καὶ Διονυσίῳ πρεσβυτέροις, βιβλ. Δ', ἀριθμ. με', P.G. 78, 1097 καὶ Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κα', P.G. 78, 1337.

402 Ιέραι καὶ Διονυσίῳ πρεσβυτέροις, βιβλ. Δ', ἀριθμ. με', P.G. 78, 1097.

403 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 1225.

404 Λουκίῳ ἀρχidiaκόνῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1277.

405 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1312.

406 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

407 ὁ. π.

408 ὁ. π.

409 ὁ. π.

410 ὁ. π.

411 ὁ. π.

412 ὁ. π.

413 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. στ', P.G. 78, 1328.

414 ὁ. π. Διδύμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κη', P.G. 78, 1341 καὶ Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υο', P.G. 78, 1600.

415 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. στ', P.G. 78, 1329.

416 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κα', P.G. 78, 1337.

417 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ ἀναχωρητῇ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρλα', P.G. 78, 1401.

418 Λαμπετίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σνε', P.G. 78, 1485.

419 ὁ. π.

420 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

421 ὁ. π.

422 Ευτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκ', P.G. 78, 1521.

423 Ιέραι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκα', P.G. 78, 1521.

424 ὁ. π.

425 Ιέραι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τγγ', P.G. 78, 1521.

426 Μαρκίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοη', P.G. 78, 1553.

427 Δωροθέῳ λαμπροτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοθ', P.G. 78, 1553.

428 ὁ. π.

η ιερωσύνη⁴²⁹, ᾧ κρείττων μεν ἐστὶ πάσης ἀνθρωπίνης τιμῆς τε καὶ ἀξίας⁴³⁰, ᾧ...ιερωσύνης...δόξα⁴³¹, ᾧ βαθμός⁴³², ᾧ ἐπισκοπὴ⁴³³, ᾧ ὅπλα⁴³⁴, ᾧ ἅγια⁴³⁵, ᾧ τιμὴ⁴³⁶, ᾧ ἱερατικὴ τιμὴ⁴³⁷, ᾧ ἄχραντα ἀνάκτορα⁴³⁸, ᾧ ἀνάκτορα⁴³⁹, ᾧ θεία τελετή⁴⁴⁰, ᾧ ἄχραντα μυστήρια⁴⁴¹(;), ᾧ ἱερὰ τράπεζα⁴⁴².

6. Επίπονο καὶ επικίνδυνον τὸ ἔργο τῆς ιερωσύνης

Εἶδαμε ὅτι ὁ ἱερός Πατήρ χαρακτηρίσεν τὴν ιερωσύνην ὡς ᾧ τὸ δύσκολον καὶ δυσκατόρθωτον πρᾶγμα⁴⁴³, ᾧ ἔργον...τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἄνεσις · φροντίς, οὐ τρυφή⁴⁴⁴, ᾧ τοιαύτη ἀρχή, ἣτις καὶ βασιλείας ἐστὶν οὐ μόνον ὑψηλότερα, ἀλλὰ καὶ ἐπιπονωτέρα⁴⁴⁵, ᾧ βασιλείας ἡ ιερωσύνη πολλῶ κρείττων ἐστὶ καὶ μείζους ἔχει πόνους (πόνω γὰρ λήγοντι, πόνος νέος ἀντανατέλλει) καὶ περὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων ὁ κίνδυνος (ἡ μὲν γὰρ τα θεία, ἡ δὲ τα θνητά ἐμπεπίστευται)⁴⁴⁶, ᾧ τῆς ἐπισκοπῆς...οἱ πόνου...οἱ κίνδυνοι...οἱ θάνατοι...αἱ ἐπιβουλαὶ καὶ αἱ φροντίδες⁴⁴⁷, ᾧ τῆς ἐπισκοπῆς...ιδρώτας τε καὶ πόνους καὶ κινδύνους, φροντίδας τε καὶ ἀγρυπνίας⁴⁴⁸. Ὡς βαθύς γνώστης τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης τῆς ιερωσύνης γινώριζε ὅτι ᾧ δὲν εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα ἡ ιερωσύνη. Αἰταιεὶ κόπους καὶ θυσίας μεγάλας. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ εὐρεθῶν ἡρώες ἀποφασισμένοι νὰ ἀρῶν τὸν σταυρόν αὐτόν⁴⁴⁹. Ἐρμηνεύοντας τὸ ἀποστολικὸ ᾧ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ γράφει: ᾧ Οὐκ εἶπε, Πας τις ὀρεγέσθω, καλῶς γὰρ ποιεῖ (τοῦτο γὰρ ἀν εἶπεν, εἰ γε μὴ τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸν ἐρώντα ἐπαινέσαι ἡβουλήθη), ἀλλὰ, ᾧ καλοῦ ἔργου. Ἵνα γὰρ παρῶ, ὅτι τὸ δύσκολον καὶ δυσκατόρθωτον πρᾶγμα, ἔργον καλοῦσιν, οὐ μόνον οἱ ἐξ ἐθνῶν σοφοί, ἀλλὰ καὶ αἱ ἱεραὶ Γραφαί, λέγουσαι, ᾧ ἄνδρα δὲ πιστόν ἔργον εὐρεῖν, τὸ παρὰ πάντων νοούμενον φράσω. Ἐργον ἐστὶν, ὦ βέλτιστε, τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἄνεσις. Φροντίς, οὐ τρυφή.

429 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

430 ὁ. π.

431 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υλστ', P.G. 78, 1581.

432 Εὐτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υνα', P.G. 78, 1588. Εἰδὼ ἀναφέρεται σὲ ᾧ μεγαλύτερο βαθμό. Ἄρα ἴσως πρόκειται γιὰ τοὺς βαθμοὺς τῆς ιερωσύνης, τῶν ὁποίων ἡ διάκρισις ὑπῆρχε ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου Θεοφόρου.

433 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υξστ', P.G. 78, 1597.

434 Ποσειδῶνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοβ', P.G. 78, 1600.

435 Μαρτινιανῶ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Εὐσταθίω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοστ', P.G. 78, 1604.

436 ὁ. π. καὶ Ερμίνω, Δωροθέω, Ιέρακι λαμπροτάτοις, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τνζ', P.G. 78, 1541.

437 Ουάλεντι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. φλε', P.G. 78, 1629.

438 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. φξθ', P.G. 78, 1644.

439 ὁ. π.

440 ὁ. π.

441 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. φξθ', P.G. 78, 1645.

442 ὁ. π.

443 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

444 ὁ. π.

445 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

446 Θεοδοσίω ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

447 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

448 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

449 Αὐγ. Καντιώτου, ᾧ Ἐγκύκλιος, Σάλπιγξ, σ. 336.

Λειτουργία υπεύθυνος, ουκ αρχή ανεξέταστος. Πατρική κηδεμονία, ου τυραννική αυτονομία. Οικονομική προστασία, ουκ αλογοθέτητος εξουσία...Θέα τον απόστολον, έμπειρον όντα του αγώνος τούτου και μυρίοις ιδρώσι καταρρέομενον, και τραύμασι και πληγαίς και επιβουλαίς και θανάτοις ομιλούντα, ίνα μηδείς των εμπιστευθέντων αυτώ, το γε αυτού μέρος, απόληται, πώς εκφοβεί και δεδίδτεται τους αρχοντιώντας, άτε απείρους τούτων των αγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμήν ορώντας, και μονονουχί κινών την κεφαλήν βοά. Ει τις επισκοπής ορέγεται, βλεπέτω τους πόνους και σκοπείτω, ει προς τούτους αρκέσαι δύναται. Οράτω τους κινδύνους (επ' αυτόν γαρ φράττονται αόρατοι και ορατοί πολλάκις εχθροί), και μη εννοείτω μόνον την τιμήν. Θεάσθω τους θανάτους και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας επιβουλάς και τας φροντίδας, και μη προς την άνεσιν νευέτω. Ίστω ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονείται νομίμως αθλήσων, αλλ' ουκ ακινδύνως τρυφήσων. Ο γαρ της τιμής μόνης εγκρατής γενόμενος και τάλλα πάντα τα τη επισκοπή προσήκοντα δίκαια παρεωρακώς, ενταύθα μεν μυρίαίς βληθήσεται κατηγορίαις, έσθ' ότε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβληθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος''

450

Δυο επιστολές του αγίου Ισιδώρου έχουν ένα τίτλο που συγκλονίζει και προβληματίζει τον αποβλέποντα στις τιμές μόνο της ιερατικής εξουσίας: ''Ότι φρικτόν και δυσέφικτον ιερωσύνη''⁴⁵¹. Αυτό τονίζει επίσης σε επιστολή με τον πολύ δυνατό τίτλο ''Ότι μεγάλης δείται ψυχής η επισκοπή και μυρίων γέμει το πράγμα κινδύνων''⁴⁵². Γράφει σε αυτή λοιπόν ότι ''ο του Θεού ιερέυς, επειδή εγγίζει Θεώ, κατά τα πολυόμματα ζώα όλος είναι οφθαλμός οφείλει, κατ' εκείνα μηδέν αγνοών, αλλά πάντα ορών''.

Η ράβδος δυο επιφανών και ιερών προσώπων της Παλαιάς Διαθήκης συμβολίζει το επίπονο και επικίνδυνο έργο του ιερέως. Το επίπονο έργο της ιερωσύνης συμβολίζεται με τη ράβδο του Ιερεμία. Ο ιερός Πατήρ ερμηνεύει -ακράτως αλληγορικώς, αλλά με αποτετελεσμένο νόημα⁴⁵³- το καρυδένιο ραβδί του προφήτη ως σύμβολο της ιερωσύνης: ''Ράβδον καρύνην είδεν Ιερεμίας, ο των προφητών πολυκίνδυνος, ιερωσύνης υπόθεσιν, ής τα μεν προφανή και επιπόλαια και ως αν τις είποι προοίμια, στυπτικά και τραχέα τυγχάνει και δριμύτητος μέτοχα, τα δε κρύφια και εσώτερα σταθερά τε και βέβαια και στηρίζειν δυνάμενα. Χρή τοίνυν και τα επίπονα της ιερωσύνης φέρειν γενναίως, και τα έπαθλα ταύτης περιμένειν προθύμως''⁴⁵⁴. Η δε επικινδυνότητα που κρύβεται μέσα στην κακή κτήση και χρήση της ιερατικής εξουσίας αλληγορείται με τη ράβδο του Ααρών. ''Η ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, μηνύει...ότι οι παραβαίνοντες αυτούς [τους θείους θεσμούς] και οι τη ιερωσύνη ου δεόντως επιτηδώντες, σωφρονισθήσονται''⁴⁵⁵.

Το πολύπλευρο, δύσκολο και επικίνδυνο αυτό έργο κάνουν συγκρατημένο τον

450 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

451 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. κη', P.G. 78, 200. Μαρτυρίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. με', P.G. 78, 209.

452 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 284.

453 Αδ. Διαμαντοπούλου, ένθ' ανωτ., τόμος 21(1926), σσ. 621-623.

454 Στρατηγίω αναγνώστη, βιβλ. Α', αριθμ. ν', P.G. 78, 213.

455 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ογ', P.G. 78, 1133.

άγιο Ισίδωρο και δεν του επιτρέπουν να εμπιστευτεί την ιερωσύνη σε πολλούς. Έτσι απευθύνει τη συνετή συμβουλή προς τα μέλη μιας μοναστικής αδελφότητας: ``Μη πολλοί γίνεσθε διδάσκαλοι, αδελφοί', ο δίκαιος γράφει Ιάκωβος. Μη πολλοί διδάσκαλοι γίνεσθε, μοναχοί, ο ελάχιστος γράφω Ισίδωρος, ει και μη δόκιμος μοναχός, αλλ' Ιακώβου ακροατής. Δίκαιοι τοίνυν αν είητε, ει και του ακροατού παραγράφεσθαι την ευτέλειαν, αλλ' αιδείσθαι του δικαίου και σοφού την δικαίαν απόφασιν''⁴⁵⁶. Και αλλού γράφει ότι η ιερωσύνη δεν είναι για πολλούς. ``Το μεν της επισκοπής και όνομα και πράγμα θείον ον, και κρείττον πάσης πολιτείας τε και αξίας, ολίγοις δη τισι πρέπει, τοις πατρικὴν κηδεμονίαν, αλλά ου τυραννικὴν αυτονομίαν, είναι αυτό οιομένοις''⁴⁵⁷.

Το έργο που έχει να επιτελέσει ο ιερέας είναι εργώδες, δύσκολο και πολύπλευρο. Πού όμως έγκειται αυτή η δυσκολία και η επικινδυνότητα του ιερατικού έργου;

α'. Το επίπονο και δύσκολο έργο της ιερωσύνης

αα'. Η φροντίδα για τις σωματικές και τις ψυχικές ανάγκες όχι μόνο του εαυτού του αλλά και όλου του λαού

Δύσκολο έργο και επίπονο έχει να επιτελέσει ο κληρικός, διότι επωμίζεται το βάρος της πνευματικής καλλιέργειας και της γενικότερης φροντίδας όχι μόνο του εαυτού του αλλά και του λαού. ``Επειδή ο θεσπέσιος Παύλος, το σκεύος της εκλογής, ο των του Χριστού νοημάτων ταμίας, ο γην και θάλασσαν ρυθμίσας, ο βαρβάρους φιλοσοφείν αναπείσας, Ελλήνων χείρους απεφήνατο είναι των τους πέλας ολιγορούντας, φήσας, 'Ει δε τις των ιδίων, και μάλιστα των οικείων, ου προνοεί, την πίστιν ήρνηται, και έστι απίστου χείρων', δια τούτο και αυτός επί το γράψαι υμίν παρήλθον. Τί γαρ ηγείσθε την πρόνοιαν ενταύθα δηλούν; Άρα την των τροφών χορηγίαν; Εγώ μεν γαρ ηγούμαι την ψυχής επιμέλειαν, ει δ' αντείποιτε, και ούτως ό έφην κυρωθήσεται μάλλον. Ει γαρ περί σώματος τούτ' έχει, φησί, και τον μη ορέγοντα την αναγκαίαν τροφήν, Ελλήνων έφησεν είναι ωμότερον, ο το μείζον και αναγκαιότερον, φημί δή την της ψυχής επιμέλειαν, παρορών, πού κείσεται;''⁴⁵⁸.

Βέβαια ο κληρικός οφείλει έμπρακτη αγάπη όχι μόνο προς τους πιστούς, αλλά και προς τους απίστους και εχθρούς της πίστεως. Οφείλει να βλέπει όλους τους ανθρώπους χωρίς διακρίσεις και να είναι ακριβοδίκαιος προς όλους. ``Ει και νέον Δωήκ ο παμφόρος χρόνος εξέβρασεν, αλλά σε Σαούλ γενέσθαι ιεροκτόνον ουκ εύχομαι. Ιερεύς γαρ ακατηγόρητον την προς πάντας ισότητα οφείλει κεκτήσθαι, οία Θεού λειτουργός, του πάσιν όντως αγαθού''⁴⁵⁹.

Ο άγιος αναφέρει σε διάκονο και ορεγόμενο επισκοπή ορισμένα από τα πνευματικά και φιλανθρωπικά καθήκοντα του επισκόπου. Επισημαίνοντας τη μεγάλη αξία της εν λόγω επιστολής ο καθηγητής πρωτοπρεσβύτερος Κωνστ.

456 Τη εν τη Ταβεννησία Μονή, βιβλ. Α', αριθμ. 4γ', P.G. 78, 248.

457 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκε', P.G. 78, 564.

458 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκδ', P.G. 78, 564.

459 Καπιτωλίνω, βιβλ. Α', αριθμ. πτη', P.G. 78, 401.

Φούσκας γράφει με πολύ πόνο και ευθύτητα: Ὁ διάκονος Παλλάδιος επιθυμούσε και αγωνιζόταν να γίνει σώνει και καλά επίσκοπος και ο άγιος Ισίδωρος προσπαθούσε να τον φρενάρε, γιατί η επισκοποποίηση δεν είναι τόσο ‘αξίωμα’, όσο είναι ‘έργον’. Η επιστολή είναι θαυμάσια, και θα ήταν πολύ ωφέλιμο αν κάθε υποψήφιος, ή και εν ενεργεία, επίσκοπος, τη μελετούσε πολλές φορές. Είναι κρίμα που αυτό το υπέροχο κείμενο δε μας το δίδαξαν οι παλιότεροι ακαδημαϊκοί διδάσκαλοι στο μάθημα της ‘αναγνώσεως πατερικών κειμένων’. Αν το έκαναν ή, έστω, αν μας το εντόπιζαν, μερικοί από τους 20 περίπου συμφοιτητές μου, που έγιναν επίσκοποι, μπορεί και να το ξανασκέφτονταν⁴⁶⁰. Ερμηνεύοντας το παύλειο ρητό ‘Ει τις επισκοπής ορέγεται καλού έργου επιθυμεί’, γράφει: ‘Ουκ είπε, Πας τις επισκοπής ορεγέσθω. Ου προσέταξε, ουκ εκέλευσεν, ουκ ενομοθέτησεν. Αλλ’ επειδή ήδει τους πολλούς τη φιλαρχία μεθύοντας, και αρετής μεν μη εφιεμένους, αρχής δε αντιποιοιμένους, και τους μεν της επισκοπής μη συνορώντας ιδρώτας τε και πόνους και κινδύνους, φροντίδας τε και αγρυπνίας. Εις αυτόν γαρ πάσαι επαιώρηνται των υπηκόων αι χρείαι. Τίνες δε αύται; Των ιερωμένων αι δοκιμασίαι, των πεινώντων αι τροφαί, των διψώντων τα πόματα, των γυμνών τα άμφια, των αδικουμένων αι προστασίαι, των ορφανών οδυρομένων αι κηδεμονίαι, των χηρών η αντίληψις, των αδικούντων αι επεξελεύσεις, των παρανόμως άρχειν πειρωμένων έλεγχοι, των αρρωστούντων αι θεραπείαι, των σκανδαλιζομένων εκ πυρώσεως αι επανορθώσεις, των εν δεσμοτηρίοις αι λύσεις, των εν συμφοραίς αι παραμυθίαι, των πταιόντων οι σωφρονισμοί. Επει τοίνυν ταύτα πάντα, και πολλώ τούτων πλείονα, άπερ, ίνα μη πάντα καταλέγων μηκύνω τον λόγον, παρέλιπον, της επισκοπής εχούσης τα άθλα, τινές αρχήν και άνεσιν και τρυφήν αυτήν είναι ώοντο, και μήτε τα καθ’ εαυτούς εξετάσαντες, μήτε το μέγεθος της αρχής εννοήσαντες, επεπήδων τω πράγματι, αναστέλλων αυτών την κινδυνώδη ορμήν και διδάσκων μη πράγματι απλώς εγχειρείν τοις πολλοίς ανεφίκτω, έφη ‘Ει τις επισκοπής ορέγεται, καλού έργου επιθυμεί’. Ουκ είπε, Πας τις ορεγέσθω, καλώς γαρ ποιεί (τούτο γαρ αν είπεν, ει γε μη το έργον, αλλά τον ερώντα επαινέσαι ηβουλήθη), αλλά ‘καλού έργου’. Ίνα γαρ παρώ, ότι το δύσκολον και δυσκατόρθωτον πράγμα, έργον καλούσιν, ου μόνον οι εξ εθνών σοφοί, αλλά και αι ιεραί Γραφαί, λέγουσαι, ‘Ανδρα δε πιστόν έργον ευρείν’, το παρά πάντων νοούμενον φράσω. Έργον εστί, ώ βέλτιστε, το πράγμα, ουκ άνεσις · φροντίς, ου τρυφή · λειτουργία υπεύθυνος, ουκ αρχή ανεξέταστος · πατρική κηδεμονία, ου τυραννική αυτονομία · οικονομική προστασία, ουκ αλογοθέτητος εξουσία. Εγώ το έργον της επισκοπής υπερφυώς επαινώ · θεϊον γαρ · τον δ’ έρωτα τον επ’ αυτή ουκ επαινώ · σφαλερός γαρ. Ου λέγω, Καλώς ποιεί. Ου γαρ χρή τον έρωτα τούτον, ουδέ τους λίαν ευδοκίμους εν τη ψυχή τρέφειν, αλλά παντί σθένει εξωθείν. Θέα τον Απόστολον, έμπειρον όντα του αγώνος τούτου και μυρίοις ιδρώσι καταρρεόμενον, και τραύμασι και πληγαίς και επιβουλαίς και θανάτοις ομιλούντα, ίνα μηδείς των εμπιστευθέντων αυτώ, το γε αυτού μέρος, απόληται, πως εκφοβεί και δεδίττεται τους αρχοντιώντας, άτε απείρους τούτων των αγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμήν ορώντας, και μονονουχί κινών την κεφαλήν βοά · Ει τις επισκοπής ορέγεται, βλεπέτω τους πόνους και σκοπείτω, ει προς τούτους

460 Κ. Φούσκα, ‘Ὁ επίσκοπος’, σσ. 145-146.

αρκέσαι δύναται. Οράτω τους κινδύνους (επ' αυτόν γαρ φράττονται αόρατοι και ορατοί πολλάκις εχθροί), και μη εννοείτω μόνον την τιμήν. Θεάσθω τους θανάτους, και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας επιβουλὰς και τας φροντίδας, και μη προς την άνεσιν νευέτω. Ίστω, ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονείται νομίμως αθλήσων, αλλ' ουκ ακινδύνως τρυφήσων. Ο γαρ της τιμής μόνης εγκρατής γενόμενος και τάλλα πάντα τα τη επισκοπή προσήκοντα δίκαια παρεωρακώς, ενταύθα μεν μυρίαις βληθήσεται κατηγορίαις, έσθ' ότε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβηθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος, των μεν πεινώντων βοώντων, ότι, Ημείς μεν ουδέ της αναγκαίας απελεύσαμεν τροφής, ούτος δε τρυφήσας και χρηματισάμενος τα λοιπά εις οικείας ανήλωσε φιλοτιμίας, των δε γυμνών λεγόντων, ότι, Αργαλεώτερος ημίν ούτος του χειμώνος εγένετο, των δε αρρωστούντων, ότι Του νοσήματος ημίν βαρύτερος ώφθη. Και των μεν ορφανών, Ουκ απελεύσαμεν ουδεμιάς προστασίας, των δε χηρών, Ουκ εδάνεισεν ημίν ούτος παραμυθίας λόγον, των δε δεσμωτών, Ουκ επέσταξεν ημίν ούτος συμπαθείας δάκρυον, των δε εν συμφοραίς, Ουκ όρεξεν ημίν ούτος θεραπείας χείρα, και συλλήβδην ειπείν, πάντων, ών επίσκοπος κεχειροτόνηται, καταβοώντων, τι οίει τον αδέκαστον ποιήσαι κριτήν; Ου κολάσει σφοδρότερον τον μηδέ τη τιμή βελτίω γενόμενον; Παντί με δήπου δήλον εστιν. Ει δε τις απιστεί, και την απόφασιν αυτώ αναγνώσομαι. 'Διχοτομήσει γαρ, και το μέρος αυτού μετά των απίστων θήσει'. Ταύτ' ουν εννοούντες, μη παίζωμεν εις τα θεία. Οι γαρ εις το ίδιον λογοθέσιον μόλις επαρκέσαντες, όταν και τοσούτων δήμων καταρρήσεις κατασκευάσωμεν εαυτοίς, πού φανούμεθα;⁴⁶¹

Ο επίσκοπος έχει την ανειλημμένη υποχρέωση να ενσταλάζει στις δοκιμαζόμενες ψυχές το βάλσαμο της θείας παρηγοριάς. 'Οϊκτω και πραότητι, ω σοφώτατε, καταπραΰνειν πειρώ τας των πειρασμοίς περιπεπτωκόττων συμφοράς και εκβιάζειν αυτούς λόγω ηπίω προς ευθυμίαν, και αναμόχλευε τας της αθυμίας ρίζας. Ει γαρ γνοίεν παρά σου, ότι, ει μεν δικαίως επήχθησαν, κουφισμόν των πταισμάτων εργάζονται, ει δε συνεχωρήθησαν επελθείν μηδέν φαύλον δράσασι, στεφάνους προξενούσιν, ου μόνον την αθυμίαν εξοστρακισούν, αλλά και θυμηδίας εμπλησθήσονται⁴⁶².

αβ'. Η θεραπεία των ψυχών

Ο όσιος Ισίδωρος ονομάζει τον ιερέα 'ΐατρό'⁴⁶³, 'ΐώσπερ ιατρός άριστος τέχνη προς συμμαχίαν της αρρωστούσης φύσεως ωπλισμένος'⁴⁶⁴ και τους ιερείς 'ΐώσπερ ιατρούς'⁴⁶⁵. Η τέχνη όμως αυτή είναι πνευματικής φύσεως. Για το λόγο αυτό ο ιερός Πατήρ τής δίνει το όνομα 'ΐη της θεραπείας των ψυχών επιστήμη'⁴⁶⁶. Ιατρός λοιπόν των ψυχών είναι ο κληρικός.

461 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 897-901.

462 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τλ', P.G. 78, 988-989.

463 Έτσι ο άγιος αυτοχαρακτηρίζεται γράφοντας την επιστολή σε δυο σκανδαλοποιούς ιερείς. Μαρτινιανώ και Ζωσίμω, βιβλ. Α', αριθμ. πββ', P.G. 78, 397-400.

464 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τλζ', P.G. 78, 997.

465 Μηνά διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. τοστ', P.G. 78, 1552.

466 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τλζ', P.G. 78, 997.

Οι ανθρώπινες όμως ψυχές δεν έχουν τις ίδιες κινήσεις, τα ίδια προτερήματα ή τα ίδια ελαττώματα. Ἡ ποικιλία των ανθρωπίνων χαρακτήρων και τύπων είναι ανεξάντλητος (4, 114). Η διαπίστωση αυτή προειδοποιεί ήδη τον ποιμένα περί της ιδιαζούσης ποιμαντικής φροντίδος, ἥν απαιτεί και αξιοί η πνευματική διαπαιδαγώγησις εκάστου πιστού, εφ' ὅσον η παιδαγωγική μέθοδος καθορίζεται ουχί αυθαίρετως, ἀλλά βάσει της φύσεως και καταστάσεως τοῦ προς διαπαιδαγώγησιν υποκειμένου. Δηλ. η χαρακτηριστική αρχή αὐτή εισάγει ἤδη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εξατομικεύσεως... Συνιστά δε, ἀνευ ουδεμίας υπερβολῆς, τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τοῦ οικοδομήματος τῶν ἀρχῶν και μεθόδων τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας, δεδομένου ὅτι θα ἐπερίττειεν ἴσως ἡ ψυχολογία αὕτη, εἰάν πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐξεδήλουν ομοιόμορφον και καθ' ὁλοκληρίαν ἀπαράλλακτον ψυχολογίαν⁴⁶⁷.

Κατὰ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρο δὲν εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα ἡ διάγνωσις τῆς 'ασθενείας', οὔτε και ἡ ἀπόφασις γιὰ τὸ 'φάρμακο' ποὺ θα χορηγηθεῖ στὸν 'ασθενή'. Ὅτι πάντες ἄνθρωποι τοῖς αὐτοῖς νοσήμασιν ἐάλωσαν, οὐδέ πάντες τῇ αὐτῇ θεραπείᾳ εἰκούςιν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντων και ποικίλων και παντοδαπῶν τῶν παθῶν, τὰ βοηθήματα πλείονα εἶναι οφείλει και ποικιλώτερα... Πολλῶν γὰρ και παντοδαπῶν ὄντων τῶν ἀρρωστημάτων, πρῶτον μὲν ἄνθρωπον ὄντα χαλεπὸν συνιδεῖν, ἔπειτα δὲ και μαθόντα, τὸ εἰδέναι, ποῖον ἀρμόττει φάρμακον. Οὐ γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἀρμόττει βοηθήματα, οὐδέ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται. Ὁ γὰρ τούτον ὠφέλησεν, ἄλλον ἐβλάψεν, και τὸ ἄλλω κατάλληλον, ἕτερον ἐπέτρισεν... Οἱ μὲν ἐπαίνους, οἱ δὲ ψόγοις σωφρονίζονται... Οἱ μὲν συλλόγοις ἐλεγχόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραβύστῳ νοθετούμενοι ἀποτρίβονται τὰ ελαττώματα... Τοσούτων ὄντων και τῶν ἀρρωστημάτων και τῶν βοηθημάτων, και πάντων μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰκόντων, ἀλλὰ και τουναντίον εἰς χεῖρονα πλημμελήματα ἐρεθιζομένων, τίς μὴ τῷ θεῷ Πνεύματι τὴν ψυχὴν φωτισθεῖς, εἰδέναι ἢ ἐπαρκέσαι δυνήσεται; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἄρχειν, εἰ και ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς, τολμῶσι, μήτε τὴν δυσχέρειαν ἐννοοῦντες, μήτε τῆς δεσποτικῆς φωνῆς ἀκούοντες, οὕτω τὸ σπάνιον ἐνδεικνυμένης, ὡς και ἐπαπορητικὴ χρήσασθαι λέξει, 'Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δούλος και φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὸ σιτομέτριον;⁴⁶⁸

Τὴν παραπάνω διδασκαλία περὶ τῆς ποικιλίας τῶν ανθρωπίνων χαρακτήρων και τῶν πνευματικῶν θεραπειῶν τονίζει ὁ ἱερός Πατήρ και ἀλλοῦ: Ὅτι ἂν θαυμάζω, ὅπως οὐ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσι πάντες ἄνθρωποι, ἀλλ' οἱ μὲν συγγινωσκόμενοι εφ' οἷς πταίουσιν εἰς ἀρετὴν, οἱ δὲ εἰς κακίαν παιδοτριβοῦνται. Και τοῖς μὲν ἡ χρηστότης σωτήριον εὐρίσκεται βοήθημα, τοῖς δὲ ὀλέθριον δηλητήριο. Τους μὲν γὰρ ρώννυσιν, τους δὲ ἐκλύει · τους μὲν δυσωπεῖ, τῶν δὲ και τὸ ἐρυθρίαν προσαφαιρεῖται. Ἀλλ' οὐδέ τῷ παραπόδας ἀπαιτεῖσθαι δίκας, πάντες ὁμοίως ὠφελοῦνται. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἀπάνθρωπον τούτο αἰτιῶνται, οἱ δὲ φόβῳ μὲν, οὐ πόθῳ δὲ, τῶν κακῶν ἀπέχονται. Και οἱ μὲν φιλονεικούντες τὴν δίκην, ἀδικεῖν πειρώνονται, οἱ δὲ παθεῖν φεύγοντες, οὐ δρώσιν ἃ δρᾶν ἐθέλωσιν. Ἀμείνους μὲν ὄντες τῶν μὴδὲ φόβῳ σωφρονιζομένων, καταδεέστεροι δὲ τῶν πόθῳ εὐδοκιομένων, πλεον ἢ ὅσον αὐτοὶ ἀμείνους εἰσὶ

467 I. Κορναράκη, ἐνθ' ἀνωτ., σσ. 27-28.

468 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 1225-1229.

των μηδέ την δίκην δεδοικότων. Οι μεν γαρ την τιμωρίαν, οι δε την σωτηρίαν φεύγουσι, και οι μεν το μη δούναι δίκην, οι δε το δούναι διώκουσιν. Επει τοίνυν τί ποιητέον έφης εν τοσαύτη συγχύσει, ακριβώς μεν ουκ έχω λέγειν. Ο γαρ τας καρδίας εμβατεύων οίδε. Πλήν, ως έγωγε οίμαι, χρή μεν τοις μικροίς αμαρτήμασιν, ει μεν λανθάνοντες βελτιούνται, μηδέ ειδέναι προσποιείσθαι, ει δε εις το χειρόν τρέπονται, μετά τον έλεγχον και την μετρίαν επιτίμησιν συγγνώμην νέμειν, επί δε τοις μεγάλοις ταύτην ταμιεύεσθαι, και σωφρονίζειν τους πταίοντας και χωρισμό και επιτιμία, έως αν μετανοήσωσι, και τότε προσίεσθαι⁴⁶⁹. ΈΗ γνώσις της ποικιλίας αυτής και του πλούτου των ανθρωπίνων χαρακτήρων και τύπων είναι καρπός της επιτυχούς ποιμαντικής δράσεως του αγίου πατρός, ήτις εβασίζετο εις την σπουδαιοτάτην παιδαγωγικήν αρχήν της ψυχολογικής γνωριμίας και κατανοήσεως τού προς διαπαιδαγώγησιν υποκειμένου. Η πολύτιμος δε αύτη πείρα του Ισιδώρου συνιστά ταυτοχρόνως και αξιόλογον συμβολήν εν τη συγχρόνω ποιμαντική ψυχολογία⁴⁷⁰.

Ο ιερεύς επίσης θα πρέπει να είναι πάρα πολύ προσεκτικός και ακριβής στη θεραπεία των ψυχικών τραυμάτων. Αυτό συμβουλεύει ο άγιος σε επίσκοπο: ΈΔια πάσης ακριβείας χωρείτω των ψυχικών τραυμάτων η θεραπεία. Τα γαρ ύπουλα ως τα πολλά αναστομούσθαι φιλεί⁴⁷¹.

Επειδή όμως Έέχει μεγίστην σπουδαιότητα η επίκαιρος θεραπευτική επέμβασις⁴⁷², πρέπει να δίνει προτεραιότητα στο ‘τραύμα’ που χρειάζεται επειγόντως περίθαλψη. ΈΩσπερ άριστος ιατρός τέχνη προς συμμαχίαν της αρρωστούσης φύσεως ωπλισμένος, όταν πολύτροποι νοσημάτων ιδέαι το σώμα πολιορκώσι, προς το κατεπείγον ιστάμενος (ο γαρ εξόν σώσαι, περιορών, της απωλείας δηλονότι αίτιος) τα αναβολήν και υπέρθεσιν επιδεχόμενα τηρεί δεύτερα, ίνα μη ταύτα δόξας νενικηκέναι, υπ’ εκείνου λάθη νικώμενος του και την δόξασαν γεγενήσθαι νίκην εις ήτταν περιτρέποντος. Ούτω και αυτός, τη συνέσει την της θεραπείας των ψυχών επιστήμην κεράσας, προς το κατεπείγον βλέπων. Εκείνου γαρ ιαθέντος ελπίς και τα λοιπά συνιαθήσεσθαι⁴⁷³.

αγ’. Η αναζήτηση και η επιστροφή του χαμένου προβάτου στην Εκκλησία

Αρκετές φορές ο άγιος Ισιώωρος χρησιμοποιεί τη λέξη ΈποιμήνΈ για να χαρακτηρίσει το Χριστό και τον ιερέα. Γράφει χαρακτηριστικά σε ευλαβή επίσκοπο: ΈΟ αναγαών εκ νεκρών τον ποιμένα των προβάτων τον μέγαν, και σε τον εκείνου μιμητήν των αυτού προβάτων υπάρχοντα ποιμένα, και την ψυχήν υπέρ τούτων τιθέντα, εξ αυτών των του άδου ανήγαγε πυλών, ίνα, μακραις ανακυκλήσεσιν ενιαυτών φυλαττόμενος, και τω ποιμινίω υπάρχης ασφάλεια, και τω αρχιποιμένι αρέσκεια, και ημίν της ελπίδος στερέωμα, και τω κόσμω φωστήρ, και τοις θηρίοις της δυσσεβείας Δαβίδ, πατάσων και λέοντα

469 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. σ4στ΄, P.G. 78, 1509.

470 Ι. Κορναράκη, ένθ’ ανωτ., σ. 27.

471 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. ρνβ΄, P.G. 78, 608.

472 Ι. Κορναράκη, ένθ’ ανωτ., σ. 39.

473 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. τλζ΄, P.G. 78, 997.

και άρκτον τη ράβδω του σταυρού, δι' ης και μεθ' ης ευδοκίμως ποιμαίνεις''⁴⁷⁴. Ο κληρικός οφείλει μιμούμενος το Χριστό να αναζητεί το χαμένο πρόβατο. Αυτό κατά τον όσιον αποτελεί ''λαμπράς άπτεσθαι υποθέσεως'', αφού ''ουδέν λαμπρότερον του ψυχήν πεπλανημένην επαναγαγείν εις την της αληθείας οδόν''⁴⁷⁵. Το καθήκον αυτό υπενθυμίζει στον ιερέα συνεχώς ένα λειτουργικό άμφιο του επισκόπου. ''Το δε του επισκόπου ωμοφόριον, εξ ερέας όν, αλλ' ου λίνου, την προβάτου δοράν σημαίνει, όπερ πλανηθέν ζητήσας ο Κύριος επί των οικείων ώμων ανέλαβεν. Ο γαρ επίσκοπος, εις τύπον ών του Χριστού, το έργον εκείνου πληροί, και δείκνυσι πάσι δια του σχήματος, ότι μιμητής εστι του αγαθού και μεγάλου Ποιμένος, ο τας ασθενείας φέρειν του ποιμνίου προβεβλημένος · και πρόσχες ακριβώς. Ηνίκα γαρ αν αυτός ο αληθινός ποιμήν παραγένηται δια της των ευαγγελίων των προσκυνητών αναπτύξεως, και υπανίσταται και αποτίθεται το σχήμα της μιμήσεως ο επίσκοπος, αυτόν δηλών παρείναι τον Κύριον, τον της ποιμαντικής ηγεμόνα και Θεόν και Δεσπότην''⁴⁷⁶. ''Το επισκοπικό αξίωμα είναι μέγα, επειδή ο επίσκοπος οφείλει να βαστάζει τα ασθενήματα του ποιμνίου του και να επιτελεί όσα και ο Χριστός υπέρ της Εκκλησίας, αν και κατά το Γρηγόριο το Θεολόγο⁴⁷⁷ το ίδιο έργο θεωρητικά μπορεί να κάνει και ο πρεσβύτερος''⁴⁷⁸.

Επειδή η απουσία ορισμένων προβάτων από την εκκλησιαστική μάνδρα μπορεί να οφείλεται σε κάποια αίρεση, η αναζήτηση και η επιστροφή τους σχετίζεται μερικές φορές και με τον αντιαιρετικό αγώνα. Αυτό αποτελεί μια ακόμα δύσκολη πλευρά του ιερατικού έργου. Δεν είναι εύκολος ένας τέτοιος αγώνας. Απαιτεί θάρρος, αυταπάρνηση και θεολογικές γνώσεις και πειστικό λόγο. ''Χρεία μεν γαρ του βίου δια τους φιλαίτιους, χρεία δε και του λόγου δια τους κατά των αιρέσεων ελέγχους. Ει γαρ και άνευ λόγου ο βίος ωφελείν πέφυκε τους πολλούς, αλλ' όταν ιδωσι αυτόν ηττώμενον εν συλλογισμοίς και διαλόγοις, εις τα καίρια πολλάκις βλάπτονται, υπό νόθων δογμάτων κλεπτόμενοι. Ου γαρ την απειρίαν του διδάσκοντος, αλλά την του δόγματος αιτιάσονται σαθρότητα. Ει δ' ο λόγος ρέων κατά κράτος αιρή τους εναντίους, από της του βίου φαυλότητος αμαυρούται το τρόπαιον. Ουκ αξιόπιστον γαρ ηγήσονται διδάσκαλον τον μη τα δέοντα πράττοντα. Ουκούν χρή και λόγω και βίω αστράπτειν. 'Ο γαρ ποιών', φησίν, 'και διδάσκων, ούτος μέγας κληθήσεται εν τη βασιλεία των ουρανών'. Ει δε το ποιήσαι μόνον διδάξαι ήν, ως οίονται τινες, ουκ αν το δεύτερον προσετέθη''⁴⁷⁹.

Κάποτε ένας λαϊκός εξέφρασε την αγανάκτησή του στον άγιο για την σφοδρή πολεμική που ασκούσε ο ιερός Πατήρ κατά των αρειανών. Ο άγιος τού απάντησε: ''Ηδέως αν σε ηρόμην τον φιλοσκώμμονα και πικρόν ημών δικαστήν, ει σε βασιλεύς προς έπαλξιν έθετο και πύργου πόλεως φύλακα, υπωρύσσετο δε ούτος και ετινάσσετο, ώστε βάσιμον ποιήσαι την πόλιν εχθροίς

474 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τζ', P.G. 78, 360-361.

475 Αραβιανώ επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. τθ', P.G. 78, 1516.

476 Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Α', αριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272.

477 ''Εστω χρυσός, έστω σίδηρος, δακτύλιοι δε αμφοτέροι και την αυτήν εγκεχαράσθωσαν εικόνα βασιλικήν, είτα κηρόν εντυπούτωσαν. Τί διοίσει η σφραγίς αύτη της σφραγίδος εκείνης; Ουδέν...Της γαρ ύλης το διάφορον, ου του χαρακτήρος...'' (Γρ. Θεολόγου, Λόγος Μ' Εις το άγιον Βάπτισμα, παρ. κστ', ΒΕΠ 60, 98, 2-24). Τη γνώμη του αγίου Γρηγορίου βλ. εν Κ. Φούσκα, ''Ο επίσκοπος'', σ. 139.

478 Κ. Φούσκα, ''Ο επίσκοπος'', σσ. 138-139.

479 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. σλε', P.G. 78, 672-673.

αυτού, ουκ αν πάσιν εχρήσω αμυντηρίοις, οίς τε είχες αποκειμένοις, οίς τε εφευρίσκειν ηπόρεις, είργων και βάλλων και την εγγείρησιν τρέπων, τη τε πόλει και σαυτώ ποιών το ακίνδυνον και βασιλεί τηρών το ευάρεστον; Ημίν δε νεμεσάς, ούς Θεός της αυτής Εκκλησίας προυστήσατο διδασκάλους, ότι Αρείω μαχόμεθα, μη μόνον πολεμούντι τη ποίμνη της ευσεβείας, αλλ' ήδη και πολλούς ανηρηκότι. Εμοί μεν ουν άπας καταπεφρόνηται κίνδυνος υπέρ τούτου, και πάντα μάλλον πράττων παυσαίμην, ή εκείνον, όση δύναμις, παίων''⁴⁸⁰. Πραγματικά ο ιερός Πατήρ υπήρξε σφοδρός πολέμιος των αιρετικών και αλλοπίστων, όπως φαίνεται από το πλήθος τών κατά των αιρέσεων, των εθνικών και των Ιουδαίων επιστολών του. Ο αναγνώστης αυτών των κειμένων θαυμάζει την τόλμη και τη θεολογική συγκρότηση του αγίου Ισιδώρου.

β'. Το επικίνδυνο έργο της ιερωσύνης

Σε μια επιστολή ο ιερός Πατήρ χαρακτηρίζει την ιερωσύνη '΄λίαν επικίνδυνον''⁴⁸¹. Είναι επικίνδυνη για τους λαϊκούς, γιατί μπορεί να προξενήσει ο ιερέυς ελαττώματα και τον αιώνιο θάνατο σε ανθρώπινες ψυχές εξαιτίας των κακών συμβουλών ή του σκανδαλώδους βίου του, όπως είδαμε παραπάνω. Όμως και ο χειροτονούμενος μπαίνει σε πολλούς κινδύνους, οι οποίοι μπορεί να του έχουν κόστος προσωρινό ή και αιώνιο. Ο ιερέυς κατά τον άγιο Ισίδωρο Πηλουσιώτη βρίσκεται εκτεθειμένος σε πολλούς κινδύνους. Κινδυνεύει να χάσει ακόμα και τη ζωή του, αν χρειασθεί, υπερασπιζόμενος τη χριστιανική πίστη. Εξαιτίας της διακονίας που του ανέθεσε ο Χριστός, ο απόστολος Παύλος έζησε αμέτρητες θλίψεις, περιπέτειες και κινδύνους. Ομοίως και ο κληρικός θα συναντήσει κινδύνους, που θα απειλούν την προσωρινή ή και την αιώνια ζωή του. '΄Θέα τον απόστολον, έμπειρον όντα του αγώνος τούτου και μυρίοις ιδρώσι καταρρεόμενον, και τραύμασι και πληγαίς και επιβουλαίς και θανάτοις ομιλούντα, ίνα μηδείς των εμπεπιστευθέντων αυτώ, το γε αυτού μέρος, απόληται, πώς εκφοβεί και δεδίττεται τους αρχοντιώντας, άτε απείρους τούτων των αγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμήν ορώντας, και μονονουχί κινών την κεφαλήν βοά · Ει τις επισκοπής ορέγεται, βλεπέτω τους πόνους και σκοπείτω, ει προς τούτους αρκέσαι δύναται. Οράτω τους κινδύνους (επ' αυτόν γαρ φράττονται αόρατοι και ορατοί πολλάκις εχθροί), και μη εννοείτω μόνον την τιμήν. Θεάσθω τους θανάτους, και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας επιβουλάς και τας φροντίδας, και μη προς την άνεσιν νευέτω. Ίστω, ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονείται νομίμως αθλήσων, αλλ' ουκ ακινδύνως τρυφήσων. Ο γαρ της τιμής μόνης εγκρατής γενόμενος και τάλλα πάντα τα τη επισκοπή προσήκοντα δίκαια παρεωρακώς, ενταύθα μεν μυρίαίς βληθήσεται κατηγορίαις, έσθ' ότε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβληθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος, των μεν πεινώντων βοώντων, ότι, Ημείς μεν ουδέ της αναγκαίας απελαύσαμεν τροφής, ούτος δε τρυφήσας και χρηματισάμενος τα λοιπά εις οικείας ανήλωσε φιλοτιμίας, των δε γυμνών λεγόντων, ότι, Αργαλεώτερος ημίν

480 Θηρασίω, βιβλ. Α', αριθμ. πθ', P.G. 78, 401.

481 Τριβουνιανώ επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281.

ούτος του χειμῶνος ἐγένετο, των δε αρρωστούντων, ὅτι Του νοσήματος ἡμῖν βαρύτερος ὤφθη. Και των μεν ὀρφανῶν, Οὐκ ἀπελαύσαμεν οὐδεμιᾶς προστασίας, των δε χηρῶν, Οὐκ ἐδάνεισεν ἡμῖν οὗτος παραμυθίας λόγον, των δε δεσποτῶν, Οὐκ ἐπέσταξεν ἡμῖν οὗτος συμπαθείας δάκρυον, των δε ἐν συμφοραῖς, Οὐκ ὀρεξεν ἡμῖν οὗτος θεραπείας χεῖρα, και συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων, ὧν ἐπίσκοπος κεχειροτόνηται, καταβοῶντων, τί οἶει τον ἀδέκαστον ποιῆσαι κριτήν; Οὐ κολάσει σφοδρότερον τον μηδέ τη τιμή βελτίω γενόμενον; Παντί μεν δήπου δήλον ἐστιν. Εἰ δε τις ἀπιστεῖ, και την ἀπόφασιν αὐτῷ ἀναγνώσομαι. ‘Διχοτομήσει γαρ, και το μέρος αὐτοῦ μετὰ των ἀπίστων θήσει’. Ταῦτ’ οὖν ἐννοοῦντες, μη παίζωμεν εἰς τα θεῖα. Οἱ γαρ εἰς το ἴδιον λογοθέσιον μόλις ἐπαρκέσαντες, ὅταν και τοσούτων δήμων καταρρήσεις κατασκευάσωμεν εαυτοῖς, πού φανούμεθα;’’⁴⁸².

Επίσης ὁ κληρικός διατρέχει τον κίνδυνο ἐξαιτίας της ἐξουσίας που λαμβάνει στα χέρια του να φουσκώσει ἀπὸ οἴηση και υπερηφάνεια. Επιπλέον τα πάθη κυρίως της φιλαργυρίας, της τρυφῆς, των ἡδονῶν και του φθόνου εἶναι ικανά να του προκαλέσουν ἀνυπολόγιστη ζημία.

βα’. Ο κίνδυνος του διπλοῦ σκανδαλισμοῦ

Ο σκανδαλισμός του κόσμου ἀπὸ τον ἱερέα, ἀλλὰ και τανάπαλιν, δηλαδή ὁ σκανδαλισμός του ἱερέα ἀπὸ τον κόσμο, αποτελοῦν ὁλέθριους σκοπέλους, πάνω στους οποίους πολλοὶ λαϊκοί, ἀλλὰ και ὅχι λίγοι κληρικοί του Πηλουσίου συνετρίβησαν.

Το πρῶτο εἶδος σκανδαλισμοῦ

Ὅταν ὁ κληρικός δεν ζεῖ σύμφωνα με τις ἐντολές του Χριστοῦ ἢ παραβαίνει ἐστὼ και μία ἐντολή, τότε σκανδαλίζει τον κόσμο. Πάντοτε ἐγκυμονεῖ ὁ κίνδυνος στον ἱερωμένο ὅτι ὑποκατακλίναντα εαυτόν, και της εαυτοῦ ἀφειδήσει σωτηρίας και ἄλλους πολλοὺς σκανδαλίσαι, ὑπὲρ ὧν και δίκας σφοδροτάτας δώσει’’⁴⁸³.

Ἡ δαμόκλειος σπάθη της δικαίας κρίσεως του Θεοῦ επικρέμαται συνεχῶς πάνω ἀπὸ τον ἱερέα. Ὁ ἅγιος γράφει σε παράσπονδο κληρικό: ‘‘Οὐκ ἀμφίδοξον, ἀλλ’ ἐνδοξον ὄντα και γνώριμον και ἀληθὴ και παρά πάντων των σοφῶν και των ἱερῶν Γραφῶν ὁμολογούμενον και πάντως ἐσόμενον, της κρίσεως λόγον, ἐν στέρνοις δίκαιος ἀν εἰς ἔχειν, και παύσασθαι ὧν κρίσιν μη εἶναι νομίζων πράττεις, ἵνα και σαυτόν κολάσεως, και τους ὀρώντας σκανδάλου, και ἡμᾶς λύτης, και τους ραθύμους ἀπογνώσεως ἀπαλλάξης’’⁴⁸⁴.

Γράφει ἐπίσης σε κατώτερο κληρικό ἐπιστολή με τίτλο ‘‘Περὶ του μη σκανδαλίζειν’’⁴⁸⁵: ‘‘Φοβού ὅτι μάλιστα, ὦ φιλότης, σκανδαλίσαι τινά. Μεθύει γαρ πῶς ἐν ἀνθρώποις το ἀγαθόν, και οὐδενός κατασεῖοντος ἐστήκε μόλις’’⁴⁸⁵.

482 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σιστ’, P.G. 78, 900-901.

483 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. υπα’, P.G. 78, 1608.

484 Μάρωνι, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. β’, P.G. 78, 728-729.

485 Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Β’, ἀριθμ. ρκστ’, P.G. 78, 564.

Παρατηρούμε ότι ο ιερός Πατήρ ``είναι τω όντι καταπληκτικόν το γεγονός, ότι γνωρίζει άριστα την τόσον ουσιώδη ασυνείδητον προβολήν ψυχικών περιεχομένων``⁴⁸⁶. Γι' αυτό γράφει: ``πεφύκασι γαρ σχεδόν άπαντες εκ των καθ' εαυτούς και τας περί των πέλας φέρειν ψήφους``⁴⁸⁷. Γνώστης αυτής της σπουδαίας ψυχολογικής αρχής της προβολής ο Ισίδωρος τονίζει ότι το κακό εύκολα διαδίδεται, ενώ το καλό δύσκολα. ``Ει μόλις, ω αγαθέ, κατορθούντες οι την της ιερωσύνης εστεμμένοι λειτουργίαν ωφελήσαι δυνηθείεν (οι γαρ αρχόμενοι τα μεν κατορθώματα, κán μεγάλα ή, βραδέως, τα δε πταισμάτα, κán μικρά ή, οξέως ορώσιν) οι ραθύμως ζώντες και μηδεμίαν των υπηκόων ποιούμενοι πρόνοιαν ποίαν ουκ ενστάζουσι κακίαν τοις ώσπερ απολογία έχειν οιομένοις των οικείων πταισμάτων τα των ηγεμόνων αμαρτήματα και αδεώς επί πάσαν παρανομίαν χωρούσι; Μάλιστα τοίνυν τους ιερωμένους φροντίζειν χρή, ως και υπέρ εαυτών και υπέρ των υπηκόων λόγον αποδώσοντας``⁴⁸⁸.

Το σκάνδαλο έχει τόση δύναμη, που μπορεί να οδηγήσει πολλές ψυχές στον αιώνιο θάνατο. Έτσι συγκρίνοντας την αποστολική εποχή με τη δική του, ο ιερός Πατήρ γράφει: ``Τότε μεν γαρ υπέρ των προβάτων απέθνησκον, νυν δε τα πρόβατα αναιρούσιν οι ποιμένες, ου τα σώματα σφάζοντες (ήττον γαρ ήν κακόν), αλλά τας ψυχάς σκανδαλίζοντες``⁴⁸⁹.

Μια φοβερή επίπτωση που προκαλεί ο σκανδαλοποιός ιερωμένος είναι η κακή επίδραση που θα έχει στον απλό λαό. Τέτοιος κληρικός αποτελεί εστία μετάδοσης πνευματικών μικροβίων και ασθενειών. ``Όταν νόθος τις και της ιερωσύνης ανάξιος εις την αρχήν εισβιάσεται, τότε δη ο της αρχής κόσμος εις ακοσμίαν μεθίσταται. Τω γαρ άρχοντι εξομοιούσθαι πέφυκε το αρχόμενον, ό δη και επί Ευσεβίου, ως γέγραφας, συνέβη. Τοσούτος γαρ και τοις υπ' αυτόν ιερεύσι και τοις υπηκόοις εξήφθη κακίας έρως, ως τους αλλαχόθεν ήκοντας δακρύων υπόθεσιν αινάων έχειν την των τοσούτων κακών θέαν``<sup>490</sup>. Ο ποιμένας λοιπόν αν είναι ασθενής πνευματικά, μεταδίδει την πνευματική ασθένειά του στο ποίμνιο. Αυτό είχε πάθει και η Εκκλησία του Πηλουσίου. ``Όταν η κεφαλή, καθάπερ ακρόπολις του σώματος ούσα και των αναγκαιοτάτων και τιμιωτάτων ανθρώποις αισθήσεων οικητήριον, οφείλουσα τους εκ του σώματος αναπεμπομένους ατμούς πονηρούς διοικήσαι και εις το δέον καθιστάν, μη μόνον τούτο μη διαπράττεται, αλλά και αυτή καθ' εαυτήν ασθενής ούσα τύχη, τας νοσώδεις αιτίας αποκρούσασθαι μη δυναμένη, ποία ελπίς τω σώματι ή σωτηρίας ή ρώσεως; Ουδεμία. Διό και κατά το Πηλούσιον, ως γέγραφας, Εκκλησία η υπό Ευσεβίου οικονομουμένη, μυρίαίς νοσημάτων και παθών εμπέπλησται κακίαις, του δοκούντος ηγείσθαι ταύτης εις αυτήν εγκατασκήψαντος``⁴⁹¹.

Επιπλέον ο κληρικός κινδυνεύει να χάσει τη Βασιλεία του Θεού, εάν προκαλέσει κάποιο σκάνδαλο · αντίθετα ο λαϊκός δεν διατρέχει στο ίδιο μέγεθος αυτόν τον κίνδυνο, αφού και το μέγεθος του σκανδάλου του λαϊκού είναι μικρότερο από του ιερέως. Επειδή σκανδάλισε το λαό, ο Μωυσής δεν

486 I. Κορναράκη, ένθ' ανωτ., σσ. 53-54.

487 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τ4η', P.G. 78, 1565.

488 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκγ', P.G. 78, 1521-1524.

489 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκγ', P.G. 78, 905-908.

490 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σθ', P.G. 78, 649.

491 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σμθ', P.G. 78, 1481.

μπήκε στη Γη της Επαγγελίας: ὁ μεγάλα πταίσας, λαθών δε και μηδένα σκανδαλίσας, του καταδεέστερα μεν πεπλημμεληκότος, μετά παρρησίας δε και του πολλούς υποσκελίσας, ελάττονα δώσει δίκην... Τον γαρ πανάριστον Μωσέα, τον πάσαν επελθόντα αρετήν, ουδέν έτερον εκώλυσε μετά το πέλαγος και του λιμένος τυχείν, ή το σκανδαλίσαι τους συνόντας αυτώ επί του ύδατος. Ει γαρ και πρώην τινά παρηκολούθησε (και γαρ αντείπε τω Θεώ και άπαξ και δις, πεμπόμενος εις Αίγυπτον) και μετά ταύτα είπεν, Ἐξακόσiai χιλιάδες εισί πεζών, και συ είπας, κρέα δώσω αυτοίς, και φάγονται μήνα ημερών. Μη πρόβατα και βόας σφαγήσονται, ή παν το όψον της θαλάσσης συναχθήσεται και αρκέσει αυτοίς;’, και μετά ταύτα κατωλιώρησε και του δήμου την προστασίαν παρητήσατο, αλλ’ ουδέν έτερον αυτόν εκώλυσεν εισελθειν εις την γην της επαγγελίας, ής ένεκεν των άλλων απάντων ήν και ηγεμών και δημαγωγός, ή το επί του ύδατος συμβάν... Τη μεν γαρ φύσει έλαττον ήν εκείνων τούτο το πταίσμα, τω δε μετά της ετέρων κραθήναι βλάβης, ου μόνον εκείνων, αλλά και συγγνώμης μείζον εγένετο. Τα μεν γαρ κατ’ ιδίαν και λανθανόντως, το δε επί του δήμου παντός ημαρτάνετο’’⁴⁹².

Με πολύ επιτυχημένη εικόνα από τα θαλάσσια ταξίδια ο ιερός Πατήρ επισημαίνει τη μεγάλη ευθύνη του ιερωμένου. Ὡς περ εν νηί όταν μεν ναύτης σφαλείη, βραχείαν την βλάβην τοις συμπλέουσι φέρει, όταν δε ο κυβερνήτης κοινόν όλεθρον παρασκευάζει, ούτω τα μεν των υπηκόων πταίσματα ουκ εις το κοινόν τοσούτον, όσον εις αυτούς φέρει την βλάβην, τα δε των ιερωμένων εις πάντας αφικνεΐται’’⁴⁹³.

Ενώ ο ανάξιος ποιμένας γίνεται αιτία να εμφανισθούν κακίες και αμαρτήματα στους ποιμαινομένους, ο άξιος κληρικός φέρνει την πνευματική και ηθική αναγέννηση στην κοινωνία. Ὅτα μεν γαρ θεία θεσπίσματα, τους την ιερωσύνην λαχόντας μάλιστα πάντων εν πόνοις και ασκήσεσιν είναι παρακελεύεται, ίν’ οι αρχόμενοι, ούς επιτάττειν έξεστι, τούτους πονούντας θεώμενοι, εις ανδραγαθίας υπ’ αισχύνης παροξύνωνται. Ου τοσούτον γαρ ο λόγος, όσον ο τρόπος των διδασκόντων παραθήγειν πέφυκεν’’⁴⁹⁴.

Και αλλού τονίζει σε σκανδαλοποιούς κληρικούς ότι αν αναστηθούν πνευματικά, θα αναστηθεί και ο κόσμος. Ὅτι γαρ υμείς παύσεσθε δρώντες ά δράτε, εικός και τας των λαών αρετάς νεκρωθείσας νυν δι’ υμάς, εις παλιγγενεσίαν ήξειν και αναβίωσιν’’⁴⁹⁵.

Σύγχρονός μας κληρικός γράφει για την ευθύνη των ποιμένων: Ὅ λαός δικαιολογεί τα δικά του σφάλματα, όταν ξέρη ότι έχει ιερέα απρόσεκτο. Και γι’ αυτό μπορούμε να πούμε ότι για την ηθική ή πνευματική κατάπτωση του κόσμου μεγάλη ευθύνη φέρουμε και εμείς οι κληρικοί. Και μόνον για το ότι δεν ζούμε εμείς μια ανώτερη ζωή. Το ποίμνιο είναι ο πιο ευαίσθητος δέκτης της ιδικής μας πνευματικής καταστάσεως και ο καθρέπτης της ηθικής μας ευαισθησίας’’⁴⁹⁶.

Βλάβη όμως στην ψυχή των πιστών δεν μπορεί να προκληθεί μόνο από την κακή και απρόσεκτη ζωή του ιερέως. Είναι δυνατόν ο σκανδαλισμός του

492 Ισχυρίωνι, βιβλ. Ε’, αριθμ. σζα’, P.G. 78, 1488-1489.

493 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. τκβ’, P.G. 78, 1521.

494 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. ση’, P.G. 78, 648-649.

495 Αρχιβίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. σλδ’, P.G. 78, 672.

496 Αθην. Καραμαντζάνη, ένθ’ ανωτ., σ. 27.

κόσμου να προέλθει ακόμα και από τις κακές συναναστροφές του, διότι ὁ δαίμονας σαφές των ἐκάστου τρόπων ἢ των συνόντων ἐστὶ πολιτεία⁴⁹⁷. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος πρόσεχε πολὺ τις συναναστροφές του. Δὲν ἐπέτρεπε στὸν εαυτὸ του νὰ ἔχει φίλους ὅσους εἶχαν μεγάλα ἢ πολλὰ ἐλαττώματα. Ὅ[υς] οὐ καταριθμῶ [τοῖς φίλοις], ἵνα μὴ διαβολὴν ἐργάσωνται τῷ συλλόγῳ. Εἰώθασι γὰρ πάντες ἀπὸ των συνόντων τοὺς ἄνδρας κρίνουν⁴⁹⁸.

Ακόμα καὶ με τὸ κήρυγμα ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ζημιωθεῖ ὁ ἀκροατής. Ἡ μετάδοσι τοῦ θείου λόγου μπορεῖ νὰ φαίνεται εὐκόλο καὶ ἀπλὸ ἐργον, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητά ἀποτελεῖ δύσκολο καὶ βαρὺ. Γι' αὐτὸ ὁ ἱερός Πατήρ ἐπαναλαμβάνει τὴ σύστασι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου: Ὅχι πολλοὶ γίνεσθε διδάσκαλοι, ἀδελφοί, ὁ δίκαιος γράφει Ἰάκωβος. Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, μοναχοί, ὁ ἐλάχιστος γράφω Ἰσίδωρος⁴⁹⁹.

Ὁ πειστικὸς λόγος ὠφελεῖ πολὺ, ἐνῶ ὁ ἀδύνατος λόγος βλάπτει. Ὅπως ἐν γενεῇ δένδρον, ὅταν τῷ καρπῷ βρῖθῃται τοῖς φύλλοις κομών, καὶ τὸν γεωργὸν εὐφραίνει καὶ τοὺς ὁρῶντας τέρπει καὶ τοὺς παροδεύοντας ἀναπαύει, οὕτως καὶ ὁ εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἰδρυθεὶς θρόνον, ὅταν τὴν ἀρετὴν κοσμήσῃ καὶ τῷ λόγῳ ἀστράπτῃ, καὶ τὸν Θεὸν εὐφραίνει, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὠφελεῖ. Εἰ δὲ θατέρου ἐρημὸς εἴη, οὐ λίαν ὠφελεῖ τοὺς φοιτητάς. Χρεῖα μὲν γὰρ τοῦ βίου διὰ τοὺς φιλαίτιους, χρεῖα δὲ καὶ τοῦ λόγου διὰ τοὺς κατὰ των αἰρέσεων ἐλέγχους. Εἰ γὰρ καὶ ἄνευ λόγου ὁ βίος ὠφελεῖν πέφυκε τοὺς πολλούς, ἀλλ' ὅταν ἰδῶσι αὐτὸν ἡττώμενον ἐν συλλογισμοῖς καὶ διαλόγοις, εἰς τὰ καίρια πολλάκις βλάπτονται, ὑπὸ νόθων δογμάτων κλεπτόμενοι. Οὐ γὰρ τὴν ἀπειρίαν τοῦ διδάσκοντος, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιάσονται σαθρότητα. Εἰ δ' ὁ λόγος ῥέων κατὰ κράτος αἰρὴ τοὺς ἐναντίους, ἀπὸ τῆς τοῦ βίου φαυλότητος ἀμαυροῦνται τὸ τρόπαιον. Οὐκ ἀξιόπιστον γὰρ ἡγήσονται διδάσκαλον τὸν μὴ τα δέοντα πράττοντα. Οὐκοῦν χρὴ καὶ λόγῳ καὶ βίῳ ἀστράπτειν. Ὅχι γὰρ ποιῶν, φησὶν, καὶ διδάσκων, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ των οὐρανῶν. Εἰ δὲ τὸ ποιῆσαι μόνον διδάξαι ἦν, ὥς οἰονταί τινες, οὐκ ἂν τὸ δεῦτερον προσετέθη⁵⁰⁰.

Τὸ δεύτερον εἶδος σκανδαλισμοῦ - Φιληδονία

Οἱ κακές συναναστροφές τοῦ κληρικοῦ μπορεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ σκανδαλίσουν, ὅπως εἶδαμε, τοὺς ἄλλους, νὰ σκανδαλίσουν καὶ τὸν ἴδιον. Ἡ φιλία μὲ ἀπίστο ἢ ἀκόλαστο ἄνθρωπον εἶναι δυνατό νὰ φθείρουν τὸν πιστὸ καὶ ἐνάρετο χαρακτήρα. Ὅχι μὲν τίμιον εἶναι νόμιζε, ὁ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέρῃ, μηδὲ ποιῇ ἀμείνους τοὺς περὶ αὐτὸ σπουδάζοντας. Φέρει δὲ εἰς ἀρετὴν τὸ τοῖς φιλαρέτοις ἀκολουθεῖν καὶ ὁμιλεῖν τοῖς σωφρονεστάτοις, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἀσελγεστάτοις, τοῖς εἰρηνικωτάτοις καὶ οἷς συνδιατρίβειν λυσιτελεῖς, ἀλλὰ μὴ τοῖς μαχιωτάτοις. Εὐ γὰρ εἰδέναι χρὴ, ὅτι κακίας τις ῥάον μεταλαμβάνει ἢ ἀρετῆς. Εἰ γὰρ ἦν ῥάον τὸ ἀρετῆς μετασχεῖν, ἐχρὴν καὶ τοῖς κακίστοις συνεῖναι τοὺς δυναμένους ταύτην χαρίσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ τούτῳ δύσκολον, ἀμείνων ἐν

497 Ἐρμολογίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. κθ', P.G. 78, 749.

498 Θεοπέμπτῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σπε', P.G. 78, 960-961.

499 Τὴ ἐν τῇ Ταβερνησίᾳ Μονῇ, βιβλ. Α', ἀριθμ. 4γ', P.G. 78, 248.

500 Ἐρμίνῳ κομήτῃ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλε', P.G. 78, 672-673.

ασφαλεία είναι και φεύγειν τους πονηρούς. Ει γαρ εκείνοι ουκ ωφελούνται, δι' ἣν αἰτίαν αὐτὸς ζημιούσαι;''⁵⁰¹. ''Το ἐτι μικρόν εαυτοῦ διαφέρειν, ου δει μικρόν ηγεῖσθαι. Τούτο δε ἔσται, ει τοις μεν πονηροῖς επιτηδεύμασι μήτε αὐτὸς χρήσθαι βουληθείης, μήτε τοις χρωμένοις χρήσθαι, τοις δε αγαθοῖς και πράγμασι και ἀνδράσι συνάψειας σαυτόν. Τους μεν γαρ αγαθοὺς ουδέ μισούμενον φεύγειν χρή, τους δε πονηροὺς και φιλούμενον''⁵⁰². Γι' αὐτὸ το εἶδος του σκανδαλισμοῦ ἀπὸ τις στενὲς φιλικὲς σχέσεις μίλησε ο Χριστός: ''Ὁφθαλμόν και χεῖρα δεξιάν ο πανάγαθος Χριστός την εγγύτητα των επιτηδείων και γνησίων ἡμῖν ἐπωνόμασε, τους εὐνοους ἡμῖν προς γνησίαν συνεργίαν, ἐκείνοις καλέσας των μελῶν τοις ὀνόμασι, δι' ὧν ἡμεῖς τα ἀρέσκοντα πράττομεν. Ὅταν οὖν τις ἐξ αὐτῶν σκανδάλου αἴτιος γένηται και ἀμαρτία καλινδῆται τινι, ἡμῖν λοιδορίαν φερούση και αὐτῷ ατιμίαν προξενούση, ἐκκόπτειν χρή τον τοιούτον, ἵνα μη, λοιμόν μιμησάμενος, νεμηθῇ την του σώματος ἀκεραιότητα, τοις υγιαίνουσιν ἐκ τοιούτων παθῶν εἰσφρήσας την εαυτοῦ ἀληθδόνά''⁵⁰³.

Για τη συναναστροφή με το ἄλλο φύλο ο ἱερός Πατήρ τονίζει ὅτι ἀκόμα και ἀν μια γυναῖκα δεν εἶναι πονηρὴ ἢ ἀσελγής, μπορεῖ να προκληθεῖ μεγάλη ζημιά στην ψυχὴ του κληρικοῦ. Σε ἐπιστολὴ προς ἕναν ἐπίσκοπο κάνει την παρακάτω προτροπὴ, που ἀφορᾷ στη σχέση με τις γυναῖκες: ''Φεύγε, ω βέλτιστε, ως ἐγγωρεῖ, τας των γυναικῶν ἐντεῦξεις. Τους γαρ ἱερωμένους ἀγιωτέρους εἶναι χρή και καθαρωτέρους των τα ὅρη κατειληφόντων, ἐπειδὴ οἱ μεν και εαυτῶν και λαῶν, οἱ δε εαυτῶν μόνον φροντίζουσι... και πάντες αὐτῶν ἐρευνῶσι τον βίον και βασανίζουσιν...Εἰ δ' ἀναγκασθείης ἐντυχεῖν, κάτω τους ὀφθαλμούς ἔχε, και δίδασκε κακεῖνας πῶς βλέπειν χρή (ου γαρ διδάσκειν δεῖ μόνον πῶς χρή βλέπειν, ἀλλὰ και βλέπειν ως χρή), και ὀλίγα φράσας τα ἐπιστῦσαι και φωτίσαι δυνάμενα, ταχέως ἀφίπτασο, μη ποθ' η διατριβὴ μαλάξη σου την ἰσχύν και χαυνοτέραν ἐργάσηται...Εἰ δε τιμάσθαι βούλει παρά των γυναικῶν, μάλιστα μεν ἀνοίκειον τούτο ἀνδρὸς πνευματικοῦ. Πλήν μηδέν σοι προς γυναῖκας, και τότε της παρ' αὐτῶν ἀπολαύση δόξης. Τούτο γαρ μάλιστα, τούτο παρέσται, ὅταν μάλιστα παρ' ἡμῶν μη ζητήται. Εἰώθεν γαρ ἄνθρωπος των μεν θεραπευόντων καταφρονεῖν, τους δε μη κολακεύοντας ἐκθειάζειν. Το δε πάθος τούτο μάλιστα η γυναικεία υπομένει φύσις...Εἰ δε λέγεις και ἐντυγχάνειν συχνῶς και μηδέν βλάπτεσθαι, ἐγὼ μεν ἴσως πείσομαι, βούλομαι δε και πάντας πεισθῆναι, τους λέγοντας, 'Λίθους ἐλέαναν ὕδατα', και 'Κοιλαίνει πέτραν ρανὶς ὕδατος ἐνδελεχούσα'. Ὁ γαρ κατασκευάζουσι και λέγειν βούλονται, τοιούτον ἐστι. Τί και πέτρας σκληρότερον; Ἡ τί ὕδατος μαλακώτερον, και ταῦτα ρανίδος; Ἀλλ' ὁμως η συνέχεια και την φύσιν νικά. Εἰ δε φύσις η δυσμετακίνητος κινεῖται και πάσχει ὅπερ παθεῖν ουκ ὀφείλεν, η προαίρεσις η ραδίως κινουμένη, ποία μηχανὴ ὑπὸ της συνηθείας ουκ ἀν ἀλοίῃ και περιτραπείῃ;''⁵⁰⁴.

Για τον κίνδυνο ἀπὸ τις γυναικεῖες συναναστροφές γράφει και σε ἄλλον ἐπίσκοπο: ''Πάσας μεν, ει οἶον τε, ὁμιλίας γυναικῶν ἐκτρέπεσθαι χρή, ως ἐχούσας τινὰ προς χαύνωσιν ἐπιτήδευσιν. Εἰ δε τούτο ἀδύνατον δια

501 Ἡρῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υξ', P.G. 78, 1593.

502 Ἰέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υξα', P.G. 78, 1596.

503 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. πγ', P.G. 78, 240.

504 Παλλαδίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σπδ', P.G. 78, 713-716.

περιστάσεις χρειών ή οικονομίας πτωχών, κάτω νεύοντας διαλέγεσθαι. Τοις γαρ πλείοσι, ή και πάσι σχεδόν τοις ηττηθείσι κάλλους γυναικών, δια των θυρίδων ανέβη ο θάνατος, ος και του μεγάλου προφήτου και βασιλέως εκράτησεν, ότε προς το λουτρόν εκείνο το θανατηφόρον απέβλεψε⁵⁰⁵. Παρόμοια σύσταση απευθύνει και σε διάκονο: Ὅχρή τον νουν, οία βασιλέα αυτοκράτορα, λογισμούς φοβερούς και πάντοθεν όπλοις πεφραγμένους προς τας των αισθήσεων καταπέμψαι πύλας προαπαντησομένους και προλοχιούντας και είρξοντας τους πολεμίους, και μη πρώτον συγχωρήσαντας την είσοδον, ύστερον αμφήριστον αναδέχεσθαι μάχην, ήτις πολλάκις και ετεροκλινής γενήσεται, τοις αντιστρατευομένοις το τρόπαιον ορέγουσα. Δια γαρ τοι τούτο και ο σωτήριος λόγος τον ακολάστως ορώντα, κολάσειν ηπειλήσε, των άλλων νομοθετών την πράξιν μόνην κολαζόντων, ίνα μη δυσκαταγώνιστος και απρόσμαχος ο πόλεμος γένηται, αλλά ράδιος και ευχερής⁵⁰⁶. Σε πρεσβύτερο θα ερμηνεύσει τη λέξη 'κόρη', η οποία αποτελεί το κεντρικότερο σημείο του οφθαλμού: Ὅου μόνον το σώμα ανέπαφον, αλλά και τας βολάς των οφθαλμών, ας κόρας δια τούτο καλούμεν, παρθένους είναι χρή, και μη πιστεύειν αυταίς αναισχύντως και ακράτως εστιάσθαι τοις αλλοτρίοις κάλλεσιν, ίνα μη από της θέας επί την πράξιν παιδαγωγηθώσιν⁵⁰⁷.

Η ακόλαστη θέα του αλλοτρίου κάλλους αποτελεί μία γενεσιουργό αιτία του πάθους της φιληδονίας. ὍΤην ακόλαστον όψιν, την τοις αλλοτρίοις κάλλεσιν εστιώσαν εαυτήν, κολάσειν εικότως ηπειλήσεν ο Σωτήρ, πραγμάτων ημάς απαλλάττων και αμηχανίας πολλής, ίνα μη το κάλλος, δια των οφθαλμών εισρυέν, τον νουν καταδουλώσεται, και τα καίρια της ψυχής προκαταλαβόν, τον λογισμόν πείση τω πάθει παραχωρήσαι, ου κρατηθέντος, δυσίατον, ίνα μη λέγω ανίατον, γίνεται το κακόν. Φυλάττου τοίνυν, όπως μη το τυραννικόν πάθος της ηδονής χειρωσάμενον την ψυχήν, αδύνατον μεν ουδαμώς, δύσκολον δε αυτής κατασκευάση την θεραπείαν⁵⁰⁸.

Εάν η γυναίκα δεν καλλωπίζει το σώμα και το πρόσωπό της, ο κίνδυνος του σκανδαλισμού είναι μικρότερος. Γι' αυτό ο κληρικός πρέπει να συμβουλευεί τις γυναίκες να αποφεύγουν τον καλλωπισμό⁵⁰⁹. ὍΗκουσα τοίνυν παρά τινος φιλαλήθους ανδρός διήγημα λόγου και μνήμης άξιον, ό και τη συ γυναικί δηλώσαι εδικαίωσα, ότι, Ποτέ νεανίσκου κατωφερούς και γυναικοδούλου

505 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. πθ', P.G. 78, 244.

506 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. ρζ', P.G. 78, 548.

507 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. μστ', P.G. 78, 1353.

508 Ηλία διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4α', P.G. 78, 1505-1508.

509 Ο καλλωπισμός απορρίπτεται κατηγορηματικά από τον άγιο Ισίδωρο. Τον χαρακτηρίζει Ὅδηλητήριο᾽ και Ὅμαγικό ποτό᾽. ὍΕι αγέρωχος γυνή καλλωπιζομένη καλοίη προς εαυτήν τους ορώντας, κάν μη έλη τον απαντώντα, δίκην δίδωσιν η ελούσα. Το γαρ κώνειον κατεσκεύασε, και τον κυκεώνα εκέρασε, και την κύλικα προσήγαγεν, ει και μη ευρέθη ο πίνων. Ου γαρ από των αποτελεσμάτων, αλλ' από των επιχειρημάτων τα πράγματα ως τα πολλά κρίνεται᾽ (Ηρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τιθ', P.G. 78, 1521). Ο ιερός Πατήρ αποστρέφεται ακόμα και τον ανδρικό καλλωπισμό. ὍΗ φύσις ανάγκη και όροις δέδεται, η δε προαίρεσις ελευθερία και εξουσία τετίμηται. Τί τοιγαρούν το σώμα καλλωπίζων, της ψυχής αμελείς; Μυρία μεν εάν μηχανήση, το ειδεχθές σώμα εύμορφον ου ποιήσεις. Ράον δε την ψυχήν εις αυτήν του κάλλους αναγάγοις, ει βούλοιο, την κορυφήν. Και το μεν, ει και δυνατόν ήν, ανωφελές ήν και επίφθονον, το δε και ωφέλιμον και φθόνου κρείττον και βασκανίας ανώτερον. Ει δε νομίζεις δύσκολον είναι το αναβήναι επί την κορυφήν της αρετής, μάλιστα μεν εισίν οι και τούτο ανύσαντες και εκ του βυθού της κακίας προς άκρον αναβεβηκότες αρετής᾽ (Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υζα', P.G. 78, 1593-1596).

εωρακότος ευειδεστάτην παρθένον και κατά κράτος αλόντος, πάσαν μηχανήν κекινηκότος, ώστε απολαύσαι της επιθυμίας, εκείνη παρά μεν την αρχήν απηγόρευσεν (ήν γαρ και ευγενής και σώφρων, και ανέπαφον και την ψυχήν και το σώμα διατηρείν τω Χριστώ επηγγελμένη), ως δε ήκουσεν αυτόν τα μαινομένων δρώντα και λυττώντα, εύρε μηχανήν, δι' ής και αυτή ακέραιος διατηρηθείη, κακείνου σβέσειε το πυρ. Αποκειραμένη γαρ, μάλλον δε πάσαν των τριχών ξυρίσασα την ευκοσμίαν και σποδώ ύδατι μεμιγμένη το πρόσωπον χρίσασα, εκέλευσεν εκείνον προς αυτήν εισελθείν. Είτα εισελθόντι, έφη, Ταύτης της ακοσμίας εράς; Ο δε ώσπερ εκ μανίας ανενεγκών, ου μόνον έσβεσε της επιθυμίας το πυρ, αλλά και σωφροσύνης γέγονε θερμός εραστής. Συμβούλευε τοίνυν και αυτός (άμεινον γαρ των μελλόντων κακών αποτροπήν ευρείν, ή των ήδη γεγενημένων δίκην λαβείν), μη κόσμω επεισάκτω χρήσθαι, μηδέ τω πυρί τω εμφύτω την από του καλλωπισμού προστιθέναι ύλην, ίνα μη πτωμάτων εξαισίων πρόξενοι γένωνται⁵¹⁰.

Σε γνωστό για τη συβαριτική ζωή του διάκονο γράφει για την άλλη πηγή της ηδυπάθειας, που είναι τα γλέντια και το κρασί: 'Κώμος εστιν, ω φιλότης, μεθυστικός αυλός, εγχρονίζοντος οίνου, ερεθίζων την ηδυπάθειαν και θέατρον άσχημον ποιών το συμπόσιον, κυμβάλους τισί και οργάνοις απάτης καταθέλγων τους δαιτυμόνας, ος έξω στήσειν της βασιλείας τους χρωμένους αυτώ γέγραπται, ως επίστασαι⁵¹¹.

Μία ηδονή υπάρχει για τον ιερέα: η σωφροσύνη. 'Τω ιερωμένω...ηδονή δε η σωφροσύνη⁵¹². Επίσης οι κόποι της αρετής ονομάζονται από τον άγιο 'αι της τρυφής τοις εχέφροσιν ηδονάι⁵¹³.

Η νίκη κατά των ηδονών είναι μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να τιμήσει ο κληρικός την άνωθεν χειροτονία του. 'Ει γαρ την σεαυτού ψυχήν θεσμών ιερωσύνης διακοσμήσειας, και τον μεν λογισμόν τον ορθόν αποδείξειας αυτοκράτορα, τον θυμόν δε αυτώ δορυφόρον παραδώσειας, και νομοθετήσειας αυτώ μηδέν πράττειν ων ο βασιλεύς ου βούλεται, και παν όσον ηδοναίς τε και λύπαις εις κακίαν έκδοτον εξορίσειας της σαυτού γνώμης, τιμήσειας την άνωθεν ψήφον⁵¹⁴.

Ερμηνεύοντας ο άγιος το ρητό 'έστωσαν υμών αι οσφύες περιεζωσμέναι', γράφει σε εμπαθή επίσκοπο ότι σημαίνει: 'των επιθυμιών τας ορέξεις δεδεσθαι⁵¹⁵.

Όταν όμως απουσιάζει αυτή η αρετή, ο ιερέυς είναι 'ανίερος' και 'της αρχής ανάξιος⁵¹⁶. Εφόσον κυνηγάει τις απολαύσεις για τον εαυτό του, πρέπει να ονομάζεται τύραννος και όχι ηγέτης των άλλων. 'Ο της αρχής όρος, ω αρχικής επιστήμης ακριβέστατον βασανιστήριον, εκείνος εστιν, ο προς το συμφέρον των υπηκόων άπαντα πραγματευόμενος. Ο γαρ την της αρχής ευκοσμίαν εις τυραννίδα και ακοσμίαν μετασχηματίσας, και τους μεν πόνους τοις αρχομένοις προξενών, τας δ' ηδονάς εαυτώ θηρώμενος, ούτος ου τον της αρχής όρον, αλλά

510 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. νγ', P.G. 78, 496-497.

511 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. υνστ', P.G. 78, 433.

512 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

513 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υπ', P.G. 78, 1605.

514 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρν', P.G. 78, 841.

515 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τμα', P.G. 78, 377.

516 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

τον της τυραννίδος δια των πραγμάτων υπογράφει⁵¹⁷.

Είναι τόσο φοβερό το πάθος της φιληδονίας που κάνει τον άγιο να ζητά από το φιλήδοно κληρικό να αποχωρήσει οικειοθελώς από τις τάξεις του ιερού κλήρου. ‘‘Συ δε, ως φασιν, ούτε νέος ών περί τας λαγνείας εμετρίαζες δια την πενίαν, ούτε γηράσας δια την ηλικίαν. Ει τοίνυν ταύθ’ ούτως έχει, είργε σαυτόν του σεπτού θυσιαστηρίου’’⁵¹⁸. ‘‘Ότι ουδέν ακόλαστον, ουδέ μειρακιώδες χρή διαπράττεσθαι, αλλά σώφρονα και κεκολασμένην έχειν εν παντί τω βίω την δίαιταν, παντί που δήλον τω νου και φρονήσεως ουκ αμοιρούντι. Τί τοίνυν τοιαύτην κωμωδίαν περιοράς κατά σαυτού αδομένην, λεγόντων των σοφών, ‘Ούτε νέος ών περί τας επιθυμίας εμετρίαζες δια την πενίαν, ούτε γεγηρακώς δια την ηλικίαν;’. Τί τοσούτον λυττάς; Τί τους των επιθυμιών υπερβαίνεις όρους; Ή πέπαυσο τοίνυν τοιαύτα δρών, ή είργε σεαυτόν του θυσιαστηρίου’’⁵¹⁹.

Πάλι στον ίδιο πρεσβύτερο η ίδια προτροπή: ‘‘Μεγάλα μεν σου τα της νεότητος, ως φασι, πλημμελήματα (πώς γαρ ου;), τα δε του γήρως υπερβολήν ουκ έχει. Το γαρ εν γήρα τους νέους τους επί ασελγεία βεβοημένους αποκρύπτειν, άπασαν υπερβάλλει ατοπίαν. Και δήλος ει τα Επικούρου νοσών, και την γνώμην κατέχειν μη δυνάμενος, αλλά δια των έργων τα εκείνου δόγματα βεβαιών. Είργε τοίνυν, είργε σαυτόν του θείου θυσιαστηρίου, μη ποτε σκηπτός κατά της σης χωρήσειε κεφαλής’’⁵²⁰.

Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο που ζούσε με ποικίλες ηδονές ο ιερός Πατήρ ονόμασε φοβερή την άλωση του κληρικού από τις διάφορες ηδονές. ‘‘Δεινόν μεν γαρ και το τρυφή και λαγνεία εαλωκέναι άνθρωπον εις ιερωσύνην οπωσδήποτε δοκούντα τελείν, το δε πάντων σχετλιώτατον εκείνον εστί, ότι τα των ανιέρων και εναγών πράττεις, της δε από του δοκείν ιερωσύνην κεκτήσθαι αντιποιή δόξης’’⁵²¹.

Από την ιερωσύνη απομακρύνθηκαν δυο άνδρες της Παλαιάς Διαθήκης, επειδή συν τοις άλλοις είχαν ‘‘ηττηθεί’’ από το γυναικείο φύλο. ‘‘Ου γαρ τον Οφνί και Φινεές η λυττώσα γαστήρ και κρεών αρπαγή και κραιπάλη και γυναικών μανία, ιερωσύνης και κιβωτού και κράτους φυλών και δόξης και τιμής αποκόψασα, έργον εχθρών και ξιφών κατειργάσατο;’’⁵²².

Οι επιπτώσεις της ηδονοθηρικής ζωής είναι πολλές και φοβερές. ‘‘Ει και την ισχύν του σώματος και την αυτού πνεύματος καθαιρεί και αφαιρείται η λαγνεία και ευχερή ποιεί προς εμπαιγμόν και γέλωτα τον αλόντα, καθώς διδάσκει Σαμψών εκτυφλούμενος, τί επισπάσαι αιχμαλωσίαν αυθαίρετον, και ου φυλάττεις την φυσικήν ρώμην αλώβητον, αλλ’ έργον παθών εκουσίως γινόμενος, και τον Θεόν λυπείς ουκ έχοντα κλίνει την κεφαλήν εν τω βίω σου, και ημίν πολεμείς ευχομένοις σωθήναι σε, και σαυτόν αδικείς, τα ρώσεως παραιτούμενος φάρμακα;’’⁵²³.

Η κακία συνδέεται με την πρόσκαιρη ηδονή και η ηδονή με την τιμωρία και

517 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. οδ’, P.G. 78, 781.

518 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. σε’, P.G. 78, 648.

519 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. φξβ’, P.G. 78, 1637-1640.

520 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. οε’, P.G. 78, 517.

521 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. υλστ’, P.G. 78, 1581.

522 Μάρωνι, βιβλ. Α’, αριθμ. ξθ’, P.G. 78, 229.

523 Μάρωνι, βιβλ. Α’, αριθμ. ρλε’, P.G. 78, 272.

την απώλεια. Ὅτι πάντες οὐ μόνον οἱ ἐρασταὶ αὐτῆς [τῆς ἀρετῆς], ἀλλὰ καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτὴν ἀνακηρύττουσι. Τοσούτον ἐστὶν αὐτῆς τὸ κάλλος. Τὴν δὲ κακίαν καὶ οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ ἐρασταὶ κακίζουσι. Τοσούτον ἐστὶν αὐτῆς τὸ εἰδεχθές. Ἀλλὰ τὴν παραυτίκα ἡδονὴν ὀπλιζομένην, εὐδοκίμει παρά πολλοῖς, καίτοι θηριόμορφος οὖσα, τὴν θείῳ κάλλει ἀστράπτουσιν. Χρὴ οὖν εἰδέναι, ὅτι καὶ ἡ παραυτίκα ἡδονὴ μείζον δοκεῖ ἰσχύειν τοῦ ὑστερον συνοίσοντος, ἀλλ' εἰς ὁλέθριον καταστρέφει τέλος. Ἀμεινον οὖν ἀπὸ πόνων εἰς ἀνάπαυσιν ἰέναι, ἢ ἀπὸ ἡδονῆς εἰς τιμωρίαν⁵²⁴.

Τὸ σαρκικὸ φρόνημα δὲν εἶναι ἀρεστὸ στὸ Θεό καὶ ὁδηγεῖ στὴ φθορά. Ὅτι οἱ τοίνυν τὴν φθοράν καὶ τὸ φρόνημα παιδαγωγῆσαι βουλόμενος, μαραίνει τὰ τῆς σαρκὸς ὑπεκκαύματα, καὶ ἀρέσκει Θεὸς ἐπὶ σαρκὶ συνεχόμενος, καὶ κληρονομεῖ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν μετὰ σώματος ὡς ἀσώματος⁵²⁵.

ββ'. Τρυφή - γαστριμαργία

Ἀπάδουσα κακία γιὰ τὸν ἱερέα χαρακτηρίζεται ἡ γαστριμαργία ἀπὸ τὸν ἀσκητικώτατο μοναστὴ τοῦ Πηλουσίου. Ὅτι τοὺς τῆς ἱερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους... ἡδονὴν πρέπουσαν ἡγεῖσθαι τὴν σωφροσύνην, μήτε γαστρί μήτε τοῖς μετὰ γαστέρα εἰκοντάς πάθεσιν. Οὐ γὰρ χορηγὸν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπιθυμιῶν χρὴ νομίζειν, ἀλλὰ τὴν καρτερίαν ἐξουσίαν ἡγεῖσθαι⁵²⁶. Ὅτι μὲν [ἱερεὺς] γὰρ ψυχῶν... ἡγείται. Εἰ δ' ἀγνοήσας αὐτοῦ τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὴν λειτουργίαν, ψυχῶν μὲν μηδένα λόγον ποεῖται, τοίχων δὲ καὶ κίωνων ἐπιμελοῖτο, καὶ τρυφή προσέχοι, καὶ χρημάτων ἀντιποιοῖτο, εαυτὸν, οὐ γὰρ τὴν ἱερωσύνην, ὑβρίζει. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων, δέον τὴν μὲν ἐκθειάζειν, τὸν δ' αἰτιάσθαι, ὅλον εἰς αὐτὴν τὸ ἐγκλημα περιτρέπουσιν⁵²⁷. Ὅτι οὐ μόνον ὁ ἱερωμένος, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐδόκιμος (τοσούτον γὰρ ὀφείλει εἶναι τὸ μέσον τοῦ ἱερωμένου καὶ τοῦ εὐδοκίμου, ὅσον οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸ διάφορον) οὐδὲν ἀκόλαστον οὐδὲ μαιρακιδώδες δίκαιος ἀν εἶη διαπράττεσθαι, ἀλλὰ σῶφρονα καὶ κεκολασμένην πανταχοῦ τὴν δίαιταν ἐπιδείκνυσθαι⁵²⁸.

Μόνο αὐτὴν τὴν κακία ἀν ἔχει ὁ κληρικὸς, ὀφείλει νὰ ἀποχωρήσει οἰκιοθελῶς ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ ἱεροῦ κλήρου. Ὅτι ὅσοι, ὡς φαίνεται, οὔτε νέος ὢν περὶ τὰς λαγνείας ἐμετρίαζες διὰ τὴν πενίαν, οὔτε γηράσας διὰ τὴν ἡλικίαν. Εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει, εἴργε σαυτὸν τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου⁵²⁹.

Στὸν πρεσβύτερο Ζώσιμο ποὺ ζοῦσε με ποικίλες ἡδονές ὁ ἱερός Πατὴρ ὀνόμασε φοβερὴ τὴν ἀλῶση τοῦ κληρικοῦ ἀπὸ τῆς διαφορῆς ἡδονῆς: Ὅτι δεινὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ τρυφή καὶ λαγνεία ἐαλωκέναι ἄνθρωπον εἰς ἱερωσύνην ὁπωσδήποτε δοκούντα τελεῖν, τὸ δὲ πάντων σχετλιώτατον ἐκείνον ἐστίν, ὅτι τὰ τῶν ἀνιέρων καὶ ἐναγῶν πράττεις, τῆς δὲ ἀπὸ τοῦ δοκεῖν ἱερωσύνης κεκτήσθαι

524 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ροδ', P.G. 78, 625.

525 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υοζ', P.G. 78, 441-444.

526 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σγ', P.G. 78, 721.

527 Ερμογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. στ', P.G. 78, 645.

528 Ζώσιμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σε', P.G. 78, 648.

529 ὁ. π.

αντιποινή δόξης⁵³⁰.

Στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου υπήρχαν κληρικοί που καμάρωναν διότι ήταν διάδοχοι του αποστόλου Παύλου. Θαύμαζαν τον Παύλο, αλλά δεν εξέταζαν εκείνα με τα οποία έγινε θαυμαστός. Ήταν μόνο ``θρόνων διάδοχοι``, αλλά όχι ``και τρόπων μέτοχοι``. Ένα από τα χαρακτηριστικά του ήταν και η νηστεία, η οποία του ήταν μόνιμη σύντροφος στη ζωή. ``Εκείνος γαρ (ίνα τα σημεία παρώ, και τας νηστείας...Ούτοι δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου είναι διάδοχοι``⁵³¹.

Το λογίο που κρεμόταν στο στήθος του αρχιερέως των Ιουδαίων σήμαινε κατά τον Πηλουσιώτη ``πρώτον μεν εχρήν τω θυμικώ και επιθυμητικώ τον λογισμόν, ὡςπερ ηνίοχον εποχείσθαι``⁵³².

Αυτή εξάλλου η κακία μάς έβγαλε από τον Παράδεισο και οδήγησε δύο ιερείς εκτός των πυλών της ιερωσύνης στην Παλαιά Διαθήκη. ``Ου γαστριμαργία τους πρώτους ανθρώπους της τρυφής εξεώσατο;...Ου γαρ τον Οφνί και Φινεές η λυττώσα γαστήρ και κρεών αρπαγή και κραιπάλη και γυναικών μανία, ιερωσύνης και κιβωτού και κράτους φυλών και δόξης και τιμής αποκόψασα, έργον εχθρών και ξιφών κατειργάσατο; Ου κρεωβορία και τους ιερείς της αισχύνης επί Ηλίου μαχαίρας αξίους απέφηνε;``. Καταλήγει δε με την προτροπή προς τον εν τρυφή ζώντα κληρικό: ``Τί τοίνυν, ταύτα [την νηστείαν] μιμείσθαι αφείς, τα χείρονα κακοβούλως αγαπάς; Ει ουν μη παντελώς εξήλθες σαυτού και επιλέλῃσαι Θεού, υπόστρεψον εις την φύσιν, πάντα έχουσιν εν εαυτή τα Θεόν θεραπεύοντα, και γνώθι τον κτισάμενον και τιμής σε του ιδίου εξαγοράσαντα αίματος, και μη, σαρκός δούλος γενόμενος, τον Σωτήρα και ευεργέτην κριτήν ποιού και αντίδικον``⁵³³.

Η ευτυχία δε βρίσκεται στη συβαριτική ζωή. ``Μη τραπέζη πληθούση και ωδώ ανειμένω και πλούτῳ ρέοντι την μακαριότητα ορίζου, αλλ' αυταρκεία και τῷ μηδενός των αναγκάων λείπεσθαι. Εκείνα μεν γαρ ανελεύθερον την ψυχήν, ταύτα δε παρασκευάζει βασιλίδα``⁵³⁴.

Ψυχοσωματικές είναι οι επιπτώσεις της τρυφής στον άνθρωπο. ``Η πολλή και ακατάπαυστος τρυφή και επί τον παρά φύσιν παιδοτριβεί έρωτα, και πάσαν μεν του σώματος την υγείαν, της δε ψυχής λυμάνεται την ευγένειαν. Παύσασθε τοιγαρούν ταύτης, και μη νηστείαις, αλλά γε τη αυταρκεία, τη όντως σώφρονι τρυφή, χρήσθαι εαυτούς παιδεύσατε, και οικήσεται η νυν καθ' υμών παρά πάντων αδομένη κωμωδία. Ει δε εαυτούς εις την άβυσσον της λαγνείας εμβάλλετε, μη τοις κωμωδούσι χαλεπαίνετε, αλλά της οικείας τρυφής κατανηφίζεσθε, της, ως φασιν, ουκ οίκοθεν παρασκευαζομένης (περίνηφοι γαρ εστέ), αλλ' εκ του αλλοτρίαις επιρρίπτειν τραπέζαις. Εάν γαρ διασκεδάσητε την αγλύν, τότε όψεσθε της σωφροσύνης το κάλλος, ό νυν εστιν υμίν αθέατον``<sup>535</sup>. ``Ο γαρ τρυφή πιαίνων και ιματίοις καλλωπίζων, σκιρτάν αυτό παρασκευάζει, και εις απόπους επιθυμίας εξάπτει, και μαλακώτερον αυτό

530 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. υλστ', P.G. 78, 1581.

531 Ερμίνῳ κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512.

532 Ηρακλείδῃ επισκόπῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. ι', P.G. 78, 733.

533 Μάρωνι, βιβλ. Α', αριθμ. ξθ', P.G. 78, 228-229.

534 Ιέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. ρνη', P.G. 78, 1416-1417.

535 Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Ευσταθίῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. κθ', P.G. 78, 1345.

ποιεί, και την ευεξίαν αυτού λυμαίνεται, και τη πολλή βλακεία διαλύει αυτό, και τη ψυχή πολέμιον κατασκευάζει⁵³⁶. Ἐι δε δια της τρυφῆς σφριγάν και σκιρτάν αυτό [το σώμα] παρασκευάζεις, λανθάνεις μη μόνον οπλίζων αυτό κατά της ψυχῆς και δυσήνιον ποιῶν, ἀλλά και ρίζαν και πηγὴν των ανηκέστων νοσημάτων εἶναι παρασκευάζων⁵³⁷.

Ἡ υπερβολικὴ ικανοποίηση της κοιλίας προκαλεῖ διάφορες ἡδονές και αυτές γίνονται πρόξενoi μεγάλων κακῶν. ἘΜεγάλων κακῶν αἰτιαί εἰσιν αι μετὰ γαστέρα ἡδοναί⁵³⁸, Ἐτρυφή γαρ γαστέρα πληρώσασα και τας υπογαστρίους αναστομοί ἡδονάς⁵³⁹. Ἐνῶ η εγκράτεια στο φαγητό βοηθάει στην εγκράτεια και των ἄλλων ἡδονῶν. ἘἘι γαρ γαστρός περιέση, και των μετὰ γαστέρα κρατήσεις⁵⁴⁰, και Ἐτο γαρ κρατεῖν ὅλως γαστρός, κρατεῖν εστι των παθῶν⁵⁴¹. Ἐτσι στον πρεσβύτερο Ζώσιμο, που ζούσε με απολαύσεις, ο ὁσιος Ἰσίδωρος συνιστά να τις αποφεύγει, για να γλυτώσει και ἀπὸ την γυναικομανία: ἘἘι δε παύσοιο της εις ερωτικούς οίστρους εκμαιιούσης τρυφῆς (ρίζα γαρ ασελγείας αὕτη και μήτηρ καθέστηκε), σβεσθήσεται η της ακολασίας φλόξ. Των γαρ υλῶν υπεξαίρεθεις, και το ἐξ αυτῶν αυξόμενον και κορυφούμενον πυρ δηλονότι αποσβεσθήσεται. Εἰ δ' αὐτός τας ὕλας τω πυρί χορηγείς, πῶς λήξει και παύσεται; Εἰ αὐτός ηρεμούν διεγείρεις το θηρίον, τίς αὐτό κυκῶν και μαινόμενον τιθασεύει; Ταῦτα ουν και τα τούτων ἀδελφά εννοῶν, παύσαι τοῦ δια παντός τρυφάν⁵⁴².

Τα λουκούλλεια γεύματα του πρεσβυτέρου Ζωσίμου αποτελούσαν αἰτία σκανδαλισμοῦ του λαοῦ. Ο ἅγιος Ἰσίδωρος τον επιτιμά με αυστηρότητα. ἘἘι γαρ πολλοί των αβροδιαίτων και των ευ γεγονότων δια φιλοσοφίαν ευτελῶς ἐπαίδευσαν εαυτούς ζήν, μεγίστην ωφέλειαν και δόξαν εκ τούτου θηρώμενοι, πῶς συ, ἔχων και την σύντροφον συνήθειαν συναγωνιζομένην, εις τουναντίον μετέπεσας; Επανάγαγε τοίνυν σαυτόν ἐπὶ την φίλην σου και ομοτράπεζον ευτέλειαν, ἵνα μη και σαυτῷ χειμῶνας (η γαρ τρυφή ὕβρεως εστι μήτηρ), και τη θειοτάτῃ θρησκείᾳ ὄνειδος κατασκευάσης. Οι γαρ διαφερόντως αὕτη ανακείμενοι, κομιδὴ κατὰ σου αγανακτούσιν, ὅτι δια την σην λαιμαργίαν ἐκείνη κωμωδεῖται⁵⁴³.

Μικρόψυχος και πνευματικᾶ ἀχαρίτωτος εἶναι ο γαστρίμαργος. ἘΟ δε τον αβροδιαίτον βίον τιμών και την φλεγμαίνουσαν τράπεζαν διώκων, τη μεν ψυχὴ ταπεινός εστι και μικρός και χαρίτων ἔρημος, τῷ δε βίῳ πολυτελής. Ουδενός γαρ ἄξιος ὢν, πλείστα αναλίσκει... Πολλά αναλίσκων, εις τας των πέλας ουσίας τας μιαρὰς εαυτοῦ ρίπτει χείρας, διο και πένεστατον εαυτόν εἶναι ηγείται⁵⁴⁴.

Το χειρότερο βέβαια ἀποτέλεσμα που φέρνουν τα πολυτελὴ τραπέζια και η μέθη εἶναι ο αἰώνιος θάνατος. ἘΚῶμος εστιν, ὦ φιλότης, μεθυστικὸς αὐλός, ἐγχρονίζοντος οἴνου, ἐρεθίζων την ἡδυπάθειαν και θέατρον ἀσχημον ποιῶν το συμπόσιον, κυμβάλους τισί και οργάνους ἀπάτης καταθέλγων τους δαιτυμόνας,

536 Ἰέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. ξδ', P.G. 78, 1364.

537 Ἰέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. σλζ', P.G. 78, 1476.

538 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. φζ', P.G. 78, 1617.

539 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. φια', P.G. 78, 1620.

540 Ζωσίμῳ, βιβλ. Δ', αριθμ. β', P.G. 78, 1052.

541 Μάρωνι, βιβλ. Α', αριθμ. ο', P.G. 78, 232.

542 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σι', P.G. 78, 892.

543 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. υῤστ', P.G. 78, 1613.

544 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. τοα', P.G. 78, 1021.

ος ἔξω στήσιν της βασιλείας τους χρωμένους αὐτῷ γέγραπται, ὡς ἐπίστασαι⁵⁴⁵.

Φάρμακα ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ πάθους εἶναι ἡ προσευχή, ἡ ἀσκήση, ἡ αὐτάρκεια, ἡ τιμωρία τῶν σαρκικῶν ὁρμῶν καὶ ἡ ἀποφυγή τῶν πολυτελῶν γευμάτων⁵⁴⁶. Ἐπίσης ὁ καλὸς λογισμὸς καὶ ἡ αὐτάρκεια. Ἐπειδὴ πλείστας ἡ φύσις ἡμῶν ἀνάγκας ἔχουσα, μεγίστην ἔχει τὴν τῆς γαστροῦ (πολλὰ γὰρ ἡμῖν ἐπιτάττουσα, ἡκιστα λόγῳ πεισθῆναι βούλεται), λογισμῷ τὴν τυραννίδα αὐτῆς περικόψωμεν καὶ τὸ ἀχείρωτον χειρώσασθαι μηχανησώμεθα. Τοῦτο δὲ ἐστὶν, εἰ τὴν χρεῖαν τὴν ἀνάγκην θεραπεύσαιμεν καὶ τὴν αὐταρκείαν τὴν ἀμετρίαν κολάσαιμεν⁵⁴⁷.

Αφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ἀθάνατη, πρέπει νὰ ἐνδιαφερόμαστε περισσότερο γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ψυχῆς καὶ λιγότερο γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος. Ἐποῖας οὖν ἀπολαύσομεν συγγνώμης τῆς μὲν ἀθανάτου θάνατον καταψηφίζομενοι, τὸ δὲ θνητὸν πάσης τιμῆς ἀξιούντες; Κακείνην παραβλάπτοντες, ἵνα τοῦτο κοσμήσωμεν, κακείνην λιμῷ τήκοντες, ἵνα τοῦτο σκιρτάν καὶ τρυφάν ἔχοι; Χρὴ γὰρ τὰ μὲν πρωτεῖα τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ δευτερεῖα τῷ σώματι νέμειν. Οὐ γὰρ ἐναντίον αὐτῆς ἐστὶν, ἀλλ' ὄργανον καὶ κιθάρα. Ἐπιμελείας γὰρ δεῖται, οὐκ ἀπολαύσεως ἀνωφελοῦς, τροφῆς οὐ τρυφῆς, αὐταρκείας οὐ πλησμονῆς, εἰ γὰρ μέλλοι μὴ πολέμιον, ἀλλὰ σύμμαχον τῇ ψυχῇ εἶναι⁵⁴⁸.

βγ'. Μέθη

Τὸ κρασί εἶναι καλὸ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ, ἀλλὰ γίνεται κακὸ ἀπὸ τὴν κατάχρησίν του. Ὁ οἶνος, εἰ καιρίως καὶ μετρίως ποθεῖται, ἄτε τιμηθεὶς, ευφροσύνης αἴτιος γίνεται, εἰ δὲ παροινηθεῖται, ἀμύνεται τὴν ὕβριν καὶ δίκας ἀπαιτεῖ τοὺς ὑβριστάς, γέλωτα καὶ αἰσχύνην καὶ κωμωδίαν καὶ μῶλωπας αὐτοῖς προξενῶν⁵⁴⁹.

Περιγράφοντας μὲ περισσότερες λεπτομέρειες τὶς ἀγαθὲς καὶ τὶς βλαβερὲς ἐπιδράσεις τοῦ οἴνου, γράφει σὲ φιλοπότες κληρικούς: Ἄμπελος ἡμερὶς λέγεται, παρὰ τὸ ἡμερῶν ἡμᾶς τὸν οἶνον, καιρίως καὶ μετρίως προσφερόμενον. Πίστιν τε γὰρ ἀνθρώποις καὶ φιλίαν ὁμηρεῖται, ευφροσύνης τε αἴτιος, πένθους ἀλεξιφάρμακον καὶ ραθυμίας ἀναιρετικὸν τυγχάνει. Καὶ νοσοῦσι μὲν βοήθημα ἀπλοῦν ποικίλων τε παθῶν παιῶνιον, υγιαίνουσι δὲ ἔρεισμα καὶ τῆς υγείας τηρητικόν. Εἰ δὲ τὶς τὸ 'μηδὲν ἄγαν' καὶ τὸ 'μέτρον ἄριστον' ἀτιμάσας παροινήσειεν εἰς αὐτόν, ἀμυνεῖται τὴν ὕβριν, καὶ κεφαλὴν μὲν καὶ κροτάφους σφακελίσσει, τὴν δὲ ρώμην ἀπελάσει καὶ παντὸς σώματος ἐκλύσει, χεῖρας δὲ καὶ πόδας δῆσας (τὰ γὰρ ἄλλα τὰ τούτων ἀτοπώτερα οὐδέ λέγειν καλόν), παραδώσει καὶ φίλοις καὶ ἐχθροῖς εἰς γέλωτα⁵⁵⁰. Αφοῦ ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ βρίσκεται μέσα στὴν ψυχὴ, μπορεῖ νὰ νικηθεῖ ἡ μέθη

545 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υνστ', P.G. 78, 433.

546 Ζωσίμῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. β', γ', δ', P.G. 78, 1049-1053.

547 Εὐδαίμονι διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. μ', P.G. 78, 481-484.

548 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκθ', P.G. 78, 1525.

549 Ανατολίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. με', P.G. 78, 1353.

550 Ζωσίμῳ, Χαϊρήμονι, Μάρωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υγ', P.G. 78, 1572.

με το λογισμό. Ἐδύναται ο λογισμός, καθάπερ ηνίοχος ἄριστος, ἢ μη συγχωρήσαι ὅλως κινηθῆναι το πάθος, ἢ κινηθέν μεταρρυθμίσαι εἰς ἀρμονίαν καὶ πραότητα⁵⁵¹.

Πολύ βοηθά στην ἀποκοπή του πάθους ἡ μελέτη σχετικῶν κειμένων που γράφθηκαν ἀπὸ αγίους. Ἐτσι ὁ ἱερός Πατήρ θα προτρέψει τὸν πρεσβύτερο Ζώσιμο: Ὡς τινες γὰρ φασί, ρημάτων μνημονεύεις τινῶν τοῦ αγίου πατρός ἡμῶν Βασιλείου, οὐ τῶν πραγμάτων κατ' οὐδέν μνημονεύεις. Εἰ δὲ ἀληθὴς εἰ τοῦ ἀνδρός ἐραστής, ἐργοῖς τοῦ ἐκείνου λόγους ἐπιδείξαι, δι' ὧν τὰ ἡθὴ κανόνι φιλοσοφίας ἐρρύθμισεν. Εἰ γὰρ τὴν Ἑκατά μεθυόντων τοῦ ἀνδρός μετεχειρίσω πυκτίδα, σαυτὸν εὐρήσεις ἐκεῖ, τὸν μυρίον ἐσμόν τῶν ἀσχυρῶν ὑπομένοντα⁵⁵². Στὸν ἴδιο παραλήπτη θα γράψει: Ἐμὴ ὕβριζε τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Μὴ ἀτίμαζε τὴν τῶν καρπῶν εὐλογίαν. Μὴ τῷ κόρῳ τὴν πόσιν πλεονέκτει. Μὴ τὴν ἀμετρίαν τὴν συμμετρίαν κακοποιεῖ. Μὴ τὰς φρένας πρόπινε πίνων. Ἀλλὰ μεμνημένος ὡς αἷμα Χριστοῦ τὴν τούτου ἀπαρχὴν τοῦ θεῖου ἐργάζεται Πνεῦμα, οὕτως αὐτῷ κέχρησο, ὡς ἀσθενὴς καὶ χρήζων αὐτοῦ εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μὴ ὡς δυσμενὴς, ὅπλῳ τῷ οἶνῳ κατὰ πάντων κεχρημένος, καθ' ἑαυτοῦ δὲ μάλλον, ὑπὸ τούτου σηπόμενος⁵⁵³.

βδ'. Φιλαργυρία

Ὁ πλοῦτος τοῦ ἱερέως εἶναι ὄχι ὁ υλικός, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς. Αὐτὴν ὁ κληρικός πρέπει νὰ θεωρεῖ ἐπίζηλη καὶ ὄχι τὴ συγκέντρωση χρημάτων. Ἐτῷ ἱερωμένῳ πλοῦτος μὲν ὁ τῆς ἀρετῆς κόσμος...Εἰ δὲ τις, ταναντία τούτων ἐπιτηδεύων, ἱερωσύνης ὀνόματι ἐναβρύνεται, οὗτος ἀνίερος τυγχάνει καὶ τῆς ἀρχῆς ἀνάξιος⁵⁵⁴. Ἐτοὺς τὸν τῆς ἱερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους ἀρεταῖς μάλλον ἢ χρήμασι δίκαιόν ἐστι κομᾶν⁵⁵⁵.

Ἡ ἐπιδίωξη τοῦ προσωπικοῦ κέρδους πρέπει νὰ εἶναι ξένη καὶ ἀγνωστὴ γιὰ τὸν κληρικό. Ἐὐτὶ γὰρ οὐ τοῖς ἱερωμένοις κατηλεύειν τὰ πράγματα ἐπέτρεψεν, οὐδὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον κέρδος ὁρᾶν ἐθέσπισεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων συμφέρον πάντα ἐνομοθέτησεν ὁ πάσης ἀγνείας καὶ καθαρότητος ἀνάκτορον αὐτοῦ εἶναι βουλόμενος, μεμνήνυκε μὲν καὶ διὰ τοῦ ἱεροφάντου Μωυσέως, μεμνήνυκε δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ. Διὰ μὲν τοῦ νομοθέτου φήσας, ὅτι Ἐἰ τις τὴν παρακαταθήκην νοθεύσει, πρῶτον μὲν ἀποδιδότω τὰ ἀφαιρεθέντα, εἰτα ἡκέτω εἰς τὸν νεών, οὐ τὸν ἱερέα, ἀλλὰ τὸν κριτὴν ἐξιλασόμενος, διὰ δὲ ἑαυτοῦ, Ἐλάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἀν τινῶν ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφένονται καὶ ὧν ἀν κρατήτε, κεκράτηνται⁵⁵⁶.

Μιλῶντας σὲ διάκονο γιὰ τοὺς ἀποστόλους τοὺς ὀνομάζει Ἐτῆς ἀκτημοσύνης κήρυκας, τῆς ἀκτημοσύνης ὑψηγητάς⁵⁵⁷.

Ὑβριστὴς τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ γίνεται ὁ κληρικός, ὅταν ἐπιδίδεται σὴν

551 Νεὺλάμμωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σ'γ', P.G. 78, 968.

552 Ζωσίμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ξα', P.G. 78, 224.

553 Ζωσίμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τγ', P.G. 78, 364.

554 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

555 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ'γ', P.G. 78, 721.

556 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξ', P.G. 78, 941-944.

557 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ροστ', P.G. 78, 865-868.

οικειοποίηση των χρημάτων. Ὁ μὲν [ιερεὺς] γὰρ ψυχὸν...ηγείται. Εἰ δ' αὖτε ἀγνοήσας αὐτοῦ τὴν ἀξίαν, μᾶλλον δὲ τὴν λειτουργίαν, ψυχὸν μὲν μηδὲνα λόγον ποιεῖται, τοίχων δὲ καὶ κίωνων ἐπιμελοῖτο, καὶ τρυφή προσέχοι, καὶ χρημάτων ἀντιποιοῖτο, εαυτὸν, οὐ γὰρ τὴν ιερωσύνην, υβρίζει. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων, δέον τὴν μὲν ἐκθειάζειν, τὸν δ' αἰτιάσθαι, ὅλον εἰς αὐτὴν τὸ ἐγκλημα περιτρέπουσιν⁵⁵⁸.

Ζωηρὴ εἶναι ἡ ἐπίπληξις πού ἀπευθύνει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος στὸν ἀρχιδιάκονο τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς σιμωνίας εἶχε πλουτίσει. Ἐἰ οφθαλμοὶ ἐπισκόπου τυγχάνουσιν οἱ τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου διάκονοι, σὺ δὲ τούτων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ ἄρχεις, ὅλος οφθαλμὸς οφείλεις ὑπάρχειν, ὡς τὰ ζῶα τὰ πολυδόμητα, ἐπειδὴ καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκεῖνα μιμνήσκου, οὐχὶ βίω, ὡς μανθάνω, ἀλλὰ μόνῃ τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μὴ σκοτίζειν τοῖς φαύλοις ἐπιτηδεύμασι καὶ τὸν τίμιον ἐκεῖνον θίασον καὶ χορὸν καὶ τὸν πειθόμενόν σοι ἀκρίτως ἐπίσκοπον, καὶ χραίνειν τὸ θεῖον βῆμα πλεονεξία, καὶ πόρους σεαυτῷ ἀπὸ τιμῆς χειροτονίων ἀθροίζειν. Τοὺς γὰρ πωλύνοντας τὰς περιστεράς ἐξέβαλεν ἀπὸ τοῦ ναοῦ μαστίξας ὁ Κύριος. Ἵνα τοίνυν μὴ συν ἐκείνοις ὠσθῇς, παύσαι οὕτω πλουτῶν καὶ ὑλὴν τῷ μέλλοντι ἐτοιμάζων πυρί⁵⁵⁹. Τὴν ἴδια ἐρμηνεία πάλι δίνει γιὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν ἐμπόρων ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντα. Ὁ «Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου», τοὺς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν ὁ Κύριος εἶπε, τοὺς ἱερεῖς αἰνισσόμενος, τὰς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπεμωλύνοντας δωρεάς, ἐπειδὴ ἐν εἶδει περιστεράς τὸ θεῖον ἐπεφάνη Πνεῦμα τοὺς θεοκαπήλους προπηλακίζον⁵⁶⁰.

Ὁ πόθος γιὰ τὸ υλικὸ κέρδος ἦταν ἡ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν στὴν Ἐκκλησία τοῦ Πηλουσίου: Ὁ ἐπειδὴ ἐκάστω τὸ οἰκεῖον κέρδος τοῦ κοινῇ καταστήσασθαι τι χρηστὸν προτιμότερον, διὰ τοῦτο τὰ τῆς Ἐκκλησίας προπέποτα πράγματα, καὶ τουναντίον συνέβη τοῖς γεγενημένοις ἐπὶ τῶν τῆς πίστεως προγόνων. Τότε μὲν γὰρ τὰ ἴδια εἰς τὸ κοινόν προυτίθεσαν, νῦν δὲ τὰ κοινὰ οἰκαδέ τινες μετακομίζοντες, οὐκ αἰσχύνονται ἐξ ἀλλοτρίων κερδαίνοντες συμφορῶν⁵⁶¹.

Σε νικημένο ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας πρεσβύτερο διαβάζουμε τὰ ὀνόματα πού εὐστοχα δίνει ὁ ἅγιος στὸν πλούτο: Ὁ μὴ ζητεῖ πλούτον, ὦ βέλτιστε, τὸν τῆς υπερηφανίας πατέρα, τὸν τῆς υπεροψίας γεννήτορα, τὸν τῶν ἡδονῶν χορηγόν, τὸν πάσης κακίας δημιουργόν, τὸν τῆς πρὸς Θεὸν φιλίας ἀποσυλῶντα τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀρετὴν, τὴν πάντων τῶν κακῶν ἀπαλλάττουσαν. Εἰ δὲ ἰδρώτας ἔχει καὶ πόνους, μὴ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἀποφύγοις, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα περίπτυσαι, λογιζόμενος, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων τὸ μετὰ πόνων καὶ ἰδρώτων κτηθέν, κἂν μικρὸν τυγχάνῃ, ποθεινότερόν ἐστι, τὸ δ' αὐτομάτως προσπεσόν, εὐκαταφρόνητον, κἂν ὑπάρχῃ μέγα⁵⁶².

Ὁ πλεονέκτης δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸ διπλὸ θάνατο πού ὡς δαμόκλεια σπάθη επικρέμαται πάνω του. Ὁ καὶ διττὴς οὐκ αἰσθάνονται νεκρώσεως. Ἀτελοὺς γὰρ καὶ παιδικῆς διανοίας ἐκφέρουσι δείγμα. Επεὶ καὶ τὰ κομιδὴ νήπια, τῶν μὲν ὄντως φοβερῶν οὐδὲνα ποιεῖται λόγον, ἀλλὰ καὶ πυρὶ πολλάκις ἐπαφίησι τὰς χεῖρας, προσωπεῖα δὲ διάκενα καὶ μορμολύκια θεώμενα δεδίττεται καὶ τρέμει.

558 Ἐρμολογίῃ ἐπισκόπου, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ', P.G. 78, 645.

559 Λουκίῳ ἀρχιδιάκονῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. κθ', P.G. 78, 200.

560 Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρστ', P.G. 78, 253.

561 Ἀλφιώ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ν4η', P.G. 78, 1616.

562 Μαρτινιανῷ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκβ', P.G. 78, 984-985.

Τούτοις κινδυνεύουσιν εοικέναι και οι της πλεονεξίας ερασταί, πενίαν μεν δεδιότες, ήτις ουκ έστι φοβερά, αλλά και ασφαλείας απάσης και μετριοφροσύνης υπόθεσις, πλούτον δε άδικον περί πολλού ποιούμενοι, ούτω πυρός εστί φοβερώτερος. Τεφροί γαρ των εχόντων και τα φρονήματα και τας ελπίδας''⁵⁶³.

βε'. Θυμός

Ο ίδιος ο Χριστός 'ου φόνου καθαρούς είναι μόνον βούλεται, αλλά και οργής''⁵⁶⁴ λέγοντας 'πας ο οργιζόμενος τω αδελφώ αυτού εική, ένοχος έσται τη κρίσει''⁵⁶⁵.

Το λογίον που κρεμόταν στο στήθος του αρχιερέως των Ιουδαίων σήμαινε κατά τον Πηλουσιώτη 'πρώτον μεν εχρήν τω θυμικώ και επιθυμητικώ τον λογισμόν, ώσπερ ηνίοχον, εποχείσθαι''⁵⁶⁶.

Ένα από τα δυο φοβερά πάθη είναι ο θυμός κατά τον άγιο Ισίδωρο. Το να νικηθεί κανείς από αυτόν προξενεί αιώνια ντροπή. 'Οι εν τοις χαλεποίς πάθεσι, θυμώ λέγω και πλεονεξία, νικάν δοκούντες, ήττης απάσης χαλεπωτέραν νικώσι νίκην. Έστι γαρ όπου νίκη χείρων ήττης εστί, και ου δει χαίρειν επί τη τοιαύτη νίκη, όταν αδίκως συμβαίνει. Η γαρ εκ ταύτης ηδονή, επ' ολίγον χρόνον ευφραίνουσα, αιωνίαν αισχύνην προϊόντος τίκτει του χρόνου''⁵⁶⁷.

Ο διδάσκαλος του θείου νόμου οφείλει όχι μόνο να είναι ανώτερος της οργής, αλλά και να διδάσκει στους πιστούς με λόγια ευαπόδεικτα και πειστικά την αοργησία. 'Ευηνιώ και πιθανώ λόγω κολάσαι, μάλλον δε διδάξαι χρή τους αμειλίκτω οργή χρωμένους της εκουσίου μανίας αποπαύσασθαι. Ανοιδούσα γαρ εις ανδροφονίαν τελευτά''⁵⁶⁸.

Σε κληρικό που είχε θυμό εναντίον του επισκόπου Ευσεβίου ο άγιος τού θύμισε τα Θεία Πάθη. 'Τί τοίνυν αγανακτείς, ότι Ευσέβιος, ο δοκών επίσκοπος, ως γέγραφας, μεθύει κατά πάσης της Εκκλησίας, και την παροινίαν ου μόνον κατά πάντων, αλλά κατά σου, του πολλάκις αυτόν ευεργετήσαντος, προφέρει; Αλλά μακροθύμει, ω φιλότης. Αφείς γαρ από λογισμών και συλλογισμών τούτ' αποδείξαι, από των δεσποτικών παθών την απόδειξιν ποιησαίμην. Μάλιστα μεν γαρ και τα παρά των αλιτηρίων Ιουδαίων εις αυτόν γενόμενα αφόρητα ήν και πάσης συγγνώμης μείζονα. Πλην δεδόσθω φορητά είναι. Τί αν φαίης και περί του αλάστορος Ιούδα, του εις τον θείον εκείνον καταριθμηθέντος χορόν και εις τον περί τον βασιλέα σύλλογον, και κατά δαιμόνων και νοσημάτων και θανάτου εξουσίαν ειληφότος, και λαμπρού ούτω και περιφανούς εξ αδόξου και αφανούς γεγεννημένου; Ουχί προύδεκω τον τοσούτων αυτώ αίτιον γεγεννημένον αγαθών; Το γαρ ατίθασον εκείνο θηρίον (ούτω γαρ καλείν θέμις τους μηδέ ευεργεσίαις αμείνους γινομένους) της του

563 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. σνζ', P.G. 78, 692.

564 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σδ', P.G. 78, 1292.

565 Μθ. 5, 22.

566 Ηρακλείδη επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ι', P.G. 78, 733.

567 Μηνά διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρλδ', P.G. 78, 1404.

568 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρπ', P.G. 78, 1432.

Σωτήρος υπερεμπλησθέν ανεξικακίας, κατ' αυτού τον κόρον ήνεγκε. Ταύταις τοιγαρούν ταις επωδαίς πραϋνουν πειρώ και τιθασεύειν το πυρ της οργής. Είκει γαρ τοις ταύτα κατεπάδουσιν''⁵⁶⁹.

Τρεις ερμηνείες δίνει ο ιερός Πατήρ στο ψαλμικό ρητό 'Οργίσεσθε και μη αμαρτάνετε'. Η πρώτη: 'Οργίσεσθε, και διά τί οργίσεσθε; Ουκούν μη οργίσεσθε, ίνα μη αμάρτητε'. Η δεύτερη: 'Επειδή οξύ πάθος η οργή και δεινόν κλέψαι ψυχήν (προεκτρέχει γαρ πολλάκις του λογισμού και αβουλήτως σχεδόν τίκτεται), τω λογισμώ ή τω επιλογισμώ καταπραϋνετε ταύτην, μη εις άμυναν ορμώντες, αλλ' εις ημερότητα τελευτώντες'. Η τρίτη ερμηνεία: 'Οργίσεσθε τω ενοχλούντι υμίν πάθει, μάλιστα δε πάντων τη ηδονή, και ουχ αμαρτήσετε. Ει γαρ εύροι ημάς εκνευρισμένους και εκλελυμένους, ραδίως καταπαλαίσει, ει δε νήφοντας και οργιζομένους αυτή, ευθέως οιχήσεται. Επειδή δε ο θείος χρησμός ου το οργίσεσθε απλώς, αλλά το εική απηγόρευσεν. Έστι γαρ ποτε και χρησίμως οργισθήναι, όταν ή υπέρ της του Θεού δόξης γίγνηται, ή υπέρ των αδικουμένων, ή υπέρ της των πέλας διορθώσεως'. Πρότυπα τέτοιας ωφέλιμης οργής είναι οι ενάρετοι άνδρες της Βίβλου, αλλά και άνθρωποι της καθημερινής ζωής. 'Και γαρ και ο πραότατος Μωσής οργίσθη τοις μοσχοποιήσασι και ηβηδόν αυτούς εκέλυσεν αναιρεθήναι. Και ο Φινεές τοις πορνεύσασι και σειρομάσθη αυτούς διεχρήσατο. Και Ηλίας τοις Ιουδαίοις και λιμώ αυτούς εδάμασε. Παύλος τω Ελυμά και Πέτρος τω Ανανία και τη Σαπφείρα. Και πατήρ υιώ και διδάσκαλος φοιτητή οργίζεται ραθυμούντι, και ουκ αν τις φαίην οργήν είναι ταύτην, αλλά φιλοσοφίαν και κηδεμονίαν, δύναται και προστακτικόν είναι. Επειδή γαρ όταν μεν εαυτού εκδικώμεν και υπέρ το μέτρον αμυνόμεθα, όταν δε ή υπέρ της θείας δόξης ο λόγος ή, ή υπέρ των αδικουμένων, τότε ευλάβειαν και ησυχίαν πλαττόμεθα, άφωνοί τε εσμεν και ακίνητοι και λίθων ουδέν διαφέρομεν, διά τούτο φησίν, 'Οργίσεσθε μεν δικαίως, ή όταν υπέρ της του Θεού δόξης ο λόγος ή, ή όταν υπέρ της του πλησίον διορθώσεως, ή όταν τιμωρείν δέει τοις αδικουμένοις, μη αμαρτάνετε δε ή τοις αμαρτάνουσι συνειδότες και συγκρύπτοντες, ή εις το εαυτούς εκδικείν τω βοηθήματι καταχρώμενοι. Δια γαρ τούτο ενετέθη η οργή, ουχ ίνα ημείς αμαρτάνωμεν, αλλ' ίνα τους πταίοντας κωλύωμεν, ουδ' ίνα πάθος γένηται και νόσημα, αλλ' ίνα παθών φάρμακον. Ημείς δε το βοήθημα δηλητήριον κατασκευάζομεν, εις τα μη προσήκοντα αυτώ καταχρώμενοι''⁵⁷⁰.

Οι πολλές ασθένειες της ψυχής αναγκάζουν τον ποιμένα να είναι ποικίλος στη χρήση των φαρμάκων. Έτσι, αν ο ποιμαινόμενος ωφελείται όταν ο ιερέυς δεν οργίζεται, ο κληρικός πρέπει να μην οργίζεται. 'Και οργίσεσθαι δ' έτι εις ό χρή, ουκ οργιζομένους...Και τους μεν νικάν, των δε και ηττάσθαι δοκείν, όσοις τούτο λυσιτελεί''⁵⁷¹.

βστ'. Ραθυμία

Μεγάλη αμαρτία αποτελεί και η ραθυμία. 'Έι αληθώς βούλει Θεώ

569 Σεραπίωνι επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. μδ', P.G. 78, 761.

570 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. σλθ', P.G. 78, 676-677.

571 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρμε', P.G. 78, 1228.

δωροφορεῖν, τον μεσίτην των δώρων μη ατίμαζε, οὐ ταις χερσί διακόνους κεκρήσθαι Θεός φιλανθρώπως ηξίωσεν. Ιερεύς γαρ, ει και βίω τινί ραθύμω, ως φάτε, κεκηλίδωται, αυτός μεν υφέξει ευθύνας, άγγελος δε Κυρίου παντοκράτορός εστι, τη τε θείας τελετής μυσταγωγία και τη προς σωτηρίαν πολλών διακονία''⁵⁷².

Η κακία μάλιστα αυτή μαζί με άλλες καθίσταται εμπόδιο για την ανάληψη του ιερατικού αξιώματος. Εντούτοις εάν ο εμπαθής υποψήφιος τολμήσει ή μάλλον αφρονήσει και χειροτονηθεί, θα ομοιάζει με ανόητο στρατηγό · ο στρατιωτικός αυτός, ενώ η πόλη του καταστρέφεται από εμφύλιο πόλεμο, υπόσχεται ότι θα καταστείλει τους εξωτερικούς εχθρούς. ``Ο ακόλαστος, τουτέστι ο ραθύμως βιούς και τας οικείας μη κολάζων επιθυμίας, αλλά τας ηνίας αυτοίς ενδιδούς του όπου βούλονται χωρεῖν, ει επιχειροίη τας των άλλων κολάζειν, καταγέλαστος έσται και επονείδιστος. Ου μόνον γαρ ουδέν ανύσει, αλλά και κωμωδίας υπόθεσις γενήσεται, κατορθώσαι εν άλλοις πειρώμενος, άπερ αυτός ου κατώρθωσεν. Ου γαρ έστιν, ουκ έστι των αλλοτρίων κρατήσαι παθών, τον των οικείων μη περιγενόμενον. Ταυτόν γαρ ποιεί, οίον αν ει τις στρατηγός την μεν οικείαν πόλιν, εμφύλιον έχουσαν πόλεμον και νοσούσαν και στασιάζουσιν εις ομόνοιαν αγαγείν μη δυνηθείη, των δ' έξωθεν πολέμων περιέσεσθαι επαγγέλοιτο. Προς ον τις εικότως φαίη, ``Εμβρόντητε, ίσως αγνοείς, ότι ου τοσούτον οι αλλόφυλοι πόλεμοι, όσον οι εμφύλιοι διαφθείρουσι. Χρή σουν πρώτον τον ένδον σβέσαι πόλεμον, και τότε τοις έξω πολεμίοις μάχεσθαι''⁵⁷³.

Η ραθυμία για τη μελέτη των ιερών γραμμάτων αποτελεί μαζί με την εγωπάθεια τη ρίζα των μεγάλων κακών, τα οποία κατά τις ημέρες του Πηλουσιώτη ενέσκηψαν κατά της Εκκλησίας. ``Το την ανάγνωσιν κατερραθυμείσθαι των θείων Γραφών, και το έκαστον τα οικεία πάθη των θείων προκρίνειν χρησμών, των τοσούτων τραγωδιών αίτιον γέγονε. Πόλεμος γαρ άσπονδος και ακήρυκτος εμπέπτωκε τοις της ειρήνης βραβευταίς''⁵⁷⁴. Γι' αυτό ο κληρικός πρέπει να διδάσκει τους ανθρώπους να μην είναι ράθυμοι στη μελέτη της Αγίας Γραφής. ``Λίαν θαυμάζω την των πολλών ραθυμίαν, ότι οι μεν γενναίοι και θαυμαστοί άνδρες τους πόνους τους υπέρ της αρετής προθύμως υπομένουσι, ούτοι δε ουδέ τους λόγους, εξ ων οι της αρετής ειώθασι φύεσθαι πόνοι, ακούειν ανέχονται. Τίς σουν αυτοίς πιστεύει, ότι τους υπέρ της αρετής ιδρώτας γνησίως επαναιρούσιν, όταν τους υπέρ αυτής λόγους ιδωσιν αυτούς δυσκόλως προσιεμένους; Παραίνει τοίνυν εκείνοις, περί ών γέγραφας, έχεσθαι της των Γραφών αναγνώσεως. Εντεύθεν γαρ και η γνώσις τίκεται''⁵⁷⁵.

Στη γενικότερη ραθυμία και αμέλεια για τα πνευματικά οφειλόταν η εξασθένηση της πνευματικής λάμπσεως της Εκκλησίας του Πηλουσιού. ``Εοικας την κατάστασιν της Εκκλησίας, την επί των προτέρων χρόνων, αγνοείν. Ου γαρ αν γινώσκων περί τούτων ηπόρησας. Εγώ δε δακρύσας θερμός, ότι, τας θήκας έχοντες του πλούτου, τον πλούτον αυτόν δια ραθυμίαν, τόγε εμαυτού φημί μέρος, απωλέσαμεν, επί το σαφηνίσαι τα δηλωθέντα ήξω. Οι απόστολοι σώμα έχοντες θνητόν και πηλού παντός ασθενέστερον, ελαινόμενοι τε και διωκόμενοι, νεκρούς ήγειρον, παραλυτικούς έσφιγγον,

572 Σιλουανώ, βιβλ. Α', αριθμ. τμθ', P.G. 78, 381.

573 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ροστ', P.G. 78, 1429.

574 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

575 Αβραάμ επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. λη', P.G. 78, 1349.

νοσούντας ιώντο, δαίμονας ήλαυνον, προυφήτευον τα μέλλοντα, Πνεύματος αγίου παρουσίαν προυξένουν. Ἡ οὐκ ήκουσας του Σίμωνος φήσαντος αυτοίς ‘Δότε καμοί την εξουσίαν ταύτην, ίνα, ώ εάν επιθώ τας χείρας, λαμβάνη Πνεύμα άγιον’; Τί τούτου του πλούτου ίσον; Τί δε τιμαλφέστερον;’’⁵⁷⁶. Εξαιτίας της κακίας αυτής ο διάβολος αποκτά δύναμη και το έργο του Χριστού καθυβρίζεται. ‘Πέπτωκεν ο διάβολος, ει και απερισκεπτως θρασύνεται. Θρασύνεται δε, την ημετέραν ραθυμίαν εφόδιον της οικείας απονοίας ποιούμενος. Το γαρ μέγιστον και θείον τρόπαιον, όπερ ο Σωτήρ δεύρο επιφοιτήσας κατ’ αυτού έστησε, κινδυνεύει εκ της ημετέρας κακίας αμαυρωθήναι, ου την οικείαν απολέσαν δύναμιν, αλλ’ υπό της ατονίας και κακίας των περιφερόντων αυτό καθυβριζόμενον. Οι γαρ του καλλινίκου βασιλέως αυχούντες είναι στρατιώται, και το θείον αυτού όνομα ώσπερ αξίωμα μέγα, ώσπερ ουν και έστι, περιφέροντες, τρυφή και χρηματισμοίς εαυτούς εκδιδόντες, και δι’ εαυτούς ηττηθήναι δίκαιοι όντες, δια την του βασιλέως δόξαν περιγίνονται. Μονονουχί γαρ και νυν αυτοίς επιφωνεί ‘ου δι’ υμάς εγώ ποιώ, αλλά δια το όνομά μου, ίνα μη βεβηλωθή’. Ει μη γαρ αυτός ήν ο νυνί συγκροτών την οικείαν θρησκείαν και πάντα αυτή υποχείρια παρασκευάζων, πάλοι άν δια την των μεταχειριζομένων αυτήν ου δεόντως ραθυμίαν ωλιγορήθη. Αλλ’ επειδή της οικείας αντιποιείται δόξης, τον μεν εις ύψος αίρει, τους δε δίκας πικροτάτας μικρόν ύστερον εισπράζεται. Ουδέ γαρ ανέξεται ταύτα τολμάσθαι ατιμωρητί, ουδέ τους το θείον αυτού όνομα τόγε εις αυτούς ήκον βλασφημηθήναι παρασκευάσαντας, ατιμωρήτους αφήσει, αλλά και ασφαλεστέρας απαιτήσει δίκας τους και εν τω πλημμελείν προστασίας τοσαύτης απολαύσαντας, και μηδέ ούτω σωφρονισθέντας, αλλ’ εφόδιον της οικείας ραθυμίας την θείαν μακροθυμίαν ποιησαμένους, και δι’ ων γνωσιμαχείν εχρήν, δια τούτων επί το χείρον ελάσαντας’’⁵⁷⁷.

Επιπλήττοντας ο ιερός Πατήρ ένα διάκονο για τη μείωση του πνευματικού του ενδιαφέροντος τού συνιστά: ‘Μετέσχες μεν του των μαθητών χορού και κορυφαίος εδόκεις σφοδρότερον των άλλων μεταδιώκων την των θείων λόγων θήραν, αλλά νυν αμελήσας, ου μόνον αποφοιτήσαι διέγνως, αλλά και τρυφαίς, ως επυθόμην, εκδέδωκας σαυτόν, ταις τικτούσαις τα μετά γαστέρα πάθη. Γινώσκων τοίνυν, ότι αργαλεώτερον γίνεται αμελούμενον το κακόν, εις την εξ αρχής κοσμιότητα την ταχίστην σαυτόν μεταρρύθμισον’’⁵⁷⁸. Στον ίδιο, που ήταν φίλος της ξεκούρασης, δίνει τον ορισμό των λέξεων ‘‘ανάπαυση’’ και ‘‘τρυφή’’: ‘‘Τον ώσπερ συ άγευστον των πόνων ου δίκαιον λέγειν αναπαύλης δείσθαι. Δευτέρα γαρ των πόνων η ανάπαυλα, χωρίς δε εκείνων τρυφή δικαίως αν καλοίτο. Τους μεν γαρ πόνων λήγοντας αναπαύεσθαι χρή, τους δ’ όλως αφεστηκότας του πονείν ασώτους κλητέον και αργούς. Ωστε, έως αν συ μη παραδέξαιο τους ιδρώτας, αφεκτέον και του της αναπαύσεως ονόματος’’⁵⁷⁹.

Μέσο καταπολέμησης του πάθους αυτού αποτελούν οι θλίψεις. ‘Μη θαύμαζε μηδέ ηγού αίνιγμα το παρ’ ημών σοι προειρημένον, ότι οι πειρασμοί πολλάκις των δυσχερών και ανελευθέρων παθών απαλλαγήν και ελευθερίαν τη ψυχή χαρίζονται. Ωσπερ γαρ επί των τριών παιδων, ου μόνον ουχ ήψατο αυτών το

576 Τιμοθέω αναγνώστη, βιβλ. Β΄, αριθμ. ε΄, P.G. 78, 460-461.

577 Θεογνώστω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. τξζ΄, P.G. 78, 1545-1548.

578 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. 4γ΄, P.G. 78, 1380.

579 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. υκζ΄, P.G. 78, 1577.

πυρ, αλλά και προς την των δεσμών λύσιν υπηρετήσατο, όρον της εαυτού ενεργείας εσχηκός του σιδήρου τον αφανισμόν, ούτω και οι πειρασμοί, ραθυμίαν περικόπτοντες και εις νήψιν επανάγοντες, λύουσι πολλούς ανθρώπους εκ των δεσμών της αμαρτίας''⁵⁸⁰.

βζ'. Υπερηφάνεια

Ο κίνδυνος της υπερηφάνειας απειλεί κάθε χριστιανό, αλλά ιδιαίτερα τον ιερέα. Για να αποφύγει αυτό το σκόπελο, θα πρέπει να σκέφτεται όχι ότι είναι ανώτερος από τους βασιλείς, αλλά ότι από τη Θεία Χάρη έλαβε αυτήν την εξουσία, ή μάλλον τη διακονία, προς ωφέλεια των ανθρώπων. 'Ει και πάσης εστί βασιλείας υψηλότερα και αξιωτέρα η ιερωσύνη, αλλά τους ταύτην λαχόντας ου χρή κατά των άλλων δια ταύτην επαίρεσθαι, αλλά πρεπωδέστατον και αρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ηγείσθαι την μετά συνέσεως πραότητα · εννοούντας, ότι κρείττων μεν εστί πάσης ανθρωπίνης τιμής τε και αξίας · δια δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην ειλήφασι της των άλλων ωφελείας ένεκεν, ήν ουκ αν είεν δίκαιοι τη τυραννίδι καθυβρίζειν''⁵⁸¹.

Πρεσβύτερος που μαζί με τη χειροτονία άλλων ασθένησε από την 'αρρώστια' της υπερηφάνειας πήρε την εξής επιστολή από τον άγιο: 'Ει μεν το των άλλων, ουκ οίδ' όπως, προκεκρίσθαι και εις ιερωσύνην κατατετάχθαι, εφύσησέ σε και μέγα φρονείν παρεσκεύασεν, ως μηδέ τους εν τοις υπηκόοις τελούντας μεν, ευδοκιμούντας δε ζηλούν, ελεώ σε της ανοίας. Ει δε ουκ αξιοίς προς ελάττους οράν, και τούτο αυτό δεινότατον. Ει των τοσούτων, ως οίει, λειπομένων τη αξία χείρων εν τοις έργοις φανείης, και ών κρατείν, ουδέν ηγή θαυμαστόν, τούτων ηττάσθαι δόξεις. Και μην, ει κακείνων ραθυμίας έπνει ο βίος, σε ουκ έδει την περί την αρετήν επιμέλειαν προέσθαι. Το γαρ μέσον προς εκείνους σοι ουκ ολίγον υπάρχον αφηρείτο την συγγνώμην. Ει δε εκείνοι μεν λαμπρότεροι και ευδοκιμώτεροί εισιν, καίτοι τον ηγησόμενον ουκ έχοντες, συ δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), θέα οί τελευταία το κακόν''⁵⁸². Ο επίσκοπος του Πηλουσίου επίσης είχε πέσει στην έπαρση, επειδή κατείχε το αξίωμα του διδασκάλου. 'Ει τοίνυν και Ευσεβίος, ως γεγράφατε, τω διδασκαλικώ αξιώματι ωφρυωμένος, και τολμών ά μη θέμις, ουδέ συμβουλής ανέχεται, άνω και κάτω το της επισκοπής, ου το της αρετής, προφέρων αξίωμα, μη ολιγορείτε. Άξια γαρ πάντων, ή ενταύθα ή εκείσε, των δρωμένων απαιτηθήσεται τα επίχειρα''⁵⁸³.

Από την υπερηφάνεια του επισκόπου Ευσεβίου όλη η πόλη του Πηλουσίου ετιμωρείτο. Αυτό πάντως ήταν δίκαιο διότι οι κάτοικοί της εξέλεξαν επίσκοπό τους τον Ευσεβίο. 'Τί θαυμάζεις ότι δι' ενός αμαρτίαν και μόνου όλη μαστίζεται πόλις, όπερ και επί Δαβίδ γενόμενος έγνως; Όταν γαρ επί τη ευθηνία των πραγμάτων ο έξαρχος υπερηφανεύηται, εις αθυμίαν αυτού και

580 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ξη', P.G. 78, 1368.

581 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

582 Ιωσήφ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σζζ', P.G. 78, 1509.

583 Ιέρακι και Διονυσίω πρεσβυτέροις, βιβλ. Δ', αριθμ. με', P.G. 78, 1096-1097.

κατάκρισιν το υπήκοον ελαττούται, ουκ αδίκως παιδευόμενον, αλλ' εκάστου τα επίχειρα της οικείας πράξεως παραλαμβάνοντες, και της θείας μακροθυμίας αποτυγχάνοντος, δια τας του άρχοντος ψήφους. Μη τοίνυν επισυνηγόρει ταις Ευσεβίου του, ως οίεται, επισκόπου φαυλότησιν, ει δι' εκείνον και το θυσιαστήριον λειτουργών και η πόλις οικητόρων χηρεύει. Οι γαρ ακρίτως τον ανάξιον προβαλλόμενοι, δίκαιοι εισι και τους πόνους των καρπών αυτών φαγείν, αρετήν ατιμάσαντες, και κακίαν ούτω προφανή προστησάμενοι''⁵⁸⁴.

Σε διάκονο, που είχε καταντήσει υπερήφανος, γράφει ιερός Πατήρ: 'Ει τω Χριστού διακονείς θυσιαστηρίω, μετά των αυτού νόμων μετέρχη την λειτουργίαν σου, πράος και ταπεινός τη καρδιά φαινόμενος. Ου γαρ πολιτικήν τινα χειρίζεις ηγεμονίαν, τύφω και κόμπω φλεγμαίνουσιν · αλλά διακονίαν ειρηνικήν και ατάραχον''⁵⁸⁵.

Με την αλαζονεία επίσης συνδέεται η καινοτομία και η προσθήκη νέων εντολών στις εντολές του Χριστού. Ο ιερέυς όχι μόνο δεν πρέπει να νεωτερίζει, αλλά οφείλει και να ελέγχει τους καινοτόμους κληρικούς. 'Μηδέν, ω άριστε, επί της σης αρετής άχαρι μηδ' απηχές, το γε επί σαυτώ, συγχωρήσης γενέσθαι, αλλά και τοις νεώτερά τινα εις τους εκκλησιαστικούς θεσμούς βουλεύουσι, λέγε ως οιμώζονται κανταύθα κακείσε, ει μη του νεωτερισμού λήξειαν. Όσπερ γαρ συν αλογία ήρθησαν, τόλμη ακρίτω μάλλον επαρθέντες εις την επιχείρησιν, ή αξιώσεως δικαία κρίσει, ούτω, κατά το εικός, και καθαιρεθήσονται πάλιν. Ασθενές γαρ αεί το παρ' αξίαν, και των κατά τόλμαν αλόγιστον επαιρομένων ουδέν βέβαιον, ταχείαν δε έχει την μεταβολήν, ει μη συν αρετή γίγνοιτο''⁵⁸⁶. Όταν είναι άρρωστη η ψυχή, τότε και ο νους δεν κρίνει ορθά και αλλάζει τις ευαγγελικές εντολές. 'Οι τω κανόνι τους μη κανόνας προσάγοντες, και δια τούτο τον και τους άλλους κανονίσαι δίκαιον όντα δοκιμάζοντες, ου μοι δοκούσι την κρίσιν των πραγμάτων έχειν ορθήν. Επειδή γαρ εκακώθησαν το λογιστικόν της ψυχής δι' εκουσίας νόσου, σφάλλονται λοιπόν και περί την κρίσιν των πραγμάτων''⁵⁸⁷. Οι νεωτερισμοί του πρεσβυτέρου Ζώσιμου προκάλεσαν τη δίκαιη αγανάκτηση του οσίου Ισιδώρου. 'Πρεσβύτερον όντα σε δια την ηλικίαν και καλούμενον διά την χειροτονίαν, φασί νεωτερίζειν τοις τρόποις, και πάντα ακμάζοντα αποκρύπτειν, πράττοντα, λόγω μεν αιδούμαι λέγειν, αυτός δ' ουκ οίδ' όπως πράττειν ουκ ερυθριάς. Ει τοίνυν αληθεύουσιν, αρίστην κάν επί γήρως δείξον μεταβολήν, ίνα κακείνοι, παυσάμενοι των κωμωδιών, παλινωδίαν άσοιεν''⁵⁸⁸. Αλλού ομιλεί πάλι εναντίον όλων των νεωτεριστών κληρικών συγκρίνοντας τους με τους αποστόλους. 'Οι μεν απόστολοι, άτε τω θείω Πνεύματι σεσοφισμένοι και την Εκκλησίαν ως δεσποτικήν νύμφην ούτω διεκόσμησαν, ως μήτε των χειρόνων αυτή μηδέ διενοχλείν, μήτ' είναι τι κάλλιον, ο χρη τω θεσμώ προστεθίηναι. Τινές δε των νυν τον διδασκαλικόν, ουκ οίδ' όπως, εμπεπιστευμένων θρόνον, τολμώσι νεωτερίζειν, και τον παρ' εκείνων κοσμίως και ευσεβώς θεμελιωθέντα θεσμόν ατιμάσαντες, τα οικεία προκρίνουσι, τον εξ αρχής κόσμον ατιμότερον, δι' ων ποιούσι, νομίζοντες. Ίνα γαρ και τ' άλλα παρώ, έν, εις ο πάντα τείνει,

584 Θεοδοσίω μονάζοντι, βιβλ. Α', αριθμ. λθ', P.G. 78, 205-208.

585 Πανσοφίω αρχidiaκόνω, βιβλ. Α', αριθμ. ρνζ', P.G. 78, 288.

586 Λεοντίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υλε', P.G. 78, 1581.

587 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. 4θ', P.G. 78, 805.

588 Ζωσίμω, βιβλ. Γ', αριθμ. 4ζ', P.G. 78, 805.

λέξω. Εκείνω γαρ τω χρήμασι ωνήσασθαι προσδοκήσαντι την αποστολικήν αξίαν, επιπληζάντων και ψηφάντων, ‘Το αργύριόν σου συν σοι εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι την δωρεάν του Θεοῦ ἐνόμισας δια χρημάτων κτάσθαι · οὐκ ἐστὶ σοι μερίς οὔτε κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ’, οὗτοι τούτοις μάλιστα τοῖς ἱεροσύνῃν ἐνεχείρισαν τοῖς ὥσπερ ἐξ ἀγοράς αὐτήν ὠνησαμένοις. Καὶ οὐ τούτο πῶ δεινόν, καίπερ ὃν δεινόν, ἀλλὰ καὶ μείζον φρονοῦσιν ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἕτεροι ἐπὶ καλοκαγαθία καὶ ἀκτημοσύνη. Καὶ ὅταν μὲν δόξωσι παρὰ τινων λοιδορεῖσθαι, εὐθύς τὸ ἀποστολικόν ἀξίωμα προφέρουσιν (οὐ γὰρ ἡμᾶς, φασίν, ἀλλὰ τὴν ἐπισκοπὴν ὕβρισαν), ὅταν δὲ δέῃ τι πράξαι τῶν δεόντων, οὐκ ἐπὶ τούτῳ προφέρουσιν, ὡς ἐξὸν αὐτοῖς τιμᾶσθαι μὲν ὡς ἀποστόλους, μὴ πράττειν δὲ ὡς ἀποστόλους’⁵⁸⁹.

Τὸ καλὸν ἔργο μὴ ποιεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἐνάρετο στὴν υπερηφάνεια, στὴν κενοδοξία καὶ στὴν αὐτοπροβολή. Γι’ αὐτὸ ὁ Κύριος μᾶς εἶπε τὸ ‘Μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου’. ‘Ἐπειδὴ γὰρ τῷ εὐ ποιεῖν κενοδοξία παρέπεται καὶ ἐπίδειξις, μὴδὲν, ψηφί, καλὸν γινέσθω παρὰ σου ἐμπαθῶς, μὴδὲ πέρπερος λογισμὸς ἀκολουθεῖτω τῷ κατορθώματι, ἀλλ’, εἰ εὐ ποιεῖς, ἀνεπίδεικτος ἔσο καὶ ἀκομπος, τοὺς ἐνταῦθα κρότους μὴ θηρῶν, ἀλλὰ τοὺς μέλλοντας στεφάνους προσδοκῶν’⁵⁹⁰.

Οἱ ἐπαινοὶ ἐπίσης γεννοῦν τὴν ἀλαζονεία. ‘Καλῶς μὲν ἄγεις τοὺς νέους τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοὺς πέπεισμαι, κακῶς δὲ τούτους ἐπαινεῖς. Πρόσεχε μὴ τοῖς ἐγκωμίοις ἀνακλιθῶσι, καὶ τῶν πόνων τὸ ἡδὺ συληθῶσιν, οἰήσῃ τὴν συντονίαν ζημιωθέντες’⁵⁹¹.

Ἐνῶ οἱ καλὲς πράξεις μὴ ποιεῖ νὰ φέρουν υπερηφάνεια, οἱ δοκιμασίαι συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνη. ‘Δι’ ὃ καὶ συγχωροῦνται, ὡς οἶμαι, πειρασθῆναι τινες, τὴν τοῦ μεγάλου δοκεῖν εἶναι καὶ δύσμαχοι ἐννοῖαν ἰαθησόμενοι καὶ πρὸς μετριοφροσύνην συνελαθυσόμενοι, οὐ μικρά αὐτῇ ψυχῆς ὠφέλεια, τὸ σβεσθῆναι τὸ φρόνημα τῶν μὴδὲ τὴν πείραν, οὐ φημί τὸν ἀγῶνα, ἐνεγκεῖν δυνηθέντων. Ὁ μὲν γὰρ μετὰ πολλὰ τρόπαια ἠττηθεὶς ἴσως συγγνωστός, ὁ δὲ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀκροβολισμοῖς πεσὼν, ἐσχάτης ἀσθενείας, μᾶλλον δὲ ραθυμίας, ἐκφέρει δείγμα’⁵⁹².

Ἡ ἀνοησία ἐπίσης ἀποτελεῖ τὴ μητέρα τῆς ἀλαζονείας, ἐνῶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς νουθεσίας τὴ μητέρα τῆς ταπεινοφροσύνης. ‘Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀπόνοια τῆς συμμετρίας καὶ τοῦ δέοντος ἐκπεσούσα καὶ ἀπο, τουτέστι πόρρω, τοῦ νοῦ γινομένη, δι’ ὃ καὶ ἀπόνοια λέγεται, ἀλαζονείαν ἐργάζεται, τὴν νουθεσίαν παραληπτέον, ἥπερ εἴρηται παρὰ τὴν τοῦ νοῦ θέσιν. Τάχα πῶς ἀκούσαντες οἱ τοιοῦτοι, ἐνθεσθε καρδίαν, εἰς ταπεινοφροσύνην ἀσμένως βαδίσωσιν’⁵⁹³.

589 Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. 74δ’, P.G. 78, 1033.

590 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. πδ’, P.G. 78, 241.

591 Μακαρίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α’, ἀριθμ. σβ’, P.G. 78, 312. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἅγιος θεωρεῖ τοὺς ἐπαίνους πάντοτε ἐπιζήμιους. Ἀναφέρει σὲ ἄλλες ἐπιστολὰς τοῦ ὅτι οἱ ἐπαινοὶ ὠφελοῦν. Ἐνδεικτικῶς σημειώνουμε τὴ φράση τοῦ: ‘Οἱ μὲν ἐπαίνους, οἱ δὲ ψόγοι σωφρονίζονται, ἢν ἀμφοτέρω καίριος γένοιτο. Εἰς τουναντίον δὲ μεταπεσείται, εἰ ἔξω τῶν καιρῶν φέροντο’ (Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ’, ἀριθμ. ρμε’, P.G. 78, 1228). Ἀλλοῦ γράφει: ‘Ἀμαρτάνειν μοι δοκοῦσιν, οἱ τε ἐπὶ τοῖς μεγίστοις κατορθώμασι σιγῇ προέμενοι τὴν ἀλήθειαν (φθόνῳ γὰρ τήκονται)’ (Διογένηι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. πγ’, P.G. 78, 1028). Καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος πολλὰς φορές σὲ ἐπιστολὰς τοῦ ἐπαινεῖ πολλὰ ἀξιάπαινα πρόσωπα καὶ πολλὰς ἀξιάπαινες πράξεις.

592 Ἰσίδωρῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. λθ’, P.G. 78, 1352.

593 Ἀλυπίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. τμζ’, P.G. 78, 1537.

Μία από τις κακίες του πρεσβυτέρου Ζωσίμου ήταν και η υψηλοφροσύνη. Ἐπειδὴ δε προς ταύταις [αναιδεία και παιδευσία], ως έμαθον, και φρόνημά σε φυσά υπερήφανον, γνώθι σαυτόν⁵⁹⁴.

Σε υπερφίαλο κληρικό ο άγιος Ισίδωρος προτρέπει να μιμηθεί τους συμπατριώτες του αγίους Καππαδόκες. Ἐσκαίον σε φασί τινές και αλαζόνα και υπερβαίνοντα την φύσιν των ανθρώπων φαυλότητι...Επειδή ουν και ιερωσύνην σοι πράσις επέθηκε, φοβήθητι τους θεοφόρους εκείνους ανθρώπους και, ή την αυτών προαίρεσιν μίμησαι, ή την αυτών λειτουργίαν μη ύβριζε. Ει γαρ το υπ' αυτών ελεγχθήναι συμβαίη σοι, ουδέ το παρά Χριστού κατακριθήναι λελείψεται⁵⁹⁵.

Ομοίως σε υψηλόφρονα πρεσβύτερο στέλνει την παρακάτω επιστολή: Ἐν ήρ τις των επί φιλοσοφία σεμνυνομένων εντυχών ημίν, σου μεν δεινήν εποιείτο την καταβολήν, φάσκων θαυμάζειν, πως, μηδ' εξ αίματος ελευθερίου φύς, την οφρύν επαίρεις, και τον αυχένα υψοίς, και επ' ονύχων βαδίζεις, και αεροβατείν νομίζεις, και δια πάντων των μελών την παιδευσίαν εμφανίζεις, γυναίκα δ' αρχαίαν εξεθείαζεν, ής και το επιτάφιον επίγραμμα απήγγελε λέγον, 'Αρχεδίκη πατρός ανδρός, αδελφών τ' ούσα τυράννων παίδων τ'. Ουκ ήρθη νουν εις ατασθαλίην'. Εγώ δε εδικαίωσα αυτά ταύτα μηνύσαι, τάχα πως κάν νυν γνοίης σαυτόν⁵⁹⁶.

Σε υπερφίλους αξιωματούχους της Εκκλησίας απευθύνει μια επιστολή με πολλά επιχειρήματα και με σκοπό να τους ελευθερώσει από την έπαρση. Ἐι τοις φιλαρέτοις το μετριοπαθείν πρέπει (τούτο γαρ και τα άλλα πλεονεκτήματα κοσμεί τε και φαιδρύνει), τοις αμαρτωλοίς το ταπεινούσθαι δήλον ότι συμφέρει. Επί τίνι γαρ και υψηλά φρονήσειαν, ενταύθα μεν γέλωτα και αισχύνην υπομένοντες, εκείσε δε δίκην και τιμωρίαν αναμένοντες; Οι μεν γαρ δίκαιοι και αφορμάς έχουσι τα κατορθώματα προς το καυχάσθαι, οι δε αμαρτωλοί από ποίων πράξεων επαρθείν ποτέ; Τί τοίνυν των πεπραγμένων υμίν ουχ ικανόν ταπεινώσαι και καθελείν το φρόνημα; Τοσαύτα καθ' υμών εστιν, ως φασι, τα πλημμελήματα, ως μηδέ των πολλών τινα αυτών αγνοείν. Ούτω κωμωδεΐται ανά πάσαν την πόλιν και περιβόητά εστιν. Ει δε τοσαύτα δρώντες, και μέγα φρονείτε και κατά των σπουδαίων οπλίζεσθε, εγκόψαι αυτοίς τον της αρετής δρόμον μηχανώμενοι, οράτε οί τελευταί το κακόν. Ει γαρ τον αρετή κομώντα Φαρισαίον (ου γαρ ως ψευδάμενον αυτόν, αλλ' ως αλαζόνα γράφεται η Γραφή), το μέγα φρονείν επί τοις κατορθώμασιν έβλαπεν, υμάς τους μήτε κατά τον τελώνην, αλλά πολλώ πονηροτέρους εκείνου, ως φασι, τυγχάνοντας, πως ου βλάψει το μέγα φρονείν επί τοις πταιίσμασι και εις έσχατον όλεθρον κατενέγκοι; Ανανήψατε τοιγαρούν εκ της τοιαύτης μέθης και μάλιστα μεν σπουδάζετε μη πλημμελείν. Ούτω γαρ και το κατορθούν οδώ προϊόντες έλθοιτε. Ει δε τοις αμαρτήμασι, όπερ ου πιστεύω, μέχρι τέλους εγκαλινδείσθαι κεκρίκατε, μη κακώ το κακόν ιάσθε, οπλιζόμενοι μεν καθ' ών ου θέμις, επαιρόμενοι δε καθ' ών ήκιστα χρή⁵⁹⁷.

Η χαρά μπορεί να προκαλέσει υπερηφάνεια. Κάποτε ο βασιλιάς Εζεκίας νίκησε τους Ιουδαίους. ἘΤότε δη, φυσηθέντι τω Εζεκία και υπό της χαράς μείζον ή

594 Ζωσίμω, βιβλ. Α', αριθμ. ρκη', P.G. 78, 268.

595 Πρίσκω Καππαδόκι, βιβλ. Α', αριθμ. ρνη', P.G. 78, 288-289.

596 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκδ', P.G. 78, 908.

597 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, Ανατολίω και Μάρωνι διακόνους, βιβλ. Β', αριθμ. κη', P.G. 78, 473-476.

κατά άνθρωπον φρονήσαντι, επετέθη ο της αρρώστιας χαλινός, το φρόνημα αυτού καταστέλλων, και την ανθρωπείαν ελέγχων φύσιν, και την εκ χαράς εγγενομένην τη ψυχή νόσον ιώμενος. Ότι γαρ υπό χαράς μάλλον αίρονται αι ψυχαί, έδειξαν οι Ιουδαίοι. Ότε γαρ απηλλάγησαν των Αιγυπτίων και είδον τον βυθόν τάφον αυτών γεγενημένον, τότε εις ειδωλολατρίαν ετράπησαν...Όπερ Επαμεινώνδας ο Θηβαίων στρατηγός άριστα συνιδών, Λακεδαιμονίους νικήσας και τρόπαιον κατ' αυτών στήσας, τη εξής ώφθη τοις φίλοις κατηφής και στυγνός. Των δε ερωτησάντων μη τι λυπηρόν συνέβη, Ουχί, φησίν, αλλ' εχθές ησθόμην εμαυτού, μείζον ή καλώς έχει φρονήσαντος. Διο σήμερα κολάζω την αμετρίαν της χαράς. Μη τοίνυν, μηδ' αυτός άλυε, ει, τοις της ψυχής κομών αγαθοίς, ταις του σώματος δαμάζη αρρώστιας, αλλά εννόει, ότι σοι τούτο ή στεφάνους ωδίνει, ή το φρόνημα καταστέλλει''⁵⁹⁸.

Η αρρώστια είναι ικανή να θεραπεύσει την αλαζονεία. Ο βασιλιάς Σεναχειρήμ είχε τη βεβαιότητα ότι θα καταλάμβανε εύκολα την Ιερουσαλήμ. Η πραγματικότητα όμως ήταν διαφορετική, διότι έχασε το στρατό και παρ' ολίγο θα έχανε και τη ζωή του. Αυτά τα έπαθε, για να μάθει της ανθρωπίνης φύσεως και ''της οικείας ασθενείας την ουδενείαν''⁵⁹⁹.

Άλλο θύμα της μεγάλης αυτής κακίας ήταν ο βασιλεύς Ναβουχοδονόσορ. Ο προφήτης Δανιήλ προανήγγειλε την πτώση του, ''επειδή υπό της άγαν εξουσίας και του άμαχον οίεσθαι έχειν την βασιλείαν ο βάρβαρος εις υπερηφανίαν εξέπεσεν, ως έξω μεν των ανθρωπίνων ορώη εαυτόν είναι νομίσαι, εις δε θεϊαν λήξιν εγκρίνειν, έμελλε δε κόπτεσθαι''⁶⁰⁰.

Ο ιερός Πατήρ απορούσε με την αλαζονεία κάποιων εκκλησιαστικών ηγετών. ''Λίαν θαυμάζω, πώς οι μη επισφίγγοντες το χαύνον και το επί τω προεδρίας ηξιώσθαι παρά τους πολλούς οίημα, μείζον του δικαίου φρονούσι. Και ουδ' αυτό λοιπόν παραχωρήσαι αξιούσι, τω ηττηθῆναι τω δικαίω ύβριν ηγούμενοι''⁶⁰¹.

Ο διακριτικός άγιος κάνει τη λεπτή διάκριση ανάμεσα στην υπερηφάνεια και τον έλεγχο. Δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται υπερήφανος ο ενάρετος κληρικός που ασκεί έλεγχο στους παράσπονδας συλλειτουργούς του. Υπήρχαν στις μέρες του αγίου ''Οι τω κανόνι τους μη κανόνας προσάγοντες, και δια τούτο τον και τους άλλους κανονίσαι δίκαιον όντα δοκιμάζοντες, ου μοι δοκούσι την κρίσιν των πραγμάτων έχειν ορθήν. Επειδή γαρ εκακώθησαν το λογιστικόν της ψυχής δι' εκουσίας νόσου, σφάλλονται λοιπόν και περί την κρίσιν των πραγμάτων. Το γουν δικαίω και ανδρείω και τοις αμαρτάνουσι φοβερώ, τύφον και οφρύν επιφημίζουσι, δια τούτου πάσι τοις της αρετής ερασταίς τον εις αυτήν δρόμον εγκόψαι μηχανώμενοι. Τη γαρ σύνεγγυς κακία την αρετήν ονομάζειν τολμώσιν. Ουκούν μεμφέσθωσαν οι τοιούτοι και τω λέοντι, ότι βλοσυρόν και βασιλικόν, και ου πιθήκειον, βλέπει, και τους μίμους των γελοίων αποδεχέσθωσαν, ότι γέλωτα κινούσιν άτοπον''⁶⁰². Και αλλού συνιστά ότι πρέπει να εξαλείφουμε το αλαζονικό φρόνημα εκείνων οι οποίοι σφάλλουν, αλλά νομίζουν ότι δεν σφάλλουν. ''Χρή γαρ το φρόνημα των σφαλλομένων

598 Ηρακλείδη επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. οδ', P.G. 78, 516-517.

599 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. σλ', P.G. 78, 1324.

600 Θεοδότω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ροζ', P.G. 78, 629.

601 Θεογνώσω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξη', P.G. 78, 777.

602 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. 4θ', P.G. 78, 805.

μεν, μη οιωμένων δε εσφάλθαι, καθαίρειν, γνωσιμαχοῦσι δε συγγνώμην νέμειν⁶⁰³.

βη'. Φθόνος

Η μεγάλη κακία του φθόνου έγινε αιτία να γευτούν το θάνατο ο Αδάμ και η Εύα, αλλά και δι' αυτών ολόκληρο το ανθρώπινο γένος⁶⁰⁴. Από το φθόνο οδηγήθηκε στο θάνατο ακόμα και ο ίδιος ο Χριστός, όχι βέβαια φθονών, αλλά φθονούμενος⁶⁰⁵. Ο ιερός Πατήρ τον ονομάζει *πάθος χαλεπώτατον και συγγνώμης παρά γε τοις εχέφροσιν άμοιρον*⁶⁰⁶.

Η ζήλεια *ταίς λαμπραίς πράξεσιν ακολουθεῖν είωθεν*⁶⁰⁷. Το φθονείν είναι ανεπίτρεπτο για τον χριστιανό, ενώ το φθονείσθαι γίνεται αιτία στεφάνου για τον φθονούμενον. *Ουδέ επ' άλλω μεν ουδενί, ω ομώνυμε, των όντων ή δοκούντων καλών, πραῦς ο φθόνος, αλλ' άγριος και αργαλέος, επί δ' αρετή, ήτις κυρίως την του καλού πεπλήρωται φύσιν, και πάμπαν απαραμύθητος*. Το μεν ουν μη φθονείσθαι άλυπον μεν ίσως, ου μην ευκλεές. Φθόνου γαρ αν αξίως πράττειν, μήτ' εμοί ποτέ, μήτε φίλοις εμοίς συμβαίη. Χρή δε φθονούμενον, σώφροني λογισμώ τας του φθόνου κακοηθείας φέρειν⁶⁰⁸. Δεν πρέπει να ολιγοψυχεί ο ιερέυς που φθονείται και δεν επαινείται, ενώ άξιζε πολλούς επαίνους. *Μη ουν ολιγώρει, ει, ουρανοπολίτης ών, τας των φθονούντων σοι γλώττας αιχμής νεγκόνου οξυτέρας αισθάνη κατά σαυτού φερομένας, αλλά δια τούτο μάλιστα λαμπρότερος έσεσθαι προσδόκησον*⁶⁰⁹.

Ο άγιος Ισιδώρος, που δεν ένιωθε φθόνο εναντίον κανενός, πλέκει σε ορισμένες επιστολές του το εγκώμιο του επισκόπου Ερμογένη. Γράφει λοιπόν ότι ο επίσκοπος ούτε ζήλευε κανέναν ούτε και εφθονείτο από κανέναν, διότι είχε ταπεινώση, πραότητα και αγρυπνία. Τα ίδια φάρμακα πρέπει να χρησιμοποιούμε και εμείς, για να μη φθονούμε, αλλά και για να μη φθονούμαστε. *Ερμογένης ο επίσκοπος αγαθός, ει και τις άλλος γέγονεν, ανήρ*. Τραφείς γαρ εν τοις του Χριστού νόμοις, παιδευθείς δε εν τοις αποστολικούς παραδείγμασιν, επισκοπής δε άξια και φρονήσας και πράξας, συνηβώσαν τω χρόνω την δόξαν και την τιμήν κέκτηται. Ο γαρ τοις άλλοις τοις την αρετήν ασκούσιν αντοφθαλμείν μεμελετηκώς φθόνος, τούτω δια το μέγεθος της πραότητος και της μετριοφροσύνης ουδ' αντιβλέψαι ετόλμησεν. Η γαρ προς τα ενδοξότατα των έργων σύντροφος αγρυπνία κοσμηθείσα τη ταπεινοφροσύνη και τον των καλλίστων λυμεώνα φθόνον κατεδουλώσατο. Ει τοίνυν και αυτός κατ' ίχνος εκείνου βαδίσαι προήρησαι, καθάπερ εις αρχέτυπόν τινα εικόνα ορών, σφράγιζε την αρετήν τη μετριοφροσύνη. Καλήν γαρ ασφάλειαν και μέγιστον σήμαντρον τω ταμείω των κατορθωμάτων

603 Σερήνω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υξη', P.G. 78, 1597.

604 *Φθόνω δε διαβόλου θάνατος εισήλθεν εις τον κόσμον* (Σοφ. Σολομ. 2, 24).

605 *Ηδει γαρ [ο Πιλάτος] ότι δια φθόνον παρέδωκεν αυτόν [τον Ιησουν]* (Μτ. 27, 18).

606 Διογένη πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. πγ', P.G. 78, 1028.

607 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υοθ', P.G. 78, 1605.

608 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σκδ', P.G. 78, 664.

609 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υοθ', P.G. 78, 1605.

επιθήσεις⁶¹⁰.

7. Τα αμαρτήματα του ιερέως

α'. Οι επιπτώσεις τους στο λαό και στον ιερέα

Πολλά και φοβερά είναι τα αποτελέσματα της απάδουσας προς την ιερωσύνη ζωής και διαγωγής του κληρικού.

Η παρείσφρηση στον ιερό κλήρο ακατάλληλων προσώπων προκαλεί μύρια κακά στον χειροτονούμενο αλλά και στο ποίμνιο. Ὅπολλοί, ἀπερισκέπτως παντός ἀνδρός το ἀρχεῖν ἢ ψυχῶν ἢ σωμάτων νομίσαντες, ἐρρίψαν εαυτούς εἰς τούτο, καὶ μυρίων κακῶν καὶ εαυτούς καὶ τοὺς υπηκόους ἐμπλήσαντες, ὕστερον εἰς βάραθρον ἀπωλείας δυσκλεῶς κατήντησαν⁶¹¹.

Ἐνα ἀπὸ τὰ κακά αὐτά εἶναι ἡ ἐπὶ κριση καὶ ὁ ψόγος κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερεὺς ποὺ στερεῖται τὴν ἀγάπην, τὴν ἀκτιμοσύνην καὶ τὴν γαλήνην ἀποτελεῖ τὸν κύριο αἴτιον τῆς βλασφημίας τοῦ Θεοῦ. ὍΤαύτ' οὖν ἀκούοντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὁρῶντες ἄλλα μὲν ὑμᾶς διδάσκειν ἐπιχειροῦντας, ἄλλα δὲ δρῶντας, ὥσπερ εἰρωνεύεσθαι ἡμᾶς καὶ παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς ἡγούμενοι, κατὰ τῆς θείας προνοίας ἀκονῶσι τὰς γλώττας, ἡτίς καὶ αὐτούς μὲν, ἡμᾶς δὲ πλέον ἀμυνεῖται, τοὺς αἰτίους τῆς τοιαύτης βλασφημίας γινομένους⁶¹². Εἶναι φοβερὴ καὶ πολλαπλὴ ἡ εὐθύνη καὶ ἡ ἐνοχὴ τῶν ἀναξίων κληρικῶν: ὍΤολμηρόν μὲν ὄντως τὸ παρὰ σοῦ γραφέν, ἀληθές δὲ, ὅτι ἡ κρείττων πάσης ἐλπίδος τε καὶ εὐχῆς τῶν πραγμάτων ἐπανόρθωσις, ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ γεγεννημένη, κινδυνεύει ἀμαυροῦσθαι ὑπὸ τῆς τῶν παρ' αὐτοῦ τιμηθέντων ἀνυπερβλήτου κακίας · ὡς γὰρ εἰς τούτο προχειρισθέντες, ἵνα τῷ τιμήσαντι πολεμήσοιεν, οὕτως ἅπαντα δρῶσιν, ἃ ἂν εἰς τὴν ἐκείνου διαβαίνει βλασφημίαν. Τίς οὖν ἐξέλοιτο τούτους ἢ κατηγορίας ἢ δίκης, τοὺς τοῖς ὅπλοις τῆς ιερωσύνης κατὰ τοῦ οπλίσαντος χρησαμένους, καὶ τὰ τῶν ἀπίστων στόματα ἀνοίξαντας, καὶ τὸ ὑπερφυές κατόρθωμα μὴδὲν παρασκευάσαντας⁶¹³. Ὁ Θεός βέβαια εἶναι μακρόθυμος καὶ δίνει καιρὸ μετανοίας καὶ στοὺς σκανδαλωδῶς ζῶντας κληρικούς · εἶναι ὁμῶς καὶ δίκαιος καὶ κάποια μέρα, εἴαν δὲν ἔχουν μετανόησι, θὰ τοὺς καταδικάσῃ σὲ αἰώνιες τιμωρίες. ὍΜη καταβοάτε, ὦ βέλτιστοι, τῆς θείας προνοίας, ὅτι Ζώσιμον, εἰ καὶ μὴ κεκέλευκεν, ἀλλὰ γε οὐκ ἐκώλυσεν ιερᾶσθαι, ἀλλὰ θαυμάζετε αὐτῆς τὴν μακροθυμίαν, τὴν μικρόν ὕστερον, εἰ μὴ γνωσιμαχήσειε, τοιαύτας αὐτὸν εἰσπραξομένην δίκας, ὡς τοὺς νῦν καταβοῶντας τὴν ἀδέκαστον αὐτῆς ἀνακηρύξαι ψήφον⁶¹⁴. ὍΕἰ τοίνυν καὶ τὰ ταῦτα καὶ τούτων πλείονά τε καὶ μείζονα δρῶν, οὐδέπω δίκην δέδωκε, μὴ καταψηφίζου ἀμέλειαν τῆς θείας προνοίας, ἀλλὰ τὴν μὲν μακροθυμίαν αὐτῆς θαύμαζε, τὴν εἰς μετάνοιαν τοὺς πταίοντας καλοῦσαν, τῶν δὲ μὴ μετανοούντων καταθρήνει τὴν ἀναλγησίαν, τὴν εἰς πικροτάτας αὐτοὺς βασάνους προάγουσαν⁶¹⁵.

610 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υἷστ', P.G. 78, 1597.

611 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

612 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. υε', P.G. 78, 1040.

613 Νεῖλῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοβ', P.G. 78, 1496.

614 Ερμίνῳ, Δωροθέῳ, Ἰέρακι, λαμπροτάτοις, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τνστ', P.G. 78, 1540-1541.

615 Ερμίνῳ κομήτι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υο', P.G. 78, 1600.

Με τη μεταστροφή του βίου τους όμως θα παύσουν οι οποιεσδήποτε μομφές των απίστων κατά της θείας μακροθυμίας. Ὅτις ὅτι κρειττόνων ἢ καθ' εαυτοὺς τετυχήκασιν ἀξιομάτων, δια τοῦτο πλημμελεῖν ἀδεῶς οἰόμενοι, οὐδέν ἕτερον, ἢ τὴν θείαν φιланθρωπίαν, τὴν παντός ἐπαίνου κρείττονα, ὑπόθεσιν τῶν οικείων πταισμάτων ορίζονται, ὅπερ οὐδέ εἰπεῖν θέμις. Ἀλλ' οὐ τοὺς ευφρονούντας οὕτω διακεῖσθαι χρή, οὐδέ εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἐλαύνειν μανίαν, ἀλλὰ τότε μάλιστα σπουδάζειν τὴ τιμὴ συμβαίνοντα παρέχεσθαι τὸν βίον, καὶ ὡς ἐνδέχεται λαμπρύνεσθαι τοῖς ἔργοις, ἵνα, καὶ γλώτταν εὐφημον καὶ διάνοιαν ευγνώμονα ἔχοντες τοὺς κατὰ τῆς θείας μακροθυμίας οπλίζοντας τὰς γλώττας ἐπιστομίζωμεν''⁶¹⁶.

Ἡ αυτοδικαίωση καὶ ὁ εφησυχασμός ἐστὶν μία ἀκόμα συνέπεια τῶν κακῶν χειροτονιῶν. Ἐμπαθεῖς λαϊκοὶ γὰρ νὰ δικαιολογήσουν τὶς κακίες τοὺς, επικαλοῦνται τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ ἀνάξιου κληρικοῦ. Βέβαια αὕτη ἡ ἐπὶ κληση ἀποτελεῖ πρόφασιν καὶ δὲν θὰ ἐλαφρύνει τὴν εὐθύνῃ τῶν λαϊκῶν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Κρίσεως. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν στραμμένο τὸ βλέμμα καὶ τὸ νοῦ τοὺς στὶς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ στοὺς ἀξιότους ἱερεῖς. Ὅτι μὲν τῶν ἀρχομένων τινὰς ἐχειροῦτο ἡ κακία, οὐδέν (χρὴ γὰρ ταληθῇ λέγειν) ἀν' ἡν τοσοῦτο δεινόν, καίπερ ὃν δεινόν, ἐπειδὴ δὲ ἔρπουσα πρὸς τὰ χεῖρῶ καὶ τινὰς τῶν ἱεράσθαι λαχόντων ἐπιβόσκειται, καὶ, ὡς γέγραφας (τὸ τῶν κακῶν κεφάλαιον καὶ πάσης συμφορᾶς βαρύτερον), ἀπολογίαν, οὐκ οἶδ' ὅπως, τοῦτο τοῖς ὑπηκόοις τίκεται, ἀκουέτωσαν οἱ ταῦτα λέγοντες, μὴ τοῖς κακῶς ἱερωμένοις παραμετρεῖν τὸν οικεῖον βίον, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς. Ὁ γὰρ κριτὴς, ἀδέκαστος ὢν, ἀπολογίαν ἄλογον οὐ δέξαιτο, ἀλλ' ἐρεῖ μάλιστα μὲν ὅτι πολλοὶ τῶν ἱερωμένων ἠυδοκίμησαν, οἷς ἐχρὴν προσέχοντας ὑμᾶς τὸν νοῦν διορθῶσαι τὸν οικεῖον βίον. Ἐπειδὴ δὲ ἐφωράθητε τῆς κακίας ὄντες ἐρασταί, ἐξ ὧν οὐ τοῖς ἀριστεύσασι ἀτενῶς προσεσχέκατε, ἀλλὰ τοῖς πταίσασιν, κακεῖνοι μὲν δώσουσι δίκην ἀξίαν ὧν ἔδρασαν, καὶ ὑμεῖς ἐπειδὴ ἀρετὴν ἠτιμάσατε καὶ κακίαν ἠσπάσασθε, καὶ οὔτε βασιλείας πόθος, οὔτε γεέννης φόβος ἐποίησε φύλακας τῶν ἐμῶν γενέσθαι νόμων, τὴν ἐσχάτην δώσετε τιμωρίαν''⁶¹⁷. Ἄλλη ἐπίπτωση ἐστὶν ἡ ἀποδοκιμασία καὶ ἡ μομφὴ κατὰ τῆς ἱερωσύνης καὶ ἐναντίον ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν ἱερέων. ΓΙΑ τὴν διακωμώδησιν καὶ τὸ χλευασμὸς τῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχόντες καὶ τὸ λαὸ τὴν εὐθύνῃ φέρουν οἱ ἐκπρόσωποί τῆς. Ἡ ἀσυνέπεια τῶν ἱερέων οδήγησε τοὺς βασιλεῖς καὶ τὸ λαὸ στὴν περιφρόνησιν τῶν ἀξιοματούχων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι μὲν θαυμάζεις, δι' ἡν αἰτίαν ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων εὐκρινὴς τιμὴ παρὰ πάντων τοῖς ἐστεμμένοις τὴν ἱερωσύνην ἀπενέμετο, νῦν δὲ οἱ μὲν φρονήματος ἐμπλησθέντες φανερώς αὐτοὺς κωμωδοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ πρόσωπον αἰδοῦνται, λάθρα δὲ κακίζουσι. Καὶ οἱ μὲν φεύγουσιν, οἱ δὲ, καίτοι κολακεύοντες αὐτοὺς, δια τὸ καὶ ἐπιβουλεύειν δύνασθαι, διασύρουσιν. Ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο θαυμάζω. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πράττοντες τῶν αὐτῶν οὐ τυγχάνουσιν, ἀλλὰ, ταναντία ἐκείνοις ἐπιτηδεύοντες, τῶν ἐναντίων πειρώνται. Τουναντίον γὰρ ἀν' ἡν θαυμαστόν, εἰ, μὴδὲν ποιοῦντες τῶν προγόνων ἴσον, καὶ τῆς αὐτῆς τιμῆς ἐκείνοις ἐτύχανον. Ἐπὶ μὲν γὰρ ἐκείνων καὶ βασιλεῖς πταῖοντες ἐσωφρονίζοντο, ἐπὶ δὲ τούτων οὐδέ ἰδιώται πλούσιοι, καν σωφρονίσαι δὲ τινὰ πέννητα ἐπιχειρήσωσιν, οὐκ ἐκείνους, ὡς ἐπὶ

616 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κκ', P.G. 78, 1521.

617 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. λζ', P.G. 78, 1349.

τοις αυτοίς αλόντες πολλάκις, εφ' οἷς ἐκεῖνους σωφρονίσαι τετολμήκασι. Διόπερ πρώην μὲν ἦν ὁ ἱερεὺς τῷ λαῷ φοβερός, νυν δὲ ὁ λαὸς τῷ ἱερείῳ⁶¹⁸.

Δεν προσβάλλεται ὁμῶς μόνον ὁ θεσμός τῆς ἱερωσύνης, οὔτε μόνον ὅλοι ἀδιακρίτως οἱ κληρικοί. Διαβάλλεται ἀκόμα καὶ ἡ ἴδια ἡ χριστιανικὴ πίστη. Σαν ἀπολογητὴς μετὰ τοὺς Ἀπολογητές ὁ ἱερός Ἰσίδωρος ἐγράψε σὲ ἀξιωματοῦχο τῆς πολιτείας: Ὑπὸ τῆς σῆς καταψηφίζομαι ἀβελτηρίας, ὅτι οὐκ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν κρίνει τὴν θεῖαν θρησκείαν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐνίων πονηρίας αὐτὴν κακίζει. Τί γὰρ ἐκεῖνη ἠδίκησεν, εἰ Ζώσιμος καὶ Μάρων, ὡς φῆς, καὶ Εὐστάθιος ἀτόλμητα τολμώντες, σεμνυνόμενοί τε εφ' οἷς ἐπαισχύνεσθαι δίκαιον, πάντας τε ἀποκρύψαντες τοὺς κακία βεβοημένους, καὶ μὴδὲ ἐν τοῖς λαϊκοῖς εἶναι οφείλοντες εἰς κλήρον δοκοῦσι τε; Δια τί δὲ μὴ ἀπὸ τῶν κατορθούντων αὐτὴν ἀνακηρύττεις, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πταιόντων διασύρεις καὶ δοκεῖς εὐπρόσωπον ραθυμίαν τεθηρευκέναι τοῦ μὴ δύνασθαι δι' αὐτοῦς τὴν θειοτάτην προσελθεῖν φιλοσοφία;⁶¹⁹.

Ἄλλη μία ἀρνητικὴ συνέπεια τῆς χειροτονίας ἀναξίων εἶναι ἡ χαλαρότητα ποὺ προξενοῦν στὴν ψυχὴ τῶν εὐσεβῶν. Ὑπὸ τῆς θαυμάζω πῶς πρότερον μὲν τὰ ἴδια χρήματα εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν οἱ τῷ θεῷ λόγῳ μαθητευθέντες προυτίθεσαν, νυνὶ δὲ τινες τῶν υφηγητῶν τοῦ λόγου (οὐ γὰρ πάντων καταψηφίζεσθαι θέμις) τὰ κοινὰ σφετερίζεσθαι τολμῶσι. Πεποιήκασι γοῦν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀτοπίας, καὶ τοὺς καρποφορεῖν εἰωθότας ἀπονार्κῆσαι⁶²⁰.

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ ἱερὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας προέρχεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀσυνέπεια ὁρισμένων ἀξιωματοῦχων τῆς. Ἐτσι ἓνας λόγιος καὶ ἐπώνυμος τοῦ Πηλουσίου μόλις εἶδε ὅτι τὴν ἱερουργία τελεῖ ὁ πρεσβύτερος Ζώσιμος, δὲν πήρε μέρος στὴ Θεία Κοινωνία, ὥστε ἀξιώσας τὰ ἱερὰ μυστήρια δια μιανὰς χειρὸς δέξασθαι. Ὁ ἅγιος ἀφοῦ ἐπλήγη τὴν ψυχὴν ταῦτα ἀκούσας, ἐτόνισε στὸν σκανδαλισθέντα μὲ ἐπιχειρήματα ὅτι ὅσῳ δὲν παραβλάπτεται ὁ δεχόμενος, εἰ καὶ ὁ διδούς ἀνάξιος εἶναι δοκοῖ, οὐδὲ τὰ ἀχραντα χραίνεται μυστήρια. Ἐγράψε δὲ καὶ ἐπιστολὴν στὸν σκανδαλίσαντα κληρικό. Ὡς περ τοίνυν ἐκεῖνω ἐμεμψάμην, οὕτω καὶ σοὶ παραινῶ, ἢ μεταγνῶναι, ἢ ἀποστήναι τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου, ἵνα μὴ τοὺς προσιέναι αὐτῷ προηρημένους, δια τῶν σαυτοῦ πράξεων ἀπελαύνῃς⁶²¹.

Ἐπίσης ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ ἔχει αἰτία τὴν σκανδαλώδη ζωὴ ὁρισμένων ἀξιωματοῦχων τῆς. Ὅσοι δὲ τοῦ πράου τροπαιοῦχοι αὐχούντες εἶναι φοιτηταί, καὶ τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως στρατιῶται, οὗς οἱ παρά τὴν ἀρχὴν υπασπισταὶ πραότητι ἐκόντας ἐχειρώσαντο, τούτους ἀλοζονεῖα ἀκόντας ἀποσοβούσιν. Οὗς γὰρ ἐκεῖνοι ἐκόντας εἰς τὴν ἀρχὴν παρεστήσαντο, τούτους καὶ μὴ βουλομένους δια τῆς ἐαυτῶν τυραννίδος ἀπελαύνουσι⁶²².

Ἄλλο κακὸ ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ὁ παράσπονδος ἱερεὺς εἶναι νὰ προκαλέσει τὴν καθάρεισά του καὶ τὴ δικαία τοῦ κόσμου καταλαλιά σὲ αὐτὴ καὶ στὴ ἄλλη ζωὴ. Ὅσοι γὰρ τῆς τιμῆς μόνης ἐγκρατὴς γενόμενος καὶ τάλλα πάντα τὰ τὴν ἐπισκοπὴν προσήκοντα δίκαια παρεωρακῶς, ἐνταῦθα μὲν μυρίαις βληθήσεται

618 Πέτρω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σση', P.G. 78, 1497-1500.

619 Ἀνδρομάχῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τμβ', P.G. 78, 1533-1536.

620 Σερίνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκε', P.G. 78, 985.

621 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τμ', P.G. 78, 1000.

622 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Γ', ἀριθμ. το', P.G. 78, 1021.

κατηγορίαις, ἐσθ' ὅτε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβηθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος, των μεν πεινώντων βοώντων, ὅτι, Ημεῖς μεν ουδέ της αναγκαίας απελαύσαμεν τροφής, οὗτος δε τρυφήσας και χρηματισάμενος τα λοιπά εις οικείας ανήλωσε φιλοτιμίας, των δε γυμνών λεγόντων, ὅτι, Αργαλεώτερος ημίν οὗτος του χειμῶνος ἐγένετο, των δε αρρωστούντων, ὅτι Του νοσήματος ημίν βαρύτερος ὤφθη. Και των μεν ορφανών, Ουκ απελαύσαμεν ουδεμιάς προστασίας, των δε χηρών, Ουκ ἐδάνεισεν ημίν οὗτος παραμυθίας λόγον, των δε δεσμωτών, Ουκ ἐπέσταξεν ημίν οὗτος συμπαθείας δάκρυον, των δε εν συμφοραῖς, Ουκ ὀρεξεν ημίν οὗτος θεραπείας χεῖρα, και συλλήβδην ειπεῖν, πάντων, ὧν ἐπίσκοπος κεχειροτόνηται, καταβοώντων, τί οἶει τον αδέκαστον ποιῆσαι κριτήν; Ου κολάσει σφοδρότερον τον μηδέ τη τιμή βελτίω γενόμενον; Παντί μεν δήπου δήλον εστιν. Εἰ δε τις ἀπιστεῖ, και την ἀπόφασιν αὐτῷ αναγνώσομαι. 'Διχοτομήσει γαρ, και το μέρος αὐτοῦ μετά των ἀπίστων θήσει'. Ταῦτ' οὖν εννοοῦντες, μη παίζωμεν εις τα θεία. Οἱ γαρ εις το ἴδιον λογοθέσιον μόλις επαρκέσαντες, ὅταν και τοσούτων δήμων καταρρήσεις κατασκευάσωμεν εαυτοῖς, πού φανούμεθα;''⁶²³.

Απευθυνόμενος σε έναν πρεσβύτερο ο ἅγιος Ισίδωρος αναφέρει κάτι που μας προξενεί ἐντύπωση. Η ντροπή που θα νιώθει ο ἀνάξιος ιερεὺς κατά την ημέρα της Κρίσεως θα εἶναι χειρότερη ἀπὸ την κόλαση καθὼς και ἀπὸ κάθε ἄλλη τιμωρία. 'Το προσκρούσαι τῷ τετιμηκότῳ Θεῷ πάσης συμφοράς και τιμωρίας ηγεῖσθαι χρή αργαλεώτερον. Οὐ γαρ τοσούτον ἐγωγε νομίζω ἐσεσθαι τον ἀπὸ της κολάσεως πόνον, ὅσον την αἰσχύνην την ἀπὸ του τῷ δοξάσαντι προσκρούσαι συμβησομένην. Το δε και αὐτά τα ὅπλα, δι' ὧν ἐτιμήθησαν, κατ' αὐτοῦ κινούντας αλῶναι, και τιμή κατά του τιμήσαντος κεχρημένους φωραθῆναι, πᾶσαν υπερβάλλει μανίαν. Το μεν γαρ ανυπέρβλητον ἀνοίαν, το δε ανήκεστον μανίαν ἔχει. Χρή τοιγαροῦν τους ιερομένους, ὡσπερ ἀνάκτορα, παντός τυραννικοῦ και αἰσχροῦ πάθους ἀβάτους εαυτοῦς διατηρεῖν''⁶²⁴.

Η αἰώνια καταδίκη εἶναι η τελευταία χρονικά, ἀλλὰ η πρώτη κατά τη σπουδαιότητα τιμωρία. 'Γίνεται εἰκότως το της τιμῆς μέγεθος μείζονος τιμωρίας ἐφόδιον''⁶²⁵. Ο Θεὸς μακροθυμεῖ, ἀλλὰ κάποια στιγμή θα τιμωρήσει με την ατελεύτητη κόλαση τους ἀνάξιους κληρικούς. 'Ἐπειδὴ τῷ θεῷ και αδεκάστω ταῦτα [η σκανδαλώδη ζωὴ ιερῶν και οἱ χειροτονίες ἀναξίων] ἀνήκει κριτὴ, τῷ νυνὶ μεν μακροθυμοῦντι, ἵν' εις μετάνοιαν τους πταίνοντας ἀγάγη, ὕστερον δε ουκ οἴσονται τα γινόμενα, ἀλλ' ἀφορήτους οριοῦντι τας κολάσεις, εαυτῶν ἐπιμελόμενοι τας ψυχάς, ἄγωμεν''⁶²⁶.

Ἄλλου ο ιερὸς Πατὴρ ἀφήνει τον ἀναγνώστη να σκεφτεῖ: 'Ποία οὖν ἀποκείσεται τιμωρία τοῖς παίζουσιν ἐν οὐ παικτοῖς, η ση αν εἰδεῖ φρόνησις''⁶²⁷.

Ο ἅγιος ἐπισημαίνει συνεχῶς στις ἐπιστολές του το φοβερό κίνδυνο της αἰωνίου κολάσεως που διατρέχουν οἱ φαυλόβιοι ιερεῖς. Τον παρουσιάζει ἔτσι ὥστε να τους πείσει να ἀφήσουν την κακία: 'τὴν κρίσιν του Θεοῦ ἐνθυμήθητε,

623 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 900-901.

624 Ποσειδῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοβ', P.G. 78, 1600-1601.

625 Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκα', P.G. 78, 1521.

626 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκβ', P.G. 78, 561.

627 Ερμίνῳ κομήτῃ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

της εαυτών ψυχής και του σώματος φείσασθε''⁶²⁸.

Η δαμόκλειος σπάθη της δικαίας κρίσεως του Θεού επικρέμαται συνεχώς από πάνω τους. Αυτά γράφει και σε παράσπονδο κληρικό: ''Ουκ αμφίδοξον, αλλ' ένδοξον όντα και γνώριμον και αληθή και παρά πάντων των σοφών και των ιερών Γραφών ομολογούμενον και πάντως εσόμενον, της κρίσεως λόγον, εν στέρνους δίκαιος αν είης έχειν, και παύσασθαι ων κρίσιν μη είναι νομίζων πράττεις, ίνα και σαυτόν κολάσεως, και τους ορώντας σκανδάλου, και ημάς λύπης, και τους ραθύμους απογνώσεως απαλλάξης''⁶²⁹.

Σαν άλλος Ιωάννης Βαπτιστής ο άγιος Ισίδωρος φώναζε μεγαλοφώνως από την έρημο όχι του Ιορδάνη αλλά του δέλτα του Νείλου στους εξαχρειωμένους κληρικούς: ''Φείσασθε τοίνυν εαυτών και μετανοήσατε''. Και προσέθετε την αιτιολόγηση αυτής του της προδρομικής προτροπής: ''Ιερωσύνης γαρ αξίωμα τοις αναξίως της τιμής ζήν προηρημένοις, προσθήκη κολάσεως γίνεται''⁶³⁰.

Στους Ιουδαίους δεν επιτρεπόταν η είσοδος στα Άγια των Αγίων παρά μόνο στον αρχιερέα, διότι αυτός διέθετε (εκτός από την ιδιότητα της αρχιερωσύνης) την αρετή, το θείο έρωτα και την απουσία κάθε φιλογήινης αγάπης. Ο μη αρχιερεύς ήταν επικίνδυνο να μπει στο ιερό εκείνο σημείο του ναού. Αυτό συμβολίζει κατά τον άγιο Ισίδωρο και την επικινδυνότητα που κρύβει η εκλογή αναξίου ποιμένος. ''Ατοπον γαρ, μάλλον δε ριψοκίνδυνον και παρά τους μυστικούς θεσμούς τοις αδύτοις επιπηδάν, τους μηδέ των προθύρων αξίους... Οι γαρ έξω περιρραντηρίων είναι οφείλοντες, ει φιλονεικήσειαν, μη μεμνημένοι τη θεία τελετή, ριψοκινδύνως επικωμάσαι, δίκην δώσουσι την εσχάτην''⁶³¹.

Κάνοντας λόγο για την περιβόητη τετράδα των εκκλησιαστικών αξιωματούχων του Πηλουσίου γράφει: ''όσω μείζονος ηξιώθησαν τιμής, τοσούτω και μείζονα δώσουσι δίκην, ότι μηδέ τη ευεργεσία βελτίους εγένοντο''⁶³². Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο επισημαίνει ότι η θεία δίκη θα είναι αυστηρότερη στη μέλλουσα κρίση, αφού δεν επωφελήθηκε το χρόνο της ζωής: ''Μη τοίνυν, επειδή και Ευσέβιος (ο ουκ οίδ' όπως σε χειροτονήσας, τη αρετή πολέμιος τυγχάνων) σε εις εσχάτην κακίαν ελάσαντα ουκ απελεύνει του πληρώματος της Εκκλησίας, ήδη νόμιζε κακέισε μηδέν πείσεσθαι δεινόν. Τοσούτον γαρ κακείνον και σε μετελεύσεται η δίκη, όσον ενταύθα μακροθυμήσασα ουδέν ώνησεν, αλλά και βλασφημηθήναι δι' υμάς κατεδέξατο''⁶³³.

Πολύ συγκινητική είναι η επιστολή που έστειλε ο ιερός Πατήρ στους παροικιώδεις για την κακία τους ιερείς του Πηλουσίου. Περιγράφει τη συνάντησή του με κάποιον άγιο άνθρωπο, ο οποίος ζούσε το κατά Θεόν πένθος για αυτούς τους κληρικούς. ''Ένέτυχον αγίω ανδρί, ω έργον εστί το υπέρ των πταιόντων ικετεύειν το Θείον (ίστε δε ον λέγω), και είδον υπόθεσιν αυτώ δακρύων αενάων τον υμέτερον γεγενήσθαι βίον. Αισχυνόμενος γαρ επί τοις παρά πάντων περί υμών κωμωδουμένοις, έλεγε τοις παρακαλείν πειρωμένοις, 'Άφετε πικρώς κλαύσομαι, μη κατισχύετε παρακαλείν με'. Είτα, ως ανένευσεν

628 Ζωσίμω και Μάρωνι, βιβλ. Α', αριθμ. ρη', P.G. 78, 261.

629 Μάρωνι, βιβλ. Γ', αριθμ. β', P.G. 78, 728-729.

630 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Γ', αριθμ. σοε', P.G. 78, 953.

631 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. μ', P.G. 78, 1089-1092.

632 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σμ', P.G. 78, 920.

633 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκστ', P.G. 78, 1577.

ολίγον εκ των θρήνων, ουκ οίδ' ό,τι εννοήσας (ου γαρ ασφαλές των αδήλων κατατολμάν), ώσπερ ένθους γενόμενος και εις ουρανόν αναβλέψας, ως αυτόν ορών τον πάντων Δεσπότην, εβόησεν, 'Δόξα σοι, βασιλεύ, δόξα σοι. Πόσης μακροθυμίας πέλαγος παρά σοι! Πόσης ανεξικακίας θησαυρός! Οι δια το όνομα το σον εξ αφανών και ατίμων λαμπροί και περίβλεπτοι γεγονότες, τη τιμή κατά σου του τετιμηκότος κέχρηνται, και τολμώσιν ατόλμητα και ενυβρίζουσι εις τα άγια, συγγνώμης αμαρτάνοντες μείζονα'. Ει τοίνυν και ο υπέρ των άλλων πρεσβεύων δια τα υμέτερα πταίσματα την θείαν εξεπλάγη μακροθυμίαν, τίς υπέρ υμών ικετεύσει; Τίς πρεσβεύσει; Τίς παραστήσεται; Εννοούντες ουν, οι των κακών εστε, παύσασθε ασύγγνωστα πταίοντες''⁶³⁴. Αυτό τον τρόπο αντίδρασης που είχε ο άγνωστος σε εμάς άγιος συνιστά ο ιερός Ισίδωρος σε ευσεβή χριστιανό: 'μη καταψηφίζου αμέλειαν της θείας πρόνοιας, αλλά την μεν μακροθυμίαν αυτής θαύμαζε, την εις μετάνοιαν τους πταίοντας καλούσαν, των δε μη μετανοούντων καταθρήνει την αναληγσίαν''⁶³⁵.

Ούτε όμως και ο παράσπονδος επίσκοπος Ευσέβιος θα ξεφύγει τη θεία δικαιοσύνη εξαιτίας των λαθεμένων χειροτονιών του. 'Ουκ οίσει ταύτα εις τέλος ο παντεπόπτης οφθαλμός, ο νυν μεν δι' αγαθότητα μακροθυμών, ύστερον δε σφόδρα ταύτας αυτόν απαιτήσων δίκας''⁶³⁶.

Ασκώντας καλοπροαίρετη και θαρρετή κριτική σε επίσκοπο, του συνιστά: 'Ει παντί που δήλον εστιν, ως ο κολαστής των αδικούντων μείζονα δίκην εικότως δοίη αν, ει φωραθεί ταύτα δρων, ά κωλύειν ετέρους ετάχθη, τί σαυτόν φενακίζεις, ως λησόμενος τον ακοίμητον οφθαλμόν;''⁶³⁷.

Τον άγιο και ωφέλιμο φόβο της μελλούσης και τελικής Κρίσεως προσπαθεί ο άγιος να μεταδώσει και στο φαύλο πρεσβύτερο Ζώσιμο, για να τον οδηγήσει σε συναίσθηση του κακού που κάνει στην Εκκλησία. 'Κρίνειν τα τε των ύβρεων τα τε των κολάσεων μεγέθη οι άνθρωποι τω πλήθει των συνειδότην ειώθασι. Τας γαρ αυτάς ύβρεις και τας αυτάς κολάσεις μη επί πολλών γινομένας, ουχ ομοίως βαρυτάτας ηγούνται. Ει τοίνυν ταύθ' ούτως έχει, σκόπει πώς διακεισόμεθα επί άσης της ανθρωπότητος και του των αγγέλων δήμου μέλλοντες ευθύνας υφέξειν, όταν μάλιστα και πάσαν αναισχυντίαν χώραν ουχ έξει, των αμαρτημάτων ημίν ώσπερ σκιών ακολουθούντων''⁶³⁸.

Ελέγχοντας δριμύτατα το διάκονο Παλλάδιο για το βίο και τον πόθο του για το βαθμό του επισκόπου, του υπενθυμίζει ότι η εκκλησιαστική εξουσία δεν στερείται δυσκολίες και κινδύνους, ένας από τους οποίους είναι η αιώνια θεία καταδίκη. Του αναφέρει δε και το αξιομίμητο παράδειγμα ενός από τους Επτά Σοφούς της αρχαίας Ελλάδας. 'Ει ούτε της επισκοπής το μέγεθος, ούτε το μηδέν άξιον αυτής διαπράττεσθαι, ούτε η αποστολική γλώττα, η τον επίσκοπον οποίον είναι χρή διαπλάσασα, ούτε το αδέκαστον δικαστήριον το απαραλόγιστον την ψήφον οίσον, ούτε άλλο ουδέν της μανίας σε ταύτης απείργει, δι' ής, υπό παραλόγου επιθυμίας εκβαχευθείς, την αξίαν εξαγοράσαι προσδοκάς, κάν υπό των έξωθεν δυσωπήθητι. Φασί γαρ, ως Πιττακός λαβών

634 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. υοστ', P.G. 78, 1601-1604.

635 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. υο', P.G. 78, 1600.

636 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρ4θ', P.G. 78, 644.

637 Θεώνι επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρξ', P.G. 78, 1417.

638 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκδ', P.G. 78, 1524.

την αρχήν παρά Μυτιληναίων, νενικηκώς Φρύονα μονομαχία τον άρχοντα Ρηγίου, απεδίδου την αρχήν, των δε μη βουλομένων κομίσασθαι, εβιάσατο, μη βουλόμενος τύραννος, αλλ' ιδιώτης είναι. Ει τοίνυν ο κινδύνους οικείους και αίματι κτησάμενος την αρχήν εκών απέθετο, τον κίνδυνον αναδεξάμενος, την δε τυραννίδα αποσεισάμενος, και ταύτην αλογοθέτητον ούσαν, συ ο μηδέ εν υπηκόοις τελείν, ως φασιν, δίκαιος ών, αρχήν υπεύθυνον και μυρίαίς λογοθεσίαις υποκειμένην και μείζονα πάσης ανθρωπίνης αξίας, ήν ουδέ διδομένην δέξασθαι ώφειλες, αγοράσαι ονειροπολών, ου μόνον ου καταδύη, αλλά και εναβρύνη. Και τίς σε της τοσαύτης τόλμης γράψεται;''⁶³⁹.

Συνοψίζοντας ο άγιος πολλά από τα ολέθρια αποτελέσματα της απάδουσας για το αξίωμα του κληρικού ζωής, γράφει μια φιλιππική επιστολή προς τον πρεσβύτερο Ζώσιμο. ''Τί τοιγαρούν τοσούτον (αναγκάζομαι γαρ ά μη βούλομαι φράσαι) κατά σουτού εμάνης; Τί της κακίας άπριξ έχη; Τί υβρίζεις, το γε σουτού μέρος, την αρετήν; Τί χραίνεις τα ανάκτορα; Τί την θείαν τελετήν εξορχούμενος ου φρίττεις; Τί παρασκευάζεις τους ανθρώπους τω σω βίω προσέχοντας παραβλάπτεσθαι νομίζουν και εις τα σωτηριώδη σύμβολα; Τί και τους από των εθνών ετοιμοτάτους όντας εις την Εκκλησίαν μεταφοιτήσαι αδικείς, αποσοβών την θύραν; Τί την σκηνήν νεωτέρων δραμάτων ενέπλησας; Τί καινά τω βίω εισφέρεις τα δράματα; Τί τας παλαιάς απέκρυψας τραγωδίας; Ει το θεϊον ου φοβή, επειδήπερ τέως μακροθυμεί, καν τους ανθρώπους αιδέσθητι. Ει κρίσιν μη δέδιας, καν χρηστής υπολήψεως αντιποιήσαι. Ει μηδέν είναι ηγή μετά την εντεύθεν αποδημίαν (τούτο γαρ αι σεμναί σου πράξεις λαμπρώς βοώσι), καν την των ανθρώπων κωμωδίαν ευλαβήθητι. Ει δε μηδέ ταύτης λόγον ποιή, καν το καθαιρεθήναι φοβήθητι. Εικός γαρ σε τούτο παθείν''⁶⁴⁰.

β'. Σύγκριση των αμαρτημάτων του ιερέως και του λαϊκού

Σύγκριση μεταξύ της κακίας του λαϊκού και του ιερέως οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η κακία του δεύτερου είναι πολύ βαρύτερη από του πρώτου. ''Ει μεν των αρχομένων τινάς εχειρούτο η κακία, ουδέν (χρή γαρ ταληθή λέγειν) αν ήν τοσούτο δεινόν, καίπερ ον δεινόν, επειδή δε έρπουσα προς τα χείρω και τινας των ιεράσθαι λαχόντων επιβόσκεται... κακείνοι μεν δώσουσι δίκην αξίαν ων έδρασαν''⁶⁴¹.

Ομοίως γράφει σε επίσκοπο, συγκρίνοντας τη βαρύτητα του ιερατικού και του λαϊκού αμαρτήματος: ''Όσω κρείττω και αξιολογώτερα χειροτονήθης οικονομείν πράγματα, τοσούτω μάλλον ακοίμητον και διορατικώτατον είναι σε χρή, ίνα μη, θείων διολισθήσας εγχειρημάτων, μείζονα απενέγκη την γραφήν. Ανάγκη γαρ την κατηγορίαν τοσαύτην έσεσθαι διαμαρτόντι των μεγίστων, όσην άν και την αμοιβήν άμεμπτον διατηρήσαντι την λειτουργίαν''⁶⁴². Επικίνδυνο για την ψυχή του κληρικού γίνεται το ύψιστο αυτό λειτούργημα, όταν ο ιερωμένος πέσει σε αμαρτία. Ζυγίζοντας ο Αλεξανδρινός άγιος την

639 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. στ', Ρ.Γ. 78, 1328-1329.

640 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', Ρ.Γ. 78, 1644-1645.

641 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. λζ', Ρ.Γ. 78, 1349.

642 Ηρακλείω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. λβ', Ρ.Γ. 78, 477.

αμαρτία του κληρικού με την αμαρτία του λαϊκού, βρίσκει βαρύτερη την πρώτη. Ὅτι ταυτὸν ἐστὶ, λαϊκὸν αμαρτάνειν καὶ ἱερέα, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ νόμου. Τοσαύτην γὰρ προστάττει θυσίαν ἀνάγεσθαι ὑπὲρ τοῦ αμαρτόντος ἱερέως, ὅσῃν ὑπὲρ παντός τοῦ λαοῦ. Εἰ δὲ μὴ ἡν ἀντίρροπος ἡ αμαρτία, οὐκ ἂν τὴν αὐτὴν θυσίαν ἀνάγεσθαι ἐθέσπισε. Μείζων δὲ γίνεται οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ δρώντος. Ὁ γὰρ τοὺς ἄλλους ρυθμίζων, εἰ πταίσειεν, μείζων ἀπὸ τῆς ἀξίας ἀποφαίνει τὸ πταίσμα⁶⁴³. Ὅτι οὐκ ἴσην, ὦ μακάριε, προ τοῦ ἱερωσύνης ἡξιῶσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι, εἰ πταίσωμεν, δίκην δώσομεν, ἀλλὰ πολλὰς πικροτέραν. Οἱ γὰρ μὴδὲ τῷ τῆς τιμῆς τοιαύτης ἡξιῶσθαι βελτιωθέντες, ἀργαλεώτερον δίκαιοι ἂν εἶεν κολάζεσθαι. Γίνεται γὰρ εἰκότως τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος μείζονος τιμωρίας ἐφόδιον⁶⁴⁴.

Καὶ σε ἄλλες ἐπιστολὰς τονίζει ὅτι ἡ τιμωρία τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι ἀνάλογη μετὰ τὴν τιμὴν τὴν ὁποία ἔλαβε ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ ἰδίου βίου ἀργαλεώτερον ὑφέξει λόγον, καὶ τοσαύτη αὐτῷ προσθήκη κολάσεως γενήσεται, ὅση καὶ τιμὴ αὐτῷ ὑπῆρκεν. Ὁ γὰρ μὴδὲ τῷ ἱερωσύνῃ τετιμήσθαι, γενόμενος ἀγαθός, μείζονος ἂν εἴη κολάσεως εἰκότως ἄξιος⁶⁴⁵. Ὅτι μὲν πταίνει ἐν τοῖς ὑπηκόοις τελούντα, δεινόν, τὸ δὲ τὸν ἱερωμένον, δεινότερον, τὸ δὲ τὸν τὴν ἀρχιερωσύνην κεκληρωμένον, δεινότατον. Ὅσα γὰρ ταῖς τιμαῖς προύχουσι, τοσούτω καὶ τὸ ἀμάρτημα. Εἰ γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ εἴη, ἀργαλεώτερον γίνεται, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τοῦ δράσαντος μετρούμενον. Καὶ τί τῷ ὑπηκόῳ παραβάλλω τὸν ὑψηλότερον, ὅπου τοῦ λαοῦ ἀντίρροπον ἔφη εἶναι τὸ τοῦ ἀρχιερέως πταίσμα ὁ νομοθέτης, καὶ τοσαύτην αὐτὸν ἐθέσπισεν προσεγγεῖν θυσίαν, ὅσῃν ἂν ὁ λαὸς ἅπας, εἰ πλημμελήσειε, προσεγγεῖν προστέτακται; Εἰ δὲ μὴ ἴσον ἢ μὴδ' ἀντίρροπον τὸ τραῦμα, οὐκ ἂν ἀντίπαλον ὥρισε τὴν θεραπείαν⁶⁴⁶.

Για τοὺς διδάσκοντας καὶ μὴ ποιοῦντας ὁ ἅγιος θυμόταν δύο ρητὰ ἀπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὅτι καὶ στυλιθεύων, ὁ μὲν θεὸς ἀπόστολος ἔφη, Ὁ κηρύττων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις⁶⁴⁷, ἡ δὲ θεία ψήφος ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, τοῦθ' ὅπερ μαθεῖν ἐξήτησας, παρεκελεύσατο τοῖς τὴν τιμωρίαν μέλλουσιν ἐπιφέρειν τῇ Ἱερουσαλήμ ἀγγέλοις Ἀπὸ τῶν ἁγίων μου ἀρξασθε⁶⁴⁸, ὅπερ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων μετέφρασεν εἰπὼν Ὁ καιρὸς τοῦ ἀρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ; Δίκαιον γὰρ τοὺς τιμὴ καὶ τῇ ἀξίᾳ ὑπερέχοντας, τούτους, εἰ αμαρτοῖεν, καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις πλεονεκτεῖν⁶⁴⁹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΣΙΔΩΡΟ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗ

1. Τα ονόματα καὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ ἱερέως

Στις ἐπιστολὰς τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ἀπαντᾶται ἡ χρῆσις

643 Θεὸν ἐπισκόπων, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκα', P.G. 78, 561.

644 Ἱερακὶ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκα', P.G. 78, 1521.

645 Ἑρμῖω κομήτῃ, βιβλ. Β', ἀριθμ. λζ', P.G. 78, 480.

646 Ἐλισσαίῳ μοναχῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιε', P.G. 78, 741.

647 Ἑρμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 649.

πολλών ονομάτων, επιθέτων, παρομοιώσεων και εκφράσεων για τον κληρικό. Εκτός από τις λέξεις “ἐπίσκοπος”, “ἀρχιερεύς”, “ιερεύς”, “πρεσβύτερος” και “διάκων” ο ιερός Πατήρ χαρακτηρίζει τον κληρικό και με τα παρακάτω: “οφθαλμοί επισκόπου...οι του σεπτού θυσιαστηρίου διάκονοι”⁶⁴⁸, “σκοπός”⁶⁴⁹, “λύχνος”⁶⁵⁰, “λειτουργός”⁶⁵¹, “ο τω Θεώ λειτουργεῖν προσιών”⁶⁵², “οι...προς διακονίαν Θεού”⁶⁵³, “ο χειροτονηθείς”⁶⁵⁴, “ὅλον εἶναι οφθαλμόν πάντα ὁρώντα και μηδέν παρορώντα”⁶⁵⁵, “κατά τα πολυόμματα ζῶα ὅλος εἶναι οφθαλμός οφείλει, κατ’ ἐκείνα μηδέν αγνοών, ἀλλά πάντα ὁρῶν”⁶⁵⁶, “ο του Θεοῦ ιερεύς”⁶⁵⁷, “οι κατά Θεόν ιερατεύοντες”⁶⁵⁸, “οι...ιερατικήν μεταχειρίζοντες”⁶⁵⁹, “ο σεμνός χορός [των διακόνων]”⁶⁶⁰, “ο τούτων [των δώρων] μεσίτης, τουτέστιν ο ιερεύς”⁶⁶¹, “οι της Εκκλησίας λειτουργοί”⁶⁶², “οι δύναμιν παρά Κυρίου λαμβάνοντες”⁶⁶³, “των αὐτοῦ [του Χριστοῦ] προβάτων ὑπάρχων ποιμήν και την ψυχὴν ὑπὲρ τούτων τιθεῖς...τω ποιμνίῳ ασφάλεια και τω ἀρχιποιμένῳ ἀρέσκεια και ἡμῖν της ἐλπίδος στερέωμα και τω κόσμῳ φωστήρ και τοῖς θηρίοις της δυσσεβείας Δαβὶδ πατάσσων και λέοντα και ἄρκτον τη ράβδῳ του σταυροῦ”⁶⁶⁴, “τύπος του ποιμνίου και φῶς της Εκκλησίας”⁶⁶⁵, “ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος”⁶⁶⁶, “ιερατικοί”⁶⁶⁷, “ο ποιμήν τούτου [του ναοῦ του Θεοῦ]”⁶⁶⁸, “ο μεσίτης των δώρων, οὐ ταις χερσὶ διακόνους κεχρησθαι Θεὸς φιλανθρώπως ἡξίωσε”⁶⁶⁹, “ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορός ἐστι, τη τε θείας τελετῆς μυσταγωγία, και τη προς σωτηρίαν πολλῶν διακονία”⁶⁷⁰, “πατήρ”⁶⁷¹, “υἱός”⁶⁷², “ιατρός και ἐσοπτρον”⁶⁷³, “Θεοῦ λειτουργός, του πάσιν ὄντος

648 Λούκιω ἀρχidiaκόνῳ Πηλουσίῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. κθ΄, P.G. 78, 200.

649 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. λ΄, P.G. 78, 201.

650 Δοσιθέῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. λβ΄, P.G. 78, 201.

651 Θεοδοσίῳ μονάζοντι, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. λθ΄, P.G. 78, 208.

652 Μαρτυρίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. με΄, P.G. 78, 209.

653 Τιμοθέῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. οθ΄, P.G. 78, 237.

654 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρια΄, P.G. 78, 257.

655 Τριβουνιανῷ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρμθ΄, P.G. 78, 284.

656 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρνα΄, P.G. 78, 284.

657 ὁ.π.

658 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρνστ΄, P.G. 78, 288.

659 ὁ.π.

660 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρπε΄, P.G. 78, 301.

661 Σερήνῳ τριβούνῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. ρπστ΄, P.G. 78, 304.

662 Μακαρίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. σβ΄, P.G. 78, 312. Ὅλη ἡ φράση ἔχει ὡς ἐξῆς: “οι νέοι της Εκκλησίας λειτουργοί” και ἀναφέρεται πιθανότατα σε νεοχειροτόνητους κληρικούς.

663 Ηρακλείῳ διακόνῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. σζγ΄, P.G. 78, 340.

664 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. τζ΄, P.G. 78, 360-361.

665 Δωροθέῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. τιθ΄, P.G. 78, 368.

666 ὁ.π.

667 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. τλβ΄, P.G. 78, 373.

668 Σιλουανῷ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. τμη΄, P.G. 78, 381.

669 Σιλουανῷ, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. τμθ΄, P.G. 78, 381.

670 ὁ.π.

671 Ἐτσι χαρακτηρίζεται ο ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἅγιος Κύριλλος σε σχέση με τον ἅγιο Ἰσίδωρο, ἀλλὰ και ο Ἰσίδωρος αὐτοαποκαλεῖται ὡς ο πνευματικὸς ὁδηγὸς και σύμβουλος του ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Ἐπομένως “πατήρ” εἶναι ο ἐπίσκοπος για τον πρεσβύτερο και το διάκονο, ἀλλὰ και ο πνευματικὸς πατέρας του ἐπισκόπου. Κυρίλλῳ Ἀλεξανδρείας, βιβλ. Α΄, ἀριθμ. το΄, P.G. 78, 392.

672 Ἐτσι ο ἅγιος Ἰσίδωρος χαρακτηρίζει τον ιερέα σε σχέση με τον ἐπίσκοπο, ἀλλὰ και τον ἐπίσκοπο ὡς πνευματικὸ υἱὸ του ἐξομολόγου. Ὁ.π.

673 Ἐτσι ο ἅγιος αὐτοχαρακτηρίζεται γράφοντας την ἐπιστολή σε δυο σκανδαλοποιούς ιερεῖς.

αγαθού⁶⁷⁴, ἡ πύργου πόλεως φύλαξ⁶⁷⁵, ἡ τῆς Εκκλησίας...διδάσκαλοι⁶⁷⁶, ἡ βόες...τον ἀμητον κατεργάζονται⁶⁷⁷, ἡ διδάσκαλοι⁶⁷⁸, ἡ οἱ τούτων [των των θείων φοιτητῶν] διδάσκαλοι⁶⁷⁹, ἡ ἐργάτης⁶⁸⁰, ἡ οἱ Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν ιερωμένοι και Εκκλησίας υπηρεσία εντεταγμένοι⁶⁸¹ ἡ οἱ ιερατικοὶ ἄνδρες⁶⁸², ὁ ἔχων ἡ τὴν ναὺν και τὸν φόρτον⁶⁸³, ἡ οἱ τοῖς ἐργοῖς ἀστράπτοντες⁶⁸⁴, ἡ οἱ δια των ἐργων παιδεύοντες⁶⁸⁵, ἡ διδάσκαλος⁶⁸⁶, ἡ οἱ ιερωμένοι⁶⁸⁷, ἡ ἡγούμενοι⁶⁸⁸(;), ἡ ἡγεμόνες⁶⁸⁹, ἡ ὁ οφθαλμός εν τῷ σώματι⁶⁹⁰, ἡ ὁ ἥλιος εν τῇ οἰκουμένη⁶⁹¹, ἡ ὁ λύχνος ἀπάντων των μελῶν⁶⁹², ἡ ὁ οφθαλμός του σώματος της Εκκλησίας⁶⁹³, ἡ ὁ καθηγητής⁶⁹⁴, ἡ ὁ ωφελεῖν και φωτίζειν οφείλων⁶⁹⁵ και ἡ ὁ ὑφηγητής⁶⁹⁶, ἡ οἱ τῇ αὐταρκεῖα χρώμενοι, οἱ ἀπὸ δικαίων πόνων ζῶντες, οἱ τοῖς οικείοις πόνοις ἀρκούμενοι⁶⁹⁷, ἡ διαλάμποντες και καθάπερ λαμπτήρες ἀστράπτοντες⁶⁹⁸, ἡ ἡ αγωγοί και ἡγεμόνες της ἀρίστης ταύτης [της ἀκτημοσύνης] οδοῦ⁶⁹⁹, ἡ ὁ τοὺς ἄλλους ρυθμίζων⁷⁰⁰, ἡ οἱ ἐπιτυχόντες αὐτὴν [τὴν ιερωσύνην]⁷⁰¹, ἡ οἱ ἄρχοντες⁷⁰²(;), ἡ ὅλα θεῖα και ἀπόρρητα αὐτῆς [της Εκκλησίας] ἐμπιστευόμενοι μυστήρια⁷⁰³, ἡ ὁ κληρικός⁷⁰⁴, ἡ ὁ ἡγούμενος⁷⁰⁵, ἡ ὁ τῶν ιερῶν μυστηρίων χερσὶν ἐφασάμενος⁷⁰⁶, ἡ ὁ κεχειροτονημένος⁷⁰⁷, ἡ ὁ προεστώτης⁷⁰⁸, ἡ ὁ κυριώτερος ἐπίτροπος των ἐπὶ γῆς τοῦ τὴν ἀλουργίδα περικειμένου⁷⁰⁹, ἡ ὁ τὴν ιερωσύνην ἐστεμμένος⁷¹⁰, ἡ ὁ ιερωμένος⁷¹¹, ἡ τῆς

Μαρτινιανῶ και Ζωσίμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τπβ', P.G. 78, 397-400.

674 Καπιτωλίνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τπγ', P.G. 78, 401.

675 Θηρασίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τπδ', P.G. 78, 401.

676 ὁ. π.

677 Εκδικίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τδδ', P.G. 78, 404.

678 ὁ. π.

679 Ισιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμ', P.G. 78, 425.

680 Ισιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμβ', P.G. 78, 425.

681 Αντιόχῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμζ', P.G. 78, 428.

682 ὁ. π.

683 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υνα', P.G. 78, 429-432.

684 Θεογνώστῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. α', P.G. 78, 456.

685 ὁ. π.

686 ὁ. π. και Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ριβ', P.G. 78, 553.

687 Τιμοθέῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Β', ἀριθμ. μη', P.G. 78, 489. Ἀσκληπιῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ.

πη', P.G. 78, 532.

688 Ἀθανασίῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ξθ', P.G. 78, 512.

689 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. οα', P.G. 78, 513.

690 Κατὰ τὸ μεταφραστὴ ὁ ὑφηγητής⁶⁹¹ εἶναι ὁ δάσκαλος. Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ριβ', P.G. 78, 552-553.

691 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ριγ', P.G. 78, 553.

692 ὁ. π.

693 Κατὰ τὸ μεταφραστὴ ὁ αγωγοί⁶⁹² εἶναι οἱ ὁδηγοί. Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ριγ', P.G. 78, 556.

694 Θεώνῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκα', P.G. 78, 561.

695 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκβ', P.G. 78, 561.

696 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 565.

697 ὁ. π.

698 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568.

699 ὁ. π.

700 ὁ. π.

701 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 569.

702 Ερμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρνβ', P.G. 78, 608.

703 Ερμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ', P.G. 78, 645.

704 ὁ. π.

705 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σε', P.G. 78, 648. Ηρακλείδῃ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ι',

ιερωσύνης αγιστεῖαν εστεμμένοι⁷⁰⁶, ὅτι την ιερωσύνην λαχόντες⁷⁰⁷, ὅτι διδάσκοντες⁷⁰⁸, ὅτι το λέγειν εμπιστευθέντες⁷⁰⁹, ὅτι τιμή και τη αξία υπερέχοντες⁷¹⁰, ὁ ἄρχων⁷¹¹, οὗτοι, οἷς μάλιστα μέλει των λαών⁷¹², ὁ εἰς τον διδασκαλικόν ιδρυθεὶς θρόνον⁷¹³, ὁ διδάσκων⁷¹⁴, διδάσκαλος⁷¹⁵, ὅτι τον διδασκαλικόν εμπειστευμένοι θρόνον⁷¹⁶, ὁ του λαοῦ προεστώς⁷¹⁷, ὁ ἐπὶ ταύτην ἐλθὼν την ἀρχήν⁷¹⁸, ῥυθμίζειν ἄλλους επιχειρών⁷¹⁹, στρατηγός⁷²⁰, τακτικός⁷²¹, ταξίαρχος⁷²², ὅτι ιερωμένοι⁷²³, ὅτι τον της ιερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικείμενοι⁷²⁴, ὁ την αρχιερωσύνην κεκληρωμένος⁷²⁵, ὁ υφηγητής⁷²⁶, ὁ της ακτημοσύνης υφηγητής και των ουρανίων δογμάτων ἐξηγητής δεινός⁷²⁷, ὅτι την θεῖαν ιερωσύνην εστεμμένοι και της προεδρίας ἀξίως τετυχηκότες⁷²⁸, ὅτι την προστασίαν των λαῶν ἀναδησάμενοι⁷²⁹, ὅτι ποιμένες⁷³⁰, ὅτι την επισκοπὴν λαχόντες⁷³¹, ὁ (ἀριστος) ποιμήν⁷³², ἄγαλμα φιλοσοφίας ἀπάσης⁷³³, ὁ

P.G. 78, 733. Ελισσαίω μοναχῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιε', P.G. 78, 741. Ευτονίω διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρη', P.G. 78, 813. Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897. Παμπρεπίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σλη', P.G. 78, 920. Παύλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

706 Ερμογένει επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 648. Ἀγιστεῖα σύμφωνα με το μεταφραστικὸν εἶναι το ἱερό λειτουργημα.

707 Ερμογένει επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 649.

708 ὁ.π.

709 ὁ.π.

710 ὁ.π.

711 Ερμογένει επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σθ', P.G. 78, 649.

712 Αρχιβίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλδ', P.G. 78, 672.

713 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλε', P.G. 78, 673.

714 ὁ.π.

715 ὁ.π.

716 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλζ', P.G. 78, 676.

717 Ὁ ἅγιος λέγοντας ἡ λαὸς ἐννοεῖ τὸν λαὸν τὸν ἐπὶ τῆς Πηλουσιωτῶν παροικούντα. Ὁ προεστὼς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἶναι βέβαια ὁ ἐπίσκοπος Εὐσέβιος. Θεοδοσίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σμστ', P.G. 78, 684.

718 Λαμπετίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξδ', P.G. 78, 696.

719 ὁ.π.

720 ὁ.π.

721 Κατὰ τὸν μεταφραστικὸν ἡ τακτικός ἐστὶν ὁ στρατιωτικός. Λαμπετίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξδ', P.G. 78, 697.

722 ὁ.π.

723 Παλλαδίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σπδ', P.G. 78, 713. Νειλάμμωνι σχολαστικῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σμβ', P.G. 78, 920.

724 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σγ', P.G. 78, 721.

725 Ελισσαίῳ μοναχῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιε', P.G. 78, 741.

726 ὁ.π.

727 Ὁ ἅγιος ἐννοεῖ τὸν ἐπίσκοπο Εὐσέβιο με κάποια δόση εἰρωνείας. Δὲν θὰ ἦταν ἀστοχὸς ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ νὰ ἀποδοθεῖ σήμερα (χωρὶς εἰρωνεία βέβαια) καὶ σὲ κάθε κληρικῷ, διότι κάθε ιερωμένος διδάσκει τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ θεῖα δόγματα. Θεοδοσίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ιζ', P.G. 78, 744.

728 Θεοδοσίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. οε', P.G. 78, 781.

729 Λεοντίῳ επισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. πη', P.G. 78, 793.

730 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896. Ιέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

731 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

732 ὁ.π.

733 ὁ.π.

την αρχήν ταύτην αμέμπτως διοικήσας⁷³⁴, ἡ τιμὴν λαμβάνοντες⁷³⁵, ἡ οἱ τῆς
 ιερωσύνης λειτουργίαν ἐστεμμένοι⁷³⁶, ἡ οἱ διδάσκαλοι⁷³⁷, ἡ ὁ
 παραπαιδευτής⁷³⁸ (;), ἡ οἱ υφηγηταί⁷³⁹, ἡ ὥσπερ οἱ γραμματισταί⁷⁴⁰, ἡ οἱ
 ιερωμένοι⁷⁴¹, ἡ λειτουργοί, οὐ κοινωνοί, πρέσβεις, οὐ κριταί, μεσίται, οὐ
 βασιλεῖς. Οἱ γὰρ καὶ περὶ οικείων αμαρτημάτων, ὡς ἔφη ὁ ἀπόστολος, θυσίας
 προσφέροντες⁷⁴², ἡ οἱ τῆς ιερωσύνης ἐστεμμένοι λειτουργίαν⁷⁴³, ἡ πάσης
 ἀγνείας καὶ καθαρότητος ἀνάκτορον⁷⁴⁴, ἡ συνευχόμενοι καὶ συνηστεύοντες
 τοῖς πταίσασιν⁷⁴⁵, ἡ οἱ εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἰδρυθέντες θρόνον⁷⁴⁶,
 ἡ σεμνότητός τε καὶ πάσης ἀρετῆς ἀγωνισταί καὶ στεφανίται⁷⁴⁷, ἡ ὁ κήρυξ, ὁ
 τοὺς νικῶντας ἀνακηρύττων⁷⁴⁸, ἡ ὁ στεφανίτης⁷⁴⁹, ἡ τῇ δικαίᾳ τῶν πενήτων
 φροντίδι ὀπλιζόμενοι⁷⁵⁰, ἡ οἱ υφηγηταί⁷⁵¹, ἡ οἱ υφηγηταί τοῦ λόγου⁷⁵², ἡ οἱ
 τῆς ιερωσύνης ἀγιστεῖαν κεκληρωμένοι⁷⁵³, ἡ ὥσπερ ἰατρός ἀριστος τέχνη
 πρὸς συμμαχίαν τῆς ἀρρωστούσης φύσεως ὀπλισμένος⁷⁵⁴, ἡ ὁ διδούς [τὰ
 ἀχραντὰ μυστήρια]⁷⁵⁵, ἡ οἱ υφηγηταί⁷⁵⁶, ἡ οἱ τοῦ πράου τροπαιοῦχου
 φοιτηταί καὶ τοῦ οὐρανίου βασιλέως στρατιῶται⁷⁵⁷, ἡ ποιμένες⁷⁵⁸, ἡ οἱ
 εἰκότως τετυχηκότες τῆς τιμῆς [τῆς ιερωσύνης]⁷⁵⁹, ἡ οἱ νῦν τὸν διδασκαλικὸν

734 Ὁ ἱερός Πατὴρ ἐννοεῖ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ ὁποῖος ἄσκησε τὴν ἐξουσία τῆς ἐπισκοπῆς ἄψογα. Καὶ ὁ κληρικός οφείλει νὰ μιμεῖται τὸν Παῦλο καὶ νὰ ἀσκεῖ ἄψογα τὴν ἐξουσία αὐτή. Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 897.

735 Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

736 Παμπρεπίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σλη', P.G. 78, 920.

737 Ερμιογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 937-940.

738 Κατὰ τὸ μεταφραστὴ σημαίνει τὸ βοηθὸ τοῦ δάσκαλου. Ερμιογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 937.

739 ὁ. π. Ἀρσενουφίῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. π', P.G. 78, 1141. Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

740 Ερμιογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 937. Ἔγραμματος⁷⁴⁰ εἶναι ὁ δάσκαλος, ποὺ μαθαίνει γράμματα στοὺς μαθητές.

741 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξ', P.G. 78, 941. Σερήνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκστ', P.G. 78, 985. Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκβ', P.G. 78, 1521. Ἰέρακι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκγ', P.G. 78, 1524. Ποσειδῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοβ', P.G. 78, 1601.

742 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξ', P.G. 78, 941.

743 ὁ. π.

744 ὁ. π.

745 ὁ. π.

746 Ἀπολλωνίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξε', P.G. 78, 945.

747 Κατὰ τὸ μεταφραστὴ ἡ στεφανίτης⁷⁴⁷ εἶναι ὁ νικητής. Ὁ. π.

748 ὁ. π.

749 ὁ. π.

750 Παῦλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σοζ', P.G. 78, 953.

751 Θέωνι, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τίζ', P.G. 78, 981.

752 Σερήνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκε', P.G. 78, 985.

753 Ὅλη ἡ φράση σημαίνει κατὰ τὸ μεταφραστὴ ἡ οἱ ἐκλεγμένοι γιὰ τὸ λειτουργεῖν τῆς ιερωσύνης⁷⁵³. Σερήνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκστ', P.G. 78, 985.

754 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τλζ', P.G. 78, 997.

755 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τμ', P.G. 78, 1000.

756 Ερμιογένη ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τξβ', P.G. 78, 1016.

757 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Γ', ἀριθμ. το', P.G. 78, 1021.

758 ὁ. π. καὶ Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υ', P.G. 78, 1565.

759 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τπζ', P.G. 78, 1029.

εμπεπιστευμένοι θρόνον⁷⁶⁰, ὅτι διδάσκαλοι⁷⁶¹, ὅτι προεστώτες⁷⁶², ὅτι πατέρες⁷⁶³, ὅτι υφηγηταί⁷⁶⁴, ὅτι τη ευαγεστάτη ιερωσύνη σεμνυνόμενοι⁷⁶⁵, ὁ διδάσκαλος⁷⁶⁶, ὅτι κηρύττοντες⁷⁶⁷, ὅτι της ειρήνης βραβεύται⁷⁶⁸, ὅτι διδάσκαλοι⁷⁶⁹, ὅτι μεμαθηκότες ὅτι οὐκ ἀπὸ σημείων ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀπὸ της ἀγάπης τοὺς οικείους ἐχαρακτήρισε φοιτητάς⁷⁷⁰, ὅτι τοῦ σεπτοῦ θυσιαστηρίου διάκονοι⁷⁷¹, ὁ τίμιος ἐκεῖνος θίασος καὶ χορός⁷⁷², ὅτι οφθαλμοὶ ἐπισκόπου⁷⁷³, ὁ ὅλος οφθαλμός...ὡς τὰ ζῶα τὰ πολυόμματα, ἐπειδὴ καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκεῖνα μιμῆσαι ἐγγύτητι...βίω... λειτουργία⁷⁷⁴, ὅτι της σοφίας φοιτηταί⁷⁷⁵, ὅτι τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα ἐγκεχειρισμένοι⁷⁷⁶, ὅτι στεφανίται⁷⁷⁷, ὅτι (οἱ) ἡγεμόνες⁷⁷⁸, ὅτι ιερᾶσθαι λαχόντες⁷⁷⁹, ὅτι ιερωμένοι⁷⁸⁰, ὅτι οἰκονομοῦντες τὴν Πηλουσιωτῶν Ἐκκλησίαν⁷⁸¹, ὅτι της ἀρετῆς καὶ της κακίας ἀνχοῦντες εἶναι διαιτηταί⁷⁸², ὅτι τούτων [τῶν θείων χρησμών] ἐρμηνευταί⁷⁸³, ὡς περ οἱ ἀρίστοι τῶν ἀγαλματοποιῶν⁷⁸⁴, ὅτι της ἀρετῆς δημιουργοί⁷⁸⁵, ὅτι ἀρχεῖν λαχόντες⁷⁸⁶, ἡ κεφαλὴ, ἡ καθάπερ ἀκρόπολις τοῦ σώματος οὕσα, καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ τιμιωτάτων ἀνθρώποις αἰσθήσεων οικητήριον, οφείλουσα τοὺς ἐκ τοῦ σώματος ἀναπεμπομένους ἀθμοὺς πονηροὺς διοικῆσαι, καὶ εἰς τὸ δέον καθιστάν⁷⁸⁷,

760 Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τζδ', P.G. 78, 1033.

761 ὁ. π. Ἰσιδώρῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ζ', P.G. 78, 1056. Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ιη', P.G. 78, 1068. Φιλητρίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρκστ', P.G. 78, 1397.

762 Ζήνωνι μοναχῷ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. υη', P.G. 78, 1041.

763 Ἰσιδώρῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ζ', P.G. 78, 1056.

764 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ιη', P.G. 78, 1068. Φιλητρίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρκστ', P.G. 78, 1397.

765 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ιη', P.G. 78, 1065.

766 Ἀρσενουφίῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. π', P.G. 78, 1141. Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. δ', P.G. 78, 1328.

767 Ἀρσενουφίῳ ἀναγνώστῃ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. π', P.G. 78, 1141.

768 Κατὰ τὸ μεταφραστικὸν ὅτι βραβεύτης εἶναι ὁ κήρυκας. Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

769 ὁ. π.

770 ὁ. π.

771 Λούκιῳ ἀρχidiaκόνῳ Πηλουσιῶν, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1277.

772 ὁ. π.

773 ὁ. π.

774 ὁ. π.

775 Ουαλεντίνῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιη', P.G. 78, 1312.

776 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κα', P.G. 78, 1337.

777 Κατὰ τὸ μεταφραστικὸν εἶναι ὅσοι ἀθλητὲς στεφανώνονται ὕστερα ἀπὸ ἀσκήσεις, κόπους καὶ ἰδρώτες. Διδύμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κη', P.G. 78, 1341.

778 ὁ. π.

779 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. λζ', P.G. 78, 1349.

780 ὁ. π.

781 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. οθ', P.G. 78, 1373.

782 Κατὰ τὸ μεταφραστικὸν ὅτι διατητής εἶναι ὁ κριτής. Παύλῳ πρεσβυτέρῳ ἀναχωρητῇ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρλα', P.G. 78, 1400.

783 Ἐπιφανίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ροζ', P.G. 78, 1429.

784 Ευαγγελίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1444.

785 Ευαγγελίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρπη', P.G. 78, 1444-1445.

786 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σκε', P.G. 78, 1468.

787 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σμθ', P.G. 78, 1481.

ὅτι διδάσκοντες⁷⁸⁸, ὁ υφηγητής⁷⁸⁹, ὅτι ἐξηγηταί⁷⁹⁰, ὅτι τὴν ιερωσύνην
 ἐστεμμένοι⁷⁹¹, ὅτι ἐγχειρισθέντες⁷⁹², ὅτι παρ' αὐτοῦ [τοῦ Χριστοῦ]
 τιμηθέντες⁷⁹³, προχειρισθέντες⁷⁹⁴, ὅτι [πάθη] τῶν ἄλλων πειρώμενος
 διορθοῦν⁷⁹⁵, ὥσπερ τις ἰατρός...τα [έλκη] τῶν πέλας θεραπεύειν
 ἐπιχειροίη⁷⁹⁶, ὅτι ἐστεμμένοι τὴν ιερωσύνην⁷⁹⁷, ὁ παραινέτης⁷⁹⁸, ὁ
 ἡγησόμενος⁷⁹⁹, ὅτι νυν τὸν διδασκαλικὸν θρόνον ἐπανηρημένοι⁸⁰⁰,
 ὁ φάσκοντες ἐκείνου [τοῦ Παύλου] εἶναι διάδοχοι⁸⁰¹, ὁ θεῖος ἀνδρὸς [τοῦ
 Παύλου] διάδοχοι⁸⁰², ὁ κυβερνήτης [νηός]⁸⁰³, ὅτι τὴν τῆς ιερωσύνης
 ἐστεμμένοι λειτουργίαν⁸⁰⁴, ὅτι ἡγεμόνες⁸⁰⁵, ὁ κλήρος⁸⁰⁶, ὅτι περιφέροντες
 τὸ μέγιστον καὶ θεῖον τρόπαιον, ὅπερ ὁ Σωτὴρ δεῦρο ἐπιφοιτήσας κατὰ τοῦ
 διαβόλου ἐστήσῃ⁸⁰⁷, ὅτι τοῦ καλλινίκου βασιλέως αὐχούντες εἶναι
 στρατιῶται καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ ὄνομα ὥσπερ ἀξίωμα μέγα, ὥσπερ οὖν καὶ ἐστὶ,
 περιφέροντες⁸⁰⁸, ὥσπερ ἰατροί⁸⁰⁹, ὁ λιμένες⁸¹⁰, ὅτι ταύτην [τὴν
 ιερωσύνην] λαχόντες⁸¹¹, ὅτι τῆς Ἐκκλησίας παιδευταί⁸¹², ὅτι διὰ τὸ ὄνομα
 τοῦ Σὸν [τοῦ πάντων Δεσπότη] ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀτίμων λαμπροὶ καὶ περίβλεπτοι
 γεγονότες⁸¹³, ὅτι τυχόντες ἱερατικῆς τιμῆς⁸¹⁴, ὁ κλήρος⁸¹⁵, ὅτι τὰς χερσὶ
 τῶν ἱερῶν ἀπτόμενος μυστηρίων⁸¹⁶.

788 Ουρανίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σξγ', P.G. 78, 1489.

789 Ηλία διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σξε', P.G. 78, 1492.

790 ὁ.π.

791 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. σξη', P.G. 78, 1493.

792 ὁ.π.

793 Νεῖλω, βιβλ. Ε', αριθμ. σοβ', P.G. 78, 1496.

794 Κατὰ τὸ μεταφραστὴ ἡ λέξι σημαίνει τὸν χειροτονημένο. Ὁ. π.

795 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σοε', P.G. 78, 1496-1497.

796 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σοε', P.G. 78, 1497.

797 Πέτρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σοη', P.G. 78, 1500.

798 Ηρακλείδῃ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σς', P.G. 78, 1504.

799 Ὁλη ἡ φράσι που εἶναι ὅτι ὁ ἡγησόμενος οὐκ ἔχοντες ἀναφέρεται στοὺς λαϊκοὺς καὶ σημαίνει ὅτι ἀν καὶ δὲν ἔχουν αὐτὸν που θὰ τοὺς καθοδηγήσει. Ἰωσήφ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σςζ', P.G. 78, 1509.

800 Ἡ φράσι δηλώνει ὅσους διάλεξαν τὸ θρόνον τοῦ διδασκάλου. Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Ε', αριθμ. σςθ', P.G. 78, 1512.

801 ὁ.π.

802 ὁ.π.

803 Ἰέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκβ', P.G. 78, 1521.

804 Ἰέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκγ', P.G. 78, 1521.

805 ὁ.π.

806 Ἀνδρομάχῳ κόμητι, βιβλ. Ε', αριθμ. τμβ', P.G. 78, 1536.

807 Θεογνώστῳ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τξζ', P.G. 78, 1545-1548.

808 Θεογνώστῳ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τξζ', P.G. 78, 1548.

809 Μηνά διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. τοστ', P.G. 78, 1552.

810 Ολόκληρη ἡ φράσι ἔχει ὡς ἐξῆς: ὅτι τοὺς [ἐρωτώντας...κάμνοντας] πρὸς αὐτοὺς [διδάσκοντας]...ἰατροὺς] ὥσπερ εἰς λιμένας καταφεύγοντας. Ὁ. π.

811 Κύρῳ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

812 Ὁ Παιδευτής εἶναι ὁ δάσκαλος. Ζωσίμῳ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκστ', P.G. 78, 1577.

813 Μαρτινιανῳ, Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Ευσταθίῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. υοστ', P.G. 78, 1604.

814 Ολόκληρη ἡ φράσι, που εἶναι ὅτι παρ' ἀξίαν τυχόντες ἱερατικῆς τιμῆς, ἔχει ἀρνητικὴ σημασία. Ουάλεντι, βιβλ. Ε', αριθμ. φλε', P.G. 78, 1629.

815 Σερήνῳ τριβούνῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. φξδ', P.G. 78, 1640.

816 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', P.G. 78, 1645.

2. Τα απαιτούμενα προσόντα του υποψήφιου ιερέως

Προσέξαμε παραπάνω την αξία και τη σπουδαιότητα της ιερωσύνης, αλλά και το κοπιώδες και το επικίνδυνο έργο του ιερέως. Είδαμε τον άγιο Ισίδωρο να δανείζεται λέξεις και εικόνες από τη στρατιωτική ζωή, για να περιγράψει το έργο του κληρικού. Ο στρατιώτης, πριν ξεκινήσει η μάχη, πρέπει να φέρει πάνω του όλα τα απαραίτητα και χρήσιμα όπλα · έτσι και ο υποψήφιος κληρικός, για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες και στις απαιτήσεις του έργου του, πρέπει, πριν ξεκινήσει την αποστολή του, να είναι οπλισμένος με πλήθος “όπλων”. Αλλά επειδή “ουκ έστιν ημίν η πάλη προς αίμα και σάρκα, αλλά προς τας αρχάς, προς τας εξουσίας, προς τους κοσμοκράτορας του σκότους του αιώνου τούτου, προς τα πνευματικά της πονηρίας εν τοις επουρανίοις”, ο ιερεύς πρέπει να έχει ενδυθεί πνευματικά όπλα, “την πανοπλίαν του Θεού”⁸¹⁷. “Έν σαρκί γαρ περιπατούντες ου κατά σάρκα στρατευόμεθα. Τα γαρ όπλα της στρατείας ημών ου σαρκικά, αλλά δυνατά τω Θεώ προς καθαίρεσιν οχυρωμάτων”⁸¹⁸. Αυτά τα πνευματικά όπλα γνωρίζει ο ιερός Πατήρ με τη βοήθεια της Θείας Χάριτος και της Αγίας Γραφής. Επιπλέον “χάρη στην οξυδέρκεια και στην εμπειρία του ο άγιος Ισίδωρος ορίζει ορισμένους κανόνες, για το πότε να χειροτονούνται οι κληρικοί και πώς να ευδοκιμούν στο διακόνημά τους”⁸¹⁹.

α'. Το πλήθος των αρετών που καθορίζει ο απόστολος Παύλος

Το ιερατικό έργο ασφαλώς δεν είναι κάτι που κάθε άνθρωπος αξίζει ή μπορεί να κάνει. Αυτό τονίζεται ιδιαίτερα στις επιστολές του ιερού Πατρός. Οι κανόνες που θέσπισε ο απόστολος Παύλος αποτελούν το αλάνθαστο κριτήριο για την καταλληλότητα του υποψηφίου κληρικού. Αυτό συμβουλεύει σε λαϊκό που ήθελε να χειροτονηθεί. “Ουκ έστι των τυγχανόντων επισκοπής εράν, ω θαυμάσιε, αλλ’ ών ο βίος εκ των Παύλου νόμων ιθύνεται. Ει σουν εκείνην εν σεαυτώ θεωρείς την ακρίβειαν, ίθι ασμένως προς την του τοσούτου ύψους ανάβασιν. Ει δε ου πρόσσεστί σοι αύτη, μέχρις αν κτήση, μη ψάψεις των αψαύστων. Πρόσεχε πυρί προσεγγίζειν την ύλην δαπανώντι”⁸²⁰. Ερμηνεύοντας την παραπάνω επιστολή του ή μάλλον την περικοπή του αποστόλου, βλέπει μία προς μία τις προϋποθέσεις και τα τάλαντα που ζητά ο πρωτοκορυφαίος απόστολος από τον υποψήφιο. Εξ αρχής τονίζει ότι δεν είναι όλοι κατάλληλοι για αυτό το μεγάλο λειτούργημα. “Γέγραπται, ‘Ει τις επισκοπής ορέγεται, καλού έργου επιθυμεί’... Μάλιστα γαρ και προ της ερμηνείας, δεινά τα επόμενα τοις ειρημένοις, αναστείλαι τους πολλούς της τοιαύτης επιθυμίας. Ου γαρ πάντων το δύνασθαι τοιαύτης αρχής αντιλαβέσθαι, ήτις και βασιλείας εστί υψηλότερα (η μεν γαρ τα θεία, η δε τα επίγεια διέπει πράγματα), αλλ’ ολίγων κομιδή, οι τοσούτων των αρχομένων δίκαιοι αν είεν διαφέρειν, όσον οι ποιμένες των προβάτων, ίνα μηδέν είπω πλέον. Τί σουν φησί;

817 Εφ. 6, 11-12.

818 Β' Κο. 10, 3-4.

819 Κ. Φούσκα, “Η ιερωσύνη”, σ. 533.

820 Λεοντίω, βιβλ. Α', αριθμ. ρδ', Ρ.Γ. 78, 253.

‘Δεῖ οὖν τον ἐπίσκοπον⁸²¹ ἀνεπίληπτον εἶναι, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδασκικόν, ἀνεξίκακον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, ἀλλ’ ἐπιεικὴ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, του ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος (εἰ δε τις του ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται;), μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθείς εἰς κρίμα ἐμπέση του διαβόλου’’. Κατόπιν ὁ ἅγιος τοποθετεῖ τους σύγχρονους του ἱερεῖς δίπλα στη λυδία λίθο των παύλειων νόμων. ‘‘Τί τούτων κατορθώσαντες οἱ πολλοί, ὧν εἰς καὶ αὐτός τυγχάνεις, ἐρώσι πράγματος αὐτοῖς ἀνεφίκτου; Ἀνεπίληπτον ἔχουσι βίον; Ἀλλὰ τοσαύτη πρόσεστιν αὐτοῖς νήψις, ὡς ἀκοίμητον ἔχειν το της ψυχῆς ὄμμα; Ἀλλὰ σωφροσύνη τοσούτον διέλαμψαν, ὡς μὴ μόνον σώας ἔχειν τας φρένας, ἀλλὰ καὶ τους οἰστρώντας καὶ μαινομένους περὶ τας ἀκαθάρτου μίξεις, καὶ σιγώντας σωφρονίζουσιν; Κοσμιότης δε αὐτοῖς τοσαύτη πρόσεστιν, ὡς καὶ ἀπὸ του βαδίσματος καὶ ἀπὸ του βλέμματος καὶ ἀπὸ της φωνῆς καταπλήττειν δύνασθαι τους ὁρώντας; Ὡς γὰρ ἀγαλμα φιλοσοφίας ἀπάσης τους την ἐπισκοπὴν λαχόντας πανταχοῦ φαίνεσθαι χρή. Ἀλλὰ φιλόξενοι τοσούτον εἰσιν, ὡς καὶ τους ἀγνώτας πένητας οἴκαδε καλεῖν ἐστιασομένους; Ἀλλὰ τον διδασκαλικόν οὕτως ἐκ μελέτης κατῴρθωσαν λόγον, ὡς καὶ την ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπιφοιτῆσαι χάριν καὶ πηγὰς λόγων πνευματικῶν ἐν τη γλώσσει κατοικήσαι; Ἀλλ’ ἐπιεικεία τοσαύτη διαλάμπουσιν, ὡς κατὰ μηδενὸς μηδεπώποτε πεπαρωνηκένοι; Ἀφιλάργυροι δε τοσούτον εἰσιν, ὡς καὶ τα δικαίως προσόντα τοῖς δεομένοις διανείμει; Ἀλλ’ ἀνεξίκακοι τοσούτον εἰσιν, ὡς καὶ τους εἰκὴ υβρίζοντας καὶ αἰτιωμένους φέρειν; Τάλλα δε αὐτοῖς πρόσεστι πλεονεκτήματα, ἃ τον ἀρίστον ποιμένα ὑπογράφων ὁ Παῦλος ἐξέφρασε;’’⁸²².

Με αὐτὰ τα προτερήματα ἐκλέγονταν οἱ ποιμένες στα ἀποστολικά χρόνια. ‘‘Ὅ τους ἀποστόλων συλλόγους ὡς φωστήρας πανταχοῦ της οἰκουμένης πεποίηκε, νυν ραθυμηθέν, συγχύσεως ἐνέπλησε τας Ἐκκλησίας. Τί δε ἐστί τούτο; Φράσω μετὰ παρρησίας · καὶ γὰρ οὐδ’ ἀν ἄλλως δυναίμην · ὅτι τότε μὲν οἱ φιλάρετοι εἰς ἱερωσύνην προήγοντο, νυνὶ δε οἱ φιλάργυροι. Τότε οἱ φεύγοντες το πρᾶγμα δια το μέγεθος της ἀρχῆς, νυν δε οἱ ἐπιτηδώντες τῷ πράγματι δια το μέγεθος της τρυφῆς. Τότε οἱ ἀκτημοσύνη ἐκουσίῳ ἐναβρυνόμενοι, νυνὶ δε οἱ πλεονεξία ἐκουσίῳ χρηματιζόμενοι. Τότε οἱ προ οφθαλμῶν ἔχοντες το θεῖον δικαστήριον, νυνὶ δε οἱ μηδέ ἐννοιαν τούτου ἔχοντες. Τότε οἱ τύπτεσθαι, νυν δε οἱ τύπτειν ἐτοιμοί. Καὶ τί δεῖ τα πολλὰ λέγειν; Μεταπεπτωκένοι λοιπόν το ἀξίωμα ἔδοξεν ἀπὸ ἱερωσύνης εἰς τυραννίδα, ἀπὸ ταπεινοφροσύνης εἰς υπερηφανίαν, ἀπὸ νηστείας εἰς τρυφήν, ἀπὸ οικονομίας εἰς δεσποτεῖαν. Οὐ γὰρ ὡς οἰκονόμοι ἀξιούσι διοικεῖν, ἀλλ’ ὡς δεσπότης σφετερίζεσθαι’’⁸²³.

821 Εἶπαμε καὶ παραπάνω ὅτι ὅσα συνιστᾷ ὁ ἀπόστολος Παῦλος στον ἐπίσκοπο τα ἴδια ἀπευθύνει καὶ στον πρεσβύτερο, ἀλλὰ καὶ στο διάκονο. Αὐτό ἀποτελεῖ σπουδαία διδασκαλία του ἱεροῦ Χρυσοστόμου. ‘‘Διαλεγόμενος [ὁ Παῦλος] περὶ ἐπισκόπων καὶ χαρακτηρίσας αὐτοὺς καὶ εἰπὼν τίνα μὲν ἔχειν, τίνας δε ἀπέχεσθαι χρή, καὶ το των πρεσβυτέρων τάγμα ἀφείξ, εἰς τους διακόνους μετεπήδησε. Τί δήποτε; Ὅτι οὐ πολὺ το μέσον αὐτῶν καὶ των ἐπισκόπων. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ διδασκαλίαν εἰσὶν ἀναδεγμένοι καὶ προστάσαν της ἐκκλησίας · καὶ ἃ περὶ ἐπισκόπων εἶπε, ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἀρμόττει. Τη γὰρ χειροτονία μόνη υπερβεβήκασι, καὶ τούτῳ μόνον δοκοῦσι πλεονεκεῖν τους πρεσβυτέρους. ‘Διακόνους ὡσαύτως’. Τουτέστι, τα αὐτὰ δεῖ, φησὶν, ἔχειν καὶ αὐτοὺς’’ (Ι. Χρυσόστομος, Ὑπόμνημα, P.G. 62, 553).

822 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σιστ’, P.G. 78, 896.

823 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. κα’, P.G. 78, 1337.

β'. Το ανεπίληπτον, τα πολλά θεία χαρίσματα και τα καλά έργα

Απαραίτητα προσόντα του υποψηφίου είναι το ανεπίληπτο, τα πολλά θεία χαρίσματα και τα καλά έργα. Ὅτι τον διδασκάλους πρέποντα βίον μεταδιώκοντες υφηγηταί, μη μόνον μέμψεως κρείττους εαυτούς διατηρείτωσαν, αλλά και θείοις πλεονεκτήμασι πλουτεῖτωσαν. Το μεν γὰρ και των τυχόντων ἐστί, το δε των ἀκρων εἰς ἀρετήν, οἱ, κὰν μηδὲν φθέγγωτο, τρανοτέρα φωνῆς ἡσυχία τοὺς φοιτητάς παιδεύουσιν, οὐ τὰς ἀκοάς αὐτῶν τέρποντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς φωτίζοντες. Οἱ γὰρ λόγων πλεον μηδὲν προσεῖναι τῷ διδασκάλῳ νομίζοντες, καὶ τὰς ἀκοάς ἐνοχλοῦσι καὶ γέλωτα οφλισκάνουσιν, οἱ δε τοῖς ἔργοις ἀστράπτοντες, κὰν σιγὴν ἀσκήσωσι, τὰς των θεωμένων παιδεύουσι ψυχὰς. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἄρα ὅπερ ἐπεζήτησας μαθεῖν, Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἰερουσαλήμ'. Πολλοὶ μεν γὰρ οἱ δια των λόγων ἐνοχλοῦντες, ολίγοι δε οἱ δια των ἔργων παιδεύοντες, οἷς καὶ το ἱεράσθαι μάλιστα προσήκει⁸²⁴.

γ'. Η ἀρετή, ἡ περιφρόνηση των ἐπιγείων καὶ ὁ θεῖος ἔρωτας.

Επιβάλλεται ἐπίσης, προκειμένου να θεωρηθεῖ ἓνα πρόσωπο ἐκλέξιμο γιὰ τὴ θέση τοῦ ἱερέως, νὰ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κάθε θνητὴ κηλὶδα καὶ νὰ ἔχει ἀφιερωθεῖ ἀπόλυτα στὸ Θεῖο. Με ἄλλα λόγια πρέπει νὰ ἔχει τὰ προσόντα τῆς ἀρετῆς, τῆς περιφρόνησης των ἐπιγείων καὶ τὸ θεῖο ἔρωτα.

Κατὰ τὸν ἅγιον Ἰσίδωρο τὸ βιβλίον των Παροιμιῶν διδάσκει τὴν ἀρετὴν, ὁ Ἐκκλησιαστής τὴν καταφρόνηση των ἐγκοσμίων καὶ τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων τὸ θεῖο ἔρωτα. Αὐτὰ ὅμως διδάσκει καὶ ἡ εἰσοδος καὶ ἡ παρουσία τοῦ Ἰουδαίου ἀρχιερέα στὰ Ἅγια των Ἀγίων. Μόνον ἐκεῖνος ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἰουδαίους εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ βρεθεῖ στὸ ἱερότερο σημεῖο τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομώντα, διότι διέθετε ἀρετὴν, ἀποξένωση ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ θεῖο ἔρωτα. Ὅτι γὰρ, μᾶλλον δε ριψοκίνδυνον καὶ παρὰ τοὺς μυστικούς θεσμούς τοῖς ἀδύτοις ἐπιτηδάν, τοὺς μηδὲ των προθύρων ἀξίους. Ὡστερ γὰρ ἐν τῷ ναῷ τὰ μεν ἔξω πάσι εἰσι βᾶσιμα, τὰ δ' ἐνδον ἱερά, ὅσα τῷ περισχοινίσματι περιεῖληπτο, βατά ὄντα, τοῖς πολλοῖς ἀνιέροις καὶ βεβήλοις ἀβάτα ἦν, τὰ δε ἐνδον ἱερῶν ἱερώτερα καὶ ἁγίων Ἅγια, οἷς οὐδὲ τὸν ἀνεπίληπτον ἔχουσι βίον ἐπιβῆναι ἦν θέμις, ἀλλὰ τῷ ἀρχιερεὶ μόνῳ, τῷ εαυτὸν δηλονότι ἀφιερῶσαντι καὶ πᾶσαν θνητὴν ἀποσεισαμένῳ κηλίδᾳ...Οἱ γὰρ ἔξω περιρραντηρίων εἶναι οφείλοντες, εἰ φιλονεικήσειαν, μὴ μεμνημένοι τῆς θεῆς τελετῆς, ριψοκινδύνως ἐπικωμάσαι, δίκην δώσουσι τὴν ἐσχάτην⁸²⁵.

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ἐστειλε τοὺς λόγους Περί Ἱερωσύνης τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου σὲ ἓναν λαϊκὸν, ὁ οὗτος φαίνεται νὰ εἶχε κατὰ νουν τὴ χειροτονία, ἐνῶ ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ ἔλειπε ὁ θεῖος ἔρωτας. Ἡ μελέτη των περὶ ἱερωσύνης λόγων τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου φέρνει αὐτὸ τὸ θεῖο ἔρωτα στὴν

824 Θεογνώστω πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. α', P.G. 78, 456.

825 Ἰσίδωρῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. μ', P.G. 78, 1089-1092.

ψυχή. Ἐγὼ μὲν τὴν βίβλον, ἣν ἐζήτησας, πέπομφα, καὶ καρπὸν ἐξ αὐτῆς δια σου περιέμενον, ὅς παρὰ πάντων συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστὶ καρδία, ἣν ἐπῆλθεν ἡ ταύτης ἀνάγνωσις, καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα, σεπτὴν μὲν τὴν ιερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως δὲ αὐτὴν διέρχεσθαι διδάξασα⁸²⁶.

Ἡ ιερωσύνη ἀποτελεῖ τὸ ἐπαθλὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν θεσμῶν · ἡ ἀρετὴ βέβαια κατακτιέται με δυσκολία καὶ μύριους ἀγῶνες καὶ κόπους καὶ οἱ θεσμοὶ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν ὀρθὴ πολιτεία. Ἐμὴ τοὺς μὸλις καὶ διὰ μυρίων ἀγῶνων ἀρετὴν κατορθώσαντας καὶ εἰς τὴν εὐαγεστάτην ιερωσύνην τελέσαντας ἀπὸ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπιπηδήσαντων αὐτὴ χαρακτηρίζε, ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἀνακῆρυττε, τούτους δὲ ἀποκῆρυττε. Τοῖς γὰρ μὴ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τα αὐτὰ ἤκουσιν, οὐχ ὁμοίως προσενεκτέον, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀρετῆς ἄθλον τὴν ιερωσύνην ἐσχηκότας ἐγκωμιαστέον καὶ μακαριστέον, τοὺς δὲ ἐπιπηδήσαι αὐτὴ τολμήσαντας, τόδ' ὅπως φράσω, αἰτιατέον καὶ ἐλεητέον, ὅτι τὴν φέρουσιν οδὸν ἐπὶ τὴν θεῖαν λειτουργίαν παριδόντες καὶ τὴν ὀσιωτάτην καὶ εὐαγεστάτην ἐν πολλῷ χρόνῳ τῶν φιλαρέτων πόνων ὑπομονὴν ἀτιμάσαντες, θεσμούς τε καὶ τὰς ἄλλας ἀγιστείας τὰς ὑπὸ τῆς ὀρθῆς πολιτείας παρωσάμενοι, ἀποχρώσαν ἐνόμισαν ἑαυτοῖς τὴν χειροτονίαν, δι' ἣν καὶ μόνην ἐναβρυνόμενοι, κατὰ τῶν ὀρθῶς βιούντων ἐπιφύονται⁸²⁷.

Αὐτὸ τὸ σπουδαιότατο ἀγαθὸ τῆς ἀρετῆς συν τοῖς ἄλλοις βρῆκε ὁ Χριστὸς στὸν Παῦλο καὶ τὸν κάλεσε γιὰ τὸ ἀποστολικὸ ἔργο. Ἐκεῖνος ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος', περὶ Παύλου φησὶν ὁ Χριστὸς, ὅτε τὸ ἀποστολικὸν αὐτῷ κήρυγμα ἐνεχείρισεν. Οὐ γὰρ ἀν, ὑπὲρ ἧς τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν Ἐκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλῳ μὴ μέλλοντι τὴν ἀρετὴν ἀντίρροπον συνοίσειν τῇ χάριτι, ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐποιεῖτο τὴν μαρτυρίαν, μὴ συμβαίνουσιν ὁρῶν αὐτοῦ τὴν προθυμίαν τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος. Τρέχειν γὰρ τὸ κήρυγμα πανταχοῦ ἐβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ τῶν κηρυττόντων νευρούμενον. Τὰ μὲν γὰρ σημεῖα καὶ ὑπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηράν, βίος δὲ ὀρθὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου ἐμφράττει τὸ στόμα⁸²⁸.

Δεν ἀρκεῖ ὅμως ὁ υποψήφιος νὰ ἔχει ἀρετές, ἀλλὰ πρέπει νὰ βρίσκεται στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀρετῆς · αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ μέμψεις καὶ πλούσιος σὲ θεῖα χαρίσματα. Ὅτι τὸν διδασκάλους πρέποντα βίον μεταδιώκοντες ὑφηγηταί, μὴ μόνον μέμψεως κρείττους ἑαυτοὺς διατηρεῖτωσαν, ἀλλὰ καὶ θείοις πλεονεκτήμασι πλουτεῖτωσαν. Τὸ μὲν γὰρ καὶ τῶν τυχόντων ἐστὶ, τὸ δὲ τῶν ἀκρῶν εἰς ἀρετὴν, οἱ, κὰν μὴδὲν φθέγγετο, τρανοτέρῳ φωνῇ ἡσυχία τοὺς φοιτητὰς παιδεύουσιν, οὐ τὰς ἀκοὰς αὐτῶν τέρποντες, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς φωτίζοντες. Οἱ γὰρ λόγων πλεον μὴδὲν προσεῖναι τῷ διδασκάλῳ νομίζοντες, καὶ τὰς ἀκοὰς ἐνοχλοῦσι καὶ γέλῳτα ὀφλισκάνουσιν, οἱ δὲ τοῖς ἔργοις ἀστράπτοντες, κὰν σιγὴν ἀσκήσωσι, τὰς τῶν θεωμένων παιδεύουσι ψυχὰς. Καὶ τοῦτ' ἐστὶν ἄρα ὅπερ ἐπεζήτησας μαθεῖν, Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ'. Πολλοὶ μὲν γὰρ οἱ διὰ τῶν λόγων ἐνοχλοῦντες, ὀλίγοι δὲ οἱ διὰ τῶν ἔργων παιδεύοντες, οἱς καὶ τὸ

826 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνστ', P.G. 78, 288.

827 Δωροθέῳ λαμπροτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοθ', P.G. 78, 1553.

828 Ἀρσενουφίῳ ἀναγνώστη, βιβλ. Δ', ἀριθμ. π', P.G. 78, 1141.

ιεράσθαι μάλιστα προσήκει⁸²⁹.

Σε παραμυθητική και εγκωμιαστική επιστολή του για κεκοιμημένο λαϊκό⁸³⁰ ο άγιος Ισίδωρος αναφέρεται στα χαρίσματα του αποθανόντος. Τονίζει μάλιστα ότι χάρη στις σπάνιες αρετές του από όλους εθεωρείτο άξιος για την ιερωσύνη. Ας δούμε όμως ποιες αρετές κοσμούσαν την ψυχή του παρ' ολίγον ιερέως, οι οποίες επομένως πρέπει να αποτελούν τα απαραίτητα προσόντα του υποψηφίου κληρικού. Ὁ μακάριος Τιμόθεος...ου γαρ ως έτυχε ο ανήρ ενθάδε βίον διήθλησεν, αλλ' ανδρείως και γενναίως, και παρά πάντων επί ταις αριστείαις ανακηρυττόμενος, πάσης μεν ευφημίας κρείττων ών, τοις δε κατά δύναμιν επαίνοις στεφανούμενος. Ὀντως γαρ ήν ανάκτορον μεν σωφροσύνης, εστία δε φρονήσεως, ακρόπολις δε ανδρείας, μητρόπολις δε δικαιοσύνης, και ταμειόν μεν φιλανθρωπίας, τέμενος δε ημερότητος, και συλλήβδην ειπείν, πασών των αρετών θησαυρός. Ούτω γαρ εκάστην εκτήσατο, ως αν έτερος μίαν τινά κτήσασθαι περί πολλού εποίησατο. Των γαρ υπερκοσμίων εραστής γενόμενος, επήδα προς τον αιθέρα τω λογισμώ, και τα ουράνια επολυπραγμόνει, και των επιγείων ημέλει. Ηδονήν γαρ αληθεστάτην, και χριστιανοίς πρόεπουσαν, την σωφροσύνην εικότως υπειληφώς, γαστρός και των μετά γαστέρα παθών τυραννικώς εκράτησε, τη μεν την αυτάρκειαν νομοθετήσας, τοις δε ουδέ πετρυξασθαι συγχωρήσας. Εντεύθεν πανταχόθεν διήγγελεν η φήμη το κλέος, και εν τοις απάντων στόμασι ήν, και πάντες ήλπιζον λαμπροτέρας αυτόν, ει αρχής επιλάβοιτο εκκλησιαστικής, πέμψειν της αρετής τας ακτίνας. Αλλ' ώσπερ αγαθός αθλητής, ποθούντων έτι των θεατών, εις τας ουρανίους αυλάς στεφθησόμενος απέπτη, καταλείψας ενθάδε, ώσπερ εντάφιον, δόξαν και μνήμην και τον παρά πάντων έπαινον. Τίς τοιγαρούν τον τοιούτον εγκωμιάσαι βουλόμενος, κάν επ' ολίγον της αξίας εφάψοιτο; Τίς επαινέσαι θέλων, ου, κατόπιν της υποθέσεως απολειφθείς, εαυτόν αιτιάσοιτο, ως πράγματι αμηχάνω εγχειρίσας; Τίς την πραότητα και το μειλίχιον, και την προς άπαντας μεν, μάλιστα δε προς τους φιλαρέτους αιδώ, λόγοις επιχειρήσας υπογράψαι, ουχ εαυτόν μέμψοιτο, μηδέν ευρίσκων ειπείν της αληθείας εφάμιλλον; Ούτω γαρ τους συνόντας ήρει, ως εις τον της φιλίας θεσμόν αυτώ νέμεσθαι τα πρωτεία. Υψηλός μεν γαρ ήν τη αρετή, ταπεινός δε τω φρονήματι, και πράος μεν εν ταις συντυχίαις, οξύς δε εν ταις εννοίαις, και πολύς μεν εν ταις ευεργεσίαις, ταχύς δε εν ταις παρακλήσεσιν. Ὁ δε με καταπαύσαι βουλόμενον ουκ εά, τούτο ρητέον, ότι την ελεημοσύνην διαφερόντως αγαπών, το λαθείν φιλανθρωπεύόμενος εθηράτο, ευ ειδώς, ότι τούτο μάλιστα εστιν ελεημοσύνη...Ο δε αοίδιμος εκείνος ουχί τω παρέχειν μόνον, αλλά και το λανθανόντως τούτο διαπράττεσθαι, τους εις την κάμινον της πενίας τυγχάνοντας εδρόσιζεν. Αλλά τί κάμνω, πέλαγος αγαθών ευτελεί λόγω ανυμνήσαι πειρώμενος;'. Κλείνει ο συγγραφέας την επιστολή με δυο προτροπές προς τον παραλήπτη της, ο οποίος σημειωτέον ανήκε στον κατώτερο κλήρο (ήταν αναγνώστης) και ίσως υποψήφιος ιερέυς: Ὁ αυτός δε της λύπης της επ' αυτώ παυσάμενος, τίμα τον άριστον εκείνον τη τιμήσει της αρετής⁸³¹. Εδώ λοιπόν ο άγιος μάς παρουσιάζει εμμέσως πλην σαφώς ένα

829 Θεογνώστω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. α', P.G. 78, 456.

830 Αλλού γράφει ότι ανήκε στον κατώτερο κλήρο ως αναγνώστης (Θεογνώστω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ρνε', P.G. 78, 609).

831 Θεοφίλω αναγνώστη, βιβλ. Β', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 604-608.

πρότυπο και υπόδειγμα της κατά Θεόν ανάδειξης στο αξίωμα του ιερέα. Δύο είναι τα "κόσκινα" από τα οποία πρέπει να περάσει ο υποψήφιος, για να οδηγηθεί στο ιερό Θυσιαστήριο: το πρώτο είναι να έχει γίνει θησαυροφυλάκιο όλων των αρετών και το δεύτερο, το οποίο αποτελεί αποτέλεσμα του πρώτου, να τον καλέσει ο ευσεβής λαός του Θεού.

Είναι μάλιστα τόσο φοβερό το αμάρτημα τής από άκριτη τόλμη και όχι από αρετή εισόδου στην ιερωσύνη που θα προκαλέσει στους νεωτερίζοντες κληρικούς θρήνους και καθαίρεση. "τοῖς νεώτερά τινά εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς βουλευούσι, λέγε ὡς οἰμώζονται κανταύθα κακείσε, εἰ μὴ τοῦ νεωτερισμοῦ λήξειαν. Ὡσπερ γὰρ συν αὐλογία ἤρθησαν, τόλμη ακρίτω μάλλον ἐπαρθέντες εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ἢ ἀξιώσεως δικαία κρίσει, οὕτω, κατὰ τὸ εἶκος, καὶ καθαيرهθῶσονται πάλιν. Ἀσθενὲς γὰρ αἰεὶ τὸ παρ' ἀξίαν, καὶ τῶν κατὰ τόλμαν ἀλόγιστον ἐπαιρομένων οὐδὲν βέβαιον, ταχείαν δὲ ἔχει τὴν μεταβολήν, εἰ μὴ συν αὐτῇ γίγνοιτο"⁸³². Εἰς τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγίου ἐν τῇ ἐκτετατῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Πηλουσίου "ἐπὶ δὲ τὴν ιερωσύνην οὐχ ὁ τῆς ἀρετῆς ἀνάπλεως ἔλκεται, ἀλλ' ὅστις πλούτῳ κομῶν, χρυσῶ τὴν ἀξίαν ἀγοράσαι προήρηται, καὶ τῆς ἀνωτάτης ἡ πονηρίας ἐμπλεῶς"⁸³³.

δ'. Η αυτοκυριαρχία

Ἄξιος γὰρ νὰ ποιμαίνει τὰ λογικὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐπίσης ὁποῖος διακρίνεται γὰρ τὴν αὐτοκυριαρχία τοῦ, γὰρ "τὸ ἀρχεῖν ἐαυτοῦ δύνασθαι"⁸³⁴. "Ἰσθί, τιμιάτατε, ὅτι ἐν παντί μεν τῷ βίῳ, μάλιστα δὲ νῦν, ἐπιβαίνων τοῖς ὅροις τῆς δοξάσης μεν εἶναι ἀρχῆς, οὐσης δὲ λειτουργίας, δίκαιος ἀν εἰς κολάζειν τὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας, ὥστε μηδενὸς τῶν παρὰ τοῖς ὑπηκόοις φαύλων ἡττάσθαι. Καὶ γὰρ αἰσχιστον εἶ, τοῖς ἀρχομένοις ἐπιτάττειν βουλόμενος, φωραθείης μηδὲ σαυτοῦ ἀρχεῖν δυνάμενος"⁸³⁵. "Οὐ μόνον γὰρ οὐδὲν ἀνύσει [ὁ ραθύμως βιούς], ἀλλὰ καὶ κωμωδίας ὑπόθεσις γενήσεται, κατορθῶσαι ἐν ἄλλοις πειρώμενος, ἅπερ αὐτὸς οὐ κατόρθωσεν. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστὶ τῶν ἀλλοτρίων κρατῆσαι παθῶν, τὸν τῶν οἰκείων μὴ περιγενόμενον"⁸³⁶. "Κομιδὴ γελοίων, ἐτέρων ἀρχεῖν ἐπιχειρεῖν, τὸν ἐαυτοῦ ἀρξαι μὴ δυνηθέντα. Ὁ γὰρ τὰ οἰκεῖα πάθη λυττώντα μὴ μόνον μὴ ὑποτάξας, ἀλλὰ καὶ ἀδειαν αὐτοῖς τοῦ τα πάντα ὅσα βούλονται καὶ δύνανται ποιεῖν δεδωκώς, οὗτος καταγέλαστος ἐστίν, τὰ τῶν ἄλλων πειρώμενος διορθοῦν. Ταυτὸν γὰρ ποιεῖ, ὥσπερ ἀν τις ἰατρός, ἔλκεσι βρύων, τὰ τῶν πέλας θεραπεύειν ἐπιχειροῖ"⁸³⁷.

Ἐπικρίνοντας ὁ ἱερός Πατήρ τὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς τοῦ, κατὰ τὴν ὁποία πολλοὶ χειροτονοῦνταν χωρὶς νὰ ἔχουν ἐπιτύχει τὴν ἀρετὴ τῆς αὐτοκυριαρχίας, γράφει: "Οἱ γὰρ μὴδ' ἐν τοῖς ὑπηκόοις οφείλοντες τετάχθαι, οὗτοι ἐπιτηδάν τῷ διδασκαλικῷ θρόνῳ τολμῶσι, καὶ τοῦ βήματος κρατεῖν οἰοῦνται, οἱ μὴδ' ἐαυτῶν κεκρατηκότερες, καὶ ἄλλων ἐξηγεῖσθαι νομίζουσιν, οἱ μὴδ' ἐαυτῶν ἀρξαι

832 Λεοντίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υλ', P.G. 78, 1581.

833 Ερμίνῳ κομῆτι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υο', P.G. 78, 1600.

834 Ἰερακὶ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

835 Στρατηγίῳ ἐπισκόπῳ νεωστὶ καταστάντι, βιβλ. Β', ἀριθμ. ια', P.G. 78, 465.

836 Ἰερακὶ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ροστ', P.G. 78, 1429.

837 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σοε', P.G. 78, 1496-1497.

δυνηθέντες, δι' ους άνω και κάτω γέγονε τα της Εκκλησίας πράγματα''⁸³⁸. Επιπλήττοντας δε το διάκονο Παλλάδιο εκφράζει την απορία πώς χωρίς την αυτογνωσία και την αυτοκυριαρχία ποθεί το τόσο φοβερό και βαρύ λειτούργημα του επισκόπου: ''Συ δι' ήν αιτίαν τα κατά σαυτόν αγνοών, και μηδέ σαυτού άρξαι δυνηθείς, εράς τοιαύτης αρχής, ήτις και βασιλείας εστίν ου μόνον υψηλότερα, αλλά και επιπονωτέρα;''⁸³⁹.

ε'. Η ακτημοσύνη και η άλλη φιλοσοφία

Στα δύσκολα για την Εκκλησία χρόνια του αγίου Ισιδώρου ο διωγμός κατά της Εκκλησίας δεν ήταν εξωτερικός, αλλά προερχόταν έσωθεν. Ποιμένες με αρχηγό τον αρχιποιμένα του Πηλουσίου είχαν μετατραπεί σε λύκους και ορμούσαν κατά των προβάτων και των αληθινών ποιμένων. Όσοι είχαν τα προσόντα της ακτημοσύνης και της φιλοσοφημένης ζωής παραγκωνίζονταν και δεν χειροτονούνταν. ''Τίς γαρ εθελήσει ραδίως πιστεύσαι, ότι τους μεν ακτημοσύνην ασκούντας και τη άλλη φιλοσοφία διαλάμποντας, άτε λυσιτελείν αυτώ προς χρηματισμόν μη δυναμένους, αχρήστους υπολαμβάνων, ατιμάζει [ο επίσκοπος Ευσέβιος], και ιερωσύνης ουκ αξιοί · τους δε πλουσίους, δια το δρέπεσθαι αυτών τον πλούτον, εις ιερωσύνην προφέρει, κάν απάσης κακίας είεν ανάπλεοι · ου τη αρετή, τω δε πλούτω χρεωστείσθαι την ιερουργίαν οióμενος;''⁸⁴⁰. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι τα μεγάλα προσόντα της ακτημοσύνης και του φιλοσοφημένου βίου καθιστούν τον υποψήφιο ικανό να ποιμάνει το ποίμνιο του Χριστού.

στ'. Η γνώση των ιερών Γραφών και η ικανότητα προς διδασκαλία

Η άριστη γνώση της Αγίας Γραφής και η διδακτική δύναμη αποτελούν δύο ακόμα απαραίτητα προτερήματα του υποψήφιου κληρικού. Αυτό συμβαίνει διότι, ''προηγείται η κάθαρσις του νοός και της καρδιάς, προηγείται η βαθεία γνώσις της Γραφής και έπεται η ποιμαντορία. Χωρίς την εσωτερικήν αυτήν κάθαρσιν, χωρίς την βαθείαν γνώσιν της Γραφής ποία επιτυχία διδασκαλίας λαού δύναται να γίνη;''⁸⁴¹. Γι' αυτό το λόγο η Εκκλησία των χρόνων του Ισιδώρου χειροτόνησε επίσκοπο τον Ερμογένη · οι πολυπληθείς αρετές του και η εκ βρέφους δαψιλή και βαθιά γνώση των ιερών κειμένων, και προπαντός της Καινής Διαθήκης, τον ανέδειξαν άξιο για το βαθμό του επισκόπου. ''Ερμογένης ο επίσκοπος αγαθός, ει και τις άλλος γέγονεν, ανήρ. Τραφείς γαρ εν τοις του Χριστού νόμοις, παιδευθείς δε εν τοις αποστολικούς παραδείγμασιν, επισκοπής δε άξια και φρονήσας και πράξας, συνηβώσαν τω χρόνω την δόξαν και την τιμήν κέκτηται''⁸⁴².

Είδαμε και παραπάνω ότι ο επίσκοπος κατά τον Παύλο πρέπει να είναι συν

838 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σνθ', P.G. 78, 940.

839 Παλλάδιω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

840 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ιζ', P.G. 78, 744.

841 Αυγ. Καντιώτου, Κηρύξατε, σ. 106.

842 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', αριθμ. υξστ', P.G. 78, 1597.

τοις άλλοις και διδακτικός · ο άγιος Ισίδωρος εμπνεόμενος από το χωρίο αυτό του αποστόλου τόνιζε ότι η Θεία Χάρις και η μελέτη κάνουν τον ικανό διδάσκαλο. Με κάποια δόση ειρωνείας έγραφε για τους κακούς κληρικούς του Πηλουσίου: ‘‘Αλλά τον διδασκαλικόν ούτως εκ μελέτης κατώρθωσαν λόγον, ως και την άνωθεν αυτοίς επιφοιτήσαι χάριν και πηγάς λόγων πνευματικών εν τη γλώσση κατοικήσαι;’’⁸⁴³.

Εντούτοις η εν τω λέγειν δύναμις μπορεί να ενοχλήσει, ακόμα και να βλάψει τους ακροατές. Αυτό συμβαίνει όταν δεν συνυπάρχει μαζί με τις γνώσεις και η αρετή. Ήδη από τους χρόνους της Παλαιάς Διαθήκης ο Θεός απαγόρευε στον μη ενάρετο να κηρύττει. Αυτό ισχύει και για τα χρόνια της Καινής Διαθήκης. ‘‘Οι περί το ομολογούμενον λαμπρώς πατρίοντες, ουκ αν είνεν αξιόχρεω περί του δοκούντος αμφισβητησίμου αποφαινόμενοι. Ει γαρ τοις κακίαν ασπαζομένοις ουδέ περί των θείων δικαιωμάτων λόγον κινείν θέμις, ‘Τω γαρ αμαρτωλώ είπεν ο Θεός, ‘Ίνα τί συ εκδιηγή τα δικαιώματά μου;’, πώς και τοις αυτά τα δικαιώματα δι’ ών πράττουσιν υβρίζουσι περί των δογμάτων διαλέγεσθαι θέμις; Ει τοίνυν η αρετή την ευσέβειαν εγγυάται, σπουδαστέον αυτήν έχειν, δι’ ήν η ευσέβεια αξιόχρεως αποφανθήσεται. Τω γαρ ουκ ευ βιούντι ουδείς πεισθήσεται, της κακίας και τα ορθά καθυβριζούσης δόγματα και κατενεχθήναι μη συγχωρούσης. Αρετής τοίνυν και ευσεβείας ανθεκτέον, ως η μεν θεμέλιός εστιν, η δε στεφάνη και εγκαλλώπισμα’’⁸⁴⁴.

Άξιος για να λάβει την ιερωσύνη αποτελεί κατά τον άγιο αυτός που μιλάει στην καρδιά και όχι στα αυτιά των ανθρώπων. Η δια των πράξεων σιωπηλή ομιλία εισέρχεται στους μυστικούς θαλάμους της καρδιάς και είναι ανώτερη από τον πιο εύγλωττο και πειστικό λόγο. ‘‘Επειδή ο λόγος, όταν πράξεως έρημος η, ου περαιτέρω της ακοής αφικνείται, ο δε υπό της πράξεως εψυχωμένος, άτε δη γοργός ών και δραστήριος, δια βάθους χωρεί και της ψυχής άπτεται, τούτου χάριν παρεκελεύσατο ο Θεός, όπερ μαθείν ηθέλησας, ‘Ιερείς, λαλήσατε εις καρδίαν Ιερουσαλήμ’. Οι μεν γαρ εις τας ακοάς λαλούντες, πολλοί μεν, ανάξιοι δε ιερωσύνης, οι δε εις την καρδίαν ολίγοι μεν, δίκαιοι δε την της αγιστείας εστέφθαι αξίαν’’⁸⁴⁵.

Ιερός είναι ο κληρικός που δια των έργων παιδαγωγεί τις ψυχές, ενώ ανίερος αυτός που μόνο δια των λόγων δίνει ευχαρίστηση στους ακροατές. Ο δεύτερος μάλιστα δεν πρέπει να περάσει τους θείους περιβόλους της ιερωσύνης. ‘‘Επειδή το μεν λόγοις φιλοσοφείν ράδιον, το δε έργοις δύσκολον, και το μεν τας ακοάς τέρπει, το δε τας ψυχάς παιδεύει, δια τούτο ο Θεός τοις της ιερωσύνης λειτουργίαν εστεμμένοις βοά τούθ’ όπερ μαθείν ηθέλησας, ‘Ιερείς λαλήσατε εις την καρδίαν Ιερουσαλήμ’. Επειδή γαρ οι δια λόγων φιλοσοφούντες ου μόνον ενοχλούσι τους ακούοντας, αλλά και δι’ ων τα εναντία οις λέγουσι πράττουσι, κωμωδείσθαι εαυτούς παρασκευάζουσι, δια τούτο την των έργων αρετήν τούτους απαιτεί, την της ψυχής των ακροατών απτομένην. Ωστε ιερόν είναι χρή τον ιερωμένον. Ιεράσθαι γαρ τον ανίερον ου θέμις’’⁸⁴⁶.

Και σε άλλες επιστολές προς κληρικούς ερμηνεύει τον παραπάνω λόγο του

843 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σιστ΄, P.G. 78, 896.

844 Διδύμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ΄, αριθμ. κ΄, P.G. 78, 1069.

845 Αγάθωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σβ΄, P.G. 78, 884.

846 Παμπρεπίω διακόνω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σλη΄, P.G. 78, 917-920.

προφήτη Ησαΐα. Γράφει λοιπόν σε πρεσβύτερο ότι το πιο υψηλό σημείο της αρετής αποτελεί την πιο εύγλωττη και ψυχωφελή ομιλία: 'Οι τον διδασκάλους πρέποντα βίον μεταδιώκοντες υφηγηταί, μη μόνον μέμψεως κρείττους εαυτούς διατηρείτωσαν, αλλά και θείους πλεονεκτήμασι πλουτείτωσαν. Το μεν γαρ και των τυχόντων εστί, το δε των άκρων εις αρετήν, οι, καν μηδέν φθέγξοιντο, τρανοτέρα φωνής ησυχία τους φοιτητάς παιδεύουσιν, ου τας ακοάς αυτών τέρποντες, αλλά τας ψυχάς φωτίζοντες. Οι γαρ λόγων πλέον μηδέν προσείναι τω διδασκάλω νομίζοντες, και τας ακοάς ενοχλούσι και γέλωτα οφλισκάνουσιν, οι δε τοις έργοις αστράπτοντες, καν σιγή ασκήσωσι, τας των θεωμένων παιδεύουσιν ψυχάς. Και τούτ' εστιν άρα όπερ επεζήτησας μαθείν, 'Ιερείς, λαλήσατε εις την καρδίαν Ιερουσαλήμ'. Πολλοί μεν γαρ οι δια των λόγων ενοχλούντες, ολίγοι δε οι δια των έργων παιδεύοντες, οίς και το ιεράσθαι μάλιστα προσήκει' ⁸⁴⁷.

Αυτό το προσόν συν τοις άλλοις βρήκε ο Χριστός στον απόστολο Παύλο και τον κάλεσε στο αποστολικό έργο. 'Σκεύος εκλογής μοι εστιν ούτος', περί Παύλου φησίν ο Χριστός, ότε το αποστολικόν αυτώ κήρυγμα ενεχείρισεν. Ου γαρ αν, υπέρ ης το τίμιον αυτου αίμα εξέχεεν Εκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλω μη μέλλοντι την αρετήν αντίρροπον συνοίσειν τη χάριτι, αλλ' ουδέ ταύτην εποιείτο την μαρτυρίαν, μη συμβαίνουσιν ορών αυτου την προθυμίαν τω μεγέθει του πράγματος. Τρέχειν γαρ το κήρυγμα πανταχού εβούλετο, ου μόνον τω λόγω, αλλά και τω τρόπω των κηρυττόντων νευρούμενον. Τα μεν γαρ σημεία και υπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηράν, βίος δε ορθός και αυτου του διαβόλου εμφράττει το στόμα' ⁸⁴⁸.

ζ'. Ο άριστος τρόπος ζωής, η αρετή και ο αγγελικός βίος

Ήδη από τους χρόνους της Παλαιάς Διαθήκης ο Θεός απαγόρευε στον μη ενάρετο να κηρύττει. Αυτό ισχύει και για τα χρόνια της Καινής Διαθήκης. 'Οι περί το ομολογούμενον λαμπρώς πταίοντες, ουκ αν είεν αξιόχρεω περί του δοκούντος αμφισβητησίμου αποφαινόμενοι. Ει γαρ τοις κακίαν ασπαζομένοις ουδέ περί των θείων δικαιωμάτων λόγον κινείν θέμις, 'Τω γαρ αμαρτωλώ είπεν ο Θεός, 'Ινα τί συ εκδιηγής τα δικαιώματά μου;', πώς και τοις αυτά τα δικαιώματα δι' ών πράττουσιν υβρίζουσι περί των δογμάτων διαλέγεσθαι θέμις; Ει τοίνυν η αρετή την ευσέβειαν εγγυάται, σπουδαστέον αυτήν έχειν, δι' ήν η ευσέβεια αξιόχρεως αποφανθήσεται. Τω γαρ ουκ ευ βιούντι ουδείς πεισθήσεται, της κακίας και τα ορθά καθυβριζούσης δόγματα και κατενεχθήναι μη συγχωρούσης. Αρετής τοίνυν και ευσεβείας ανθεκτέον, ως η μεν θεμέλιός εστιν, η δε στεφάνη και εγκαλλώπισμα' ⁸⁴⁹.

Επιπλήττοντας αυστηρά τον παροιμιώδη για τις κακίες του πρεσβύτερο Ζώσιμο, του λέει κάτι που θυμίζει έντονα τη γραφίδα 'του θεμελιωτού της Ποιμαντικής επιστήμης' ⁸⁵⁰ αγίου Γρηγορίου Θεολόγου. Τα λόγια του Πηλουσιώτου ιερού Πατρός είναι: 'Πώς άλλους αγιάζεις ο εναγής; Πώς

847 Θεογνώστω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. α', P.G. 78, 456.

848 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ', αριθμ. π', P.G. 78, 1141.

849 Διδύμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. κ', P.G. 78, 1069.

850 Θ. Ζήση, Κακή υπακοή, σ. 80.

καθαίρεις ο ακάθαρτος; Πώς υιούς Θεού κατασκευάζεις ο δουλοπρεπής; Καθαρθήναι οφείλεις και ούτω καθάrai. Μη ιεροσυλείν, και τότε ιεράσθαι⁸⁵¹.
 “Ωστε ιερόν είναι χρή τον ιερωμένον. Ιεράσθαι γαρ τον ανίερρον ου θέμις⁸⁵².
 Ανίερρος είναι ο δια λόγων φιλοσοφών αλλά πράττων τα αντίθετα από όσα λέγει⁸⁵³.

Το λειτούργημα αυτό αποτελεί “πράγμα θεϊον και ό πολιτεία αρίστη και τρόποις ορθοίς χρεωστέται. Κανών γαρ του πράγματος η επιτηδειότης του λαμβάνοντος, ει μη παίγνιον αυτό είναι ηγήσατο⁸⁵⁴.

Ιερέας πρέπει να γίνεται μόνο όποιος διάγει αγγελικό βίο. Ο άγιος Ισιδωρος ονομάζει την ιερωσύνη “χρήμα αγγέλοις πρέπον⁸⁵⁵. Η ιερωσύνη λοιπόν ταιριάζει σε αγγέλους.

Σε άλλη επιστολή συνιστά σε επίσκοπο να δίνει τα άγια σε όσους κάνουν αγγελική ζωή. Δε φαίνεται με ακρίβεια ότι εννοεί το Μυστήριο της ιερωσύνης, εντούτοις και δεν αποκλείεται · πιθανότατα υπονοείται, αφού η ιερωσύνη είναι και αυτή ένα Μυστήριο. “Παραφυλάττου μέν, ώ άριστε, τους αμυήτους και των θεϊων λόγων αναξίους, οίτινες και γελώσι πολλάκις τα πάσης ευφημίας κρείττονα, φθέγγου δε οis θέμις. Ου γαρ κυσίν, ουδέ χοίροις ανθρωπομόρφοις, αλλά τοis αγγελικόν βιούσι βίον δοτέον τα άγια, κατά τον θεϊον χρησμόν⁸⁵⁶.
 Πάντως αλλού ο άγιος ερμηνεύοντας το ρητό “μη δώτε τα άγια τοis κυσί⁸⁵⁷ επισημαίνει ότι αναφέρει την ιερωσύνη: “τινές δε φασιν ουκ από σκοπού, ότι και την ιερωσύνην διαγορεύει [ο Κύριος] μη δοθήναι τοis ασελγέσι και ακαθάρτοις, ίνα μη και αυτήν υβρίσειαν, και κατά των χειροτονησάντων ορμήσαιεν, ήν είχαν προ τούτου σεμνήν δόξαν διαρρυγνύντες⁸⁵⁸.

η'. Η αυτογνωσία, η γνώση της αξίας και των δυσκολιών της ιερωσύνης και η έλλειψη κακιών

Άλλες σπουδαίες προϋποθέσεις για την ανάληψη του ιερατικού έργου είναι η αυτογνωσία, η συναίσθηση της αξίας, του ύψους και των κινδύνων της ιερωσύνης, καθώς και η απουσία αδυναμιών και κακιών. “Οτι μεν βασιλείας η ιερωσύνη πολλώ κρείττων εστί και μείζους έχει πόνους (πόνω γαρ λήγοντι, πόνος νέος αντανατέλλει) και περί των αναγκαιοτέρων ο κίνδυνος (η μεν γαρ τα θεία, η δε τα θνητά εμπεπίστευται), οίμαι μηδένα αγνοείν. Ότι δε πολλοί, απερισκεπτώς παντός ανδρός το άρχειν ή ψυχών ή σωμάτων νομίσαντες, έρριψαν εαυτούς εις τούτο, και μυρίων κακών και εαυτούς και τους υπηκόους εμπλήσαντες, ύστερον εις βάραθρον απωλείας δυσκλεώς κατήντησαν, ουδέ τούτ’ οίμαι τινα αγνοείν. Τούτων τοίνυν ούτω τυγχανόντων, λίαν θαυμάζω, πώς τινές μεν μηδ’ αυτό τούτο τα καθ’ εαυτούς ευ διαθέμενοι, αλλά πολλών

851 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. ξε’, P.G. 78, 508.

852 Παμπρεπίω διακόνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σλη’, P.G. 78, 920.

853 ό. π.

854 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε’, αριθμ. σοστ’, P.G. 78, 1497.

855 ό. π.

856 Λαμπρετίω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. σια’, P.G. 78, 652.

857 Μτ. 7, 6.

858 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ρπα’, P.G. 78, 1273.

γέμοντες πραγμάτων και μηδέ εν τοις υπηκόοις τετάχθαι οφείλοντες (ων εἰς ἐστί και Ζώσιμος ο πρεσβύτερος, οὐ τω βίω, ως φης, σκανδαλιζόμενος γέγραφας), τη ιερωσύνη τη τοσούτον της βασιλείας υψηλότερα επιπηδήσαι ἐτόλμησαν, και χρήμασι ωνήσασθαι πράγμα, ὁ μηδέ μετά πολλῶν χρημάτων καταδέξασθαι ἐχρήν τοιούτους ὄντας. Αλλ' ἴσως τα καθ' εαυτοὺς ἀγνοοῦντες και μηδέ τω καλῶς παρά των ἐξωθεν εἰρημένω ἀκολουθήσαντες, τω Ἐνὼθι σαυτὸν', ἀγνοοῦντες δε και την της ιερωσύνης ἀξίαν, ὅτι προς το ὕψος και τον κίνδυνον ἔχει, νομίζοντες ἀρχὴν εἶναι ἀνεξέταστον, ἀλλ' ου λειτουργίαν υπεύθυνον, ἐνεχείρισαν πράγματι ἀβάτω αυτοῖς εἶναι οφείλοντι''⁸⁵⁹. Επιπλήττοντας τον διάκονο Παλλάδιο ο Πηλουσιώτης ἅγιος ἐκφράζει την ἀπορία πῶς χωρὶς τις ἀρετές της αυτογνωσίας και της αυτοκυριαρχίας ἐπιθυμεῖ το τόσο φοβερό και βαρὺ ἀξίωμα του ἐπισκόπου: Ἐν δὲ ἡν αἰτίαν τα κατὰ σαυτὸν ἀγνοῶν, και μηδέ σαυτοῦ ἀρξαι δυνηθεῖς, ἐράς τοιαύτης ἀρχῆς, ἥτις και βασιλείας ἐστὶν ου μόνον υψηλότερα, ἀλλὰ και ἐπιπονωτέρα;''⁸⁶⁰. Ὅσοι γνωρίζουν ὅτι η ιερωσύνη ἀποτελεῖ πατρικὴ κηδεμονία και ὄχι τυραννία εἶναι κατάλληλοι για αὐτήν. Ἐν τῷ μεν της ἐπισκοπῆς και ὄνομα και πράγμα θεῖον ὄν, και κρεῖττον πάσης πολιτείας τε και ἀξίας, ὀλίγοις δὲ τισι πρέπει, τοις πατρικὴν κηδεμονίαν, ἀλλὰ ου τυραννικὴν αὐτονομίαν, εἶναι αὐτὸ οἰομένοις''⁸⁶¹.

Ὁ υποψήφιος πρέπει ἐπίσης να γνωρίζει ὅτι δεν θα καλοπεράσει, ὅταν χειροτονηθεῖ · το ἀντίθετο μάλιστα, θα κακοπαθήσει, θα κινδυνέψει και θα υποφέρει. Παράδειγμα φέρνει ο ἅγιος Ἰσιδῶρος τον ἀπόστολο Παῦλο. Ἐν τῷ τον ἀπόστολον, ἐμπειρον ὄντα του ἀγῶνος τούτου και μυρίοις ἰδρώσι καταρρεόμενον, και τραύμασι και πληγαῖς και ἐπιβουλαῖς και θανάτοις ομιλοῦντα, ἵνα μηδεὶς των ἐμπεπιστευθέντων αὐτῷ, το γε αὐτοῦ μέρος, ἀπόληται, πῶς ἐκφοβεῖ και δεδίδτεται τους ἀρχοντιώντας, ἄτε ἀπείρους τούτων των ἀγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμὴν ὀρώντας, και μονονουχὶ κινῶν την κεφαλὴν βοᾷ · Εἰ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, βλέπῃ τους πόνους και σκοπεῖτω, εἰ προς τούτους ἀρκέσαι δύναται. Ὁράτω τους κινδύνους (ἐπ' αὐτὸν γὰρ φράττονται ἀόρατοι και ὀρατοὶ πολλάκις ἐχθροί), και μη ἐννοεῖτω μόνον την τιμὴν. Θεᾶσθω τους θανάτους, και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας ἐπιβουλάς και τας φροντίδας, και μη προς την ἀνεσιν νευέτω. Ἰστω, ὅτι, εἰ τις εἰς ἐκεῖνον ἀχθεῖν τον θρόνον, χειροτονεῖται νομίμως ἀθλήσων, ἀλλ' οὐκ ἀκινδύνως τρυφήσων''⁸⁶².

Αὐτὴ η συναίσθηση του μεγαλείου ἀλλὰ και των δυσκολιών του ιερατικοῦ ἔργου ἀποκτάται μέσα ἀπὸ την ἐνασχόληση με τους περί ιερωσύνης λόγους του ἁγίου Ἰωάννου του Χρυσοστόμου. Ὁ υποψήφιος κληρικός οφείλει να τους ἀναζητήσει, να τους μελετήσει και να τους μελετά, ὅπως ἔκανε και ο σύγχρονος του ἁγίου Ἰσιδῶρου Εὐστάθιος. Ἐγὼ μεν την βίβλον, ἡν ἐζήτησας, πέπομφα, και καρπὸν ἐξ αὐτῆς δια σου περιέμενον, ὅς παρά πάντων συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γὰρ ἐστὶν, οὐκ ἐστὶ καρδία, ἡν ἐπλήθην η ταύτης ἀνάγνωσις, και προς τον θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα, σεπτὴν μεν την ιερωσύνην και δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως δε αὐτὴν διέρχεσθαι διδάξασα. Ὁ γὰρ των του

859 Θεοδοσίω ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

860 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

861 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκε', P.G. 78, 564.

862 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

Θεού απορρήτων σοφός υποφότης Ιωάννης, ο της εν Βυζαντίω εκκλησίας και πάσης οφθαλμός, ούτως αυτήν λεπτώς εξηκρίβωσεν, ώστε πάντας τους τε κατά Θεόν ιερατεύοντας, τους τε ραθύμως ιερατικήν μεταχειρίζοντας, εν ταύτη τα οικεία ευρίσκειν κατορθώματά τε και σκώμματα⁸⁶³.

θ'. Ο κατά Θεόν ζήλος, η αγνότητα και το μισοπόνηρον

Άλλα χαρίσματα που ζητά από τον μελλοντικό κληρικό ο άγιος Ισίδωρος είναι ο κατά Θεόν ζήλος, η αγνότητα και το μίσος προς την πονηρία. Αυτά είχε και ο ιερέυς της Παλαιάς Διαθήκης Φινεές. Οι Μαδιανίτες για να ξεγελάσουν και να νικήσουν τους Εβραίους, πήραν όμορφα κορίτσια, τα καλλώπισαν και τα έστειλαν στη μάχη. Με αυτόν τον τρόπο ξεγέλασαν τους Ιουδαίους και τους παρέσυραν στην πορνεία. Τότε ο Φινεές, υιός του αρχιερέα, πήρε σπαθί και έσφαξε έναν Ιουδαίο άρχοντα μαζί με τη Μαδιανίτισσα σύντροφό του. Έρωσύνη γουν τετίμηται ο την ακοσμίαν εκτεμών, ως στρατηγικής ευκοσμίαν πείραν δους...Ετίμησε γαρ η θεία φύσις τον προ αυτής δικαίως αγανακτήσαντα και δύο σφαγαίς την παρανομίαν στήσαντα⁸⁶⁴. Ότι γαρ και το μισοπόνηρον επαινεί ο Θεός, τεκμηριοί τα κατά τον Φινεές γεγονότα. Δύο γαρ φόνους αυτόν εργασάμενον εν μία καιρού ροπή, ιερωσύνη τετίμηκεν. Ουκ αν τούτο ποιήσας, ει αγαθότητα μόνην ενομοθέτει⁸⁶⁵. Για την αγνότητα της ψυχής και του σώματος κάνει λόγο ο ιερός Πατήρ και αλλού. Σε τέτοια αγνή προσωπικότητα ο Θεός δίνει ως βραβείο την ποιμαντική εξουσία. Έκείνους, ω θαυμάσιε, ο θεσπέσιος Παύλος ορίζει ιερέας, τους μη θύμασι την ευσέβειαν, αλλά γυμνή πληρύνοντας τη φύσει και μόνους καθαρώς εκ των σωμάτων οίκοθεν σπένδοντας. Θύμα γαρ κάλλιστον, το την γνώμην έχειν ευαγή και την σάρκα αγνήν. Διο και τούτ' έφη, όπερ μαθείν ηθέλησας. 'Παραστήσατε τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, ευάρεστον τω Θεώ, την λογικήν λατρείαν υμών'. Ου γαρ τοις ιερεύσι μόνον γράφων, ως ηγή, επέστειλε ταύτα, αλλά ολοκλήρω τη Εκκλησία. Έκαστον γαρ εαυτού εν τούτω τω μέρει ιερέα είναι προσέταξεν. Ει δε τους υπηκόους η αγνεία ιερέας χειροτονει, η λαγνεία δηλονότι τους ιερέας αποχειροτονει. Και τούτο μεν οι θεσμοί διαγορεύουσι, γίνεται δε τούτο ου πάνν, δι' άς αιτίας ουκ εμόν λέγειν. Οι δε την θείαν ιερωσύνην εστεμμένοι και της προεδρίας αξίως τετυχηκότες, ει και την του σώματος αγνείαν φυλάξοιεν, όντως ιερών εισιν ιερώτεροι⁸⁶⁶. Επαινώντας ο άγιος έναν επίσκοπο για την εκ Θεού ανάδειξή του, αναφέρεται και στην αρετή της αγνότητάς του: Έγώ σε, ω αγνείας ανάκτορον, ουκ εκ της ιερωσύνης θαυμάζω, αλλ' ότι προσηκόντως ταύτης τετύχηκας. Πολλοί μεν γαρ αυτή επεκώμησαν ουκ ευαγώς, οι δε εικότως τετυχηκότες της τιμής και δια τέλους εαυτούς ου μόνον μέμπεως κρείττους, αλλά και θαύματος αξίους αποφήναντες, ούτοι παρά πάντων αναρρηθήναι αν είεν δίκαιοι, ών είς και

863 Ευσταθίω, βιβλ. Α', αριθμ. ρνστ', P.G. 78, 288.

864 Αετίω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρνθ', P.G. 78, 853-856.

865 Ευλογίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. πε', P.G. 78, 528.

866 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. οε', P.G. 78, 781.

αυτός τυγχάνων⁸⁶⁷.

ι'. Η κυριαρχία κατά των ηδονών

Επίσης αν ο υποψήφιος έχει ηδονοθηρική ζωή, δεν πρέπει να χειροτονηθεί. Η απουσία λοιπόν των ηδονών αναφέρεται από τον όσιο ως απαραίτητο προσόν του υποψηφίου. Η ιερωσύνη αποτελεί κατά τον άγιο Ισίδωρο: ἄρχή μεγίστη και πρέπουσα ανδρί καλῶ καγαθῶ, το ἄρχειν εαυτοῦ δύνασθαι, το τον λογισμόν τῷ θυμῷ και ταις ηδοναῖς ἐπιστήσαι⁸⁶⁸.

Ἄλλὰ σωφροσύνη τοσούτον διέλαμψαν, ὡς μη μόνον σώας ἔχειν τας φρένας, ἀλλὰ και τους οιστρώντας και μαινομένους περί τας ακαθάρτου μίξεις, και σιγώντας σωφρονίζειν;⁸⁶⁹ ρωτά ρητορικῶς ο ἅγιος τους ἐπίδοξους αξιωματούχους της Εκκλησίας.

ια'. Η έλλειψη θυμού

Η ιερωσύνη αρμόζει επίσης σε όποιον καταπαύει το θυμό με το λογισμό. Αυτό είχε καταλάβει και ο σύγχρονος του αγίου Ισιδώρου πρεσβύτερος Ιέρακας, ο οποίος άφησε την ιερωσύνη για να ασχοληθεί με τη φροντίδα της ψυχής ἡγουμένους ἀρχὴν εἶναι μεγίστην και πρέπουσαν ανδρί καλῶ καγαθῶ, το ἄρχειν εαυτοῦ δύνασθαι, το τον λογισμόν τῷ θυμῷ και ταις ηδοναῖς ἐπιστήσαι⁸⁷⁰.

ιβ'. Η όχι βιαστική προσέλευση στον ιερό κλήρο

Επίσης η όχι βιαστική προσέλευση στις τάξεις του ιερού κλήρου και οι απορρέουσες από αυτήν πρόοδος στην αρετή και εμπειρία από την παραμονή στην τάξη των λαϊκών θεωρούνται απαραίτητα στοιχεία για τον υποψήφιο κατά τον άγιο του Πηλουσίου. Ἐπέρα ἀπὸ την οξυδέρκειά του, ο Ισίδωρος φαίνεται ότι είχε πολλές εμπειρίες από την πορεία των κληρικών στην πράξη, και για το λόγο αυτό ορίζει ορισμένους κανόνες, για το πότε να χειροτονούνται οι κληρικοί και πώς να ευδοκιμούν στο διακόνημά τους. Συγκεκριμένα, οι αρχές του συνοψίζονται ως εξής: όποιος χειροτονείται ενωρίς, πριν ακόμα συνειδητοποιήσει τις αρχές της ιερωσύνης, δεν θα χρησιμοποιήσει την ιερωσύνη για το καλό του πληρώματος της Εκκλησίας. Ενώ αυτός που πέρασε από όλα τα στάδια της δοκιμασίας, και ευδοκίμησε σε αρετές, έχει την πιθανότητα να χρησιμοποιήσει επωφελῶς το διακόνημα της ιερωσύνης⁸⁷¹. Ὁ μὲν ἐπὶ ταύτην θάττον ἐλθὼν την ἀρχὴν [την ιερωσύνην], πρὶν της των θεσμῶν ἀρχῆς ἀνασχέσθαι, οὐκ ἐπ' ἀγαθῶ των ἀρχομένων την οικονομίαν

867 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. πζ', P.G. 78, 1028-1029.

868 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

869 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

870 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

871 Κ. Φούσκα, Ἡ ιερωσύνη'', σ. 533.

μέτεισιν, ο δ' εν υπηκόου τάξει ταις αρχικαίς εγγυμνασάμενος και ευδοκιμήσας αρεταίς, εις την της λειτουργίας διαχείρησιν, μέγιστον αγαθόν την εμπειρίαν έχων, έρχεται. Εκείνος μεν γαρ πριν ρυθμισθηναι ρυθμίζειν άλλους επιχειρών, της αληθείας διαμαρτάνει, ούτος δε, ρυθμισθείς πρότερον και του πράγματος εν πείρα γεγεννημένος, επιτήδειος επί το ρυθμίζειν άλλους ευρεθήσεται, επειδήπερ εκείνος μεν προ του εμμελετήσαι τοις όπλοις, στρατηγός οίεται κεχειροτονηθηναι, ούτος δε ευδόκιμος στρατιώτης γενόμενος, ευδοκιμώτερος έσται και στρατηγός. Και ο μεν των τακτικών άπειρος ών, ταξίαρχος είναι ηγείται, ο δε εν γυμνασίοις τοιούτοις ασκηθείς, τακτικός χειροτονεύεται⁸⁷². Και αλλού αφού πλέκει το εγκώμιο της ασκήσεως, προσθέτει για τον 'άγοντα', δηλαδή τον πνευματικό οδηγό των άλλων: 'όν και χρόνος και πόνος και θεία ψήφος επί των οιάκων της προστασίας εκάθισε, τας εμβολάς των πνευμάτων και γινώσκοντα και εκκλίνοντα'⁸⁷³.

ιγ'. Ο χρόνος, ο κόπος, η θεία ψήφος και η γνώση της αποφυγής των επιθέσεων των πονηρών πνευμάτων

Είδαμε και παραπάνω ο άγιος, αφού πλέκει το εγκώμιο της ασκήσεως, προσθέτει για εκείνον που θα αναλάβει το καθήκον να προστατεύει τους άλλους: 'όν και χρόνος και πόνος και θεία ψήφος επί των οιάκων της προστασίας εκάθισε, τας εμβολάς των πνευμάτων και γινώσκοντα και εκκλίνοντα'⁸⁷⁴.

Μας παρουσιάζει τον απόστολο Παύλο να διδάσκει στους αρχομανείς. 'Θέα τον απόστολον, έμπειρον όντα του αγώνος τούτου και μυρίοις ιδρώσι καταρρεόμενον, και τραύμασι και πληγαίς και επιβουλαίς και θανάτοις ομιλούντα, ίνα μηδείς των εμπεπιστευθέντων αυτώ, το γε αυτού μέρος, απόληται, πώς εκφοβεί και δεδίττεται τους αρχοντιώντας, άτε απείρους τούτων των αγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμήν ορώντας, και μονονουχί κινών την κεφαλήν βοά · Ει τις επισκοπής ορέγεται, βλεπέτω τους πόνους και σκοπείτω, ει προς τούτους αρκέσαι δύναται. Οράτω τους κινδύνους (επ' αυτόν γαρ φράττονται αόρατοι και ορατοί πολλάκις εχθροί), και μη εννοείτω μόνον την τιμήν. Θεάσθω τους θανάτους, και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας επιβουλάς και τας φροντίδας, και μη προς την άνεσιν νευέτω. Ίστω, ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονεύεται νομίμως αθλήσων, αλλ' ουκ ακινδύνως τρυφήσων'⁸⁷⁵.

ιδ'. Η Θεία Χάρις και η προθυμία

Τη Θεία Χάρη και την προθυμία είχε μαζί με την αρετή ο απόστολος Παύλος, γι' αυτό ο Χριστός τον κάλεσε στο αποστολικό έργο. 'Σκευός εκλογής μοι εστιν ούτος', περί Παύλου φησίν ο Χριστός, ότε το αποστολικόν αυτώ κήρυγμα ενεχείρισεν. Ου γαρ αν, υπέρ ης το τίμιον αυτού αίμα εξέχεεν

872 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σξδ', P.G. 78, 696-697.

873 Πέτρω, βιβλ. Α', αριθμ. σοη', P.G. 78, 345.

874 ό. π.

875 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 900.

Εκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλω μη μέλλοντι την αρετήν αντίρροπον συνοίσειν τη χάριτι, ἀλλ' οὐδέ ταύτην εποιεῖτο την μαρτυρίαν, μη συμβαίνουσιν ορών αὐτοῦ την προθυμίαν τῷ μεγέθει του πράγματος. Τρέχειν γὰρ το κήρυγμα πανταχοῦ εβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τρόπῳ των κηρυττόντων νευρούμενον. Τα μεν γὰρ σημεία καὶ υπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηράν, βίος δὲ ὀρθὸς καὶ αὐτοῦ του διαβόλου ἐμφράττει το στόμα⁸⁷⁶.

ιε'. Η γνώση τού καλῶς ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι

Η γνώση τού καλῶς ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση του καλῶς ἀρχεῖν. Ἀν ὁ ηγούμενος δὲν γνωρίζει πῶς νὰ καθοδηγῇ το ποῖμνιο καὶ οὔτε ὡς λαϊκὸς υπῆκουε σωστά, θὰ ὁμοιάζει με ἀπειρο ἱππέα που σκοτώνει καὶ το ἄλογο καὶ τον εαυτὸ του ἢ με ἀδαὴ καπετάνιο που βυθίζει αὐτανδρὸ πλοῖο. Ἐῖ τους υπηκόους των νόμων, καθ' ὧν πολιτεύονται, ἀνηκόους εἶναι οὐ χρή, πολλῶ μάλλον τους ἀρχεῖν λαχόντας. Πῶς γὰρ ἂν τοῖς ἀρχομένοις διαλεχθεῖεν, ἢ το δίκαιον ἐκ του ἀδίκου διακρίνοιν, οἱ μὴδὲ ὅπως χρή ἀρχεῖν ἐπιστάμενοι; Ὅσοι οὖν τούτων ἀπειροὶ ὄντες καὶ οὐδέ καλῶς ἀρχεσθαι μεμαθηκότες (καὶ τούτο γὰρ οὐ μικρόν), ἀρχεῖν ἐπεχείρησαν, ταυτὸν πεπόνθασι τοῖς ἀπείροις μεν που ἡνιοχεῖν, ἐπιβῆναι δὲ τοῖς δίφροις τολμήσασιν, καὶ εαυτοὺς καὶ τους ἵππους προσαπολέσασιν, ἢ τοῖς ἀπειροθαλάττοις μεν, εἰς τοσαύτην δὲ μανίαν ἐξοκείλασιν, ὡς καὶ μυριαγωγὸν ὀλκάδα οἰακίσαι ἐπιχειρήσαι, μεθ' ἧς εἰς τον βυθὸν της θαλάττης ἐχώρησαν. Ὁ τοῖνυν της σωτηρίας εαυτοῦ ἀντιποιοῦμενος, μάλιστα μεν εἰς την των ἀρχομένων εαυτὸν καταταττέτω πληθύν, εἰ δὲ ἄτοπος ἀρχῆς ἔρως αὐτῷ ἐπιπταίῃ, ἐξελαυνέτω τούτον ἀφ' εαυτοῦ, ἢ δια του καλῶς ἀρχεσθαι το δύνασθαι καλῶς ἀρξαι παιδεύεσθω, καὶ μὴ ἐπιρριπτέτω μεν εαυτὸν τῷ πράγματι, εἰ δὲ κληθεῖη, παραιτείσθω, εἰ οἷον τε (ἀμεινον γὰρ), εἰ δὲ μὴ, κὰν ὑπὸ νόμων βασιλευόμενος ἀρχέτω⁸⁷⁷.

ιστ'. Η ἀφιλαρχία

Η ψυχὴ του υποψηφίου ἐπιβάλλεται ἀκόμα νὰ λάμπει καὶ ἀπὸ ἑνὰ ἄλλο στολίδι · αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπουσία του πάθους της φιλαρχίας. Ὁ μελλοντικὸς ἱερεὺς πρέπει νὰ μὴ διακατέχεται ἀπὸ την ἐπιθυμίαν νὰ γίνῃ προεστῶς. Ἐκ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ καὶ μετέπειτα ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἐξελέγοντο οἱ ἀνεπίληπτοι καὶ ἀμεμπτοι...καὶ μάλιστα χωρὶς αὐτοὶ νὰ το ἐπιδιώκουν καὶ νὰ το σχεδιάζουν, ἀλλὰ πιεζόμενοι καὶ βιαζόμενοι. Καὶ τούτο, διότι ἡ Ἱερωσύνη εἶναι βαρὺ καὶ υπεύθυνο λειτουργήμα, ὁδὸς προσφοράς καὶ θυσίας ὑπὲρ των προβάτων, σταυρικῆς πορείας μέχρι καὶ αὐτοῦ του θανάτου, κατὰ το πρότυπον

876 Ἀρσενουφίῳ ἀναγνώστη, βιβλ. Δ', ἀριθμ. π', P.G. 78, 1141.

877 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σκε', P.G. 78, 1468.

του αρχιποίμενος και αρχιερέως Χριστού⁸⁷⁸. Αποτελεί μάλιστα όχι κάποιο δευτερεύουσας σημασίας ή τριτεύουσας αξίας προτέρημα · ‘‘το μεγαλύτερο προσόν που πρέπει να διαθέτει κανείς, για να γίνει κληρικός, είναι το να είναι απηλλαγμένος από αυτήν την επιθυμίας του ‘προϊστασθαι’⁸⁷⁹.

Η σημασία του μάλιστα φαίνεται και από τη συχνή αναφορά του στις επιστολές του Πηλουσιώτη αγίου. Απαντάται δε πολλές φορές, διότι η φοβερή αυτή ασθένεια σαν καλπάζουσα επιδημία είχε εξαπλωθεί στις τάξεις του κλήρου κατά τα χρόνια του και στην ευρύτερη περιοχή του Πηλουσίου. ‘‘Της μεν επισκοπής η λειτουργία...πάντων εστί των ανθρώποις ευκαίων όρος⁸⁸⁰. Αμυαλοσύνη και απελπισία ονομάζει ο άγιος Ισίδωρος την εκούσια είσοδο στο ιερό αξίωμα και την εύκολη αποδοχή του. ‘‘Την άνοιαν, μάλλον δε την απόνοιαν, ω μακάριε, των εαυτούς επιρριπτόντων αμηχάνω πράγματι, ή ραδίως αυτό καταδεχομένων, [συ] κωμωδήσας⁸⁸¹.

Χάρισμα αποκαλεί ο άγιος την ικανότητα της θεραπείας των ποικίλων νοσημάτων της ψυχής και μάλιστα σπάνιο χάρισμα. Όσοι πάσχουν από το πάθος της αρχομανίας δείχνουν ότι δεν γνωρίζουν τη δυσκολία του πράγματος, ούτε τα λόγια του Χριστού. ‘‘Αλλ’ επειδή άρχειν, ει και αρχήν νομίζουσιν επιτηδείαν αυτοίς, τολμώσι, μήτε την δυσχέρειαν εννοούντες, μήτε της δεσποτικής φωνής ακούοντες, ούτω το σπάνιον ενδεικνυμένης, ως και επαπορητική χρήσασθαι λέξει, ‘Τις άρα εστί ο πιστός δούλος και φρόνιμος, ον καταστήσει ο Κύριος επί της οικίας αυτού, του διδόναι αυτοίς το σιτομέτριον;⁸⁸².

Ο δεινός έρωτας της εξουσίας είχε πληγώσει και την καρδιά του Ζώσιμου, του μετέπειτα πρεσβυτέρου. Στον επίσκοπο Πηλουσίου ο ιερός Πατήρ συνιστά να περιμένει έως ότου ο Ζώσιμος αποβάλλει το πάθος και κατόπιν να τον χειροτονήσει. ‘‘Πολλών πολλοίς έρωσ εγγίνεται, ου συνέρχεται ταις βουλαίς ως ανέφικτος. Ούτε γαρ βασιλείας πας ο βουλόμενος εφικνείται, ούτε περιουσίας, ούτε συζυγίας ής βούλεται. Ει τοίνυν, ως φής, και Ζώσιμος εισφρήσαι εαυτόν του Θεού μυστηρίοις αναισχύντως βιάζεται, μαθέτω δια της ακριβείας σου, ότι λεπροίς ο του Θεού ναός αποκλείεται, μέχρις αν την του πάθους λώβην αποσμήξωνται⁸⁸³. Γι’ αυτό ο άγιος έγραψε στο Ζώσιμο να διορθώσει ή την επιθυμία του ή τη ζωή του. ‘‘Τινές σε φασιν ιερωσύνης εράν, πράγματος ανεφίκτου πολλοίς, σοι δε και μάλιστα. Ή τοίνυν τον σαυτού βίον διόρθωσαι, ή της επιθυμίας των αψαύστων σοι ανακτόρων απόστηθι⁸⁸⁴.

Παράλογη θεωρεί ο Ισίδωρος την επιθυμία αρρώστου, που είναι γεμάτος έλκη, να γίνει ιατρός των άλλων. ‘‘Ευσέβιος, ο επίσκοπος Πηλουσίου, και προς ορμήν εστιν οξύρροπος, και προς αρπαγήν των αλλοτρίων έτοιμος, και προς το παροξυνθήναι ταχύς, και προς τας αμοιβάς των δεόντων βραδύς, και συλλήβδην ειπείν, πάντων των ανελευθέρων παθών ακρατής τε και έστι και νομίζεται, αυτός, ει γε ευδοκιμήσαι βούλει, των τοιούτων ονειδών άχραντον

878 Θ. Ζήση, Κακή υπακοή, σ. 114.

879 Του αυτού, αυτόθι, σ. 118.

880 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. οα’, P.G. 78, 513.

881 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ρμε’, P.G. 78, 1225.

882 ό. π., P.G. 78, 1228-1229.

883 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. κη’, P.G. 78, 200.

884 Ζωσίμω, βιβλ. Α’, αριθμ. κβ’, P.G. 78, 196.

σαντόν διατήρησον. Άτοπον γαρ σε αλώναι τοις αυτοίς, οίς έτερον περιπεπτωκότα αιτιά, και ιατρόν άλλου εθέλιν είναι τον έλκεσι βρύοντα, και πράττειν εκείνα, ών πικρός τυγχάνεις κατήγορος''⁸⁸⁵.

Βέβαια ο ιερός Πατήρ κρίνοντας τα θεία και τα ανθρώπινα πράγματα με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, του Ευαγγελίου και των λόγων των προγενεστέρων του αγίων Πατέρων, καταδικάζει πολλές φορές το μανιώδη έρωτα και πόθο για την ιερατική εξουσία. Η λαχτάρα ανάληψης ιερατικού έργου και η νωθρότητα κλέβουν τον πλούτο της αρετής και δεν τον αφήνουν να μεταφερθεί με ασφάλεια στις ουράνιες αυλές. 'Ίσθι δε ουν ότι μόνος ο της αρετής πλούτος επ' ασφαλείαις οχείται, όταν ο τούτον κεκτημένος μη τη ραστώνη προδοίη το κτήμα, μηδέ αρχής ερασθείη · πάσης γαρ επέκεινα τόλμης, ου συ μόνον, αλλά και έγωγε, χωρείν υπολαμβάνω τους μηδέ προς τους αθλητικούς αψαμένους πόνους, και τοις στεφανίταις επαποδυομένους, οίτινες μηδέ γνησίους εγγραφέντες μαθηταίς, εις τους ηγεμόνας ανατρέχειν φιλονεικούν, ων ουχ ο τρόπος τον τόπον, αλλ' ο τόπος τον τρόπον πιστεύεται. Ωνούνται γαρ τας αρχάς, ίνα υβρίσωσι τας αρετάς, και λέγειν επιχειρούσιν, ά μηδέ μαθείν κατεδέξαντο, και προστάττειν τοιαύτα τολμώσιν, ά μηδέ ακούσαι ηνέσχοντο. Τίς ουν υπό τοιούτοις ηγεμόσι πράττων μέγα τι και γενναίον ή πράξει ή συνιδείν δυνήσεται; Τίς δε ουκ ερυθριάσει ανδρών χθες και πρώην εν καπηλείοις ή δικαστηρίοις κατατριβέντων ακροατής γινόμενος; Τίς δε των εχθρών ου γελάσειε και σκηνήν και υπόκρισιν νομίσειε το πράγμα;' ⁸⁸⁶.

Σε μεγάλη διάδοση ήταν κατά τα χρόνια του αγίου Πηλουσιώτου η παρερμηνεία της αποστολικής ρήσεως 'Έι τις επισκοπής ορέγεται, καλού έργου επιθυμεί'. Παρασυρόμενοι από το πάθος της φιλαρχίας πολλοί υποστήριζαν ότι ο Παύλος προτρέπει τον καθένα να επιθυμεί την ιερατική εξουσία. 'Τί γαρ υπό φιλαρχίας μεθύοντες φράζουσιν; Γέγραπται, 'Έι τις επισκοπής ορέγεται, καλού έργου επιθυμεί'. Το μεν ουν γεγράφθαι τούτο, ουκ αν αρνησαίμην, το δ' ούτω νοεΐσθαι, ως ούτοι βούλονται, παραγραψαίμην. Μάλιστα γαρ και προ της ερμηνείας, δεινά τα επόμενα τοις ειρημένοις, αναστείλαι τους πολλούς της τοιαύτης επιθυμίας. Ου γαρ πάντων το δύνασθαι τοιαύτης αρχής αντιλαβέσθαι, ήτις και βασιλείας εστί υψηλότερα (η μεν γαρ τα θεία, η δε τα επίγεια διέπει πράγματα), αλλ' ολίγων κοιμή, οι τοσούτον των αρχομένων δίκαιοι αν είεν διαφέρειν, όσον οι ποιμένες των προβάτων, ίνα μηδέν είπω πλέον' ⁸⁸⁷. Παρακάτω αναφέρονται οι αρετές που κατά τον Παύλο πρέπει να έχει ο ποιμήν και ο όσιος Ισίδωρος ερωτά ρητορικώς αν όσοι ισχυρίζονται τη λαθεμένη ερμηνεία έχουν κάθε μία από τις αρετές αυτές. Συνεχίζει ο άγιος να εξαπολύει τα αιχμηρά βέλη της αυστηρής αλλά ακριβοδίκαιας γραφίδος του γράφοντας: 'Τί εστί το επάραν αυτούς εις τοσαύτην εκβακχευθήναι μανίαν; Δέον γαρ αγαπάν, ότι εις την των υπηκόων τάξιν τελούσι (σιωπώ γαρ ότι εξ ών δρώσι, ταύτης, ει τι των δεόντων εγίνετο, δίκαιοι ήσαν αν εξοστρακισθήναι), των ανεφίκτων εφίενται, και επισκοπής έρωτα εαυτοίς τρέφουσι, και τον Απόστολον, τον το ολέθριον αυτών πάθος

885 Θεώνι επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρ4στ', P.G. 78, 1449.

886 Διδύμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. κη', P.G. 78, 1341.

887 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

ιάσασθαι σπουδάσαντα, ως συνηγορούντα τω νοσήματι αυτών εις μαρτυρίαν προβάλλονται...Τί ουν έφη ο θεσπέσιος ανήρ, ο πολυόμματος νους, ο την αρχήν ταύτην αμέμπτως διοίκησας; ‘Ει τις επισκοπής ορέγεται’. Ουκ είπε πας τις επισκοπής ορεγέσθω. Ου προσέταξεν, ουκ εκέλευσεν, ουκ ενομοθέτησεν. Αλλ’ επειδή ήδει τους πολλούς τη φιλαρχία μεθύοντας, και αρετής μεν μη εφιεμένους, αρχής δε αντιποιουμένους, και τους μεν της επισκοπής μη συνορώντας ιδρώτας τε και πόνους και κινδύνους, φροντίδας τε και αγρυπνίας⁸⁸⁸. Κατόπιν ο ιερός Πατήρ αναφέρει πολλές υλικές και ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων, στις οποίες ο κληρικός οφείλει να προσφέρει κυρηναϊκή συμπαράσταση και βοήθεια. ‘‘Αναστέλλων [ο Παύλος] αυτών την κινδυνώδη ορμήν και διδάσκων μη πράγματι απλώς εγχειρείν τοις πολλοίς ανεφίκτω, έφη, ‘Ει τις επισκοπής ορέγεται, καλού έργου επιθυμεί’. Ουκ είπε, ‘Πας τις ορεγέσθω, καλώς γαρ ποιεί (τούτο γαρ αν είπεν, ει γε μη το έργον, αλλά τον ερώντα επαινέσαι ηβουλήθη), αλλά ‘καλού έργου’. Ίνα γαρ παρώ, ότι το δύσκολον και δυσκατόρθωτον πράγμα, έργον καλούσιν, ου μόνον οι εξ εθνών σοφοί, αλλά και αι ιεραί Γραφαί, λέγουσαι, ‘Ανδρα δε πιστόν έργον ευρείν’, το παρά πάντων νοούμενον φράσω. Έργον εστί, ω βέλτιστε, το πράγμα, ουκ άνεσις · φροντίς, ου τρυφή · λειτουργία υπεύθυνος, ουκ αρχή ανεξέταστος · πατρική κηδεμονία, ου τυραννική αυτονομία · οικονομική προστασία, ουκ αλογοθέτητος εξουσία. Εγώ το έργον της επισκοπής υπερφυώς επαινώ · θείον γαρ · τον δ’ έρωτα τον επ’ αυτή ουκ επαινώ · σφαλερός γαρ. Ου λέγω, Καλώς ποιεί. Ου γαρ χρή τον έρωτα τούτον, ουδέ τους λίαν ευδοκίμους εν τη ψυχή τρέφειν, αλλά παντί σθένει εξωθείν⁸⁸⁹. Σαν να ανασταίνει ο Ισίδωρος τον λιπόσαρκο και καθημαγμένο απόστολο Παύλο και να τον εμφανίζει μπροστά μας επίφοβο και απειλητικό. ‘‘Θέα τον απόστολον, έμπειρον όντα του αγώνος τούτου και μυρίοις ιδρώσι καταρρεόμενον, και τραύμασι και πληγαίς και επιβουλαίς και θανάτοις ομιλούντα, ίνα μηδείς των εμπειπιστευθέντων αυτώ, το γε αυτού μέρος, απόληται, πώς εκφοβεί και δεδίττεται τους αρχοντιώντας, άτε απείρους τούτων των αγωνισμάτων, και προς μόνην την τιμήν ορώντας, και μονονουχί κινών την κεφαλήν βοά · Ει τις επισκοπής ορέγεται, βλεπέτω τους πόνους και σκοπείτω, ει προς τούτους αρκέσαι δύναται. Οράτω τους κινδύνους (επ’ αυτόν γαρ φράττονται άόρατοι και ορατοί πολλάκις εχθροί), και μη εννοείτω μόνον την τιμήν. Θεάσθω τους θανάτους, και μη την τρυφήν. Συνοράτω τας επιβουλάς και τας φροντίδας, και μη προς την άνεσιν νευέτω. Ίστω, ότι, ει τις εις εκείνον αχθείη τον θρόνον, χειροτονείται νομίμως αθλήσων, αλλ’ ουκ ακινδύνως τρυφήσων. Ο γαρ της τιμής μόνης εγκρατής γενόμενος και τάλλα πάντα τα τη επισκοπή προσήκοντα δίκαια παρεωρακώς, ενταύθα μεν μυρίαις βληθήσεται κατηγορίαις, έσθ’ ότε δε και καθαιρεθήσεται της τοιαύτης αξίας, εκείσε δε καταβηθήσεται παρά τω αδεκάστω κριτή επί του φοβερού εκείνου βήματος, των μεν πεινώντων βοώντων, ότι, Ημείς μεν ουδέ της αναγκαίας απελαύσαμεν τροφής, ούτος δε τρυφήσας και χρηματισάμενος τα λοιπά εις οικείας ανήλωσε φιλοτιμίας, των δε γυμνών λεγόντων, ότι, Αργαλεώτερος ημίν ούτος του χειμώνος εγένετο, των δε αρρωστούντων, ότι Του νοσήματος ημίν βαρύτερος ώφθη. Και των μεν

888 ό. π., P.G. 78, 896-897.

889 ό. π., P.G. 78, 900.

ορφανών, Ουκ απελεύσαμεν ουδεμιάς προστασίας, των δε χηρών, Ουκ εδάνεισεν ημίν ούτος παραμυθίας λόγον, των δε δεσμωντών, Ουκ επέσταξεν ημίν ούτος συμπαθείας δάκρυον, των δε εν συμφοραίς, Ουκ όρεξεν ημίν ούτος θεραπείας χείρα, και συλλήβδην ειπείν, πάντων, ών επίσκοπος κεχειροτόνηται, καταβοώντων, τί οίει τον αδέκαστον ποιήσαι κριτήν; Ου κολάσει σφοδρότερον τον μηδέ τη τιμή βελτίω γενόμενον; Παντί μεν δήπου δήλον εστιν. Ει δε τις απιστεί, και την απόφασιν αυτώ αναγνώσομαι. ‘Διχοτομήσει γαρ, και το μέρος αυτου μετά των απίστων θήσει’. Ταύτ’ ουν εννοούντες, μη παίζωμεν εις τα θεία. Οι γαρ εις το ίδιον λογοθέσιον μόλις επαρκέσαντες, όταν και τοσούτων δήμων καταρρήσεις κατασκευάσωμεν εαυτοίς, πού φανούμεθα;’’⁸⁹⁰. Ένας από τους υποστηρικτές της λαθεμένης ερμηνείας του αποστολικού ρητού ήταν και ο διάκονος Παλλάδιος, σύγχρονος του αγίου Ισιδώρου. Πίστευε ότι ο Παύλος προτρέπει τον καθένα να επιδιώκει αυτή την εξουσία · ο ιερός Πατήρ για να του διδάξει την αληθινή ερμηνεία του ρητού, τού έστειλε μια επιστολή. ‘Έστω γαρ εκείνος [ο Παύλος] τοιούτον τι έφρασε, συ δι’ ήν αιτίαν τα κατά σαιυτόν αγνοών, και μηδέ σαιτου άρξαι δυνηθείς, εράς τοιαύτης αρχής, ήτις και βασιλείας εστιν ου μόνον υψηλότερα, αλλά και επιπονωτέρα; Και μη νομίζεις ανεύθυνον είναι εξουσίαν, αλλ’ ουχ υπεύθυνον λειτουργίαν...Εμοί γαρ, ω μακάριε, και το, ‘Ει τις’, φοβερόν εστί και εκ βάθρων αυτήν κατασειει την ψυχήν. Του γαρ μεγέθους της αρχής εστιν ενδεικτικόν. Ει δε φαίης, πώς; Είποιμι αν, ότι ουκ εθάρσησε προστάξαι, αλλ’ ουδ’ ου προτρέψαι, ουδέ συμβουλευσαι. Ουδέ γαρ είπε, Πας τις επισκοπής ορεγέσθω, καλώς ποιεί (η γαρ αν τον σον περί το πράγμα έρωτα ίσως τινές απεδέξαντο), αλλ’ αναρτήσας μέσην την της ιερωσύνης επιθυμίαν, ούτε παρορμά επ’ αυτήν, ίνα μη τους αναξίους επεγείρη πράγματι αμηχάνω, και πάσαν υπερβαίνοντι πολιτείαν τε και αξίαν, ουτ’ απείργει, ίνα μη φευκτόν καταστήση το πάσης βασιλείας μείζον, αλλά μετέωρον την παραίνεσιν αφείς και έκαστον της αυτου διανοίας κριτήν καταστήσας, αυτός ούτε επιθυμείν, ούτε φεύγειν προστάττει, μονονουχί βοών, και οφθαλμός και οφρύσι και παντί τω προσώπω φόβου κέντρα τοις ακούουσιν ενιείς. Εγώ μεν πράγμα της θείας ηρτημένον ψήφου τε και χειροτονίας, ανθρώπων επιθυμίαις ουκ εκδίδωμι, παραινώ δε και διαμαρτύρομαι, ότι ο τούτου επιθυμών, ίστω μη των τυχόντων ερών. Λειτουργίας γαρ, ουκ ανέσεως εστί το της επισκοπής όνομα δηλωτικόν. Ει δ’ απιστείς, τα εξής αναγνούς, γνοίης τον ημέτερον νουν. Δεί γαρ τον επίσκοπον πάσαις κομάν ταις αρεταίς, και τας αλλοτρίας οικειούσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτώ, αλλά τοις αρχομένοις ζη, και υπό μυρίων οφθαλμών και γλωττών ο εκείνου βασανίζεται βίος’’⁸⁹¹.

Είναι τόσο αγαπητή και αρεστή στο Θεό η αρετή της αφιλαρχίας, ώστε θα δίνει απλόχερη τη Χάρη Του στον ακουσίως χειροτονηθέντα. Γράφει χαρακτηριστικά ο ιερός Πατήρ σε νεοεκλεγέντα επίσκοπο: ‘Έι μεν αβουλήτως προήχθης προς την της εκκλησίας προστασίαν και ψήφων και δήμων και χειρών σε βιασαμένων, έξεις επίκουρον τον Θεόν, πάντα προ προσώπου κατευοδούντα σοι, όσα προς την άνω συντείνει κατάστασιν. Ει δε χρήμασιν, ως θρυλή, τον άπρατον μετήλθες θησαυρόν και κτήσασθαι ιερωσύνην ως ο

890 ό. π., P.G. 78, 900-901.

891 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ’, αριθμ. σιθ’, P.G. 78, 1313.

Σίμων επόθησας, ουκ έστι σοι μερίς, ουδέ κλήρος εν τούτῳ⁸⁹².

Ο άγιος Ισίδωρος παραδίδει στους υποψηφίους ιερείς μία ακόμα πατρική νουθεσία ανεκτίμητης πνευματικής αξίας, που δεν προέρχεται μόνο από την αγιασμένη έρημο της ευρύτερης περιοχής του Πηλουσίου αλλά και από τις αγιασμένες ερήμους, τις σπηλιές, τα όρη, τις οπές της γης και τις πολιτείες όπου έζησαν και έδρασαν οι άγιοι όλων των αιώνων, ή μάλλον προέρχεται από αυτόν τον Ουρανό. Καθένας που επιζητεί τη σωτηρία του πρέπει να αποφύγει την ιερά λειτουργία, ακόμα και αν κληθεί σε αυτή. Αν όμως δεν είναι δυνατό να παραμείνει στην τάξη των λαϊκών, ας δεχθεί την τιμητική εκλογή · πάντως οφείλει να εξουσιάζει με βάση τους θείους νόμους. Ο δε έρως προς την εκκλησιαστική αρχή δεν συμβιβάζεται με τα χριστιανικά ήθη. Έο τóινυν της σωτηρίας εαυτού αντιποιούμενος, μάλιστα μεν εις την των αρχομένων εαυτόν καταταττέτω πληθύν, ει δε άτοπος αρχής έρως αυτώ επιπταίη, εξελαυνέτω τούτον αφ' εαυτού, ή δια του καλώς άρχεσθαι το δύνασθαι καλώς άρξαι παιδευέσθω, και μη επιρριπτέτω μεν εαυτόν τω πράγματι, ει δε κληθείη, παραιτείσθω, ει οίον τε (άμεινον γαρ), ει δε μη, κάν υπό νόμων βασιλευόμενος αρχέτω⁸⁹³.

Σε επιστολή με τον τίτλο Έπρος τους εγκαλούντας επί τω φεύγειν την ιερωσύνην⁸⁹⁴ ο ιερός Πατήρ τονίζει ότι ο έρωτας προς την εξουσία, έστω και την ιερατική, είναι ασυνήθης στους εχέφρονες. Έπειδή δε εις αρχήν, μάλλον δε, ει χρή μετά παρρησίας ειπείν, εις τυραννίδα αυτό [το της επισκοπής όνομα και πράγμα] μετερρύθμισάν τινες, ίσθι ότι της περιβλέπτου και περιμαχήτου αρχής, νυν είπερ ποτέ σφοδρόν εαυτής έρωτα τοις ανθρώποις εμβαλλούσης και ραδίως εαυτήν τοις ερώσι παρεχούσης, μικρός αυτής άπασι τοις ευ φρονούσι λόγος. Τιμωρίαν γαρ διδόντων, ου τιμήν λαμβανόντων, ταύτην είναι ηγούνται...Μη θαύμαζε τοιγαρούν, ει και Ιέραξ ο πρεσβύτερος, νουν έχων, έφυγε το πράγμα, καθάπερ νόσημα αργαλεώτατον⁸⁹⁴.

Σε πελάγη ευτυχίας έπλεε ο άγιος από την αφίλαρχία του προμνημονευθέντος άξιου πρεσβυτέρου · μάλιστα του έπλεξε εγκώμιο όχι μόνο ο Ισίδωρος αλλά και όλη η πόλη του Πηλουσίου, διότι απέφυγε την εις επίσκοπον χειροτονία, αν και κλήθηκε από άλλους στο εκκλησιαστικό αξίωμα: Έου μετρίως άδη κατά την πόλιν, ω πάντα μικρά προς σε φθέγξασθαι. Της γαρ περιμαχήτου και ποθεινοτάτης άπασιν αρχής, νυν, είπερ ποτέ, σφοδρόν εαυτής έρωτα τοις ανθρώποις εμβαλλούσης και ραδίως εαυτήν τοις ερώσι παρεχούσης, ου μόνον ουκ ωνειροπόλησας, αλλ' ουδέ καλούμενος υπήκουσας, ουδέ προτεινομένην ήρπασας, ηγούμενος αρχήν είναι μεγίστην και πρόπευσαν ανδρί καλώ καγαθώ, το άρχειν εαυτού δύνασθαι, το τον λογισμόν τω θυμώ και ταις ηδοναίς επιστήσαι. Μετά δε τούτο, ευ και καλώς εώρακας την ακριβή ελευθερίαν εν ταις ησυχίαις αλλ' ουκ εν ταις περιβλέπτοις ταύταις ταις αρχαίς χορεύουσας. Πολλής γαρ ανάγκης είναι εικότως νενόμικας των μεν άρχειν, ετέροις δε δουλεύειν. Και τοις μεν επιτάττειν, τοις δε υπακούειν. Και τους μεν αδικείν, τοις δε χαρίζεσθαι. Και τοις μεν υποκείσθαι, τοις δε επικείσθαι. Και τους μεν φοβείσθαι, υπό δε των μισείσθαι. Ηγούμενος ούν δίκην διδόντων, ου τιμήν

892 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τιε', P.G. 78, 364-365.

893 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σκε', P.G. 78, 1468.

894 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκε', P.G. 78, 564.

λαμβάνοντων ταύτ' εἶναι, εκείνην μὲν εἰκότως παρητήσω, περί δε την της ψυχῆς επιμέλειαν την σπουδὴν ἔτρεψας. Εἰ δε τινὲς την κρίσιν των πραγμάτων ουκ ἔχοντες ὀρθήν, μᾶλλον δε τον λογισμόν ἀπολωλεκότες, αἰτιῶνται σε, μάλιστα μὲν ουδὲ λόγου ἀξιοθῆναι οφείλουσιν, ἄνθρωπον αἰτιῶμενοι τον στεφάνων ἀξίον. Εἰ δε χρή ἀκροβολίσασθαι πρὸς αὐτούς, ἐκείνο εἰπέ. Ἰσως εοίκατε ἀγνοεῖν, ὅτι εἰς τυραννίδα το της πραότητος μετακεχώρηκεν ἀξίωμα. Εἰ μὲν γὰρ ἔχετε δεῖξαι την ἀρχαίαν ποιμαντικήν και νυν κρατούσαν, μάλιστα μὲν τον ἡττονα ἡγησάμενον εἶναι του πράγματος, και ἀποφυγόντα, δίκαιοι ἀν εἴητε ἐπαινεῖν. Εἰ δε δυνάμενος παρητήσατο, μὴ μόνον ἀπολυέσθω της κατηγορίας, ἀλλὰ και δίκας ἀπαιτεῖσθω. Εἰ δε εἰς τουναντίον μετακεχώρηκε, μὴ ἀπαιτεῖσθω. Τότε μὲν γὰρ ὑπὲρ των προβάτων ἀπέθνησκον, νυν δε τα πρόβατα ἀναιρούσιν οἱ ποιμένες, ου τα σώματα σφάζοντες (ἡττον γὰρ ἢν κακόν), ἀλλὰ τας ψυχὰς σκανδαλίζοντες. Καὶ τότε μὲν νηστεῖαις το σώμα ἐσωφρόνιζον, νυν δε τρυφαίς σκιρτάν παρασκευάζουσι. Καὶ τότε μὲν τα εαυτῶν τοῖς δεομένοις διένεμον, νυν δε τα των πενήτων σφετερίζονται. Καὶ τότε μὲν ἀρετὴν ἡσκουν, νυν δε τους ἀρετὴν ἀσκούντας ἐξοστρακίζουν. Καὶ τότε μὲν την ἀγνείαν ἐξεθείαζον, νυν δε, ἀλλ' ουδὲν βούλομαι δυσχερές εἰπεῖν⁸⁹⁵. Σχολιάζοντας την ἐπιστολή αὐτή ο καθηγητὴς πρωτοπρεσβύτερος Κωνστ. Φούσκας ἔχει κατὰ νουν την εποχὴ του και γράφει με πόνο, εἰλικρίνεια και παρρησία: Ἔστώχαστοι κληρικοί, οραματιζόμενοι πολλές φορές την υπεροχὴ και την τιμὴ του ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, σπεύδουν ἀπερίσκεπτα πρὸς το ἀξίωμα. Συμβαίνει ἡ 'ἀρχή' νὰ εἶναι 'περιμάχητος και ποθεινοτάτη' και για το λόγο αὐτό πολλοὶ την ονειρεύονται και την 'ἐρωτεύονται', ιδίως ὅταν εὐκόλα 'παρέχεται' και 'παρέχει'. Ο ἀγ. Ἰσίδωρος σε μια θαυμάσια περὶ του θέματος ἐπιστολή του, μακαρίζει τον πρεσβύτερο Ἰέρακα, ο οποίος ὄχι μόνο δεν ονειροπόλησε, 'ἀλλ' ουδὲ καλούμενος υπῆκουσε, ουδὲ προτεινομένην ἤρπασε' την ἐπισκοπικὴ ἀρχή, προτιμώντας 'την της ψυχῆς ἐπιμέλειαν'. Ἡ θέση αὐτὴ του ἀγ. Ἰσιδώρου μας φαίνεται σήμερα σχεδόν παράξενη, αφοῦ ἡ 'ἐπιμέλεια της ψυχῆς' κατάντησε νὰ εἶναι ἡ τελευταία μας φροντίδα και το τελευταῖο ζητούμενο · κάποτε ἡ πρώτη φροντίδα και ἐπιδίωξη ἦταν ἡ πνευματικὴ τελείωση, ἡ κατὰ Θεὸν προκοπή, και τελευταία ἡ ἐπιδίωξη ἀξιωμάτων. Ἐτσι ἐξηγείται πὼς τότε αἰσθάνονταν ἰδιαίτερη ἀνακούφιση ὅσοι, κατέχοντας ὕψιστα ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα, κατὰφερναν νὰ παραιτηθῶν ὑπὲρ της 'ἡσυχίας', ἡ ὁποία ἦταν ἡ 'ἐπιμέλεια της ψυχῆς' και δεν εἶχε καμιά σχέση με το ραχάτι των ὑποκριτῶν. Φαίνεται ὅτι σήμερα ζούμε ἐκκλησιολογικά σε ἄλλη εποχὴ⁸⁹⁶.

Ο ἱερός Πατὴρ συνιστᾷ στους υποψηφίους νὰ μὴν παραδοθῶν στον ἐρωτα της ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας. Ὡστόσο ἀν ὁ Θεὸς τοὺς φέρει στο ἱερό Θυσιαστήριον, οφείλουν με θάρρος νὰ βιώνουν τα ἀποστολικά θέσφατα. Ἐφοβερόν ἐστι και λίαν φοβερόν το εἰς ἱερωσύνην νυν τελέσαι. Δυοῖν γὰρ αὐτῷ θάτερον συμβήσεται · ἢ κατὰ τους ἀρχαίους και ἀποστολικούς κανόνας ζώντα μισηθῆναι και ἐπιβουλευθῆναι παρὰ των την νυν ἐπιπολάσασαν ἐπιβλαβὴ και παράνομον συνήθειαν ὡς νόμον θεῖον φυλαττόντων και τους ὀρθῶς βιούντας ἐξοστρακίζόντων, ἢ ὑποκατακλίναντα εαυτόν, και της εαυτοῦ

895 Ἰέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκγ', Ρ.Γ. 78, 905-908.

896 Κ. Φούσκα, Ὁ ἐπίσκοπος'', σσ. 140-141.

αφειδήσαι σωτηρίας και άλλους πολλούς σκανδαλίσαι, υπέρ ων και δίκας σφοδροτάτας δώσει. Μακάριον μεν ουν το μηδέ αλόναι ποτε τω τοιούτω έρωτι. Ει δε μη αλούς χειροτονηθείη, εχέσθω του προτέρου σκοπού και μετά παρρησίας τα αρχαία και αποστολικά πράγματα ανανεούτω, μη τοις νυν προπίνουσι την ιερωσύνην και πάντα λέγειν και πράττειν εξείναι αυτοίς νομίζουσιν, εις τα

πταίσματα συμπράττων. Κρείττον γαρ το επιβουλευθηναι και αποχειροτονηθηναι, τού μετά τούτων ανδρών τετάχθαι⁸⁹⁷.

Ελέγχοντας δριμύτατα το διάκονο Παλλάδιο για το φαύλο βίο και τον πόθο του για το βαθμό του επισκόπου, του υπενθυμίζει ότι η εκκλησιαστική εξουσία δεν στερείται δυσκολίες και κινδύνους. Του τονίζει μάλιστα το αξιομίμητο παράδειγμα αρχαίου πολιτικού και στρατιωτικού ηγέτη, ενός από τους Επτά Σοφούς. Έι ούτε της επισκοπής το μέγεθος, ούτε το μηδέν άξιον αυτής διαπράττεσθαι, ούτε η αποστολική γλώττα, η τον επίσκοπον οποίον είναι χρή διαπλάσασα, ούτε το αδέκαστον δικαστήριον το απαράλόγιστον την ψήφον οίσον, ούτε άλλο ουδέν της μανίας σε ταύτης απείργει, δι' ής, υπό παραλόγου επιθυμίας εκβαχευθείς, την αξίαν εξαγοράσαι προσδοκάς, εάν υπό των έξωθεν δυσωπήθητι. Φασί γαρ, ως Πιττακός λαβών την αρχήν παρά Μυτιληναίων, νενικηκώς Φρύονα μονομαχία τον άρχοντα Ρηγίου, απεδίδου την αρχήν, των δε μη βουλομένων κομίσασθαι, εβιάσατο, μη βουλόμενος τύραννος, αλλ' ιδιώτης είναι. Ει τοίνυν ο κινδύνους οικείοις και αίματι κτησάμενος την αρχήν εκών απέθετο, τον κίνδυνον αναδεξάμενος, την δε τυραννίδα αποσεισάμενος, και ταύτην αλογοθέτητον ούσαν, συ ο μηδέ εν υπηκόοις τελείν, ως φασιν, δίκαιος ών, αρχήν υπεύθυνον και μυρίαις λογοθεσίαις υποκειμένην και μείζονα πάσης ανθρωπίνης αξίας, ήν ουδέ διδομένην δέξασθαι ώφειλες, αγοράσαι ονειροπολών, ου μόνον ου καταδύη, αλλά και εναβρύνη. Και τις σε της τοσαύτης τόλμης γράψεται;⁸⁹⁸.

Μιμητή του σοφού Πιττακού αναφέρει ο άγιος Ισίδωρος έναν Χριστιανό, στον οποίο στέλνει επαινετική επιστολή και του οποίου "την φιλοσοφίαν" εγκωμιάζει. Έπυθόμην ως συ μεν σοφώς ποιών, εκών δέδωκας του λαθείν εξουσίαν, ο δε βέλτιστος Χαιρήμων, υπό Αμμωνίου καθαιρεθείς, παρά δε Ευσεβίου ουκ οίδ' όπως χειροτονηθείς, δόξας μη πεφωράσθαι ουκ ηρυθρίασεν, αλλά και φλυαρίαις την σην ημείψατο φιλοσοφίαν. Μη τοίνυν δυσχεράνης, ει άνθρωπος μήτ' αρετής φροντίζων, μήτε φόβον θείων εν στέρνοις έχων, κατά της σης επιεικειας ώπλισε την γλώτταν, αλλά προσδόκα και υπέρ τούτου στέφανον⁸⁹⁹.

Οι άξιοι για την ιερωσύνη πρέπει να κρύβουν τον εαυτό τους, όπως ακριβώς έκαναν στο Πηλούσιο οι εκλεκτοί υποψήφιοι. Έι τοίνυν ούτοι [οι άριστοι] ούτε κολακεύειν αξιούσιν, ούτε αγοράσαι τολμώσιν, εισί δ', ως έφης, οι κολακείαις και χρήμασι την ιερωσύνην προπίνοντες (οι μυρίων άξιοι δήλον ότι τιμωριών), ούτοι και κολακεύσαι και αγοράσαι ουκ αν παραιτήσονται. Λόγος τοίνυν περιφοιτά κατά γην και θάλατταν, ότι ουδείς των ευ βιούντων λοιπόν εις ιερωσύνην προχειρισθήσεται, ουκ επειδή τους αξίους ουκ έχει το πράγμα, αλλ'

897 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υπα', P.G. 78, 1608.

898 Παλλάδιω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. στ', P.G. 78, 1328-1329.

899 Παύλω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξδ', P.G. 78, 773.

επειδή ου μόνον τω των πολλών κρύπτονται πλήθει, αλλά και μισούνται και επιβουλεύονται και εξοστρακίζονται, ως των πολλών ελέγχοντες τον βίον⁹⁰⁰.

ιζ'. Ο φωτισμός του Αγίου Πνεύματος

Άλλο απαραίτητο προσόν του υποψηφίου είναι η παρουσία του Αγίου Πνεύματος στη ζωή του. Χωρίς το φωτισμό του Παρακλήτου ο υπονήφιος ιατρός των ψυχών δεν θα μπορέσει ούτε να διαγνώσει την πνευματική ασθένεια του νοσούντος, ούτε να τη θεραπεύσει. Ότι πάντες άνθρωποι τοις αυτοίς νοσήμασιν εάλωσαν, ουδέ πάντες τη αυτή θεραπεία είκουσιν, αλλά πολλών όντων και ποικίλων και παντοδαπών των παθών, τα βοηθήματα πλείονα είναι οφείλει και ποικιλώτερα...Πολλών γαρ και παντοδαπών όντων των αρρωστημάτων, πρώτον μεν άνθρωπον όντα χαλεπόν συνιδείν, έπειτα δε και μαθόντα, το ειδέναι, ποίον αρμόττει φάρμακον. Ου γαρ πάσι τα αυτά αρμόττει βοηθήματα, ουδέ πάντες τοις αυτοίς θεραπεύονται. Ο γαρ τούτον ωφέλησεν, άλλον έβλαψεν, και το άλλω κατάλληλον, έτερον επέτρινε...Οι μεν επαίνοις, οι δε ψόγοις σωφρονίζονται, ήν αμφότερα καιρίως γένοιντο. Εις τουναντίον δε μεταπεσείται, ει έξω των καιρών φέροντο...Οι μεν συλλόγοις ελεγχόμενοι, οι δε εν παραβύστω νουθετούμενοι αποτρίβονται τα ελαττώματα...Τοσούτων όντων και των αρρωστημάτων και των βοηθημάτων, και πάντων μη τοις αυτοίς εικόντων, αλλά και τουναντίον εις χείρονα πλημμελήματα ερεθιζομένων, τίς μη τω θείω Πνεύματι την ψυχήν φωτισθείς, ειδέναι ή επαρκέσαι δυνήσεται; Αλλ' επειδή άρχειν, ει και αρχήν νομίζουσιν επιτηδείαν αυτοίς, τολμώσι, μήτε την δυσχέρειαν εννοούντες, μήτε της δεσποτικής φωνής ακούοντες, ούτω το σπάνιον ενδεικνυμένης, ως και επαπορητική χρήσασθαι λέξει, 'Τίς άρα εστίν ο πιστός δούλος και φρόνιμος, ον καταστήσει ο Κύριος επί της οικίας αυτού, τού διδόναι αυτοίς το σιτομέτριον;⁹⁰¹

ιη'. Η θεία κλήση

Είδαμε ότι η ιερωσύνη αποτελεί 'θέιον μέν τι χρήμα⁹⁰², 'τα θεία και υπερφυή χαρίσματα⁹⁰³, 'του Θεού μυστήρια⁹⁰⁴, 'τράπεζα Κυρίου⁹⁰⁵, και 'πράγμα της θείας ηρτημένον ψήφου τε και χειροτονίας⁹⁰⁶. Αβίαστα λοιπόν βγαίνει το συμπέρασμα ότι μόνον ο Θεός έχει το δικαίωμα να παραδίνει τα Μυστήριά Του στον κατάλληλο άνθρωπο. 'Όν [τον άγοντα] και χρόνος και πόνος και θεία ψήφος επί των οιάκων της προστασίας εκάθισε, τας εμβολάς των πνευμάτων και γινώσκοντα και εκκλίνοντα⁹⁰⁷. 'Διά δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην [την ιερωσύνην] ειλήφασι της των άλλων ωφελείας

900 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σοστ', P.G. 78, 1497.

901 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρμε', P.G. 78, 1228-1229.

902 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. νβ', P.G. 78, 493.

903 Ερμώ κόμητι, βιβλ. Β', αριθμ. λζ', P.G. 78, 481.

904 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. κη', P.G. 78, 200.

905 Χαρήμονι, βιβλ. Α', αριθμ. ρο', P.G. 78, 293.

906 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

907 Πέτρω, βιβλ. Α', αριθμ. σοη', P.G. 78, 345.

ένεκεν⁹⁰⁸.

Ο υποψήφιος λοιπόν πρέπει να έχει μαζί με τις αρετές και τα χαρίσματα που είδαμε παραπάνω και “την άνωθεν ψήφον”. Είναι επιβεβλημένο “εκ θείου νεύματος το γέρας της ιερωσύνης δεδóσθαι”, ώστε να ονομασθεί “η χειροτονία θεία”⁹⁰⁹.

Το τρίτο πρόσωπο της αγίας Τριάδος δίνει στους ιερείς την εξουσία του δεσμείν και λύειν, άρα και την ίδια την ιερωσύνη: “δια το θείον Πνεύμα ταύτην ειλήφασι την εξουσίαν”⁹¹⁰. Θεοκίνητη και θεοπρόβλητη είναι η ανάθεση τόσο σημαντικών και φοβερών Μυστηρίων στον άξιο για την ιερωσύνη.

Το Άγιο Πνεύμα λοιπόν και όχι κάποιο χρηματικό ποσό αποφασίζει για την καταλληλότητα ή μη του υποψηφίου. Έτσι ο ιερός Ισίδωρος κατηγορώντας τον επίσκοπο Ευσέβιο για σιμωνία, που είναι βλασφημία κατά του Θεού, του γράφει: “Πολλοί σε κωμωδούσι, ως χρήμασιν, αλλ’ ου Πνεύματι, τας χειροθεσίας της μυσταγωγίας επιτρέποντα. Και ει μεν συκοφαντούσι, καθ’ εαυτών επεσπάσαντο την δίκην, επειδή ‘Απολεί Κύριος πάντας τους λαλούντας το ψεύδος’. Ει δε αληθεύουσι, γνώθι οί τελευταί το κακόν, ότι μικρού κέρδους το εις Θεόν υβρίζειν αντήλλαξας. Και τίς προσεύξεται περί σου, επειδή μήτε περί Οφνί και Φινεές, εις Θεόν και την αυτού αμαρτόντων ιερωσύνην, ευρέθη τις πρεσβευόμενος, αλλ’ εις έσχατον όλεθρον, ως το γέρας προπίνοντες της ιερωσύνης, εδόθησαν;”⁹¹¹.

Από τα βάθη των πρώτων κιόλας αιώνων της ανθρωπότητας αθάνατο παράδειγμα της κατά Θεόν χειροτονίας άφησε ο τρόπος εκλογής του Ααρών. Ο ίδιος ο Γιαχβέ είχε δείξει τότε ποιον ήθελε να καλέσει στην ιερωσύνη. “Η ράβδος Ααρών η βλαστήσασα, μηνύει...ότι οι παραβαίνοντες αυτούς [τους θείους θεσμούς] και οι τη ιερωσύνη ου δεόντως επιτηδόντες, σωφρονισθήσονται”⁹¹². Στην Παλαιά Διαθήκη αυτοχειροτόνητος ιερέυς υπήρξε ο Οζίας, ο οποίος έλαβε παραδειγματική τιμωρία από το Θεό. “Οζίας τη ιερωσύνη ου δεόντως επιτηδήσας, καίτοι βασιλεύς ων, ελεπρώθη”⁹¹³. “Ούτω γαρ ο τολμηρότατος Οζίας αναθαρρήσας επιβαλείν τοις ανεγχειρήτοις, λέπραν τω θράσει προσαπηνέγκατο, και άκων απορριφείς των ανακτόρων, καθότι και νόμος τοις λέπρα κατεστιγμένοις την είσω τούτων απέκλειεν είσοδον. Εγράφη δε ταύτα προς νουθεσίαν ημών, ίνα και τας τόλμας φύγωμεν, και τας κολάσεις μη πάθωμεν”⁹¹⁴.

Οι ίδιοι οι απόστολοι δίδαξαν με λόγια και με έργα το ρητό “ουχ εαυτώ τις λαμβάνει την τιμήν, αλλά καλούμενος υπό του Θεού, καθάπερ και Ααρών. Ούτω και ο Χριστός ουχ εαυτόν εδόξασε γεννηθηναι αρχιερέα, αλλ’ ο λαλήσας προς αυτόν · υιός μου εί συ, εγώ σήμεραν γεγέννηκά σε · καθώς και εν ετέρω

908 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. υκβ’, P.G. 78, 1576.

909 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. ρν’, P.G. 78, 841.

910 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σζ’, P.G. 78, 944.

911 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. κστ’, P.G. 78, 197-200.

912 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ογ’, P.G. 78, 1133.

913 Αθανασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. πα’, P.G. 78, 524-525.

914 Κρίσπω, βιβλ. Α’, αριθμ. κδ’, P.G. 78, 197.

λέγει · συ ιερεύς εις τον αιώνα κατά την τάξιν Μελχισεδέκ⁹¹⁵. Ο απόστολος Παύλος κλήθηκε στην ιερά αποστολή του από τον ίδιο το Χριστό στο δρόμο προς τη Δαμασκό. “Απόστολος ουκ απ’ ανθρώπων, ουδέ δι’ ανθρώπου, αλλά διά Ιησού Χριστού και Θεού Πατρός⁹¹⁶ υπήρξε ο Παύλος “ο γενναίος, ο άριστος στρατηγός, ο του βασιλέως την χειροτονίαν μη ατιμάσας, ο τα καθ’ εαυτόν παριδών, ίνα τα των άλλων επανορθώσηται⁹¹⁷. Επίσης ο ιερός Ισίδωρος γράφει αλλού για τον πρωτοκορυφαίο απόστολο: “Παύλος, ο άριστος στρατηγός, ο της θείας χειροτονίας μη καθυβρίσας την ψήφον⁹¹⁸. Ήταν όντως θεία η χειροτονία του Παύλου, διότι ανέλαβε τη διακονία του από τον ίδιο το Χριστό. “Σκεύος εκλογής μοι εστί ούτος”, περί Παύλου φησίν ο Χριστός, ότε το αποστολικόν αυτό κήρυγμα ενεχείρισεν. Ου γαρ αν, υπέρ ής το τίμιον αυτού αίμα εξέχεεν Εκκλησίας, τούτην φέρων παραδέδωκεν διδασκάλω μη μέλλοντι την αρετήν αντίρροπον συνοίσειν τη χάριτι⁹¹⁹.

Μόνο σε μια περίπτωση κάθε χριστιανός γίνεται από μόνος του ιερεύς. Ο ιερός Πατήρ διακρίνοντας τη γενική από την ειδική ιερωσύνη, γράφει ότι κάθε λαϊκός είναι ‘ιερεύς’. “Εκαστος οικείου σώματος ιερεύς κεχειροτόνηται, ουχ ίνα αχειροτόνητος επιπηδοίη τη των υπηκόων αρχή, αλλ’ ίνα, της κακίας άρξας, το σώμα τέμενος ή ιερόν της αγνείας κατασκευάση⁹²⁰.

Αν εξαιρέσουμε την παραπάνω περίπτωση, το αυτόκλητον της προσέλευσης στην ιεροσύνη είναι για τον Αλεξανδρινό άγιο παντελώς απορριπτέο και καταδικαστέο. Ερμηνεύοντας το λόγο του Χριστού “πάντες όσοι ήλθον προ εμού κλέπται ήσαν και λησται”, ο Ισίδωρος λέει ότι αυτό ειπώθηκε για τους ψευδοπροφήτες, οι οποίοι ήταν αυτόκλητοι: “περί ων αυτός [ο Θεός] έφη, ‘Ουκ απέστελλον αυτούς, και αυτοί έτρεχον’. Ου γαρ είπε, ‘πάντες όσοι απεστάλησαν (Μωσής μεν γαρ ήκουσε, ‘Δεύρο, αποστελώ σε εις Αίγυπτον’, Ησαΐας δε ήκουε του Θεού λέγοντος, ‘Τίνα αποστείλω και τίς πορεύσεται προς τον λαόν τούτον;’, και έλεγεν, ‘Ιδού εγώ, απόστειλόν με’), οι δε ψευδοπροφήται και οι εις άρχοντας και προστάτας αναδραμόντες (οίοι ήσαν και οι περί Θευδάν και Ιούδαν τον Γαλιλαίον και τον Αιγύπτιον τον των Σικαρίων προστάντα), ουκ αποστελλόμενοι, αλλά φανητιώντες και αυτοχειροτόνητοι και σπουδαρχίδαι τυγχάνοντες, οίκοθεν ηυτομόλησαν. Ότι δε περί αυτών τούτων ερρέθη, το επόμενον δηλοί, ‘ο κλέπτης’, γαρ φησίν, ‘ουκ έρχεται, ει μη ίνα θύση και κλέψη και απολέση’. Πάντες γαρ, όσοι αυτοίς επείσθησαν, κατεσφάγησαν και απώλοντο, παραβραβεύσαι την αλήθειαν εγχειρήσαντες, και λόγου θάττον εις το παντελές αποσβεσθέντες⁹²¹. Σήμερα λοιπόν όποιος δέχεται το κάλεσμα του Θεού και κατόπιν αποκτά την ιερή αποστολή είναι ένας μικρός προφήτης, μιμητής του Μωυσή και του Ησαΐα. Αντιθέτως όποιοι χωρίς τη θεία κλήση σπεύδουν να αναλάβουν το ιερατικό αξίωμα μιμούνται τους ψευδοπροφήτες του Ισραήλ, το Θευδά και τον Ιούδα το Γαλιλαίο και τον Αιγύπτιο των Σικαρίων και χαρακτηρίζονται από τον

915 Εβρ. 5, 4-6.

916 Γαλ. 1, 1.

917 Συρίωνι, βιβλ. Γ’, αριθμ. κε’, P.G. 78, 748.

918 Ισχυρίωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ξγ’, P.G. 78, 1120.

919 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ’, αριθμ. π’, P.G. 78, 1141.

920 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. οε’, P.G. 78, 784.

921 Παύλω, βιβλ. Γ’, αριθμ. ριθ’, P.G. 78, 821-824.

Πηλουσιώτη άγιο ``εις άρχοντας και προστάτας αναδραμόντες, φανητιώντες (επιδειξιομανείς), αυτοχειροτόνητοι, σπουδαρχίδαι``.

Σύγχρονο του Ισιδώρου παράδειγμα αυτόκλητου κληρικού αποτελούσε ο επίσκοπος Ευσέβιος. ``Ο δε θεομισής, ως γέγραφας, Ευσέβιος, αρετής χηρεύων, τη ιερωσύνη μόνη σεμνύνεται...κακίζεται ως νόθος, και εις μηδαμόθεν αυτώ προσήκουσαν κληρονομίαν εισβιασάμενος``⁹²². ``Ιερωσύνης ανάξιος ών, ουκ οίδ' όπως εις ταύτην εισεκώμασεν, εκ τούτων και τοις επιτυχούσιν αυτήν νέμει, εύωνον και πεπατημένον πράγμα την θείαν λειτουργίαν ηγούμενος``⁹²³.

Αυστηρή είναι και η επίπληξη που κάνει ο ιερός Πατήρ και στον τότε νεοχειροτονηθέντα πρεσβύτερο Ζώσιμο: ``Ελαβες ιερωσύνην ανιέρως, ανιερε, χρήμασι κλέψας πράγμα ουράνιον, δεύτερος Καϊάφας αργυρίω λαβών τα απόρρητα``⁹²⁴. ``Δήλος μεν ής έκπαλαι την ιερωσύνην ουκ ευαγώς κτώμενος. Ου γαρ δια πολιτείας αρίστης κτήσασθαι εδικαίους, αλλά χρήμασιν ωνήσασθαι ωνειροπόλεις. Δήλος δε ει και νυν την επιθυμίαν εις έργον αγαγών, καίτοι εις δυσμάς ών λοιπού του βίου. Τίς ουν σοι συγγνώμην λελείψεται, τη κακία συναποθανείν προηρημένω;``⁹²⁵.

Επίσης κατά του πρεσβυτέρου Μάρωνα ο ιερός Πατήρ εκφράζει την ιερά αγανάκτησή του σε επιστολή με τίτλο ``Οτι φρικτόν ιερωσύνη``. ``Ει και την ιερωσύνην περιδρομή και χρημάτων ήρπασας ολκή, λαθών τους ανθρώπους ως αβλεπτούντας προς την αλήθειαν, αλλά μη και την μέλλουσιν ούτω νομίσης λανθάνειν ανταπόδοσιν. Ούτε γαρ θαυματουργία εις όνομα Χριστού γινομένη παρά τινων, ούτε δαιμόνων επιτίμησις, ούτε δυνάμεων ενέργεια πολλών, εξελέσθαι της φοβεράς φλογός τους υπευθύνους αυτής δυνήσεται. Ει δε φαίη τις, Τί ουν συνεχώρει ο Θεός τοις αναξίοις τα θαύματα, φαίην εγώ, ότι δια την δόξαν οικείου ονόματος επλήρου τας θεοσημείας ο Κύριος, και των δαιμόνων κωλύων επιβουλάς, και οδόν τω Ευαγγελίω ομαλίζων απρόσκοπον, άπερ αμφοτέρα κατάκρισιν οίσει τοις αγνώμοσι μείζονα, ότι, τοσαύτης παρά Θεού τυχόντες δυνάμεως, τον δοτήρα των αγαθών εκουσίως ηγνόησαν, τους μεν δαίμονας και τα πάθη επικλήσει Χριστού θεραπεύοντες, αχάριστοι δε υπ' αυτών ελεγχόμενοι. Οι γαρ πονηροί και παγχάλεποι δαίμονες ευπειθέστεροι τούτων γεγονάσι, και δειλιάσαντες του Κυρίου το όνομα, και συν τάχει πολλά δραπετεύσαντες. Όθεν αυτοίς άφυκτος ηπειλήται κόλασις, 'αποχωρείτε απ' εμού, ουκ οίδα υμάς', οι εργάται της ανομίας ακούουσιν``⁹²⁶.

ιηα'. Οι εκφραστές της θείας κλήσεως

Η θεία κλήση και απόφαση δεν εκφράζεται από τον υποψήφιο · ο Θεός χρησιμοποιεί τον επίσκοπο και το λαό ως όργανά του για να μεταφέρουν τη βούλησή Του · όταν ο επίσκοπος και ο λαός ωθούν κάποιον στο ιερατικό λειτούργημα είναι σαν να εκφράζουν τη βούληση του Θεού. ``Ει μεν

922 Μαρκίωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τη', P.G. 78, 1553.

923 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκβ', P.G. 78, 561.

924 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. ρια', P.G. 78, 257.

925 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τζγ', P.G. 78, 1561.

926 Μάρωνι, βιβλ. Α', αριθμ. ρμε', P.G. 78, 280.

αβουλήτως προήχθης προς την της εκκλησίας προστασίαν και ψήφων και δήμων και χειρών σε βιασαμένων, έξις επίκουρον τον Θεόν, πάντα προ προσώπου κατευοδούντα σοι, όσα προς την άνω συντείνει κατάστασιν. Ει δε χρήμασιν, ως θρυλή, τον άπρατον μετήλθες θησαυρόν και κτήσασθαι ιερωσύνην ως ο Σίμων επόθησας, ουκ έστι σοι μερίς, ουδέ κλήρος εν τούτω. Τα γαρ εξής φειδοί παραλείψομαι, έν τούτο ορών, ότι Καϊάφας ιερωσύνην ωνήσατο, ότε κατά Χριστού ταύτην εξώπλισε. Πας ουν όστις ιερωσύνην εκπρίηται, Καϊάφας Χριστοκτόνος ευρίσκεται. Ά γαρ έργοις πιστευθήναι ου δύναται, ταύτα δόμασιν ασεβέσι πορίζεται⁹²⁷. Γι' αυτό ο άγιος Ισίδωρος θα αποκαλέσει τον μέσω χρημάτων νεοχειροτονηθέντα Ζώσιμο 'δεύτερον Καϊάφαν αργυρίω λαβόντα τα απόρρητα'⁹²⁸.

Είναι επομένως επιβεβλημένο να ανεβαίνουν στο θρόνο ή μάλλον στο σταυρό οι θεόκλητοι και οι δημόκλητοι⁹²⁹.

Ερμηνεύοντας δε ο Πηλουσιώτης άγιος το παύλειο ρητό 'Ει τις επισκοπής ορέγεται καλού έργου επιθυμεί', γράφει ότι ο απόστολος 'Ουδέ γαρ είπε, Πας τις επισκοπής ορεγέσθω, καλώς ποιεί (η γαρ αν τον σον περί το πράγμα έρωτα ίσως τινές απεδέξαντο), αλλ' αναρτήσας μέσην την της ιερωσύνης επιθυμίαν, ούτε παρορμά επ' αυτήν, ίνα μη τους αναξιους επεγείρη πράγματι αμηνάω, και πάσαν υπερβαίνουντι πολιτείαν τε και αξίαν, ουτ' απείργει, ίνα μη φευκτόν καταστήση το πάσης βασιλείας μείζον, αλλά μετέωρον την παραίνεσιν αφείς και έκαστον της αυτού διανοίας κριτήν καταστήσας, αυτός ούτε επιθυμείν, ούτε φεύγειν προστάττει, μονονουχί βοών, και οφθαλμός και οφρύσι και παντί τω προσώπω φόβου κέντρα τοις ακούουσιν ενιείς. Εγώ μεν πράγμα της θείας ηρτημένον ψήφου τε και χειροτονίας, ανθρώπων επιθυμίαις ουκ εκδίδωμι, παραινώ δε και διαμαρτύρομαι, ότι ο τούτου επιθυμών, ίστω μη των τυχόντων ερών. Λειτουργίας γαρ, ουκ άνέσεως εστί το της επισκοπής όνομα δηλωτικόν. Ει δ' απιστείς, τα εξής αναγνούς, γνοιής τον ημέτερον νουν. Δεί γαρ τον επίσκοπον πάσαις κομάν ταις αρεταίς, και τας αλλοτρίας οικειούσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτώ, αλλά τοις αρχομένοις ζη, και υπό μυρίων οφθαλμών και γλωττών ο εκείνου βασανίζεται βίος'⁹³⁰.

Αλλά τη θεόκλητη, δημόκλητη και ακούσια προσέλευση στο ιερό θυσιαστήριο τη δίδασκε και ο ίδιος ο άγιος Ισίδωρος και μάλιστα όχι μόνο με τα λόγια · τη δίδασκε και με το προσωπικό του παράδειγμα. Υπήρξε ιερεύς θεοπρόβλητος. 'Ημίν..., ούς Θεός της αυτής Εκκλησίας προυστήσατο διδασκάλους'⁹³¹. Επίσης στη βιογραφία του διαβάζουμε ότι 'Θεόν μόνον της αρετής έχειν βουλόμενος μάρτυρα · δήλος υπ' αυτού πάσι γίνεται τοις κατ' αίγυπτον · αλλά δη και αυτώ, τω τον αρχιερατικόν θρόνον της αλεξανδρου κοσμοούντι · ο μέγας ούτος ην αθανάσιος... υπ' αυτού τοίνυν ο θεός ισίδωρος, τω πρεσβυτερίω της εν αλεξανδρεία εκκλησίας εγκαταλέγεται · μόλις μεν και άκων, πεισθείς δ' ουν όμως αυτώ'⁹³². Και αλλού ένας νεότερος βιογράφος του γράφει: 'Οι συμμοναστές του ζήτησαν τη χειροτονία του σε πρεσβύτερο για την καλύτερη

927 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τιε', P.G. 78, 364-365.

928 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. ρια', P.G. 78, 257.

929 Αυγ. Καντιώτου, Ακολουθεί μοι, σ. 248.

930 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

931 Θηρασίω, βιβλ. Α', αριθμ. τπθ', P.G. 78, 401.

932 M. Smith, 'Βίος'', P.G. 78, νη'.

εξυπηρέτηση των αναγκών της Μονής⁹³³. Υπάρχει ακόμα και η μαρτυρία ότι του προσεφέρθη και η αρχιερατική ράβδος, την οποία όμως αρνήθηκε, επειδή *ἑκαίετο* από το μοναχικό έρωτα και την αγάπη προς την καλογερική ανεξαρτησία⁹³⁴.

Σύγχρονό του παράδειγμα θεοφιλούς χειροτονίας ο ιερός Πατήρ παρουσιάζει τον κεκοιμημένο επίσκοπο Ερμογένη. Ἐρμογένης ο επίσκοπος αγαθός, ει και τις άλλος γέγονεν, ανήρ. Τραφεῖς γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις, παιδευθεῖς δὲ ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς παραδείγμασιν, ἐπισκοπῆς δὲ ἀξία φρονήσας καὶ πράξας, συνηβώσαν τῷ χρόνῳ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν κέκτηται⁹³⁵. Ὁ μὲν θεοφιλὴς Ερμογένης ομολογοῦσαν τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀξίαν ἔσχε (πρὸς γὰρ τὸ οἰκεῖον ἐκάτερον ἔσπευσεν, ὁ μὲν τῆς ἀγιστείας κόσμος τὸν ἀξίον ἐπιζητήσας, τὸ δὲ τῆς ἀρετῆς ἀρχικὸν τὴν παρά τῆς θείας χάριτος οφειλομένην προσθήκην) ...παρά πάντων ἀδεται, ὡς ομολογοῦσαν τὴν ἀξία καὶ τὴν προαίρεσιν εἰσενεγκάμενος⁹³⁶.

Επαινώντας ο άγιος έναν επίσκοπο για την εκ Θεού ανάδειξή του, του γράφει: Ἐγὼ σε, ὦ ἀγνείας ἀνάκτορον, οὐκ ἐκ τῆς ἱερωσύνης θαυμάζω, ἀλλ' ὅτι προσηκόντως ταύτης τετύχηκας. Πολλοὶ μὲν γὰρ αὐτὴ ἐπεκώμησαν οὐκ ευαγώς, οἱ δὲ εἰκότως τετυχηκότες τῆς τιμῆς καὶ διὰ τέλους εαυτοὺς οὐ μόνον μέμψεως κρείττους, ἀλλὰ καὶ θαύματος ἀξίους ἀποφάναντες, οὗτοι παρά πάντων ἀναρρηθῆναι ἀν εἰεν δίκαιοι, ὧν εἰς καὶ αὐτὸς τυγχάνων⁹³⁷.

Δεν αρκεί όμως μόνο η φωνή του Χριστού *ἡ ποίμαινε τὰ πρόβατά μου*⁹³⁸. Χρειάζεται να γίνεται διαρκῆς ἀνανέωση καὶ ἀναζωπύρωση τοῦ χαρίσματος, ὥστε συνεχῶς τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς τοῦ ἱερέως νὰ ἀκοῦν μυστικὰ τὴν παραπάνω πρὸς τὸν ἀπόστολο Πέτρο προτροπὴ καὶ ὄχι τὰ λόγια τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὴν διακονία *ἡ ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου* · οὐ γὰρ δύνη ἐτι οἰκονομεῖν⁹³⁹. Γι' αὐτὸ ὁ ἱερός Πατήρ ἐπαινώντας ἕνα ἐπίσκοπο γιὰ τὴν οὐράνια ἐκλογή του, του συνιστᾷ νὰ συνεχίσει νὰ τιμᾷ τὴν ἐμπιστοσύνη που του ἔδειξε ὁ Θεός. Ἐπειδὴ πάντες, οἷς ἀρετῆς καὶ πολὺς καὶ ὀλίγος λόγος, ἐκ θείου νεύματος τὸ γέρας τῆς ἱερωσύνης δεδόσθαι σοὶ πιστεύουσι, δίκαιος ἀν εἰς πάντα ποιεῖν, ὅπως μὴ τὴν θείαν χειροτονίαν τοῖς μετὰ ταῦτα πρᾶττομένοις καθυβρίσης. Τον προτρέπει κατόπιν νὰ τιμᾷ τὴν θείαν ψήφο με τὸν ὀρθὸ λογισμό, τὸν ἱερό θυμὸ, τὴν ἀποβολὴν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν θλίψεων⁹⁴⁰. Στὰ χρόνια τοῦ Πηλουσιώτη υπήρχαν κληρικοὶ που καμάρωναν γιὰ τὴν ἔπειτα ἀπὸ κλῆρο ἀνάληψη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος · ἡ συμπεριφορὰ τους ὁμως καὶ οἱ διαθέσεις τους μεταστράφηκαν καὶ κατέληξαν νὰ γίνουν υλιστικοὶ καὶ φαῦλοι. Ἐτῶν τοῦ πράου Δεσπότη καὶ σοφοῦ διδασκάλου ἀυχούντων εἶναι δούλων καὶ φοιτητῶν καὶ τὴν τῆς ἱερωσύνης λειτουργίαν κεκληρώσθαι

933 Αχ. Πιτσιλκα, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 9.

934 Μ. Γαλανού, Οἱ βίοι, σ. 9. Σύγχρονο δὲ παράδειγμα θεοκλήτου καὶ δημοκλήτου ἐκλογῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀνάδειξη τοῦ π. Αὐγουστίνου Καντιώτου στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Φλώρινας (βλ. Αὐγ. Καντιώτου, Ἡ κανονικότης τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας μου ὡς Μητροπολίτου Φλωρίνης, Πρεσπῶν καὶ Εορδαίας, ἐκδ. Ὁ Σταυρός, Αθήναι 1990).

935 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υ᾽στ', P.G. 78, 1597.

936 Μαρκίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοη', P.G. 78, 1553.

937 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τπζ', P.G. 78, 1028-1029.

938 Ιω. 21, 16.

939 Λκ. 16, 2.

940 Αλφιώ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρν', P.G. 78, 841.

εναβруνομένων, τινές μεν εις τυραννίδα απεχρήσαντο τω πράγματι, τινές δε εις χρηματισμόν, τινές δε εις τρυφήν⁹⁴¹.

Την αγία ψυχή του Ισιδώρου διαπερνούσε ως δίστομος ρομφαία η σκέψη ότι ο θεόκλητος ιερεύς ίσως προδώσει το δώρο που του εμπιστεύθηκε ο Θεός. Αυτό συνέβη με τον επίσκοπο του Πηλουσίου Ευσέβιο. Στην αρχή της επισκοπικής του διακονίας τηρούσε ακριβώς το νόμο του Θεού και δεν επέτρεπε την είσοδο στην ιερωσύνη εκείνων που ήταν ανάξιοί της. Τότε ο ιερός Πατήρ επαίνεσε "την ακρίβειάν του": "Πολλών πολλοίς έρωσ εγγίνεται, ου συνέρχεται ταις βουλαίς ως ανέφικτος. Ούτε γαρ βασιλείας πας ο βουλόμενος εφικνείται, ούτε περιουσίας, ούτε συζυγίας ής βούλεται. Ει τοίνυν, ως φής, και Ζώσιμος εισφρήσαι εαυτόν του Θεού μυστηρίοις αναισχύντως βιάζεται, μαθέτω δια της ακριβείας σου, ότι λεπροίς ο του Θεού ναός αποκλείεται, μέχρις αν την του πάθους λώβην αποσμήξωνται"⁹⁴². Με την πάροδο όμως του καιρού ο Ευσέβιος άλλαξε χαρακτήρα και στάση. Γι' αυτή τη μεταστροφή του ο Ισίδωρος δεν δίστασε να ελέγξει δριμύτατα και συχνά τον επίσκοπό του. "Καλώς το ψαλμικόν εμελέτησας και τους μονοτρόπους εν τω του Κυρίου οίκω συνήγαγες, Ζωσίμω συζεύξας και Μάρωνα. Πάσαν σπουδήν, ως οίμαι, τιθέμενος, μη τι των φαύλων έξω του θυσιαστηρίου σταίη. Ίσθι τοίνυν ως πληθύνων τους Σίμωνα, τους χρήμασι κτάσθαι το του Θεού Πνεύμα νομίζοντας, κοινόν εκτήσω βαλάντιον τω προδότη, εις χολήν πικρίας και σύνδεσμον αδικίας καλινδούμενος και προπίνων τολμηρώς τα και αγγέλοις αυτοίς περιπόθητα"⁹⁴³.

Το ίδιο συνέβη και με το διάκονο Παλλάδιο, ο οποίος από αμέλεια έδωξε τη θεία χάρη και ζούσε προκαλώντας σκάνδαλα. "Μετέσχες μεν του των μαθητών χορού και κορυφαίος εδόκεις σφοδρότερον των άλλων μεταδιώκων την των θείων λόγων θήραν, αλλά νυν αμελήσας, ου μόνον αποφοιτήσαι διέγνω, αλλά και τρυφαίς, ως επυθόμην, εκδέδωκας σαυτόν, ταις τικτούσαις τα μετά γαστέρα πάθη"⁹⁴⁴.

ιηβ'. Η ευθύνη του υποψηφίου και των εκλεκτόρων

Ο Θεός βέβαια δεν ευθύνεται για την ανάθεση των ιερατικών καθηκόντων σε πρόσωπο που δεν συγκεντρώνει τα απαιτούμενα προσόντα. Η ευθύνη βαρύνει τον άνθρωπο, τον χειροτονούντα και τον χειροτονούμενον, διότι έλαβαν από το Θεό το αυτεξούσιο. "Ουκ έστι ταυτόν κελεύειν και μη κωλύειν, ουδέ χειροτονείν και συγχωρείν. Το μεν γαρ ως δέον γίνεσθαι προστάττεται, το δε δια την του αυτεξουσίου προαίρεσιν, η το ανθρώπινον κεκόσμηται γένος, συγχωρείται. Μη τοίνυν, των αγοραζόντων την ιερωσύνην αφέμενοι, τον συγχωρούντα αιτιάσθε. Ει μεν γαρ ανεύθυνος ην η αρχή, εικότως εδυσχεραίνετε, ει δε τοσαύτην απαιτείται την δίκην ο ταύτην διέπων, όσον και την τιμήν έσχε, καταθρηγείσθαι αν είεν δίκαιος, ότι τη θεία μακροθυμία εις

941 Ιωάννη διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. ν', P.G. 78, 492.

942 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. κη', P.G. 78, 200.

943 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ριθ', P.G. 78, 261.

944 Παλλάδιω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. 4γ', P.G. 78, 1380.

κακίας εφόδιον επεχρήσατο⁹⁴⁵.

Τη μεγάλη ευθύνη που έχουν ο επίσκοπος και όσοι τον εξέλεξαν επισημαίνει ο ιερός Πατήρ στην επιστολή με τίτλο "Οτι λίαν επικίνδυνον η επισκοπή, και ου μόνον ο ταύτη επιτηδών επίσκοπος, αλλά και οι ψηφιζόμενοι ανάξιον, अपαραιτήτοις εισίν επιτιμίαις υπεύθυνοι". "[Επίσκοπος χρή] όλον είναι οφθαλμόν πάντα ορώντα, και μηδέν παρορώντα, ών ει τι αμεληθείη, ουκ αυτός μόνος παιδεύεται, αλλά και πάσα πολλάκις συν εκείνω η Εκκλησία. Ο μεν εφ' οίς τοιούτος ών Θεώ ιερατεύειν ηνέσχετο, και πράγμα τοσούτο ή άκων εδέξατο, ή μανείς εξωνήσατο · οι δε, ότι τοιούτω ιερωσύνην αναξίως επέδωκαν⁹⁴⁶.

Μεγάλη αμαρτία διαπράττει ο υποψήφιος, όταν, για να χειροτονηθεί, καταφεύγει στη χρήση της βίας. "Δεινόν μεν γαρ το και εν τοις αγελαίοις και αφανέσι τελούντα τινα τοσούτοις καταμολυνθήναι κακοίς [το τους θείους χρησμούς αγυρτικώς λογοποιίας νομίζουν, το τους των δεόντων παραινέτας ληρείν υπολαμβάνειν και το κατά πάσης ομού ηλικίας τε και αξίας επικωμάζειν], το δε και εις ιερωσύνην εισβιασάμενον, πάντη δεινότατον⁹⁴⁷.

ιηγ'. Η ευθύνη του επισκόπου

Την ευθύνη βέβαια των χειροτονιών προσώπων αναξίων φέρει και ο επίσκοπος. "Τίς ουν ου δακρύσει; Τίς ου καταθρηνήσει, ου μόνον αυτόν [τον πρεσβύτερον Ζώσιμον], αλλά και τον τούτω την ευαγή ιερωσύνην εμπιστεύσαι τολμήσαντα;⁹⁴⁸.

Βαθύς γνώστης της Παλαιάς Διαθήκης ο ιερός Πατήρ αναφέρει σε μια επιστολή του τη λαθεμένη εκλογή που έκανε ο βασιλιάς των Μήδων Δαρειός. Ενώ έπρεπε να διορίσει σε ανώτατες διοικητικές θέσεις τον Δανιήλ, εκείνος εμπιστεύτηκε τα αξιώματα αυτά σε ανθρώπους κατώτερους του προφήτου. Ο άγιος Ισίδωρος χρησιμοποιεί την περικοπή αυτή, για να στιγματίσει την παρόμοια εσφαλμένη συνήθεια των σύγχρονών του επισκόπων. "Επειδή ενεδέχετο την του βασιλέως κρίσιν, ουχ υγιή τυγχάνουσιν, πολλάκις τους φαυλοτέρους εις αρχήν φέρειν (ό δη φιλεί γίνεσθαι, ου μόνον επί των βασιλειών, αλλά και επί των Εκκλησιών · τί γαρ δη θαυμάζειν, ει οι τα βιωτικά εγκεχειρισμένοι τοιαύτα αμαρτάνουσιν, οπότε και εις τα άγια εισεκώμασεν αύτη η αλογία;)⁹⁴⁹.

Απευθυνόμενος ο Ισίδωρος στον ίδιο τον πρεσβύτερο Ζώσιμο τού υπενθυμίζει τη θεία δίκη, την οποία μαζί με τον επίσκοπο Ευσέβιο θα αντιμετωπίσει: "Μη τοίνυν, επειδή και Ευσέβιος (ο ουκ οίδ' όπως σε χειροτονήσας, τη αρετή πολέμιος τυγχάνων) σε εις εσχάτην κακίαν ελάσαντα ουκ απελεύνει του πληρώματος της Εκκλησίας, ήδη νόμιζε κακείσε μηδέν πείσεσθαι δεινόν. Τοσούτον γαρ κακείνον και σε μετελεύσεται η δίκη, όσον ενταύθα μακροθυμήσασα ουδέν ώνησεν, αλλά και βλασφημηθήναι δι' υμάς

945 Ερμίνω, Δωροθέω, Ιέρακι, λαμπροτάτοις, βιβλ. Ε', αριθμ. τνζ', P.G. 78, 1541.

946 Τριβουνιανώ επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281-284.

947 Ωφελείω γραμματικώ, βιβλ. Γ', αριθμ. ο', P.G. 78, 780.

948 ό. π.

949 Μαρτυρίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνστ', P.G. 78, 1013.

κατεδέξατο⁹⁵⁰.

Εκτός όμως από την τιμωρία στη μέλλουσα ζωή ο επίσκοπος έχει να αντιμετωπίσει και μια επίπτωση πάνω στη γη. Με την λαθεμένη χειροτονία ντροπιάζεται ο χειροτονών. Ο ανάξιος διάκονος Χαιρήμων διακωμωδούσε τη φαύλη ζωή του επισκόπου του. Ο ιερός Πατήρ τού έστειλε επιστολή ζητώντας του να σταματήσει αυτή την πράξη. Πάντως αυτή ήταν μια δίκαια τιμωρία κατά του επισκόπου, αφού αυτός ήταν ο κύριος υπεύθυνος που του μετέδωσε την ιερωσύνη: ‘‘Τάχα δε τούτ’ αυτό κατ’ αξίαν συνέβη, ότι σε τοιούτον όντα χειροτονήσας, ουκ έλαθε την δίκην. Ο γαρ αποκεκλεισμένον από των εκκλησιαστικών θεσμών στόμα ου δεόντως ανοίξας, καθ’ εαυτού, ως έοικεν, ήνοιξε, και κατά των ευδοκίμων νομίσας αθύρωτον οπλίζειν γλώτταν, καθ’ εαυτού ώπλισεν’’⁹⁵¹. Αυτή την κατά των χειροτονησάντων αγνωμοσύνη και προσβολή προφήτευσε ο Χριστός λέγοντας: ‘‘μη δώτε το άγιον τοις κυσί, μηδέ βάλητε τους μαργαρίτας υμών έμπροσθεν των χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αυτούς εν τοις ποσίν αυτών και στραφέντες ρήξωσιν υμάς’’⁹⁵². ‘‘τινές δε φασιν ουκ από σκοπού, ότι και την ιερωσύνην διαγορεύει [ο Κύριος] μη δοθήναι τοις ασελγέσι και ακαθάρτοις, ίνα μη και αυτήν υβρίσειαν, και κατά των χειροτονησάντων ορμήσαιεν, ήν είχαν προ τούτου σεμνήν δόξαν διαρρυγνύντες’’⁹⁵³.

Στην αρχή της επισκοπικής του διακονίας ο επίσκοπος του Πηλουσίου Ευσέβιος τηρούσε ακριβώς το νόμο του Θεού και δεν επέτρεπε την είσοδο στην ιερωσύνη εκείνων που ήταν ανάξιοί της. ‘‘Πολλών πολλοίς έρωσ εγγίνεται, ου συνέρχεται ταις βουλαίς ως ανέφικτος. Ούτε γαρ βασιλείας πας ο βουλόμενος εφικνείται, ούτε περιουσίας, ούτε συζυγίας ής βούλεται. Ει τοίνυν, ως φής, και Ζώσιμος εισφρήσαι εαυτόν του Θεού μυστηρίοις αναισχύντως βιάζεται, μαθέτω δια της ακριβείας σου, ότι λεπροίς ο του Θεού ναός αποκλείεται, μέχρις αν την του πάθους λώβην αποσμήξωνται’’⁹⁵⁴. Με την πάροδο όμως του καιρού ο Ευσέβιος άλλαξε χαρακτήρα και στάση. Έφτασε μάλιστα σε τέτοιο βαθμό κακίας, ώστε σε αυτόν να αποδίδει ο ιερός Πατήρ τη ρίζα όλων των κακών της πόλεως, όπως και στον άγιο προκάτοχό του απέδιδε την αιτία όλων των αγαθών της. ‘‘Ότε μεν γαρ, οία δη μήτηρ επ’ αριστοτόκοις παιδός ωδίσι, τη του αιιδίμου Αμμωνίου, του όντως επισκόπου, προστασία ενηβρύνετο, εικότως εμακαρίζετο, άτε δη και των θείων και των ανθρωπίνων αγαθών ανάπλεως ούσα, ότε δε μιάρόν και ξένον ανθρωπόμορφον θηρίον την οικονομίαν αυτής ενεχειρίσθη και εις εσχάτην ερημίαν κατηνέχθη, εικότως ολοφυρμών εστιν αξία. Επ’ εκείνου μεν γαρ, όπως αι την βασιλίδα του σμήνους εν ευδρόσοις λειμώνων άνθεσι περιζάνουσι μέλιτται, ούτω πάντες αυτόν περιείπον και περί αυτόν εχώρευον. Όντως γαρ ην και την ομιλίαν και την φωνήν μελισταγής και χειρωτικών εκέκτητο θέλγητρον. Επί δε τούτου, αλλ’ ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν, οι υπολειφθέντες το πανηγυρικόν αμείψαντες σχήμα, καταθρηνούσι τας σφων συμφοράς. Το δε αίτιον, ως φασί, τουτέστι το επ’ εκείνου μεν το θείον θυσιαστήριον της προσηκούσης τυγχάνειν αγιστείας,

950 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. υκστ’, P.G. 78, 1577.

951 Χαιρήμονι διακόνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σζ, P.G. 78, 965.

952 Mt. 7, 6.

953 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ρπα’, P.G. 78, 1273.

954 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. κη’, P.G. 78, 200.

ιερέων αυτό περιεπόντων ευαγών, επί δε τούτου, τους μεν εναγείς εγκρίνεσθαι, τους σπουδαίους δ' απελαύνεσθαι. Ως των αναγκαίων τοιγαρουν ερραθυμμένων, και τα άλλα πάντα διέφθαρται. Των γαρ αδυνάτων υπό μιαιρών ανθρώπων πατουμένων, άβατος και η πόλις εικότως γεγένηται''⁹⁵⁵.

Ο ιερός Πατήρ συγκρίνοντας την ευθύνη του υποψηφίου, των εκλεκτόρων και του επισκόπου, βλέπει το μεγαλύτερο βάρος να γέρνει προς τη μεριά του επισκόπου. Έτσι βλέπουμε ότι με την αλλαγή του οιακοστρόφου στην Εκκλησία του Πηλουσίου ο Μαρτινιανός κατάφερε να χειροτονηθεί. Έπειθόμενος [ο Μαρτινιανός] τον μεν πάνσοφον εκείνον [επίσκοπον Αμμώνιον] κεκοιμήσθαι και είσω ουρανίων χώρων γεγενήσθαι, Ευσέβιον τε κεχειροτονήσθαι, επέπτη πάλιν τη Πηλουσιωτών, ραδίως αυτού την αγχίνοιαν, ίνα μη την απόνοιαν φράσω, μεταχειρίσασθαι οióμενος, και δη ως τάχιστα τυγχάνει του σκοπού. Ου γαρ χρή μακρηγορείν. Ότι δε ο το σπέρμα παρασχών, των φυτών αίτιος, ουδείς αγνοεί δήπου''⁹⁵⁶. Ο επίσκοπος Πηλουσίου Ευσέβιος φέρει επομένως μεγαλύτερη ευθύνη από τους αναξιους κληρικούς του, διότι αυτός έγινε η κύρια αιτία να παρεισφρήσουν εκείνοι στο ιερό Βήμα. Έ'Ου Ζώσιμον και Παλλάδιον, Μάρωνά τε και Ευστάθιον και τους άλλους, ούς κατηριθμήσω, τοσούτον αν έγωγε αιτιασάμην, ούτως εξορχησαμένους, ως Ευσέβιον, τον τούτοις άπασι την αιτίαν δεδωκότα. Ει γαρ μη αυτός αυτοίς πέπρακεν, ως φης, την ιερωσύνην, ουκ αν εκείνοι εις τοσαύτην εξώκειλαν κακίαν. Ει γαρ και κάκιστοι ήσαν προ της χειροτονίας, αλλ' ου ταυτόν εστι, λαϊκόν αμαρτάνειν και ιερέα, και δήλον εκ του νόμου. Τοσαύτην γαρ προστάττει θυσίαν ανάγεσθαι υπέρ του αμαρτόντος ιερέως, όσην υπέρ παντός του λαού. Ει δε μη ην αντίρροπος η αμαρτία, ουκ αν την αυτήν θυσίαν ανάγεσθαι εθέσπισε. Μείζων δε γίνεται ου τη φύσει, αλλά τη αξία του δρώντος. Ο γαρ τους άλλους ρυθμίζων, ει πταίσειεν, μείζων από της αξίας αποφαίνει το πταίσμα. Ει τοίνυν ο δούς το σπέρμα των φυτών αίτιος, εικότως και Ευσέβιος πλέον εκείνων θρηγείσθαι αν είη δίκαιος''⁹⁵⁷.

Την απόψη αυτή επαναλαμβάνει ο άγιος και σε άλλη επιστολή: Έ'Ει και Χαιρήμων, ο δοκών είναι διάκονος, παραπλήσιόν ποι, ωσπερανεί και νόσος ανίατος εξουσίαν λάβοι, μηδενός ών ορέγεται φείδεσθαι, αλλά τοις επαγγελομένοις ίάσθαι, ερρώσθαι φράσασα, εκ των τον θάνατον ωδινόντων εαυτόν εστιάσει, αλλ' εγώ ουκ αυτόν τοσούτον, ως Ευσέβιον, τον τα θεία αυτό μυστήρια εμπιστεύσαι τολμήσαντα, αίτιον ηγούμαι των τοσούτων κακών. Ο γαρ τα σπέρματα παρασχών, των φυτών δηλονότι αίτιος''⁹⁵⁸.

Ο επίσκοπος οφείλει να γνωρίζει επισταμένως το βίο και το χαρακτήρα των υποψηφίων. Ο εκκλησιαστικός άρχων του Πηλουσίου Ευσέβιος, που χειροτονούσε αγνοώντας τους αυριανούς ιερείς και μετά από χρηματική αμοιβή, διάβασε την εξής επιστολή του Ισιδώρου: Έ'Σκοπόν σε δέδωκα', φησίν η θεία Γραφή, 'και όψει την ρομφαίαν ερχομένην και αναγγελεις'. Και ει μεν νήψουσιν εξυπνισθέντες και προς αρετήν υπήκοοι γρηγορήσουσι, και σοι κακείνοις σωτηρίας γενήσεται όνησις. Ει δε τα ώτα βύσουσιν ως ασπίδες, αυτός το γε ήκον επί σοι εξετέλεσας. Σκόπει τοίνυν μη μόνον φωνή

955 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σμε', P.G. 78, 924.

956 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568.

957 Θεώνι επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκα', P.G. 78, 561.

958 Αθανασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σνη', P.G. 78, 936-937.

μαρτυρούμενος φανής, τοις ἔργοις ἀδόκιμος και ηττώμενος, ενδιδούς τας ηνίας της αρχής τοις περί σε και πιπράσκων την χάριν ασεβώς. Ούτε γαρ χρυσίω ἔστιν επιτρέπειν χειροθεσίας, ούτε αγνοεῖν τον των προσαγομένων βίον, ούτε ετέρους προβάλλεσθαι της αμαρτίας αιτίους επί του αδεκάστου και φρικτού κριτηρίου. Ουδέ γαρ τον Αδάμ της μέμψεως και της δίκης ἀπέλυσεν η περί της γυναικός ἀπόκρισις και σκήψις, τη αυτής υποθέσει μετεκληφέναι των απηγορευμένων απολογούμενον⁹⁵⁹.

Ὡστόσο έχει ένα μικρό ελαφρυντικό ο επίσκοπος, όταν χειροτονεί ανθρώπους των οποίων η κακία τού ήταν άγνωστη. Εάν όμως γνώριζε την κακία τους, θα τιμωρηθεί χωρίς δικαιολογία και μάλιστα πιο αυστηρά από τους χειροτονημένους. Ἐἰ μεν αγνοών Ευσέβιος χειροτόνησεν αυτούς, ἔξει μετρίαν απολογία εν αγνοία, ει δε, ως φής, μάλα ακριβώς επιστάμενος, λύκοις μεν δια τας αρπαγὰς, κυσί δε δια τας λαγνείας, αλώπεξι δε δια την κακουργίαν παραδέδωκε το ποίμνιον (υπέρ ού και το τίμιον αυτού αίμα εξέχεεν ο Χριστός), πάσης απολογίας ἡμαρτε μείζονα. Ταύτα δε φημί, ουχ ως εκείνων ανευθύνων εσομένων και δίκας μη απαιτηθησομένων, αλλ' ως του τα σπέρματα των αμαρτημάτων παρασχόντος, μειζόνως κολασθησομένου. Ο γαρ την αιτίαν διδούς των εκβαινόντων, αίτιος καθέστηκεν⁹⁶⁰.

ιβ'. Η μαρτυρία της συνειδήσεως του υποψηφίου

Ενίστε μπορεί η γνώμη άλλων για την καταλληλότητα του υποψηφίου να σφάλει · αυτό πιθανώς εννοεί ο όσιος γράφοντας για έναν διάκονο: ἄνθρώπου μη μόνον τον θείον υβρίσαντος Στέφανον, ού την λειτουργίαν ακρίτως εδέξατο, αλλά και πάσαν αρετήν εκ του σεμνού χορού προπηλακίσαι σπουδάζοντος⁹⁶¹. Αφήνεται να εννοηθεί ότι ο επίσκοπος και άλλα πρόσωπα τού πρότειναν και τον παρότρυναν να χειροτονηθεί. Ο μέχρι τότε λαϊκός διέπραξε το σφάλμα να δεχτεί την απόφαση των άλλων για τον εαυτό του ἄκριτως, χωρίς κρίση, σκέψη, λογική, αυτοεξέταση.

Κατά τον άγιο Ισίδωρο Πηλουσιώτη αποτελεί αποστολική εντολή η κατόπιν της συμμαρτυρίας της συνειδήσεως προσέλευση στις τάξεις του ιερού κλήρου. Ο ιερός Πατήρ ερμηνεύοντας το παύλειο ρητό Ἐἰ τις επισκοπῆς ορέγεται καλού έργου επιθυμεί, γράφει ότι ο απόστολος Ὅυδέ γαρ εἶπε, Πας τις επισκοπῆς ορεγέσθω, καλώς ποιεί (η γαρ αν τον σον περί το πράγμα έρωτα ίσως τινές απεδέξαντο), αλλ' αναρτήσας μέσσην την της ιερωσύνης επιθυμίαν, ούτε παρορμά επ' αυτήν, ίνα μη τους αναξίους επεγείρη πράγματι αμηχάνω, και πάσαν υπερβαίνοντι πολιτείαν τε και αξίαν, ουτ' απείργει, ίνα μη φευκτόν καταστήση το πάσης βασιλείας μείζον, αλλά μετέωρον την παραίνεσιν αφείς και έκαστον της αυτού διανοίας κριτήν καταστήσας, αυτός ούτε επιθυμείν, ούτε φεύγειν προστάττει, μονονουχί βοών, και οφθαλμός και οφρύσι και παντί τω προσώπω φόβου κέντρα τοις ακούουσιν ενιείς. Εγώ μεν πράγμα της θείας ηρητημένον ψήφου τε και χειροτονίας, ανθρώπων επιθυμίαις ουκ εκδίδωμι,

959 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. λ', P.G. 78, 201.

960 Θωμά μονάζοντι, βιβλ. Ε', αριθμ. ρμζ', P.G. 78, 1412.

961 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ρπε', P.G. 78, 301.

παραινώ δε και διαμαρτύρομαι, ότι ο τούτου επιθυμών, ίστω μη των τυχόντων ερών. Λειτουργίας γαρ, ουκ ανέσεως εστί το της επισκοπής όνομα δηλωτικόν. Ει δ' απιστεís, τα εξής αναγνούς, γνοιής τον ημέτερον νουν. Δεί γαρ τον επίσκοπον πάσαις κομάν ταις αρεταίς, και τας αλλοτρίας οικειούσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτώ, αλλά τοις αρχομένοις ζη, και υπό μυρίων οφθαλμών και γλωττών ο εκείνου βασανίζεται βίος''⁹⁶². Ο απόστολος Παύλος λοιπόν συν τοις άλλοις ζητάει να γίνει ο επισκοπής ορεγόμενος ''της αυτού διανοίας κριτής''.

κ'. Η έλλειψη πονηριάς και πάθους

Ο πονηρός και εμπαθής πρέπει οπωσδήποτε να αποκλείεται από τους ιερούς περιβόλους του θείου αξιώματος. Ερμηνεύοντας το κυριακόν λόγιον ''Μη βάλλετε τους μαργαρίτας...'', ο ιερός Πατήρ συγκαταλέγει πιθανότατα και το Μυστήριο της ιερωσύνης στη λέξη ''μαργαρίται''. Γράφει γενικώς για τα Μυστήρια: ''Τους δε μαργαρίτας μη βάλλειν έμπροσθεν των χοίρων εκελεύσθημεν, των πάθεσι συμφυρομένων και χοιρώδη βίον μετερχομένων, μη ποτε καταπατήσωσιν αυτούς εν τοις πονηροίς αυτών επιτηδεύμασι, βλασφημούντες το θείον όνομα, και στραφέντες ρήξωσιν υμάς. Η γαρ προς τους τοιούτους των μυστηρίων μετάδοσις ρήξις εστι ανέγερτος τοις καταφρονητικών μεταδιδούσιν''⁹⁶³.

Σε άλλη επιστολή συνιστά σε επίσκοπο να δίνει τα άγια σε όσους κάνουν αγγελική ζωή. Δε φαίνεται με ακρίβεια ότι εννοεί το Μυστήριο της ιερωσύνης, εντούτοις αυτό δεν αποκλείεται · πιθανότατα υπονοείται, αφού και η ιερωσύνη είναι ένα Μυστήριο. ''Παραφυλάττου μέν, ώ άριστε, τους αμυήτους και των θείων λόγων αναξιούς, οίτινες και γελώσι πολλάκις τα πάσης ευφημίας κρείττονα, φθέγγου δε οiς θέμις. Ου γαρ κυσίν, ουδέ χοίροις ανθρωπομόρφοις, αλλά τοις αγγελικόν βιούσι βίον δοτέον τα άγια, κατά τον θείον χρησμόν''⁹⁶⁴. Ερμηνεύοντας το ρητό ''μη δώτε τα άγια τοις κυσί''⁹⁶⁵ παραθέτει και την παρακάτω ερμηνεία: ''τινές δε φασιν ουκ από σκοπού, ότι και την ιερωσύνην διαγορεύει [ο Κύριος] μη δοθήναι τοις ασελγέσι και ακαθάρτοις, ίνα μη και αυτήν υβρίσειαν, και κατά των χειροτονησάντων ορμήσαιεν, ήν είχαν προ τούτου σεμνήν δόξαν διαρρυγνύντες''⁹⁶⁶.

Τα πολλά ελαττώματα θέτουν τον υπονήφιο εκτός των πυλών των θείων ανακτόρων της ιερωσύνης. ''Λίαν θαυμάζω, πως τινές μεν μηδ' αυτό τούτο τα καθ' εαυτούς ευ διαθέμενοι, αλλά πολλών γέμοντες πραγμάτων και μηδέ εν τοις υπηκόοις τετάχθαι οφείλοντες (ών εις εστί και Ζώσιμος ο πρεσβύτερος, ού τω βίω, ως φης, σκανδαλιζόμενος γέγραφας), τη ιερωσύνη τη τοσούτον της βασιλείας υψηλότερα επιπηδήσαι ετόλμησαν, και χρήμασιν ωνήσασθαι πράγμα, ό μηδέ μετά πολλών χρημάτων καταδέξασθαι εχρήν τοιούτους όντας''

962 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

963 Θαλαλαίω, βιβλ. Α', αριθμ. ρμγ', P.G. 78, 280.

964 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σια', P.G. 78, 652.

965 Μτ. 7, 6.

966 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρπα', P.G. 78, 1273.

967 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 828.

Τα πάθη και η ραθυμία καθίστανται αξεπέραστο εμπόδιο για την ανάληψη του ιερατικού αξιώματος. Εντούτοις εάν ο εμπαθής υποψήφιος τολμήσει ή μάλλον αφρονήσει και χειροτονηθεί, θα ομοιάζει με ανόητο στρατηγό · ο στρατιωτικός αυτός, ενώ η πόλη του καταστρέφεται από εμφύλιο πόλεμο, υπόσχεται ότι θα καταστείλλει τους εξωτερικούς πολέμους. Ὁ ακόλαστος, τουτέστι ο ραθύμως βιούς και τας οικείας μη κολάζων επιθυμίας, αλλά τας ηνίας αυτοίς ενδιδούς του όπου βούλουντο χωρεῖν, εἰ επιχειροῖ τας των άλλων κολάζειν, καταγέλαστος ἔσται και επονείδιστος. Ου μόνον γὰρ ουδέν ανύσει, αλλά και κωμωδίας υπόθεσις γενήσεται, κατορθώσαι εν άλλοις πειρώμενος, ἄπερ αυτός ου κατώρθωσεν. Ου γὰρ ἔστιν, ουκ ἔστι των αλλοτρίων κρατήσαι παθών, τον των οικείων μη περιγενόμενον. Ταυτόν γὰρ ποιεί, οἷον αν εἰ τις στρατηγός την μεν οικείαν πόλιν, εμφύλιον ἔχουσαν πόλεμον και νοσοῦσαν και στασιάζουσαν εἰς ομόνοιαν αγαγεῖν μη δυνηθείη, των δ' ἔξωθεν πολέμων περιέσεσθαι επαγγέλοιτο. Προς ον τις εικότως φαίη, Ἐμβρόντητε, ἴσως αγνοεῖς, ὅτι ου τοσοῦτον οἱ αλλόφυλοι πόλεμοι, ὅσον οἱ εμφύλιοι διαφθείρουσι. Χρή ουν πρώτον τον ἑνδον σβέσαι πόλεμον, και τότε τοις ἔξω πολεμίοις μάχεσθαι''⁹⁶⁸. Με την ψυχὴ τους ὁμως κυριευμένη ἀπὸ πάθη και ελαττώματα προσήλθαν στην ιερωσύνη ορισμένοι Ἀλεξανδρινοὶ σύγχρονοι του ἁγίου Ἰσιδώρου. Το ἀποτέλεσμα ἦταν να προκαλέσουν μεγάλα κακά στην Εκκλησία, στο λαό και στον εαυτό τους. Ὅτις οἶδα ὅτι κρειττόνων ἢ καθ' εαυτοὺς τετυχήκασιν αξιωμάτων, δια τοῦτο πλημμελεῖν ἀδεῶς οἰόμενοι, ουδέν ἕτερον, ἢ την θεῖαν φιλανθρωπίαν, την παντός ἐπαίνου κρείττονα, υπόθεσιν των οικείων πταισμάτων ορίζονται, ὅπερ ουδέ εἰπεῖν θέμις. Ἀλλ' ου τους ευφρονούντας οὕτω διακεῖσθαι χρή, ουδέ εἰς την αὐτήν ἐκείνοις ἐλαύνειν μανίαν, αλλά τότε μάλιστα σπουδάζειν τη τιμῇ συμβαίνοντα παρέχεσθαι τον βίον, και ως ἐνδέχεται λαμπρύνεσθαι τοις ἔργοις, ἵνα, και γλώτταν εὐφημον και διάνοιαν ευγνώμονα ἔχοντες τους κατὰ της θείας μακροθυμίας οπλίζοντας τας γλώττας ἐπιστομίζωμεν''⁹⁶⁹.

Σε μια ἐπιστολή του προς μοναχόν ο ἅγιος αναφέρεται στη συμβολικὴ σημασία του ἐνδύματος του μοναχοῦ. Τονίζει ὅτι η μοναχικὴ ἀμφίεση ἀποτελεῖ ἐνδειξὴ ἀνθρώπου που εἶναι νεκρός για τα πάθη. Δεν ἐπιτρέπεται το ἐνδύμα αὐτό να φορεῖ κάποιος ἐμπαθής. Ὅτις των μηλωτῶν περιζώματα μόνοις τοις την σάρκα νεκρώσασιν ἀνδρείως περίκειται, σημεία ὄντα νεκρώσεως. Εἰ δε τις τοις μεν πάθεσι ζῇ, του δε ταῦτα νεκρώσαντος τα ὅπλα φορεῖ, εἴοικε τοις εν σκηνὴ ἀλλότρια παίζουσι σχήματα, οἷς ἐπεγγελώσιν οἱ θεαταί, ως ἀρνούμενοις των σχημάτων τα πράγματα''⁹⁷⁰. Ἡ Εκκλησία αὐτὴν τη μοναστικὴ ἀμφίεση δανείστηκε, για να περιβάλλει τους λειτουργούς της. Ἐτσι η παραπάνω ἐπιστολή θα μπορούσε να ἀποκτήσει και ιερατικὴ ἀξία. Ἀπαγορεύει λοιπόν ο ἅγιος Ἰσίδωρος και δι' αὐτοῦ η Εκκλησία σε ἄνδρα που δεν νίκησε τα πάθη να ἔχει ἐνδυθεῖ το ρούχο ἐκεῖνο που ἀποτελεῖ σύμβολο τῆς ως προς τη σάρκα νεκρώσεως, το μαῦρο ράσο⁹⁷¹.

968 Ἰέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ροστ', P.G. 78, 1429.

969 Εὐτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκ', P.G. 78, 1521.

970 Νεῖλω μοναχῷ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υκζ', P.G. 78, 420.

971 Βλ. περισσότερα για το συμβολισμό του μαύρου χρώματος της μοναχικῆς ἀμφίεσης Θ. Ζήση, Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 50-57.

3. Οι αρετές του ιερέως

Είναι ευνόητο ότι ο υποψήφιος κληρικός πρέπει να έχει όλες τις παραπάνω αρετές και αφού χειροτονηθεί · μετά τη χειροτονία μάλιστα οφείλει να τις κατέχει σε μεγαλύτερο βαθμό. Γράφει ο άγιος Ισίδωρος σε γνωστό του που κατά τον καιρό εκείνον είχε λάβει τον τρίτο βαθμό της ιερωσύνης: ‘‘Ίσθι, τιμιώτατε, ότι εν παντί μεν τω βίω, μάλιστα δε νυν, επιβαίνων τοις όροις της δοξάσης μεν είναι αρχής, ούσης δε λειτουργίας, δίκαιος αν είης κολάζειν τας αυτού επιθυμίας’’⁹⁷². Αυτό λοιπόν που πρέπει να ισχύει για την αρετή της αυτοκυριαρχίας είναι ολοφάνερο ότι αφορά όλες γενικά τις αρετές.

Ο ιερός Ισίδωρος δεν επιζητεί από τον ιερέα να φτάσει στα ύψη της απόλυτης αναμαρτησίας του Θεού. Θέλει όμως τον κληρικό να φτάσει στο σημείο το οποίο μπορεί ο κάθε άνθρωπος να φτάσει · αυτό είναι η σχετική αναμαρτησία. ‘‘Τους ιερωμένους αγιωτέρους είναι χρή και καθαρωτέρους των τα όρη κατειληφότων. Επειδή οι μεν και εαυτών και λαών, οι δε εαυτών μόνον φροντίζουν. Και οι μεν εν τη κορυφή ίδρυνται της τοιαύτης τιμής, και πάντες αυτών ερευνώσι τον βίον και βασανίζουν, οι δε εν σπηλαίω κάθηνται, τα εαυτών ή θεραπεύοντες τραύματα, ή περιστέλλοντες ελαττώματα. Εισί δε οι και στεφάνους εαυτοίς πλέκουσιν’’⁹⁷³. Επιπλήττοντας μάλιστα έναν λαϊκό που ζητούσε αναμάρτητο τον ιερέα, του γράφει: ‘‘Εσκήρυνας ερευνών την των μοναχών και ιερέων ζωήν, το αναμάρτητον ζητών εν αυτή, όπερ μόνου εστί Θεού, και τούτο εν ανθρώποις ο κατορθών ουχ υπάρχει. Ει δε πρόποντα τη φύσει εθέλεις ζητείν, το μηδενός εφάπτεσθαι των κατά γνώμην αδικημάτων, όπερ εστί ανθρώπου ευαγούς, και το μη πολλοίς περιπίπτειν των ακουσίων, όπερ οικείον των εγγίσαι Θεώ βουλομένων. Και το ήττον μεν εκείνων ράστον δε πολλοίς, το μη επί μήκιστον εμμένειν τοις αμαρτήμασι’’⁹⁷⁴. Η σχετική αυτή αναμαρτησία συνδέεται αναπόσπαστα με την αρετή. Και αλλού τονίζει ‘‘ότι ... οι εις άκρον αρετής εληλακότες έχουσιν ανθρώπινόν τι πταίσμα (μόνον γαρ το Θεϊόν αναμάρτητον)...η ιερά κηρύττει Γραφή, περί μεν εκείνων λέγουσα, ‘Τίς καυχήσεται αγνήν έχειν την καρδίαν; Ή τίς παρρησιάσεται καθαρός είναι από αμαρτιών;’’⁹⁷⁵. Μπορεί και οφείλει ο κληρικός να φτάσει στα ύψη της ανθρώπινης τελειότητας. Αυτό θα πραγματοποιηθεί, εάν ακολουθεί την παύλεια προτροπή: ‘‘Μη παιδία γίνεσθαι ταις φρεσίν, αλλά τη κακία νηπιάζειν, ταις δε φρεσί τελειούσθαι’’, του πανσόφου γράψαντος Παύλου. Ου γαρ εστιν, ουκ έστι μη αποσμήξαντας την κακίαν και νηπιάσαντας προς αγνείαν, ή φρεσίν τελειωθήναι, ή εις άνδρα τέλειον εργάτην ανεπαίσχυντον αναβήναι’’⁹⁷⁶.

Η αρετή αποτελεί για τον άξιο κληρικό θησαυρό και στολίδι. ‘‘Τω ιερωμένω πλούτος μεν ο της αρετής κόσμος...ευφροσύνη δε η των υπηκόων προς αρετήν

972 Στρατηγίω επισκόπω νεωστί καταστάντι, βιβλ. Β΄, αριθμ. ια΄, P.G. 78, 465.

973 Παλλαδίω επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. σπδ΄, P.G. 78, 713.

974 Αγαθοδαίμονι, βιβλ. Α΄, αριθμ. υλε΄, P.G. 78, 421.

975 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Δ΄, αριθμ. ριστ΄, P.G. 78, 1189.

976 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Α΄, αριθμ. υμβ΄, P.G. 78, 425.

επίδοσις''⁹⁷⁷. Αποτελεί μάλιστα τόσο σπουδαίο προσόν, ώστε ο μη ενάρετος κληρικός αξίζει να ονομασθεί ''άνιερος'' και ''της αρχής ανάξιος''⁹⁷⁸.

Η ψυχή του πρέπει να είναι ελεύθερη από τα πάθη. Αυτό συμβαίνει, όταν έχει τις αρετές. ''Ελευθερίου ψυχής χαρακτήρες το άδολον, το ήμερον, το φιλάνθρωπον, το ανδρείον, το δίκαιον, το σώφρον, το συγκαταβατικόν, το ήπιον, το μεταδοτικόν, το μη χάριτι, αλλά κρίσει κρατείν και ψηφίζεσθαι, και τα άλλα τα τούτων αδελφά. Ανελευθέρου δε, το τοις εναντίοις πάθεσι κεχειρώσθαι και πάσαν αγαθήν έννοιαν εξ αυτής εξωστρακίσθαι''⁹⁷⁹.

Γνήσιο κόσμημα της ιερωσύνης αποτελεί ο ενάρετος ιερέυς, ενώ νόθος της ιερατικής τιμής είναι ο στερούμενος την αρετή. ''Ο εκ της των έργων λαμπρυνόμενος αρετής, ούτος γνήσιος ιερωσύνης τυγχάνει κόσμος. Όστις δε ένδον της αξίας ου φορών τα γνωρίσματα, αλλοτρίαν σχηματίζόμενος ευπρέπειαν, τη τιμή μόνη εναβρύνεται, ούτος υπό της αληθείας εις τους νόθους απέρριπται. Επει ουν ο μεν θεοφιλής Ερμογένης ομολογούσαν τη αρετή και την αξίαν έσχε (προς γαρ το οικείον εκάτερον έσπευσεν, ο μεν της αγιστείας κόσμος τον άξιον επιζητήσας, το δε της αρετής αρχικόν την παρά της θείας χάριτος οφειλομένην προσθήκην), ο δε θεομισής, ως γέγραφας, Ευσέβιος, αρετής χηρεύων, τη ιερωσύνη μόνη σεμνύνεται, ο μεν γαρ παρά πάντων άδεται, ως ομολογούσαν τη αξία και την προαίρεσιν εισενεγκάμενος, ο δε κακίζεται ως νόθος, και εις μηδαμόθεν αυτώ προσήκουσαν κληρονομίαν εισβιασάμενος''⁹⁸⁰.

Ο ιερός Πατήρ παρομοιάζει τον ενάρετο κληρικό με τον υγιή οφθαλμό του ανθρώπινου σώματος. ''Επειδή ο οφθαλμός το πάν διακυβερνά σώμα, φαιδρύνει τε και κοσμεί την όψιν και λύχνος εστί απάντων των μελών, δια τούτο ώσπερ εν τινι βασιλικώ χωρίω ίδρυται, την άνω λήξιν λαχών και των άλλων αισθήσεων προκαθήμενος. Όνπερ γαρ τρόπον ο ήλιος εν τη οικουμένη, ούτω και ο οφθαλμός εν τω σώματι. Και ώσπερ εκείνος, ει τω λόγω σβεσθείη, πάντα συνταράζειεν, ούτω και ο οφθαλμός, ει αποσβεσθείη, και πόδες άχρηστοι και χείρες και άπαν σχεδόν το σώμα. Του χάριν δη ταύτα έφην; Ότι και ο διδάσκαλος οφθαλμός εστι του σώματος της Εκκλησίας. Εάν ουν ούτος φωτεινός η, τούτ' έστι ταις των αρετών ακτίσι μαρμαίρων, όλον το σώμα φωτεινόν έσται υπό εκείνου κυβερνώμενον και της προσηκούσης επιμελείας αξιούμενον. Εάν δε σκοτεινός, τούτ' έστι τα σκότους άξια δρων, όλον σχεδόν το σώμα σκοτίζεται. Ει γαρ και είεν τινές των εν τάξει μελών υγιαίνοντες και τα πρέποντα αυτοίς ανύοντες και μηδέν της υπό του διδασκάλου μοχθηρίας παραβλαπτόμενοι, αλλ' ουδέν τοσούτον ισχύουσι, της βλάβης τα καίρια νεμομένης, και της κακίας και τους λοιπούς εις τον του καθηγητού ζήλον ερεθιζούσης, και τους υγιαίνοντας κατηγορούσης, και πάντα τρόπον όπως αυτούς εις το νοσείν εμβάλλοι πραγματευομένης. Δια τουτ' είρηται 'Ει ουν το φως το εν σοι σκότος εστί, το σκότος πόσον;'. Οίον, εάν τις είποι Εκκλησία τυραννικαίς επιθυμίαις εχούση υφηγητήν · Ει ο ωφελείν και φωτίζειν οφείλων, ουδέ φωτισθήναι ανέχεται, αλλά και τους ωφελείν προηρημένους εξωστρακίζει,

977 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

978 ό. π.

979 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 841-844.

980 Μαρκίωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τοη', P.G. 78, 1553.

οι υπ' αυτού τελούντες τί ουκ αν δράσοιεν;''⁹⁸¹.

Ο κληρικός μάλιστα οφείλει για χάρη της αρετής να μην υπολογίζει κανένα κόστος, ούτε την ίδια του τη ζωή. ''Τους τον της ιερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους αρεταίς μάλλον ή χρήμασι δίκαιον εστί κομάν, και ηδονήν πρόπουσαν ηγείσθαι την σωφροσύνην, μήτε γαστρί, μήτε τοις μετά γαστέρα είκοντας πάθεσιν. Ου γαρ χορηγόν την εξουσίαν των επιθυμιών χρή νομίζειν, αλλά την καρτερίαν εξουσίαν ηγείσθαι. Ει δε και υπέρ αρετής ή ευσεβείας κίνδυνος προκέοιτο, μη φεύγειν τον θάνατον. Γέλωτα γαρ αν αποδειλιάσαντες οφλήσοιεν, ει μη άσμενοι εκείσε ίοιεν, οι αφικομένοις ελπίς εστιν, ου δια βίου ήρων τυχείν, ήρων δε θείας συνουσίας''⁹⁸².

Ο άγιος Ισιδωρος συγκρίνει τρία προσόντα του κληρικού. Η ευσέβεια της πίστεως αποτελεί μεγαλύτερη αρετή από το έργο της αρετής και τον καλλιεπή λόγο. Βέβαια και τα τρία χρειάζεται να τα έχει ο κληρικός για να δοξαστεί από το Θεό. ''Θείον μεν τι χρήμα ο λόγος, θειότερον δε η αρετή, θειότατον δε η ευσέβεια. Ο μεν ουν και λόγω και έργω και πίστει κεκοσμημένος, ανυπέρβλητος και αοίδιμος και της ακροτάτης μακαριότητος άξιος, ο δε καθ' οπότερον τούτων λειπόμενος, τοσούτον ελαττούται, όσον η αναλογία του ελλειφθέντος απαιτεί''⁹⁸³.

Πρέπει να ομοιάσει πνευματικώς με εκείνα τα φυτά που έχουν βαθιές ρίζες και είναι γεμάτα ώριμους καρπούς. ''Μη εκείνοις, ω φιλότης, σαυτόν παράβαλλε, τοις περιχαρώς μεν το θείον υποδεξαμένοις κήρυγμα, μη εν βάθει δε της διανοίας παραπέμψασι τον σπόρον. Επιπολαιόφυτοι γαρ και επιπολαιόριζοι γεγονότες, θάττον ή λόγος απεξηράνθησαν, καρπόν μεν ώριμον μη ενηνοχότες, των δε πειρασμών έργον γεγενημένοι. Αλλ' εκείνοις τοις βαθυρρίζοις και πολυρρίζοις και πολυκαλάμοις και πολυκάρποις, ών οι αστάχυνες κομώντες και υπό του καρπού βριθόμενοι καρηβαρούσι και κέκλινται, υπό της προς άμητον ώρας μονονουχί εφ' εαυτούς καλούντες την των θεριστών δρεπάνην. Ευ γαρ επίστανται, ότι τους τοιούτους ο Χριστός εις τας ουρανίους λήξεις αποκομίσει τοις αγγέλοις προσέταξε, συνεορτάσοντας και συμβασιλεύσοντας και ατελευτήτου θυμηδίας μεθέξοντας''⁹⁸⁴.

Ο μη ενάρετος ιερέυς, έστω και αν είναι διαπρεπής διδάσκαλος, ομοιάζει με ευσκιόφυλλο αλλά άκαρπο δέντρο. ''Ωσπερ ευγενές δένδρον, όταν τω καρπώ βρίθηται τοις φύλλοις κομών, και τον γεωργόν ευφραίνει και τους ορώντας τέρπει και τους παροδεύοντας αναπαύει, ούτω και ο εις τον διδασκαλικόν ιδρυθείς θρόνον, όταν τη αρετή κοσμήται και τω λόγω αστράπτη, και τον Θεόν ευφραίνει, και τους ανθρώπους ωφελεί. Ει δε θατέρου έρημος είη, ου λίαν ωφελεί τους φοιτητάς. Χρεία μεν γαρ του βίου δια τους φιλαίτιους, χρεία δε και του λόγου δια τους κατά των αιρέσεων ελέγχους. Ει γαρ και άνευ λόγου ο βίος ωφελείν πέφυκε τους πολλούς, αλλ' όταν ιδωσι αυτόν ηττώμενον εν συλλογισμοίς και διαλόγοις, εις τα καίρια πολλάκις βλάπτονται, υπό νόθων δογμάτων κλεπτόμενοι. Ου γαρ την απειρίαν του διδάσκοντος, αλλά την του δόγματος αιτιάσονται σαθρότητα. Ει δ' ο λόγος ρέων κατά κράτος αιρή τους εναντίους, από της του βίου φαυλότητος αμαυρούται το τρόπαιον. Ουκ

981 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. ριβ', P.G. 78, 552-553.

982 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. σ4', P.G. 78, 721.

983 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ριη', P.G. 78, 821.

984 Ζήνωνι διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. ρια', P.G. 78, 552.

αξιόπιστον γαρ ηγήσονται διδάσκαλον τον μη τα δέοντα πράττοντα. Ουκούν χρή και λόγω και βίω αστράπτειν. ‘Ο γαρ ποιών’, φησίν, ‘και διδάσκων, ούτος μέγας κληθήσεται εν τη βασιλεία των ουρανών’. Ει δε το ποιήσαι μόνον διδάξαι ήν, ως οίονταί τινες, ουκ αν το δεύτερον προσετέθη⁹⁸⁵.

Χάρη και στην ενάρετη ζωή και όχι μόνο χάρη στο κήρυγμα και τα θαύματα διαδόθηκε και επικράτησε η χριστιανική πίστη. ‘‘Σκεύος εκλογής μοι εστιν ούτος’, περί Παύλου φησίν ο Χριστός, ότε το αποστολικόν αυτώ κήρυγμα ενεχείρισεν. Ου γαρ αν, υπέρ ης το τίμιον αυτού αίμα εξέχεεν Εκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλω μη μέλλοντι την αρετήν αντίρροπον συνοίσειν τη χάριτι, αλλ’ ουδέ ταύτην ποιείτο την μαρτυρίαν, μη συμβαίνουσαν ορών αυτού την προθυμίαν τω μεγέθει του πράγματος. Τρέχειν γαρ το κήρυγμα πανταχού εβούλετο, ου μόνον τω λόγω, αλλά και τω τρόπω των κηρυττόντων νευρούμενον. Τα μεν γαρ σημεία και υπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηράν, βίος δε ορθός και αυτού του διαβόλου εμφράττει το στόμα. Μη τοίνυν εκ των σημείων μόνον νομιζέσθωσαν κεκρατηκέναι το κήρυγμα, οι μηδεμίαν βίου ορθού βουλόμενοι ποιείσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γαρ τοις γινομένοις και λεγομένοις και ο των κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν λαβήν δίδους. Ει τοίνυν και νυν ο των υφηγητών βίος ημιλλάτο τη αποστολική πολιτεία, ίσως μεν και σημεία εγίνετο αν, ει δε και μη εγίνετο, ήρκει προς φωτισμόν των ορώντων⁹⁸⁶.

Σε επιστολή με τίτλο ‘‘Περί του οποίος αν η άριστος ιερεύς’’ γράφει ότι ο ιερεύς πρέπει να είναι ανεπίληπτος και γεμάτος επαίνους, δηλαδή να έχει φτάσει στα υψηλότερα σημεία της αρετής. ‘‘Μη μόνον μέμψεως κρείττονα οίου δειν είναι σαυτόν, αλλά και επαίνων έμπλεων · το μεν γαρ και των τυχόντων εστί, το δε των άκρων εις αρετήν⁹⁸⁷. Και αλλού τονίζει ότι ‘‘Δει γαρ τον επίσκοπον πάσαις κομάν ταις αρεταίς, και τας αλλοτρίας οικειούσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτώ, αλλά τοις αρχομένοις ζη, και υπό μυρίων οφθαλμών και γλωττών ο εκείνου βασανίζεται βίος⁹⁸⁸.

Ο κληρικός λοιπόν οφείλει να μην αφήσει ούτε μία αρετή να του διαφύγει. ‘‘Και ζωγράφοι και υφάνται, οι τους σηρών υμένας εξεργαζόμενοι, πολλοίς χρώμασί τε και νήμασι τας εαυτών τεχνουργίας ποικίλλουσιν, εις τελείας εικόνας ή εσθήτος εκπλήρωσιν. Και η κατά Θεόν προκοπή ουκ έστι μονοειδής. Πασών γαρ δείται των αρετών εις τελείωσιν. Ουδέν ουν νηστεία βρωμάτων ονίνησι τους μη πάσαις νηστεύοντας αισθήσεσιν. Ο γαρ αγωνιζόμενος πάντα εγκρατεύεται⁹⁸⁹.

Το δυνατόν της υπάρξεως όλων των αρετών στον κληρικό και μάλιστα σε καιρό διωγμού υποστηρίζει εμμέσως ο ιερός Πατήρ γράφοντας: ‘‘και τους πάση αρετή κομώντας και κατά τον αποστολικόν ζώντας βίον και των μαθητών του Σωτήρος διασώζοντας τον χαρακτήρα (εισί γαρ, εισί, κάν μυριάκις τινές μαίνωνται, πάντας εις κακίαν εκπεπτωκέναι διαβεβαιούμενοι) ου μόνον ουκ αποδέχεται [ο επίσκοπος Ευσέβιος], ουδέ ζηλοί, αλλά και κακίζει και

985 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Β’, αριθμ. σλε’, P.G. 78, 672-673.

986 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ’, αριθμ. π’, P.G. 78, 1141.

987 Αραβιανώ επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. λθ’, P.G. 78, 481.

988 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ’, αριθμ. σιθ’, P.G. 78, 1313.

989 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Α’, αριθμ. υγ’, P.G. 78, 408.

εξοστρακίζει⁹⁹⁰. Και αλλού τονίζει αυτή την αλήθεια, εγκωμιάζοντας έναν κεκοιμημένο πρεσβύτερο. Ἐφροδισίω τω μακαρίω, τω σω μεν αδελφώ, πρεσβυτέρω δε την αξίαν, αιδώς μεν εν οφθαλμοῖς κατώκει, πειθώ δε εν χείλεσι, σοφία δε επί γλώσσης, και αυτάρκεια μεν εν γαστρί, εγκράτεια δε εν τοις μετά γαστέρα, και συλλήβδην ειπείν, πασών σχεδόν των αρετών κοινόν ήν ταμείον και ενδιαίτημα⁹⁹¹.

Αρκετοί από τους ασκούντες ἑτην ακτημοσύνη και την άλλη φιλοσοφία ἑιερείς, ἑολίγοι όντες ἑ, στερούνταν το θάρρος των αποστόλων. ἑΚομιδή τω πλήθει καλύπτονται, και την των πολλών απέχθειαν δεδιότες, δακρύουσι μεν, γενναίον δ' ουδέν, ουδέν νεανικόν επιδείκνυνται, δια τούτο τα αυτά εκείνοις νοσεῖν υποπτεύονται. Μη γαρ δη πάντας, ως μισοπονηρίας τέμενος, ηγού τοιούτους εῖναι, αλλ' εῖναι τινας τους τον αποστολικόν σώζοντας χαρακτήρα, ων εῖς και αυτός τυγχάνεις, δι' ους ουδέπω η κατά των αμαρτανόντων εξενήνεκται ψήφος⁹⁹².

Η πνευματική τρυφή δίνεται από το Θεό όχι με βάση το ιερατικό αξίωμα, αλλά χάρη στην καθαρότητα του φρονήματος και της ζωής. ἑΗ αιώνιος του Χριστού βασιλεία... ουχ ιερατεία, ου βασιλεία αναξία της κλήσεως την τρυφήν διανέμουσα, αλλά τρόπω και βίω προς καθαρότητα νεύσαντι, και προς την θήραν των αληθών αλιέων ορμήσαντι⁹⁹³.

Σε επιστολή που απευθύνει σε μοναχό ερμηνεύει τη φράση ἑἔστωσαν υμών οι λύχνοι καϊόμενοι ἑ. Όταν ο ιερεύς έχει χάρη στην αρετή μέσα στην καρδιά του το Λόγο, θα έχει και στα χείλη το λόγο που μπορεί να φωτίζει τους ακροατές. ἑἴν' αρετήν ασκούντες και τον προφορικό και τον ενδιάθετον λόγον δια παντός αστράπτοντες εν τε τη ψυχῇ, εν τε τη γλώττη έχωμεν. Ο μεν γαρ ένδον ών, ημάς φωτίζει, ο δ' έξω, τους άλλους, ο μέντοι διδασκαλικός λύχνος ψυχούσθω και αρδενέσθω και τρεφέσθω υπό της πατρικής αρετής, ίνα μη σκοτεινός εῖη και αλαμπής⁹⁹⁴.

Εμείς ακολουθώντας τον άγιο Νικόδημο Αγιορείτη θα χωρίσουμε τις αρετές σε δυο κατηγορίες, στις εσωτερικές - ψυχικές και στις εξωτερικές - σωματικές⁹⁹⁵.

α'. Εσωτερικές - ψυχικές αρετές

αα'. Αγάπη

Ανοίγοντας τις πρώτες σελίδες του τόμου των έργων του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου στην Πατρολογία του αββά Migne συναντούμε την πρώτη επιστολή που απευθύνει σε κληρικό. Αποτελεί την πρώτη μεταξύ των εκατοντάδων επιστολών που απευθύνονται σε ιερέα ή αφορούν την ιερωσύνη. Έχει θέμα της την αγάπη. Πρωταρχικής πνευματικής αξίας και σπουδαιότητας η αρετή αυτή κατέλαβε και γραμματολογικά την ανάλογη θέση της στον τόμο

990 Ιωάννη διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. ν', P.G. 78, 493.

991 Διδύμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. κη', P.G. 78, 1341.

992 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ιζ', P.G. 78, 744.

993 Διδύμω, βιβλ. Α', αριθμ. σδ', P.G. 78, 313.

994 Θωμά μονάζοντι, βιβλ. Δ', αριθμ. σιε', P.G. 78, 1309.

995 Βλ. Νικοδ. Αγιορείτου, Αόρατος, σσ. 153-155.

των έργων του. Έχει τον τίτλο ``Ότι ουδέν μείζον αγάπης · εν ω και αποδείξεις έχει τας αδελφικάς ζυγάδας``. Ο άγιος Ισίδωρος, μαθητής του ιερού Χρυσοστόμου, ``ο οποίος σαν να είναι η επανεμφάνιση του Παύλου, άλλος Παύλος``⁹⁹⁶, εμπνέεται από τον Ύμνο της Αγάπης του αποστόλου και εγκωμιάζει με νέα και ζωηρά χρώματα την αρετή αυτή. Την βλέπει μάλιστα σε τρεις πράξεις του Χριστού: στην Ενανθρώπηση, στην Κλήση των πρώτων μαθητών και στη Σταύρωση. Γράφει λοιπόν σε έναν πρεσβύτερο: ``Ουδέν ούτω Θεώ περισπούδαστον, ως αγάπη, δι' ήν και άνθρωπος γέγονε, και μέχρι θανάτου υπήκοος. Δια τούτο γαρ και η πρώτη κλήσις των μαθητών αυτού αδελφοί δύο γεγόνασιν, ενδειξαμένου δια των προοιμίων ευθύς του πανσόφου Σωτήρος, ότι πάντας τους μαθητάς αυτού αδελφικώς συνάπτεσθαι βούλεται. Αγάπης τοίνυν μηδέν ηγώμεθα προτιμότερον, ήπερ συνδεί πάντα και εν ομονοία συμφερούση φυλάττει``⁹⁹⁷.

Αυτή επίσης αποτελεί το κύριο γνώρισμα των μαθητών του Χριστού. ``Ουκ από σημείων ο Χριστός, αλλ' από της αγάπης τους οικείους εχαράκτήρισε φοιτητάς``⁹⁹⁸.

Αθάνατο μνημείο της χριστιανικής αγάπης μεταξύ των εν Χριστώ αδελφών φιλοτέχνησε με τα άγια χέρια του ο ιερός Πατήρ γράφοντας την παρακάτω επιστολή: ``Το της φιλίας προοίμιον και ο της αγάπης σπινθήρ και το τρώσαν αμφοτέρους, εμέ τε και τον άριστον Ευτόνιον, εις τον προς αλλήλους πόθον το μισοπόννηρόν εστι ήθος. Επειδή γαρ είδον αυτόν ου μόνον υπέρ αρετής, αλλά και υπέρ των φιλαρέτων ηδέως κινδυνεύοντα, από τούτου και την λοιπήν φιλοσοφίαν τανδρός ιχνηλατήσας, ετρώθην προς φιλίας...Ούτος δεύτερος ημίν της αγάπης ουκ έτι σπινθήρ, αλλ' ήδη πυρσός περιφανώς εξήφθη και παρέμεινε. Τοιούτος γαρ του θείου έρωτος ο νόμος. Ο μεν γαρ σωματικός, άτε χαμαίζηλος ών (επειδή από ρευστών συνίσταται σωμάτων), ρεύσει, και δίκην ανθών μαραίνεται. Ούτε γαρ πυρ μένει της ύλης της την υπόθεσιν τη φλογί δεδωκυίας αναλωθείσης, αλλά συν αυτή συναπέρχεται, ούτε πόθος ίσταται μαραινομένου του υπεκαύματος. Ο δε κατά Θεόν και σώφρων, επειδή πράγματος εστώτός εστι, δια τούτο και μόνιμος, και όσω το κάλλος αυτό της αρετής φαντάζεται, τοσούτω εαυτώ τε και αλλήλοις συνδεί τους των αυτών εραστάς``⁹⁹⁹.

Αγάπη προς το Θεό

Στις επιστολές του ο άγιος Ισίδωρος διακρίνει την αγάπη προς το Χριστό από την αγάπη προς τον συνάνθρωπο. Η πρώτη είναι ανώτερη από τη δεύτερη · όμως όταν συνυπάρχουν και οι δύο, το αποτέλεσμα είναι μεγαλύτερο. ``Χρή τον ευδόκιμον, και φιλόθεον είναι και φιλόανθρωπον, ίνα μήτε δια το ύψος της αρετής και τω ανακείσθαι τω Θεώ των ανθρώπων καταφρονοίη, μήτε δια τους ανθρώπους του Θείου αμελοίη. Η γαρ αγάπη η προς το Θεόν, ει και μείζον

996 Θ. Ζήση, Ο απόστολος Παύλος, σ. 42.

997 Ευσεβίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. ι', P.G. 78, 185.

998 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

999 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. πζ', P.G. 78, 792-793.

εστί πολλώ, τη προς ανθρώπους συμπλεκομένη, λαμπρότερα καθίσταται''¹⁰⁰⁰. Σε επιστολή με τίτλο ''Ότι ου χρη την των θνητών φιλίαν προτέραν άγειν της θείας'' ο Αλεξανδρινός Πατήρ εκφράζει την απορία του για τη στροφή του διακόνου και παραλήπτη της επιστολής στην ανθρώπινη βοήθεια και όχι στη θεία αγάπη: ''Δια τι, ω βέλτιστε, την θείαν συμμαχίαν δευτέραν της των ανθρώπων επικουρίας ηγή, ή του χάριν την των θνητών φιλίαν προτέραν άγεις της θείας;''¹⁰⁰¹.

Ο ίδιος ο Θεός χαρακτηρίζει μέσα από το Άσμα Ασμάτων τρισευτυχισμένους όλους όσοι 'πληρώθηκαν' από αυτό το θείο έρωτα. Το βιβλίο των Παροιμιών διδάσκει την ηθική, ο Εκκλησιαστής την περιφρόνηση των επιγείων, ενώ με το Άσμα Ασμάτων ο μελετητής: ''ουκ αν εις σαρκικόν και ηθικόν έρωτα ολισθήσειεν, αλλά περί τον άχραντον και θείον πτερωθεί νυμφίον, τον μακαρίους τους τρωθέντας αποφαίνοντα''¹⁰⁰².

Επιπλήττοντας ο άγιος ένα φιλάργυρο διάκονο τού διδάσκει ότι ο θείος έρωτας σβήνει από τα πάθη: ''Δια τούτο ο περί τον Χριστόν πόθος ασθενέστερός εστιν εν ημίν, επειδή ο περί τον χρυσόν δυνατότερος καθέστηκε, και πάσα η δύναμις εις τούτον δαπανάται τον ωμόν και τυραννικόν και ακόρεστον έρωτα. Ως, ει γε τούτον εξοικίσωμεν εξ εαυτών, εκείνος εκκαύσει ημάς σφοδρότερον και εκβαχεύσει, και έξω μεν των βιωτικών απάντων ελάσει, εις δε τον ουράνιον χώρον ιδρύσει''¹⁰⁰³.

Αγάπη προς το συνάνθρωπο

Η αγάπη επίσης προς το συνάνθρωπο είναι καθήκον κάθε Χριστιανού και προπαντός του κληρικού. Οφείλει αγάπη προς τον εν Χριστώ αδελφό, προς τον άγνωστο και προς τον εχθρό. Μια από τις βασικές αιτίες της περιφρόνησης του Θεού από τους εθνικούς είναι και η μη τήρηση της εντολής αυτής. ''Κελευσθέντες γαρ τους εχθρούς αγαπάν, ουδέ τους φίλους αγαπώμεν... Ταύτα ουν ακούοντες οι άνθρωποι, και ορώντες άλλα μεν υμάς διδάσκειν επιχειρούντας, άλλα δε δρώντας, ώσπερ ειρωνεύεσθαι ημάς και παίζειν εν ου παικτοίς ηγούμενοι, κατά της θείας προνοίας ακονώσι τας γλώττας, ήτις και αυτούς μεν, ημάς δε πλέον αμυνείται, τους αιτίους της τοιαύτης βλασφημίας γινομένους''¹⁰⁰⁴.

Διεκτραγωδώντας πάλι τη συνήθη πράξη πολλών συγχρόνων συλλειτουργών του, ο άγιος του Πηλουσίου γράφει: ''Πόλεμος γαρ άσπονδος και ακήρυκτος εμπέπτωκε τοις της ειρήνης βραβευταίς. Ήδιστ' αν αλλήλων, ει ηδύναντο, γεύσοιντο, περί παντός δε ποιήσαιντο, ζώντας μεν αποκτείναι, ταφέντας δε αποκηρύξαι, τας δ' οικίας ανασκάναι, μνημείον δε άπαν αφανίσαι. Ούτω κατ' αλλήλων οπλίζονται και μηχανάς πλέκουσιν οι μεμαθηκότες, ότι ουκ από σημείων ο Χριστός, αλλ' από της αγάπης τους οικείους εχαракτήρισε φοιτητάς. Δια τούτο ουν, οίμαι, και τα παρά των υπηκόων ουχ έπεται...Τί ουν

1000 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρλη', P.G. 78, 836.

1001 Διογένη διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σνθ', P.G. 78, 1488.

1002 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. μ', P.G. 78, 1092.

1003 Χαιρήμονι διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σθ', P.G. 78, 892.

1004 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. υε', P.G. 78, 1040.

ποιητέον; φης. Εἰ μὲν δυνατόν διορθωτέον, εἰ δὲ μὴ, ἡσυχαστέον''¹⁰⁰⁵. Σε διάκονο, ο οποίος ἤθελε νὰ τὸν ἀγαποῦν, ὁ ἱερός Πατήρ τοῦ συνιστᾷ πρῶτα ἐκεῖνος νὰ ἀγαπάει. ''Τὸ δὲ σφόδρα φιλεῖσθαι βούλεσθαι, ἀπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν τίκτεται. Οὐκ οὖν...εἰ (βουλοίμεθα) ἀγαπάσθαι, ἀγαπώμεν''¹⁰⁰⁶.

Ερμηνεύοντας τὸ ''τίς ἐστὶ μου πλησίον'' τῆς παραβολῆς τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη, προτρέπει ἕναν πρεσβύτερο νὰ βοηθᾷ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀκόμα καὶ χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσουν βοήθεια: ''συ σπούδασον τοῦ δεομένου πλησίον εἶναι, οὐ τῷ τόπῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ διαθέσει καὶ τῇ εἰς αὐτὸν ἐπιμελείᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν Σαμαρείτην σοὶ ἐχαρκτηρίσατο. Τὸ γὰρ πλησίον τῇ φύσει κρίνεται, οὐ τῇ ἀρετῇ · τῇ οὐσίᾳ, οὐ τῷ ἀξιώματι · τῇ συμπαθείᾳ, οὐ τῷ τόπῳ · τῆς θεραπείας τρόπῳ, καὶ οὐ τοῦ τόπου ἐγγύτητι. Ἐκεῖνον μάλιστα ἡγοῦ εἶναι πλησίον, τὸν δεόμενον, καὶ αὐτεπάγγελτος ἐπὶ τὴν βοήθειαν βάδιζε''¹⁰⁰⁷.

Πράξις ἀγάπης ἀποτελεῖ ἀκόμα καὶ ἡ ἀναζήτησις καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ ἀσώτου ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ συμβολισμόν δίνει ὁ ἅγιος σὲ ἕνα ἄμφιο τοῦ ἐπισκόπου, ποὺ λέγεται ''ὠμοφόριον''. ''Τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον, ἐξ ἐρέας ὄν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθέν ζητήσας ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἀνέλαβεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος, εἰς τύπον ὧν τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔργον ἐκεῖνου πληροῖ, καὶ δείκνυσι πᾶσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου Ποιμένος, ὁ τὰς ἀσθενείας φέρειν τοῦ ποιμνίου προβεβλημένος · καὶ πρόσχες ἀκριβῶς. Ἡνίκα γὰρ ἀν' αὐτός ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγένηται διὰ τῆς τῶν ευαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, καὶ ὑπανίσταται καὶ ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν δηλῶν παρ εἶναι τὸν Κύριον, τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ Θεόν καὶ Δεσπότην''¹⁰⁰⁸.

Πράξις ἀγάπης εἶναι καὶ ἡ φιλοξενία. Ρητορικά καὶ ἐπιπληττικά ἐρωτᾷ ὁ ἅγιος γιὰ τοὺς ἐπίδοξους ἀξιωματοῦχους τῆς Ἐκκλησίας: ''Ἀλλὰ φιλόξενοι τοσοῦτον εἰσιν, ὥς καὶ τοὺς ἀγνώτας πένητας οἴκαδε καλεῖν ἐστιασομένους;''¹⁰⁰⁹.

Χαρακτηριστικὸ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ ἐμπρακτὴ ἐκδήλωσις ἀληθινοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀντίθετα ὅς συναιγείν μεν δοκῶνται συμφοραῖς, δυνάμενος δὲ ἐπανορθοῦν, καὶ παραιτούμενος, σημεῖον μέγιστον καθ' ἑαυτοῦ ἐκφέρει τοῦ μὴ συναιγείν, ἀλλὰ χρηστότητα ὑποκρίνεσθαι τῷ μὴ βεβοηθηκέναι. Εἰ γὰρ, φέρε εἰπεῖν, κύριος ὢν τοῦ λύσαι τὸν τοῦ πένητος λιμός, δέον λύσαι καὶ ἀπαλλάξαι κακεῖνον τῆς συμφορᾶς, καὶ ἑαυτὸν τῆς λύπης, συναιγείν προσποιεῖται, οὐ φιλάνθρωπός ἐστιν, ἀλλὰ φιλάνθρωπίαν ὑποκρίνεται''¹⁰¹⁰.

Ἡ ἀγάπη ὁμῶς πρέπει ἐκτὸς ἀπὸ ἐμπρακτὴ νὰ εἶναι καὶ ἀκενόδοξις. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν φράσιν ''Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα'' μᾶς διδάσκει νὰ ἀγαποῦμε τὴν ἀγάπην. Ὅταν ὁμῶς λέει ''Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην μὴ ποιεῖν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων · εἰ δὲ μὴγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε'' μᾶς προτρέπει νὰ μισοῦμε τὴν κενοδοξίαν. ''Δι'

1005 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

1006 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρμη', P.G. 78, 604.

1007 Ἰσιδώρῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρκγ', P.G. 78, 1197.

1008 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272.

1009 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1010 Ερμησάνδρῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τιβ', P.G. 78, 1517.

εκείνων μεν την κακίαν, δια δε τούτων την επίδειξιν κωλύων. Ου γαρ εναντίον εστί τούτ' εκείνω, αλλά τας παρεπεπηγυίας και αφέδρους κακίας ταις αρεταίς κωλύει. Αρετή γαρ πάσα άνευ επιδείξεως γινομένη, αρετή αν κυρίως καλοίτο και είη. Ει δε και προς φιλοδοξίαν ελκυσθείη, και το είναι ειλικρινής αρετή απόλλυσι. Σιωπώ γαρ, ότι οι μετ' επιδείξεως ελεούντες, ου καλοκαγαθία τούτο δρώσιν, αλλά τας αλλοτρίας εκπομπεύοντες συμφοράς. Ελεήμονες γαρ καλείσθαι γλιχόμενοι, τας αλλοτρίας ου παραιτούνται εκτραγωδείν δυσημερίας. Το γαρ, 'Λαμψάτω το φως υμών', είρηται ουχ ίν' ημείς εξερευνώμεθα, αλλ' ως του αγαθού έργου σιγηθήναι μη ανεχομένου, καν οι ποιούντες κρύπτωσιν. Όνπερ γαρ τρόπον λαμπάς εν ασελήνω νυκτί φανείσα αυτομάτως τας όψεις επάγεται, ούτω και η αρετή και ακόντων των κεκτημένων πάντας φωτίζειν πέφυκεν''¹⁰¹¹.

Ο ιερός Ισιδωρος υπήρξε όντως διδάσκαλος της αγάπης όχι μόνο με τα λόγια και τα γραπτά του κείμενα, αλλά και με την πράξη. Με θαυμασμό τον βλέπουμε να αγαπά και να συγχωρεί έναν διάκονο, ο οποίος τον ζημίωσε. 'Ει και μηδεμία πρόσεστιν ομολογία, εμοί πρέπει συγγνώμην νείμαι τω, δι' ων αισχύνεται απολογήσασθαι, πεπλημμεληκέναι ομολογούντι. Μη τοίνυν απόνοιά σοι τικτέτω το εμέ μη αναμεμενηκέναι την σην απολογία, αλλά μάλλον εις αγάπην χειραγωγείτω. Ότι τοσαύτη μοι προς ειρήνην βλέπουσα πρόσεστι ροπή, ως και τοις ερυθριώσιν απολογήσασθαι συγγνώμην νέμειν''¹⁰¹².

Στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου υπήρχαν κληρικοί που καμάρωναν διότι ήταν διάδοχοι του Αποστόλου των Εθνών. Τον θαύμαζαν, αλλά δεν εξέταζαν εκείνα με τα οποία ο Παύλος έγινε θαυμαστός. Ήταν μόνο 'Ήθρώνων διάδοχοι'', αλλά όχι 'και τρόπων μέτοχοι''. Ένα από τα γνωρίσματα του αποστόλου ήταν και η έμπρακτη αγάπη. 'Εκείνος γαρ (ίνα τα σημεία παρώ, και τας νηστείας και τας αγρυπνίας και τας φροντίδας και τον πεπυρωμένον ζήλον, ότι τε τοις ασθενέσι συνησθένει, και άλλων σκανδαλιζομένων αυτός επυρούτο)...Ούτοι δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου είναι διάδοχοι''¹⁰¹³.

Η ιερωσύνη εμφανίστηκε με σκοπό να υπηρετήσει το καλό των ανθρώπων. 'Ο της αρχής όρος, ω αρχικής επιστήμης ακριβέστατον βασανιστήριον, εκείνος εστιν, ο προς το συμφέρον των υπηκόων άπαντα πραγματευόμενος. Ο γαρ την της αρχής ευκοσμίαν εις τυραννίδα και ακοσμίαν μετασχηματίσας, και τους μεν πόνους τοις αρχομένοις προξενών, τας δ' ηδονάς εαυτώ θηρώμενος, ούτος ου τον της αρχής όρον, αλλά τον της τυραννίδος δια των πραγμάτων υπογράφει''¹⁰¹⁴. Η οικειοποίηση των ξένων θλίψεων είναι ένα από τα καθήκοντα του κληρικού. 'Δει γαρ τον επίσκοπον πάσαις κομάν ταις αρεταίς, και τας αλλοτρίας οικειούσθαι συμφοράς. Ου γαρ εαυτώ, αλλά τοις αρχομένοις ζη, και υπό μυρίων οφθαλμών και γλωττών ο εκείνου βασανίζεται βίος''¹⁰¹⁵.

Ο ποιμήν οφείλει να αγαπά αδιακρίτως όλα τα πρόβατα. 'Ίερεύς γαρ ακατηγόρητον την προς πάντας ισότητα οφείλει κεκτήσθαι, οία Θεού

1011 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρνθ', P.G. 78, 1244-1245.

1012 Ηλία διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. φνβ', P.G. 78, 1636.

1013 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512.

1014 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. οδ', P.G. 78, 781.

1015 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σιθ', P.G. 78, 1313.

λειτουργός, του πάσιν όντος αγαθού''¹⁰¹⁶.

Θυμίζει ο άγιος ότι η αγάπη προς τον εχθρό αποτελεί βασική εντολή του Χριστού, η οποία ήταν άγνωστη στην Παλαιά Διαθήκη: ''Και μετά των φίλων και τους δυσμενείς κελεύει φιλείν, και εν τοις άλλοις δε άπασι μακρότερα εποίησε στάδια, και τοις μη πειθομένοις πυρ άσβεστον ηπέιλησε, δεικνύς, ότι ου της φιλοτιμίας των αγωνιζομένων εστί ταύτα, ώσπερ η ακτημοσύνη και η παρθενία. Εκεί γαρ προутρέψατο, 'Ει θέλεις τέλειος είναι', και 'Ο δυνάμενος χωρείν, χωρείτω'. Αλλά πάντως αυτά ανυσθήναι βούλεται · και γαρ των αναγκαίων εστί. Διο και έφη τουθ', όπερ μαθείν ηθέλησας, 'Εάν μη περισσέυση υμών η δικαιοσύνη πλέον των Γραμματέων και Φαρισαίων', τουτέστιν, ει μη τουσούτον υπερακοντίσητε τους εν τη Παλαιά ευδοκιμηκότας... 'ου μη εισέλθητε εις την βασιλείαν των ουρανών''¹⁰¹⁷. Σε άλλη επιστολή προτρέπει να ζητούμε όχι μόνο το δικό μας συμφέρον, όταν είμαστε σε συμφορές, αλλά και των εχθρών μας. ''Ει δε πάντες ειώθασιν εν ταις ασπόνδοις συμφοραίς προτιμότερον άγειν το τυχείν ων αυτοί βούλονται, ή το τους πολεμίους ων ορέγονται διαμαρτείν, αλλ' ημείς, οι του Χριστού σεμνυνόμενοι είναι μαθηταί, μη το εαυτών συμφέρον μόνον, αλλά και των προς ημάς διαφερομένων ζητώμεν. Εν γαρ τω συμφέροντι των πέλας (ει και παράδοξον το λεχθησόμενον) και το ημέτερον συμπεριέχεται''¹⁰¹⁸.

αβ'. Ειρήνη

Μεγάλο αγαθό αποτελεί η ειρήνη, αφού ''πάντων των κατ' ανθρώπους αγαθών υπόθεσίς εστι και κρηπίς η ομόνοια, και χρή μηδενί διδόναι πολέμου και μάχης αφορμήν''¹⁰¹⁹.

Ο κληρικός πρέπει να έχει μέσα του ειρήνη, αλλά και με τους άλλους ανθρώπους να ζει ειρηνικά. Ακόμα οφείλει να ειρηνεύει όσους βρίσκονται σε έχθρα και διαμάχη. ''Τους ειρηνοποιούς ο Σωτήρ εμακάρισε, και υιούς επηγγείλατο Θεού γενέσθαι, τους πρώτον μεν εν εαυτοίς ειρηνεύοντας και μη διαστασιάζοντας, αλλά τον εμφύλιον πόλεμον καταλύοντας, τω το σώμα τω πνεύματι υποτάττειν, και πείθειν το έλαττον τω κρείττονι δουλεύειν, δουλείαν πάσης ελευθερίας και βασιλείας αμείνω, έπειτα και τοις άλλοις, τοις τε προς εαυτούς, τοις τε προς αλλήλους στασιάζουσιν ειρήνην βραβεύοντας. Ουκ αν δε τις άλλω πρυτανεύσαι δίκαιος αν είη, ό μη αυτός έχει. Όθεν και άγαμαι της θείας φιλανθρωπίας την ανυπέρβλητον φιλοτιμίαν, ότι τας αγαθάς αντιδόσεις, ου μόνον πόνοις και ιδρώσιν, αλλά και ευπαθείαις τρόπον τινά ορέγειν υπισχνείται, ει γε η κορυφή των ευφραινόντων η ειρήνη εστί, ής απούσης ουδέν των εις θυμηδίαν ηκόντων ισχύσει, πολέμου την ειρήνην κατασβεννύντος. Ευ δε και φάναι υιούς Θεού κληθήσεσθαι τους ειρηνοποιούς, και το έπαθλον εκείνο τούτω τω άθλω απονεμεμηνέναι. Επειδή γαρ αυτός, γνήσιος ων Υιός, ειρηνοποίησε τα πάντα, το μεν σώμα ορμητήριον της αρετής αποφήνας, τους δε δύο λαούς, τον τε εξ Ιουδαίων και εξ εθνών πεπιστευκότας,

1016 Καπιτωλίω, βιβλ. Α', αριθμ. τη', P.G. 78, 401.

1017 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. σδ', P.G. 78, 1292.

1018 Ηλία διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4β', P.G. 78, 1508.

1019 Θεοπέμπτω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σπδ', P.G. 78, 960.

κτίσας εις ένα καινόν άνθρωπον, τα τε ουράνια τοις επιγείοις συνάψας, εικότως τους τα αυτά ως ενδέχεται ποιούντας, της αυτής αξιωθήσεσθαι προσηγορίας έφη, και εις την της υιοθεσίας εισποιηθήσεσθαι αξίαν, ήτις εστίν ο ακρότατος της μακαριότητος όρος¹⁰²⁰.

Σε κατώτερο κληρικό ο ιερός Πατήρ αναφέρει τη ρίζα, από την οποία θα φυτρώσει το ευώδες φυτό της ειρήνης. Αυτή είναι η συνειδητοποίηση της ματαιότητος των επιγείων πραγμάτων. ``Διά τούτο ευχείρωτοί εσμεν, ω βέλτιστε, και ευάλωτοι, ότι κατ' αλλήλων οπλιζόμεθα, στρατηγώ τω κοινώ εχθρώ χρώμενοι. Δέον γαρ μετ' αλλήλων κατ' εκείνου στρατεύειν, κατ' αλλήλων μετ' εκείνου οπλιζόμεθα, στρατηγώ εκείνω χρώμενοι, τω αμφοτέρα τα μέρη απολέσαι διψώντι. Αλλά το μεν αιτιάσθαι ράδιον και παντός είη, το δ' ειπείν, όπως παυσαιμέθα προς αλλήλους πολεμούντες, τούτ' εστί συμβούλου. Φημί τοίνυν ότι, επειδή και πλούτον και δόξαν και τα άλλα βιωτικά, τα χόρτου δίκην μαραινόμενα, μεγάλα είναι νομίζομεν. Ει γαρ εκείνα φαύλα και ευτελή, όσπερ ουν και έστιν, ηγείσθαι εαυτούς εδιδάξαμεν, ουκ αν περί αυτών ασπόνδους έχθρας και ακηρύκτους πολέμους προς εαυτούς εκηρύξαμεν, αλλ' ειρήνην αν και αγάπην ησπασάμεθα, δι' ην άπας πόλεμος και μάχη και διαφορά οίχεται¹⁰²¹.

Ο διακριτικός όμως άγιος Ισίδωρος διακρίνει την ειρήνη σε καλή και κακή. Κάθε ειρήνη δεν είναι καλή, ούτε κάθε πόλεμος κακός. ``Επειδή γέγραφας, Δι' ήν αιτίαν ουκ είπεν ο Παύλος απλώς, 'Μετά πάντων των ανθρώπων ειρηνεύετε', αλλά προσέθηκεν, 'Ει δυνατόν', αντιγράφω. Επειδή εστιν όπου ου δυνατόν, όταν περί ευσεβείας ο λόγος, όταν περί δικαίου πράγματος, όταν περί σωφροσύνης, όταν περί πασών απλώς των αρετών. Ο μεν γαρ ευσεβής τω ασεβεί πώς ειρηνεύσει; Ο δίκαιος τω αδίκω, ή σώφρων τω λάγνω, τω πολλάκις, ου μόνον την των άλλων, αλλά και την εαυτού βουλομένω διαφθείραι ώραν; Ει δε λογισμούς οίει τούτους είναι, θέα αυτόν τον Παύλον, ει μετά πάντων ειρήνευσεν. Ει δε και ανωτέρω τον λόγον βούλοιο αγαγείν, θέα τον Χριστόν, ει μετά πάντων εσπείσατο. Εις τοσαύτην ουν εξεβακχεύθησαν οι των Ιουδαίων άρχοντες μανίαν, ως και σταυρόν αυτόν προσηλώσαι. Τί ουν εστιν, 'Ει δυνατόν'; Συ, φησί, μη δίδου τινί λαβήν έχθρας, μηδέ δικαίως και ευλόγως έχε εχθρόν. Ει δε αλόγως εκείνοι και υπό φθόνου υποσφυγόμενοι απεχθάνονται, σε τούτο ου παραβλάψει. Ουδέ γαρ ο Χριστός, ειρηκώς, 'Εμίσησάν με δωρεάν', εκέλευσεν μη έχειν εχθρούς. Τούτου γαρ ουκ εσμέν κύριοι, αλλά το μη αδικείν, το μη κατασπείρειν ρίζαν πολέμου, και μάλιστα, όταν η ευσέβεια ουδέν παραβλάπτηται. Ει δ' οι πονηροί τους αγαθούς μισούσι, μη θαυμάζητε. Και γαρ οι ψευδαπόστολοι τους αποστόλους, και οι ψευδοπροφήται τους προφήτας εμίσουν. Όπερ και αυτός ο Παύλος σαφώς επιστάμενος, έγραφε 'Δίωκε δε ειρήνην μετά πάντων των επικαλουμένων τον Κύριον εκ καθαράς καρδίας'. Μη τοίνυν αιτιώ τον εχθρούς έχοντα, αλλά τον εαυτώ τους εχθρούς κατασκευάζοντα. Ει δε μη συμβαίνει τω φωτί το σκότος · ουδέ γαρ οίον τε · ουδέν παρά το φώς · ει ου βούλεται ο ασεβής την ευσέβειαν ασπάζειν, ουδέν παρά τον ευσεβή · ει ου βούλεται ο λάγνος την σωφροσύνην ασκήσαι, ουδέν παρά τον σώφρονα · ει ου βούλεται ο άδικος αποστήναι της

1020 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρξθ', P.G. 78, 1261.

1021 Ουρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ', αριθμ. ο', P.G. 78, 1128-1129.

αδικίας, ουδέν παρά τον δίκαιον · αλλά παρ' εκείνους, τους έλεγχον ηγουμένους της σφών κακίας τας των πέλας αρετάς''¹⁰²².

Τέτοια κακή ειρήνη είχαν μεταξύ τους οι συβαριτικώς ζώντες εκκλησιαστικοί άρχοντες του Πηλουσίου. Τους επιπλήττει ο άγιος και τους χαρακτηρίζει ''θήρας ωμοβόρους υπερβαλλόμενοι και πολέμου παντός αργαλεωτέραν ειρήνην σπεισάμενοι προς εαυτούς''¹⁰²³.

αγ'. Φιλαλήθεια

Η ειρήνη πρέπει οπωσδήποτε να συνδέεται στενά με τη φιλαλήθεια. Διαφορετικά η ειρήνη είναι κακή και επιλήψιμη. Ο άγιος Ισίδωρος τοποθετεί την αλήθεια πάνω από την ομόνοια, αφού ''μείζον αληθείας ουδέν''¹⁰²⁴. ''Πάντων μεν των κατ' ανθρώπους αγαθών υπόθεσις εστι και κρηπίς η ομόνοια, και χρή μηδενί διδόναι πολέμου και μάχης αφορμήν. Ει δε που την ευσέβειαν παραβλαπτομένην ή τους ασθενείς αδικουμένους θεάσαιο, μη προτίμα την ειρήνην της αληθείας, αλλ' ίστασο γενναίως έως αίματος προς την αμαρτίαν ανταγωνιζόμενος. Διά τούτο γαρ ειρηται τω αποστόλω τούθ' όπερ ηθέλησας μαθείν 'Ει δυνατόν το εξ υμών, μετά πάντων των ανθρώπων ειρηνεύοντες'. Έστι γαρ όπου ου δυνατόν, οίον, όταν περί ευσεβείας, ως έφθην ειπών, ο λόγος, ή όταν περί αδικουμένων ο αγών. Και τί θαυμάζεις, ει επί των άλλων ανθρώπων τούτο ου πανταχού δυνατόν, όπου γε και επ' ανδρός και γυναικός, των εις μίαν σάρκα τελούντων, ταύτην έλυσε την ανάγκην, ειπών, 'Ει δε ο άπιστος χωρίζεται, χωριζέσθω';''¹⁰²⁵.

Την αλήθεια πρέπει να υπηρετεί ο επίσκοπος και όχι να είναι δούλος της κολακείας ή του φόβου. ''Εγώ του φόβου την κολακείαν δυνατωτέραν και αργαλεωτέραν είναι φημί. Όσα γαρ μη δύναται ανάγκη, δύναται θεραπεία. Και τους μη χειρωθέντας υπό φόβου, κολακεία πολλάκις κατεδουλώσατο. Χρή σουν και προς φόβον και προς θωπείαν μεν ανδρίζεσθαι (εκάτερον δε ανελεύθερον το πάθος), την δ' αλήθειαν μόνην τιμάν''¹⁰²⁶.

Δεν πρέπει να έχει ο χριστιανός ειρήνη με όποιον βλάπτει τις αλήθειες της πίστεως. ''Χρή ου τοις μη σπενδομένοις άσπονδον είναι, αλλά μάλλον σπένδεσθαι το γε ημέτερον μέρος, και τοις ασπόνδοις, ει γε μηδέν η ευσέβεια παραβλάπτοιτο. Και τούτ' εστίν άρα όπερ ο θεσπέσιος Παύλος παρεκελεύσατο, φράζων 'Ει δυνατόν το εξ υμών, μετά πάντων ανθρώπων ειρηνεύοντες''¹⁰²⁷.

Προς μεγάλη όμως λύπη και απογοήτευση του οσίου Πατρός εθνικοί κάποτε, για χάρη της ειρήνης και όχι και της αληθείας, πήραν μέρος στα ιερά Μυστήρια της Εκκλησίας και χριστιανοί σε ειδωλολατρικές τελετές. Φαίνεται ότι αυτό είχε γίνει κατόπιν διαταγής του βασιλέως. Γράφει λοιπόν με πόνο: ''εν απορία γεγόναμεν του συγκαταθέσθαι τω λογισμώ, ειδότες ότι το τόλμημα, ό ουδείς των χριστιανών επετήδευσεν, ουδέ εις νούν ήγαγε των

1022 Ισίδωρω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. σκ', P.G. 78, 1313-1316.

1023 Ζωσίμω, Μάρωνι, Παλλαδίω, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. λδ', P.G. 78, 1348.

1024 Έρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. οστ', P.G. 78, 1136.

1025 Θεοπέμπτω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σπδ', P.G. 78, 960.

1026 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρλζ', P.G. 78, 836.

1027 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. λζ', P.G. 78, 1088-1089.

προλαβόντων, εθάρσησαν ποιήσαι. Φαίνεται δε ημίν ή εκ πολλής απειρίας και αμαθίας των χριστιανών δογμάτων, ή εκ πολλής απιστίας και καταφρονήσεως των του Θεού εντολών εγένετο. Ει γαρ θείων λογίων κατήκοι εγένοντο, το της ευαγούς και αμωμήτου ημών θρησκείας σεβάσμιον εφύλαττον, και τους εθνικούς και αλόγους των παρ' ημίν αγίων και σεβασμίων άψασθαι ου συνεχώρουν, ούτε αυτοί τοις μιάσμασι και βδελύγμασι των εθνικών κατά τους όρκους αυτών τους εναγείς και αλλοκότους εκοινώνουν. Τί γαρ το διάφορον, ει χριστιανός και εθνικός αυτοίς τε όρκους και τοις αυτοίς έθεσιν εμπιστεύοντες, αλλήλους βεβαιούν δοκούσιν, εφ' οίς χαλεπαίνειν και οργίζεσθαι τον Θεόν επιστάμεθα; Εντέταλται γαρ ο των όλων Θεός και Δεσπότης δια Γραφών αγίων αυτού 'Μη εκκλίνετε από της γεγραμμένης εις δεξιάν ή εις ευώνυμον''¹⁰²⁸.

αδ'. Θυμός

Αρετή αποτελεί ο θυμός, όταν είναι ο καλός θυμός. Η οργή δεν είναι πάντοτε κακή και κατακριτέα. Πρέπει να υπάρχει ως φρουρός του ορθού λογισμού. 'Ει γαρ την σεαυτού ψυχήν θεσμών ιερωσύνης διακοσμήσεις, και τον μεν λογισμόν τον ορθόν αποδείξεις αυτοκράτορα, τον θυμόν δε αυτό δορυφόρον παραδώσεις, και νομοθετήσεις αυτό μηδέν πράττειν ων ο βασιλεύς ου βούλεται, και παν όσον ηδοναίς τε και λύπαις εις κακίαν έκδοτον εξορίσεις της σαυτού γνώμης, τιμήσεις την άνωθεν ψήφον''¹⁰²⁹.

Η οργή μάς δόθηκε επίσης και για να υπερασπιζόμαστε το Θεό. Γι' αυτό το λόγο οργίζονταν οι μεγάλοι άντρες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. 'Ισθι, ω βέλτιστε, ως καν τούτω πατρίομεν, τα μεν εις εαυτούς δρώμενα εκδικούντες, τα δε εις τον Θεόν παρορώντες. Όταν γαρ ημείς αδικώμεθα η πραότης χρησιμωτάτη, όταν δε το Θείον, το γε των παροινούντων μέρος (ουδεμία γαρ εις την ακήρατον εκείνην φύσιν διαβαίνει βλάβη), της επιεικειάς ο θυμός ωραιότερος. Ημείς δε τουναντίον δρώμεν, τοις μεν ημετέροις εχθροίς ασύγγνωστοι, τοις δε κατά του Θεού οπλίζουν την γλώτταν ήμεροι όντες και φιάνθρωποι. Ηγανάκτησέ ποτε Μωυσής ο πραότατος κατά των μοσχοποιησάντων αγανάκτησιν πάσης πραότητος κρείττονα, και Ηλίας κατά των ειδωλολατρών, και Ιωάννης καθ' Ηρώδου, και Παύλος κατά του Ελυμά, ουχ εαυτούς, αλλά το Θείον εκδικούντες (αρκούν μεν εαυτώ, την δε των φιλαρέτων μισοπονηρίαν αποδεχόμενον), τας εις εαυτούς ύβρεις παρεώρων. Ταύτην γαρ αρετήν είναι ενόμιζον και φιλοσοφίαν''¹⁰³⁰.

Τρεις ερμηνείες δίνει ο ιερός Πατήρ στο ψαλμικό ρητό 'Οργίσεσθε και μη αμαρτάνετε''. Η πρώτη: 'Οργίσεσθε, και διά τί οργίσεσθε; Ουκούν μη οργίσεσθε, ίνα μη αμάρτητε''. Η δεύτερη: 'Επειδή οξύ πάθος η οργή και δεινόν κλέψαι ψυχήν (προεκτρέχει γαρ πολλάκις του λογισμού και αβουλήτως σχεδόν τίκτεται), τω λογισμώ ή τω επιλογισμώ καταπραΰνετε ταύτην, μη εις άμυναν ορμώντες, αλλ' εις ημερότητα τελευτώντες''. Η τρίτη ερμηνεία: 'Οργίσεσθε τω ενοχλούντι υμίν πάθει, μάλιστα δε πάντων τη ηδονή, και ουχ

1028 Ανεπίγραφος, βιβλ. Δ', αριθμ. ρμδ', P.G. 78, 1225.

1029 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρν', P.G. 78, 841.

1030 Θέωνι επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. σκζ', P.G. 78, 1469-1472.

αμαρτήσετε. Ει γαρ εύροι ημάς εκνευρισμένους και εκλελυμένους, ραδίως καταπαλάσει, ει δε νήφοντας και οργιζομένους αυτή, ευθέως οιχήσεται. Επειδή δε ο θεός χρησμός ου το οργίζεσθε απλώς, αλλά το εική απηγόρευσε. Έστι γαρ ποτε και χρησίμως οργισθήναι, όταν ή υπέρ της του Θεού δόξης γίγνηται, ή υπέρ των αδικουμένων, ή υπέρ της των πέλας διορθώσεως. Πρότυπα τέτοιας ωφέλιμης οργής είναι οι ενάρετοι άνδρες της Βίβλου, αλλά και άνθρωποι της καθημερινής ζωής. ΈΚαι γαρ και ο πραότατος Μωσής οργίσθη τοις μοσχοποιήσασι και ηβηδόν αυτούς εκέλυσε αναιρεθήναι. Και ο Φινεές τοις πορνεύσασι και σειρομάστη αυτούς διεχρήσατο. Και Ηλίας τοις Ιουδαίοις και λιμώ αυτούς εδάμασε. Παύλος τω Ελυμά και Πέτρος τω Ανανία και τη Σαπφείρα. Και πατήρ υιώ και διδάσκαλος φοιτητή οργίζεται ραθυμούντι, και ουκ αν τις φαίην οργήν είναι ταύτην, αλλά φιλοσοφίαν και κηδεμονίαν, δύναται και προστακτικόν είναι. Επειδή γαρ όταν μεν εαυτού εκδικώμεν και υπέρ το μέτρον αμυνόμεθα, όταν δε ή υπέρ της θείας δόξης ο λόγος ή, ή υπέρ των αδικουμένων, τότε ευλάβειαν και ησυχίαν πλαττόμεθα, άφωνοί τε εσμεν και ακίνητοι και λίθων ουδέν διαφέρομεν, διά τούτο φησίν, ‘Οργίζεσθε μεν δικαίως, ή όταν υπέρ της του Θεού δόξης ο λόγος ή, ή όταν υπέρ της του πλησίον διορθώσεως, ή όταν τιμωρείν δέει τοις αδικουμένοις, μη αμαρτάνετε δε ή τοις αμαρτάνουσι συνειδότες και συγκρύπτοντες, ή εις το εαυτούς εκδικείν τω βοηθήματι καταχρώμενοι. Δια γαρ τούτο ενετέθη η οργή, ουχ ίνα ημείς αμαρτάνωμεν, αλλ’ ίνα τους πταίοντας κωλύωμεν, ουδ’ ίνα πάθος γένηται και νόσημα, αλλ’ ίνα παθών φάρμακον. Ημείς δε το βοήθημα δηλητήριο κατασκευάζομεν, εις τα μη προσήκοντα αυτώ καταχρώμενοι’¹⁰³¹.

αε΄. Ανεξικακία

Η ανεξικακία ως αρετή του ποιμένος έχει την αρχή της στον απόστολο Παύλο. Ο άγιος Ισίδωρος γράφοντας σε επίσκοπο χρησιμοποιεί την παύλεια ρήση ‘‘Δούλον δε Κυρίου ου δει μάχεσθαι, αλλ’ ήπιον είναι προς πάντας,... ανεξίκακον, εν πραότητι παιδεύοντα τους αντιδιατιθεμένους, μήποτε δώη αυτοίς ο Θεός επίγνωσιν εις σωτηρίαν’’¹⁰³².

Αναφερόμενος σε αναξίους κληρικούς του Πηλουσίου αναρωτιέται: ‘‘Αλλ’ ανεξίκακοι τοσούτον εισί, ως και τους εική υβρίζοντας και αιτιωμένους φέρειν;’’¹⁰³³.

Σε αρχιμανδρίτη που είχε αδικηθεί από μοναχό του ο ιερός Ισίδωρος τον παρακαλεί να δείξει συγχωρητικότητα. ‘‘Ει τοίνυν μη εν συνηθεία πταισμάτων εγένετο πολλάκις εξυβρίσας εις μετάγνωσιν και δραπετεύειν δι’ ευκολίαν γαστρός ή γνώμης μεμάθηκε, πάρασχε αυτώ δι’ ημάς την συγχώρησιν. Ει δε τοιούτος εστιν, οίος μηδέν εκ της συγγνώμης βελτιωθήναι, μηδέ των ημετέρων γραμμάτων απόνηται, αλλ’ έξω της των αδελφών γαλήνης καθίσεται, μη κυμάτων φλεγμονάς και δινήσεις τοις ησυχάζουσιν ήθεσιν αυτών επεγείρη. Τούτο γαρ και ο νόμος ημίν παραβολικώς υποτίθεται, έξω της παρεμβολής

1031 Ισίδωρω διακόνω, βιβλ. Β΄, αριθμ. σλθ΄, P.G. 78, 676-677.

1032 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. σο΄, P.G. 78, 700.

1033 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σιστ΄, P.G. 78, 896.

τους λεπρόντας εκπέμπων¹⁰³⁴.

Σε πρεσβύτερο θα γράψει με ρητορική χάρη και ποιητική ομορφιά: Ἐχρή την μεν ἐχθραν εἰς ὕδωρ γράφειν, ἵνα ταχέως αφανίζηται, την δε φιλίαν εἰς χαλκόν, ἵνα δια παντός βεβαία και ἀκίνητος διατηρήται. Εἰ δε ον φης προς σε διαφέρεσθαι τουναντίον ποεῖ, τούτο σε μη ταραττέτω, ως εἰς τους στεφάνους παραβλαβησόμενον. Ου γαρ μη μισεῖσθαι (τούτο γαρ ουκ εφ' ἡμῖν, ἴσως δε και ἀμήχανον. Παντί γαρ τρόπῳ οἱ ἀριστοὶ παρά των φαύλων μισοῦνται · διό και οἱ ἅγιοι αὐτό υπέστησαν), ἀλλά μη μισεῖν ἀνθρώπους, ἀλλά την εν αὐτοῖς κακίαν, προσετάχθημεν¹⁰³⁵.

Όταν κανεῖς θυμάται τα Θεία Πάθη και την ανεξικακία του Χριστοῦ ἀπέναντι στον Ιουδα, αποκτάει την ἀρετή αὐτή. Ἐτί τοίνυν ἀγανακτεῖς, ὅτι Εὐσέβιος, ὁ δοκῶν ἐπίσκοπος, ως γέγραφας, μεθύει κατὰ πάσης της Εκκλησίας, και την παροινίαν ου μόνον κατὰ πάντων, ἀλλά κατὰ σου, του πολλάκις αὐτόν ευεργετήσαντος, προφέρει; Ἀλλά μακροθύμει, ὦ φιλότης. Ἀφείς γαρ ἀπό λογισμῶν και συλλογισμῶν τούτ' ἀποδείξαι, ἀπό των δεσποτικῶν παθῶν την ἀπόδειξιν ποιησαίμην. Μάλιστα μεν γαρ και τα παρά των ἀλιτηρίων Ιουδαίων εἰς αὐτόν γενόμενα ἀφόρητα ἦν και πάσης συγγνώμης μείζονα. Πλην δεδοσθω φορητά εἶναι. Τί αν φαίης και περί του ἀλάστορος Ιουδα, του εἰς τον θεῖον ἐκείνον καταριθμηθέντος χορόν και εἰς τον περί τον βασιλέα σύλλογον, και κατὰ δαιμόνων και νοσημάτων και θανάτου ἐξουσίαν εἰληφότος, και λαμπρού οὕτω και περιφανούς ἐξ ἀδόξου και ἀφανούς γεγεννημένου; Οὐχί προῦδωκε τον τοσοῦτω αὐτῷ αἴτιον γεγεννημένον ἀγαθόν; Το γαρ ἀτίθασον ἐκείνον θηρίον (οὕτω γαρ καλεῖν θέμις τους μηδέ ευεργεσίαις ἀμείνους γινομένους) της του Σωτήρος υπερεμπλησθέν ἀνεξικακίας, κατ' αὐτοῦ τον κόρον ἤνεγκε. Ταύτας τοιγαρὸν ταις ἐπωδαῖς πρᾶννεν πειρώ και τιθασεῦεν το πυρ της οργῆς. Εἵκει γαρ τοις ταῦτα κατεπάδουσιν¹⁰³⁶.

Με την ἀνεξικακία και την ἀταραξία συνιστά σε πρεσβύτερο να ἐκδικηθεῖ τον διώκτη του πρεσβύτερο Ζώσιμο. Ἐἰ και η ἀπροσδόκητος ευπραγία υβριστήν ἀπετέλεσε Ζώσιμον, ως γέγραφας, τον πρεσβύτερον (εἰώθασι γαρ ἄνθρωποι, οἷς ἀδόκητος μάλιστα ευημερία ἐπιπίπτει, εἰς ὕβριν χωρεῖν), ἀλλά συ φιλοσόφει. Οὕτω γαρ κακείνον ἀμύνασθαι δυνήση. Οὐδέν γαρ οὕτω κολάζει τους υβριστάς, ως η των υβριζομένων ἀνεξικακία, και ἀρίστην ψήφον παρά πᾶσιν ἀποῖση, και τα λεγόμενα ψευδή ἐπιδείξεις. Το γαρ ἀγανακτεῖν και δυσχεραίνειν, του ἀληθεῖς εἶναι τας ὕβρεις, το δε καταγελάν αὐτῶν, του μηδέν συνειδέναι πονηρόν ἀπόδειξις ἐστιν ἐναργεστάτη¹⁰³⁷. Ἀργότερα ὅταν ἔμαθε ὁ ἅγιος ὅτι ὁ παραλήπτης της ἐπιστολῆς δεν ἀκολούθησε τη συμβουλή του, του ἔγραψε και δευτέρα ἐπιστολή: Ἐἰ δ' η μνήμη των λεχθέντων ἀνάπτει το πυρ, το πεφιλοσοφηκέναι σε μᾶλλον ευφραίνεται και εν γαλήνῃ διατηρεῖτω. Ου γαρ τί ἐκείνῳ πρέπει ἀκούσαι, ἀλλά τί σοι πρέπει εἰπεῖν λογίσασθαι δίκαιος αν εἴης. Μη τοίνυν, ἐκείνῳ φιλονεικῶν, σαυτόν καθύβριζε, μηδέ τον βίον ἐκείνου ἐκκωμωδῶν, την σαυτοῦ γλώτταν μολύνεσθαι παρασκεύαζε, ἀλλ' εἰς τέλος φιλοσόφει. Τούτο γαρ σοι μυρίον κλέος γεννήσει¹⁰³⁸.

1034 Λουκά ἀρχιμανδρίτη, βιβλ. Α', ἀριθμ. τη', P.G. 78, 365-368.

1035 Εὐσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σια', 892-893.

1036 Σεραπίωνι ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. μδ', P.G. 78, 761.

1037 Εὐσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4στ', P.G. 78, 724.

1038 Εὐσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4ζ', P.G. 78, 725.

Η μεγάλη αυτή η αρετή δίνει καίρια χτυπήματα στους εχθρούς. Ὅπως τους φιλοσοφείν ἐπὶ τῷ υβρίζεσθαι μὴ βουλομένους, δύο ταῦτα προτρέψαι οφείλει εἰς τὸ φιλοσοφείν. Τὸ τε μὴδὲν οὕτω λυπεῖν τοὺς υβριστάς, ὡς τὴν τῶν υβριζομένων ανεξικακίαν, τὸ τε οὕτως ἀμύνασθαι αὐτοὺς μὴ δύνασθαι, ὡς αρετὴν ἀσκούντας. Εἰ δὲ ἐμοὶ ἀπιστεῖς, ἀκουσον τί τῶν παλαιῶν τις περὶ τούτου ἀπεφώνησε. Ερωτηθεὶς γὰρ, Πῶς ἀν ἀμυναίμην τὸν εχθρόν; ἔφη, Ὑπόκατος καλὸς καγαθὸς γινόμενος. Εἰ τοίνυν ὁ αρετὴν καὶ ανεξικακίαν ἀσκῶν καιρίας τοῖς ἐχθροῖς δίδωσι πληγὰς, δι' ἣν αἰτίαν μὴ ταῦτα τὰ ἀμυντήρια περὶ πολλοῦ ποιούμεθα; Εἰ δὲ τις καὶ συγγνώμην τοῖς ὑπὸ φθόνου βαλλομένοις νέμοι καὶ εὖξοιτο αὐτοὺς ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς τοιαύτης μανίας, καὶ μὴ μόνον ἀμύνασθαι μὴ ἐθέλοι, ἀλλὰ καὶ συμπάσχοι τοῖς ὑπὸ τῆς κακίας χειρωθείσιν, οὗτος τῷ ὄντι ἐστὶν ὁ εὐκρινὲς φιλοσοφῆσαι ἐπιστάμενος.¹⁰³⁹

Ἡ θεία ἀγαθότης θέλει νὰ εἴμαστε ἀνεξίκακοι πρὸς τοὺς ἐχθρούς καὶ, ἀν εἶναι δυνατόν, ἀκόμα καὶ νὰ τοὺς εὐεργετούμε. Ὑπὸ μὲν ἀνθρώποις ἴσον εἶναι δοκεῖ τὸ εὐεργέτας (μὴ) ἀμείβεσθαι καὶ ἐχθροὺς (μὴ) ἀμύνεσθαι, παρὰ δὲ τῇ θεῇ φιλοσοφίᾳ τὸ μὲν ἀμείβεσθαι τοὺς εὐεργέτας κρατεῖ, τὸ δὲ ἀμύνεσθαι τοὺς ἐχθροὺς οὐχί, ἀλλὰ παντὶ μὲν τρόπῳ ἀνεξίκακεῖν, εἰ δ' οἷον τε καὶ εὐεργετεῖν.¹⁰⁴⁰

Ὡστόσο ἡ διαπίστωση τῆς καθημερινότητος εἶναι πολλές φορές ἀντίθετη ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἀντὶ νὰ εἴμαστε ἀνεξίκακοι, εἴμαστε φιλέκδοκοι καὶ μνησικάκοι. Ὅσοι, ὦ βέλτιστε, ὡς καὶ τούτῳ πταίομεν, τὰ μὲν εἰς ἑαυτοὺς δρώμενα ἐκδικούντες, τὰ δὲ εἰς τὸν Θεόν παρορώντες. Ὅταν γὰρ ἡμεῖς ἀδικώμεθα ἡ πραότης χρησιμωτάτη, ὅταν δὲ τὸ Θεῖον, τὸ γε τῶν παροινούντων μέρος (οὐδεμία γὰρ εἰς τὴν ἀκήρατον ἐκείνην φύσιν διαβαίνει βλάβη), τῆς ἐπιεικείας ὁ θυμὸς ωραιότερος. Ἡμεῖς δὲ τουναντίον δρώμεν, τοῖς μὲν ἡμετέροις ἐχθροῖς ἀσύγγνωστοι, τοῖς δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ οπλίζουσι τὴν γλῶτταν ἡμεροὶ ὄντες καὶ φιλόανθρωποι. Ἡγανάκτησέ ποτε Μωσῆς ὁ πραότατος κατὰ τῶν μοσχοποιησάντων ἀγανάκτησιν πάσης πραότητος κρείττονα, καὶ Ἡλίας κατὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ Ἰωάννης καθ' Ἡρώδου, καὶ Παῦλος κατὰ τοῦ Ἐλνμά, οὐχ ἑαυτοῦς, ἀλλὰ τὸ Θεῖον ἐκδικούντες (ἀρκούν μὲν ἑαυτῷ, τὴν δὲ τῶν φιλαρέτων μισοπονηρίαν ἀποδεχόμενον), τὰς εἰς ἑαυτοὺς ὕβρεις παρέρων. Ταύτην γὰρ αρετὴν εἶναι ἐνόμιζον καὶ φιλοσοφίαν.¹⁰⁴¹

αστ'. Εὐγνωμοσύνη

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος θεωρεῖ μεγάλη αρετὴν τὴν εὐγνωμοσύνην, ἡ ὁποία ἀρμόζει σὲ κάθε χριστιανό καὶ πρωτίστως στὸν κληρικό. Τὴν δὲ ἔλλειψή της κατατάσσει στὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων, ἢ καὶ χειρότερον ἀπὸ αὐτῶν. Επιπλήττοντας ἕνα ἀχάριστο πρεσβύτερο, τοῦ γράφει: Ὑποτάξω σε, ἐλέους τυχόν, τὴν σαυτοῦ γνώμην ἀσπονδὸν ἡλέγξας, οὐχ ὅτι ἐπόνθας εὐμετριάζων, ἀλλὰ τὸν εὐπεποιηκότα μισῶν, ὅτι δεδύνηται δράσαι. Εἰ τοίνυν ταῦτα ἀληθὴ τυγχάνει, πᾶσι προκηρύττεις, ὅτι ἐλέου τυγχάνεις ἀνάξιος. Εἰ γὰρ

1039 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρπα', P.G. 78, 872.

1040 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 693.

1041 Θέωνι ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σκζ', P.G. 78, 1469-1472.

ουκ εις ευχαριστίαν τρέπεις, ἀλλ' εἰς μνησικακίαν τὴν ευεργεσίαν, τίς ἀνέξεται εὖ ποιῆσαι τὸν καὶ τὴν τῶν θηρίων ἀγριότητα νικῶντα; Ἔστι γὰρ ἐν ἐκείνοις, ἃ καὶ ευεργεσίας καὶ αἰσθεται καὶ μέμνηται καὶ ἀμείβεσθαι, ὡς ἐνδέχεται, σπουδάζει''¹⁰⁴². Παρόμοια ἐπιστολή στέλνει καὶ σὲ ἄλλο πρεσβύτερο, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον δὲν ἦταν εὐγνώμων πρὸς τὸν ευεργέτη του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔκανε κακὸ. Ἔσθ' οὖν καὶ αὐτοὺς τοὺς θήρας τὴν ἀγριότητι καὶ τὴν ὀμότητι νενίκηκας. Εἰσὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς οἱ καὶ τοὶς ευεργέταις χάριν ἴσασι. Καὶ ἐναβρύνῃ τὴν κακίαν. Πότε οὖν στήσῃ λοιπὸν καταποντίζων τὴν σαυτοῦ ψυχὴν, τοῦ φέρεσθαι κάτω διηνεκῶς ἀνάγκην αὐτὴ ἐπιτιθεῖς;''¹⁰⁴³.

Σὲ ἐπίσκοπο στέλνει ἐπιστολή, τὴν ὁποία γράφει σὲ πρῶτο πληθυντικὸ πρόσωπο ἀπὸ ταπεινοφροσύνης καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὸ βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου. Ἦ ἀχάριστος ἡμῶν καὶ φαύλη διάθεσις, πάσαν Θεοῦ δωρεάν ἀναξίως ἐδέξατο. Πνεῦμα εἰλήφαμεν ἅγιον, καὶ πράξεσιν αὐτὸ φαύλῃς ὠθήσαμεν. Θαυμάτων ἐδεξάμεθα χάρισμα, καὶ ἀπιστίαις αὐτὸ παρωσάμεθα. Διδασκαλίαν καὶ σοφίαν ὁ δοτὴρ τῶν τοιούτων ἐνέπνευσε, καὶ βλασφημίαις αὐτὰς ἀπωσάμεθα. Ἱερωσύνην τὴν οὐράνιον ἐπιστεύθημεν, καὶ κρίσει αὐτὴν σφαλὲρά διεφθείραμεν. Ὁ δεῖνα ἔλαβε βιαίως ἐπισκοπὴν, καὶ γένει φορτίζει τὰ πράγματα. Ὁ δεῖνα οἰκονομεῖ, καὶ οἰκέταις ὀχλεῖ τὸ θυσιαστήριον. Οὗτος ἐκείνῳ ὠκείωται, καὶ τὰ πτωχικὰ σφετερίζεται. Ἐκεῖνος τοῦτω εὐνοεῖ, καὶ ἐκτομίας καὶ θηλυδρίας ἀνδράποδα εὖωνα ἐπισφύρει τοῖς ἀνακτόροις. Βαβαί, πόσαις κηλίδαῖς τὸ θεῖον χραίνεται βῆμα''¹⁰⁴⁴.

αζ'. Απλότητα

Ὁ χριστιανὸς καὶ προπαντὸς ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ διακρίνεται καὶ γιὰ τὴν ἀπλότητά του. Μετὰ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴν ἀκακία τῶν μικρῶν παιδιῶν ὁ ἱερός Πατήρ συμβουλεύει ἕνα διάκονο νὰ προκόβῃ ἐν τῇ τελειότητι. Ὡς περ οἱ τοῖς πρῶτοις γράμμασι στοιχειούμενοι παῖδες τῷ καθηγητῇ ἀτενίζουσι πρὸς ὅπερ ἀντὶ τὴν γραφίδα ἀρμόση, ἄσμενοι καὶ εὐπειθῶς τοὺς χαρακτήρας δεχόμενοι, οὕτω καὶ τοὺς τῶν θείων φοιτητὰς ἐπεσθαι τοῖς τούτων διδασκάλοις, νηπιώδη ἀπλότητα καὶ ἀνεκδοκίαν συγκατάθεσιν ἔχοντας. Ἀπεκρύβη γὰρ ταῦτα, φησὶ ὁ Κύριος, ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκαλύφθη νηπίοις''¹⁰⁴⁵. Ὡστόσο ἡ ἀπλότητα ἀποβαίνει ἐπιβλαβής, εἴαν δὲ συνυπάρχῃ μετὰ τὴν ἀρετὴν τῆς σωφροσύνης. Ἦ φρόνησις τὴν ἀπλότητι κερνῶμένη, θεῖον τι χρῆμα, φημί, δὲ ἐντελεστάτην ἀρετὴν, ἀποτελεῖ. Εἰ δὲ θατέρω θατέρως χωρισθῇ, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ. Ἡ μὲν γὰρ εἰς τὸ κακοῦργεῖν, ἡ δὲ εἰς τὸ ἀπατάσθαι ἐστὶν ἐπιτηδεῖα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεῖος χρῆσμός διὰ μιᾶς εἰκόνας τοῦτο παρέστησεν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις φρόνησις μετὰ ἀπλότητος, ἀλλὰ τὰ μὲν τὴν πονηρίαν, τὰ δὲ τὴν ἀπλότητα μεταδιώκει. Ἀλλ' ἔφη, Ἔνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περὶ στερραί'. Οὐχ ἵνα τὸ ἰοβόλον καὶ πληκτικὸν τοῦ ὄφεως μιμησώμεθα (κακίζονται γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς ὄφεις καὶ γεννῆματα

1042 Μάρωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρε', P.G. 78, 809.

1043 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. νθ', P.G. 78, 769.

1044 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σν', P.G. 78, 333.

1045 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμ', P.G. 78, 425.

εχιδνών), ουδ' ἵνα το ὑπουλον και δολερόν. Ου γαρ κατά πάντα το παράδειγμα λαμβάνεται, ἀλλ' εκ μέρους, επεί ουκ αν εἴη υπόδειγμα, ἀλλά ταυτότης. Αλλ' ἵνα τον παλαιόν άνθρωπον, τουτέστι την κακίαν, ὡσπερ λεβηρίδα αποδυσώμεθα, και την μεν πίστιν, ὡσπερ εκείνος την κεφαλὴν, φυλάττωμεν, του δε σώματος ολίγον φροντίζωμεν, τα δε ἄλλα εῶμεν και κινῶμεν τούτοις την της περιστεράς ἀπλότητα, ουχ ἵνα το ἀνόητον αὐτῆς αποματτώμεθα (διαβάλλεται γαρ Εφραῖμ ὡς περιστερά ἄνους ουκ ἔχουσα καρδίαν), ἀλλά το ἀφελές και ἀπόνηρον¹⁰⁴⁶. 'Μη παιδία γίνεσθαι ταις φρεσίν, ἀλλά τη κακία νηπιάζειν, ταις δε φρεσί τελειοῦσθαι', του πανσόφου γράψαντος Παύλου. Ου γαρ εστιν, ουκ ἐστι μη αποσμήξαντας την κακίαν και νηπιᾶσαντας προς αγνείαν, ἢ φρεσίν τελειωθῆναι, ἢ εἰς ἄνδρα τέλειον εργάτην ανεπαίσχυντον αναβῆναι¹⁰⁴⁷.

αη'. Σωφροσύνη

Δύο εἶναι οι σημασίες της σωφροσύνης κατά τον ἅγιο. Ὡφροσύνη κυρίως εἴρηται η ἀντιδιαστελλομένη τη μανία, παρὰ το σώας ἔχειν τας φρένας... Σωφροσύνη μεν ουν παν το αναμάρτητον. Νέμουσι δε αὐτῷ την προσηγορίαν κατ' ἐξοχὴν, ευ ποιούντες τινες, τῷ της αγνείας πράγματι ἐξοχωτάτῳ των ἄλλων υπάρχοντι. Εἰ μεν ουν τη μανία ἀντιδιασταλείη, το καθεστάναι μηνύει, εἰ δε τη λαγνεία, την εγκράτειαν και την αγνείαν δηλοῖ¹⁰⁴⁸.

Η πρώτη σημασία της

Η πρώτη σημασία λοιπόν της σωφροσύνης εἶναι η σύνεση, το σώας ἔχειν τας φρένας. Η γνώση της θεραπείας των ψυχῶν πρέπει να συνδέεται και με τη σύνεση. Ὡσπερ ἄριστος ἰατρός τέχνη προς συμμαχίαν της αρρωστούσης φύσεως ὡπλισμένος, ὅταν πολύτροποι νοσημάτων ἰδέαι το σώμα πολιορκῶσι, προς το κατεπείγον ἰστάμενος (ο γαρ ἐξόν σώσαι, περιορών, της ἀπωλείας δηλονότι αἴτιος) τα ἀναβολὴν και υπέρθεσιν ἐπιδεχόμενα τηρεῖ δεύτερα, ἵνα μη ταῦτα δόξας νενικηκέναι, υπ' εκείνου λάθῃ νικῶμενος τοῦ και την δόξασαν γεγενῆσθαι νίκην εἰς ἥτταν περιτρέποντος. Οὕτῳ και αὐτός, τη συνέσει την της θεραπείας των ψυχῶν ἐπιστήμην κεράσας, προς το κατεπείγον βλέπον. Εκείνου γαρ ἰαθέντος ἐλπίς και τα λοιπά συνιαθήσεσθαι¹⁰⁴⁹.

Η σύνεση και η πραότητα πρέπει να συνυπάρχουν στον κληρικό. Ἐἰ και πάσης ἐστί βασιλείας υψηλότερα και ἀξιοτέρα η ιερωσύνη, ἀλλά τους ταύτην λαχόντας ου χρή κατά των ἄλλων δια ταύτην ἐπαίρεσθαι, ἀλλά πρεπωδέστατον και ἀρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ηγεῖσθαι την μετὰ συνέσεως πραότητα, ἐννοοῦντας, ὅτι κρείττων μεν ἐστί πάσης ἀνθρωπίνης τιμῆς τε και ἀξίας · δια δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην εὐλήφασι της των ἄλλων ὠφελείας

1046 Μαρτινιανῷ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ροε', P.G. 78, 625-628.

1047 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υμβ', P.G. 78, 425.

1048 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξστ', P.G. 78, 945-948.

1049 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τλζ', P.G. 78, 997.

ένεκεν, ἥν ουκ αν εἰεν δίκαιοι τη τυραννίδι καθυβρίζειν''¹⁰⁵⁰. Η πραότητα πάντως, όταν δεν συνυπάρχει με τη σύνεση, δεν μπορεί να βοηθήσει πολύ. ''Το μετά φρονήσεως ηρέμαιόν τε και γαληνόν του τρόπου, βεβηκυίας και σταθεράς γνώμης μέγιστόν εστι, παρ' εμοί κριτή, τεκμήριον''¹⁰⁵¹.

Ο άγιος Ισιδωρος παρακινεί τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας να φροντίσει την ταλανιζόμενη από τα πάθη των κληρικών της Εκκλησία του Πηλουσίου. Αυτό θα το καταφέρει χάρη στη σωφροσύνη του. ''Της σης εστιν, ω πάντων άριστε, συνέσεώς τε και αυθεντίας ταις κακίαις των αρχόντων κεκμηκυίαν την Εκκλησίαν την κατά το Πηλούσιον, δυνάμεως καθαρότητι και σπουδή ανακτήσασθαι''¹⁰⁵².

Η δεύτερη σημασία της

Στις επιστολές του ιερού Πατρός θα συναντήσουμε τη λέξη σωφροσύνη και με την έννοια της αγνότητας και της αποφυγής των σαρκικών ηδονών. ''Αλλά σωφροσύνη τοσούτον διέλαμψαν, ως μη μόνον σώας έχειν τας φρένας, αλλά και τους οιστρώντας και μαινομένους περί τας ακαθάρτου μίξεις, και σιγώντας σωφρονίζουν;''¹⁰⁵³ ρωτά ρητορικώς ο άγιος για τους επίδοξους αξιωματούχους της Εκκλησίας.

Ο Θεός θέλει τους ιερείς Του ανάκτορα αγνότητας και καθαρότητας. ''Ου τοις ιερομένοις καπηλεύειν τα πράγματα επέτρεψεν, ουδέ προς το οικείον κέρδος οράν εθέσπισεν, αλλά προς το των αρχομένων συμφέρον πάντα ενομοθέτησεν ο πάσης αγνείας και καθαρότητος ανάκτορον αυτούς είναι βουλόμενος''¹⁰⁵⁴. Ο ιερός Πατήρ τονίζει ότι ο ιερομένος πρέπει να διατηρεί αγνό το σώμα και το νου του · αυτό εξάλλου αποτελεί σπουδαία διδασκαλία του αποστόλου Παύλου. ''Εκείνους, ω θαυμάσιε, ο θεσπέσιος Παύλος ορίζει ιερέας, τους μη θύμασι την ευσέβειαν, αλλά γυμνή πληρύνοντας τη φύσει και μόνους καθαρώς εκ των σωμάτων οίκοθεν σπένδοντας. Θύμα γαρ κάλλιστον, το την γνώμην έχειν ευαγή και την σάρκα αγνήν. Διο και τούτ' έφη, όπερ μαθείν ηθέλησας 'Παραστήσατε τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, ευάρεστον τω Θεώ, την λογικήν λατρείαν υμών'. Ου γαρ τοις ιερεύσι μόνον γράφων, ως ηγή, επέστειλε ταύτα, αλλά ολοκλήρω τη Εκκλησία...Ει δε τους υπηκόους η αγνεία ιερέας χειροτονει, η λαγνεία δηλονότι τους ιερέας αποχειροτονει. Και τούτο μεν οι θεσμοί διαγορεύουσι, γίνεται δε τούτο ου πάννυ, δι' ας αιτίας ουκ εμόν λέγειν. Οι δε την θείαν ιερωσύνην εστεμμένοι και της προεδρίας αξίως τετυχηκότες, ει και την του σώματος αγνείαν φυλάξοιεν, όντως ιερών εισίν ιερώτεροι''¹⁰⁵⁵. Μαζί με την καθαρότητα του νου η αγνότητα του σώματος αποτελεί έκφραση και απόδειξη της ευσεβείας. ''Ευσεβείας, ω ελλογιμώτατε, διττός ο τρόπος. Ο μεν αγιώτατος και θειότατος εν ψυχή. Ιερείον γαρ τούτο κάλλιστον και Θεώ προσφιλέστατον, το την γνώμην έχειν ευαγή και την θείαν παρουσίαν

1050 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

1051 Ζήνωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρζ', P.G. 78, 877.

1052 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 565.

1053 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1054 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σξ', P.G. 78, 941.

1055 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. οε', P.G. 78, 781.

φαντάζεσθαι ιδρυμένην τε και βεβαίαν ἔχειν εν τοις της ψυχῆς τεμένεσιν. Ο δε δεύτερος εν τη αγνεία του σώματος. Ο γαρ τούτων των δύο τρόπων χηρεύων, ουδέ ει τα της γης τε και θαλάττης τιμαλφέστατα προσάγοι κειμήλια, ούτε ει πάντα τα ιερουργείσθαι πρώην νενομοθετημένα ζώα καταβάλλοι, χαριείται Θεώ¹⁰⁵⁶.

Ομιλώντας για τους αγίους αποστόλους επισημαίνει ότι ήταν ὅοι της παρθενίας σύμβουλοι και της σωφροσύνης κήρυκες και των παρθένων ρυθμίζοντες τους χορούς. Τίς γαρ αν αυτών ηνέσχετο περί παρθενίας συμβουλευόντων, ει γε αν αυτοί ηδοναίς εγκαλινδούμενοι ηλίσκοντο;¹⁰⁵⁷

Ηδονή πρέπει να θεωρείται από τον κληρικό η σωφροσύνη. ὅΤους τον της ιερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους... ηδονήν πρόπουσαν ηγείσθαι την σωφροσύνην, μήτε γαστρί μήτε τοις μετά γαστέρα είκοντας πάθεσιν. Ου γαρ χορηγόν την εξουσίαν των επιθυμιών χρή νομίζειν, αλλά την καρτερίαν εξουσίαν ηγείσθαι¹⁰⁵⁸. Και αλλού γράφει: ὅΤω ιερωμένω...ηδονή δε η σωφροσύνη¹⁰⁵⁹. Όταν μάλιστα απουσιάζει αυτή η αρετή, ο ιερέυς είναι ὀάνιερος¹⁰⁶⁰ και ὀτης αρχῆς ανάξιος¹⁰⁶⁰.

Σε νεοχειροτονημένο επίσκοπο απευθύνει την παρακάτω συμβουλή για αγώνα κατά των ηδονών. ὀΙσθι, τιμιώτατε, ότι εν παντί μεν τω βίω, μάλιστα δε νυν, επιβαίνων τοις όροις της δοξάσης μεν είναι αρχῆς, ούσης δε λειτουργίας, δίκαιος αν είης κολάζειν τας αυτού επιθυμίας, ώστε μηδενός των παρά τοις υπηκόοις φαύλων ηττάσθαι. Και γαρ αίσχιστον ει, τοις αρχομένοις επιτάττειν βουλόμενος, φωραθείης μηδέ σαυτού άρχειν δυνάμενος¹⁰⁶¹.

Η σωφροσύνη όμως βλέπτεται από τη θέα των γυναικείων προσώπων. ὀΕι δε τις εαυτώ τοσαύτην μαρτυρήσειε σωφροσύνην, ως μηδέ συνεχώς ορών βλέπτεσθαι, μανθανέτω της ανθρωπίνης φύσεως την ασθένειαν και των θείων χρησμών την ασφάλειαν. Τους μεν ουν αλόντας, ίνα μη δόξω διανοχλείν, παραλείψω (πάσαι γαρ αι ιεραί Γραφαί και αι έξωθεν τραγωδίαι και τα καθ' ημέραν δράματα τούτων γέμουσι των παραδειγμάτων), τους δε προμηθεία τινί χρησαμένους και περιγενομένους του πάθους (ου γαρ εστί απραγμόνως κατορθώσαι σωφροσύνην), τούτους εις μέσον αγαγείν πειράσομαι...Οίδα τοιγαρούν αναγνούς, ότι βασιλεύς τις, Εφεσίαν ίερειαν ιδών υπερβολή καλήν φανείσαν, ανέξευξεν ευθύς εξ Εφέσου, φοβούμενος μη παρά γνώμην εκβιασθή πράξαι τι των ουχ οσίων. Και Κύρος δ' ο Πέρσης ουδ' ιδείν την Πανθείαν ετόλμησε, θαυμαστόν τι και αμήχανον κάλλος ἔχειν μαρτυρουμένην. Ει τοίνυν και τα πράγματα και οι έξωθεν τω σωτηρίω χρησμών μαρτυρούσιν, ως ορθώς και ασφαλώς ἔχοντι (η γαρ συνεχῆς θέα οδός εστί επί την πράξιν άγουσα · ει δε και εις έργον μη εκβαίη, μολύνει τον λογισμόν και μοιχόν αποφαίνει τον αλόντα), τις τοσούτον εστι τολμηρός, όστις, αλλοτρίοις συνεχώς εστιώμενος κάλλεσι, λέγοι μηδέν το παράπαν παραβλάπτεσθαι; Ει δε τούτο δύσκολον, χρή μάλιστα μεν φεύγειν τας συνεχείς των γυναικών εντεύξεις, ει δ' ανάγκη είη,

1056 Μαρτυρίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρζγ', P.G. 78, 857.

1057 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ροστ', P.G. 78, 868.

1058 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. σζ, P.G. 78, 721.

1059 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

1060 ό. π.

1061 Στρατηγίω επισκόπω νεωστί καταστάντι, βιβλ. Β', αριθμ. ια', P.G. 78, 465.

χαλινούν τους οφθαλμούς''¹⁰⁶².

Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο θα στείλει επίσης μια πολύ διδακτική επιστολή: 'Ει κάλλος θεάσιοιο σωματικόν, εννόει, ότι το άνθος τούτο το λαμπρόν αύριον κόνις γίνεται, και το σήμερον πυρ, τη εξής εις τέφραν αποβήσεται. Παν γαρ ό τέλος έχει, και τούτο τάχιστον, καν δοκή λαμπρόν είναι και επέραστον, ευκαταφρόνητον είναι οφείλει, μάλισθ' όταν και κόλασιν τίκτη''¹⁰⁶³.

Σε διάκονο αναφέρει πολλές μαρτυρίες από την Αγία Γραφή και τη θύραθεν γραμματεία, για να καταλήξει: 'Ει τοίνυν και ο ευαγγελικός χρησμός και ο των Παροιμιών συγγραφεύς, ο την Σοφίαν συντάξας, και τα Ελληνικά και Περσικά παραδείγματα εις τούτο συμβαίνουσι, φυλακτέον παντί σθένει και χαλινωτέον τους οφθαλμούς και εφεκτέον της περιέργου και ακολάστου θέας, ως των καιρίων καθαπτομένης. Μεγίστη γαρ εκ ταύτης εις την ψυχήν εισρεί κακία. Τα γαρ καίρια αυτής προκατασχούσα και τον λογισμόν εξελάσασα, όλην αυτήν του πάθους είναι ποιεί''. Θα άξιζε από όλα τα παραδείγματα της παραπάνω επιστολής να αναφέρουμε ορισμένα. 'Αλέξανδρος δε ουδέ ιδείν την Δαρείου υπέμεινεν, αισχρόν νομίσας, τους άνδρας ελόντα, γυναικί ηττηθήναι...Κύρος γουν, ο Περσών βασιλεύς, ουδέ ιδείν την Πανθέαν, αφορισθείσαν αυτώ και αμήχανόν τι κάλλος έχειν μαρτυρουμένην, ετόλμησεν, αλλά τω ορώντι συνεχώς και μηδέν λέγοντι πάσχειν δεινόν, παρήνει μη συνεχώς εις αυτήν οράν. 'Το μεν γαρ πυρ', φησί, 'τους εγγύς όντας κατακαίει, το δε κάλλος και τους πόρρω εστώτας'. Και ουκ εψεύσατο. Εάλω γαρ εκείνος, ο κρείττων είναι, φήσας, της ηδονής...Ακουέτω καν του Παροιμιαστού προ του ευαγγελικού χρησμού ειρηκότος, 'Μη επιστήσης το σον όμμα προς αυτήν, αλλά αποπήδησον, μη εγχρονίσης εν τω τόπω', και του παναρέτου συγγραφέως ποτέ μεν λέγοντος, 'Εν κάλλει μεν γυναικός πολλοί επλανήθησαν', ποτέ δε, 'Μη καταμάνθανε κάλλος αλλότριον'. Ουκ είπε, Μη ίδης (συμβαίνει γαρ από ταυτομάτου γίνεσθαι τούτο), αλλά 'Μη καταμάνθανε', την εκ μελέτης κατανόησιν, την περίεργον όψιν, την μετ' επιθυμίας θεωρίας αναιρών. 'Φιλία', γαρ φησίν, 'εκ τούτου ως πυρ ανακαίεται', τούτ' εστιν έρωσ αισχρός εκ τούτου τίκτεται...Μεγάλου γαρ και δοκούντος και όντος του κρατείν επιθυμίας, μείζον εστι το προνοείν όπως μη τις αλοίη τη νόσω. Τούτο γουν αυτό ανασκευάζων ο Χριστός, έφη, 'Πας ο βλέπων γυναίκα προς το επιθυμήσαι, ήδη εμοίχευσεν αυτήν εν τη καρδιά αυτού'. Ου τον εκ παρόδου και εξαίφνης εωρακότα και τρωθέντα και εξελκύσαντα το βέλος και το τραύμα θαραπεύσαντα, μοιχόν αποφαίνων. Ου γαρ είπε, 'Ο θεασάμενος', αλλ' 'Ο θεώμενος', ο εκ προενθυμήσεως το πάθος επισπασάμενος και παρ' εαυτώ τρέφων και συνεχώς φοιτών προς την θεαθείσαν και περιεργαζόμενος κάλλος αλλότριον, και δια της συνεχούς θέας τρόπον τινά της ηδονής απολαύων''¹⁰⁶⁴.

Εξηγώντας και ερμηνεύοντας την ίδια εντολή του Κυρίου, ο άγιος Ισίδωρος παρατηρεί σε διάκονο που έπασχε από το πάθος της ηδονοβλεψίας: 'Ουχί απλώς, ω βέλτιστε, ο πλάσας κατά μόνας τας καρδίας ημών ενομοθέτησε μη ιδείν ακολάστως εις γυναίκα, αλλά πραγμάτων απαλλάττων ημάς. Επειδή γαρ πολλώ ευκολώτερον μη ιδείν ευπρόσωπον γυναίκα, ή θεασάμενον και

1062 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ξβ', P.G. 78, 504-505.

1063 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρμγ', P.G. 78, 840.

1064 Νείλω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξστ', P.G. 78, 773-777.

τρωθέντα εξελκύσαι το βέλος και θεραπεύσαι το τραύμα, τούτο προεσέταξε. Κουφότεροι γαρ εν προοιμίαις οι αγώνες (μάλλον δε ουδέ αγώνος δει) τω μη τας θύρας ανοίγοντι τω πολεμίω, μηδέ τα σπέρματα δεχομένω. Ει τοίνυν εξόν χωρίς συμπλοκής στήσαι το τρόπαιον, τί πράγματα σαυτώ παρέχεις περιττά; Ου γαρ τοσούτος ιδρώς συμβαίνει εν τω μη οράν, όσον εν τω ορώντα κρατήσαι. Μάλλον δε ουδέ πόνος το πρότερον, αλλ' ο πολὺς μόχθος μετά την θέαν φύεται. Όταν ουν και το κέρδος μέγιστον ή και ο πόνος μικρός, τί σαυτόν εμβάλλεις εις το αδιεξόδευτον της επιθυμίας πέλαγος; Ου γαρ ευχερέστερον μόνον ο μη θεώμενος, αλλά και καθαρώτερον περιέσται. Όσπερ γαρ ο ορών μετά πόνου πλείονος και κηλίδος απαλλάττεται, εάν άρα απαλλαγή, ούτως ο μη ιδών και της επιθυμίας εστί καθαρός''¹⁰⁶⁵. Στον ίδιο διάκονο εκφράζει την παρακάτω εύλογη απορία του: 'Ει ακριβώς επίστασαι, όπερ και αληθές εστι, εάν οι ράθυμοι παραγράψωνται, ότι η μεν ακολασία κόλασιν ωδίνει, η δε αγνεία αγιωσύνης στέφανον, δι' ήν αιτίαν διώκεις μεν ην φεύγειν χρή, φεύγεις δε ην διώκειν θέμις;''¹⁰⁶⁶.

Με άφθαστη ρητορική και λογοτεχνική χάρη ο ηδύφθογγος κάλαμος του Ισιδώρου ερμηνεύει τη λέξη 'κόρη', η οποία αποτελεί το κεντρικότερο σημείο του οφθαλμού: 'Αι κόραι αι είσω των οφθαλμών, καθάπερ παρθένοι εν θαλάμοις ιδρυμένοι και τοις βλεφάροις καθάπερ παραπετάσμασι κεκαλυμμένοι, δίκαιαι αν είεν υπό σώφρονος λογισμού επιτροπεύεσθαι, ίνα ερυθριώσι μεν αεί και αισχύνωνται ά δεί. Ει δε ποτέ και αλλότριον κάλλος θεάσονται, πλέον ερυθριώσι και έλκωσι τα παραπετάσματα και κάτω κύπτωσι, και την γήν άτε μητέρα περισκοπώσι, την παιδεύουσαν ου μόνον την ημετέραν φύσιν, αλλ' ότι και το οφθέν κάλλος εξ αυτής ήνθησε, και εις αυτήν υποστρέψει μαρανθησόμενον. Ει γαρ τούτο δράσαιεν, φυλάξαιεν αληθώς το πρέπον παρθένοις, ει δε ακρατώς και αναισχύντως καθορώεν, κύνες αντί παρθένων ευρεθήσονται, τοις αλλοτρίοις κάλλεσιν επιλυττώσαι''¹⁰⁶⁷. Υπάρχουν και άλλες επιστολές προς κληρικούς, οι οποίες αφορούν στην ακόλαστη όψη αλλοτρίου κάλλους. Εμείς όμως ας αρκεστούμε σε αυτά. Αλλά και η διατροφή του κληρικού και γενικά όλος ο τρόπος της ζωής του πρέπει να είναι με σύνεση. 'Όου μόνον ο ιερωμένος, αλλά και ο ευδόκιμος (τοσούτον γαρ οφείλει είναι το μέσον του ιερωμένου και του ευδοκίμου, όσον ουρανού και γης το διάφορον) ουδέν ακόλαστον ουδέ μειρακιώδες δίκαιος αν είη διαπράττεσθαι, αλλά σώφρονα και κεκολασμένην πανταχού την δίαιταν επιδείκνυσθαι''¹⁰⁶⁸.

αθ'. Διάκριση

Ο κληρικός είναι ιατρός ψυχών. Οφείλει να διαγνώσει την 'ασθένεια' του ποιμαινομένου και να του χορηγήσει το κατάλληλο 'φάρμακο'. Αυτά όμως δεν είναι εύκολα πράγματα. 'Όου πάντες άνθρωποι τοις αυτοίς νοσήμασιν εάλωσαν, ουδέ πάντες τη αυτή θεραπεία είκουσιν, αλλά πολλών όντων και

1065 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ξε', P.G. 78, 1364-1365.

1066 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σμζ', P.G. 78, 1481.

1067 Ηλία διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρμστ', P.G. 78, 1412.

1068 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. σε', P.G. 78, 648.

ποικίλων και παντοδαπών των παθών, τα βοηθήματα πλείονα είναι οφείλει και ποικιλώτερα... Πολλών γαρ και παντοδαπών όντων των αρρωστημάτων, πρώτον μεν άνθρωπον όντα χαλεπόν συνιδείν, έπειτα δε και μαθόντα, το ειδέναι, ποίον αρμόττει φάρμακον. Ου γαρ πάσι τα αυτά αρμόττει βοηθήματα, ουδέ πάντες τοις αυτοίς θεραπεύονται. Ό γαρ τούτον ωφέλησεν, άλλον έβλαπεν, και το άλλω κατάλληλον, έτερον επέτρινε... Ουχί οι λόγω αγόμενοι και παραδείγματι σωφρονίζονται, αλλά ο μεν τούτω, ο δε εκείνω εις βελτίονα κατάστασιν άγονται. Ουδέ οι κέντρων δεόμενοι, ούτοι και χαλινών ανέχονται, αλλ' οι μεν νωθροί και δυσκίνητοι το καλόν, τη λογική πληγή διεγείρονται, οι δε θερμότεροι του δέοντος και δυσκάθεκτοι, και καθάπερ πόλοι πόρρω της νύσσης ορμώντες, τω άγχεσθαι και ανακόπτεσθαι ωφελούνται. Οι μεν επαίνοις, οι δε ψόγοις σωφρονίζονται, ήν αμφοτέρα καιρίως γένοιτο, εις τουναντίον δε μεταπεσείται, ει έξω των καιρών φέροντο. Οι μεν γαρ παρακλήσει είκουσιν, οι δε επιτιμήσει. Οι μεν συλλόγοις ελεγχόμενοι, οι δε εν παραβύστω νουθετούμενοι αποτρίβονται τα ελαττώματα... Τους μεν κατά πάντα παρατηρείν προσήκει, όσους το οίεσθαι λανθάνειν, επειδή τούτο μηχανώνται, ως σοφωτέρους εφύσησε, των δ' εστίν ά και παροράν χρεών, ίνα μη προς αναλγησίαν ερεθίζωνται και τελευταίον προς άπαντα γένωνται ακάθεκτοι, το μέγιστον εις πειθώ φάρμακον την αιδώ αποτριψάμενοι. Και οργίζεσθαι δ' έτι εις ό χρή, ουκ οργιζομένους, και υπεροράν ουχ υπερορώντας, και απογινώσκειν ουχ απογινώσκοντας, και άλλους μεν επιεικεία θεραπεύειν, άλλους δε χωρισμό. Και τους μεν νικάν, των δε και ηττάσθαι δοκείν, όσοις τούτο λυσιτελεί. Τοσούτων όντων και των αρρωστημάτων και των βοηθημάτων, και πάντων μη τοις αυτοίς εικόντων, αλλά και τουναντίον εις χειρόνα πλημμελήματα ερεθιζομένων, τίς μη τω θείω Πνεύματι την ψυχήν φωτισθείς, ειδέναι ή επαρκέσαι δυνήσεται; Αλλ' επειδή άρχειν, ει και αρχήν νομίζουσιν επιτηδείαν αυτοίς, τολμώσι, μήτε την δυσχέρειαν εννοούντες, μήτε της δεσποτικής φωνής ακούντες, ούτω το σπάνιον ενδεικνυμένης, ως και επαπορητική χρήσασθαι λέξει, 'Τις άρα εστίν ο πιστός δούλος και φρόνιμος, ον καταστήσει ο Κύριος επί της οικίας αυτού, του διδόναι αυτοίς το σιτομέτριον;'¹⁰⁶⁹.

Την παραπάνω διδασκαλία περί της ποικιλίας των ανθρωπίνων χαρακτήρων και των πνευματικών θεραπειών τονίζει ο ιερός Πατήρ και αλλού: 'Ότι αν θαυμάζω, όπως ου τοις αυτοίς χείρουσι πάντες άνθρωποι, αλλ' οι μεν συγγινωσκόμενοι εφ' οις πατίουσιν εις αρετήν, οι δε εις κακίαν παιδοτριβούνται. Και τοις μεν η χρηστότης σωτήριον ευρίσκεται βοήθημα, τοις δε ολέθριον δηλητήριον. Τους μεν γαρ ρώννυσι, τους δε εκλύει · τους μεν δυσωπεί, των δε και το ερυθρίαν προσαφαιρείται. Αλλ' ουδέ τω παραπόδας απαιτείσθαι δίκας, πάντες ομοίως ωφελούνται. Οι μεν γαρ ως απάνθρωπον τούτο αιτιώνται, οι δε φόβω μεν, ου πόθω δε, των κακών απέχονται. Και οι μεν φιλονεικούντες τη δίκη, αδικείν πειρώνται, οι δε παθείν φεύγοντες, ου δρώσιν ά δραν εθέλωσιν. Αμείνους μεν όντες των μηδέ φόβω σωφρονιζομένων, καταδεέστεροι δε των πόθω ευδοκιμούντων, πλέον ή όσον αυτοί αμείνους εισί των μηδέ την δίκην δεδοικόντων. Οι μεν γαρ την τιμωρίαν, οι δε την σωτηρίαν φεύγουσι, και οι μεν το μη δούναι δίκην, οι δε το δούναι διώκουσιν. Επεί

1069 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρμε', P.G. 78, 1225-1229.

τοίνυν τί ποιητέον έφης εν τοσαύτη συγχύσει, ακριβώς μεν ουκ έχω λέγειν. Ο γαρ τας καρδιάς εμβατεύων οίδε. Πλήν, ως έγωγε οίμαι, χρή μεν τοις μικροίς αμαρτήμασιν, ει μεν λανθάνοντες βελτιούνται, μηδέ ειδέναι προσποιείσθαι, ει δε εις το χειρόν τρέπονται, μετά τον έλεγχον και την μετρίαν επιτίμησιν συγγνώμην νέμειν, επί δε τοις μεγάλοις ταύτην ταμιεύεσθαι, και σωφρονίζειν τους πταίοντας και χωρισμώ και επιτιμία, έως αν μετανοήσωσι, και τότε προσίεσθαι¹⁰⁷⁰.

αι΄. Καλός λογισμός

Κάθε χριστιανός και προπαντός ο κληρικός οφείλει να κάνει καλούς λογισμούς, αφού “σκολιοί λογισμοί χωρίζουσιν από Θεού”¹⁰⁷¹. Γράφει ο ιερός Πατήρ σε νεοχειροτονηθέντα επίσκοπο για τη δύναμη και την αξία του καλού λογισμού: “Ει γαρ την σεαυτού ψυχήν θεσμών ιερωσύνης διακοσμήσεις, και τον μεν λογισμόν τον ορθόν αποδείξεις αυτοκράτορα, τον θυμόν δε αυτόν δορυφόρον παραδώσεις, και νομοθετήσεις αυτόν μηδέν πράττειν ων ο βασιλεύς ου βούλεται, και παν όσον ηδοναίς τε και λύπαις εις κακίαν έκδοτον εξορίσεις της σαυτού γνώμης, τιμήσεις την άνωθεν ψήφον”¹⁰⁷².

αια΄. Πνευματική ζωή

Ο ιερέυς οφείλει ακόμα να διάγει πνευματικό βίο και να καλλιεργεί την ψυχή του. Σε επίσκοπο που αγανακτούσε με το σκανδαλώδη και διεφθαρμένο βίο του επισκόπου Ευσεβίου, ο ιερός Πατήρ αρχικά τον επαινεί για αυτό το θείο ζήλο του, αλλά μετά τον προτρέπει να επιδίδεται στην επιμέλεια της ψυχής του και τη σιωπή. Αυτά βλέπει ως δημιουργούς μεγαλύτερης ωφέλειας από ό,τι η παρρησία και ο έλεγχος. “Επειδή τω θείω και αδεκάστω ταύτα [η σκανδαλώδη ζωή ιερέων και οι χειροτονίες αναξίων] ανήκει κριτή, τω νυνί μεν μακροθυμούντι, ίν’ εις μετάνοιαν τους πταίοντας αγάγη, ύστερον δε ουκ οίσονται τα γιγνόμενα, αλλ’ αφορήτους οριούντι τας κολάσεις, εαυτών επιμελόμενοι τας ψυχάς, άγωμεν. Ει μεν γαρ ήν τι εκ του παρρησιάσασθαι κέρδος, ουδενί αν παρεχώρησα, καίτοι δια τούτο πολλάκις επιβουλεύθεις. Αλλ’ επειδή σιγής ο καιρός, αναμείνωμεν τον κριτήν”¹⁰⁷³.

αιβ΄. Προσευχή

Άρρηκτα συνδεδεμένη με την πνευματική ζωή είναι η προσευχή. Αυτή πολύ βοηθάει τον πονεμένο άνθρωπο. Σε αυτή προέτρεψε ο Κύριος τους μαθητές Του στον κήπο της Γεθσημανή κατά τις δύσκολες εκείνες ώρες της επιγείου ζωής Του, αλλά και χρησιμοποίησε ο Ίδιος ως βάλασμο παρηγορίας

1070 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. σ4στ΄, P.G. 78, 1509.

1071 Σοφ. Σολ. 1, 3.

1072 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. ρν΄, P.G. 78, 841.

1073 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. ρκβ΄, P.G. 78, 561.

την προσευχή. Ερμηνεύοντας ο ιερός Πατήρ το “προσεύχεσθε, ίνα μη εισέλθητε εις πειρασμόν”, αναφέρει ότι με αυτό ο Χριστός εννοεί “το μη καταποθήναι υπό του πειρασμού. Ει γαρ τούτο, όπερ άλλοι νομίζουν, έφη ο Σωτήρ, τω μηδαμώς πειρασμώ περιπεσείν, ουκ αν έχοι λόγον και των προφητών και των αποστόλων και των μάλιστα ευδοκιμησάντων ανδρών πολλοίς και μεγίστοις περιπεπτωκότων. Αλλά το μεν μη περιπεσείν, ίσως αδύνατον, το δε μη ηττηθήναι, δυνατόν”¹⁰⁷⁴.

Οι άγιοι με τη θεία βοήθεια της προσευχής κατάφεραν όχι να αποφύγουν τις θλίψεις, αλλά να περάσουν αβλαβείς και τροπαιούχοι μέσα από αυτές. “Έγγυηταί και μάρτυρες οι άγιοι πάντες, ους τοσαύται νιφάδες πειρασμών κατετόξευσαν, ως όλον σχεδόν τον τήδε βίον διαθλήσαι. Ουδείς ουν αυτών εισηκούσθη, φαίη τις αν. Εισηκούσθησαν μεν ουν. Το δε εισακουσθήναι τούτο ην, ου το μη εμπεσείν εις πειρασμόν. Αδύνατον γαρ. Αλλά το εμπεσόντα, μη μόνον αβλαβώς, αλλά και μετά στεφάνων εκ του σταδίου εξελθείν”¹⁰⁷⁵.

Στον ίδιο δοκιμαζόμενο και θλιβόμενο διάκονο ο Ισίδωρος ρωτά με απορία: “Τί εις πολλούς καταφεύγεις, εξόν εις ένα; Τί πολλούς κολακεύεις, παρόν ένα αντιβολείν; Τί τους ασθενείς επί συμμαχίαν καλείς, δέον επί την αήττητον δεξιάν καταφεύγειν και παντός απηλλάχθαι πειρασμού;”¹⁰⁷⁶.

Σε επίσκοπο, τονίζοντας τη μεγάλη δύναμη της προσευχής, αναφέρει το παράδειγμα του Εζεκία · ο θεοφιλής αυτός άνδρας της Παλαιάς Διαθήκης δεν πολεμούσε εν καιρώ πολέμου, αλλά προσευχόταν · “ουκ ενδιδούς τοις πολέμοις, ουκ αφεστώς της πρεσβείας, αλλά μεν Θεώ προσήγεν οικέτιν...Όθεν αγγέλου χειρί την νίκην ειργάσατο, εις βέλη μεν ου χωρών, ουδέ εισκύρσεις ποιών, εις δεήσεις δε και λιτάς τας προς Θεόν αγρυπνών”¹⁰⁷⁷.

Χάρη στην προσευχή όμως θεραπεύονται εκτός από τα ψυχικά τραύματα των βιωτικών συμφορών και τα πάθη και οι κακίες. “Ει και χαλεπόν το τραύμα, και θάνατον ωδίνει τον αθάνατον, αλλ’ ει καλέσειας την θείαν συμμαχίαν την και παθών και πάσης περιγιγνομένην κακίας, ουδ’ ίχνος λελείψεται του τραύματος”¹⁰⁷⁸. Για να γίνει όμως αυτό, είναι απαραίτητο να συνυπάρχει ο αγώνας κατά των παθών. “Ει μεν τα παρ’ ημών απαλαίπτως και μετά πάσης σπουδής γίγνοιτο, τότε και την θείαν ροπήν κλητέον εις συμμαχίαν. Ήξει γαρ παντί τρόπω την νίκην πρυτανεύουσα. Ει δε μηδέν των δεόντων παρ’ ημών γίγνοιτο, περιττή και η κλήσις. Ειρωνείας γαρ ουκ ανέξεται”¹⁰⁷⁹. Επί παραδείγματι ο λάγνος, αν δεν τιμωρεί τις σαρκικές ορέξεις του και δεν νηστεύει, αλλά μόνον προσεύχεται, θα προκαλέσει το γέλωτα. Αυτό ομοιάζει “ως αν από πλοίου εις πέλαγος άπειρον σαυτόν ρίπτων, αντιβολοίης σωθήναι, εμβρόντητε, σαυτώ κατασκευάζων τον κίνδυνον, ευχή σωθήναι. Και πώς οίον τε; Των γαρ πάντα τα παρ’ εαυτών πληρούντων και παρακαλούντων μη βαπτισθήναι την οικείαν τέχνην υπό του χειμώνος, εστίν αύτη η δέησις [‘καθήλωσον εκ του φόβου σου τας σάρκας μου’], ου των εαυτούς εις το

1074 Παμπρεπίω διακόνω, βιβλ. Β’, αριθμ. οστ’, P.G. 78, 517-520.

1075 Ουρανίω διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σκστ’, P.G. 78, 1469.

1076 ό. π.

1077 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. υνβ’, P.G. 78, 432.

1078 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Β’, αριθμ. ρπζ’, P.G. 78, 636-637.

1079 Ζωσίμω και Μάρωνι, βιβλ. Γ’, αριθμ. υστ’, P.G. 78, 1040.

πέλαγος και προ του κλύδωνος ριπτούντων. Παύσαι τοίνυν τρυφών¹⁰⁸⁰. Ὁ μὲν τῆς ἀρετῆς γνήσιος ἐραστής, καὶ τὸ θεῖον εἰς τὸ ἀγαγεῖν τὸ ποθοῦμενον εἰς πέρας δίκαιος ἀν εἶη καλεῖν. Ὁ δὲ ἀσπονδος ἐχθρὸς, οὐδὲ ἀν καλέσας ἐπήκοον ἔξει τὸ θεῖον. Τί τοιγαροῦν τὴν σάρκα τὴν σαυτοῦ κραιπάλαις καὶ μέθαις καταπιαίνων, καὶ πυρ ἐπὶ πυρ οἰχετεύων, καὶ πάσαν καινοτομῶν ὁδὸν ἡδονῆς, καὶ τὸ ἀκόλαστον καὶ κοιμώμενον διεγείρων τε καὶ παρακαλῶν, ἐν ταῖς εὐχαῖς σου λέγεις ‘καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου’; Τῷ μὲν γὰρ νηστεαῖς καὶ χαμευναῖς, καὶ παννυχίσιν τὴν οἰκείαν κατατήκοντι σάρκα, καὶ εὐήνιον αὐτὴν τῷ πνεύματι κατασκευάζοντι, πρεπωδεστάτῃ αὐτῇ τῇ εὐχῇ¹⁰⁸¹. Ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μπορεῖ νὰ ἐπαναφέρει στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀσεβεῖς. Μὲ αὐτὴ παρακινεῖ ἕνα πρεσβύτερο νὰ βοηθᾷ τοὺς ἀδιόρθωτους καὶ ἀμετανόητους ἱερεῖς τοῦ Πηλουσίου. Ὅτε ἐπιτιμᾶσθαι ἀνέχονται οἱ περὶ Ζώσιμον καὶ Μάρωνα, οὔτε συμβουλευέσθαι. Ἀλλ’ εἰς τοσαύτην ἤλασαν μανίαν, ὥστε καὶ τοὺς ἐπιτιμῶντας λοιδορεῖν καὶ τοὺς συμβουλευόντας κακηγορεῖν. Ἐπειδὴ δὲ τινες οὔτε ἐπιτιμηθέντες, οὔτε συμβουλευθέντες, θρηνηθέντες δὲ ἀνῆνεγκαν, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς θεραπείας ἤλεγξαν. Γελῶσι γὰρ τοὺς τοῦτο ἐκ πολλῆς φιλοστοργίας δρώντας. Τί οὖν χρή ποιῆσαι;...Ἐπειδὴ δὲ κρεῖττον πάσης θεραπείας ἐστὶ τὸ πάθος, καὶ τοῖς ἱατρικοῖς φαρμάκοις ἐπιτρίβεται μάλλον, τὴν ἀπὸ τῶν ἁγίων σου εὐχῶν χάρισαι αὐτοῖς βοήθειαν. Τάχα πῶς ὁ καὶ παθὼν καὶ πάσης περιγινόμενος κακίας αὐτοῦς ἰάσεται¹⁰⁸². Βλέποντας τὸ μάταιο τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν μεταστροφή τῶν σκανδαλοποιῶν ἱερέων τοῦ Πηλουσίου, ὁ ὁσίος Ἰσιδωρος προτρέπει ἀξιόους ἐπισκόπους νὰ παύσουν τὴ νουθεσίαν, ἀλλὰ ὄχι τὴν προσευχή. Ὅμως ἀλλάγε δίκαιοι ἀν εἴητε εὐχαῖς πρὸς τὸ θεῖον χρήσασθαι, τάχα πῶς αὐτοὺς ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας ἀνιμήσητε. Θεῖον γὰρ ἐστὶν ὡς εἴκει τὸ ἔργον¹⁰⁸³. Πάλιν τὴν ἰδίαν συμβουλὴν θὰ δώσει στὸν ἴδιο ἐπίσκοπο. Ὅτι ἀποδέχομαι μὲν σε τῆς περὶ τὴν πόλιν εὐνοίας, ἐκεῖνο δὲ παραινέσαι δίκαιον ὡήθην, μὴ θρήνοις, ἀλλ’ εὐχαῖς αὐτὴν ἀνακτήσασθαι. Εἰ γὰρ καὶ, ὡς γέγραφας, Ἀμμωνίῳ θανόντι συντέθηκε ἡ πόλις, ἀλλ’ ἐλπίς ἐστὶ, τῆς θείας προηγουμένως βοηθοῦσης ροπῆς, πάλιν αὐτὴν ἀναστήναι...Εἰ τοίνυν δύναιο δι’ εὐχῶν κατορθῶσαι τι σαυτῷ τε καὶ τῇ πόλει, ἀφέμενος τὸν θρήνον, εὐχου τάχα πῶς ὁ καὶ τὰ ἀνήκεστα ἰώμενος πάθη, ποιήσει καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς τοσαύτης μανίας ἀνενεγκεῖν καὶ τὴν πόλιν ἐπὶ γόνυ κειμένην, μάλλον δὲ, ὡς ἔφης, τεθνηκυῖαν ἀναστήναι¹⁰⁸⁴.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἱερός Πατήρ, γνωρίζοντας ὅτι τὸ ὄπλο τῆς προσευχῆς εἶναι πανίσχυρο, προσευχόταν γιὰ τὴ μετάνοια τῶν ἀμετανόητων κληρικῶν τοῦ Πηλουσίου. Γράφει σε ἕνα ἀπὸ αὐτοῦς: Ὅτι ἐπισπάσαι αἰχμαλωσίαν αὐθαίρετον, καὶ οὐ φυλάττεις τὴν φυσικὴν ρώμην ἀλώβητον, ἀλλ’ ἔργον παθῶν ἐκουσίως γενόμενος, καὶ τὸν Θεὸν λυπεῖς οὐκ ἔχοντα κλίνει τὴν κεφαλὴν ἐν τῷ βίῳ σου, καὶ ἡμῖν πολεμεῖς εὐχομένοις σωθῆναι σε¹⁰⁸⁵. Ὅμως καὶ ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς ἱερεῖς καὶ οἱ πιστοὶ προσεύχονταν γιὰ τὴ σωτηρία

1080 Ζωσίμω, βιβλ. Δ’, ἀριθμ. β’, P.G. 78, 1049-1052.

1081 Ζωσίμω, βιβλ. Δ’, ἀριθμ. δ’, P.G. 78, 1052.

1082 Ολυμπίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. ργ’, P.G. 78, 1385.

1083 Ερμολόγιος καὶ Λαμπρότιος καὶ Λεοντίῳ ἐπισκόποις, βιβλ. Ε’, ἀριθμ. β’, P.G. 78, 1325.

1084 Λαμπρότιῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ’, ἀριθμ. σο’, P.G. 78, 949.

1085 Ζωσίμω, βιβλ. Α’, ἀριθμ. ρλε’, P.G. 78, 272.

τους: Ἐυχὴ τοίνυν ἐστὶν ἱερατικοῖς ἅπασι καὶ τῷ κοινῷ τοῦ λαοῦ καὶ τοῖς κατὰ μόνας ἀγωνιζομένοις θεράπουσι τοῦ Θεοῦ, ἢ διαζευχθῆναι τὴν σὴν σκαιότητα τῆς ἐκείνου [τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου] πονηρίας, ἢ μεταβληθῆναι ἀμφοτέρας εἰς χρηστότητα καὶ κοινωνικὴν πολιτείαν, ἢ ἀμείψαι τὴν μακροθυμίαν εἰς αὐστηρίαν, καὶ ἀξίαις ὑμᾶς ἀνταμείψασθαι ταῖς παιδείαις, ὧν τε πεπράχατε, ὧν τε βουλευέσθε, ὧν τε ἀσεβῶς ἀλλήλοις συνέρχεσθε¹⁰⁸⁶.

Ἐνα ἀπὸ τὰ καθήκοντα τῶν ἱερέων εἶναι νὰ συμπροσεύχονται καὶ νὰ συνηστεύουν με τὸν πταίσαντα, ἠλειτουργοὶ γάρ εἰσιν, οὐ κοινονοί, πρέσβεις, οὐ κριταί, μεσίται, οὐ βασιλεῖς...Ὅτι γὰρ οὐ τοῖς ἱερωμένοις καπηλεύειν τὰ πράγματα ἐπέτρεψεν, οὐδὲ πρὸς τὸ οἰκεῖον κέρδος ὁρᾶν ἐθέσπισεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων συμφέρον πάντα ἐνομοθέτησεν ὁ πάσης ἀγνείας καὶ καθαρότητος ἀνάκτορον αὐτοῦς εἶναι βουλόμενος¹⁰⁸⁷.

Πολύ δυνατὴ εἶναι ἡ ἐρμηνεία ποὺ κάνει ὁ ὁσίος Ἰσίδωρος στὴν Κυριακὴ Προσευχή, τὴν ἑν βραχέσι ρήμασιν υπερφυὰ φιλοσοφίαν¹⁰⁸⁷ ὅπως τὴν ὀνομάζει, τὴν ὁποία στέλνει σὲ διάκονο. Τὴν ἐρμηνεύει με τρόπο πρωτότυπο καὶ ἐλεγκτικό. Ἀξίζει νὰ δούμε ὅλη σχεδὸν τὴν ἐπιστολή, μολονότι εἶναι ἀρκετὰ ἐκτενής. Ἡ Πάσης τοιγαρὸν ἐπέκεινα τόλμης χωρεῖν ὑπολαμβάνω, τὸν μὴ πράττοντα μὲν τὰ υἱῷ εὐδοκίμῳ πρέποντα, τολμᾶν δὲ Πατέρα καλεῖν τὸν δεσπότην, καὶ δρῶντα μὲν ἐξ ὧν δυσφημηθήσεται τὸ θεῖον ὄνομα, ἐπιχειροῦντα δὲ λέγειν, Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, καὶ τοῦ τυράννου ὄντα δορυφόρον ἐπισημότατον, φράζειν Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, ὀφθητι, τουτέστι, τοῖς τυραννουμένοις βασιλεὺς νικηφόρος, παρέχων τὴν κατὰ τῆς ἀμαρτίας ἀήτητον συμμαχίαν. Ἐτι τε μὴδὲν ὧν θέλει ὁ Θεὸς διαπραττόμενον, ὑποκρίνεσθαι ἀρετὴν καὶ λέγειν Ἐγενήθητω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τρυφή τε καὶ ἀσωτία ἐκδεδωκότα εαυτὸν, καὶ πολλὰ προαποθέμενον, οὐ μόνον εἰς τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς γαστριμαργίαν ἐφόδια εὐχεσθαι. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον (τουτέστιν, ἢ τὸν τῆ ψυχῆ ἀρμόδιον, ἢ τὸν τῆ σαρκὶ αὐτάρκη), δὸς ἡμῖν σήμερον. Τὸ γὰρ ἑσήμερον τὴν καθημερινὴν οἰκονομίαν μὴνύει. Εἰς γὰρ τὴν ἀκροτάτην φιλοσοφίαν ἀγαγὼν τῆς ψυχῆς τὸ νοερὸν, καὶ αὐτὸν ὀρίζει τῆς αἰτήσεως τὸν χρόνον. Εἴτα ἀμείλικτον ὄντα καὶ ὠμόν, λέγειν, Ἀφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, μνησικακοῦντα δὲ καὶ πέρα τοῦ μέτρου ἀμυνόμενον, λέγειν, Καθὼς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, τὸν δ' εἰς πειρασμούς εαυτὸν ρίπτοντα καὶ πᾶσαν τεμόντα ὁδὸν ἐπὶ κινδύνους ἀγούσαν, φράζειν, Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, καὶ γελοῖον εἶναι δοκεῖ, μᾶλλον δὲ ἀγανακτήσεως ἀπάσης ἀξίον ἐστὶ. Τὸ δὲ καὶ ἀσμένως ἀκολουθοῦντα τῷ ἐχθρῷ (οὐ γὰρ βία, οὐδὲ τυραννίδι, ἀλλὰ ἀπάτῃ περιγίνεται) λέγειν, Ἀλλὰ ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, πᾶσαν εἰρωνείαν υπερβάλλει. Τὸ δὲ φράζειν μὲν, Ὅτι σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, καταφρονεῖν δὲ τοῦ πᾶσαν δύνάμιν καὶ δόξαν πηγάζοντος, συγγνώμης μείζον.

Οὐκοῦν ἐκεῖνοι μόνον μετὰ τὰς θαυμασίους ὠδῖνας τὰς ἐν τῷ θεῷ βαπτίσματι, καὶ τὸν ξένον καὶ παράδοξον λοχευμάτων νόμον, δίκαιοι ἀν εἶεν τὸ Πατέρα ἡμῶν λέγειν, υἱὼν ἐπιδεικνύμενοι γνησιότητα, καὶ τὸ Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, οἱ μὴδὲν ἐναγὲς διαπραττόμενοι, καὶ τὸ, Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, οἱ

1086 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τλβ', P.G. 78, 373.

1087 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σξ', P.G. 78, 941.

φεύγοντες τα τω τυράννω ηδονήν τίκτοντα, και το, ‘Γενηθήτω το θέλημά σου’, οι δια των πράξεων τούτο δηλούντες, και ‘Τον άρτον ημών τον επιούσιον,δος ημίν σήμερον’, οι τρυφαίς και ασωτίαις αποταττόμενοι, και το, ‘Άφες ημίν τα οφειλήματα ημών’, οι τοις εις αυτούς παίσασι συγγινώσκοντες, και το, ‘Μη εισενέγκης ημάς εις πειρασμόν’, οι μήτε εαυτούς μήτε άλλους εις τούτον εμβάλλοντες, και το, ‘Ρύσαι ημάς από του πονηρού’, οι προς τον Σατανάν άσπονδον έχοντες την μάχην, και το, ‘Ότι σου εστιν η βασιλεία και η δύναμις και η δόξα’, οι τρέμοντες αυτού τους λόγους και έργους αυτού επιδεικνύμενοι. Ου γαρ τοσούτον πέφυκεν ανύειν η της ευχής επιστήμη, όσον ο τρόπος και ο βίος του ευχομένου’’¹⁰⁸⁸.

Για να εισακουσθεί όμως η προσευχή από το Θεό, πρέπει να γίνεται καρδιακά. Ερμηνεύοντας τα ψαλμικά χωρία ‘‘αινείτε Αυτόν εν τυμπάνω και χορώ, αινείτε Αυτόν εν χορδαίς και οργάνω’’, γράφει ότι πρέπει να υμνούμε το Θεό ‘‘εν σαρκί και ψυχή, αφ’ ης ως χοροί αι προς τον Θεόν διαβαίνουνσι δεήσεις...και εν καρδιά και παντί τω έσωθεν σπλάγχνω και νεύροις, άπερ όργανον κέκληκε’’¹⁰⁸⁹.

Επίσης η προσευχή δεν πρέπει να γίνεται προς επίδειξη ή από κενοδοξία. Το ‘‘λαμψάτω το φως υμών έμπροσθεν των ανθρώπων’’ ειπώθηκε ‘‘ουχ ίνα προς φιλοτιμίαν ζώμεν (άπαγε! Ταύτην γαρ πανταχού εκριζοί, κελεύων μήτε την ευχήν, μήτε την ελεημοσύνην δημοσιεύειν, αλλά και θατέραν χείρα λανθάνειν το γενησόμενον), ίνα δε μηδενί παρέχωμεν δικαίαν σκανδάλου λαβήν. Ούτω γαρ και ακόντων ημών το των πράξεων φως περιαστράψει τους θεωμένους, και την θείαν δοξολογίαν τρέψει. Ότι γαρ τούτο μηνύει, ουκ ερρήθη, ‘Όπως αν υμείς δοξασθήτε’, αλλ’ ‘Ίνα ίδωσιν υμών τα καλά έργα και δοξάσωσι τον Πατέρα υμών τον εν τοις ουρανοίς’’¹⁰⁹⁰.

Επίσης οφείλει ο προσευχόμενος με σύνεση και νηφαλιότητα να ομιλεί προς τον ουράνιο Πατέρα του και να ζητάει τα κατά Θεόν ωφέλιμα. ‘‘Χρή μεν και ψάλλειν μετά συνέσεως και εύχεσθαι μετά νήψεως · μη εκείνα δε αιτείν α ημίν καλά δοκεί είναι, αλλ’ άπερ αν αυτός ο διδούς ειδείη χρήσιμα και συμφέροντα. Πολλοί γαρ πλούτου μεν ένεκα βιωτόν εσχήκασι τον βίον, και τέλος επιβουλευθέντες και της παρούσης και της μελλούσης ζωής εξέπεσον, αρχήν δε μνηστευσάμενοι την ωδίνουσαν κλοπών (ου γαρ αν φαίην κερδών) αφορμάς, και ων είχαν απεστερήθησαν. Ευπρόσωπον δε γυναίκα σπουδάσαντες αγάγεσθαι, ως δια τούτ’ ευφρανθησόμενοι, δια τούτο μάλιστα και κινδύνους και πολέμοις περιέπεσον, ρώμης δε και ευεξίας εις άκρον ελθείν σπουδάσαντες, μετά του θηριώδη βίον βιώσαι, και την της ψυχής αγνοήσαι ευγένειαν (το επισκοτώσαι αυτοίς τας αρίστας ενεργείας), τέλος και θηρών βρώμα γεγόνασιν, ακλεές και επάρατον υπομείναντες πέρας. Πάντ’ ουν ταύτα αφέντες, εκείνα αιτώμεν παρά Θεού, άπερ αν αυτός ειδείη χρήσιμα είναι’’¹⁰⁹¹.

1088 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Δ’, αριθμ. κδ’, P.G. 78, 1073-1076

1089 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Α’, αριθμ. υνζ’, P.G. 78, 433.

1090 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. ρμβ’, P.G. 78, 837-840.

1091 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Γ’, αριθμ. ροα’, P.G. 78, 864.

αιγ'. Ταπεινοφροσύνη

Μας δίνει ο άγιος τον ορισμό του ταπεινόφρονος γράφοντας σε πρεσβύτερο: Ὁ μὲν μὴδὲ εαυτῷ, ὡ σοφέ, συνειδῶς αγαθόν, μετριολογών, συγγνώμων, μάλλον δὲ επιγνώμων, οὐ ταπεινόφρων ἐστίν, ὁ δὲ μετὰ πολλὰ κατορθώματα ταπεινοφρονῶν, οὗτος ἐστὶ κυρίως ὁ μετριάζειν εἰδῶς¹⁰⁹². Επομένως δὲν ἀποτελεῖ πράξη ταπεινοφροσύνης ἡ πεποίθησις τοῦ αμαρτωλοῦ ὅτι εἶναι πονηρός, ἀλλὰ πράξη εὐκρινείας.

Ἔργο ταπεινοφροσύνης λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπόκρυψις τῶν αγαθῶν μας πράξεων. Ὁ Κανὼν ἐστὶ εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, τὸ κρύπτειν μὲν τὰ κατορθώματα, διὰ τοῦ τέλους ἀδήλον καὶ διὰ τοῦ ενοχλεῖν τοῖς ἀκούουσιν, ἐναγώνιον δ' εἶναι, διὰ τὸ τοῦ φύσεως ἐπιρρεπὲς πρὸς αμαρτίαν καὶ τῶν ἀκούοντων τὴν περὶ τὰ κακά ἐτοιμοτέραν πίστιν τε καὶ συγκατάθεσιν¹⁰⁹³.

Σε πρεσβύτερο ποῦ εἶχε μεγάλες ἐνάρετες πράξεις καὶ κινδύνευε ἀπὸ τοῦ σκόπελο τοῦ υπερηφανείας ὁ ἅγιος τοῦ φωνάζει ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ Πηλουσίου ὅρους: Ὁ Εἰ βούλει, ὡ βέλτιστε, μεγάλα δεῖξαι τὰ σαυτοῦ κατορθώματα, μὴ μέγα φρόνει, καὶ τότε ταῦτα μείζονα ἀποφαίνεις. Μὴ νομίσης τι πεποιηκέναι, καὶ τότε λαμπρότερος ἔσῃ. Εἰ γὰρ ὁ αμαρτωλός, νομίζων εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, δίκαιος γίνεται (ὡςπερ καὶ ὁ τελώνης), ὁ δίκαιος αμαρτωλὸν εαυτὸν ἡγούμενος, πῶς οὐ σεμνότερός ἐστι καὶ ευκλεέστερος; Εἰ εὐγνωμοσύνη στέφανον αμαρτωλὸν ἠνεγκεν (οὐδὲ γὰρ ταπεινοφρονῶν, ἀλλ' ἀληθεύων ἔλεγε), ταπεινοφροσύνη δικαίῳ πῶς οὐ μυρίους πλέξει στεφάνους;¹⁰⁹⁴

Με αὐτὸ τὸ στολίδι ἦταν κοσμημένη ἡ ψυχὴ ἐνὸς ἐπισκόπου: Ὁ βούλομαι συντόμως φράσαι περὶ τοῦ πάντα ἀρίστου Ερμογένους τοῦ ὄντως ἐπισκόπου, τοῦτο ἐστὶ ὅτι τοσοῦτον ἀρετὴ τοὺς ἄγαν εὐδοκίμους παριῶν, ὅσον ἐκεῖνοι τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὡς μὴδὲν μέγα διαπραττόμενος, οὕτω διάκειται, οὕτως ὡήθη δεῖν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὡςπερ φρούριον ἢ φυλακτήριον τῶν ἄλλων κατορθωμάτων ἔχειν¹⁰⁹⁵. Καὶ πάλι θὰ γράψει γιὰ τὸν Ερμογένη: Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις τοῖς τὴν ἀρετὴν ἀσκούσιν ἀντοφθαλμείν μεμελετηκῶς φθόνος, τοῦτω διὰ τὸ μέγεθος τῆς πραότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης οὐδ' ἀντιβλέψαι ἐτόλμησεν. Ἡ γὰρ πρὸς τὰ ἐνδοξότατα τῶν ἐργῶν σύντροφος ἀγρυπνία κοσμηθεῖσα τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὸν τῶν καλλίστων λυμεῶνα φθόνον κατεδουλώσατο. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς κατ' ἴχνος ἐκείνου βαδίσαι προήρησαι, καθάπερ εἰς ἀρχέτυπὸν τινα εἰκόνα ὁρῶν, σφράγιζε τὴν ἀρετὴν τὴν μετριοφροσύνην. Καλήν γὰρ ἀσφάλειαν καὶ μέγιστον σήμαντρον τῷ ταμείῳ τῶν κατορθωμάτων ἐπιθήσεις¹⁰⁹⁶.

Ερμηνεύοντας τὰ λεπτά λινὰ ἄμφια τῶν διακόνων ὁ ἱερός Πατὴρ θεωρεῖ ὅτι υπενθυμίζουν τὸν Ἱερό Νιπτήρα καὶ διδάσκουν τὴν ταπεινοφροσύνην. Ὁ οὐθὸν, μεθ' ἧς λειτουργοῦσιν ἐν τοῖς ἁγίοις οἱ διάκονοι, τὴν τοῦ Κυρίου ἀναμνήσκου ταπείνωσιν, νίσαντος τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάξαντος¹⁰⁹⁷.

Πράξις

1092 Διονυσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλβ', P.G. 78, 668.

1093 Μαρτυρίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρζβ', P.G. 78, 857.

1094 Μαρτυρίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τθ', P.G. 78, 977.

1095 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υμη', P.G. 78, 1585-1588.

1096 Ζήνωνι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υξστ', P.G. 78, 1597.

1097 Ερμίνῳ κόμητι, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρλστ', P.G. 78, 272.

ταπεινώσεως αποτελεί και η λειτουργική πράξη του επισκόπου, όταν αποθέτει το ωμοφόριό του προ του Ευαγγελίου. Ὁ δὲ του επισκόπου ωμοφόριον, ἐξ ἐρέας ὄν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθέν ζητήσας ὁ Κύριος ἐπὶ τῶν οικείων ὤμων ἀνέλαβεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος, εἰς τύπον ὧν τοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔργον ἐκείνου πληροί, καὶ δείκνυσι πᾶσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου Ποιμένου, ὁ τὰς ἀσθενείας φέρειν τοῦ ποιμνίου προβεβλημένος · καὶ πρόσχες ἀκριβῶς. Ἡνίκα γὰρ ἀν αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγένηται διὰ τῆς τῶν ευαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, καὶ ὑπανίσταται καὶ ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν δηλῶν παρῆναι τὸν Κύριον, τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ Θεὸν καὶ Δεσπότην¹⁰⁹⁸. Ὁ ἐπίσκοπος λοιπὸν ἀποθέτει τὸ ωμοφόριό του προ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ευαγγελικοῦ ἀναγνώσματος ὅταν ἐνδείξη ταπεινώσεως μπροστὰ στὸν διὰ τοῦ ἱεροῦ ευαγγελίου παρόντα Κύριο...γιατί δὲν τολμᾷ νὰ φέρει τὸ σύμβολο, ὅταν μετὰ τὸ Ευαγγέλιο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶναι ὁ λαλῶν καὶ ὡς παρὼν ἐστί. Συνάμα μετὰ τὴν πράξιν αὐτὴ δείχνει ὅτι εἶναι δούλος καὶ ὑπηρέτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἔστι τὴν χάριν τοῦ Κυρίου περιέχειται καὶ μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου ἐπιτελεῖ τὸ ἀγιαστικὸν τοῦ ἔργου¹⁰⁹⁹.

Ερμηνεύοντας σὲ διάκονο τὴν παραβολὴν τῶν δέκα παρθένων ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν παρθενία. Ὁ οὐδὲν παρθενίας ὄφελος, συμπαθείας ἀποῦσης. Ὁ καὶ πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως πεποικιλμένη. Πεποικίλθαι χρή, φησί, τοῖς χρυσαυγέσι κροσσοῖς τῶν ἀρετῶν πασῶν. Εἰ γὰρ παρθενεῖ τις καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀυχεῖ, τοῦ μείζονος κατορθώματος τῆς ταπεινώσεως ἀστοχεῖ. Οὐ γὰρ ὁ παρθενεὺς γέγραπται, ἀλλ' ὁ ταπεινὸς ἐαυτὸν, ὑψωθήσεται¹¹⁰⁰.

Σὲ διάκονο, ποῦ ἀπὸ τῆς φιλαργυρίας εἶχε καταντήσει υπερήφανος, γράφει: Ὁ ἐν τῷ Χριστοῦ διακονεῖς θυσιαστηρίῳ, μετὰ τῶν αὐτοῦ νόμων μετέρχη τὴν λειτουργίαν σου, πράος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ φαινόμενος. Οὐ γὰρ πολιτικὴν τινα χειρίζεις ἡγεμονίαν, τύφῳ καὶ κόμπῳ φλεγμαίνουσιν · ἀλλὰ διακονίαν εἰρηνικὴν καὶ ἀτάραχον¹¹⁰¹.

Ἐλλοχεῖ πάντα ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν κληρικὸν νὰ πέσει στὴν υπερηφάνεια, ἐπειδὴ ἀνῆλθε στὸν ὑψηλότερον θρόνον τῶν ἐπὶ γῆς ἀξιωματῶν. Ὁ καὶ πάσης ἐστί βασιλείας ὑψηλότερα καὶ ἀξιοτέρα ἡ ἱερωσύνη, ἀλλὰ τοὺς ταύτην λαχόντας οὐ χρή κατὰ τῶν ἄλλων διὰ ταύτην ἐπαίρεσθαι, ἀλλὰ πρεπωδέστατον καὶ ἀρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ἡγεῖσθαι τὴν μετὰ συνέσεως πραότητα, ἐννοοῦντας, ὅτι κρείττων μὲν ἐστί πάσης ἀνθρωπίνης τιμῆς τε καὶ ἀξίας · διὰ δὲ τὴν θείαν χάριν τε καὶ διάταξιν ταύτην εὐλόγηται τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας ἐνεκεν, ἢν οὐκ ἀν εἶεν δίκαιοι τῇ τυραννίδι καθυβρίζουσιν¹¹⁰².

Ἡ ἀνάληψις ἐξουσίας δὲν θὰ πρέπει νὰ προκαλεῖ αἰσθήματα ὑπεροψίας καὶ ἀλαζονείας στὸν κάτοχόν της. Ὁ οὐκ ἀποδέχομαι, ὡς μετριοφροσύνης αὐτοῦξεστον ἀγάλμα, τὸν ἐν μὲν τῷ ἰδιωτεύειν ταπεινὸν ἄγαν φαινόμενον, ἐν δὲ τῷ ἀρχεῖν μείζονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φανταζόμενον (ἀγενούς γὰρ καὶ

1098 ὁ. π.

1099 Αθ. Παπανικολάου, Ἡ περὶ ἱερωσύνης, σσ. 44-45.

1100 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σπστ', P.G. 78, 352.

1101 Πανσοφίῳ ἀρχidiaκόνῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνζ', P.G. 78, 288.

1102 Κύρῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

ανάνδρου και ιδιωτικής τω όντι τούθ' ηγούμαι ψυχής είναι τεκμήριον), αλλ' ιδιώτης μεν ών, υψηλός τυγχάνοι, άρχων δ' αποφανθείς, επιεικής και μέτριος, και τα εφεδρεύοντα εκατέρω πράγματι νοσήματα διαφύγοι, ου μεν την ταπεινότητα, ου δε την υπεροψίαν''¹¹⁰³.

Ωφέλιμη είναι η ταπεινοφροσύνη και για τους δικαίους και για τους πονηρούς. 'Ει τοις φιλαρέτοις το μετριοπαθείν πρέπει (τούτο γαρ και τα άλλα πλεονεκτήματα κοσμεί τε και φαιδρύνει), τοις αμαρτωλοίς το ταπεινούσθαι δήλον ότι συμφέρει''¹¹⁰⁴.

Πώς όμως θα φτάσει κανείς στην κατάκτηση αυτής της μεγάλης αρετής; 'Εις την της ταπεινοφροσύνης κορυφήν αναβησόμεθα (ου γαρ αν κατάβασιν, αλλ' ανάβασιν ταύτην έγωγε ορισαίμην), ει τον ολέθριον της υπερηφανίας όγκον και την εις άδου καταβιβάζουσιν της αλαζονείας φλεγμονήν σβέσοιμεν, και δια πάντων ασκοίμεν το μέτριον, και μηδέν παρίδωμεν, ως ου παρά τούτο βλαβησόμενοι. Τοις γαρ πραττομένοις ακολουθείν είωθεν η ψυχή και προς ά επιτηδεύει τυπούσθαι τε και σχηματίζεσθαι πέφυκεν. Ουκούν έστω ημίν και σχήμα σεμνόν, και βλέμμα ήμερον, και οφρύς κατεσταλμένη, και βάδισμα μη σεσοβημένον, και ιμάτιον χρειώδες, και καθέδρα ταπεινή, και τροφή λιτή, και στρωμή μη της χρείας κρείττων, και έπιπλα προς ευτέλειαν ησκημένα, και οίκος πρόπων Χριστιανοίς, και μην και λόγος και φωνή και η προς τους πέλας έντευξις προς μετριότητα μάλλον, ή προς φλεγμονήν βλεπέτω. Ούτω γαρ, δια πάντων ασκούντες το μέτριον, εις την ουράνιον κορυφήν αναβησόμεθα''¹¹⁰⁵. Η πτώχεια, ακόμα και η ακούσια, κατά τον άγιον δημιουργεί τη μεγάλη αυτή αρετή. 'Πενίαν...ήτις ουκ έστι φοβερά, αλλά και ασφαλείας απάσης και μετριοφροσύνης υπόθεσις''¹¹⁰⁶.

Παράδειγμα ταπεινού ανθρώπου αποτελεί ο Αβραάμ. 'Εγώ μεν από μεγαλοφυούς και ουρανομήκους ψυχής τίκτεσθαι ηγούμαι την ταπεινοφροσύνην, από δε ευτελούς και φαυλοτάτης την υπερηφανίαν. Και τούτ' εγγιώνται ο τε θεοφιλής Αβραάμ και ο Φαρισαίος. Ο μεν γαρ, θείας απολαύων ομιλίας, γην και σποδόν εαυτόν εκάλει, ο δε, μηδενός παρακινούντος, επήρετο και μέγα εφρόνει και της οικουμένης απάσης εαυτόν προθείνει επεχειρεί''¹¹⁰⁷.

Επίσης ο απόστολος Παύλος είχε αυτή την αρετή ως μέγιστο προσόν. Θαυμάζει ο ιερός Πατήρ την ταπεινώση ενός πρεσβυτέρου και τον επαινεί με πολλή χαρά: 'Ταπεινοφροσύνην υπερβάλλουσιν κατηγορεί σου το γραφέν σοι προς εμέ γράμμα. Ει δ' αρνήσαι, ελέγξει σε και αυτή η ρήσις, ην μαθείν τι παρ' εμού βουληθείς, συνέπλεξας. Έφης γαρ, ότι Έσχατον πάντων όντα και ώσπερ έκτρωμα, δίδαζον καμέ, τι δήποτε ο Θεός διά Ησαΐου...Εγώ δε θαυμάσας σου την ταπεινοφροσύνην, και ότι το μέγιστον του Παύλου πλεονέκτημα, ώσπερ διάδημα, ανεδήσω (κακείνος γαρ έκτρωμα είναι εαυτόν έλεγε, καίτοι τα εξαμβλωθέντα αναμορφών και δεύτερον ωδίνων τα τους θείους χαρακτήρας μη αποσώσαντα), επί την ερμηνείαν συντόμως βαδιούμαι''

1103 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. μη', P.G. 78, 764.

1104 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, Ανατολίω και Μάρωνι διακόνοις, βιβλ. Β', αριθμ. κη', P.G. 78, 473.

1105 Ποιμενίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ροθ', P.G. 78, 869.

1106 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. σνζ', P.G. 78, 692.

1107 Θέωνι επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρπη', P.G. 78, 876.

1108 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρζη', P.G. 78, 881.

Σε επίσκοπο που έπασχε από αλαζονεία και αυτοεπίδειξη ο άγιος προσπαθεί να τον θεραπεύσει γράφοντάς του: ‘Μέγα γαρ αρετή, αλλ’ όταν εαυτή μη μαρτυρή, μείζων και ωραιότερα τοις ανθρώποις δείκνυται. Ει δε νομίζεις λήσεσθαι, ει μη επιδείξαιο, τουναντίον νόμιζε, ότι τότε λάμψεις, όταν μη επιδείξαιο. Φιλόνεικον γαρ πως το των ανθρώπων γένος εστί, και προς μεν τους μεγαλαυχούντας αντιστρατεύεται, τοις δε ταπεινούν εαυτούς σπουδάζουσι μεθ’ ηδονής ηττάται · κακείνοις μεν αναστέλλον αυτών το φιλότιμον και τα μη προσόντα προστρίβεται κακά, τούτοις δε και τα μη προσόντα επιφημίζει καλά...Ει δε και την θείαν [ψηφον] εθέλεις μαθείν, έχεις εν τοις Ευαγγελίοις τα κατά τον Φαρισαίον και τον Τελώνην λαμπρώς στηλογραφηθέντα’¹¹⁰⁹.

Πρεσβύτερος που μαζί με τη χειροτονία άλλων ‘έλαβε’ την ‘ασθένεια’ της υπερηφανείας πήρε την εξής επιστολή από τον άγιο: ‘Ει μεν το των άλλων, ουκ οίδ’ όπως, προκεκρίσθαι και εις ιερωσύνην κατατετάχθαι, εφύσησέ σε και μέγα φρονείν παρεσκεύασεν, ως μηδέ τους εν τοις υπηκόις τελούντας μεν, ευδοκιμούντας δε ζηλούν, ελεώ σε της ανοίας. Ει δε ουκ αξιοίς προς ελάττους οράν, και τούτο αυτό δεινότατον’¹¹¹⁰.

Όμως και ο ίδιος ο άγιος Ισίδωρος είχε ταπεινό φρόνημα. Πολλές είναι οι αποδείξεις και οι μαρτυρίες από την ταπεινή γνώμη που είχε για τον εαυτό του. Θεωρώντας ότι ο αναγνώστης της επιστολής του θα νομίσει ότι συγκρίνει τον εαυτό του με τους Μωυσή και απόστολο Παύλο, του επισημαίνει: ‘Ει δε πάλιν φαίη [τις], Εκείνοις ουν τοις ανδράσι παραβάλλεις σαυτόν; Είποιμ’ αν, ότι εν τοις άλλοις άπασι πλεονεκτήμασιν απάντων σχεδόν ανθρώπων ελαττούμενος, ου φημι τούτοις μόνον τοιν δυοίν’¹¹¹¹. Αλλού λέγει για την πολυμαθειά του: ‘Αυτός μεν ίσως πολλών τε λόγων και νοημάτων έχειν με νομίζεις παρασκευήν, εγώ δε οίδα σαφώς, ότι ουδέν οίδα. Ει δε τι λεχθεί ευδόκιμον, τω Θεώ την αιτίαν λογιστέον, τω και ιδιώτας δια την των ακουόντων ωφέλειαν πολλάκις σοφίζοντι’¹¹¹². ‘Τοσούτος γαρ περίεστί σοι ο προς αυτούς [τους φίλους του Θεού] πόθος, ως και τους ος ουδέν ίχνος αρετής περίεστιν (ου γαρ εσμεν κατ’ εκείνους · ίσως δε δοκούμεν), πολλοίς και ποικίλοις εγκωμίοις στεφανούν. Σοι μεν ουν, ει και ημείς μη εσμεν τοιούτοι, αποκείσεται ο μισθός, ημείς δε, ει μηδ’ εγκωμίων τοιούτων απολαύοντες αμείνους γενοίμεθα, μείζονα δίκην υφέξομεν’¹¹¹³. Αλλού επίσης ταπεινολογεί με ειλικρινή ταπείνωση. ‘Εγώ, άνθρωπος ών ευτελής και προς σύνεσιν βραδύς’¹¹¹⁴. Συγκρίνοντας δε τον εαυτό του με τον Αδελφόθεο Ιάκωβο λέει: ‘Μη πολλοί γίνεσθε διδάσκαλοι, αδελφοί’, ο δίκαιος γράφει Ιάκωβος. Μη πολλοί διδάσκαλοι γίνεσθε, μοναχοί, ο ελάχιστος γράφω Ισίδωρος, ει και μη δόκιμος μοναχός, αλλ’ Ιακώβου ακροατής. Δίκαιοι τοίνυν αν είητε, ει και του ακροατού παραγράφεσθαι την ευτέλειαν, αλλ’ αιδείσθαι του δικαίου και σοφού την δικαίαν απόφασιν’¹¹¹⁵.

1109 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Ε’, αριθμ. ρξθ’, P.G. 78, 1425.

1110 Ιωσήφ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σζζ’, P.G. 78, 1509.

1111 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Γ’, αριθμ. τξστ’, P.G. 78, 1020.

1112 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σμα’, P.G. 78, 920.

1113 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. σι’, P.G. 78, 649.

1114 Ηλία διακόνω, βιβλ. Δ’, αριθμ. 4δ’, P.G. 78, 1156.

1115 Τη εν τη Ταβερνησία Μονή, βιβλ. Α’, αριθμ. 4γ’, P.G. 78, 248.

αιδ'. Πραότητα

Είναι τόσο σημαντική η αρετή αυτή για τον κληρικό, που κάνει τον άγιο Ισίδωρο να αποκαλεί την ιερωσύνη 'το της πραότητος αξίωμα'¹¹¹⁶ και τους κληρικούς 'του πράου τροπαιούχου φοιτηταί'¹¹¹⁷.

Εμπνεόμενος ο ιερός Πατήρ από τα λόγια του Χριστού 'πράος ειμί και ταπεινός τη καρδιά'¹¹¹⁸, γράφει σε αρχιδιάκονο: 'Ει τω Χριστού διακονείς θυσιαστηρίω, μετά των αυτού νόμων μετέρχη την λειτουργίαν σου, πράος και ταπεινός τη καρδιά φαινόμενος. Ου γαρ πολιτικήν τινα χειρίζεις ηγεμονίαν, τύφω και κόμπω φλεγμαίνουσιν · αλλά διακονίαν ειρηνικήν και ατάραχον'¹¹¹⁹. Και αλλού παραινεί έναν πρεσβύτερο: 'Ει και πάσης εστί βασιλείας υψηλότερα και αξιωτέρα η ιερωσύνη, αλλά τους ταύτην λαχόντας ου χρή κατά των άλλων δια ταύτην επαίρεσθαι, αλλά προεπιδέστατον και αρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ηγείσθαι την μετά συνέσεως πραότητα · εννοούντας, ότι κρείττων μεν εστί πάσης ανθρωπίνης τιμής τε και αξίας · δια δε την θείαν χάριν τε και διάταξιν ταύτην ειλήφασιν της των άλλων ωφελείας ένεκεν, ήν ουκ αν είεν δίκαιοι τη τυραννίδι καθυβρίζειν'¹¹²⁰.

Ο άγιος μνημονεύει σε επιστολή του την παύλεια ρήση 'Δούλον δε Κυρίου ου δει μάχεσθαι, αλλ' ήπιον είναι προς πάντας...εν πραότητι παιδεύοντα τους αντιδιατιθεμένους, μήποτε δώη αυτοίς ο Θεός επίγνωσιν εις σωτηρίαν'¹¹²¹. Χάρη στην πραότητα των αποστόλων και των πρώτων χριστιανών βαπτίσθηκαν πολλοί ειδωλολάτρες, αλλά στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου η απουσία της αρετής αυτής έδιωχνε ακόμα και τους χριστιανούς από την Εκκλησία. 'Η μεν ανδρία δεινή το μη υπάρχον κτήσασθαι, η δε πραότης αυτό το κτηθέν αμείνων φυλάζει. Οι δε του πράου τροπαιούχου αυχούντες είναι φοιτηταί, και του ουρανίου βασιλέως στρατιώται, ούς οι παρά την αρχήν υπασπισταί πραότητι εκόντας χειρώσαντο, τούτους αλαζονεία άκοντας αποσοβούσιν. Ούς γαρ εκείνοι εκόντας εις την αρχήν παρεστήσαντο, τούτους και μη βουλομένους δια της εαυτών τυραννίδος απελαύνουσιν. Ως γαρ λυμεώνες και αλάστορες, ουχ ως ποιμένες τοις υπηκόοις προσφέρονται'¹¹²². Μια από τις βασικές αιτίες της περιφρόνησης του Θεού από τους εθνικούς είναι και η μη τήρηση της εντολής αυτής. 'Και ηρεμείν προσταχθέντες, φιλοπραγμονούντες και τοις ησυχάζουσι παρενοχλούμεν...Ταύτ' ουν ακούντες οι άνθρωποι, και ορώντες άλλα μεν υμάς διδάσκειν επιχειρούντας, άλλα δε δρώντας, ώσπερ ειρωνεύεσθαι ημάς και παίζειν εν ου παικτοίς ηγούμενοι, κατά της θείας προνοίας ακονώσι τας γλώττας, ήτις και αυτούς μεν, ημάς δε πλέον αμυνείται, τους αιτίους της τοιαύτης βλασφημίας γινομένους'

1116 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

1117 Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Γ', αριθμ. το', P.G. 78, 1021.

1118 Mθ. 11, 29.

1119 Πανσοφίω αρχιδιακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. ρνζ', P.G. 78, 288.

1120 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

1121 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σο', P.G. 78, 700.

1122 Ερμίνω κόμητι, βιβλ. Γ', αριθμ. το', P.G. 78, 1021.

1123 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. υε', P.G. 78, 1040.

Με πραότητα πρέπει ο κληρικός να παρηγορεί τους πονεμένους. Ὅϊκτω και πραότητι, ω σοφώτατε, καταπραϋνείν πειρώ τας των πειρασμοίς περιπεπτωκότων συμφοράς και εκβιάζειν αυτούς λόγω ηπίω προς ευθυμίαν, και αναμόχλευε τας της αθυμίας ρίζας¹¹²⁴.

Η πραότητα όμως θα πρέπει να μην είναι αδιάκριτη και αλόγιστη, αλλά να συνδυάζεται με τη σύνεση. Ὅτους ταύτην [την ιερωσύνην] λαχόντας ου χρή κατά των άλλων δια ταύτην επαίρεσθαι, αλλά πρεπωδέστατον και αρμοδιώτατον ταύτης κόσμον ηγείσθαι την μετά συνέσεως πραότητα¹¹²⁵. Και αλλού: Ὅτο μετά φρονήσεως ηρέμαιόν τε και γαληνόν του τρόπου, βεβηκυίας και σταθεράς γνώμης μέγιστόν εστι, παρ' εμοί κριτή, τεκμήριον¹¹²⁶. Παράδειγμα συνετούς πραότητος είναι το να μη φαινόμαστε πράοι, όταν αδικείται ο Θεός. Ὅισθι, ω βέλτιστε, ως καν τούτω πταίομεν, τα μεν εις εαυτούς δρώμενα εκδικούντες, τα δε εις τον Θεόν παρορώντες. Όταν γαρ ημείς αδικώμεθα η πραότης χρησιμωτάτη, όταν δε το Θείον, το γε των παροινούντων μέρος (ουδεμία γαρ εις την ακήρατον εκείνην φύσιν διαβαίνει βλάβη), της επιεικείας ο θυμός ωραιότερος. Ημείς δε τουναντίον δρώμεν, τοις μεν ημετέροις εχθροίς ασύγγνωστοι, τοις δε κατά του Θεού οπλίζουσι την γλώτταν ήμεροι όντες και φιλόανθρωποι. Ηγανάκτησέ ποτε Μωυσής ο πραότατος κατά των μοσχοποιησάντων αγανάκτησιν πάσης πραότητος κρείττονα, και Ηλίας κατά των ειδωλολατρών, και Ιωάννης καθ' Ηρώδου, και Παύλος κατά του Ελωμά, ουχ εαυτούς, αλλά το Θείον εκδικούντες (αρκούν μεν εαυτώ, την δε των φιλαρέτων μισοπονηρίαν αποδεχόμενον), τας εις εαυτούς ύβρεις παρεώρων. Ταύτην γαρ αρετήν είναι ενόμιζον και φιλοσοφίαν¹¹²⁷.

αιε'. Επιείκεια

Ο ιερεύς πρέπει επίσης να είναι επιεικής στα σφάλματα των άλλων, αλλά συγχρόνως και αυστηρός. Οφείλει να είναι φιλόανθρωπος στους υπάκουους και τιμωρητικός στους ανυπάκουους. Ὅσπερ ανδρείος και φιλόανθρωπος βασιλεύς τοις νόμοις τα όπλα μίξας, πάσαν ύβρεως μελέτην τρέπεται, το μεν τη ακροάσει των νόμων πειθόμενον δίχα κολάσεως επιστρέφων, το δ' ανήκοον τη δια των όπλων ανάγκη παιδαγωγών, ούτω και ευαγής και επιεικής ο ιερεύς, τοις θεσμοίς τον φόβον μίξας και τη αρχή την επιείκειαν κεράσας, πάσαν κακίας μελέτην, το γε είκον εις αυτόν, τρέπεται, των υπηκόων το μεν λόγοις είκον λόγοις θεραπεύων, το δ' ανήκοον τω δια των θεσμών σωφρονισμώ εις το μηκέτι αμαρτάνειν χειραγωγών¹¹²⁸.

Και αυτή όμως η αρετή θα πρέπει να έχει λογικό και συνετό μέτρο. Ο κληρικός οφείλει να εμφανίζεται άλλοτε συγχωρητικός και άλλοτε επιτιμητικός. ὍΧρή γαρ συγγνώμην μεν νέμειν τοις δια χρηστότητος ωφελουμένοις, επιτιμάν δε

1124 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τλ', P.G. 78, 988-989.

1125 Κύρω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. υκβ', P.G. 78, 1576.

1126 Ζήνωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρ4', P.G. 78, 877.

1127 Θέωνι επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. σκζ', P.G. 78, 1469-1472.

1128 Θέωνι επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σξ', P.G. 78, 693.

τοῖς δι' αὐτῆς βλαπτομένοις''¹¹²⁹. Ἡ μὲν συγγνώμη ἐκείνοις νέμεσθαι ἀν εἴη δικαία, τοῖς μὴ δια χρηστότητος εἰς μείζονα παιδοτριβουμένοις πταίσματα, ἡ δὲ κόλασις ἐπεσθαι οφείλει τοῖς ὑπὸ τῆς χρηστότητος μὴ ωφελουμένοις''¹¹³⁰. Ἡ ἐξουσία δὲν θὰ πρέπει νὰ μεταδίδει αἰσθήματα ὑπεροψίας καὶ ἀναλγησίας στὸν κάτοχό της. Ὅτι ἀποδέχομαι, ὦ μετριοφροσύνης αὐτόξεστον ἄγαλμα, τὸν ἐν μὲν τῷ ιδιωτεύειν ταπεινὸν ἄγαν φαινόμενον, ἐν δὲ τῷ ἀρχειν μείζονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φανταζόμενον (ἀγενοὺς γὰρ καὶ ἀνάνδρου καὶ ιδιωτικῆς τῷ ὄντι τούθ' ἡγούμεναι ψυχῆς εἶναι τεκμήριον), ἀλλ' ἰδιώτης μὲν ὢν, ὑψηλὸς τυγχάνοι, ἀρχὼν δ' ἀποφανθεῖς, ἐπιεικὴς καὶ μέτριος, καὶ τὰ ἐφεδρεύοντα ἐκατέρω πράγματι νοσήματα διαφύγοι, οὐ μὲν τὴν ταπεινότητα, οὐ δὲ τὴν ὑπεροψίαν''¹¹³¹.

Ὁ κληρικὸς πρέπει νὰ λάμπει ἀπὸ τὴν ἐπιείκεια σὲ τέτοιο βαθμὸ που νὰ μὴν ἐκτρέπεται ποτέ σὲ ὕβρεις ἐναντίον κανενός. Γι' αὐτὸ ἀναρωτιέται ὁ ἅγιος γιὰ τοὺς ὑποψηφίους ὑψηλόβαθμους κληρικοὺς: Ὅτι ἐπιεικεία τοσαύτη διαλάμπουσιν, ὡς κατὰ μηδενὸς μηδεπώποτε πεπαρωνηκέναι''¹¹³².

αἰστ'. Ἀπάθεια

Ὁ κληρικὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ οἰοδήποτε πάθος. Εἶναι ἀξιοθρήνητος ὅποιος ἔχει κάποια κακία. Πιο ἀξιολύπητος ὅμως εἶναι ὅποιος δὲν θέλει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὴν. Ὅτι μὴ μόνον νοσῶν τὴν ἀργαλεωτάτην νόσον, τὴν κακίαν φημί, ἀλλὰ μὴδὲ ἀπαλλαγῆναι βουλόμενος, πρὸς δὲ τούτους καὶ τοὺς ἀπηλλαγμένους οδυρόμενος, ἀπάντων ἀθλιώτερός ἐστι καὶ ἐλεεινότερος, κὰν αὐτὸς εαυτὸν δι' ἀνήκεστον ραθυμίαν μακαρίζει''¹¹³³.

Ὁ ἱερός Πατὴρ με τὴ σοφία καὶ τὴ διορατικότητά του προβλέπει ὅτι ἡ ὑπαρξὴ κάποιου πάθους στὸν ἱερέα θὰ τὸν οδηγήσει στὴ μεγαλύτερη συμφορά, που εἶναι ἡ πρόσκρουση με τὸ Θεό. Ἀντιθέτως ὁ κληρικὸς, εἴν δὲν ἔχει στὴν ψυχὴ τοῦ κανένα πάθος, θὰ τιμήσει τὸ Θεό. Ὅτι προσκρούσαι τῷ τετιμηκότι Θεῷ πάσης συμφορᾶς καὶ τιμωρίας ἡγεῖσθαι χρή ἀργαλεώτερον. Οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐγώ γε νομίζω ἐσεσθαι τὸν ἀπὸ τῆς κολάσεως πόνον, ὅσον τὴν αἰσχύνην τὴν ἀπὸ τοῦ τῷ δοξάσαντι προσκρούσαι συμβησομένην. Τὸ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ὅπλα, δι' ὧν ἐτιμήθησαν, κατ' αὐτοῦ κινούντας ἀλῶναι, καὶ τιμὴ κατὰ τοῦ τιμήσαντος κεκρημένους φωραθῆναι, πάσαν υπερβάλλει μανίαν. Τὸ μὲν γὰρ ἀνυτέρβλητον ἄνοιαν, τὸ δὲ ἀνήκεστον μανίαν ἔχει. Χρὴ τοιγαρὺν τοὺς ἱερωμένους, ὡς περ ἀνάκτορα, παντός τυραννικοῦ καὶ αἰσχροῦ πάθους ἀβάτους εαυτοὺς διατηρεῖν''¹¹³⁴.

Ὁ ποιμένας ἀν εἶναι ἀσθενῆς πνευματικά, μεταδίδει τὴν πνευματικὴ ἀσθένεια στὸ ποίμνιό του. Αὐτὸ ἐπάθε καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Πηλουσίου. Ὁ ἐπίσκοπος παρομοιάζεται ἀπὸ τὸν ἅγιό με τὸ κεφάλι τοῦ σώματος. Ἀπὸ τὴν κεφαλὴ ἐξαρτάται ἡ ἀνάρρωση ἢ μὴ ὅλου τοῦ σώματος. Ὅταν ἡ κεφαλὴ, καθάπερ ἀκρόπολις τοῦ σώματος οὐσα καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ τιμιωτάτων ἀνθρώποις αἰσθήσεων οἰκητήριον, οφείλουσα τοὺς ἐκ τοῦ σώματος

1129 Ἀθανασίῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ξθ', P.G. 78, 513.

1130 Ἰσιδώρῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. 4ε', P.G. 78, 540.

1131 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. μη', P.G. 78, 764.

1132 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1133 Ἀθανασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρ4α', P.G. 78, 1280.

1134 Ποσειδῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοβ', P.G. 78, 1600-1601.

αναπεμπομένους ατμούς πονηρούς διοικήσαι και εις το δέον καθιστάν, μη μόνον τούτο μη διαπράττειται, αλλά και αυτή καθ' εαυτήν ασθενής ούσα τύχη, τας νοσώδεις αιτίας αποκρούσασθαι μη δυναμένη, ποία ελπίς τω σώματι ή σωτηρίας ή ρώσεως; Ουδεμία. Διο και κατά το Πηλούσιον, ως γέγραφας, Εκκλησία η υπό Ευσεβίου οικονομουμένη, μυρίαίς νοσημάτων και παθών εμπέπλησται κακίαις, του δοκούντος ηγείσθαι ταύτης εις αυτήν εγκατασκήψαντος¹¹³⁵.

Γι' αυτούς τους λόγους ο κληρικός οφείλει να διεξάγει σκληρό και συνεχή αγώνα κατά των παθών. Τέτοιο αγώνα έκανε και ένας πρεσβύτερος σύγχρονος του αγίου Ισιδώρου, προς τον οποίο γράφει επαινετικά: "Έχεις εν τη θεία Γραφή ών σπείρεις τους καρπούς αναθάλλοντας. Βλέπεις των χρηστών σου παλαισμάτων τα επινίκια... Υπέρ δε των προς τα πάθη αγώνων και σκαμμάτων τον άφθαρτόν σοι στέφανον πλέκοντος Παύλου, του γενναίου τούτων παλαιστού και νικηφόρου"¹¹³⁶.

αιζ'. Πίστη

Ο άγιος Ισιδώρος συγκρίνει τρία προσόντα του κληρικού. Η ευσέβεια της πίστεως αποτελεί μεγαλύτερη αρετή από το έργο της αρετής και τον καλλιεπή λόγο. Βέβαια και τα τρία χρειάζεται να τα έχει ο κληρικός για να δοξαστεί από το Θεό. "Θείον μεν τι χρήμα ο λόγος, θειότερον δε η αρετή, θειότατον δε η ευσέβεια. Ο μεν ουν και λόγω και έργω και πίστει κεκοσμημένος, ανυπέρβλητος και αοίδιμος και της ακροτάτης μακαριότητος άξιος, ο δε καθ' οπότερον τούτων λειπόμενος, τοσούτον ελαττούται, όσον η αναλογία του ελλειφθέντος απαιτεί"¹¹³⁷.

Με πίστη και ζήλο πρέπει ο κληρικός να πολεμά τους εχθρούς της Εκκλησίας. "Καλόν μεν το προ κινδύνων εξώσθαι την οσφύν και Θεώ διακονείσθαι και βάλλειν τας εναντίας φάλαγγας πίστει, αλλά μη ραθυμούντας και εχθροίς και πολεμίοις εκκείσθαι"¹¹³⁸.

Ενισχύοντας την πίστη ενός πρεσβυτέρου τού γράφει μόνο δύο προτάσεις σε επιστολή με τον τίτλο "Περί πίστεως". "Το 'πώς' επί Θεού χώραν έχειν ου δύναται, ου και μόνη η βούλησις έργον εστί παράδοξον"¹¹³⁹. Ομοίως γράφει σε διάκονο: "Όταν η θεία δύναμις ενεργή, το 'Πώς' μη εχέτω χώραν. Ει γαρ πολλά υπέρ φύσιν και λογισμών ακολουθίαν και γεγονός και γίνεται, αλλ' ουδέν εστιν υπέρ Θεόν, τον ευμαρώς και τα παρ' ελπίδα δημιουργούντα"¹¹⁴⁰. Αληθινή ήττα είναι η έκπτωση από την πίστη. "Οι φρονήσεως ουκ αμοιρούντες και τη θεία δεξιά τα καθ' εαυτούς επιτρέποντες, το πρέπον μάλλον του παραντίκα δοκούντος αιρούμενοι, ου τω δόξαι ηττήσθαι δυσχεραίνουνσιν, αλλά τω όντως νενικηκέναι αγάλλονται. Νίκη γαρ αληθώς ου το δοκείν

1135 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σμθ', P.G. 78, 1481.

1136 Ζήνωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. σιβ', P. G. 78, 316-317.

1137 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρη', P.G. 78, 821.

1138 Συνεσίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. σλβ', P.G. 78, 325.

1139 Αθανασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α', αριθμ. νοστ', 78, 441.

1140 Παύλω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρπγ', P.G. 78, 1273-1276.

παραχρήμα νενικηκέναι, αλλά το αρετής και ευσεβείας μη εκπεπτωκέναι¹¹⁴¹. Έμπρακτη πίστη ζητά ο άγιος από τον κληρικό. ``Ο μεν ουν και λόγω και έργω και πίστει κεκοσμημένος, ανυπέρβλητος και αοίδιμος και της ακροτάτης μακαριότητος άξιος, ο δε καθ' οπότερον τούτων λειπόμενος, τοσούτον ελαττούται, όσον η αναλογία του ελλειφθέντος απαιτεί¹¹⁴².

αιη'. Φόβος Θεού

Ο κληρικός ακόμα πρέπει να έχει και φόβο Θεού. Ο φόβος αυτός ομοιάζει με το χαλινάρι, με το οποίο ο αναβάτης συγκρατεί και τιθασεύει το άλογο. Επιπλήττοντας ο Ισιδωρος τους στερημένους του θείου φόβου ιερείς του Πηλουσίου, γράφει: ``Εις τον της κακίας λαβύρινθον ουκ οίδα όπως εμπεπτωκότες, ου μόνον τους θείους, αλλά και αυτούς τους της φύσεως, ως φασίν, ενετρέψατε νόμους. Οι γαρ παροινούντες κατά της εννόμου φύσεως, δικαίως και κατ' αλλήλων λυττώσιν. Ου γαρ κωλύεται ραδίως επιθυμία, τον του θείου φόβου χαλινόν ουκ έχουσα, αλλ' όσπερ χαλινώ μη πειθόμενος ίππος, ή καθάπερ, κυριώτερον ειπείν, λοιμός πάσαν ηλικίαν επινέμεται, και παν γένος και πάσαν αξίαν λυμαίνεται¹¹⁴³.

αιθ'. Καθαρότητα του νοός

Μαζί με την αγνότητα του σώματος η καθαρότης του νου αποτελούν έκφραση και απόδειξη της ευσεβείας. ``Ευσεβείας, ω ελλογιμώτατε, διττός ο τρόπος. Ο μεν αγιώτατος και θειότατος εν ψυχή. Ιερείον γαρ τούτο κάλλιστον και Θεώ προσφιλέστατον, το την γνώμην έχειν ευαγή και την θείαν παρουσίαν φαντάζεσθαι ιδρυμένην τε και βεβαίαν έχειν εν τοις της ψυχής τεμένεσιν. Ο δε δεύτερος εν τη αγνεία του σώματος. Ο γαρ τούτων των δύο τρόπων χηρεύων, ουδέ ει τα της γης τε και θαλάττης τιμαλφέστατα προσάγοι κειμήλια, ούτε ει πάντα τα ιερουργείσθαι πρώην νενομοθετημένα ζώα καταβάλλοι, χαριείται Θεώ¹¹⁴⁴.

Ο νους θα φυλάσσεται καθарός, όταν δεν εισέρχονται σε αυτόν δια των αισθήσεων ανεπίτρεπτες εικόνες. ``Χρή τον νουν, οία βασιλέα αυτοκράτορα, λογισμούς φοβερούς και πάντοθεν όπλοις πεφραγμένους προς τας των αισθήσεων καταπέμψαι πύλας προαπαντησομένους και προλοχιούντας και είρξοντας τους πολεμίους, και μη πρώτον συγχωρήσαντας την είσοδον, ύστερον αμφήριστον αναδέχεσθαι μάχην, ήτις πολλάκις και ετεροκλινής γενήσεται, τοις αντιστρατευομένοις το τρόπαιον ορέγουσα. Δια γαρ τοι τούτο και ο σωτήριος λόγος τον ακολάστως ορώντα, κολάσειν ηπειλήσε, των άλλων νομοθετών την πράξιν μόνην κολαζόντων, ίνα μη δυσκαταγώνιστος και

1141 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. το', P.G. 78, 1549.

1142 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρη', P.G. 78, 821.

1143 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Β', αριθμ. ροα', P.G. 78, 621.

1144 Μαρτυρίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρξγ', P.G. 78, 857.

απρόσμαχος ο πόλεμος γένηται, αλλά ράδιος και ευχερής¹¹⁴⁵.

Όταν ο νους καθαρθεί, τότε ο άνθρωπος εγκαταλείπει την αμαρτία. 'Πάντες σχεδόν, οἱς ἀρετῆς λόγος, φασίν, ὡς οἷόν μιν πρὸς τὴν κακίαν ὁρᾶς, τυφλώττεις δε πρὸς τὰ κάλλιστα. Εἰ τοίνυν ταύθ' οὕτως ἔχει, ἀνακάθαρον σαυτοῦ τὸν νοῦ (οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμός). Τάχα πῶς τὰ τε καλὰ καὶ τὰ αἰσχροὶ διακριθῆναι δυνηθεῖς. Ἐκ γὰρ ταύτης τῆς βασάνου τὰ μὲν ἐλεεί, τὰ δε φυγεῖν προθυμηθεῖς¹¹⁴⁶.

Ἡ πνευματικὴ τρυφή δίνεται ἀπὸ το Θεοῦ ὅχι με βάση το ἱερατικὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ χάρις στὴν καθαρότητα το φρονήματος καὶ τῆς ζωῆς. 'Ἡ αἰώνιος το Χριστοῦ βασιλεία...οὐχ ἱερατεία, οὐ βασιλεία ἀναξία τῆς κλήσεως τὴν τρυφήν διανέμουςα, ἀλλὰ τρὸπῳ καὶ βίῳ πρὸς καθαρότητα νεύσαντι, καὶ πρὸς τὴν θήραν τῶν ἀληθῶν ἀλιέων ὁρμήσαντι¹¹⁴⁷.

ακ'. Φωτισμός το Αγίου Πνεύματος

Μόνον ὁ Θεός, πὺ ξέρει ἀρίστα τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων, γνωρίζει τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ βοηθηθεῖ πνευματικὰ ὁ κάθε ἕνας. 'Ἰάν θαυμάζω, ὅπως οὐ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσι πάντες ἄνθρωποι, ἀλλ' οἱ μὲν συγγινωσκόμενοι ἐφ' οἷς πταίουσιν εἰς ἀρετὴν, οἱ δε εἰς κακίαν παιδοτριβούνται. Καὶ τοῖς μὲν ἡ χρηστότης σωτήριον εὐρίσκεται βοήθημα, τοῖς δε ὀλέθριον δηλητήριον... Ἐπεὶ τοίνυν τί ποιητέον ἐφῆς ἐν τῷσάυτῃ συγχύσει, ἀκριβῶς μὲν οὐκ ἔχω λέγειν. Ὁ γὰρ τὰς καρδίας ἐμβατεύων οἶδε¹¹⁴⁸.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ καρδιογνώστης Θεός γνωρίζει πῶς θὰ βοηθηθεῖ ὁ κάθε ἕνας, χωρὶς το φωτισμὸ το Αγίου Πνεύματος ὁ ἱερεὺς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσει τὴν πνευματικὴ ἀσθένεια το ποιμαιομένου καὶ νὰ τοῦ δώσει το κατάλληλο πνευματικὸ φάρμακο. 'Πολλῶν γὰρ καὶ παντοδαπῶν ὄντων τῶν ἀρρωστημάτων, πρῶτον μὲν ἄνθρωπον ὄντα χαλεπὸν συνιδεῖν, ἔπειτα δε καὶ μαθόντα, το εἰδέναι, ποῖον ἀρμόττει φάρμακον. Οὐ γὰρ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἀρμόττει βοηθήματα, οὐδὲ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται. Ὁ γὰρ τούτον ὠφέλησεν, ἄλλον ἐβλαπεν, καὶ το ἄλλῳ κατάλληλον, ἕτερον ἐπέτριψε...Οἱ μὲν ἐπαίνους, οἱ δε ψόγοις σωφρονίζονται...Οἱ μὲν συλλόγοις ἐλεγχόμενοι, οἱ δε ἐν παραβύστῳ νοουθετούμενοι ἀποτρίβονται τὰ ἐλαττώματα...Τοσούτων ὄντων καὶ τῶν ἀρρωστημάτων καὶ τῶν βοηθημάτων, καὶ πάντων μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰκόντων, ἀλλὰ καὶ τουναντίον εἰς χεῖρονα πλημμελήματα ἐρεθιζόμενων, τὶς μὴ τῷ θεῷ Πνεύματι τὴν ψυχὴν φωτισθεῖς, εἰδέναι ἢ ἐπαρκέσαι δυνήσεται; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχεῖν, εἰ καὶ ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς, τολμῶσι, μήτε τὴν δυσχέρειαν ἐννοοῦντες, μήτε τῆς δεσποτικῆς φωνῆς ἀκούοντες, οὕτω το σπάνιον ἐνδεικνυμένης, ὡς καὶ ἐπαπορητικὴ χρήσασθαι λέξει, 'Τὶς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δούλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τοῦ δίδόναι αὐτοῖς το σιτομέτριον;¹¹⁴⁹.

Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητο ὁ ἱερεὺς νὰ φωτίζεται καὶ νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ το

1145 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρζ', P.G. 78, 548.

1146 Ἰέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρπδ', P.G. 78, 1433.

1147 Διδύμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σδ', P.G. 78, 313.

1148 Ἀλφιώ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σςστ', P.G. 78, 1509.

1149 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 1228-1229.

Άγιο Πνεύμα. Πώς όμως θα γίνει κατοικητήριο του Αγίου Πνεύματος; Ο ιερός Ισίδωρος επισημαίνει ότι στα παλαιότερα χρόνια οι διδάσκαλοι της Εκκλησίας φωτίζονταν από το Άγιο Πνεύμα χάρη στην λαμπρή ζωή τους. Έπρώην μεν ουν, ηνίκα οι της Εκκλησίας παιδευταί και δι' αρίστην πολιτείαν τω θείω ελαμπρύνοντο Πνεύματι¹¹⁵⁰.

Στα άγια χρόνια των αποστόλων οι ιερείς και ο λαός ήταν πλήρεις του Αγίου Πνεύματος και των χαρισμάτων Του. Έ'Ει δε μηδ' ούτω νενοηκέναι φαίη [ο επίσκοπος Ευσέβιος], μανθανέτω, ότι επί μεν των Αποστόλων, ότε η Εκκλησία εκόμα μεν χαρίσμασι πνευματικούς, έβρυε δε πολιτεία λαμπρά, εκκλησιαστήρια ουκ ήν · επί δε ημών τα εκκλησιαστήρια πλέον του δέοντος κεκόσμηται, η δ' Εκκλησία (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν) κωμωδείται. Εγώ γουν, ει γε αίρεσίς μοι προύκετο, ειλόμην αν εν τοις καιροίς εκείνοις γεγενήσθαι, εν οίς εκκλησιαστήρια μεν ούτω κεκοσμημένα μη ήν, Εκκλησία δε θείοις και ουρανίοις χαρίσμασιν εστεμμένη, ή εν τούτοις, εν οίς τα μεν εκκλησιαστήρια παντίοις κεκαλλώπισται μαρμάροις, η δε Εκκλησία των πνευματικών χαρισμάτων εκείνων ερήμη και γυμνή καθέστηκε¹¹⁵¹. Το Άγιο Πνεύμα καθοδηγούσε τους ιερείς Του και είχε μεταβάλει την Εκκλησία σε ουρανό. Έ'Ότε μεν ακμαζούσης της Εκκλησίας, και μήπω νενοσηκυίας, τα θεία περί αυτήν εχόρευε χαρίσματα, του αγίου Πνεύματος δημαγωγούντος και των προεστώτων έκαστον κινούντος και ουρανόν την Εκκλησίαν ποιούντος, πάσι δήλον εστίν. Ότι δε νοσησάσης και στασιασάσης, απέπτη πάντα εκείνα και απεπήδησεν, ου τα χαρίσματα μόνον (ου γαρ ήν ούτω δεινόν ει τούτο μόνον ήν), αλλά και βίος και αρετή, και τούτο πάσι δήλον¹¹⁵².

ακα΄. Υπομονή

Η μεγάλη αξία που αποδίδει ο άγιος Ισίδωρος στην αρετή της υπομονής φαίνεται από την εκτενέστατη αναφορά της στις επιστολές του. Αναγκαστικά όμως μόνο σε ορισμένες επιστολές θα αναφερθούμε στην παρούσα εργασία μας.

Ο μοναστής του Πηλουσίου δεν έμενε ξένος και αδιάφορος μπροστά στον ποικίλο πόνο των ανθρώπων, αλλά με τα γράμματά του συνέπασχε και τους παρηγορούσε. Έτσι επισημαίνει σε επίσκοπο την ανειλημμένη του υποχρέωση να αποτελεί το βάλσαμο της θείας παρηγοριάς για τους δοκιμαζόμενους πιστούς. Έ'Οίκτω και πραότητι, ω σοφώτατε, καταπραΰνειν πειρώ τας των πειρασμοίς περιπεπωκότων συμφοράς και εκβιάζειν αυτούς λόγω ηπίω προς ευθυμίαν, και αναμόχλευε τας της αθυμίας ρίζας. Ει γαρ γνοίεν παρά σου, ότι, ει μεν δικαίως επήχθησαν, κουφισμόν των πταισμάτων εργάζονται, ει δε συνεχωρήθησαν επελθείν μηδέν φαύλον δράσασι, στεφάνους προξενούσιν, ου μόνον την αθυμίαν εξοστρακισούσιν, αλλά και θυμηδίας εμπλησθήσονται¹¹⁵³.

Κατά την Ψυχολογία η απώθηση δυσάρεστων βιωμάτων στο ασυνείδητο προκαλεί επικίνδυνες ψυχικές νόσους, όπως είναι η νεύρωση. Το ψυχολογικό

1150 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. υκστ΄, P.G. 78, 1577.

1151 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. σμστ΄, P.G. 78, 685.

1152 Ζήνωνι μοναχώ, βιβλ. Γ΄, αριθμ. υη΄, P.G. 78, 1041.

1153 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. τλ΄, P.G. 78, 988-989.

αυτό φαινόμενο της απωθήσεως μπορεί να αποφευχθεί, όταν ο άνθρωπος εξομολογηθεί τα δυσάρεστα βιώματά του. Ἐἰς το σημεῖον αὐτό προβάλλεται ζωηρά ἡ σπουδαιότης τοῦ μυστηρίου τῆς εξομολογήσεως, ὅπερ ἀνακουφίζει ἐκ τοῦ ψυχικοῦ βάρους...Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ἐκ τῆς πλουσίας πρακτικῆς ψυχολογικῆς πείρας, γνωρίζει καλῶς τὴν ψυχολογικὴν τάσιν τῆς απωθήσεως...διὰ τοῦτο οφείλει τις οὐχὶ νὰ απωθῇ καὶ νὰ ἀποκρούῃ πάσαν δυσάρεστον πείραν, ἀλλὰ νὰ ἀφηγῆται αὐτὴν πρὸς τοὺς ἄλλους εξασφαλίζων οὕτω τὴν συνειδητὴν αὐτῆς διατήρησιν''¹¹⁵⁴. Ὡς μέγας ψυχολόγος ὁ ἱερός Πατήρ συνιστᾷ στον ποιμένα νὰ σιωπᾷ καὶ νὰ ἀκούει τὸν πονεμένο, ὅταν διηγείται τὶς συμφορὲς τοῦ. Ἐπειδὴ φέρει τινὰ παραμυθίαν τῷ ὑπὸ λύπης βεβαπτισμένῳ τῶν λυπηρῶν ἡ ἀφήγησις, καὶ μάλιστα' ὅταν πρὸς γνησίους γίνεται (ἡ γὰρ σιωπὴ ἀυξητικὴ τῆς συμφορᾶς. Πολλοὶ γοῦν καρτερήσαντες καὶ σιγὴ ταῦτα παραδεδωκότες, εἰς χαλεπὰ περιέπεσον πάθη), χρή τοὺς βουλομένους τὰς εαυτῶν διηγείσθαι συμφορὰς, ἡμέρως προσίεσθαι, καὶ μετὰ τὸ κουφισθῆναι διὰ τῶν λόγων τὸ πάθος, τότε τὴν ἐνδεχομένην ἐπιφέρειν θεραπείαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτοὺς ἐπιστομίσομεν, καὶ ἀσυμπαθῶν κτησόμεθα δόξαν, καὶ τὸ βοήθημα ἀσθενὲς ἀποφανούμεν, τῆς ἀκμῆς αὐτὸ παρωθούμενης. Εἰ δὲ μετὰ τὸ κουφισθῆναι τὸν πόνον ἐπιθείημεν τὸ φάρμακον, δύο κερδανούμεν, καὶ τὸ συμπαθεῖς εἶναι, καὶ τὸ μὴ διαμαρτεῖν τῆς θεραπείας''¹¹⁵⁵.

Ὁ κληρικός ὁμῶς ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ μεταδίδει διὰ τῶν λόγων τὴν υπομονὴ καὶ νὰ ἀνακουφίζει τοὺς πονεμένους, οφείλει νὰ ἀντιμετωπίζει καὶ ὁ ἴδιος με υπομονὴ τὶς κατὰ κόσμον ἢ τὶς ὑπὲρ Χριστοῦ δοκιμασίαι τοῦ. Ὁ ἱερός Ἰσίδωρος στέλνει παραμυθητικὰς ἐπιστολὰς σὲ πολλοὺς κληρικούς, οἱ οἱποῖοι δοκιμάζονταν ἀπὸ ποικίλες θλίψεις. Θα διακρίναμε τὶς παρηγορητικὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἁγίου πρὸς κληρικούς σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: σὲ ὅσες ἀπευθύνονταν σὲ κατατρυχωμένους ἀπὸ ἐγκόσμιες συμφορὰς καὶ σὲ ὅσες ἔχουν παραλήπτες δοκιμαζομένους γιὰ χάρι τοῦ Εὐαγγελίου.

Οἱ κατὰ κόσμον θλίψεις

Για τὴν πρώτη κατηγορίαν τῶν παραμυθητικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἔχουμε νὰ ἐπισημάνουμε τὰ παρακάτω. Ὁ ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου οφείλει νὰ μὴν παραδίνει τὴν ψυχὴν τοῦ στη λύπη, ἀλλὰ νὰ διακρίνεται γιὰ τὴν υπομονὴν τοῦ · ἔτσι μαζί με τὶς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ θα τιμήσῃ τὴ χειροτονία τοῦ. Ἔτους τὸν τῆς ἱερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους ἀρεταῖς μᾶλλον ἢ χρήμασι δίκαιόν ἐστὶ κομάν...Οὐ γὰρ χορηγὸν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπιθυμιῶν χρή νομίζειν, ἀλλὰ τὴν καρτερίαν ἐξουσίαν ἡγεῖσθαι''¹¹⁵⁶. Ἐἰ γὰρ τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν θεσμῷ ἱερωσύνης διακοσμήσεις, καὶ τὸν μὲν λογισμὸν τὸν ὀρθόν ἀποδείξεις αὐτοκράτορα, τὸν θυμὸν δὲ αὐτῷ δορυφόρον παραδώσεις, καὶ νομοθετήσεις αὐτῷ μηδὲν πράττειν ὧν ὁ βασιλεὺς οὐ βούλεται, καὶ παν ὅσον ἡδοναῖς τε καὶ λύπαις εἰς κακίαν ἐκδοτὸν ἐξορίσεις τῆς σαυτοῦ γνώμης,

1154 I. Κορναράκη, *Ἡ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἰσιδώρου*, σσ. 55-56.

1155 Αφροδισίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. η', P.G. 78, 732-733.

1156 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ', P.G. 78, 721.

τιμήσειας την άνωθεν ψήφον''¹¹⁵⁷.

Ο ίδιος ο Χριστός, ο Οποίος με ιώβεια υπομονή αντιμετώπισε τα παθήματά Του, έθεσε τα όρια της χριστιανικής λύπης. Μας δίδαξε ότι πρέπει η θλίψη μας να μην είναι υπερβολική. 'Έδάκρυσεν, ω φιλοσοφίας άγαλμα, ο Χριστός επί Λαζάρω, μάλιστα μεν κάν τούτω, ώσπερ και επί των άλλων, κανόνας ημίν και όρους πηγνύς, ίνα μη εκβακχευώμεθα υπό της λύπης''¹¹⁵⁸.

Ο άγιος Ισίδωρος αντλεί επίσης πολύτιμο υλικό από τις δυστυχίες του πάγκαλου Ιωσήφ, για να παρηγορήσει έναν επίσκοπο. Πραγματική δυστυχία και συμφορά είναι μόνον η αμαρτία. 'Ό αδέκαστος οφθαλμός, ο της σωφροσύνης και νομοθέτης και βραβευτής, εις τον θρόνον ανήγαγεν αυτόν τον βασιλικόν. Τοιγαρούν και ημείς μήτε συκοφαντίαν, μήτε κατηγορίαν, μήτ' άλλο τι των δοκούντων είναι δεινών ηγώμεθα, αλλά την αμαρτίαν μόνην, και πάντως ή ενταύθα ή εκείσε των τιμαλφεστάτων στεφάνων τευξόμεθα''¹¹⁵⁹.

Αναπόφευκτες βλέπει ο Πατήρ τις δοκιμασίες για κάθε άνθρωπο. 'Ει γαρ πειρατήριόν εστι ο βίος του ανθρώπου επί της γης, πώς έστιν, εν τω πειρατηρίω όντας, μη πειράζεσθαι; Το γαρ παρά του Σωτήρος ειρημένον, 'Τρηγορείτε και προσεύχεσθε, ίνα μη εισέλθητε εις πειρασμόν', το μη καταποθήναι υπ' αυτού ηνίζατο. Ει γαρ τούτο, όπερ άλλοι νομίζουνσιν, έφη ο Σωτήρ, τω μηδαμώς πειρασμώ περιπεσείν, ουκ αν έχοι λόγον και των προφητών και των αποστόλων και των μάλιστα ευδοκιμηκότων ανδρών πολλοίς και μεγίστοις περιπεπτωκότων. Αλλά το μεν μη περιπεσείν ίσως αδύνατον, το δε μη ηττηθήναι, δυνατόν. Οι μεν ουν πολλοί των ανθρώπων αμαθία βεβαπτισμένοι προς τας συμφοράς έχουσι τας ψυχάς απαραμυθήτους, οι δε λογισμώ σώφρονι κυβερνώμενοι απωθούνται ταύτας, ου τω γενναίως ενεγκείν μόνον, αλλά και τω στεφάνους ονειροπολείν''¹¹⁶⁰. Από την παραπάνω επιστολή συμπεραίνουμε ότι στο δοκιμαζόμενο διάκονο και παραλήπτη της ο άγιος συνιστά τρία όπλα: την προσευχή, το συνετό λογισμό και την αναπόληση των μελλοντικών αμοιβών.

Το παράδειγμα του Ιώβ βεβαιώνει ότι ακόμα και οι κατά κόσμον θλίψεις, οι θλίψεις όχι για το Χριστό, φέρνουν αμοιβές στον άνθρωπο: 'Το μεν ουν παρά του Παύλου ρηθέν, 'Ουδείς στεφανούται, ει μη νομίμως αθλήση', επειδήπερ τισί δοκεί μόνους τους της αρετής αινίττεσθαι πόνους, παραλείψω, εφ' ετέραν δε ήξω ρήσιν. Είπεν ο ανδρειότατος Ιώβ, 'Πειρατήριόν εστιν ο βίος του ανθρώπου επί της γης'. Ει τοίνυν αυτός ο βίος πειρατήριόν εστι, πως οίον τε τον εν τω πειρασμώ όντα πειρασμώ μη περιπεσείν;''¹¹⁶¹.

Η ανάθεση των προβλημάτων στο Θεό δίνει μεγάλη παρηγοριά και περιορίζει τον πόνο. Η αληθινή θλίψη είναι μόνο η αμαρτία. 'Όι φρονήσεως ουκ αμοιρούντες και τη θεία δεξιά τα καθ' εαυτούς επιτρέποντες, το πρέπον μάλλον του παραντίκα δοκούντος αιρούμενοι, ου τω δόξαι ηττήσθαι δυσχεραίνουνσιν, αλλά τω όντως νενικηκέναι αγάλλονται. Νίκη γαρ αληθώς ου το δοκείν παραχρήμα νενικηκέναι, αλλά το αρετής και ευσεβείας μη εκπεπτωκέναι''¹¹⁶².

1157 Αλφιώ επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρν', P.G. 78, 841.

1158 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ρογ', P.G. 78, 624.

1159 Ισίδώρω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σξγ', P.G. 78, 696.

1160 Παμπρεπίω διακόνω, βιβλ. Β', αριθμ. οστ', P.G. 78, 517-520.

1161 Ουρανίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σκστ', P.G. 78, 1469.

1162 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. το', P.G. 78, 1549.

Σε άλλη επιστολή τονίζει ότι ἡ κακία πάσης τιμωρίας ἐστὶ χαλεπωτέρα¹¹⁶³. Μέγας ανατόμος της ἀνθρώπινης ψυχῆς ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης συνιστᾷ ἐμμέσως σὲ διάκονο νὰ ἀντιστέκεται στὶς συμφορὲς μετὰ τὴν ἀρετὴν. Ὅτι μὲν γὰρ φιλάρετοι πάντων εἰσὶν ὑψηλότεροι, οὐ μόνον ἀθυμίας, ἀλλὰ καὶ φόβων καὶ κινδύνων καὶ μεταβολῆς ἀπάσης ἐστηκότες ἀνώτεροι. Οὐ τῷ μηδὲν ὑπομένειν, ἀλλ' ὁ πολλῶ μείζον ἐστὶ καὶ θεῖαν δείκνυσι τὴν τοιαύτην ζωὴν, τῷ καὶ ἐπιόντων αὐτῶν καταφρονεῖν. Οἱ δὲ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἐγκαλινδούμενοι, οὐδὲ ζῆν μοι δοκοῦσι, διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀθυμίας καὶ τοὺς φόβους καὶ τοὺς κινδύνους καὶ τὸν μύριον τῶν παθῶν ἐσμόν. Ἀν τε γὰρ θάνατος προσδοκηθῇ, θνήσκουσι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῷ δέει, ἀν τε νόσος, ἀν τε ὕβρις, ἀν τε πενία ἢ ἄλλο τι τῶν ἀδοκῆτων, καὶ πρὸς τὴν πείρας ἀπολώλασιν. Εἰ τοίνυν ταύτ' οὕτως ἔχει (ἔχει δὲ, καὶ μὴ θέλωμεν), τοὺς κανταύθα κακεῖσε ευκλεῶς ζώντας ζηλώσωμεν¹¹⁶⁴.

Παρηγορώντας πρεσβύτερο πού φαίνεται ὅτι ἐπάσχε ἀπὸ δυο δεινὰ, τὴν ἀδικία καὶ τὴν πτώχεια, χαρακτηρίζει κακὸν τὴν ἔλλειψη τῆς καρτερικότητος καὶ ὅχι τὸ ἀδικεῖσθαι ἢ πένεσθαι: Ὅτι τοῖς ἀδικουμένοις, ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τοῖς ἀδικούσιν επικρέμαται ὁ κίνδυνος ἀπας, οὐς καὶ ἀγωνιὰν καὶ τρέμειν δίκαιον. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐ τὸ ἀδικεῖσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀδικεῖν καὶ τὸ μὴ εἰδέναι φέρειν ἀδικούμενον¹¹⁶⁵. Ἐῖρηται καλῶς τινὶ τῶν ἐξωθεν οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν ευγενῶς τὴν πενίαν. Εἰ τοίνυν κακεῖνῳ τούτῳ εὐ καὶ καλῶς ἔδοξεν, ἐπὶ πενία μὴ αἰσχυνώμεθα, ἀλλὰ μὴδ' ὄνειδος ταύτην ἠγώμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν κακίαν μετενέγκωμεν τούτον τὸν φόβον¹¹⁶⁶.

Κατακλείοντας μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Ἰσίδωρος ἀπευθύνει παράκληση στὸν ἐπίσκοπο καὶ παραλήπτη τῆς: Ὅτι τοίνυν, μὴδ' αὐτὸς ἄλγε, εἰ, τοῖς τῆς ψυχῆς κομῶν ἀγαθοῖς, ταῖς τοῦ σώματος δαμάξει ἀρρωστίαις, ἀλλὰ ἐννόει, ὅτι σοὶ τούτῳ ἢ στεφάνους ὠδίνει, ἢ τὸ φρόνημα καταστέλλει¹¹⁶⁷.

Οἱ συμφορὲς τῆς ζωῆς διώχνουν τὴν ῥαθυμία καὶ τὰ πάθη καὶ ἐπαναφέρουν τὴν νήψη. Ὅτι μὴ θαύμαζε μὴδὲ ἡγού ἀνιγμὰ τὸ παρ' ἡμῶν σοὶ προειρημένον, ὅτι οἱ πειρασμοὶ πολλάκις τῶν δυσχερῶν καὶ ἀνελευθέρων παθῶν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν τῇ ψυχῇ χαρίζονται. Ὡστερ γὰρ ἐπὶ τῶν τριῶν παίδων, οὐ μόνον οὐχ ἤψατο αὐτῶν τὸ πυρ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῶν δεσμῶν λύσιν ὑπηρετήσατο, ὅρον τῆς ἐαυτοῦ ἐνεργείας ἐσχηκός τοῦ σιδήρου τὸν ἀφανισμόν, οὕτω καὶ οἱ πειρασμοὶ, ῥαθυμίαν περικόπτοντες καὶ εἰς νήψιν ἐπανάγοντες, λύουσι πολλοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν δεσμῶν τῆς ἀμαρτίας¹¹⁶⁸.

Χάρη στὶς θλίψεις ὁ πτωχὸς Λάζαρος ἔλαβε αὐτὸν τὸν Παράδεισο. Ὅτι καὶ πάσης εἰς ἄκρον ἤκοντα ταλαιπωρίας τὸν Λάζαρον ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως ὑπογράφει λόγος, ἀλλ' εὐπραγίας αὐτῷ ὑπόθεσις μεγίστη καὶ ἀληθείας γέγονεν ἡ συμφορὰ. Εἰ μὴ γὰρ εἰς τοσοῦτον δυσπραγίας ἀφίκτο, οὐκ ἂν πρὸς τοσοῦτον ευκλείας ἀνέβη. Τί γὰρ ευκλεέστερον (ἵνα παρὰ τὰς ἐκεῖσε ἀμοιβὰς) τοῦ ἐν Εὐαγγελίοις ὑμνεῖσθαι καὶ τὸν Θεὸν ἐπαινέτην καὶ τὸν

1163 Μαρτινιανῶ, Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υβ', P.G. 78, 1568.

1164 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρμζ', P.G. 78, 601-604.

1165 Μάρωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρ', P.G. 78, 808.

1166 Μάρωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρα', P.G. 78, 808.

1167 Ηρακλείδῃ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. οδ', P.G. 78, 516-517.

1168 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ξη', P.G. 78, 1368.

Αβραάμ κεκτήσθαι συνήγορον;''¹¹⁶⁹.

Οι δοκιμασίες λοιπόν σβήνουν τις αμαρτίες μας. ''Ίσθι, ω αγαθέ, ότι ει οιστά και φορητά και ευΐατα παΐσομεν και πάθοιμεν τι ενταύθα δεινόν, αποτριβόμεθα τα παΐσματα, ει δε απάνθρωπα και δεινά, κακείσε τιμωρηθησόμεθα, κουφότερον μεν, ει κανταύθα τι πάθοιμεν, βαρύτερον δε, ει απαθείς απέλθοιμεν''¹¹⁷⁰. Οι θλίψεις επίσης ταπεινώνουν και τον πόθο για την αμαρτία. ''Η πονηρία, όταν ακαθέκτως λυττήση και μηδέ σωφρονισμόν προσήται, υπό τιμωρίας μόνης κωλύεσθαι πέφυκεν''¹¹⁷¹.

Οι αδικίες λοιπόν υπό το χριστιανικό φως αποκτούν χαρούμενη όψη, διότι διπλή ωφέλεια προξενούν στον άνθρωπο. ''Ότι μεν το τας ύβρεις και τας αδικίας φέρειν, κανταύθα μεν φέρει δόξαν, κακείσε δε το κλέος οΐσει μέγιστον, μάλα ακριβώς οΐδα, ότι δε το ειδέναι χάριν τω αδικούντι και υβρίζοντι, ως εις μείζονα φιλοσοφίαν συνελαύνοντι, και μάλιστα όταν πολλάκις τούτο ποιών και εναβρύνοιτο (ίνα μη λέγω ότι τους ημετέρους στεφάνους βούλομαι εκ των αλλοτρίων υφαίνεσθαι συμφορών), μέγιστόν εστι''¹¹⁷².

Σε πρεσβύτερο ο άγιος Ισίδωρος χαρακτηρίζει ως κέρδος τη σκευωρία που τεχνηέντως έπλεξαν εναντίον του. ''Επειδή ήκει καιρός, αρετής μεν επίδειξιν απαιτών, δεικνύς δε όσον ανδρεία των πολλών διενήνοχας, δέξαι αντ' άλλου τινός ερμαΐου την δραματουργηθείσαν κατά σου επιβουλήν, και καλούντι τω καιρώ προς αρετήν, άκουσον, μηδέν αγεννές μηδέ άνανδρον επιδεικνύμενος, αλλά κρείττων του πειρασμού αναφανήναι πειρώμενος''¹¹⁷³.

Από τις αδικίες λοιπόν δε βλάπτεται ο αδικημένος, αλλά ωφελείται. Εκείνος που βλάπτεται είναι ο άδικος. Συμβουλευόντας επίσκοπο πώς να νουθετεί τον αδικούντα τους πτωχούς, καταλήγει ότι με αυτό τον τρόπο ''αποστήσεται της κατά του πένητος αδικίας, μάλλον δε της καθ' εαυτού. Ου γαρ τοσούτον ο πάσχων (τέως γαρ ούτως ειρήσθω), όσον ο δρων αδικείται''¹¹⁷⁴. Χρησιμοποιώντας την αποστολική παραίνεση ''Διά τί ουχί μάλλον αδικείσθε;'' τονίζει: ''Εμοί γαρ σωτηρίαν το αδικείσθαι''¹¹⁷⁵. Συνιστά ακόμα σε αδικημένο πρεσβύτερο να επιδείξει φιλοσοφία. ''Ουκ αν, ω σοφέ, ει το τυπτηθήναι και αδικηθήναι ήττα ήν, και ο Χριστός και ο Παύλος ταναντία έφησαν. Ο μεν Δεσπότης τω τύπτοντι εις την δεξιάν σιαγόνα, και την άλλην παρέχειν εθέσπισεν, ο δε Απόστολος, 'Δια τι ουχί μάλλον αδικείσθε;', παρήνεσε. Καινός γαρ ήν ούτος των παλαισμάτων ο νόμος, επειδή και καινότερος ο των επάθλων τρόπος. Ου γαρ κότινος και σίτησις εν πρυτανείω, ουδέ χαλκαί εικόνες χρυσώ αστράπτουσai, τα οικτρά ταύτα και ευτελή έπαθλά εισιν, αλλά και βασιλεία ουρανών και ζωή τέλος μη επισταμένη. Μη τοίνυν, ει υποχωρήσεις και φιλοσοφήσεις, νόμιζε ηττάσθαι, αλλά δίωκε την νίκην εν τη δοκούση ήττη κειμένην. Ει δε θαυμάζεις το ειρημένον, παραδείγματι, ο λέγω, ποιήσω σαφές. Λέγεται τις βασιλεύς μέλλων ναυμαχείν προς τους εναντίους, και ιδών πολλώ πλείονας τας των πολεμίων ναύς, και υποχωρήσας τοις

1169 Κασιανώ διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρκα', P.G. 78, 1196.

1170 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σκα', P.G. 78, 1464.

1171 Θεώνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σζζ', P.G. 1492.

1172 Θεοδοσίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τζη', P.G. 78, 1564.

1173 Ευδαίμονι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. νοα', P.G. 78, 1600.

1174 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. νοδ', P.G. 78, 1601.

1175 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. 4ε', P.G. 78, 1157.

πολεμίοις επερχομένοις, ειρηκέναι, ‘Ου φεύγω, αλλά και διώκω το συμφέρον οπίσω κείμενον’. Ει τοίνυν κανταύθα εν τη δοκούση ήττη και υποχωρήσει το συμφέρον και η νίκη κείται, μη ομόσε τοις τύπτουσιν ή αδικούσιν χωρώμεν, αλλά παραχωρώμεν αυτοίς. Ούτος γαρ και των ουρανίων άθλων ο νόμος’’¹¹⁷⁶.

Οι δια τον Χριστόν θλίψεις

Για τη δεύτερη κατηγορία των παραμυθητικών επιστολών προς κληρικούς, δηλαδή εκείνες που αφορούν τις εν Χριστώ θλίψεις, έχουμε να παρατηρήσουμε τα παρακάτω.

Ο ιερός Πατήρ θεωρεί ότι η άδικη δοκιμασία φέρνει αμοιβή, αλλά πιο μεγάλη αμοιβή έχει η άδικη υπέρ Χριστού δοκιμασία. ‘Μάλιστα μεν πάσαι αι ύβρεις ου δια τον Χριστόν γίνονται, αλλ’ εστιν ότε και δι’ ημάς αυτούς, ή αδικούντας ή άλλο τι δρώντας. Έστι δε ότε και δι’ αυτόν μεν γίνονται, αληθείς δε εισί και ου πεπλασμένα. Δύο τοίνυν ζητεί ο ακρότατος της ευδοκιμήσεως όρος, και το ψευδείς είναι τας ύβρεις, και το δι’ αυτόν γίνεσθαι. Ει δε θάτερον απολειφθεί, θάτερον ουκ αναιρεθήσεται μεν, ουδ’ αργήσει (άτοπον γαρ τούτο), εις δε την ακροτάτην μακαριότητα ου καταλήξει. Ει μεν γαρ δια τον Χριστόν λαιδορούμεθα, αληθείς δε εισιν αι ύβρεις, υποτέμενεται ο μισθός, ει δε μη δια Χριστόν μεν, ψευδείς δ’ εισί, πάλιν ο μισθός ου κορυφαιότατος. Έχει μεν γαρ εκάτερον μισθόν, αλλ’ ου τοσούτον, όσον ει συναφθείη αμφοτερον. Το δε, ‘Ενεκεν εμού’, λέγων, ου ταπεινά περί εαυτού παρίστησι νοείν, ουδέ όλως μέτρια και κτίσεως αξίαν έχοντα (υπέροπτον γαρ τοις τοιούτοις άπασι το μη Θεόν προτίθεσθαι σκοπόν), αλλά δι’ αυτούς, ως και δι’ αγώνων μεγίστων και εσχάτων κινδύνων αξιοσπουδάστους’’¹¹⁷⁷.

Επιπλήττοντας αμελή και μαλθακό διάκονο, του γράφει ότι τα κατορθώματα προέρχονται από τους μεγάλους κόπους και οι θείοι στέφανοι από τους υπέρ του Χριστού διωγμούς. ‘‘Του γαρ κινδυνεύσαντος και τρόπαια στήσαντός εστι και το ανακηρύττεσθαι. Ει δε και τελευτήσειεν εν τη μάχη, τη μνήμη ατελεύτητος μένει και τα έπαθλα μείζονα έξει ή κατά άνθρωπον. Ο δε γενναίος του Χριστού στρατηγός και τα υπέρ αυτού παθήματα στεφάνους είναι εικότως νομίζει, λέγων, ‘Υμίν εχαρίσατο ο Θεός, ου μόνον το εις αυτόν πιστεύειν, αλλά και το υπέρ αυτού πάσχειν’. Ίνα γαρ παρώ, φησί, τα μέλλοντα αγαθά, αυτά τα πάθη, δι’ ων τω Δεσπότη κοινωνούμεν, μέγιστά εστι βραβεία και στέφανοι κάλλιστοι’’¹¹⁷⁸.

Ενισχύοντας επίσκοπο που δυσανασχετούσε με τη συμπεριφορά του επισκόπου Ευσεβίου, του θυμίζει τα Θεία Πάθη αλλά και το ‘φάρμακο’ που λέγεται μνήμη της ανεξικακίας του Χριστού προς τον προδότη μαθητή Του. ‘‘Τί τοίνυν αγανακτείς, ότι Ευσέβιος, ο δοκών επίσκοπος, ως γέγραφας, μεθύει κατά πάσης της Εκκλησίας, και την παροινίαν ου μόνον κατά πάντων, αλλά κατά σου, του πολλάκις αυτόν ευεργετήσαντος, προφέρει; Αλλά μακροθύμει, ω φιλότης. Αφείς γαρ από λογισμών και συλλογισμών τούτ’ αποδείξαι, από των

1176 Ήρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ροε’, P.G. 78, 1265-1268.

1177 Δανιήλ πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. 4γ’, P.G. 78, 1153-1156.

1178 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ρδ’, P.G. 78, 1172.

δεσποτικών παθών την απόδειξιν ποιησαίμην. Μάλιστα μεν γαρ και τα παρά των αλιτηρίων Ιουδαίων εις αυτόν γενόμενα αφόρητα ήν και πάσης συγγνώμης μείζονα. Πλην δεδοσθω φορητά είναι. Τί αν φαίης και περί του αλάστορος Ιούδα, του εις τον θεϊον εκείνον καταριθμηθέντος χορόν και εις τον περί τον βασιλέα σύλλογον, και κατά δαιμόνων και νοσημάτων και θανάτου εξουσίαν ειληφότος, και λαμπρού ούτω και περιφανούς εξ αδόξου και αφανούς γεγενημένου; Ουχί προύδωκε τον τοσούτω αυτό αίτιον γεγενημένον αγαθών; Το γαρ ατίθασον εκείνον θηρίον (ούτω γαρ καλείν θέμις τους μηδέ ευεργεσίαις αμείνους γινομένους) της του Σωτήρος υπερεμπλησθέν ανεξικακίας, κατ' αυτού τον κόρον ήνεγκε. Ταύτας τοιγαρούν ταις επωδαίς πραϋνειν πειρώ και τιθασεύειν το πυρ της οργής. Είκει γαρ τοις ταύτα κατεπάδουσιν''¹¹⁷⁹.

Με την ανεξικακία και την αταραξία συνιστά σε πρεσβύτερο να 'εκδικηθεί' τον διώκτη του πρεσβύτερο Ζώσιμο. 'Ει και η απροσδόκητος ευπραγία υβριστήν απετέλεσε Ζώσιμον, ως γέγραφας, τον πρεσβύτερον (ειώθασι γαρ άνθρωποι, οίς αδόκητος μάλιστα ευημερία επιπίπτει, εις ύβριν χωρείν), αλλά συ φιλοσόφει. Ούτω γαρ κακείνον αμύνασθαι δυνήση. Ουδέν γαρ ούτω κολάζει τους υβριστάς, ως η των υβριζομένων ανεξικακία, και αρίστην ψήφον παρά πάσιν αποίση, και τα λεγόμενα ψευδή επιδείξεις. Το γαρ αγανακτείν και δυσχεραίνειν, του αληθείς είναι τας ύβρεις, το δε καταγελάν αυτών, του μηδέν συνειδέναι πονηρόν απόδειξις εστιν εναργεστάτη''¹¹⁸⁰.

Ένας λαϊκός απέφυγε την ιερωσύνη από ταπείνωση. Λίγο καιρό όμως μετά δέχτηκε άδικη φραστική επίθεση από ανάξιο κληρικό. Ο όσιος Ισιδώρος τού έστειλε την παρακάτω παραμυθητική επιστολή. 'Επυθόμην ως συ μεν σοφώς ποιών, εκών δέδωκας του λαθείν εξουσίαν, ο δε βέλτιστος Χαιρήμων, υπό Αμμωνίου καθαιρεθείς, παρά δε Ευσεβίου ουκ οίδ' όπως χειροτονηθείς, δόξας μη πεφωράσθαι ουκ ηρυθρίασεν, αλλά και φλυαρίαις την σην ημείψατο φιλοσοφίαν. Μη τοίνυν δυσχεράνης, ει άνθρωπος μήτ' αρετής φροντίζων, μήτε φόβον θεϊον εν στέρνοις έχων, κατά της σης επιεικειάς ώπλισε την γλώτταν, αλλά προσδόκα και υπέρ τούτου στέφανον''¹¹⁸¹.

Σε επίσκοπο που αγανακτούσε με τον Ευσέβιο, 'τον άσπονδον έχοντα και ακήρυκτον προς τους αρετή συζώντας πόλεμον'', συνιστούσε να μην χάνει την υπομονή του, 'αλλά την θεϊαν ανάμενε ψήφον''¹¹⁸². Φιλοσοφώντας για την κακία του φθόνου γράφει ότι φέρνει δόξα στον φθονούμενο. 'Το μεν ουν μη φθονείσθαι άλυπον μεν ίσως, ου μην ευκλεές. Φθόνου γαρ αν αξίως πράττειν, μήτ' εμοί ποτέ, μήτε φίλοις εμοίς συμβαίη. Χρή δε φθονούμενον, σώφρονα λογισμό τας του φθόνου κακοηθείας φέρειν''¹¹⁸³.

Δεν αποτελεί άξιον απορίας αλλά είναι αναπόφευκτο ο κακός να πολεμάει τον καλό. 'Όυ χρή θαυμάζειν ει οι πονηροί τοις αγαθοίς εκπεπολεμώνται. Τουναντίον γαρ ην θαυμαστόν, ει μη ούτως είχαν. Ει γαρ και λίαν άτοπον δοκεί, και ούτε λόγω ρητόν ούτε έργω φορητόν εστι τούτο, αλλ' όμως κατά λόγον γίνεται. Εναντιούται γαρ το σκότος φωτί και λησταί τους λύχνους σβεννύντες επί το ληστεύειν τρέπονται. Έλεγχον γαρ ηγούμενοι του σφων βίου

1179 Σεραπίωνι επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. μδ', P.G. 78, 761.

1180 Ευσταθίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. σ'στ', P.G. 78, 724.

1181 Παύλω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξδ', P.G. 78, 773.

1182 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σκα', P.G. 78, 661.

1183 Ισιδώρω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. σκδ', P.G. 78, 664.

τον εκείνων τρόπον, εκποδών αυτόν ποιήσαι πραγματεύονται¹¹⁸⁴. Η εχθρότητα αποτελεί λοιπόν αναπόδραστη κακία κατά του ευσεβούς, αλλά ωφελεί τον αδικούμενο. Ἐχθρούς μὲν μὴ ἔχειν τοὺς φιλαρέτους, οἶμαι, αδύνατον, δυνατόν δὲ τὴν ἐχθρὰν καλῶς μεταχειρίσασθαι. Εἰ μὲν γὰρ οὐ πταίουσι φιλοσοφούντες, εαυτοὺς μὲν ωφελούσιν, ἐκείνους δὲ ἀμύνονται, εἰ δὲ πταίουσιν, ωφελούνται παρὰ τῶν ἐχθρῶν. Πολλάκις γὰρ προσπεσούσα λοιδορία, νόσον ψυχῆς ἢ ἀγνοουμένην ἢ ἀμελουμένην ἐθεράπευσε. Δεῖ γὰρ τοῖς εὐδοκίμοις, ἢ γνησίων φίλων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. Οἱ μὲν γὰρ νοουθετοῦντες, οἱ δὲ λοιδοροῦντες, ἀποτρέπουσι τῶν πταισμάτων. Επειδὴ δὲ νυν ἡ φιλία ισχνόφωνος, μάλλον δ' ἄφωνός ἐστι τοῦ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ μὲν στωμύλον αὐτῆς καὶ θωπευτικὸν ἄλλον ἐστὶ καὶ γεωνόφωνον, τὸ δὲ νοουθετοῦν καὶ ἐπιπλήττον ἄφωνον, καὶ ἀκουστέον παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν, καὶ διορθωτέον¹¹⁸⁵. Τὸ νὰ γίνῃ κανεὶς ἀντικείμενο αὐτῆς τῆς ἐχθρας, ἐξαιτίας τῆς προσπάθειάς του νὰ συνετίσῃ τὸν ἄλλο, ἀποτελεῖ μίμνηση τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀγίων. Ὅτι πολλὰκις ἐμαυτῷ παραινέσας τοιαῦτα τινά. Ὡς Ἰσίδωρε, ἐπειδὴ τὰ μεγάλα πράγματα μεγάλους κινδύνους φιλεῖ κατορθοῦσθαι, χρῆσαι τῇ πρεπούσῃ παρρησίᾳ. Τάχα πῶς ἐρυθριάσουσιν, οἱ μὴδὲ ἐρυθρίαν ἐν τοῖς πταίσμασιν εἰδότες, ἴσως μὲν γὰρ κατορθώσῃς. Εἰ δὲ τι καὶ πείσαιο ἄχαρι, μετὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἀγίων πείσῃ, μεθ' ὧν σοι εὐκταῖον ἐστὶν ἐνὶ τῶν πολλῶν ὄντι, εἰ καὶ μὴ ἐν τοῖς κατορθώμασιν, ἀλλ' οὖν γε ἐν τοῖς παθήμασιν ἀριθμείσθαι¹¹⁸⁶.

Παρηγορώντας ὁ ἅγιος ἕναν ἐπίσκοπο ποὺ ἀντὶ νὰ ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὸν 'ασθενή' τοῦ πρεσβύτερου Ζώσιμο, γινόταν ἀντικείμενο μίσους, τοῦ γράφει: Ὅτι καὶ, ὡς ἄριστος ἱατρός, ὧν ἀλλοτρίοις κακοῖς ἰδίας καρπούμενος λύπας, ἀπέκαμες, τὸ δυσίατον Ζωσίμου νόσημα μὴ μόνον κατανοῶν, ἀλλὰ καὶ κατακαίων πυρὶ τε καὶ σιδήρῳ τῷ δια λόγων χρώμενος, καὶ πολλὰ μὲν πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἀποτομώτατα φράσας, πολλὰ δὲ προσηνὴ καὶ σωτήρια συμβουλευσας, οὐδὲν τοῦ χλευασθῆναι καὶ μισηθῆναι παρ' αὐτοῦ πλέον ἀπηνέγκω, μὴ ὀλιγορήσης, ἀλλ' ἴσθι παρὰ τοῦ Θεοῦ μεγίστας ἔξων τὰς ἀμοιβάς¹¹⁸⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας τῶν ἐπιστολῶν εἶχε προκαλέσει τὴν ὀργήν μετὰ τὸν ἐλεγκτικὸν τοῦ λόγου. Ὅτι Πολλὰ γὰρ τούτου ἐνεκα, ὡς οἴσθα, πέπονθα καὶ εἶπον τῷ κατασκευάσαντι, Ἐστεφάνωσας οὐχ ἐκῶν, καμοὶ γὰρ ἔχαρίσατο ὁ Θεός' οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτόν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν¹¹⁸⁸.

ακβ'. Ελπίδα

Ὁ κληρικός εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ζεῖ μετὰ τὴν ἀρετὴν τῆς ἐλπίδας. Τὸν ὕμνον τῆς ἐλπίδος, ὅτι τὰ πάντα συνεχούσης¹¹⁸⁹, θὰ λέγαμε ὅτι ἀποτελεῖ ἡ παρακάτω ἐπιστολή. Μετὰ αὐτὴν ὁ ὁσίος Ἰσίδωρος προτρέπει ἕναν πονεμένο διάκονο νὰ

1184 Διδύμω καὶ Ἡρόνι πρεσβυτέροις, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υλγ', P.G. 78, 1580.

1185 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σπ', P.G. 78, 956-957.

1186 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τζζ', P.G. 78, 1036.

1187 Λαμπετίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρξε', P.G. 78, 1424.

1188 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ ἀναχωρητῇ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρλα', P.G. 78, 1401.

1189 Ζήνωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. σιζ', P.G. 78, 320.

αγαπήσει τη σημαντική αυτή αρετή. Ἡ εἰς το Θεῖον ἐλπίς πύργος ἐστὶν ἀρραγής, οὐ τὴν λύσιν μόνον ἐπαγγελλόμενος τῶν δεινῶν, ἀλλ' οὐδὲ παρόντων αὐτῶν ταραττεσθαι συγχωρῶν. Ὁ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀπηλλαγμένος καὶ τὴν ἄνωθεν ἐλπίδι εαυτὸν ἐξαρτήσας, οὐ μόνον ταχίστην ἐπάγεται τῶν δεινῶν τὴν ἀπαλλαγὴν, ἀλλ' οὐδὲ παρόντων αὐτῶν θορυβοῦται καὶ ταραττεται, τὴν προσδοκίαν τῆς ἱεράς ἀγκύρας ὀρθούμενος. Χρῶ τοῖνυν αὐτή, καὶ πάντων ἔση κρείττων τῶν λυπηρῶν¹¹⁹⁰.

Δυο εἶδη τῆς ἐλπίδας βλέπει ὁ ἅγιος Πηλουσιώτης. Ἡ μία εἶναι ὅταν ἔχουμε τὴν ἐλπίδα μας στο Θεό καὶ ἡ ἄλλη ὅταν ἡ ἐλπίδα εἶναι στραμένη πρὸς ἄνθρωπο. Στον διάκονο Εὐτόνιο, πρὸς δοκιμαζόμενον ἀπὸ θλίψεις, ὁ ἱερός Πατήρ συγκρίνει τὶς δυο ἐλπίδες: Ὁ μὲν εἰς το Θεῖον πεποιθώς, ἐπὶ μεγίστης καὶ λαμπρᾶς καὶ ἀδιαπτώτου, ὁ δὲ ἐπ' ἄνθρωπον, ἐπὶ λεπτῆς καὶ ἀσθενούς καὶ σφαλερᾶς καὶ ὡς τὰ πολλὰ διαπιπτούσης ἐλπίδος σχεῖται. Διὸ χρὴ τοὺς ἐχέφρονας, τῆς μὲν προτέρας ὡς ἱεράς ἀγκύρας ἀντέχεσθαι, τῆς δὲ δευτέρας ἀπέχεσθαι¹¹⁹¹. Παρομοίως καὶ ἀλλοῦ τονίζει τὴν ἀνωτερότητα τῆς πρὸς το Θεόν ἐλπίδος ἀπὸ τῆς πρὸς ἄνθρωπον. Γράφει λοιπὸν με κάπως ἐπιπληττικὸ ὕφος σὲ διάκονο, ὁ ὁποῖος στήριζε τὴν ἐλπίδα τοῦ σὲ ἀνθρώπους: Ὅτι, ὦ βέλτιστε, τὴν θεῖαν συμμαχίαν δευτέραν τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρίας ἡγῇ, ἢ τοῦ χάριν τῶν θνητῶν φιλίαν προτέραν ἄγεις τῆς θείας; Καίτοι χρὴν δῆπου τὸν λογισμὸν τοῦ δέον σκοποῦντα, μὴ τὴν ἀσθενείαν τῶν ἀνθρώπων δυνάμει τῆς νίκης ἐπιτρέπειν ψήφον, ἀλλὰ τῆς ἀητηότητος ἔχεσθαι δεξιᾶς, ἢς ὁ ἀντεχόμενος κρείττων δῆπου τῶν πειρασμῶν ἀποφανθήσεται¹¹⁹².

Σὲ ἄλλο διάκονο γράφει γιὰ τὴν ἐπὶ γῆς καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ὠφέλεια τῆς ἐλπίδας: Ἡ εἰς τὴν ἀμαχον τοῦ τα πάντα οἰακίζοντος δεξιᾶν ἐλπίς οὐ μόνον τὴν τῶν μελλόντων ὠδίνει ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρόντας ἐπικουφίζει πόνους. Ρᾶον γὰρ τὶς φέρει τοὺς ἄθλους τῆς τῶν στεφάνων ἐλπίδι πτερούμενος. Εἰ τοῖνυν κανταύθα ἡμῖν συναγωνίζεται καὶ συμμαχεῖ, κακείσε στεφάνοις ἡμᾶς κοσμεῖ καὶ φαιδρύνει καὶ ἀποβλέπτους παρ' ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις καθίστησι, ταύτην περιπτύξωμεθα, καὶ σύνοικον ἔχωμεν καὶ ὁμοτράπεζον¹¹⁹³.

Τὴν ἀναπόληση τῶν μελλοντικῶν βραβείων ἀναφέρει ὁ ἱερός Πατήρ ὡς ἰσχυρὸ ὄπλο κατὰ τῶν θλίψεων: Ἡ υπερκόσμιος λήξις, ἡ τῶν ἀγαθῶν πάντων κατάρρυτος καὶ τοῖς λυπηροῖς ἀπασιν ἄβατος, ἡ ἀθυμίας ἀγονος καὶ θημηδίας ἀπάσης μήτηρ, ἡ γλώτταν καὶ ἀκοήν καὶ νοῦν υπερβαίνουσα, τοῖς νομίμως τὸν παρόντα βίον διαθλήσασιν δηλονότι εὐτρεπισθεῖσα, οὐδ' αἰσθησὶν συγχωρεῖ τῶν τῆδε λυπηρῶν ἔχειν. Ὅθεν ὁ κορυφαῖος αὐτῶν ἐβόα, Ὅτι ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Εἰ γὰρ νικά ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τοὺς πόνους τῆς τῶν ἀμοιβῶν ἀντιδόσει ὁ ἀγωνοθέτης, καὶ τοσαύτην ἐνίησιν ευφροσύνην, ὅσην τοὺς τὸν οὐράνιον κλῆρον νεμομένους ἔχειν εἰκός, οὐ θαυμαστόν, εἰ ἐν οὐδενί αὐτοὶ τίθενται τὰ ἐν κόσμῳ ἀνιαρά¹¹⁹⁴.

Ἡ ἐλπίδα ὁμῶς πρέπει νὰ ἔχει ἓνα γερό θεμέλιο, γιὰ νὰ εἶναι ἀκλόνητη. Θα πρέπει νὰ στηρίζεται στὴν ἀρετή. Ὅτι σφαλερὰ μὲν ἐλπίς ἐξ ἀλλοτρίας

1190 Παμπρεπίω διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ιζ', P.G. 78, 469.

1191 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ν', P.G. 78, 1357.

1192 Διογένηϊ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σνθ', P.G. 78, 1488.

1193 Επιφανίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. νη', P.G. 78, 1361.

1194 Ἀσκληπιῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σζ', P.G. 78, 889.

κακοπραγίας, ουκ εξ οικείας αρετής ηρτημένη. Η γαρ τοιαύτη ραδίως οιχήσεται. Ει δε τις οίκοθεν έχοι τα της ασφαλείας ενέχυρα, ανάλωτος έσται και των επιβουλευόντων κρείττων¹¹⁹⁵.

ακγ'. Ζήλος

Ο ιερεύς πρέπει να διακατέχεται και από το ζήλο για τα πνευματικά. Στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου υπήρχαν κληρικοί που καμάρωναν διότι ήταν διάδοχοι του αποστόλου Παύλου. Θαύμαζαν τον Παύλο, αλλά δεν εξέταζαν εκείνα με τα οποία έγινε θαυμαστός. Ήταν μόνο 'θρόνων διάδοχοι', αλλά όχι 'και τρόπων μέτοχοι'. 'Θαυμάζω πώς τον Παύλον θαυμάζοντές τινες των νυν τον διδασκαλικόν θρόνον επανηρημένων, δι' ών θαυμαστός εγένετο εκείνος ουκ εξετάζουσιν'. Εν συνεχεία ο ιερός Πατήρ αναφέρει την ασκητική ζωή του αποστόλου, τις φροντίδες, το ζήλο, τη μέχρι θυσίας αγάπη, την αυτάρκεια και την αφιλαργυρία του. Ένα λοιπόν από τα γνωρίσματα του Παύλου ήταν και 'ο πεπυρωμένος ζήλος...Ούτοι δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου είναι διάδοχοι'¹¹⁹⁶.

ακδ'. Ακενοδοξία

Σπουδαία είναι και η αρετή της ακενοδοξίας για τον ποιμένα. Έτσι ο ιερός Ισίδωρος θα προτρέψει έναν επίσκοπο, αναφερόμενος στο λόγο του Χριστού 'Μη γνώτω η αριστερά σου τι ποιεί η δεξιά σου' 'Επειδή γαρ τω ευ ποιείν κενοδοξία παρέπεται και επίδειξις, μηδέν, φησί, καλόν γινέσθω παρά σου εμπαθώς, μηδέ πέρπερος λογισμός ακολουθείτω τω κατορθώματι, αλλ', ει ευ ποιείς, ανεπίδεικτος έσο και άκομπος, τους ενταύθα κρότους μη θηρών, αλλά τους μέλλοντας στεφάνους προσδοκών'¹¹⁹⁷.

Συγκρίνοντας τον ακενόδοξο με τον κενόδοξο γράφει: 'Ουδέν του δόξης ερώντος ταπεινότερον, ουδέ του καταφρονούντος υψηλότερον. Ο μεν γαρ οίκοθεν μηδέν έχων μέγα, εφ' ω εγκαλλωπισθείη, δια της έξωθεν φαντασίας λαμπρότερος οίεται δείν είναι, ο δε ώσπερ εξ οικείας πηγής σεμνυνόμενος, ουδέν της έξωθεν δέεται προσθήκης. Διό και του μεν ουδέν αθλιώτερον, του δε ουδέν ευκλεέστερον γένοιτ' αν'¹¹⁹⁸.

Την κακία της κενοδοξίας ο ιερός Πατήρ τη συνδέει με την υπερηφάνεια, η οποία 'της σβεννυμένης δόξης ερά'¹¹⁹⁹.

Στον επίσκοπο άγιο Κύριλλο, ο οποίος εκείνο τον καιρό φαίνεται να είχε παρασυρθεί από κακόδοξη διδασκαλία, ο Ισίδωρος στέλνει επιστολή διαμαρτυρίας και επιπλήξεως. Τον κατηγορεί ως κενόδοξο. 'Κενής μεν δόξης ηττώμενος, των μεγάλων δε αγίων αθλητών τους αγώνας ου μιμησάμενος, οι

1195 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ξθ', P.G. 78, 1368.

1196 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512.

1197 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. πδ', P.G. 78, 241.

1198 Αλφιώ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φκβ', P.G. 78, 1624.

1199 Θεώνι επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρπστ', P.G. 78, 876.

τον άπαντα βίον επ' αλλοτρίας κακουχείσθαι υπέμειναν, ή κακόδοξον φρόνημα κán μέχρι ώτων εισδέξασθαι''¹²⁰⁰.

Ερμηνεύοντας σε επίσκοπο το ρητό 'Λαμψάτω το φως υμών έμπροσθεν των ανθρώπων' τού επισημαίνει: 'Ουχ ίνα προς φιλοτιμίαν ζώμεν (άπαγε! Ταύτην γαρ πανταχού εκριζοί, κελεύων μήτε την ευχήν, μήτε την ελεημοσύνην δημοσιεύειν, αλλά και θατέραν χείρα λανθάνειν το γεννησόμενον), ίνα δε μηδενί παρέχωμεν δικαίαν σκανδάλου λαβήν. Ούτω γαρ και ακόντων ημών το των πράξεων φως περιαστράψει τους θεωμένους, και εις την θείαν δοξολογίαν τρέψει. Ότι γαρ τούτο μηνύει, ουκ ερρήθη, Όπως αν υμείς δοξασθήτε, αλλ' 'Ινα ιδωσιν υμών τα καλά έργα, και δοξάσωσι τον Πατέρα υμών τον εν τοις ουρανοίς''¹²⁰¹.

Ο όσιος Ισίδωρος συνδέοντας τα δυο ρητά, 'λαμψάτω το φως υμών έμπροσθεν των ανθρώπων' και 'προσέχετε την ελεημοσύνην', τονίζει ότι δε βρίσκονται σε αντίφαση μεταξύ τους. Επισημαίνει δε ότι η αρετή που γίνεται με επίδειξη δεν είναι αρετή. 'Τοις μεν επί των χρηστών διατρίβουσιν έργων, το φανερούς είναι τούτο ποιούντας, εις κέρδος τελεί. Διό και ο Σωτήρ έφη, 'Λαμψάτω το φως υμών έμπροσθεν των ανθρώπων, όπως ιδωσιν υμών τα καλά έργα, και δοξάσωσι τον Πατέρα υμών τον εν τοις ουρανοίς'. Επειδή δε τινες ου προς την Δεσποτικήν αφορώσι φωνήν, αλλά προς την εαυτών δόξαν, παρήνεσε, 'Προσέχετε την ελεημοσύνην υμών, μη ποιείν έμπροσθεν των ανθρώπων. Ει δε μήγε, μισθόν ουκ έχετε', δια μεν των προτέρων το επιεικές και φιλάγαθον εμφανίων, όπερ ουδέ βουλομένων των πραττόντων κρύπτεσθαι δύναται, δια δε των δευτέρων την φιλοδοξίαν αναστέλλων. Και δι' εκείνων μεν την κακίαν, δια δε τούτων την επίδειξιν κωλύων. Ου γαρ εναντίον εστί τούτ' εκείνω, αλλά τας παρεπεπηγυίας και αφέδρους κακίας ταις αρεταίς κωλύει. Αρετή γαρ πάσα άνευ επιδείξεως γινομένη, αρετή αν κυρίως καλοίτο και είη. Ει δε και προς φιλοδοξίαν ελκυσθείη, και το είναι ειλικρινής αρετή απόλλυσι. Σιωπώ γαρ, ότι οι μετ' επιδείξεων ελεούντες, ου καλοκαγαθία τούτο δρώσιν, αλλά τας αλλοτρίας εκπομπεύοντες συμφοράς. Ελεήμονες γαρ καλείσθαι γλιχόμενοι, τας αλλοτρίας ου παραιτούνται εκτραγωδεΐν δυσημερίας. Το γαρ, 'Λαμψάτω το φως υμών', είρηται ουχ ίν' ημείς εναβρυνώμεθα, αλλ' ως του αγαθού έργου σιγηθήναι μη ανεχομένου, κán οι ποιούντες κρύπτωσιν. Όνπερ γαρ τρόπον λαμπάς εν ασελήνω νυκτί φανείσα αυτομάτως τας όψεις επάγεται, ούτω και η αρετή και ακόντων των κεκτημένων πάντας φωτίζειν πέφυκεν''¹²⁰².

Ο άγιος Ισίδωρος αναγκάστηκε να διορθώσει δια της επιστολής του και έναν άλλο επίσκοπο που έπασχε από το πάθος της κενοδοξίας. 'Ει δε την αρετήν ασκείς, μη τω επιδείκνυσθαι αμαυρούν το ταύτης κάλλος ανέχου. Μέγα γαρ αρετή, αλλ' όταν εαυτή μη μαρτυρή, μείζων και ωραιότερα τοις ανθρώποις δείκνυται. Ει δε νομίζεις λήσεσθαι, ει μη επιδείξαιο, τουναντίον νόμιζε, ότι τότε λάμψεις, όταν μη επιδείξαιο. Φιλόνηικον γαρ πως το των ανθρώπων γένος εστί, και προς μεν τους μεγαλαυχούντας αντιστρατεύεται, τοις δε ταπεινούν εαυτούς σπουδάζουσι μεθ' ηδονής ηττάται · κακείνοις μεν αναστέλλον αυτών το φιλότιμον και τα μη προσόντα προστρίβεται κακά, τούτοις δε και τα μη

1200 Κυρίλλω αρχιεπισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τκδ', P.G. 78, 369.

1201 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρμβ', P.G. 78, 837-840.

1202 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρνθ', P.G. 78, 1244-1245.

προσόντα επιφημίζει καλά¹²⁰³.

Ομοίως και σε ματαιόδοξο διάκονο προτρέπει: Ἐν δόξης εράς, καταφρόνει δόξης, και τότε αυτής απολαύσεις. Φιλόνηκον γαρ πως το των ανθρώπων γένος εστί, και προς μεν το υπεραυχύν διακινδυνεύειν φιλεί, προς δε το ταπεινόν μεθ' ηδονής σπένδεσθαι πέφυκε. Νικάν μεν γαρ σπουδάζει τον νίκης εφιέμενον, ηττάσθαι δε φιλεί μεθ' ηδονής τω νίκης μη εφιεμένω¹²⁰⁴.

Σε άλλον πρεσβύτερο που είχε την ίδια 'ασθένεια' τού στέλνει ως φάρμακο την επιστολή: Ἐν μεν το μη δοκεῖν φιλοσοφεῖν, ως φης, φιλοσοφίαν αρίστην εἶναι νενόμικας, ευ αν έχοι, ει δε, αρχήν ραθυμίας και μεταβολήν πολιτείας φαντασθείς, τούτο κατεκομψεύσω, κακίστη γνώμη εχρήσω. Χρή μεν γαρ ορθώς και μη προς επίδειξιν βιούν¹²⁰⁵.

Η δόξα ωστόσο αποτελεί διακαή, έμφυτο και θεόσδοτο πόθο όλων των ανθρώπων. Γι' αυτό ο απόστολος Παύλος με τη λέξη ἡ δόξα θα ονομάσει τα μελλοντικά αγαθά της Βασιλείας του Θεού. Ἐπειδή ούτε σαφώς ούτε κατά μέρος παραστήσαι τω λόγω είχαν, από της μάλιστα δοκούσης εἶναι παρ' ημῖν επεράστου δόξης, αυτά προσηγόρευσε¹²⁰⁶.

Σκανδαλώδεις κληρικοί καμάρωναν ότι ήταν διάδοχοι του αποστόλου Παύλου. Αυτό όμως το έκαναν από τον έρωτα της κενής δόξης. Ἐθαυμάζω πώς τον Παύλον θαυμάζοντες τινες των νυν τον διδασκαλικόν θρόνον επανηρημένων, δι' ών θαυμαστός εγένετο εκείνος ουκ εξετάζουσιν¹²⁰⁷. Εν συνεχεία αναφέρει ο ιερός Πατήρ την ασκητική ζωή του αποστόλου, τις φροντίδες, το ζήλο, τη μέχρι θυσίας αγάπη, την αυτάρκεια και την αφιλαργυρία του. Καταλήγει: Ὅυτοι δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπεῖν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου εἶναι διάδοχοι. Αλλ' ου λανθάνουσι. Δια τούτο εκείνον θαυμάζοντες, ουχ ίνα μιμήσωνται, αλλ' ίνα, θείου ανδρός διάδοχοι νομισθέντες, τιμηθώσιν, ουκ αφ' ών αυτοί πράττουσιν, αλλ' αφ' ών εκείνος πράξας θαυμάζεται¹²⁰⁷.

Υπάρχει όμως μια σπάνια περίπτωση μέσα στις επιστολές του αγίου, κατά την οποία ζητά από τον παραλήπτη του να έχει κενοδοξία. Ἐν τοσαύτην ωμότητα και απανθρωπίαν τινές εληλυθέναι σε φασίν, ως και την εναντίαν των θείων χρησμών ανατέμνειν οδόν. Εκείνων γαρ παρακελευομένων, μη κενοδοξείν επί τω ποιείν ελεημοσύνην, σε ουδέ δια κενοδοξίαν επικλάσθαι προς τας δεήσεις ισχυρίζονται. Ειδώς τοίνυν ως άμεινον μεν το κρύπτειν, το δε μηδ' όλως παρέχειν απάνθρωπον, κάν τοιν αμφοίν μέσην βάδισον οδόν. Βέλτιον γαρ του μηδ' όλως ποιείν, το όπως δήποτε ποιείν. Το μεν γαρ εις εσχάτην τελευτά τιμωρίαν, το δε κάν τον παρά των θεωμένων έπαινον κερδαίνει¹²⁰⁸.

ακε'. Αγρυπνο πνεύμα

Την ετοιμότητα του πνεύματος διδάσκει ο ίδιος ο Χριστός. Με τη φράση

1203 Απολλωνίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. ρξθ', P.G. 78, 1425.

1204 Σεργήνω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. φδ', P.G. 78, 1617.

1205 Αθανασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φμα', P.G. 78, 1632.

1206 Ισχυρίωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. ξγ', P.G. 78, 1121.

1207 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σθθ', P.G. 78, 1512.

1208 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φι', P.G. 78, 1620.

ἔστωσαν οἱ λύχνοι καιόμενοι ὁ Κύριος θέλει ἔτους νόας ἐξήφθαι πρὸς ἐγρήγορσιν¹²⁰⁹.

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος προτρέπει ἕναν ἐπίσκοπο νὰ εἶναι ἀγρυπνὸς καὶ διορατικὸς. Ὅσω κρεῖττω καὶ ἀξιολογώτερα ἐχειροτονήθης οικονομεῖν πράγματα, τοσούτω μάλλον ἀκοίμητον καὶ διορατικώτατον εἶναι σε χρή, ἵνα μὴ, θείων διολισθήσας ἐγχειρημάτων, μείζονα ἀπενέγκῃ τὴν γραφὴν. Ἀνάγκη γὰρ τὴν κατηγορίαν τοσαύτην ἐσεσθαι διαμαρτόντι τῶν μεγίστων, ὅσῃν ἂν καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀμεμπτον διατηρήσαντι τὴν λειτουργίαν¹²¹⁰.

Επιβάλλεται ὁ ἱκανὸς καὶ ἄξιος κληρικὸς νὰ συνεχίσῃ με τὴν ἴδια ετοιμότητα καὶ διάθεση. Ἐλαμπράς ευφημίας παρὰ πάντων σοὶ δικαίως ἐγειρομένης, ἀγρυπνεῖν ἂν εἴης δίκαιος, ὅπως ταύτην τοῖς μετέπειτα πραττομένοις ἰδρύσειας¹²¹¹.

Ἀποστέλλοντας ἐγκωμιαστικὴ ἐπιστολὴν σὲ ἀδιάβλητο ἐκκλησιαστικὸ ταγόν, τοῦ συνιστᾷ ἐνθέρμως ἄμυρτοις ὀφθαλμοῖς τὰ κατὰ σαυτὸν περισκόπει, μὴ ποτὲ τι παροφθέν, τὴ τοσαύτῃ λυμήνηται ἀρετῇ¹²¹².

Ὁ κληρικὸς πρέπει νὰ ἀγρυπνεῖ καὶ νὰ προσέχει πάντοτε, διότι ὁ διάβολος χρησιμοποιεῖ ἀκόμα καὶ ὑπουλά καὶ κρυφὰ τεχνάσματα. Ἐρετὴν ἀσκητέον καὶ ἡσυχαστέον καὶ τὴν κρίσιν προσδοκῆτέον καὶ τὰς διαβολικὰς μεθοδεῖας διακρουστέον. Δεινὸς γὰρ καὶ ποικίλος ὁ τῆς ἀνθρωπότητος ἐχθρὸς, τὰ μὲν κολακείαις, τὰ δὲ παραλογισμοῖς καταγοητεύσαι, καὶ μάλιστα ὅτε οὐκ οἶδε τὴν ἐξ ευθείας μάχην. Οὐ γὰρ ἂν εἶλω ταχέως, ἀλλὰ προσχήματι φιλίας πολλάκις κρύπτει τὸν τῆς πορνείας ἰόν. Ὡς γὰρ εἰς ἰσοθεῖαν ἀγαγὼν τὸν ἄνθρωπον τῶν ἀλόγων κατέστησεν ἐλεεινότερον, οὐ μόνον τὰ προσόντα πλεονεκτήματα ἀπαμφιάσας, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ προσόντα ἐλαττώματα προξενήσας, ἰδρώτας φημί καὶ πόνους, θάνατόν τε καὶ φθοράν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ θηρώμενοι αὐτοῦ τὰς μεθόδους, ἀπέδειξαν τὰς ἐλεπόλεις, χρή καὶ πάντα, οἷς φρονήσεως μέτεστι καὶ σωτηρίας ἐστὶ λόγος, τὰ μηχανήματα αὐτοῦ ἀνιχνεύειν καὶ φυλάττεσθαι ὡς ἐνδέχεται, ὅταν μάλιστα φιλίας προσχήματι δελεάζῃ, τότε γὰρ δυσάλωτός ἐστι καὶ δύσμαχος¹²¹³. Πρέπει ἀκόμα νὰ γνωρίζῃ ὁ ἱερεὺς ὅτι ὁ πονηρὸς προσπαθεῖ με δόλο νὰ μᾶς ρίξῃ στὴν ἁμαρτία, ἐκμεταλλευόμενος τὶς ἀδυναμίες μᾶς. Ὅχι ἀπλῶς ἐπιτίθεται ὁ δεινὸς πειρατὴς τοῖς ταύτην τὴν χεიმῶνος γέμουσαν πλέουσι θάλατταν, ἀλλὰ πρῶτον διακωδωνήσας καὶ τὰς ροπὰς καὶ τὰς ὁρμὰς τῆς ψυχῆς καταμαθὼν, οὕτως ἐπιχειρεῖ καὶ τὰς μηχανὰς πλέκει. Διὰ τί γὰρ εἰς πορνείαν οὐκ ὤθησε τὸν Ἰούδαν, ἀλλ' εἰς προδοσίαν; Ὅτι ἐκεῖνο μὲν τὸ μέρος εἴωρα ἡσφαλισμένον, τὸ δὲ περὶ φιλοχρηματίαν σφαλερόν καὶ σαθρόν. Ἐκ γὰρ τῆς κλοπῆς τοῦ γλωσσοκόμου ἤλπισε καὶ εἰς προδοσίαν αὐτὸν ραδίως ὁρμήσειν. Τὰς ὁρμὰς οὖν ἐκάστου καὶ τὰς συγκαταθέσεις πολυπραγμονῶν καὶ οὐδένα καιρὸν οὐδ' ὥραν παραλείπων, οὕτω τὰς ὕλας ἐξώθεν χορηγεῖ, καὶ εἰς ὃ ἐπιρρεπὼς ἔχοντα αἰσθάνεται, εἰς ἐκεῖνο τιτρώσκει. Χρὴ οὖν πανταχόθεν ἡσφαλισθαι τὸν εὐδόκιμον. Πολλάκις γὰρ πολιτείαν, ὥσπερ πόλιν ἀπορθητοῖς τείχεσι πεπυργωμένην, δια μέρους σαθοῦ

1209 Εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τμα', P.G. 78, 377.

1210 Ἡρακλείῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. λβ', P.G. 78, 477.

1211 Εὐσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρο', P.G. 78, 621.

1212 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τπζ', P.G. 78, 1029.

1213 Διδύμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κη', P.G. 78, 1341-1344.

παρεστήσατο, ματαΐαν την των λοιπών τειχών δείξας οχυρότητα¹²¹⁴.
 Με ειρωνεία και ρητορική χάρη ερωτά για τους επιθυμούντας να αναλάβουν
 εκκλησιαστικό αξίωμα Ἐλλά τοσαύτη πρόσεστιν αυτοῖς νήψις, ὡς ακοίμητον
 ἔχειν το της ψυχῆς ὄμμα;¹²¹⁵.

ακστ'. Διορατικότητα

Ο ἅγιος Ισίδωρος προτρέπει ἕναν ἐπίσκοπο να εἶναι ἀγρυπνος και διορατικός. Ὅσω κρείττω και ἀξιολογώτερα χειροτονήθης οικονομεῖν πράγματα, τοσούτω μάλλον ακοίμητον και διορατικώτατον εἶναι σε χρῆ, ἵνα μη, θείων διολισθήσας ἐγχειρημάτων, μείζονα ἀπενέγκῃ την γραφήν. Ἀνάγκη γαρ την κατηγορίαν τοσαύτην ἐσεσθαι διαμαρτόντι των μεγίστων, ὅσῃν ἂν και την ἀμοιβὴν ἀμεμπτον διατηρήσαντι την λειτουργίαν¹²¹⁶.

Διορατικός ἦταν ο ἐπίσκοπος Πηλουσίου Ἀμμώνιος, ο προκάτοχος του Εὐσεβίου · ἐτσι μπόρεσε να καταλάβει τους ιδιοτελεῖς σκοπούς του Μαρτινιανού και δεν τον χειροτόνησε διάκονο. Ὡς δε ο αοίδιμος και θείας σοφίας ἐμπλεὺς Ἀμμώνιος, ο ταύτης ἐπίσκοπος, τοῖς διορατικωτάτοις της διανοίας οφθαλμοῖς την υπόκρισιν κατειληφώς, οὐδέ ἐλπίδα αὐτῷ του πράγματος κατελίμπανεν, ἐννοῶν ὡς εικὴ δαπανὰ τους χρόνους, συνετοῦ κομιδὴ ὄντος του ἡγουμένου, παρ' ἄλλοις ταῦτα πλέκειν διέγνω τα δίκτυα¹²¹⁷.

ακζ'. Αυτοεξέταση

Η αυτοκριτική και ἐσωστρέφεια εἶναι μεγάλη χριστιανικὴ ἀρετὴ, ἡ ὁποία πρέπει να στολίζει και τον ποιμένα. Ὅλιαν θαυμάζω, ὅπως νόσημα τυραννικόν και ἀνήμερον, ἡδονῆς δε ἄμοιρον, κόλασιν δε ὠδίνον, κεκράτηκε μεν πάσης ἡλικίας, χειρώσατο δε πάσαν ἀξίαν, ἐλυμήνατο δε πάσαν ευκοσμίαν. Ἐκαστος γαρ τα εαυτοῦ πταίσματα παρεῖς, μέγιστα ὄντα, τα των πέλας, ἐλάττονα ὄντα, πολλάκις δε και συγγνώμης ἄξια, πολυπραγμονεῖ, και λυπεῖται μεν περὶ των οικείων λογιζόμενος, ἀγάλλεται δε περὶ των ἀλλοτρίων διαλεγόμενος, και εἰς το τα των ἄλλων πολυπραγμονεῖν και καταδικάζειν δαπανὰ τον οικεῖον χρόνον. Και εαυτῷ μεν και τας οὐκ ούσας ἀπολογίας πορίζεται, των δε πλησίον πικρὸς και ἀπαραίτητος κάθηται δικαστής, καν δοκεῖν ἀπολογίαις ευλόγοις πλουτεῖν. Χρῆ τοίνυν τους βουλομένους θεραπείαν τῷ τοιούτῳ ἐπινοῆσαι νοσήματι, στρέφειν το της ψυχῆς ὄμμα ἀπὸ των ἀλλοτρίων ἐπὶ τα οικεία πλημμελήματα, και την γλώτταν ἐθίζειν μη κατὰ των πέλας, ἀλλὰ καθ' εαυτῶν καταφορικῶς λέγειν. Τοῦτο μεν γαρ δικαιοσύνην ὠδίνει (λέγε γαρ συ τας ἀμαρτίας σου πρῶτον, ἵνα δικαιωθῇς), ἐκεῖνο δε μείζονα κατάκρισιν τίκει. Δεινόν γαρ και ἀπάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα, τους μεγάλα πταίοντας, τοῖς οὐδέν ἢ μικρά πλημμελοῦσιν ἐπιτιμάν¹²¹⁸.

1214 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. πτε', P.G. 78, 1028.

1215 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1216 Ἡρακλείῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. λβ', P.G. 78, 477.

1217 Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568.

1218 Εὐσταθίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρι', P.G. 78, 552.

ακη'. Συναίσθηση της αποστολής του ιερέως

Ο κληρικός οφείλει να έχει συναίσθηση της σπουδαίας αποστολής και του έργου που έχει να επιτελέσει για τη σωτηρία του κόσμου. Ἐπίσκοπος ἐξ αὐτοῦ του ονόματος την οικείαν οφείλει οικονομίαν ἐπίστασθαι. Ἐπισκοπεῖν αὐτόν χρή τας ἐφόδους των θηρών των αοράτων και των αφανών, τας της Εκκλησίας ραθυμίας, τας των μοναχών ολιγωρίας, τας των αδίκων επηρείας, τας των χηρών δυσπραγίας, τας των ορφανών απορίας, τας του θυσιαστηρίου υπονοίας, τας των διακονούντων καχεξίας, τας των νέων κακοπραγίας, τας των παλαιών κακοβουλίας, και όλον οφθαλμόν πάντα ορώντα, και μηδέν παρορώντα, ὡν εἰ τι ἀμεληθεῖη, οὐκ αὐτός μόνος παιδεύεται, ἀλλά και πάσα πολλάκις συν ἐκείνῳ ἡ Εκκλησία. Ο μὲν ἐφ' οἷς τοιοῦτος ὢν Θεὸς ιερατεύειν ἠνέσχετο, και πράγμα τοσούτο ἢ ἄκων ἐδέξατο, ἢ μανεῖς ἐξωνήσατο · οἱ δὲ, ὅτι τοιοῦτω ιερωσύνην ἀναξίως ἐπέδωκαν''¹²¹⁹.

Ο ἅγιος Ἰσίδωρος κατηγόρησε τοὺς μυσταροὺς κληρικοὺς του Πηλουσίου για τον ἀτάσθαλο βίον τους, με τον οποίο ἀποδείκνυν την ἀγνοίαν τους για την ιερωσύνη. Προτρέπει σε ἄξιο πρεσβύτερο: Ἐπεὶ τοίνυν τούτοις, οἷς μάλιστα μέλει των λαών, μᾶλλον δὲ οἷς μέλλει μὲν ἐδεῖ, μέλλει δὲ σὺδαμῶς, ὅτι Αὐτοὶ δι' ὧν ποιεῖτε ὁμολογούντες ἀγνοεῖν, τί ἐστὶν ιερωσύνη, τί τοὺς ἄλλους ἐνοχλεῖτε; Εἰ μὲν γὰρ τυραννίδα πατρῶν κεκλήρωσθε, ἡγεῖσθε ὡς ἡγεῖσθε, ἵνα κακείνων των διαβοήτων τυράννων ὠμότεροι και τυραννικώτεροι οφθεῖητε. Πολλοὶ γὰρ ἐκείνων πραότερον ὑμῶν τοῖς τυραννηθεῖσι προσῆνέχθησαν. Εἰ δὲ πατρικὴν κηδεμονίαν ἐνεπιστεύθητε, τί τοὺς τυράννους ἀποκρύπτετε τῇ ὠμότητι; Τί τοὺς τῷ θεῷ αἵματι ἐξαγορασθέντας αὐτοὶ καταδουλούσθε; Τί χρηματίζεσθε ἐκ των ἀλλοτρίων συμφορῶν; Τί γελάτε τοὺς σῶφρονας; Τί ἐπιβουλεύετε τοῖς φιλαρέτοις; Τί τοὺς κόλακας συγκροτεῖτε; Τί τοὺς παρρησιαζομένους ἐξοστρακίζετε; Εἰ γὰρ ὑμεῖς παύσασθε δρώντες ἄδράτε, εἰκὸς και τας των λαών ἀρετάς νεκρωθεῖσας νυν δι' ὑμᾶς, εἰς παλλιγενεσίαν ἤξειν και ἀναβίωσιν''¹²²⁰.

Ὅταν ο ἱερεὺς ἀγνοεῖ το ρόλο που ἔχει να διαδραματίσει στην κοινωνία, γίνεται αἰτία να κατηγορηθεῖ ἡ ιερωσύνη. Ὁ μὲν [ιερεὺς] γὰρ ψυχῶν...ἡγείται. Εἰ δ' ἀγνοήσας αὐτοῦ την ἀξίαν, μᾶλλον δὲ την λειτουργίαν, ψυχῶν μὲν μηδὲνα λόγον ποεῖται, τοίχων δὲ και κίωνων ἐπιμελοῖτο, και τρυφή προσέχοι, και χρημάτων ἀντιποιοῖτο, εαυτόν, οὐ γὰρ την ιερωσύνην, ὑβρίζει. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ των ἀνοήτων, δέον την μὲν ἐκθειάζειν, τον δ' αἰτιάσθαι, ὅλον εἰς αὐτὴν το ἐγκλημα περιτρέπουσιν''¹²²¹.

Πολύ βοηθᾷ στην ἀπόκτηση αὐτῆς της γνώσεως ἡ μελέτη της Ἀγίας Γραφῆς, κυρίως των ποιμαντικῶν ἐπιστολῶν του Παύλου, ἀλλά και των περὶ ιερωσύνης λόγων του ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Γι' αὐτὸ το λόγο ο ἱερός Πατὴρ ἐστεῖλε τοὺς λόγους αὐτοὺς σε κάποιον, πιθανῶς υποψήφιο κληρικό. Του γράφει σχετικᾶ: Ἐγὼ μὲν την βίβλον, ἣν ἐζήτησας, πέπομφα, και καρπὸν ἐξ αὐτῆς δια σου

1219 Τριβουνιανὸ ἐπισκόπων, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρμθ', P.G. 78, 281-284.

1220 Ἀρχιεπίω πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σλδ', P.G. 78, 672.

1221 Ἐρμολογέει ἐπισκόπων, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ', P.G. 78, 645.

περιέμενον, ὅς παρὰ πάντων συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι καρδία, ἣν ἐπήλθεν ἡ ταύτης ἀνάγνωσις, καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα, σεπτὴν μὲν τὴν ἱερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δείξασα, ἀμέμπτως δὲ αὐτὴν διέρχεσθαι διδάξασα. Ὁ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ ἀπορρήτων σοφὸς υποφῆτης Ἰωάννης, ὁ τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἐκκλησίας καὶ πάσης οφθαλμὸς, οὕτως αὐτὴν λεπτῶς ἐξηκρίβωσεν, ὥστε πάντας τοὺς τε κατὰ Θεὸν ἱερατεύοντας, τοὺς τε ραθύμως ἱερατικὴν μεταχειρίζοντας, ἐν ταύτῃ τα οικεῖα εὐρίσκειν κατορθώματά τε καὶ σκώμματα¹²²².

ακθ'. Γνώση της θεραπείας των ψυχών

Ἐνα ἀπὸ τὰ ονόματα τοῦ κληρικοῦ εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἰατρὸς¹²²³ τῶν ψυχῶν. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γνωρίζει καλὰ τὴ γνώση τῆς θεραπείας τῶν ψυχῶν. Ὡς περ ἄριστος ἰατρός τέχνη πρὸς συμμαχίαν τῆς ἀρρωστούσης φύσεως ὠπλισμένος, ὅταν πολύτροποι νοσημάτων ιδέαι τὸ σῶμα πολιορκώσι, πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἰστάμενος (ὁ γὰρ ἐξὸν σῶσαι, περιορῶν, τῆς ἀπωλείας δηλονότι αἴτιος) τὰ ἀναβολὴν καὶ ὑπέρθεσιν ἐπιδεχόμενα τηρεῖ δεύτερα, ἵνα μὴ ταῦτα δόξας νενικηκέναι, ὑπ' ἐκείνου λάθῃ νικώμενος τοῦ καὶ τὴν δόξασαν γεγενῆσθαι νίκην εἰς ἥτταν περιτρέποντος. Οὕτω καὶ αὐτός, τὴ συνέσει τὴν τῆς θεραπείας τῶν ψυχῶν ἐπιστήμην κεράσας, πρὸς τὸ κατεπεῖγον βλέπων. Εκείνου γὰρ ἰαθέντος ἐλπίς καὶ τὰ λοιπὰ συνιαθήσεσθαι¹²²⁴.

Χωρὶς τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὁ ποιμένας δὲν θὰ μπορέσει οὔτε νὰ διαγνώσῃ τὴν πνευματικὴ ἀσθένεια τοῦ νοσοῦντος, οὔτε βέβαια νὰ τὴν θεραπεύσῃ. Ὅτι οὐ πάντες ἄνθρωποι τοῖς αὐτοῖς νοσήμασιν ἐάλωσαν, οὐδὲ πάντες τὴ αὐτὴν θεραπείαν εἰκούςιν, ἀλλὰ πολλῶν ὄντων καὶ ποικίλων καὶ παντοδαπῶν τῶν παθῶν, τὰ βοηθήματα πλείονα εἶναι οφείλει καὶ ποικιλώτερα... Πολλῶν γὰρ καὶ παντοδαπῶν ὄντων τῶν ἀρρωστημάτων, πρῶτον μὲν ἄνθρωπον ὄντα χαλεπὸν συνιδεῖν, ἔπειτα δὲ καὶ μαθόντα, τὸ εἰδέναι, ποῖον ἀρμόττει φάρμακον. Οὐ γὰρ πάσι τὰ αὐτὰ ἀρμόττει βοηθήματα, οὐδὲ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται. Ὁ γὰρ τούτον ὠφέλησεν, ἄλλον ἐβλαπεν, καὶ τὸ ἄλλω κατάλληλον, ἕτερον ἐπέτρισεν... Οἱ μὲν ἐπαίνους, οἱ δὲ ψόγοις σωφρονίζονται... Οἱ μὲν συλλόγοις ἐλεγχόμενοι, οἱ δὲ ἐν παραβύστῳ νοθετούμενοι ἀποτρίβονται τὰ ἐλαττώματα... Τοσούτων ὄντων καὶ τῶν ἀρρωστημάτων καὶ τῶν βοηθημάτων, καὶ πάντων μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰκόντων, ἀλλὰ καὶ τουναντίον εἰς χεῖρονα πλημμελήματα ἐρεθιζομένων, τίς μὴ τῷ θεῷ Πνεύματι τὴν ψυχὴν φωτισθεὶς, εἰδέναι ἢ ἐπαρκέσαι δυνήσεται; Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρχεῖν, εἰ καὶ ἀρχὴν νομίζουσιν ἐπιτηδεῖαν αὐτοῖς, τολμῶσι, μήτε τὴν δυσχέρειαν ἐννοοῦντες, μήτε τῆς δεσποτικῆς φωνῆς ἀκούοντες, οὕτω τὸ σπάνιον ἐνδεικνυμένης, ὡς καὶ ἐπαπορητικὴ χρήσασθαι λέξει, 'Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δούλος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, τοῦ δίδοναι αὐτοῖς τὸ σιτομέτριον;¹²²⁵.

1222 Εὐσταθίῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνστ', P.G. 78, 288.

1223 Ἐτεῖο ὁ ἅγιος αὐτοχαρακτηρίζεται γράφοντας τὴν ἐπιστολὴν σὲ δυο σκανδαλοποιούς ἱερεῖς. Μαρτινιανὸ καὶ Ζωσίμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τπβ', P.G. 78, 397-400.

1224 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τλζ', P.G. 78, 997.

1225 Θεοδοσίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 1228-1229.

Η γνώση αυτής της τέχνης συνδέεται επίσης και με τη γνώση του λόγου του Θεού και της διδασκαλίας των αγίων Πατέρων. Ἐμὴ λοξάς και πλαγίας και βεβιασμένας τοις ερωτώσι τας αποκρίσεις ποιώμεθα, ἀλλ' ὀρθάς και ἀβιάστους. Οἱ μὲν γὰρ ἱεροὶ χρησμοὶ πᾶσι τοις ἀμαρτήμασι τὰ ἰάματα σαφὴ προσάγουσιν. Ὡς περ δὲ ἰατροὶ ἕτερον ἀνθ' ἑτέρου φάρμακον προσάγοντες τοις κάμνουσιν, οὐκ ἀν' ὠφελήσαιεν, ἀλλὰ και λυμανοῦνται. Οὕτω και οἱ μὴ τας κυρίας θεραπείας ἐκάστω πταίσματι προσφέρειν εἰδότες, και ἰατρικῆς εἰσὶν ἀπειροὶ τέχνης, και τὰ πάθη ἐπιτρίβουσι. Σοφώτεροι γὰρ εἶναι βουλόμενοι τῶν λογίων, και τὰ δοκοῦντα εαυτοῖς δογματίζοντες, οὐ μόνον εαυτοῦς, ἀλλὰ και τοὺς πρὸς αὐτοὺς ὥς περ εἰς λιμένας καταφεύγοντας σφάλλουσι τῆς ἐλπίδος, εἰς πέλαγος αὐτοῦς ζητημάτων ἐξακοντίζοντες''¹²²⁶.

αλ'. Θάρρος - Αυταπάρνηση - Αυτοθυσία

Δικαίως ὁ ἱερός Πατήρ κάνει δαυιλή ἀναφορά στὴν μεγάλη και σπουδαία ἀρετὴ τῆς τόλμης. Ἡ ἀνδρεία εἶναι τόσο σημαντικὴ, ὥστε κυρίως αὐτὴ χαρακτηρίζει τὸν ἱερέα · ἡ μαχητικότητα και ἡ παρρησία ἀποτελοῦν τὸ γνῶρισμα τοῦ ποιμένου¹²²⁷.

Τὸ θάρρος τοῦ μάλιστα πρέπει νὰ εἶναι τόσο μεγάλο πὺν νὰ φτάνει στὴν αὐταπάρνηση και τὴν αὐτοθυσία, ἀκόμη και τὸ θάνατο, γιὰ χάρι τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐτούς τὸν τῆς ἱερωσύνης τιμαλφέστατον στέφανον περικειμένους...Εἰ δὲ και ὑπὲρ ἀρετῆς ἢ εὐσεβείας κίνδυνος προκέοιτο, μὴ φεύγειν τὸν θάνατον. Γέλῳτα γὰρ ἀν' ἀποδειλιάσαντες ὀφλήσοιεν, εἰ μὴ ἄσμενοι ἐκεῖσε ἴοιεν, οἱ ἀφικομένοις ἐλπίς ἐστίν, οὐ διὰ βίου ἥρων τυχεῖν, ἥρων δὲ θείας συνουσίας''¹²²⁸. Ἐτσι ὁ Ἰσίδωρος συμβουλεύει ἕναν διάκονο: Ἐἰ δὲ πὺν τὴν εὐσέβειαν παραβλαπτομένην ἢ τοὺς ἀσθενεῖς ἀδικουμένους θεάσαιο, μὴ προτίμα τὴν εἰρήνην τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἴστασο γενναίως ἕως αἵματος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενος''¹²²⁹.

Ἐνας γενναῖος ἐπίσκοπος εἶχε φτάσει πολὺ κοντὰ στὸ θάνατο γιὰ τὸ καλὸ τῶν πιστῶν. Ὁ ἱερός Πατήρ τοῦ ἐξέφρασε τὴν χαρὰ και τὸν ἐπαινὸ τοῦ γράφοντάς τοῦ: ἘὉ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, και σε τὸν ἐκείνου μιμητὴν τῶν αὐτοῦ προβάτων ὑπάρχοντα ποιμένα, και τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τούτων τιθέντα, ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ ἁδοῦ ἀνήγαγε πυλῶν, ἵνα, μακραίς ἀνακυκλήσεσιν ἐνιαυτῶν φυλαττόμενος, και τῷ ποιμνίῳ ὑπάρχῃς ἀσφάλεια, και τῷ ἀρχιποιμένῳ ἀρέσκεια, και ἡμῖν τῆς ἐλπίδος στέρῳμα, και τῷ κόσμῳ φωστήρ, και τοῖς θηρίοις τῆς δυσεβείας Δαυὶδ, πατάσσων και λέοντα και ἄρκτον τὴν ῥάβδῳ τοῦ σταυροῦ, δι' ἧς και μεθ' ἧς εὐδοκίμως ποιμαίνεις''¹²³⁰.

Στὸν ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας στέλνει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ἐπιπληττικὴ ἀλλὰ και συνάμα ἐνθαρρυντικὴ ἐπιστολὴ γιὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν αἰρετικῶν. ἘΧρή σε, θαυμάσιε, ἀτρεπτον μένειν αἰεί, οὔτε φόβῳ προδιδόντα τὰ οὐράνια, οὔτε σαυτῷ ἐναντίον φαινόμενον. Εἰ γὰρ τὰ νῦν γεγραμμένα σοι τοῖς προτέροις

1226 Μηνά διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τοστ', P.G. 78, 1552.

1227 Αὐγ. Καντιώτου, Οἱ χριστιανοί, σ. 37.

1228 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4', P.G. 78, 721.

1229 Θεοπέμπτῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σπδ', P.G. 78, 960.

1230 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τζ', P.G. 78, 360-361.

αντεξετάσειας, ή κολακείας φανήση υπεύθυνος, ή ευχερείας διάκονος, κενής μεν δόξης ηττώμενος, των μεγάλων δε αγίων αθλητών τους αγώνας ου μιμησάμενος, οι τον άπαντα βίον επ' αλλοτρίας κακουχείσθαι υπέμειναν, ή κακόδοξον φρόνημα καν μέχρις ώτων εισδέξασθαι''¹²³¹.

Ο ίδιος προσωπικά ο ιερός Πατήρ απολογήθηκε σε λαϊκό, όταν κατηγορήθηκε ότι εδίδωκε τον αιρετικό Άρειο. 'Ήδεώς αν σε ηρόμην τον φιλοσκώμονα και πικρόν ημών δικαστήν, ει σε βασιλεύς προς έπαλξιν έθετο και πύργου πόλεως φύλακα, υπωρύσσετο δε ούτος και ετινάσσετο, ώστε βάσιμον ποιήσαι την πόλιν εχθροίς αυτού, ουκ αν πάσιν εχρήσω αμυντηρίοις, οισ τε είχες αποκειμένοις, οισ τε εφευρίσκειν ηπόρεις, είργων και βάλλων και την εγχείρησιν τρέπων, τη τε πόλει και σαυτώ ποιών το ακίνδυνον και βασιλεί τηρών το ευάρεστον; Ημίν δε νεμεσάς, ους Θεός της αυτής Εκκλησίας προυστήσατο διδασκάλους, ότι Αρείω μαχόμεθα, μη μόνον πολεμούντι τη ποιμνι της ευσεβείας, αλλ' ήδη και πολλούς ανηρηκότι. Εμοί μεν ουν άπας καταπεφρόνηται κίνδυνος υπέρ τούτου, και πάντα μάλλον πράττων παυσαιμην, ή εκείνον, όση δύναμις, παίων''¹²³².

Εκδήλωση του θάρρους αποτελεί και ο εν αγάπη γενόμενος έλεγχος. Δικαίωμα αλλά και καθήκον του ιερέως είναι να ασκεί έλεγχο ακόμα και προς τους ανωτέρους του. Αυτό παραγγέλλει η Αγία Γραφή. 'Όίμαι, ότι ου τύπτειν, ου λοιδορείν, ή ομόσε χωρείν, αλλ' ελέγχειν μόνον μετά παρρησίας, μήτε αιδούμενον, μήτε φοβούμενον χρή τον παραινέτην. Ει δ' αμφιβάλλεις, τους θείους σοι αναγνώσομαι χρησμούς. Τί γαρ έφη ο Θεός τω Ιεζεκιήλ; 'Και συ εάν διαστείλη τω ανόμω, και μη αποστρέψη από της ανομίας αυτού ο άνομος, εν τη ανομία αυτού αποθανείται, συ δε την ψυχήν σου ρύση'. Σιωπών μεν γαρ και μη παρρησιαζόμενος, κοινωνείς εκείνω, φησί, της τιμωρίας. Προείρηκα γαρ, 'Εάν μη διαστείλη, το αίμα αυτού εκ της χειρός σου εκζητήσω'. Τα περί σαντού δε εισφέρων απαλλάττη της καταδίκης. Τω μεν γαρ και αργαλεωτέρα γενήσεται η κόλασις, μηδέ την σην παραδεξαμένω παραίνεσιν, συ δε το κελευσθέν διαπραξάμενος ανεύθυνος έση. Ουδέν γαρ του διδασκάλου εστιν, ή άληπτον παρέχοντα τον βίον παιδεύειν, μηδαμώς αιδούμενον των αμαρτανόντων την αξιοπιστίαν. Το δε πράττειν ή μη, της των μαθητευομένων ήρτηται γνώμης, παντί τε και πανταχού του αυτεξουσίου φυλαττομένου. Ει δε φαίης, Πώς ουν ο Παύλος τον πεπορνευκότα απείξε; Μείζον ή εγώ βούλομαι λέγεις · ου γαρ ετύπησε ή ύβρισε, αλλ' εχώρισε της αγέλης, ίνα μη και εις τα λοιπά πρόβατα το λοιμώδες διαδοθή νόσημα''¹²³³.

Σε διάκονο ο ιερός Πατήρ συνιστά να έχει θάρρος και να ελέγχει με καλοσύνη και όχι με θράσος. 'Μη φοβού, ω μισοπονηρίας ιερών τέμενος, τους ελέγχειν μεν αδυνατούντας, ελέγχεσθαι δε παραιτουμένους, αλλά την παρρησίαν θρασύτητος μεν απηλλαγμένην, προσηνεία δε κεκραμένην επιδεικνύμενος, προσδόκα ανύειν τα πρόποντα. Ει δε και μη ανύσειας, ως γέγραφας, και Ευσέβιος και οι παρ' αυτού ου δεόντως χειροτονηθέντες, αντί του αμείβεσθαι, κακηγορούσι, μη ολιγώρει. Ο γαρ ακοίμητος και παντεπόπτης οφθαλμός, ο μισοπόνηρος και φιλάγαθος, σε μεν αμείψεται, εκείνους δε αμυνείται''¹²³⁴.

1231 Κυρίλλω αρχιεπισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τκδ', P.G. 78, 369.

1232 Θηρασίω, βιβλ. Α', αριθμ. τπθ', P.G. 78, 401.

1233 Ηρακλείδη πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σζ', P.G. 78, 1504-1505.

1234 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σμζ', P.G. 78, 925.

Ελέγχει και επιπλήττει ο πεπαρησιασμένος άγιος τους κληρικούς που στερούνται αυτή τη μεγάλη αρετή. Ἐισί γαρ, εισίν οι κατά τον αποστολικόν μεν ζώσι χαρακτήρα, ρήξαι δε φωνήν μη τολμώντες. Ει και λίαν εισί κατά τούτο μόνον μεμποί, ότι δεδοικότες των ακολάστων το πλήθος, το γε εις αυτούς ήκον, της τηλικαύτης διορθώσεως αμελούσιν¹²³⁵. Υπήρχαν τότε ιερείς που από φόβο δεν αντιδρούσαν και δε μεριμνούσαν για τη διόρθωση του επισκόπου τους. Ασκούσαν την ακημοσύνη και τηρούσαν τις εντολές του Χριστού, αλλά τους έλειπε το γνώρισμα των αποστόλων, δηλαδή η γενναιότητα. Ἐχρήν μεν ουν, ως έφης, τους τούτοις μη αλόντας τοις πάθεσι, την δέουσαν θεραπείαν επινοήσαι, επειδή δ' ολίγοι όντες κομιδή τω πλήθει καλύπτονται, και την των πολλών απέχθειαν δεδιότες, δακρύουσι μεν, γενναίον δ' ουδέν, ουδέ νεανικόν επιδείκνυνται, δια τούτο τα αυτά εκείνοις νοσείν υποπτεύονται. Μη γαρ δη πάντας, ω μισοπονηρίας τέμενος, ηγού τοιούτους είναι, αλλ' είναι τινας τους τον αποστολικόν σώζοντας χαρακτήρα, ως εις και αυτός τυγχάνεις, δι' ους ουδέπω η κατά των αμαρτανόντων εξεγήνκεται ψήφος¹²³⁶.

Δεν πρέπει να χαρακτηρίζεται υπερήφανος ο ενάρετος κληρικός που ασκεί έλεγχο στους παράσπονδας συλλειτουργούς του. Υπήρχαν στις μέρες του αγίου Ὅι τω κανόνι τους μη κανόνας προσάγοντες, και δια τούτο τον και τους άλλους κανονίσαι δίκαιον όντα δοκιμάζοντες, ου μοι δοκούσι την κρίσιν των πραγμάτων έχειν ορθήν. Επειδή γαρ εκακώθησαν το λογιστικόν της ψυχής δι' εκουσίας νόσου, σφάλλονται λοιπόν και περί την κρίσιν των πραγμάτων. Το γουν δικαίω και ανδρείω και τοις αμαρτάνουσι φοβερώ, τύφον και οφρύν επιφημίζουν, δια τούτου πάσι τοις της αρετής ερασταίς τον εις αυτήν δρόμον εγκόψαι μηχανώμενοι. Τη γαρ σύνεγγυς κακία την αρετήν ονομάζειν τολμώσιν. Ουκούν μεμφέσθωσαν οι τοιούτοι και τω λέοντι, ότι βλοσυρόν και βασιλικόν, και ου πιθήκειον, βλέπει, και τους μίμους των γελοίων αποδεχέσθωσαν, ότι γέλωτα κινούσιν άτοπον¹²³⁷.

Σε επιστολή με τίτλο Ὅπερί ανδρείας¹²³⁸ παρακινεί επίσκοπο να αντιδράσει με θάρρος σε εκείνον ο οποίος προκάλεσε αναστάτωση στην Εκκλησία · ίσως εννοείται ο ανάξιος επίσκοπος του Πηλουσίου Ευσέβιος. Ὅου χρή, θαυμάσιε, αεί τοις ανέμοις υπείκειν, αλλ' έστιν ότε και αντίπρωρον ταις καταγιγίσιν ανθίστασθαι και τας εμβολάς των πνευμάτων εκκρούεσθαι, μήποτε, μεγαλυνόμεναι αι λαίλαπες, και των οιάκων ημάς εκτινάξωσι και μερισμόν του σκάφους εργάσονται πολυσκέδαστον. Ανθίστασο τοίνυν τω νυν ταράσσοντι κλύδωνι, ει και τη κακοτέχνω πραότητι ως προς λιμένα την εαυτού προκαλείται κακόνοιαν, μήποτε ως εγκρατής της νηός και του φόρτου σου γένηται, και εις δύσορμον εξωθήση σε, αφ' ής ναυάγιον οι αλόντες υφίστανται¹²³⁸.

Στα χρόνια του αγίου οι πεπαρησιασμένοι κληρικοί διώκονταν από τους φαύλους κληρικούς. Απορούσε για αυτό ένας άρχοντας και ο ιερός Πατήρ τού έλυσε την απορία γράφοντάς του: Ὅμη λίαν εκπλήττου, ω θαυμάσιε, ει το μεν είναι τινάς τοιούτους των τον διδασκαλικόν εμπειπιστευμένων θρόνον, δεινόν

1235 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. κα', P.G. 78, 1337.

1236 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ιζ', P.G. 78, 744.

1237 Ερμογένει επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. 40', P.G. 78, 805.

1238 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. υνα', P.G. 78, 429-432.

όν, ου δεινόν είναι δοκεί, το δε ρήξαι τινα φωνή παρρησίας ένεκεν, δεινότατον είναι δοκεί και συγγνώμης μείζον. Επειδή γαρ αρετής ίχνη εν ολίγοις ευρίσκεται, κακία δε παρά τοις πλείστοις αχορευώς χορεύει, δεδιότες μη οφθείη τις ο τοις δρωμένοις επιτιμήσων, πάντα μεν τα καλά εξοστρακίσαι σπουδάζουσι, μάλιστα δε πάντων την παρρησίαν, ίν' αδεώς αμαρτάνειν του λοιπού''¹²³⁹.

Όμως και ο ίδιος ο άγιος άσκησε δριμύ έλεγχο κατά παντός ανθρώπου παρανομούντος. Πλήθος μέγα αποτελούν οι ελεγκτικές επιστολές του Ισιδώρου κατά αναξίων κληρικών. Δε δίστασε να πάρει το 'φραγγέλιο' της δίκαιας γραφίδος του και να στηλιτεύσει το κακό. Ήταν βαθύτατα πεπεισμένος ότι είναι χρησιμώτατος ο έλεγχος, ενώ η σιωπή, εκεί όπου ο έλεγχος ωφελεί, είναι δειλία. 'Σεμνοπρεπών μεν ουν ανδρών ακοήν ενοχλείν ου καλόν, τοις δε αδεώς δρώσιν, ά δράν ου θέμις, επιτιμάν χρησιμώτατον. Ανανδρίας γαρ αν είη πολλής μέλλοντά τι κακόν εκρίζούν, μηδέ φωνήν ρήξαι επιχειρείν, ως της σιγής αυτομάτου ιασομένης την κακίαν''¹²⁴⁰.

Είναι πολύ διδακτικός επίσης ο εσωτερικός 'διάλογος' του οσίου Ισιδώρου για το αν η παρρησία και ο έλεγχος ωφελούν και για το πώς να πραγματοποιείται η κριτική. 'Οίδα πολλάκις εμαυτώ παραινέσας τοιαύτα τινά. Ω Ισίδωρε, επειδή τα μεγάλα πράγματα μεγάλους κινδύνους φιλεί κατορθούσθαι, χρήσαι τη πρεπούση παρρησία. Τάχα πως ερυθριάσουσιν, οι μηδέ ερυθριάν εν τοις πταίσμασιν ειδότες, ίσως μεν γαρ κατορθώσειας. Ει δε τι και πείσαιο άχαρι, μετά των προφητών και των αποστόλων και των άλλων αγίων πείση, μεθ' ων σοι ευκταίον εστιν ενί των πολλών όντι, ει και μη εν τοις κατορθώμασιν, αλλ' ουν γε εν τοις παθήμασιν αριθμείσθαι. Αλλ' ανταπεκρίθην, εμαυτώ λέγων, ότι τα μεν άλλα εύ λέγεις, και σοι έτοιμός ειμι πείθεσθαι, πώς δε δη παρρησιασόμεθα; Άρα ακράτω τη παρρησία χρησάμενοι, ή κεράσαντες αυτήν προσηνεία; Οίδα γαρ τινάς μεν υπό της σφοδράς επιτιμήσεως ιαθέντας, τινάς δε επιτριβέντας και εις χαλεπωτέραν παιδοτριβηθέντας κακίαν, άλλοις δε της μετρίας συμβουλής και παρρησίας καταγελάσαντας, και ουδέν αυτήν είναι ηγησαμένους. Πώς ουν τις τοσούτοις πάθεσιν έν προσενέγκη φάρμακον; Πώς δε θεραπεύσει, των αιτιών εξ εναντίων παθών φυουσών; Ουκούν, έφην προς εμαυτόν, όπερ και προς σε νυν φημι. Ότι, ει μεν συ μόνος αποτυγχάνειν έμελλες, οκνείν εχρήν, ει και Μωσής και Ηλίας και Ιωάννης, οι θεοφιλείς άνδρες, ούτε συμβουλευσαντες ούτε παρρησιασάμενοι ώνησαν εκείνους (ου μην τα καθ' εαυτούς χείρον διέθεσαν), χρή τη μεν παρρησία μιγνύναι την προσήνειαν, τη δε θεία δεξιά επιτρέπειν την ιατείαν. Τα γαρ κακά ίσασι πάντες άνθρωποι σχεδόν αφ' εαυτών, τα καλά δε ουδέ παρ' άλλων ακούοντες μαθείν εθέλουσιν''¹²⁴¹.

Ακούγοντας αυτή τη φωνή της συνειδήσεώς του ή μάλλον τη φωνή των αγίων προφητών και αποστόλων, ο όσιος Ισίδωρος τόλμησε να επιπλήξει ακόμα και τον ισχυρότατο επίσκοπο του Πηλουσίου Ευσέβιο και όλον τον υπ' αυτόν φαύλο κλήρο. Γράφει λοιπόν σε επιστολή του ότι ο πρεσβύτερος Μαρτινιανός προκάλεσε ανεπανόρθωτη βλάβη στην Εκκλησία του Πηλουσίου, 'υποχείριον

1239 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. σλζ', P.G. 78, 676.

1240 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Β', αριθμ. ροα', P.G. 78, 621-624.

1241 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τζζ', P.G. 78, 1036.

τον επίσκοπον ουκ οίδ' όπως πεποιηκώς. Ούτω γαρ αυτώ δεδούλωτο (λελέχθω γαρ ταληθές μετά παρρησίας. Και γαρ ουκ άν άλλως δυναίμην) ως ευτελές και αργυρώνητον ανδράποδον κεχειροτονημένον, ίν' άπερ αν Μαρτινιανός επιτάττοι, ποιήσειεν''¹²⁴².

Τονίζει χαρακτηριστικά στον επίσκοπο Ευσέβιο: 'επιθυμών και μηνιών και ζηλών και ατόπως ερών, και πάντα μάλλον ποιών, όπως την σαυτού αναστροφήν αντιστροφον του Θεού αποτελέσειας νόμου. Και πρόσεχε, πάντολμε, μη της υψηλής χειρός πειραθής προ της εκείθεν κολάσεως, κανταύθα κακεί δι' υπερβολήν κακίας τιμωρούμενος''¹²⁴³. Για να θεραπεύσει τη φιλαργυρία του, του στέλνει τα παρακάτω: 'Ός φιλοκόσμω ευπρέπεια ιματίων, ούτω σοι το Ψαλμικόν εφαρμόζει, 'Αισχυνθήτωσαν οι ανομούντες διακενής'. Θύρας γαρ και τρόπους κερδών υπανοίξας, συ μεν τας επ' αυτοίς αποτίσεις ευθύνας, ετέροις δε θησαυρίζεις τους πόρους, οίς πλείονας και σαυτώ τιμωρίας σωρεύεις. Ει τοίνυν βούλοιο κακείνους και εαυτόν του πυρός απαλλάξει, πολλοί σε Λάζαροι κυκλούςιν. Εις αυτούς την φλόγα των χρημάτων εκτίναξον, και μετ' αυτών εκείσε κληρονομήσεις ανάψυξιν''¹²⁴⁴. Για τις χειροτονίες αναζίων τον επιπλήττει επίσης. 'Πάσαν σπουδήν, ως οίμαι, τιθέμενος, μη τι των φαύλων έξω του θυσιαστηρίου σταίη. Ίσθι τοίνυν ως πληθύνων τους Σίμωνα, τους χρήμασι κτάσθαι το του Θεού Πνεύμα νομίζοντας, κοινόν εκτήσω βαλάντιον τω προδότη, εις χολήν πικρίας και σύνδεσμον αδικίας καλινδούμενος και προπίνων τολμηρώς τα και αγγέλοις αυτοίς περιπόθητα''¹²⁴⁵.

Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο γράφει μια πολύ δυνατή επιστολή. Αναγκάζεται ο ιερός Πατήρ να χρησιμοποιήσει πιο σκληρή γλώσσα, όπως ο ιατρός σε βαριά τραυματίες κάνει χρήση οδυνηρών και ισχυρών φαρμάκων: 'δάκρυσι σχεδόν κεράσας το μέλαν, και τούτο χαράζει διέγνων το γράμμα. Ότι γαρ πολλάκις σοι γέγραφα, ά και την άψυχον φύσιν κάμψαι ηδύνατο, αυτόν δε καλώ μάρτυρα, τον μη βουλούμενον αποστήναι της λαγνείας, ίνα και σαυτόν και ημάς εγκλημάτων απαλλάξης, και τους εγκαλούντας επιστομίσης. Ότι δε ουδέ νυν σοι αποτάττομαι, αλλά κεκρατημένω εγχειρώ, και το δοκούν αχείρωτον είναι πάθος χειρώσασθαι πειρώμαι, ταύτα μαρτυρήσει τα γράμματα δριμύτερα όντα των πρώην σοι επισταλέντων. Επειδή γαρ της προτέρας αγωγής κατεφρόνησας, ανάγκη και τη δραστικώτερα χρήσασθαι. Τί τοιγαρούν τοσούτον (αναγκάζομαι γαρ ά μη βούλομαι φράσαι) κατά σαυτού εμάνης; Τί της κακίας απρίζ έχη; Τί υβρίζεις, το γε σαυτού μέρος, την αρετήν; Τί χραίνεις τα ανάκτορα; Τί την θείαν τελετήν εξορχούμενος ου φρίττεις; Τί παρασκευάζεις τους ανθρώπους τω σω βίω προσέχοντας παραβλάπτεσθαι νομίζουν και εις τα σωτηριώδη σύμβολα; Τί και τους από των εθνών ετοιμοτάτους όντας εις την Εκκλησίαν μεταφοιτήσαι αδικείς, αποσοβών την θύραν; Τί την σκηνήν νεωτέρων δραμάτων ενέπλησας; Τί καινά τω βίω εισφέρεις τα δράματα; Τί τας παλαιάς απέκρυνας τραγωδίας; Ει το θείον ου φοβεί, επειδήπερ τέως μακροθυμεί, καν τους ανθρώπους αιδέσθητι. Ει κρίσιν μη δέδιας, καν χρηστής υπολήψεως αντιποίησαι. Ει μηδέν είναι ηγή μετά την εντεύθεν αποδημίαν (τούτο γαρ αι

1242 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. ρκζ', P.G. 78, 568-569.

1243 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τμα', P.G. 78, 377.

1244 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. σιε', P.G. 78, 317.

1245 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ριθ', P.G. 78, 261.

σεμναί σου πράξεις λαμπρώς βοώσι), κάν την των ανθρώπων κωμωδίαν ευλαβήθητι. Ει δε μηδέ ταύτης λόγον ποιή, καν το καθαιρεθῆναι φοβήθητι. Εικός γαρ σε τούτο παθεῖν. Ει γαρ και νυν ταύτα δρων ουκ εξοστρακίζη, έοικε γαρ ο χειροτονήσας σε τη κακία χαίρειν, αλλά ίσως ο μετ' αυτόν τούτο ποιήσει, και τω θείω και τω θυσιαστηρίω και τοις αγράντοις μυστηρίοις και τοις ανθρώποις απολογησάμενος. Πολλοί, ω άθλιε Ζώσιμε (αναγκάζομαι γαρ εις θρήνους εξελθείν), προ σου γεγονασιν ασεβείς τε και αμαρτωλοί, μήτε τον Θεόν φοβηθέντες, μήτε βίου χρηστού επιμεληθέντες, αλλά πάντας συ παρήλασας, πάντων εκείνων εγένου κορυφαίος, άπιστον και αμίμητον παράδειγμα γέγονας. Έσχον γαρ εκείνοι τινας αρετάς, συ δε τη μεν κακία και ταις ηδοναίς εσπείσω, προς δε την αρετήν ακήρυκτον επανείλου τον πόλεμον. Πάντων γέγονας κωμωδία και γέλως και σκάνδαλον. Θεώμενοι γαρ σε ταις μιαιραίς χερσί των ιερών απτόμενον μυστηρίων, αποπηδώσιν αμύητοι μάλλον αιρούμενοι είναι, ή παρά ακαθάρτων και μιαιρών χειρών τα άχραντα δέξασθαι δώρα...Αλλ' ω τί σε καλέσας προσάψωμαι και της αληθείας; Τί δε ειπών απαλλάξω σε της μανίας; Τί δε γράψας παύσω σε της ασελγείας; Η πέπανσο τοιαύτα δρων, ή της ιεράς τραπέξης σαντόν χώρισον, ίν' αδεώς λοιπόν οι της Εκκλησίας τρόφιμοι τοις θείοις προσέρχωνται μυστηρίοις, ών άνευ σωθήναι ουχ οίον τε''¹²⁴⁶. Έσυ δε, ως φασίν, ελαττωμάτων ανάπλεως ών, κατορθωμάτων έρημος ει και γυμνός...Επειδή και τα άλλα πάντα ελαττώματα εν σοι χορεύειν φασί και ταμείον σε καλούσι κακίας και θησαυρόν αναισχυντίας...Ει τοίνυν αληθεύουσι, μετανόει ενταύθα''¹²⁴⁷.

Σκληρή και αυστηρή σύσταση, γραμμένη όχι με πέννα αλλά μάλλον με αιχμηρό δόρυ, απευθύνει στη γνωστή ομάδα των ανάξιων κληρικών. ΈΠυθόμενος ότι θήρας ωμοβόρους υπερβαλλόμενοι και πολέμου παντός αργαλεωτέραν ειρήνην σπεισάμενοι προς εαυτούς, πράον και μειλίχιον άνθρωπον και εαυτόν και άλλους ωφελείν ειωθότα, λαιδορήσαι ουκ εφοβήθητε, εκείνα αυτό ειπόντες, όσα υμίν έπρεπεν ακούσαι, λίαν τε υμάς κατεθρήνησα, ότι ουδ' ει των κακών εστε γινώσκετε. Μαθόντες τοίνυν ανενέγκατε''¹²⁴⁸. Σε άλλη επιστολή ονομάζει τους ιδίους σχεδόν κληρικούς με τις πολύ βαριές αλλά δίκαιες λέξεις: Έαλιθίριοι, μηδεπώποτε γευσάμενοι της φιλοσοφίας, παν είδος αμαρτημάτων ρητών τε και αρρήτων διαπραττόμενοι, αργαλέα θηρία, δαίμονες αλάστορες, της κοινής φύσεως εχθροί''¹²⁴⁹.

Αξίζει να δούμε την αντίδραση του ιερού Πατρός, όταν φιλαλήθης άνδρας του κατηγορήσε ορισμένους από τους παράσπονδους κληρικούς της πόλεως. Έγώ δε ακούων, ούτε επιστομίσαι αυτόν ηδυνάμην (πάντες γαρ οι παρόντες ως αληθή αυτόν εκρότουν), ούτε παντελή σιωπήν ήσκησα, αλλ' είπων αυτό, Πιστεύω και παλινωδίας άσειν (ου γαρ ούτως εισίν ανάλγητοι, ως ελέσθαι τοσούτοις εμπαρήναι μέχρι τέλους κακοίς), επί το χαράξαι τα γράμματα ταύτα παρήλθον. Υμείς ουν αν είητε δίκαιοι ήδη σκέψασθαι περί εαυτών όπως, ει και της κρίσεως υμίν λόγος ουδείς, την τοιαύτην αδοξίαν αποτρίψησθε''¹²⁵⁰.

Λαμπρό μνημείο θάρρους, γενναιότητος και αυταπαρνήσεως αποτελεί η

1246 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', P.G. 78, 1644-1645.

1247 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ Β', αριθμ. ρη', P.G. 78, 549.

1248 Ζωσίμω, Μάρωνι, Παλλαδίω, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. λδ', P.G. 78, 1348.

1249 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. νγ', P.G. 78, 1357-1360.

1250 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. τια', P.G. 78, 1516-1517.

παρακάτω επιστολή του ιερού Ισιδώρου. Επισημαίνει σε αυτή εμμέσως ότι ο κληρικός θα πρέπει να τοποθετεί πάνω από τα αξιώματα την αλήθεια και πάνω από την αδιάκριτη υπακοή στον επίσκοπο την αγία ανυπακοή. ἜΚαι ασεβές είναι και ανανδρον νενόμικα τους μη ευ βιούντας μεν, δυναστείαν δε περιβεβλημένους περιέπειν · των δε αρετή κεκοσμημένων, ει ιδιωτεύοιεν, καταφρονείν, κακείνους επαινείν, τούτους δε διασύρειν. Μη τοίνυν θαύμαζε ει το δίκαιον προ του συμφέροντος τίθεμαι και το πρόπον προ του κέρδους και την αρετήν προ της δυναστείας. Ει γαρ μη τούτ' εποίουν, έδοξα αν Ευτόνιον μεν, ότι επιβουλεύεται, παρεωρακέναι, Ευσέβιον δε ότι τυραννεί τεθεραπευκέναι. Ευτονίω γαρ πολεμεί μεν άπας ο κλήρος, ο μεν εκών, ο δε και προς το του κρατούντος σύνθημα. Έγκλημα δε του πολέμου τούτου εγώ μεν ουκ οίδα ουδέν. Φασί δε λεγόντων ακούειν, ότι αρετής εστι θρέμμα περίβλεπτον, τον δε το σύνθημα του πολέμου δόντα, ει και πολλοί μισούντες και κακηγορούντες κολακεύουσιν, εγώ άτε εχθρόν της αρετής τω διαβόλω συμπράττοντα τω κατά των ανθρωπίνων ψυχών σπείροντι τα ζιζάνια, ουδ' ιδείν δύναμαι, ουδ' αν μυρίους απειλήση θανάτους''¹²⁵¹.

Σε άλλη μνημειώδη για την ανδρεία επιστολή του ο άγιος Ισίδωρος δείχνει επίσης ότι δεν υπολόγιζε καθόλου τη ζωή του μπροστά στο καθήκον του να πολεμεί τους αιρετικούς. ἙΜίν δε νεμεσάς, ους Θεός της αυτής Εκκλησίας προυστήσατο διδασκάλους, ότι Αρείω μαχόμεθα, μη μόνον πολεμούντι τη ποιμήνη της ευσεβείας, αλλ' ήδη και πολλούς ανηρηκότι. Εμοί μεν ουν άπας καταπεφρόνηται κίνδυνος υπέρ τούτου, και πάντα μάλλον πράττων παυσάιμην, ή εκείνον, όση δύναμις, παίων''¹²⁵². Και αλλού γράφει με τόλμη: Ἑπειδάν γαρ τούτων παύσησθε, και την του τα βέλτιστα λέγειν οδόν κατασκευάσητε ασφαλή, τηνικαύτα τον συμβουλευόντα τα δέοντα ζητείτε. Πριν δε παύσησθε, μη ζητείτε, τίς υμίν φράσας τα κάλλιστα υφ' υμών εξοστρακισθήναι θελήσει. Ου γαρ ευρήσετε. Ταύτα δε γράφω, ουχ ως δεδιώς τι παθείν ενταύθα, (πολλά γαρ τούτου ένεκα, ως οίσθα, πέπονθα) και είπον τω κατασκευάσαντι Ἑστεφάνωσας ουχ εκών' καμοί γαρ ἑχαρίσατο ο Θεός' ου μόνον το 'εις αυτόν πιστεύειν, αλλά και το υπέρ αυτού πάσχειν' , αλλ' εκείνους επιστομίσαι βουλόμενος, τους προσποιουμένους σύμβουλον ζητείν, ουχ ίνα συμβουλευθώσιν, αλλ' ίνα επιβουλεύσωσιν''¹²⁵³.

Πηγή του γενναίου φρονήματος αποτελεί ο ίδιος ο Θεός. ἙΕι και περί των σωματικών πολέμων ου χρή τους μείζω δύναμιν έχοντας, ως φανεράς ούσης της νίκης, διαβεβαιούσθαι (πολλά γαρ παράδοξα πολλάκις εγένετο, και το μεν είξαν ευθύς ανέλπιστον, τω δε αντιδράν εθέλοντι ελπίς αγαθή ακολουθεί), πολλώ μάλλον τους περί ψυχής αγωνιζομένους ου την των αντιπάλων χρή καταπτήσσειν δύναμιν, αλλά την των νικησάντων ενθυμουμένους πληθύν, τη θεία συμμαχία θαρρούντας επί τον αγώνα χωρείν''¹²⁵⁴.

αλα΄. Αφιλαργυρία

1251 Σερήνω τριβούνω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. φξδ΄, P.G. 78, 1640.

1252 Θηρασίω, βιβλ. Α΄, αριθμ. τπθ΄, P.G. 78, 401.

1253 Παύλω πρεσβυτέρω αναχωρητή, βιβλ. Ε΄, αριθμ. ρλα΄, P.G. 78, 1401.

1254 Θεοπέμπτω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. φθ΄, P.G. 78, 1617-1620.

Για την αφιλαργυρία ο ιερός Πατήρ επισημαίνει ότι είναι πολύ μεγάλο αγαθό. Γράφει σε φιλάργυρο κληρικό: “Ει και μυρίας ανατέμοις ευπορίας οδούς, ου φημι τον κόρον, αλλ’ ουδέ τας οδούς, ας επιπορεύεται, ευρήσεις. Μισεί γαρ τους απλήστως τα χρήματα διώκοντας, και επιφοιτάν αυτοίς ουκ ανέχεται”¹²⁵⁵.

Με ειρωνεία διερωτάται για τους φιλάργυρους κληρικούς του Πηλουσίου “Αφιλάργυροι δε τοσούτον εισιν, ως και τα δικαίως προσόντα τοις δεομένοις διανείμαι;”¹²⁵⁶.

Στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου υπήρχαν κληρικοί που καμάρωναν διότι ήταν διάδοχοι του αποστόλου Παύλου. Θαύμαζαν τον Παύλο, αλλά δεν εξέταζαν εκείνα με τα οποία έγινε θαυμαστός. Ήταν μόνο “θρόνων διάδοχοι”, αλλά όχι “και τρόπων μέτοχοι”. Ένα από τα χαρακτηριστικά του κορυφαίου αποστόλου ήταν και η αφιλαργυρία. “Αργυρίου ή χρυσίου ή ιματισμού ουδενός υμών επεθύμησα. Αυτοί γινώσκετε ότι ταις χρείαις μου και τοις ούσι μετ’ εμού υπηρέτησαν αι χείρες αύται’. Ούτοι δε (αλλ’ ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου είναι διάδοχοι”¹²⁵⁷.

Τόσο αφιλάργυρος πρέπει να είναι ο κληρικός, ώστε επιβάλλεται να πτωχεύσει εκουσίως, ακολουθώντας το παράδειγμα του Χριστού. Προτρέπει χαρακτηριστικά ο ιερός Πατήρ έναν πρεσβύτερο: “Α τοίνυν αυτός ο Θεός ημών κατ’ οικονομίαν πτωχεύσας edίδαξεν, ευγνωμόνως ημείς μιμησώμεθα”¹²⁵⁸. Το ηρωικό όντως αυτό κατόρθωμα πέτυχε ένας πρεσβύτερος σύγχρονος του Ισιδώρου. Δικαιολογημένα λοιπόν τον επαινεί ο άγιος: “Έχεις εν τη θεία Γραφή ών σπείρεις τους καρπούς αναθάλλοντας. Βλέπεις των χρηστών σου παλαισμάτων τα επινίκια. Υπέρ μεν της εκουσίου πτωχείας εκατονταπλασίονά σοι κανταύθα κακείσε υπισχνουμένου αγαθά του αγαθού ποιμένος και Σωτήρος”¹²⁵⁹.

Σαν να μιλάει και σήμερα ο ιερός Ισίδωρος με το στόμα ενός αφιλάργυρου και ανάργυρου επισκόπου, του Μητροπολίτου πρ. Φλωρίνης Αυγουστίνου Καντιώτου. Ο π. Αυγουστίνος μιλώντας για την αρετή της αφιλαργυρίας και μάλιστα της εκουσίας πτώχειας του κληρικού τονίζει: “Πτωχός ο ιερέυς, πλουσία η Εκκλησία. Και όσοι παπάδες δεν μπορούν να ζήσουν με το πρόγραμμα αυτό να είναι πτωχοί και να είναι πλούσια η Εκκλησία μας να αδειάσουν την Εκκλησία και να πάνε όπου θέλουν να χορτάσουν χρήματα! Η Εκκλησία θα ακολουθήσει τον Ιησούν τον Ναζωραίο, ο Οποίος δεν είχε τίποτε, ο Οποίος ήτανε ο πτωχότερος πάντων των ανθρώπων!... Έχουμε ανάγκη ιερέων πτωχών με το Ναζωραίο τον πτωχόν και τότε η Ελλάς θα γίνει αστέρι πολύφωτον που θα φωτίζει όλη τη γη!”¹²⁶⁰.

αλβ’. Δικαιοσύνη

1255 Μάρωνι, βιβλ. Β’, αριθμ. σζε’, P.G. 78, 697.

1256 Παλλαδίου διακόνω, βιβλ. Γ’, αριθμ. σιστ’, P.G. 78, 896.

1257 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε’, αριθμ. σ4θ’, P.G. 78, 1512.

1258 Επαγάθω πρεσβυτέρω, βιβλ. Α’, αριθμ. μη’, P.G. 78, 212.

1259 Ζήνωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Α’, αριθμ. σιβ’, P. G. 78, 316-317.

1260 Αυγ. Καντιώτου, Έξω κλήρον- νέον κλήρον.

Για το ότι ο κληρικός οφείλει να είναι δίκαιος έχουμε τις παρακάτω μαρτυρίες στις επιστολές του οσίου. Ο ιερός Ισίδωρος προτρέπει έναν διάκονο στην άσκηση της αρετής της δικαιοσύνης με την εξής λακωνική επιστολή: ‘‘Τοιαύτα και λέγε και πράττε, δι’ ὧν και εἴης και νομίζοιο, ου μόνον ευσεβέστατος, αλλά και δικαιοτάτος’’¹²⁶¹.

Ο κληρικός οφείλει να μην κάνει διακρίσεις και να μη μεροληπτεί εις βάρος κανενός. ‘‘Εἰ και νέον Δωήκ ο παμφόρος χρόνος ἐξέβρασεν, αλλά σε Σαούλ γενέσθαι ιεροκτόνον ουκ εὐχομαι. Ιερεύς γαρ ακατηγόρητον την προς πάντας ισότητα οφείλει κεκτήσθαι, οἷα Θεοῦ λειτουργός, του πᾶσιν ὄντως αγαθοῦ’’¹²⁶².

Εἶναι τόσο αγαπητή στο Θεό η αρετή αυτή, ὥστε χάρισε το δῶρο της ιερωσύνης στον Φινεές. Ὅπως εἶναι γνωστό ἀπό την Παλαιά Διαθήκη ο Φινεές σταμάτησε την πορνεία των Ισραηλιτῶν με Μαδιανίτισσες, σκοτώνοντας δυο πορνεύσαντας. ‘‘Ιερωσύνη γουν τετίμηται ο την ακοσμίαν εκτεμών, ως στρατηγικῆς ευκοσμίας πείραν δους...‘Ἐστη Φινεές και ἐξιλάσατο και ἐκόπασεν η θραύσις και ἐλογίσθη αὐτῷ εις δικαιοσύνην’’. Ετίμησε γαρ η θεία φύσις τον προ αὐτῆς δικαίως ἀγανακτήσαντα και δύο σφαγαῖς την παρανομίαν στήσαντα’’¹²⁶³.

Η αρετή ὁμως της δικαιοσύνης περιέχει και την ἔννοια της προσωπικῆς πάλης με τις κακές επιθυμίες. ‘‘δίκαιος αν εἴης κολάζειν τας αὐτοῦ επιθυμίας, ὥστε μηδενός των παρὰ τοις υπηκόοις φαύλων ηττάσθαι. Και γαρ αἰσχιστον εἰ, τοις αρχομένοις επιτάττειν βουλόμενος, φωραθείης μηδέ σαυτοῦ ἄρχειν δυνάμενος’’¹²⁶⁴. Επίσης περιλαμβάνει και τη σημασία της αυτοκατακρίσεως και εξαγορεύσεως των οικείων αμαρτημάτων. ‘‘Λίαν θαυμάζω, ὅπως νόσημα τυραννικόν και ανήμερον, ηδονῆς δε ἄμοιρον, κόλασιν δε ὠδίνον, κεκράτηκε μεν πάσης ηλικίας, εχειρώσατο δε πᾶσαν ἀξίαν, ἐλυμήνατο δε πᾶσαν ευκοσμίαν. Ἐκαστος γαρ τα εαυτοῦ πταίσματα παρείς, μέγιστα ὄντα, τα των πέλας, ἐλάττονα ὄντα, πολλάκις δε και συγγνώμης ἄξια, πολυπραγμονεῖ...Χρή τοῖνυν τους βουλομένους θεραπείαν τῷ τοιοῦτῳ επινοήσαι νοσήματι, στρέφειν το της ψυχῆς ὅμμα ἀπό των αλλοτρίων ἐπὶ τα οικεία πλημμελήματα, και την γλώτταν ἐθίζειν μη κατὰ των πέλας, αλλά καθ’ εαυτῶν καταφορικῶς λέγειν. Τούτο μεν γαρ δικαιοσύνην ὠδίνει (‘λέγε γαρ συ τας αμαρτίας σου πρώτον, ἵνα δικαιωθῆς’), ἐκεῖνο δε μείζονα κατὰκρισιν τίκτει. Δεινόν γαρ και ἀπάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα, τους μεγάλα πταίοντας, τοις ουδέν ἢ μικρά πλημμελοῦσιν επιτιμᾶν’’¹²⁶⁵.

Ο ιερός Ισίδωρος ὁμως ἦταν δάσκαλος της δικαιοσύνης και με το προσωπικό του παράδειγμα. Τόσο πολύ μάλιστα αγαπούσε την αρετή αὐτή και μισούσε την ἀδικία, ὥστε δεν υπολόγιζε οὔτε το μίσος ὅλου του κλήρου, οὔτε ἀκόμα και το βίαιο θάνατο. ‘‘Και ἀσεβές εἶναι και ἀνανδρον νενόμικα τους μη ευ βιούντας μεν, δυναστεῖαν δε περιβεβλημένους περιέπειν · των δε αρετῇ κεκοσμημένων, εἰ ιδιωτεύοιεν, καταφρονεῖν · κακεῖνους ἐπαινεῖν, τούτους δε

1261 Πιστῷ διακόνῳ, βιβλ. Β’, αριθμ. πζ’, P.G. 78, 529-532.

1262 Καπιτωλίνῳ, βιβλ. Α’, αριθμ. ττη’, P.G. 78, 401.

1263 Αετίῳ, βιβλ. Γ’, αριθμ. ρνθ’, P.G. 78, 853-856.

1264 Στρατηγίῳ επισκόπῳ νεωστὶ καταστάντι, βιβλ. Β’, αριθμ. ια’, P.G. 78, 465.

1265 Ευσταθίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β’, αριθμ. ρι’, P.G. 78, 552.

διασύρειν. Μη τοίνυν θαύμαζε ει το δίκαιον προ του συμφέροντος τίθεμαι και το πρόπον προ του κέρδους και την αρετήν προ της δυναστείας. Ει γαρ μη τούτ' επιούν, έδοξα αν Ευτόνιον μεν, ότι επιβουλεύεται, παρεωρακέναι, Ευσέβιον δε ότι τυραννεί τεθεραπευκέναι. Ευτονίω γαρ πολεμεί άπας ο κλήρος, ο μεν εκών, ο δε και προς το του κρατούντος σύνθημα. Έγκλημα δε του πολέμου τούτου εγώ μεν ουκ οίδα ουδέν. Φασί δε λεγόντων ακούειν, ότι αρετής εστι θρέμμα περίβλεπτον, τον δε το σύνθημα του πολέμου δόντα, ει και πολλοί μισούντες και κακηγορούντες κολακεύουσιν, εγώ άτε εχθρόν της αρετής τω διαβόλω συμπράττοντα τω κατά των ανθρωπίνων ψυχών σπείροντι τα ζιζάνια, ουδ' ιδείν δύναμαι, ουδ' αν μυρίους απειλήση θανάτους''¹²⁶⁶.

Τη δικαιοσύνη διδάσκουν ακόμα και οι θύραθεν, οι οποίοι πολύ την τιμούσαν. Ένένυχόν ποτε ιστορία Περσική, τοιαύτα τινα περιεχούση, ότι οι παίδες εμάνθανον μεν μηδέν ψευδές μήτε λέγειν, μήτε ακούειν, μήτε το συμφέρον δίκαιον, αλλά το δίκαιον ηγείσθαι συμφέρον, και το διδόναι του λαμβάνειν είναι λυσιτελέστερον. Ότε δ' ήμελλον εις άνδρας τελέσειν, ώμνουν όρκον, ολίγα μεν κοιμή ρήματα, μεγίστην δε δύναμιν περιέχοντα και υπέρ πάσας τας των Ελλήνων φιλοσοφίας. Όμνυε γαρ έκαστος, ως εγώ καταφρονήσω μεν παντός κέρδους πονηρού, καταφρονήσω ηδονής σώματος, καταφρονήσω δόξης κενής, ζηλώσω δε αρετήν και τιμήσω το θείον και γονείς, αληθή λέγων και αγαθά πράσσων, ουδέ τι τούτων υπερβήσομαι ειδώς ουδ' εκών. Ει τοίνυν το σέλας μη φέρων των θείων Γραφών, ώσπερ οι οφθαλμιώντες τον ήλιον, ούτ' αυτός αναγινώσκεις, ούτε τους σαντού υιείς συγχωρείς, κán ταύτα και σαντόν και τους σαντού παίδας φέρειν επί μνήμης έθιζε. Πιστεύω γαρ, ότι κινήσουσιν υμάς και τοις θείοις λόγοις εντυχείν''¹²⁶⁷.

Ο κληρικός πρέπει να παραδειγματίζεται από τους εραστές της δικαιοσύνης. Ζήλωσον τους τη αυταρκεία χρωμένους, τους από δικαίων πόνων ζώντας, τους τοις οικείοις πόνοις αρκουμένους. Η ουδέ τούτους οράς διαλάμποντας και καθάπερ λαμπτήρας αστράπτοντας; Ζήλωσον τούτους τέως''¹²⁶⁸.

αλγ'. Σεμνοπρέπεια - Αιδώς

Ο κληρικός κατά τη συναναστροφή του με τις γυναίκες θα πρέπει να είναι σεμνός και αισχυντηλός. Όου μόνον το σώμα ανέπαφον, αλλά και τας βολάς των οφθαλμών, ας κόρας δια τούτο καλούμεν, παρθένους είναι χρή, και μη πιστεύειν αυτοίς αναισχύντως και ακράτως εστιάσθαι τοις αλλοτρίοις κάλλεσιν, ίνα μη από της θέας επί την πράξιν παιδαγωγηθώσιν''¹²⁶⁹. Πάσας μεν, ει οίον τε, ομιλίας γυναικών εκτρέπεσθαι χρή, ως εχούσας τινά προς χαύνωσιν επιτήδευσιν. Ει δε τούτο αδύνατον δια περιστάσεις χρειών ή οικονομίας πτωχών, κάτω νεύοντας διαλέγεσθαι. Τοις γαρ πλείοσι, ή και πάσι σχεδόν τοις ηττηθείσι κάλλους γυναικών, δια των θυρίδων ανέβη ο θάνατος, ος και του μεγάλου προφήτου και βασιλέως εκράτησεν, ότε προς το λουτρόν

1266 Σερήνω τριβούνω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξδ', P.G. 78, 1640.

1267 Δομιτίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρζη', P.G. 78, 1285-1288.

1268 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ριγ', P.G. 78, 553.

1269 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. μστ', P.G. 78, 1353.

εκείνο το θανατηφόρον απέβλεψε''¹²⁷⁰.

Όχι μόνο όμως η αιδώς είναι απαραίτητη στην κοινωνική ζωή του κληρικού, αλλά είναι ωφέλιμη και σε όλη τη διαγωγή του. Για να προτρέψει στην άσκηση αυτής της αρετής γράφει την παρακάτω λακωνικότατη επιστολή: '΄Πάντες κοιμήθ' θαυμάζουσιν και εκπλήττονται, πώς ουκ ερυθρίας, οὐς ζώντας εκολάκευες, τούτους τελευτώντας κακηγορών''¹²⁷¹.

Ο ιερός Πατήρ εγκωμιάζοντας κεκοιμημένο πρεσβύτερο γράφει ότι ιδιαίτερα διακρινόταν και για την αρετή της σεμνότητος. '΄Αφροδισίω τω μακαρίω, τω σω μεν αδελφώ, πρεσβυτέρω δε την αξίαν, αιδώς μεν εν οφθαλμοίς κατώκει, πειθώ δε εν χείλεσι, σοφία δε επί γλώσσης, και αυτάρκεια μεν εν γαστρί, εγκράτεια δε εν τοις μετά γαστέρα, και συλλήβδην ειπείν, πασών σχεδόν των αρετών κοινόν ήν ταμείον και ενδιαίτημα''¹²⁷².

Αλλά και ο ίδιος ο άγιος Ισίδωρος ήταν σεμνός και αιδήμων. Έφτανε μάλιστα σε τέτοιο βαθμό αιδούς, που συχνά κοκκίνιζε από ντροπή. '΄Ότι προς τους επαίνους ερυθριάν πέφυκα, μάλα ακριβώς οίδε σου η παιδείεις. Ηνίκα γαρ μετά των σων φοιτητών εντυχείν ημίν κατηξίωσας και ερωτήσαι τι των ιερών Γραφών ηβουλήθης, εγώ δε είπον ως οίον τε ήν · το τηνικαύτα παρ' υμών μεν κρότος εξεφοίτησε και επαίνου ρόθιον. Εγώ δε ούτω κατεπλάγην και ηρυθρίασα, ως επί πολύ αχανής μείναι. Τί δήποτε τοίνυν επαίνους συνθείς, πολλώ την ημετέραν υπερβαίνοντα αξίαν επέστειλας;''¹²⁷³.

Αλλού πάλι γράφει ο συνεσταλμένος άγιος ότι εξέφρασε κάποτε μια πολύ πειστική και εύγλωττη άποψη σε συνομιλητές του ότι '΄πάντες άνθρωποι και ελαττώματα έχουσι και πλεονεκτήματα, αλλά οι μεν ευδόκιμοι και άριστοι μικρά μεν έχουσι και ευτελή τα ελαττώματα, μέγιστα δε και υπερφυή τα κατορθώματα, οι δε άλλοι ή αναλογούντα τοις ελαττώμασι τα πλεονεκτήματα, ή και πλεονεκτούντα ή και πλεονεκτούμενα''. '΄Ως δε πάντες οι παρόντες επήνουν, και κρότος υπέρ πάσαν ελπίδα ανερρήγνυτο, εγώ μεν ηρυθρίασα (προς γαρ τους επαίνους ερυθριάν μάλλον πέφυκα, ή θρασύνεσθαι), είς δε των παρόντων, και λόγω και βίω ευδόκιμος (ου γαρ αν αποκρυσάιμην την αλήθειαν, ει και ανατρέπειν τα παρ' εμού λελεγμένα επειράτο), ολίγα εφησυχάσας, ω βέλτιστε Ζώσιμε, και τον σον προφέρων βίον, ελέγχειν τον λόγον επειράτο, πάντα μεν τα ελαττώματα εν σοι χορεύειν δεικνύς, κατορθώματος δε ουδέ ίχνος. Ως δε ηπίστουν εγώ, πάντες οι όντες εμαρτύρουν αυτώ ως αληθεύοντι και ως ηττωμένης πάσης γλώττης εις το τα σα ακριβώς εκφράσαι κακά. Ως δε ακούων ησυχίαν ήγον, ζυγομαχείν γαρ άτοπον ηγούμην, έφασαν εκείνοι 'Όυ τον σον ανατρέποντες, ω σοφώτατε, λόγον ταύτα φαμεν. Αληθής γαρ εστι και πάσης ευφημίας κρείττων...''¹²⁷⁴.

Άλλη φορά πιστοί ρώτησαν τον άγιο Ισίδωρο: '΄δι' ην αιτίαν αυτόν τον κακών αρχιτέκτονα ου πείθεις ανενεγκείν εκ της τοσαύτης μέθης; Δυοίν γαρ θάτερον αναγκαζόμεθα εννοείν, ή μη βούλεσθαι πείσαι και σφόδρα δυνάμενον, ή μη δύνασθαι και σφόδρα βουλόμενον. Αλλά μην, ει το πρότερον ουκ έστι πιστεύσαι κατά σου, ως εξόν εκείνου λύσαι την κακίαν, ου βούλει, λείπεται το,

1270 Ισίδωρω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. πθ', P.G. 78, 244.

1271 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. σμστ', P.G. 78, 1480-1481.

1272 Διδύμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. κη', P.G. 78, 1341.

1273 Αρποκρά σοφιστή, βιβλ. Ε', αριθμ. τμθ', P.G. 78, 1537.

1274 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σμη', P.G. 78, 925-928.

ως αδύνατος είναι νομίζων, την ησυχίαν αγαγείν''. Η αντίδραση του αγίου ήταν: 'Εγώ δε, ει και ταύθ' ούτως έχει, τούτο μεν ουχ ωμολόγησα ερυθριών, τοσούτον δε έφην, ότι, 'Υμείς μεν ταύτα σεμνολογείσθε, ουκ ειδότες ίσως, ότι ανάγκη ποιήσαι τινα αγαθόν ουκ έστιν. Εγώ δε τα παρ' εμαυτού πάλιν ποιήσω''¹²⁷⁵.

Γεμάτη από σεμνότητα μπορεί να χαρακτηριστεί η αντίδρασή του, όταν άκουγε φιλαλήθη και ευσεβή χριστιανό να κατηγορεί τους αξιόμειπτους κληρικούς του Πηλουσίου. 'Εγώ δε ακούων, ούτε επιστομίσαι αυτόν ηδυνάμην (πάντες γαρ οι παρόντες ως αληθή αυτόν εκρότουν), ούτε παντελή σιωπήν ήσκησα, αλλ' ειπών αυτώ, 'Πιστεύω και παλινωδίας άσειν (ου γαρ ούτως εισίν ανάλγητοι, ως ελέσθαι τοσούτοις εμπάρήναι μέχρι τέλους κακοίς), επί το χαράξαι τα γράμματα ταύτα παρήλθον. Υμείς συν αν είητε δίκαιοι ήδη σκέψασθαι περί εαυτών όπως, ει και της κρίσεως υμίν λόγος ουδείς, την τοιαύτην αδοξίαν αποτρίψησθε''¹²⁷⁶.

Στέφανοι αιώνιοι περιμένουν τον σεμνό κληρικό. ''Τους πόνους των καρπών σου φάγεσαι', ψαλμικόν εστί μελώδημα παντί βίω χρήσιμον. Και οι σεμνότητος φροντίζοντες, φησί, φάγεσθε τους καρπούς αυτής, στεφάνοις παρά του Θεού ακηράτοις τιμώμενοι, και οι ακόλαστοι δηλονότι και άδικοι τα επίχειρα των κακών πράξεων κομιούμενοι''¹²⁷⁷.

αλδ'. Εμμονή - Αμετακίνητο φρόνημα

Ακλινής και ανυποχώρητος πρέπει να είναι ο κληρικός ως προς τα δόγματα της πίστεως. 'Χρή σε θαυμάσιε, άτρεπτον μένειν αεί, ούτε φόβω προδιδόντα τα ουράνια, ούτε σεαυτώ εναντίον φαινόμενον. Ει γαρ τα νυν γεγραμμένα σοι τοις προτέροις αντεξετάσειας, ή κολακείας φανήση υπεύθυνος, ή ευχερείας διάκονος, κενής μεν δόξης ηττώμενος, των μεγάλων δε αγίων αθλητών τους αγώνας ου μιμησάμενος, οί τον άπαντα βίον επ' αλλοτρίας κακουχείσθαι υπέμειναν ή κακόδοξον φρόνημα κάν μέχρις ώτων εισδέξασθαι''¹²⁷⁸.

Επίσης κατά τη διάρκεια διωγμού και θλίψεως οφείλει να μην αλλάζει τη γνώμη. 'Ει πύλαι άδου της αμωμήτου και ορθής ου κατισχύουσι πίστεως, αίπερ εισί τα πεπυρωμένα του πονηρού άπαντα βέλη, και κίνδυνος και γυμνότης και θάνατος Χριστού ημάς χωρίζειν ου δύναται, τού χάριν μικράς προσβολάς δια Χριστόν σοι γινομένας, δυσανασχετείς υπομένειν, θαυμάσιε; 'Ιστασο τοίνυν εδραίος, και τα μεν επελθόντα σβεσθήσεται πειρατήρια, τα δε μελετώμενα προ πείρας οιχήσεται. Το γαρ της γνώμης ακλινές, απράκτους δείξει τας μηχανάς''¹²⁷⁹.

Και ο ίδιος ο ιερός Πατήρ ήταν αμετάτρεπτος στο φρόνημα. 'Αλγώ μεν και αυτός κομιδή επί τοις ατόπως γινομένοις, ου μην παρατρέπομαι τον λογισμόν''¹²⁸⁰.

1275 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξθ', P.G. 78, 1644.

1276 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. τια', P.G. 78, 1517.

1277 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. υιδ', P.G. 78, 412.

1278 Κυρίλλω αρχιεπισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. τκδ', P.G. 78, 369.

1279 Παλλαδίω υποδιακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. τογ', P.G. 78, 393.

1280 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. σ', P.G. 78, 884.

αλε΄. Ανεπίληπτο

Το πρώτο που ζητάει ο απόστολος Παύλος από τον επίσκοπο και το τελευταίο που αναφέρει για τις αρετές του διακόνου είναι το ανέγκλητον, το αδιάβλητον¹²⁸¹. Ο ιερός Ισίδωρος παίρνει αυτή την πρώτη αποστολική προς τους ποιμένες εντολή και ρωτάει με αρκετή ειρωνεία για τους ανάξιους κληρικούς του Πηλουσίου “Ανεπίληπτον έχουσι βίον;”¹²⁸². Τους υπενθυμίζει ο ιερός Πατήρ τη δημόσια αυτοκριτική του πολιού τότε προφήτου Σαμουήλ, ο οποίος δεν είχε κανέναν να τον κατηγορήσει: “Και γαρ κακείνος τοις υπηκόοις την περί αυτού ψήφον επιτρέψας, και προσκαλεσάμενος τον βουλόμενον ελέγξαι, ει, επεθυμήσας τινός ως άρχων, ηδίκησε τους αρχομένους, υπ’ ουδενός ενεκλήθη, ούτε εάλω, εφ’ οίσπερ συνεχώς ούτοι [οι ανάξιοι ιερείς] αλίσκονται”¹²⁸³.

Όταν ο κληρικός είναι ανεπίληπτος, δεν σκανδαλίζει κανέναν. Γράφει σε κατώτερο κληρικό επιστολή με τίτλο “Περί του μη σκανδαλίζειν”: “Φοβού ότι μάλιστα, ω φιλότης, σκανδαλίσαι τινά. Μεθύει γαρ πως εν ανθρώποις το αγαθόν, και ουδενός κατασείοντος έστηκε μόλις”¹²⁸⁴.

Δεν αρκεί όμως μόνο να μην κατηγορείται από κανέναν ο λειτουργός της Εκκλησίας. “Οι τον διδασκάλοις πρόποντα βίον μεταδιώκοντες υφηγηταί, μη μόνον μέμψεως κρείττους εαυτούς διατηρείωσαν, αλλά και θείοις πλεονεκτήμασι πλουτείωσαν. Το μεν γαρ και των τυχόντων εστί, το δε των άκρων εις αρετήν, οι, καν μηδέν φθέγξοιντο, τρανοτέρα φωνής ησυχία τους φοιτητάς παιδεύουσιν, ου τας ακοάς αυτών τέρποντες, αλλά τας ψυχάς φωτίζοντες”¹²⁸⁵. Γι’ αυτό προτρέπει έναν επίσκοπο: “Μη μόνον μέμψεως κρείττονα οίου δειν είναι σαυτόν, αλλά και επαίνων έμπλεων · το μεν γαρ και των τυχόντων εστί, το δε των άκρων εις αρετήν”¹²⁸⁶.

αλστ΄. Μετάνοια

Ο κληρικός οφείλει να ζει ως μετανοημένος χριστιανός. Πρέπει να έχει αχώριστο σύντροφό του τη μετάνοια, για να μην πέσει στην αμαρτία ή για να σηκωθεί, εφόσον έχει πέσει σε αυτήν. Αλλά επιβάλλεται επίσης, ακολουθώντας το κήρυγμα του Χριστού και των αποστόλων, ο ιερέυς να κηρύττει μεταξύ των άλλων πνευματικών θεμάτων τη μεταστροφή του βίου και την επιστροφή στον Πατέρα Θεό.

Η μετάνοια βρίσκεται στο μέσο της αμετανοησίας και της απογνώσεως. “Και το μη μεταγινώσκειν παίοντα ολέθριον, και το απογινώσκειν ολεθριώτερον. Το μεν γαρ από ραθυμίας, το δε από αναληγσίας φύεται. Όσω δε αναληγσία

1281 Α΄ Προς Τιμόθεον, 3, 2 και 10.

1282 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ΄, αριθμ. σιστ΄, P.G. 78, 896.

1283 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε΄, αριθμ. τ΄, P.G. 78, 1512.

1284 Τιμοθέω αναγνώστη, βιβλ. Β΄, αριθμ. ρκστ΄, P.G. 78, 564.

1285 Θεογνώτω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β΄, αριθμ. α΄, P.G. 78, 456.

1286 Αραβιανώ επισκόπω, βιβλ. Β΄, αριθμ. λθ΄, P.G. 78, 481.

ραθυμίας χαλεπώτερον, τοσούτω απόγνωσις ραθυμίας αργαλειώτερον. Το μεν γαρ ανήκεστόν εστι κακόν, το δε εις θεραπείαν βαδιείται, επειδή το μεν κρίσεως εστι διεφθαρμένης, το δε παραλογισμού και απάτης¹²⁸⁷. Είναι φοβερή η δύναμη της απελπισίας. ``Κάλλιστον μεν το μη αμαρτείν και προς Θεόν έχον την εγγύτητα, καλόν δε και τον αμαρτόντα γνωσιμαχήσαι και ταχέως εξαναστήναι του πτώματος. Επειδή τοίνυν του προτέρου ως αδυνάτου πάντως διήμαρτες, του δευτέρου, ως δυνατού και ραδίου, επιμελήθητι, μήποτε σε η τύραννος αιχμαλωτεύση απόγνωσις¹²⁸⁸.

Η προχωρημένη πνευματική σήψη και ηθική κατάπτωση των περισσοτέρων και επιφανεστέρων κληρικών του Πηλουσίου δεν άφησε αδιάφορο και ασυγκίνητο τον άγιο Ισίδωρο. Έτσι εξηγείται γιατί ένα από τα πιο συνηθισμένα θέματα, ίσως το πιο συνηθισμένο, στις προς κληρικούς επιστολές του είναι η μετάνοια. Έγινε έτσι μιμητής όχι μόνο της ζωής των αποστόλων αλλά και του κηρύγματός τους. Πράγματι η μετάνοια αποτελούσε το κέντρο του αποστολικού κηρύγματος, αφού ``ο Παύλος την μετάνοιαν, ήν και αυτός εκήρυττε και ο Θεός εστεφάνου¹²⁸⁹. Με μυριόσταλτες επιστολές ο ιερός Πατήρ προσπαθούσε να ανασύρει από το βυθό της αμετανοησίας τους φιλήδονους, αργυρώνητους και πεφυσιωμένους ηγήτορες της Εκκλησίας του Πηλουσίου. Θεωρούμε ότι εάν παρουσιάζαμε μία προς μία τις επιστολές αυτές, θα είχαμε καλύψει την έκταση μιας διπλωματικής εργασίας. Γι' αυτό θα δούμε κατ' επιλογήν ελάχιστες μόνο.

Σε συντομότητα επιστολή προς μια τριάδα ιερέων γράφει απλά και κατηγορηματικά: ``Ει και μέγιστα και συγγνώμης μείζονα επλημμελήσατε, αλλά γε συγγνώμης ταύτα αξιώσει ο Κριτής, ει γε ειλικρινεί μετανοία θεραπευθείη¹²⁹⁰.

Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο γράφει: ``Συ δε, ως φασίν, ελαττωμάτων ανάπλεως ών, κατορθωμάτων έρημος εί και γυμνός...Ει τοίνυν αληθεύουσι, μετανόει ενταύθα, ίνα μη εκείσε ανονήτως αυτό πράξειας<sup>1291</sup>. Όντως μετά το θάνατο δεν υπάρχει μετάνοια, αλλά τιμές ή τιμωρίες. ``Τις αποδέξοιτο Χριστιανόν εν τω καιρώ των αγώνων τους στεφάνους επιζητούντα; Τα μεν γαρ τήδε αγώνων εστί και στεφάνων υπόθεσις, τα δε εκεί γερών και τιμών. Μη τοίνυν την ευκαιρίαν των πραγμάτων προδώμεν, ίνα μη εκεί ανόνητα μεταμεληθώμεν¹²⁹². Γι' αυτό ο Θεός μάς παρατείνει το χρόνο της ζωής μας: ``Η θεία ενδίδωσι τοις πλημμελούσι καιρόν μετανοίας. Ει δε μηδ' ούτω μετανοήσαιεν, χαλεπωτέρας ορειί τας τιμωρίας. Και γαρ, ως φασί τινες, η κακία εν κόσμω βασιλεύουσα αντικαθίσταται προς το αγαθόν, φέρειν την επιφάνειαν ονειροπολούσα¹²⁹³. Δε θα πρέπει λοιπόν να κατηγορούμε τη θεία δικαιοσύνη για αδιαφορία. ``Μη της θείας δίκης αμέλειαν καταψηφίση, αλλά θαύμαζε αυτής την μακροθυμίαν, την νυν μεν εις μετάνοιαν αυτούς καλούσαν και την απολογία αποτεμνομένην, μικρόν δε ύστερον ή ενταύθα ή εκεί

1287 Ισίδωρο πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. 4δ', P.G. 78, 537.

1288 Μαρτινιανώ, βιβλ. Α', αριθμ. τπα', P.G. 78, 397.

1289 Ισίδωρο πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. κστ', P.G. 78, 1077.

1290 Ζωσίμω, Μάρωνι, Χαιρήμονι, βιβλ. Ε', αριθμ. φλθ', P.G. 78, 1629.

1291 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ Β', αριθμ. ρη', P.G. 78, 549.

1292 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξ', P.G. 78, 772.

1293 Μαρτιανώ πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. 4στ', P.G. 78, 1161.

κολάσει σφοδροτάτη αυτούς μετελευσομένην¹²⁹⁴.

Όλοι έχουν την ευκαιρία αυτή, ακόμα και οι περιβόητοι για την κακία τους κληρικοί. Έτσι ο άγιος Ισίδωρος προτρέπει τους κληρικούς του Πηλουσίου να μετανοήσουν. Έως τοιαύτην ηλάσατε κακίαν, ής ουδείς των άγαν πεπαιδευμένων εφικέσθαι τω λόγω δυνήσεται. Αλλ' ως πράξαντες όσα μηδείς των πώποτε επί παρανομίαις βεβοημένων, κάν οψέ ποτε, γνωσιμαχήσατε¹²⁹⁵.

Έως έξεστι, μετανοήσατε. Ατοπώτατον γαρ την θείαν ανεξικακίαν, την εις μετάνοιαν καλούσαν, εφόδιον μειζόνων ποιείσθαι αμαρτημάτων. Ει δε δια το μηδέπω δεδοκέναι δίκην ουδέ δούναι προσδοκάτε, ευ ίστε, ως το Θεϊόν, όσπερ φιλάνθρωπόν εστιν, ούτω και απευδές και δυνατόν. Φιλανθρωπεύεται γουν, και τα πρώτα των πταισμάτων παρήσιν ατιμώρητα, καιρόν επανορθώσεως χαριζόμενον. Ομοίως δε, ή και μάλλον των πλημμελημάτων ακμαζόντων, τελευταίον αμύνεται, και ομού πάντων, των τε έμπροσθεν, των τε ύστερον τολμηθέντων δίκας εισπράττεται¹²⁹⁶. Ένέτυχον αγίω ανδρί, ω έργον εστί το υπέρ των πταιόντων ικετεύειν το Θεϊόν (ίστε δε ον λέγω), και είδον υπόθεσιν αυτώ δακρύων αενάων τον υμέτερον γεγενήσθαι βίον. Αισχυνόμενος γαρ επί τοις παρά πάντων περί υμών κωμωδουμένοις, έλεγε τοις παρακαλείν πειρωμένοις, 'Άφετε πικρώς κλαύσομαι, μη κατισχύετε παρακαλείν με'. Είτα, ως ανένευσεν ολίγον εκ των θρήνων, ουκ οίδ' ό,τι εννοήσας (ου γαρ ασφαλές των αδήλων κατατολμάν), όσπερ ένθους γενόμενος και εις ουρανόν αναβλέψας, ως αυτόν ορών τον πάντων Δεσπότην, εβόησεν, 'Δόξα σοι, βασιλεύ, δόξα σοι. Πόσης μακροθυμίας πέλαγος παρά σοι! Πόσης ανεξικακίας θησαυρός! Οι δια το όνομα το σον εξ αφανών και ατίμων λαμπροί και περίβλεπτοι γεγονότες, τη τιμή κατά σου του τετιμηκότος κέχρηνται, και τολμώσιν ατόλμητα και ενυβρίζουσι εις τα άγια, συγγνώμης αμαρτάνοντες μείζονα'. Ει τοίνυν και ο υπέρ των άλλων πρεσβεύων δια τα υμέτερα πταίσματα την θείαν εξεπλάγη μακροθυμίαν, τίς υπέρ υμών ικετεύσει; Τίς πρεσβεύσει; Τίς παραστήσεται; Εννοούντες ουν, οι των κακών εστε, παύσασθε ασύγγνωστα πταίοντες¹²⁹⁷.

Ένας πρεσβύτερος κάποτε μετέβαλε τη ζωή του επί τα χείρω. Αμέσως ο άγιος σπεύδει να τον επαναφέρει στην ορθή οδό. 'Βούλομαι γαρ πάντας ευδοκίμους είναι. Αυτός δε μεταβληθείς σαυτόν, ουκ εμέ ήλεγξας. Αλλ' ει μεν απεγίνωσκον, ουκ αν ταύτ' έγγραφον. Επειδή δε αρίστην μεταβολήν προσδοκώ, και γράφω, και προτρέπω, ώστε εις την αρχαίαν αρετήν σαυτόν επαναγαγείν¹²⁹⁸'.

Τη μετάνοια διδάσκει και σε άλλο διάκονο: 'Ότι μεν φιλάνθρωπός εστιν ο Θεός, μάλ' ακριβώς οίδα, ότι δε και απαιτεί δίκας σφοδροτάτας τους της φιλανθρωπίας καταφρονήσαντας, και αι ιεραί χρησιμωδούσι Γραφαί, και τα πράγματα μαρτυρεί. Τίς γαρ τον κατακλυσμόν επήγαγε; Τίς την Σοδομιτών μετά των οικητόρων ενέπρησε γην; Τίς την Ιερουσαλήμ μετήλθε; Τίς τους Ιουδαίους ηχμαλώτευσε και πανταχού γης ως δραπετάς και μαστιγίας περιήγαγε; Μη τοίνυν τη φιλανθρωπία μόνη θαρρούντες αμαρτάνωμεν, αλλά

1294 Ευτονίω διακόνω, βιβλ Ε', αριθμ. σκ', P.G. 78, 1464.

1295 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. νγ', P.G. 78, 1360.

1296 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. σξ', P.G. 78, 1488.

1297 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. υοστ', P.G. 78, 1601-1604.

1298 Αθανασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. ξβ', P.G. 78, 772.

και την δικαιοσύνην εννοούντες, γνωσιμαχόμεν. Η γαρ της προαιρέσεως μετάνοια εύλογον παρασκευάζει τω κριτή της φιλανθρωπίας την οδόν''¹²⁹⁹.

Ο κληρικός, ακολουθώντας τον απόστολο Παύλο και μιμούμενος τον άγιο Ισιδώρο Πηλουσιώτη, οφείλει όχι μόνο να διάγει βίο μετανοίας, αλλά και να καλεί σε μετάνοια. ''Ο αμαρτάνων μεν τι, γινώσκων δε, του και αμαρτάνοντος και μη γινώσκοντος αμείνων είναι μοι δοκεί. Ο μεν γαρ ορθήν, ο δε διεφθαρμένην έχει των πραγμάτων την κρίσιν. Και ο μεν εις μετάνοιαν βαδιείται, ο δε εις αναλγησίαν τελευτήσει. Ο μεν ερυθριάσει πταίων, ο δ' ουδ' ερυθριάσει. Πώς γαρ ερυθριάσει ο μηδέ αυτό τούτο, ότι πταίει, επιστάμενος; Διό ο των πραγμάτων ακριβώς βασανίσας την φύσιν έφη, 'Ου μόνον αυτά ποιούσιν, αλλά και συνευδοκούσι τοις πράττουσιν', το επαινείν του πράττειν αργαλέωτερον είναι εικότως ορισάμενος. Χρή ουν τον μεν εις μετάνοιαν παρακελεύσαι, τω δε εις αίσθησιν των γιγνομένων εμποιήσαι. Ει μη γαρ αίσθοιτο, ούτε αμαρτάνειν παύσοιτο''¹³⁰⁰.

β'. Εξωτερικές - σωματικές αρετές

βα'. Αγία υπακοή και αγία ανυπακοή

Μία άλλη αρετή του ιερέως πρέπει να είναι η υπακοή, αλλά και η ανυπακοή. Χάρη στην υπακοή προς τους διδασκάλους ο ιερέυς θα φθάσει στην τελειότητα. ''Ωσπερ οι τοις πρώτοις γράμμασι στοιχειούμενοι παίδες τω καθηγητή ατενίζουνσι προς όπερ αν την γραφίδα αρμόση, άσμενοι και ευπειθώς τους χαρακτήρας δεχόμενοι, ούτω και τους των θείων φοιτητάς έπεσθαι τοις τούτων διδασκάλοις, νηπιώδη απλότητα και ανενδοίαστον συγκατάθεσιν έχοντας. 'Απεκρύβη γαρ ταύτα', φησί ο Κύριος, 'από σοφών και συνετών, και απεκαλύφθη νηπίοις''¹³⁰¹.

Ωστόσο μόνο στο Θεό οφείλουμε απόλυτη υπακοή. ''Τί θαυμάζεις ει την του πηλού εικόνα έλαβε ο Παύλος, ουχ ίνα το αυτεξούσιον λυμήνηται, ό πανταχού στεφανοί, αλλ' ίνα μη μόνον την σφοδράν πειθώ και υπακοήν δείξη, ήν δίκαιος αν έχειν ο άνθρωπος προς το Θεión''¹³⁰². Για να αποφύγουμε τις τιμωρίες της ανυπακοής, ο Θεός μάς έδωσε γραπτά τα παθήματα των αμαρτησάντων. ''Πάντα η θεία και ακήρατος φύσις τα των τιμωριών υποδείγματα, δικαίως επαχθέντα τοις πταίσμασι, προς διόρθωσιν ημών ανάγραπτα έθετο, ίνα, τω φόβω της ίσης κολάσεως, φύγωμεν την κοινωνίαν της πράξεως. Ει τοίνυν δεδίττεται τα επιτίμια, φυλαχθή το σέβας τοις δόγμασι''¹³⁰³.

Προτρέπει ο άγιος έναν διάκονο να εμποδίζει τους νεωτερισμούς στο Σώμα της Εκκλησίας. Είναι μάλιστα τόσο φοβερό το αμάρτημα της νεωτερικότητας που θα προκαλέσει στους νεωτερίζοντες κληρικούς θρήνους και καθαίρεση. ''τοις νεώτερα τινα εις τους εκκλησιαστικούς θεσμούς βουλεύουσι, λέγε ως οιμώζονται κανταύθα κακείσε, ει μη του νεωτερισμού λήξειαν. Ωσπερ γαρ συν

1299 Νειλάμμωνι διακόνω ιατρώ, βιβλ. Γ', αριθμ. οα', P.G. 78, 780.

1300 Λαμπετίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. οδ', P.G. 78, 1369.

1301 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. υμ', P.G. 78, 425.

1302 Μαρτινιανώ πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ροε', P.G. 78, 628.

1303 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. υξζ', P.G. 78, 437-440.

αλογία ήρθησαν, τόλμη ακρίτω μάλλον επαρθέντες εις την επιχείρησιν, ή αξιώσεως δικαία κρίσει, ούτω, κατά το εικός, και καθαιρεθήσονται πάλιν. Ασθενές γαρ αεί το παρ' αξίαν, και των κατά τόλμαν αλόγιστον επιαιρομένων ουδέν βέβαιον, ταχείαν δε έχει την μεταβολήν, ει μη συν αρετή γίγνοιτο''¹³⁰⁴. Και αλλού γράφει κατά των νεωτεριζόντων: ''οι μεν απόστολοι, άτε τω θείω Πνεύματι σεσοφισμένοι, και την Εκκλησίαν, ως μήτε των χειρόνων αυτή μηδέν διανοχλείν, μήτ' είναι τι κάλλιον, ό χρή τω θεσμώ προστεθήναι. Τινές δε των νυν τον διδασκαλικόν ουκ οίδ' όπως εμπειστευμένων θρόνον, τολμώσι νεωτερίζειν, και τον παρ' εκείνων κοσμίως και ευσεβώς θεμελιωθέντα θεσμόν ατιμάσαντες, τα οικεία προκρίνουσι, τον εξ αρχής κόσμον ατιμότερον δι' ων ποιούσι νομίζοντες''¹³⁰⁵. Έτσι ''ο ιερέας οφείλει να είναι 'εύφθογγος κανών', καθοδηγούμενος από τους κανόνες της Εκκλησίας, όπως και ο βασιλεύς 'υπό των θεσμών βασιλευόμενος, κανών εστιν εύφθογγος''¹³⁰⁶.

Κάνοντας λόγο για την υπακοή που οφείλει ο κάθε χριστιανός σε αξιωματούχους της Εκκλησίας ο ιερός Πατήρ τονίζει ότι πρέπει να είναι μερική και διακριτική. Η απόλυτη υπακοή υποδηλώνει έλλειψη ευσέβειας και θάρρους. Η αλήθεια και η αρετή πρέπει να θεωρούνται ανώτερες από το συμφέρον και το αξίωμα. ''Και ασεβές είναι και άνανδρον νενόμικα τους μη ευβιούντας μεν, δυναστείαν δε περιβεβλημένους περιέπειν · των δε αρετή κεκοσμημένων, ει ιδιωτεύοιεν, καταφρονείν · κακείνους επαινείν, τούτους δε διασύρειν. Μη τοίνυν θαύμαζε ει το δίκαιον προ του συμφέροντος τίθεμαι και το πρόπον προ του κέρδους και την αρετήν προ της δυναστείας. Ει γαρ μη τούτ' ποίοιουν, έδοξα αν Ευτόνιον μεν, ότι επιβουλεύεται, παρεωρακέναι, Ευσέβιον δε ότι τυραννεί τεθεραπευκέναι. Ευτονίω γαρ πολεμεί άπας ο κλήρος, ο μεν εκών, ο δε και προς το του κρατούντος σύνθημα. Έγκλημα δε του πολέμου τούτου εγώ μεν ουκ οίδα ουδέν. Φασί δε λεγόντων ακούειν, ότι αρετής εστι θρέμμα περίβλεπτον, τον δε το σύνθημα του πολέμου δόντα, ει και πολλοί μισούντες και κακηγορούντες κολακεύουσιν, εγώ άτε εχθρόν της αρετής τω διαβόλω συμπράττοντα τω κατά των ανθρωπίνων ψυχών σπείροντι τα ζιζάνια, ουδ' ιδείν δύναμαι, ουδ' αν μυρίους απειλήση θανάτους''¹³⁰⁷.

Η αναγκαστική, αδιάκριτη και απόλυτη υπακοή αποτελεί ενέργεια του ανθρώπου που έλαβε την ιερωσύνη χωρίς να την αξίζει. ''Τους παρ' αξίαν τυχόντας ιερατικής τιμής υπακούειν ανάγκη τοις ου δεόντως δεδωκόσι, κάν εις αυτό το Θείον τα δρώμενα βλέπει. Διό και αλλήλοις την άδικον ταύτην αντίδοσιν παρέχοντες, δύναμιν ου μικράν εις το κατά των ευβιούντων οπλίζεσθαι προσλαμβάνουσιν. Ει δε τις ή τούτους, ή εκείνους αιτιάσατο, παρακινώσι τοις δρωμένοις και ειρωνείαν, ό των δρωμένων αλγεινότερον, τω συγχωρείν γίνεσθαι, ταύτα βούλεσθαι το Θείον καταψευδόμενοι''¹³⁰⁸.

Στον αρχιδιάκονο του Πηλουσίου γράφει για την αδιάκριτη υπακοή του επισκόπου σε εκείνον: ''μη σκοτίζειν τοις φαύλοις επιτηδεύμασι και τον τίμιον εκείνον θίασον και χορόν και τον πειθόμενόν σοι ακρίτως επίσκοπον''¹³⁰⁹.

1304 Λεοντίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. υλε', P.G. 78, 1581.

1305 Δωροθέω λαμπροτάτω, βιβλ. Γ', αριθμ. τ4δ', P.G. 78, 1033.

1306 Κ. Φούσκα, ''Η ιερωσύνη'' σ. 534.

1307 Σερήνω τριβούνω, βιβλ. Ε', αριθμ. φξδ', P.G. 78, 1640.

1308 Ουάλεντι, βιβλ. Ε', αριθμ. φλε', P.G. 78, 1629.

1309 Λουκίω αρχιδιακόνω Πηλουσίου, βιβλ. Α', αριθμ. κθ', P.G. 78, 200. Τω αυτώ, βιβλ. Δ', αριθμ.

Σε μοναχό επισημαίνει την ανάγκη να μην υποστηρίζει τις ενέργειες του πονηρού επισκόπου του: Ἔμῃ τοίνυν επισυνηγόρει ταις Εὐσεβίου του, ὡς οἶεται, επισκόπου φαυλότησιν, εἰ δι' ἐκεῖνον καὶ τὸ θυσιαστήριον λειτουργῶν καὶ ἡ πόλις οἰκητόρων χηρεύει¹³¹⁰.

Μεγάλη αμαρτία ἀποτελεῖ ἡ ἀκριτὴ ὑπακοή στον ἐπίσκοπο. Ἐσὺ γυνώμης μείζονα, ὦ βέλτιστε, αμαρτάνεις, τὴν Εὐσεβίου τυραννίδα πρὸ τοῦ δικαίου θεραπεύων. Ἡ τοίνυν συνὼν αἴσθησιν αὐτῷ ἐμποῖε τῆς ἀνηκέστου νόσου, ἡ ἀπόστηθι ἐπιτρίβων αὐτοῦ τὴν κακίαν¹³¹¹.

Με πολὺ ζῶηρά χρώματα ἀπὸ τῆ νηυσίπλοῖα παρουσιάζει τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκη γιὰ ἀγία ἀνυπακοή: Ἔου χρεῖ, θαυμάσιε, αἰεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπέκειν, ἀλλ' ἐστὶν ὅτε καὶ ἀντίπρωρον ταις καταιγίσιν ἀνθίστασθαι καὶ τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων ἐκκρούεσθαι, μήποτε, μεγαλυνόμεναι αἱ λαίλαπες, καὶ τῶν οἰάκων ἡμᾶς ἐκτινάξωσι καὶ μερισμὸν τοῦ σκάφους ἐργάσωνται πολυσκέδαστον. Ἀνθίστασο τοίνυν τῷ νυν ταρασσόντι κλύδωνι, εἰ καὶ τὴ κακοτέχνῳ πραότητι ὡς πρὸς λιμένα τὴν εαυτοῦ προκαλεῖται κακόννοιαν, μήποτε ὡς ἐγκρατὴς τῆς νηὸς καὶ τοῦ φόρτου σου γένηται, καὶ εἰς δύσορμον ἐξωθήσῃ σε, ἀφ' ἧς ναυάγιον οἱ ἀλόντες ὑφίστανται¹³¹².

Τὶς ἴδιες προτροπὲς κάνει καὶ γιὰ τὴν ὑπακοή πρὸς τὴν πολιτικὴ ἐξουσία. Ἐπεγράφη ὁ Κύριος τῇ μήτρᾳ φερόμενος καὶ κήνσον ἐτέλεσε Καίσαρι, τῷ κράτει νομοθετῶν ὑποτάσσεσθαι, ὅταν μὴδὲν παραβλάβῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Ἀ τοίνυν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν κατ' οἰκονομίαν πτωχεύσας ἐδίδαξεν, εὐγνωμόνως ἡμεῖς μιμησώμεθα, καὶ μὴ σκήψῃ πτωχῶν τὸν φόρον ἀρνώμεθα¹³¹³.

ββ'. Ἱεροπρέπεια

Σχολιάζοντας ὁ ἅγιος τὰ προσόντα τοῦ ποιμένα, ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὰ καθορίζει, κάνει λόγο ἀκόμα καὶ γιὰ ὀρισμένους λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὅπως εἶναι τὸ βάδισμα, τὸ βλέμμα καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἱερέως. Ἀναφέρεται σὲ συγχρόνους τοῦ ἀναξίου κληρικούς καὶ λέει με κάποια εἰρωνεία: Ἐκοσμιότης δὲ αὐτοῖς τοσαύτῃ πρόσσεστιν, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ βαδίσματος καὶ ἀπὸ τοῦ βλέμματος καὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς καταπλήττειν δύνασθαι τοὺς ὁρώντας; Ὡς γὰρ ἀγάλμα φιλοσοφίας ἀπάσης τοὺς τὴν ἐπισκοπὴν λαχόντας πανταχοῦ φαίνεσθαι χρεῖ¹³¹⁴.

Ἡ καθημερινὴ καὶ προσωπικὴ ζωὴ τοῦ ἱερέως πρέπει νὰ ἀποτελεῖ ἕναν ὕμνο στὴν κοσμιότητα. Ἐοὐκοῦν ἐστὼ ἡμῖν καὶ σχῆμα σεμνόν, καὶ βλέμμα ἡμερον, καὶ ὀφρὺς κατεσταλμένη, καὶ βάδισμα μὴ σεσοβημένον, καὶ ἰμάτιον χρειώδες, καὶ καθέδρα ταπεινὴ, καὶ τροφὴ λιτὴ, καὶ στρωμνὴ μὴ τῆς χρείας κρείττων, καὶ ἐπιπλά πρὸς εὐτέλειαν ἡσκημένα, καὶ οἶκος πρέπων Χριστιανοῖς, καὶ μὴν καὶ λόγος καὶ φωνὴ καὶ ἡ πρὸς τοὺς πέλας ἐντευξὶς πρὸς μετριότητα μᾶλλον, ἢ

ρπη', P.G. 78, 1277.

1310 Θεοδοσίῳ μονάζοντι, βιβλ. Α', ἀριθμ. λθ', P.G. 78, 208.

1311 Διογένηι διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. υζ', P.G. 78, 1040-1041.

1312 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. υνα', P.G. 78, 429-432.

1313 Ἐπαγάθῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. μη', P.G. 78, 212.

1314 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

προς φλεγμονήν βλέπέτω¹³¹⁵. Αντιθέτως ο πρεσβύτερος Ζώσιμος παρασυρμένος από οίηση εμφανιζόταν με τρόπο μη κόσμιο. Ἐπὶ τὴν οφρὺν ἐπαίρει, καὶ τὸν ἀνχένα υψοῖς, καὶ ἐπὶ ὀνύχων βαδίζει, καὶ αεροβατεῖν νομίζει, καὶ δια πάντων τῶν μελῶν τὴν ἀπαιδευσίαν ἐμφαίνει¹³¹⁶. Ἀκόμα καὶ στο γέλιο ὁ ποιμὴν πρέπει νὰ εἶναι ἱεροπρεπής. Για νὰ θυμίσει αὐτὸ τὸ καθήκον, στέλνει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ἐπιστολὴν σὲ φιλοευτράπελο πρεσβύτερο. Ἐντυπωσιάζει ἡ αὐστηρότητα καὶ ἡ ἱεροπρέπεια τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς, ὁ ὁποῖος ἀκόμα καὶ για τὸν γέλωτα ζητᾷ ἀγγελικὴ συμπεριφορὰ ἀπὸ τὸν κληρικὸν. Ἐν τῷ τύπῳ ἱερεὺς τοῦ πομνίου καὶ φῶς τῆς ἐκκλησίας ὠνομάσθη καὶ ὑπάρχει, ἀνάγκη τοῖς ἡθεσιν αὐτοῦ συνεκτυπούσθαι τὸ ὑπῆκοον ὡς σημάτων κηρὸν. Ἐν τοῖς φῶσι εἶναι βούλει, μίσει τὴν εὐτραπeliάν καὶ τὴν περιφορὰν τοῦ γέλωτος, ἵνα μὴ πολλοὺς διδάξης ἀτακτεῖν. Ἱερεὺς γὰρ ἄγγελος Κυρίου παντοκράτορος ἐστὶ, ἄγγελος δὲ οὐκ ἐπίσταται γέλωτα, ἐμφύως τῷ Θεῷ λειτουργῶν¹³¹⁷.

βγ'. Ἰκανότητα στο λόγο

Ὁ λόγος ἀποτελεῖ γνῶρισμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεϊκὸ χάρισμα. Ἐπεὶ μὲν τοι χρῆμα ὁ λόγος, θεῖον γὰρ ἐστὶ δῶρον καὶ ἐκ λογικῆς τικτόμενον ψυχῆς, δὲ ἡν καὶ λόγος καλεῖται. Ψυχῆς γὰρ λογικῆς ἐστὶ σκοπὸς ὁ λόγος. Διὸ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων πλεονεκτοῦμεν... Καὶ ὁ Παῦλος δὲ κορυφαῖότατον τῶν οὐρανίων χαρισμάτων τὸν λόγον τῆς σοφίας ὠρίσατο¹³¹⁸.

Ἐνῶ τις ἄλλες ἀρετὲς πρέπει νὰ τις ἔχουν καὶ οἱ λαϊκοί, ἡ διδακτικὴ ἰκανότητα ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο γνῶρισμα τοῦ ἀξίου κληρικοῦ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ κάνουμε ἰδιαίτερη ἀναφορὰ σὲ αὐτὸ τὸ προσόν ποῦ πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἱεουργὸς καὶ διδάσκαλος τοῦ θεῖου νόμου.

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος μετὰ τῶν ἄλλων χαρακτηρισμῶν για τὴν ἱερωσύνην, ὅπως εἶδαμε, τὴν ὀνόμασε καὶ ἡ διδασκαλικὸν θρόνον¹³¹⁹ καὶ ἡ διδασκαλικὸν ἀξίωμα¹³²⁰. Καθῆκον τοῦ κληρικοῦ εἶναι μαζί με τὴν τήρηση τῶν θεῶν νόμων νὰ κηρύττει τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἅγιος χρησιμοποιεῖ τὴν παύλεια ρῆσιν ἡ Δούλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ... εἶναι πρὸς πάντας... διδασκαλικόν... μήποτε δώῃ αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐπίγνωσιν εἰς σωτηρίαν¹³¹⁹. Ἐπεὶ μὲν ποιεῖν καὶ διδάσκειν ἀνυπερβλήτον τυγχάνει, τὸ δὲ ποιεῖν μὲν, μὴ διδάσκειν δὲ, ἐλαττόν ἐστι. Χωλεῖ γὰρ καθ' ἓν μέρος. Διὸ καὶ λογικός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Ἐν γὰρ τὸ ποιῆσαι διδάξαι ἢν, οὐκ ἀν ἐρρέθη, Ὁς δ' ἀν ποιῆσιν καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τί γὰρ τοσούτον ἰσχύει βίος ἀριστος, ὅταν περὶ δογμάτων ἀγῶν προκείται καὶ ὁ τοῖς νόθοις συνηγορῶν, πολὺς κατὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων φέρηται; Τὸ δὲ μὴ ποιεῖν μὲν, διδάσκειν δὲ, εἰ καὶ φύλλα δοκεῖ ἔχειν, καρποῦ ἐστέρηται, καὶ γέλωτος καὶ κωμωδίας καὶ κατακρίσεως οὐκ ἀμοιρεῖ¹³²⁰.

1315 Ποιμενίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ροθ', P.G. 78, 869.

1316 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σκδ', P.G. 78, 908.

1317 Δωροθέῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. τιθ', P.G. 78, 368.

1318 Ἀρποκρά σοφιστή, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρξβ', P.G. 78, 1417-1420.

1319 Ἀπολλωνίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σο', P.G. 78, 700.

1320 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ρκ', P.G. 78, 824.

Η απουσία της διδακτικής δυνάμεως κάνει το λαό να παρασύρεται από τις αιρέσεις, τις οποίες ο ιερέυς δεν μπορεί να ελέγξει. Ὡς περ ευγενές δένδρον, όταν τῷ καρπῷ βρίθῃται τοῖς φύλλοις κομών, καὶ τὸν γεωργόν ευφραίνει καὶ τοὺς ὁρώντας τέρπει καὶ τοὺς παροδεύοντας αναπαύει, οὕτω καὶ ὁ εἰς τὸν διδασκαλικὸν ἰδρυθεὶς θρόνον, όταν τῇ ἀρετῇ κοσμήται καὶ τῷ λόγῳ ἀστράπτῃ, καὶ τὸν Θεόν ευφραίνει, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὠφελεῖ. Εἰ δὲ θατέρου ἔρημος εἴη, οὐ λίαν ὠφελεῖ τοὺς φοιτητάς. Χρεῖα μὲν γὰρ τοῦ βίου διὰ τοὺς φιλαιτίους, χρεῖα δὲ καὶ τοῦ λόγου διὰ τοὺς κατὰ τῶν αἱρέσεων ἐλέγχους. Εἰ γὰρ καὶ ἄνευ λόγου ὁ βίος ὠφελεῖν πέφυκε τοὺς πολλούς, ἀλλ' όταν ἰδῶσι αὐτὸν ἠττώμενον ἐν συλλογισμοῖς καὶ διαλόγοις, εἰς τὰ καίρια πολλάκις βλάπτονται, ὑπὸ νόθων δογμάτων κλεπτόμενοι. Οὐ γὰρ τὴν ἀπειρίαν τοῦ διδάσκοντος, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιάσονται σαθρότητα. Εἰ δ' ὁ λόγος ῥέων κατὰ κράτος αἰρὴ τοὺς ἐναντίους, ἀπὸ τῆς τοῦ βίου φαυλότητος ἀμαυροῦνται τὸ τρόπαιον. Οὐκ ἀξιόπιστον γὰρ ἡγήσονται διδάσκαλον τὸν μὴ τὰ δέοντα πράττοντα. Οὐκ οὖν χρή καὶ λόγῳ καὶ βίῳ ἀστράπτειν. 'Ὁ γὰρ ποιὼν', φησὶν, 'καὶ διδάσκων, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν'. Εἰ δὲ τὸ ποιῆσαι μόνον διδάξαι ἦν, ὡς οἰονταί τινες, οὐκ ἂν τὸ δεύτερον προσετέθη¹³²¹.

Τα χαρακτηριστικά που πρέπει να ἔχει ὁ λόγος

Ἀφοῦ ὁ ιερέυς εἶναι διδάσκαλος τοῦ θείου νόμου, οφείλει νὰ γνωρίζει ἀρίστα τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς χριστιανικὲς ἀλήθειες. Μετὰ τὴν γνώσιν αὐτὴν θὰ μπορεῖ νὰ υπερασπίζεται τὴν πίστην, νὰ κρατᾷ ἐν τῷ ποίμνιῳ τὰ πρόβατα καὶ νὰ ἐπαναφέρει ἐν τῇ μάνδρᾳ τοῦ Χριστοῦ τὰ πεπλανημένα ἀρνία. Ὅσοφους δὲ φημι οὐ τοὺς τὸ Πλάτωνος ὕψος καὶ τὴν Θουκυδίδου σεμνότητα καὶ τὴν Δημοσθένους δεινότητα ζηλοῦντας, ἀλλὰ τοὺς λόγον ἀποδοῦναι δυναμένους ὑπὲρ τῶν θείων δογμάτων, καὶ μὴ διὰ τῆς οἰκείας ραθυμίας σιγῇ τὴν ἥτταν καταδεχομένους. Οἱ γὰρ ἀκούοντες οὐ τὴν τοῦ λέγοντος ἀπειρίαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ δόγματος αἰτιῶνται σαθρότητα¹³²². Γενὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἔχομεν γράψει περισσότερα ἐν τῇ ἐπόμενῃ ἐξωτερικῇ - σωματικῇ ἀρετῇ τοῦ κληρικοῦ ποὺ λέγεται ὁ ὁ γνῶσις τῆς ἁγίας Γραφῆς.

Ἐπειδὴ ὁμῶς ἡ διδασκαλία γίνεται διὰ τοῦ λόγου, προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ, ὁ ιερέυς πρέπει νὰ γνωρίζει καλὰ τὴν γλῶσσαν. Ὁ κληρικός καὶ διάκονος τοῦ ἁμβωνοῦ ἐπιβάλλεται νὰ χειρίζεται ἀπταιστα τὸν λόγο. Τα φραστικά ὀλισθήματα, τὰ συντακτικὰ καὶ τὰ γραμματικὰ λάθη προκαλοῦν τὴν εἰρωνείαν πολλῶν ἀκροατῶν καὶ ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ συνέβη ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ πρεσβυτέρου Ζωσίμου. Ἐκ τῶν λόγων σου ἔχεις ἐγγὺς σου τὸν ἐλέγχον. Ὅρα πόσον κινεῖς βαρβαρίζων τὸν γέλωτα. Βλέπε μειδιῶντας τοῖς σολοικισμοῖς τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἢ παύσαι λαλῶν καταγέλαστα, ἢ φρόνει πτωχὰ πρὸς τοὺς

1321 Ἑρμῖνον κομήτη, βιβλ. Β', ἀριθμ. σελ., P.G. 78, 672-673.

1322 Θεογνώστῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. 543, P.G. 78, 1613-1616.

λόγους σου¹³²³.

Ο ιερεύς οφείλει να είναι καλός γνώστης της τέχνης του λόγου. Ως βαθύς γνώστης της τέχνης αυτής ο ιερός Πατήρ αναφέρει μερικά στοιχεία που κάνουν επιτυχημένο το κήρυγμα και όσα πρέπει ο διδάσκαλος να αποφεύγει. Ὅχι όταν πολύς ο λόγος ρέη και έξω των καιρῶν φέρεται θαυμαστός ἐστιν, ἀλλ' όταν βραχύς μὲν ἡ τὴν μήκει, πολὺς δὲ τοῖς ἐνθυμήμασι, καὶ ἐν τῷ συντόμῳ τὸ ἀπαράλειπτον ἔχων, ὑπὸ τοῦ καιροῦ μάλιστα ψυχθεὶς, ζωτικώτερος φαίνεται¹³²⁴. Ὁ λόγος ἀρεταί μὲν, ἀλήθεια, συντομία, σαφήνεια, ευκαιρία, κακίαι δὲ ψεύδος, μακρηγορία, ἀσάφεια, τὸ ἐξω τῶν καιρῶν φέρεσθαι. Τί γὰρ ὄφελος, εἰ ἀληθὴς μὲν εἴη, μὴ σύντομος δὲ, ἀλλ' ἐνοχλεῖ τοὺς ἀκούοντας; Ἡ σύντομος μὲν, μὴ σαφὴς δὲ; Ἡ σαφὴς μὲν, μὴ καίριος δὲ; Εἰ δὲ πάσας ἔχοι τὰς ἀρετάς, τότε δραστήριος ἐστὶ καὶ γοργός καὶ ἐμψυχος, τῇ μὲν ἀληθείᾳ τοὺς ἀκούοντας χειρούμενος, τῇ δὲ συντομίᾳ καταγωνιζόμενος, καὶ τῇ μὲν σαφηνείᾳ καθαπτόμενος, τῇ δὲ ευκαιρίᾳ στεφανούμενος¹³²⁵.

Ἡ εὐκρίνεια καὶ ἡ ἐνάργεια πρέπει ἐπίσης νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐνδελεχῶς ἀπὸ τὸν ἱεροκλήρυκα. Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σαφήνεια τῶν λόγων τοῦ ποιμένου συμβολίζονται μὲ ἓνα ἱερὸ ἀντικείμενο τοῦ Ἰουδαίου ἀρχιερέως. Ἐτσι ἀλληγορικῶς ὁ ἱερός Πατήρ ἐρμηνεύει τὸ λογίον ποῦ κρεμόταν στὸ ἀρχιερατικὸ στήθος. Ὁ πρῶτον μὲν ἐχρὴν τῷ θυμικῷ καὶ ἐπιθυμητικῷ τὸν λογισμόν, ὥσπερ ἡνίοχον, ἐποχεῖσθαι, ἐπειτα, ὅτι τῷ ἱερωμένῳ χρὴ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σαφήνειαν ἐγκαλλώπισμα εἶναι. Τῷ γὰρ ὁ λογίῳ ἐπέκειτο ἡ δὴλωσις καὶ ἡ ἀλήθεια, ἡ μὲν τὴν σαφήνειαν, ἡ δὲ ταληθὲς ἐμφαίνουσα. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως βούλει νοῆσαι, ἐπειδὴ τῷ μὲν ἐνδιαθέτῳ λόγῳ πρέπει ἡ ἀλήθεια, τῷ δὲ προφορικῷ ἡ σαφήνεια¹³²⁶.

Πάλι μιλά γιὰ τρεῖς ιδιότητες ποῦ θὰ πρέπει νὰ ἔχει ὁ λόγος. Ὁ σοφὸν γὰρ ταληθὲς, μάλιστα ὅταν ἀπλοῦν ἡ καὶ σύντομον, δεινὸν δὲ τὸ ψεῦδος, κὰν δεινότητι καὶ καλλιιεπείᾳ δοκῇ κεκοσμήσθαι¹³²⁷. Γράφει ξανά γιὰ τὴν συντομία τοῦ κηρύγματος: Ὁ χρὴ κὰν τῷ λέγειν κὰν τῷ γράφειν τιμᾶν τὸ μέτριον, καὶ μὴ ἐξω τῶν καιρῶν φέρεσθαι, εἰ μὴ γὰρ ἡ τῶν ἀκροατῶν βραδύτης ἀναγκάσειεν ἄκοντα τὸν λέγοντα καὶ ἐπὶ τὸ μακρηγορεῖν ἐκβιάζοιτο¹³²⁸. Ἐπίσης ὁ κληρικὸς εἶναι ἀναγκαῖο νὰ καταφεύγει στὴν αἰτιολόγησιν καὶ στὴν ἀπόδειξιν. Ὁ μέγιστη ἐστὶ συγγραφὴς καὶ διδασκαλίας ἀρετὴ, αἰτιολογία καὶ ἀπόδειξις. Οὐ γὰρ προσήκει μόνον διςχυρίζεσθαι, ὅτι τότε ὃν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐστίν, εἰ οἷον τε, ἀποδεικνύναι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς εἰδέναι, τὸ μετὰ αἰτίας εἰδέναι¹³²⁹.

Πολύ σπουδαία διδασκαλία ἀποτελεῖ καὶ ἡ τοποθέτησιν τοῦ ἀγίου περὶ τῆς προσωπικῆς ἐρμηνείας τοῦ ομιλητοῦ. Τὰ δυσνόητα καὶ δυσερμηνεύτα λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύονται κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ ομιλητοῦ, ἀλλὰ μὲ κατάρτισιν καὶ ἀπόδειξιν ὕστερα ἀπὸ χρόνον. Ὁ πολλὴς βασιάνου καὶ μακρὰς ἐξετάσεως δεόμενα ρητὰ οὐκ ἀποφάσει, ἀλλ' ἀποδείξει σαφηνίζεται.

1323 Ζωσίμῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρκη', P.G. 78, 268.

1324 Ωφελίῳ γραμματικῷ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρκα', P.G. 78, 1396.

1325 Νεΐλῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρμε', P.G. 78, 1412.

1326 Ἡρακλείδῃ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ι', P.G. 78, 733.

1327 Ἰσιδώρῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τη', P.G. 78, 1520-1521.

1328 Ἡρῶνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. φλη', P.G. 78, 1629.

1329 Ωφελίῳ γραμματικῷ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υλ', P.G. 78, 1580.

Χρεία γαρ και κατασκευής και περιόδου και αποδείξεως, ώστε δυνηθῆναι ταῦτα λαμπράς τυχεῖν ερμηνείας. Εἰ δε τις αποφαινόμενος νομίζει αποδείξει κεκρήσθαι, οὗτος ἔξω της των σοφῶν εσκήνεται συνόδου¹³³⁰.

Ἡ ομιλία του ιερέως πρέπει να αποσκοπεί στο σωφρονίζειν, να εἶναι πνευματική, αποστολική, προφητική, ἡ τὴν ψυχὴν ευφράναι δυναμένη¹³³¹ και ἡ δια του εμπνεῖσθαι ὑπὸ των πράξεων του λέγοντος ζώντων¹³³². Πρέπει να λέγει τα καλύτερα. ἡ Του μεν παραινούντος ἐστὶ το εἰπεῖν τα βέλτιστα¹³³². Ἐπίσης ὅποιος ἐπωμίζεται το λειτούργημα του ιερέως οφείλει να μιλά για ὅ,τι ἀξίζει. ἡ Μη περί μικρῶν και φαύλων, ἀλλὰ περί ὧν λέγειν ἄξιον τοις ἐντυγχάνουσι φράζε. Φλυαρεῖν γαρ σε νομίζοντες πολλοί, και ἀποφοιτῶσι ταχέως, και αἰτιῶνται ραδίως, και πείθουσιν οἷός¹³³³.

Ἀλλὰ πολὺ σημαντικά γνωρίσματα του ιεροκήρυκος θα πρέπει να εἶναι ὀρισμένα ἐξωτερικά και δια του σώματος ἐκδηλούμενα. ἡ Των ὀρθῶς και μετὰ πόνου διδασκόντων ψυχὴ (πολλοί γαρ μετ' ἐπιδείξεως και καταφρονήσεως ἐξηγούμενοι ἐκλύουσι και των ἀκροατῶν τὴν προθυμίαν), πρῶτον μεν δια των ὀφθαλμῶν ἐμφαίνει τὴν εὐλάβειαν (πολλὰ γαρ αὐτῶν πρὸς τον λόγον τα κέντρα), ἔπειτα δε και δια των ὀφρύων διασημαίνει τον νουν των διδασκάλων · λόγω δε μετρίῳ χρήται, οὔτε ὑπὸ τρυφῆς ἐξυβρίζοντι, οὔτε ὑπὸ ταπεινότητος ἐξευτελιζομένῳ. Εἰ γαρ και ἡ φράσις εἴη ἀναττικιστος, ἀλλὰ γε τα ὑποδείγματα και το εἰς εὐλάβειαν βλέπειν διαναστήσει τους φοιτητάς¹³³⁴.

Ἔτσι συμβουλεύει διάκονο να εἶναι ἀπέρριτος στο λόγο. ἡ Μέτριον γαρ εἶναι χρῆ και λόγω και σχήματι και φωνῇ και βλέμματι και βαδίσματι¹³³⁵.

Προτρέπει ἕναν ἐπίσκοπο στους θυμῶδεις ἡ εὐηνίῳ και πιθανῶ λόγω κολάσαι, μάλλον δε διδάξαι¹³³⁶. Ομοίως και για τὴ διόρθωση των ἀσεβῶν ὁ κήρυκας θα πρέπει να χρησιμοποιεῖ τον μέτριο και γλυκόφωνο ἑλεγχῶ. ἡ Εὐφημον μεν ἔχειν χρῆ και σεμνήν τὴν γλῶτταν...Εἰ δε φαίης, ὅτι οὐ δυνατόν ἐστιν και σεμνόν εἰπεῖν και καθάψασθαι του ἀκούοντος, φαίην, ὅτι ὁ του μετρίου ἐλέγχου καταφρονῶν, οὗτος και του ἀμέτρου και γυμνοῦ πλέον ὀλιγορήσειεν. Εἰ γαρ ἡ πραότης του λέγοντος και ἡ της λέξεως σεμνότης οὐκ ὠφελεῖ, σχολὴ γε γυμνῆ των πεπραγμένων αὐτῷ ἡ προφορά ὠφελήσει¹³³⁷.

Ὅλα αὐτὰ τα προσόντα του λόγου τα βρήκε ὁ ιερός Πατήρ σε ἅγιον κληρικό¹³³⁸, για τον ὁποῖο γράφει τὴν παρακάτω ἐγκωμιαστικὴ ἐπιστολή. ἡ Ἐνέτυχόν ποτε ἀνδρὶ ἁγίῳ, οὐ το μεν ὅμμα διδασκοντος φοβερὸν ἐτύγγανε και σοφόν. Πολλὰ γαρ αὐτῷ ἦν πρὸς τον λόγον τα κέντρα, ἡ δε ὀφρὺς υπερβεβλημένη τοις ὀφθαλμοῖς διεσήμανε τον νουν των διδασκάλων. Και ὅλος, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὠφελείας ἔπνεε, δεινόν τοις ὀρώσι ἐνείεις της θείας σοφίας τον ἔρωτα¹³³⁹.

Ἡ ἀνατροπὴ μιας παλιάς και ἐδραιωμένης ἀντίληψης πρέπει να γίνεται με το

1330 Μαρκιανῶ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ξα', P.G. 78, 1364.

1331 Ἐλαφίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σα', P.G. 78, 1452-1453.

1332 Θεοδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σιθ', P.G. 78, 1461.

1333 Παύλῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σιδ', P.G. 78, 1460.

1334 Ουρανίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σζγ', P.G. 78, 1489.

1335 Σεργίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τκη', P.G. 78, 1525.

1336 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρπ', P.G. 78, 1432.

1337 Παύλῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υγγ', P.G. 78, 1589.

1338 Στην Πατρολογία του Migne ὁ ἐκδότης ἀναφέρει κάτω ἀπὸ το ὄνομα του παραλήπτη της ἐπιστολῆς: ἡ Laus sancti ac disertis doctoris (Forte ejusdem Chrysostomi)ἡ.

1339 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. λγ', P.G. 78, 1348.

εξής προδιαγεγραμμένο σχέδιο: “Τον μέλλοντα διασαλεύειν και αναμοχλεύειν δόξαν παλαιάν και πεπηγυίαν, και καλήν είναι τω κακώς προληφθέντι νομιζομένην, επειδή το κομιδή παράδοξον, ουκ αν είη προοιμίων άνευ ευπαράδεκτον, ουκ ευθύς ταναντία φράζειν χρή. Επει καταγέλαστος έσται και κωμωδηθήσεται υπό των προκαταληφθέντων τη εναντία ψήφω, αλλά πρότερον υπορούξαντα καλώς δι’ ετέρων πολλών, τότε εις τουναντίον περιτρέπειν. Ούτω γαρ ευπαράδεκτος έσται και την πειθώ δημιουργήσει”¹³⁴⁰.

Η ερώτηση, η καλοσύνη και η πραότητα αποτελούν τρόπους για να έχει μεγάλη απήχηση ο λόγος. Προς απόδειξη αναφέρει ο Πηλουσιώτης το παράδειγμα του Κυρίου και του Παύλου. Ο Χριστός κάποτε ρώτησε τους ακροατές Του “τί ποιήσει τοις γεωργοίς εκείνοις;”. “Δυνάμενος γαρ αποφήνασθαι, ηνάγκασεν εκείνους δια της ερωτήσεως την ψήφον εξενεγκείν, και ούτως αυτός εβεβαίωσεν. Ούτω και ο Παύλος, ο της σοφίας φοιτητής, εποίησε. Δυνάμενος γαρ ειπείν, ‘Ούτε πρέπει γυναίκα ακατακάλυπτον τω Θεώ προσεύχεσθαι’, δια της ερωτήσεως ζητητικωτέραν την απόδειξιν κατεσκεύασεν, ειπών, ‘Εν υμίν αυτοίς κρίνατε, πρόπον εστί γυναίκα ακατακάλυπτον τω Θεώ προσεύχεσθαι,’”. Ο άγιος καταλήγει στο αβίαστο συμπέρασμα και στη χρήσιμη προτροπή: “Και αυτός τοίνυν μη διατείνου και διαβεβαιού και διαπληκτίζου, εί ποτέ τι αποδείξει βουληθείς. Πολλοί γαρ τοις ούτω διακειμένοις, και ει καλώς φράζοιεν, αντιλέγουσιν, αλλά προσηγεία και πραότητι και ερωτήσει εμφατικωτέραν την απόδειξιν κατασκεύαζε. Ούτω γαρ κερδανείς μετά του νικήσαι και την του πράος είναι δόξαν”¹³⁴¹.

Σημαντικό είναι και το θέμα της κατ’ ιδίαν προετοιμασίας του κληρικού γύρω από την ομιλία. Ο κήρυκας του λόγου του Θεού οφείλει να προετοιμαστεί για να διδάξει. Ένας πρεσβύτερος είχε αντίθετη άποψη, επειδή παρερμήνευσε μια φράση του Χριστού. Ο ιερός Πατήρ τού ερμηνεύει αυτή την κυριακή ρήση. “Επειδή θαυμάζειν έφη, πως ο μεν Σωτήρ έφη, ‘Μη μεριμνήσητε πώς ή τί λαλήσετε’, είς δέ τις εκ του αποστολικού χορού παρήνεσεν, ‘Ετοιμοι αεί προς απολογία’, ίσθι ότι ουκ έστιν εναντιολογία, αλλά το μεν περί μαρτυρίου είρηται, το δε περί διδασκαλίας. Όταν μεν γαρ εν συλλόγω φίλων ή, κελευόμεθα και ημείς μεριμνάν. Άτοπον γαρ μη ειδέναι ό διδάσκειν επαγγελόμεθα. Όταν δε δικαστήριον ή φοβερόν, και δήμοι και δήμοι λυττώντες, και πάντοθεν δέος, την οικείαν επηγγείλατο παρέξειν ροπήν. Και γαρ μέγιστον ήν, ανθρώπους των ιχθύων ολίγον κατά την αφωνίαν διαφέροντας, τυράννων καθεζομένων και υπάρχων, και στρατηγών παρεστώτων και ξιφών γεγυμνωμένων, και πάντων εκείνων συμμαχούντων, εισελθόντας δεδεμένους και εις γην κύπτοντας, δυνηθήναι ρήξαι φωνήν. Ως εικότως οι μεν της θείας απολαύουσι ροπής, οι δε διδάσκονται μη τω της αμαθίας εκδιδόναι εαυτούς ύπνω. Σοφοί γαρ είναι οφείλουσιν οι της σοφίας φοιτηταί”¹³⁴².

Ο δυνατός ιεροκήρυκας μπορεί να μεταβάλλει το χαρακτήρα και τις απόψεις ακόμα και των δυσμενών και δύσπιστων ακροατών. “Παραπλήσιόν τι πέπονθεν ο σος αδελφός τοις υπηρέταις, τοις πεμφθείσι μεν αγαγείν τον

1340 Μαρκιανώ πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. τλ’, P.G. 78, 1525-1528.

1341 Παύλω, βιβλ. Ε’, αριθμ. τοε’, P.G. 78, 1552.

1342 Ουαλεντίνω πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ’, αριθμ. ση’, P.G. 78, 1312.

Χριστόν, επανελθούσι δε μετά πολλού του θαύματος. Ὡσπερ γαρ εκείνοι χειρώθησαν από της δημηγορίας και πεμφθέντες δήσαι, επανήλθον δεθέντες τω θαύματι, ούτω και αυτός, ως έφη, αλούς τω κάλλει των ειρημένων, ου μόνον του εναντιούσθαι τη θειοτάτη θρησκεία απέστη, αλλά και κήρυξ αυτής και συνήγορος κατέστη. Ουδέν γαρ της αληθείας σαφέστερον, ουδέ απλούστερον, όταν τις μη κακουργή, ώσπερ ουν εάν κακουργή, ουδέν δοκει δυσκολώτερον¹³⁴³.

Ο σιωπηλός αλλά εύλωτος λόγος

Ένα ξεχασμένο ή άγνωστο αλλά ανεκτίμητης αξίας χαρακτηριστικό που πρέπει να έχει ο λόγος είναι τα βιώματα του ομιλητού. Πολύτιμη περί της ιερωσύνης διδασκαλία αποτελεί η τοποθέτηση του αγίου Ισιδώρου ότι πρέπει ο κληρικός να ‘μιλά’ όχι μόνο με το στόμα για το Χριστό, αλλά και με τη ζωή του. ‘‘Στα χρόνια των διωγμών οι χριστιανοί δε μιλούσαν συνεχώς για το Χριστό και όμως ‘μιλούσαν’ συνεχώς για το Χριστό · ενώ τώρα εμείς μιλούμε συνεχώς για το Χριστό και δε ‘μιλούμε’ για το Χριστό...Και όμως κέρδισαν τους ειδωλολάτρες χωρίς λόγο, χωρίς κήρυγμα, χωρίς κατήχηση...‘Δια της αναστροφής άνευ λόγου κερδηθήσονται’(Α΄ Πε. 3, 1)’¹³⁴⁴.

Στο σημείο αυτό βρίσκεται το πιο δύσκολο μέρος του κηρύγματος. ‘‘Ο μεν ουν παρών καιρός και βουλής και προνοίας δείται πολλής, εγώ δε ουχ ό,τι χρή παραινέσαι δυσκολώτατον ηγούμαι, αλλ’ εκείνο απορώ, τίνα χρή τρόπον προς αυτούς ειπείν. Πείθομαι γαρ ακριβώς, εν ων και παρών και πυνθανόμενος σύννοιδα, τα πλείω των θείων θεσπισμάτων αυτούς εκφυγείν, τω μη θέλαιν τα δέοντα πράττειν, ούτω μη συνιέναι...Ει μεν μύθους ηγούνται τας θείας Γραφάς, σιγήν ασκείτωσαν, ει δε όντως ουρανίους θεσμούς, πραττέτωσαν πρώτον, είτα δημηγορείτωσαν. Μη τοιούτων γαρ αυτών όντων, ο θείος νόμος αποκλείει το στόμα’’¹³⁴⁵.

Συγκρίνοντας το λόγο με την πίστη και την αρετή γράφει: ‘‘Θείον μεν ουν τι χρήμα ο λόγος, θειότερον δε η αρετή, θειότατον δε η πίστις, και το μεν ορίζομαι είναι ως κόσμον, την δε ως σώμα, την δε ως ψυχήν. Ω μεν ουν τα τρία πρόσσεστιν, ούτος ανυπέρβλητός εστι και τέλειος, ω δε οπότερον λείπει, και μάλιστα το προτιμότερον, ούτος ατελής εστι κατ’ εκείνο καθ’ ο ελλείπει. Ει γαρ και πολλή εστιν αυτών η διαφορά (το μεν γαρ εστιν αυτών μέγα, το δε μείζον, το δε μέγιστον), αλλ’ αναγκαία αυτών η σύνοδος. Ο μεν γαρ λόγος, καν υπέρ τους ποταμούς ρέη, πως κοσμήσει τον μη έχοντα αρετήν, καθάπερ σώμα; Μη όντος γαρ του κοσμουμένου, και το κοσμούν περιττόν. Πώς δε ουκ ενοχλεί τας ακοάς δια φωνής μόνης φιλοσοφών; Άμεινον γαρ σώμα έχειν άνευ κόσμου, ή κόσμον άνευ σώματος. Η δε αρετή πώς ουκ έσται νεκρά, υπό της πίστεως, καθάπερ ψυχής, μη ψυχουμένη;...Μητ’ ουν οι λόγον μόνον έχοντες εναβρυνέσθωσαν, ως το παν κατορθώσαντες (λείπει γαρ αυτοίς τα προτιμότερα, αρετή τε και ευσέβεια), μήτε οι αρετήν έχοντες άνευ λόγου και

1343 Κασσιανώ πολιτευομένω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. τπα΄, P.G.78, 1556.

1344 Αυγ. Καντιώτου, Οι χριστιανοί, σσ. 31-32.

1345 Φιλητρίω, βιβλ. Ε΄, αριθμ. ρκστ΄, P.G. 78, 1397.

πίστεως σεμνυνέσθωσαν (λείπει γαρ αυτοίς λόγος τε και πίστις), μήτε οι πίστιν έχοντες, έργων δε και λόγου χηρεύοντες, τους άλλους κατακρινέτωσαν (ελέγχονται γαρ τοις έργοις ταύτην αρνούμενοι), αλλά το λείπον έκαστοι κτήσασθαι σπουδαζέτωσαν, ίνα, έχοντες την μεν πίστιν ως ψυχήν, την δε αρετήν ως σώμα, τον δε λόγον ως εγκαλλώπισμα, κανταύθα αοίδιμοι τυγχάνοιεν, κακείσε ευδόκιμοι και στεφανίται πομπεύσειαν¹³⁴⁶.

Σοφός ιεροκήρυκας είναι όχι ο πολυμαθής, αλλά ο ενάρετος. Ὁ Σοφὸν ἐγωγε ηγοῦμαι οὐ τον τας των ποιητῶν ραψωδίας και τας των ρητόρων δεινότητας και τας των σοφῶν τερθρείας, ως νομίζεις, ἐπὶ γλώττης έχοντα, αλλά τον ήθος εξασκήσαντα και τον τρόπον ρυθμίσαντα. Τον γαρ τοιούτον οὐδ' ὑπ' ἐκείνων εκτραχηλίζεσθαι οίμαι. Πονηρία γαρ την του λέγειν εμπειρίαν προσλαβούσα, πολλῶ αργαλεώτερα της αμαθίας εργάζεται κακά. Ει δε θαυμάζεις το ειρημένον, εγγυήσεται Θουκυδίδης λέγων, Ἀμαθία μετὰ σωφροσύνης ωφελιμώτερον, ἢ δεξιότης μετὰ ακολασίας¹³⁴⁷.

Ο διδάσκαλος του θείου λόγου πρέπει να κηρύττει ορθά τα δόγματα και τις αλήθειες της πίστεως, αλλά και να ζει ορθά. Ὁ Κιρνάν χρή, ὦ σοφώτατε, τη των δογμάτων ορθότητι, την από της πολιτείας φιλοσοφίαν, εἴγε αληθές εστιν, αληθές δε, ὅτι η πίστις χωρίς των έργων νεκρά εστιν. Ει δε το μείζον χωρίς του ελάττονος νεκρόν εστιν, εὐδὴλον ὅτι και το ἐλάττον χωρίς τοῦ μείζονος. Ει δ' αμφοτέρα κερασθεῖη, και τρόπον τινά ενωθεῖη, τότε δη, τότε η τελεία και ακροτάτη ευδοκίμησις αναφαίνεται, ευσεβείας και αρετῆς εις ταυτὸν συνδραμούσης¹³⁴⁸.

Ἄξιος ιερέας αποτελεί για τον ἅγιο αὐτός που μιλάει στην καρδιά και όχι στα αυτιά των ανθρώπων. Η δια των πράξεων σιωπηλή ομιλία είναι ανώτερη από τον πιο εύγλωττο και πειστικό λόγο. Ὁ Ἐπειδὴ ὁ λόγος, ὅταν πράξεως ἔρημος η, οὐ περαιτέρω της ακοῆς αφικνεῖται, ὁ δε ὑπὸ της πράξεως ἐνψυχωμένος, ἄτε δη γοργός ὢν και δραστήριος, δια βάθους χωρεῖ και της ψυχῆς ἄπτεται, τούτου χάριν παρεκελεύσατο ὁ Θεός, ὅπερ μαθεῖν ηθέλησας, Ἱερεῖς, λαλήσατε εις καρδίαν Ἱερουσαλήμ. Οι μεν γαρ εις τας ακοάς λαλούντες, πολλοί μεν, ἀνάξιοι δε ιερωσύνης, οι δε εις την καρδίαν ολίγοι μεν, δίκαιοι δε την της αγιστείας εστέφθαι αξίαν¹³⁴⁹. Και σε άλλες επιστολές προς κληρικούς ερμηνεύει τον παραπάνω λόγο του προφήτη Ησαΐα. Γράφει λοιπόν σε πρεσβύτερο ὅτι το πιο υψηλό σημείο της αρετῆς είναι η πιο εύγλωττη και ψυχοφελής ομιλία: Ὁι τον διδασκάλους πρέποντα βίον μεταδιώκοντες υφηγηταί, μη μόνον μέμψεως κρείττους εαυτούς διατηρεῖτωσαν, αλλά και θείοις πλεονεκτήμασι πλουτεῖτωσαν. Το μεν γαρ και των τυχόντων εστί, το δε των ἀκρων εις αρετήν, οι, καν μηδέν φθέγξοιντο, τρανοτέρα φωνῆς ησυχία τους φοιτητάς παιδεύουσιν, οὐ τας ακοάς αὐτῶν τέρποντες, αλλά τας ψυχὰς φωτίζοντες. Οι γαρ λόγων πλέον μηδέν προσεῖναι τῷ διδασκάλῳ νομίζοντες, και τας ακοάς ενοχλοῦσι και γέλωτα οφλισκάνουσιν, οι δε τοις ἐργοις αστράπτοντες, καν σιγή ασκήσωσι, τας των θεωμένων παιδεύουσι ψυχὰς. Και τούτ' εστιν ἄρα ὅπερ ἐπεζήτησας μαθεῖν, Ἱερεῖς, λαλήσατε εις την καρδίαν Ἱερουσαλήμ. Πολλοί μεν γαρ οι δια των λόγων ενοχλοῦντες, ολίγοι δε οι δια των έργων

1346 Αρποκρά σοφιστή, βιβλ. Ε', αριθμ. ρξβ', P.G. 78, 1420.

1347 Ολυμπίω, Ισιδώρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. νοζ', P.G. 78, 1604.

1348 Κασσιανὸν διακόνῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. υγ', P.G. 78, 1037-1040.

1349 Αγάθωνι πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. σβ', P.G. 78, 884.

παιδεύοντες, οἱς και το ιεράσθαι μάλιστα προσήκει¹³⁵⁰. Ὁ μὲν τῶν εὐβιούντων, ὡ θαυμάσιε, λόγος, ὅρκου πιστότερος τὰς ἀπάντων τῶν ακουόντων στεφανοῦται ψήφοις, το δε σφόδρα φιλείσθαι βούλεσθαι, ἀπὸ το σφόδρα φιλεῖν τίκεται. Οὐκούν, εἰ μὲν πιστεῦεσθαι βουλοίμεθα, εὐ βιώμεν, εἰ δε αγαπάσθαι, αγαπώμεν¹³⁵¹. Γι' αὐτό επιπλήττει τον πρεσβύτερο Ζώσιμο, ο οποίος μόνο με τὰ λόγια προσπαθοῦσε να πείσει τοὺς ακροατές. Ὑχρή, ὡ βέλτιστε, πείσαι δια τῶν πραγμάτων τοὺς ακουόντας, ὅτι ἐστὶ βασιλεία ουρανῶν και εἰς επιθυμίαν αὐτῆς τρέψαι τοὺς ακρωμένους. Πείθονται δε οἱ ακούντες, ὅταν βασιλείας ἀξία πράττοντα τον διδάσκαλον ἰδῶσιν. Εἰ δε κολάσεως ἀξία, ὡσπερ συ πράττων, περί βασιλείας φιλοσοφοίη, πῶς πείσει τοὺς ακροατάς; Ταυτόν γαρ ποιεί, ὡς αν τις πράγματος ἐράν πείθοι τοὺς πεισθέντας παρ' αὐτοῦ πρότερον, ὅτι τοῦτο ουχ υφέστηκεν¹³⁵².

Ο κληρικός που στερεῖται την αγάπη, την ακτημοσύνη και την ηρεμία και κηρύττει το θεῖο λόγο, γίνεται πρωταίτιος της μεγάλης αμαρτίας της βλασφημίας. ὙΚαι ου μόνον ταῦτα δρώμεν, ἀλλά και διδάσκειν ἄλλους επιχειρούμεν, α ποιεῖν ουκ ἐθέλομεν... Ταῦτα οὖν ακούντες οἱ ἄνθρωποι, και ορώντες ἄλλα μὲν υμάς διδάσκειν επιχειρῶντας, ἄλλα δε δρώντας, ὡσπερ ειρωνεύεσθαι ημὰς και παίζειν εν ου παικτοῖς ηγούμενοι, κατὰ της θείας προνοίας ακονῶσι τὰς γλώττας, ἥτις και αὐτοὺς μὲν, ημὰς δε πλέον αμυνεῖται, τοὺς αἰτίους της τοιαύτης βλασφημίας γινομένους¹³⁵³.

Επίσης ὅταν δεν διακρίνεται οὔτε στο λόγο οὔτε στον ἐνάρετο τρόπο ζωῆς, δεν πρέπει να θεωρεῖται ιερεὺς. ὙΖώσιμος και Ευστάθιος και Μάρων μήτε λόγω, μήτε βίῳ διαπρέποντες, ἀλλ' ἀπαιδευσίαν ἐσχάτην εν ἐκατέρῳ νοσοῦντες, και κωμωδία και γέλως πᾶσι προκείμενοι, δοκοῦσιν εἰς ιερωσύνην τελεῖν¹³⁵⁴.

Αναφέρει ο ἅγιος ἐνα περιστατικό ἀπὸ την προσωπική του ἐμπειρία. ὙΤριῶν γαρ ομοῦ φίλων περί ἐνός παρακαλούντων πράγματος, ο μὲν δεινότατος προσπαρώξυνεν, ο δε ἥττον δεινός ἐπράυνεν, ο δε ημεληκῶς του λέγειν ἐπεισε...Ὡς δε ηρωτάτο ἐκεῖνος, ὡ την πρεσβείαν προσέφερον, ἐφη. ὙΤῶ τρόπῳ τῶν παρακαλούντων προεσχηκέναι, ου τῶ λόγω, τη πολιτεία πεπεισθαι, ου τη ευγλωττία. Εἰ τοῖνυν ο βίος του λόγου περιγίνεται και η γνώμη της γλώττης, πρῶτον την γνώμην, εἴτα την γλώτταν κοσμητέον. Κατόπιν επικαλεῖται ο ιερός Ισίδωρος και μια θύραθεν μαρτυρία. ὙΟ μὲν Ἰθακήσιος, δεινότατος ὢν, πλέον παρώξυνε τον Πηλέως, ο δε ἥττον δεινός, ο παιδαγωγός φημι, κατεπράυνεν, ο δε Τελαμώνιος τοσοῦτον, ὅσον ἐχρην τον Λαέρτου, ἐπαθε δε οὔτος, ὅπερ ἐχρην ἐκεῖνον¹³⁵⁵.

Η διδακτική δεινότητα τίθεται ἀπὸ τον ἅγιο σε κατώτερη θέση ἀπὸ την ἀρετή. Πολύ επιτυχημένη εἶναι η παρακάτω παρομοίωση του ιεροῦ Πατρός σε ἐπιστολή με τίτλο ὙὍτι μετὰ του ὀρθοῦ βίου χρεία τῶ ιερεί της εν τῶ λέγειν δυνάμεως. Παρομοιάζει την ἀρετή του κληρικοῦ με τον καρπὸ του δέντρου και τη διδακτική ικανότητα με τὰ φύλλα. Αποτελεῖ ἐπιβεβλημένη ἀνάγκη ο ιερωμένος να εἶναι καλός ἢ μάλλον να διαπρέπει στην ὀρθότητα του βίου και

1350 Θεογνώσω πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. α', P.G. 78, 456.

1351 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρμῆ', P.G. 78, 604.

1352 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. δ', P.G. 78, 1328.

1353 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. υε', P.G. 78, 1040.

1354 Ολυμπίῳ, Ἰσιδώρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υοῆ', P.G. 78, 1605.

1355 Ἀγαθοδαίμονι, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υμδ', P.G. 78, 1584-1585.

στη δύναμη του λόγου. Εάν όμως υπάρχει μόνο το ένα από τα δύο, δε θα ωφεληθεί πολύ το ποίμνιο, ή μπορεί και να ζημιωθεί. Η απουσία της διδακτικής δυνάμεως κάνει το λαό να παρασύρεται από τις αιρέσεις, τις οποίες ο ιερέυς δεν μπορεί να ελέγξει. Ὡσπερ ευγενές δένδρον, όταν τω καρπῷ βρίθεται τοῖς φύλλοις κομών, και τον γεωργόν ευφραίνει και τους ορώντας τέρπει και τους παροδεύοντας αναπαύει, οὕτω και ο εις τον διδασκαλικόν ιδρυθείς θρόνον, όταν τη αρετή κοσμήται και τω λόγῳ αστράπτει, και τον Θεόν ευφραίνει, και τους ανθρώπους ωφελεῖ. Εἰ δε θατέρου ἔρημος εἴη, ου λῖαν ωφελεί τους φοιτητάς. Χρεία μὲν γὰρ του βίου δια τους φιλαίτιους, χρεία δε και του λόγου δια τους κατὰ των αιρέσεων ελέγχους. Εἰ γὰρ και ἄνευ λόγου ο βίος ωφελείν πέφυκε τους πολλούς, ἀλλ' όταν ἰδῶσι αὐτόν ηττώμενον ἐν συλλογισμοῖς και διαλόγοις, εἰς τα καίρια πολλάκις βλάπτονται, ὑπὸ νόθων δογμάτων κλεπτόμενοι. Οὐ γὰρ την ἀπειρίαν του διδάσκοντος, ἀλλὰ την του δόγματος αἰτιάσονται σαθρότητα. Εἰ δ' ο λόγος ρέων κατὰ κράτος αἰρή τους ἐναντίους, ἀπὸ της του βίου φαυλότητος αμαυροῦται το τρόπαιον. Οὐκ ἀξιόπιστον γὰρ ηγήσονται διδάσκαλον τον μὴ τα δέοντα πράττοντα. Ουκοῦν χρή και λόγῳ και βίῳ αστράπτειν. Ὁ γὰρ ποιῶν', φησὶν, 'και διδάσκων, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τη βασιλείᾳ των οὐρανῶν'. Εἰ δε το ποιῆσαι μόνον διδάξαι ἦν, ὡς οἰονταί τινες, ουκ ἀν το δεύτερον προστεθῇ''¹³⁵⁶.

Μεγάλοι ἀρχαῖοι σοφοὶ ἔδωσαν τα πρωτεία στην αρετή και τα δευτερεία στην ικανότητα του λέγειν. Ὅτι τοίνυν και ο των ιστοριογράφων ἄκρος [ο Θουκυδίδης] και ο των φιλοσόφων κορυφαῖος [ο Πλάτων] το ἦθος του λόγου και τον τρόπον της πολυμαθίας προκρίνοντες ὠφθησαν, τί ἄτοπόν φημι, τον καρπὸν λέγων ἀναγκαιότερον των φύλλων ηγεῖσθαι; Καρπὸν μὲν γὰρ ορίζομαι εἶναι την αρετήν, φύλλα δε την ευγλωττίαν. Ποιεῖ μὲν οὖν τινὰ κόσμον τῷ δένδρῳ τα φύλλα περισειόμενα, ἀλλ' ο καρπὸς ἐστὶν ο ζητούμενος, δι' ὃν και τα φύλλα γεγένηται. Και ἴσως οὕτω κέκληται παρὰ το φυλάττειν αὐτόν''¹³⁵⁷. Σε ἄλλη ἐπιστολὴ ἐπισημαίνει ὅτι η πειθὸ των λόγων μαζί με τη φωτεινὴ ζωὴ ρίχνουν ἄπλετο φῶς στους ἐν σκότει ζώντας. Ὅτι το βιάζεσθαι και ἔλκειν πρὸς ευσέβειαν τους αὐτεξουσίους γεγονότας εὐπρεπὲς οὐτ' ἐστὶν οὔτε δοκεῖ τῷ πείθειν οὐ καιρὸς ἐστὶ χρῆσάμενος, φώτιζε τῷ σαυτῷ βίῳ τους ἐν σκότει διατρίβοντας''¹³⁵⁸.

Ο ἱερός Πατὴρ ἐκφράζει τη βεβαιότητά του ὅτι ο κόσμος θα γέμιζε με το φῶς του Χριστοῦ, ἀν οὐ σύγχρονοὶ του παράσπονδοι κληρικοὶ μιμοῦνταν τον ἀποστολικὸ τρόπο ζωῆς. Ὅτι ὁ σκευὸς ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος', περὶ Παύλου φησὶν ο Χριστός, ὅτε το ἀποστολικόν αὐτῷ κήρυγμα ἐνεχείρισεν. Οὐ γὰρ ἀν, ὑπὲρ ἧς το τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐξέχεεν Ἐκκλησίας, ταύτην φέρων παραδέδωκε διδασκάλῳ μὴ μέλλοντι την αρετήν ἀντίρροπον συνοίσειν τη χάριτι, ἀλλ' οὐδέ ταύτην ἐποιεῖτο την μαρτυρίαν, μὴ συμβαίνουσιν ορῶν αὐτοῦ την προθυμίαν τῷ μεγέθει του πράγματος. Τρέχειν γὰρ το κήρυγμα πανταχοῦ ἐβούλετο, οὐ μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ και τῷ τρόπῳ των κηρυττόντων νευρούμενον. Τα μὲν γὰρ σημεῖα και ὑπόνοιαν δύναται δέξασθαι πονηράν, βίος δε ὀρθός και αὐτοῦ του διαβόλου ἐμφράττει το στόμα. Μὴ τοίνυν ἐκ των σημείων μόνον

1356 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Β', αριθμ. σλε', P.G. 78, 672-673.

1357 Ολυμπίῳ, Ἰσιδώρῳ, βιβλ. Ε', αριθμ. νοζ', P.G. 78, 1604.

1358 Απολλωνίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', αριθμ. τξγ', P.G. 78, 1016.

νομιζέσθωσαν κεκρατηκέναι το κήρυγμα, οι μηδεμίαν βίου ορθού βουλόμενοι ποιείσθαι πρόνοιαν. Συνέπραττε γαρ τοις γινομένοις και λεγομένοις και ο των κηρυττόντων βίος, μηδεμίαν λαβήν διδούς. Ει τοίνυν και νυν ο των υφηγητών βίος ημιλλάτο τη αποστολική πολιτεία, ίσως μεν και σημεία εγίνετο αν, ει δε και μη εγίνετο, ήρκει προς φωτισμόν των ορώντων''¹³⁵⁹.

Ο Κύριος δίδαξε στους αποστόλους την αρετή, διότι γνώριζε ότι η αγία ζωή είναι ένας μαγνήτης που ελκύει τους ανθρώπους όσο και τα θαύματα. ``Δύο ταύτα ηγούμαι (ω τί σε καλέσας της αξίας εφάψομαι!) πεπονηκέναι τους ανθρώπους τω θείω κηρύγματι ασμένως προσελθείν, ο τε λόγος αξιόχρεως ών, ο τε τρόπος των κηρυττόντων. Θάτερος γαρ θατέρου νεύρα και ισχύς ετύγγανεν. Ο μεν λόγος αξιόπιστος ών, ο δε βίος εγγνώμενος τον λόγον. Ου γαρ άλλα κηρύττοντες, έτερα έπραττον (η γαρ αν γέλωτα ώφλησαν, ώσπερ τινές των νυν · ουδέν γαρ βούλομαι δυσχερές ειπείν), αλλά συμβαίνοντα τω λόγω τον βίον παρεχόμενοι, χειρουντο τούτους. Διό και ο Χριστός, ειδώς ως λόγος μεν χηρεύων πράξεως ασθενής εστί και αδρανής, ο δε παρά των πράξεων εμπνεόμενος έμψυχος και γοργός και δραστήριος, πάσαν αυτούς αρετήν και φιλοσοφίαν δια των έργων διδάξας, δια τε λόγων παιδεύσας και κοσμήσας τοις θείοις χαρίσμασιν, ούτως επί την θήραν των ανθρώπων εξέπεμψε. Μάλα γαρ ακριβώς ηπίστατο, ότι ουχ ήττον των σημείων ο τρόπος των κηρύκων επάγεσθαι τους ανθρώπους δυνήσεται. Διασπαρέντες γουν εις την οικουμένην, καθάπερ υπόπτεροι γεωργοί, τον λόγον της ευσεβείας κατασπείραντες και τον τρόπον κατά την υφήγησιν του διδασκάλου ρυθμίσαντες, τον τε βίον ου μόνον άληπτον, αλλά και θαυμαστόν παρεχόμενοι, πάσης περιεγένοντο της υφ' ηλίω, και ουτε σοφία, ουτε δυναστεία, ου πλούτος, ου βασιλεία, ου τυραννίς, ου βαρβαρική ωμότης, ου δαίμονος φάλαγξ, ουκ αυτός ο διάβολος, ου λιμός, ου κρημνός, ου δεσμοτήρια, ουκ άλλο των δοκούντων και όντων φοβερών αυτών περιεγένετο, αλλά πάντες είξαν και παρεχώρησαν και την ήτταν νίκης απάσης και τροπαίων ηγήσαντο είναι λαμπροτέραν''¹³⁶⁰.

Η αρετή όμως αποτελεί και τον τροφοδότη του κηρύγματος. Ο Θεός στέλνει άφθονη τη χάρη του λόγου στον φιλάρετο άνθρωπο. Σε επιστολή που απευθύνει σε μοναχό ερμηνεύει τη φράση ``έστωσαν υμών οι λύχνοι καιόμενοι``: ``ίν' αρετήν ασκούντες και τον προφορικόν και τον ενδιάθετον λόγον δια παντός αστράπτουντες εν τε τη ψυχή, εν τε τη γλώττη έχωμεν. Ο μεν γαρ ένδον ών, ημάς φωτίζει, ο δ' έξω, τους άλλους, ο μέντοι διδασκαλικός λύχνος ψυχούσθω και αρδευέσθω και τρεφέσθω υπό της πατρικής αρετής, ίνα μη σκοτεινός είη και αλαμπής''¹³⁶¹. ``Ει τοίνυν ο θεοφίλης και σοφός εστι και επιστήμων και την θεωρητικήν έχει αρετήν και την πρακτικήν, την μεν ως ψυχήν, την δε ως σώμα, τί περιττά δοκούμεν φιλοσοφείν, πολιτείας μεν αρίστης ολιγορουντες, ευγλωττίας δε μόνης επιμελόμενοι;''¹³⁶². Ο Θεός επίσης στέλνει τη χάρη των σοφών και τερπνών λόγων Του σε ψυχές που μελετούν επισταμένως και με ζήλο τα ιερά γράμματα. Γι' αυτό ο ιερός Πατήρ γράφει ειρωνευόμενος τους συγχρόνους του αρχομανείς ηγήτορες της Εκκλησίας:

1359 Αρσενουφίω αναγνώστη, βιβλ. Δ', αριθμ. π', P.G. 78, 1141.

1360 Πέτρω, βιβλ. Β', αριθμ. σνα', P.G. 78, 688-689.

1361 Θωμά μονάζοντι, βιβλ. Δ', αριθμ. σιε', P.G. 78, 1309.

1362 Μάρωνι επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ροδ', P.G. 78, 1265.

Ἐν ἑκείνῳ τῷ βιβλίῳ οὕτως ἐκ μελέτης κατόρθωσαν λόγον, ὡς καὶ τὴν ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπιφοιτῆσαι χάριν καὶ πηγὰς λόγων πνευματικῶν ἐν τῇ γλώττῃ κατοικήσαι;''¹³⁶³.

Ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος συγκρίνει τρία προσόντα τοῦ κληρικοῦ. Ἡ εὐσέβεια τῆς πίστεως ἀποτελεῖ μεγαλύτερο ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν καλλιεπὴ λόγο. Βέβαια καὶ τὰ τρία χρειάζεται νὰ τὰ ἔχει ὁ κληρικός γιὰ νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ τὸ Θεό. Ὁ Θεὸς μὲν τι χρῆμα ὁ λόγος, θειότερον δὲ ἡ ἀρετὴ, θειότατον δὲ ἡ εὐσέβεια. Ὁ μὲν οὖν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ πίστει κεκοσμημένος, ἀνυπερβλήτος καὶ αὐίδιμος καὶ τῆς ἀκροτάτης μακαριότητος ἄξιος, ὁ δὲ καθ' ὁπότερον τούτων λειπόμενος, τοσούτον ἐλαττοῦται, ὅσον ἡ ἀναλογία τοῦ ἐλλειφθέντος ἀπαιτεῖ''¹³⁶⁴.

Παρόμοια διδασκαλία ἀπαντάται καὶ σὲ ἄλλες ἐπιστολὰς τοῦ ἁγίου. Παρομοιάζει τὴν λεκτικὴν δεινότητα μὲ τὴν σκιά τῶν ἔργων καὶ τὴν πράξιν μὲ τὴν γραφίδα. Ὁ κληρικός, ἀφοῦ εἶναι διδάσκαλος τῶν πιστῶν, οφείλει νὰ διαθέτει καὶ διδακτικὴν δεινότητα καὶ φωτεινὸν βίον. Ἐγὼ τῷ διδασκάλῳ δύο ταῦτα προσεῖναι παντὶ σθένει νομίζω, τὴν τε τοῦ βίου καθαρότητα, τὴν τε τοῦ λόγου ἰκανότητα, ἣν σκιά τῶν ἔργων ὀριζόμενος, οὐκ ἂν μοι δοκεῖ διαμαρτάνειν τῆς ἀληθείας, ἵνα πῇ μὲν ρυθμίζῃ τὸν φοιτητὴν, πῇ δὲ σωφρονίζῃ τὸν ἀπειθή. Ὡς περ γὰρ οἱ γραμματισταὶ τὴν γραφίδα λαβόντες μετὰ πολλοῦ τοῦ κάλλους τὰ στοιχεῖα χαράττουσι καὶ τοῖς ἀριμαθέσι παρέχουσιν, ἵν' ὡς οἷον τε μιμήσασθαι δυνηθεῖεν, οὕτω καὶ τοὺς υφ' ἡγεσίας χρὴ τὴν πολιτείαν τὴν ἐαυτῶν εἰκόνα τινὰ σοφῶς γεγραμμένην τοῖς μαθηταῖς προτιθέναι, ἵν' ὡς οἷον τε μιμήσωνται. Εἰ δ' ἐκεῖνοι, μὴ μόνον βίον ἀληπτον, ἀλλὰ καὶ θαυμάσιον ὁρῶντες, οὐκ ἐνάγονται εἰς ἀρετὴν, τούτο οὐκ ἐστὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ὀριεῖται ἐγκλημα, τοῦ μὴδὲν παραλείψαντος τῶν οφειλόντων πραχθῆναι, ἀλλὰ τῆς τῶν μαθητῶν ραθυμίας''¹³⁶⁵.

Ὁ κληρικός πρέπει, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, νὰ προετοιμάζει στὸ σπίτι τοῦ τὸ κήρυγμα. Ἐκτός ὅμως ἀπὸ τὴν προετοιμασίαν τῶν λόγων ὁ κληρικός πρέπει νὰ ἐξασκεῖται καὶ στὴν προετοιμασίαν τῶν πράξεων. Ὁ βουλευέσθαι χρὴ τὸν υφ' ἡγεσίαν μὴ τί εἴποι μόνον, ἀλλὰ τί πράξας πείσοι τοὺς φοιτητάς. Πας μὲν γὰρ λόγος, ὅταν ἔργου χηρεῖ, οὐ μόνον μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄνειδος περιίσταται, μάλιστα δὲ ὁ παρὰ τῶν ἐξηγητῶν προφερόμενος. Ὅσω γὰρ ἐτοιμότητά αὐτῷ χρῆσθαι σπουδάζουσι, τοσούτω μᾶλλον ἀπιστοῦσιν ἅπαντες αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ γέλωτος ὑπόθεσιν αὐτὸν εἶναι νομίζουσιν. Οὐκοῦν μάλιστα τούτο πρακτέον καὶ λεκτέον, εἰ δὲ μὴ βούλονται, οὐδὲ λεκτέον''¹³⁶⁶.

Σὲ πολλὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἁγίου Ἰσίδωρου Πηλουσιώτης ἀναφέρεται στὴ μεγάλη δύναμις τοῦ κηρύγματος μὲ τὴν προϋπόθεση ὁ κήρυκας νὰ ἔχει βιώσει τὰ λεγόμενα. Σὲ ἐπιστολὴν μὲ τίτλο Ὁτι αὐτὸς λέγομεν οἱ ἱερεῖς οφείλομεν ποιεῖν'' πρὸς κληρικὸν ποῦ δὲ ζούσε χριστιανικά, ἀλλὰ κήρυττε μὲ γλαφυρότητα καὶ χάρις τὸ θεῖον λόγο, γράφει: Ὁ διδάσκεις ἐπ' ἐκκλησίας τερπνῶς, ἀλλ' εἴθε μᾶλλον εὐεργετικῶς. Ἐοικας γὰρ τινὶ ἐφ' ὕψους βάλλοντι λίθους διάκοντι τῆς πτώσεως αὐτοῦ τὴν εὐθύτητα, καὶ ταύτην ἐφ' ἐαυτῷ προσκαλουμένῳ. Ὁ γὰρ τῶν ἀμαρτημάτων ἐλεγχος, εἰ ἐν ἡμῖν θεωρεῖται, διὰ τῶν ἔργων τοὺς λόγους

1363 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1364 Ἰσιδώρῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ριη', P.G. 78, 821.

1365 Ἑρμογένει ἐπισκόπῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. συνθ', P.G. 78, 937.

1366 Ἡλίῳ διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. σξε', P.G. 78, 1492.

αρνούμενος, ου μόνον τους ακροατάς πράττειν κακώς κωλύσομεν, αλλά και γέλωτα οφλισκανούμεν, άλλα διδάσκοντες, και έτερα πράττοντες''¹³⁶⁷.

Ομοίως και σε άλλον που είχε το χάρισμα του κηρύττειν, αλλά έσφαλλε με τη συμπεριφορά του γράφει: ''απάντων κρατούμεν και περίεσμεν τω λόγω, παντί που δήλον. Ότι δε πάντες, ουχ οis λέγομεν, αλλ' οis πράττομεν προσέχουσι, και από τούτων φέρουσι την ψήφον, και ει μη φανερώς, αλλά κατά γνώμην μετ' εξουσίας αποφαίνονται, και τούτο ειδέναι χρή. Ουκούν χρή σύνδρομον τω λόγω έχειν τον βίον, και συμβαίνουσιν τω δόγματι την πολιτείαν, ίνα μη, λόγοις νικώντας, τοis πράγμασιν ηττώμεθα''¹³⁶⁸. Έτσι θα επιπλήξει και εύλωττο επίσκοπο: ''Ει τοίνυν ο θεοφίλης και σοφός εστι και επιστήμων και την θεωρητικήν έχει αρετήν και την πρακτικήν, την μεν ως ψυχήν, την δε ως σώμα, τί περιττά δοκούμεν φιλοσοφείν, πολιτείας μεν αρίστης ολιγορούντες, ευγλωττίας δε μόνης επιμελόμενοι;''¹³⁶⁹.

Σε επίσκοπο γράφει ότι πρέπει να ασκεί την αρετή ο διδάσκαλος, καθώς και ότι οι λαϊκοί οφείλουν να προσέχουν μόνο τη διδασκαλία του και όχι τη ζωή του: ''Άπας μεν ο λόγος χηρεύων πραγμάτων νεκρός εστι και αχρείος, μάλιστα δε ο παρά των τη ευαγεστάτη ιερωσύνη σεμνυνομένων προφερόμενος. Όσον γαρ δοκούσι προχειρότατα αυτώ χρήσθαι, τοσούτω μάλλον οι τω βίω αυτών προσέχοντες απιστούσιν αυτώ. Πολλήν τοιγαρούν την μετάστασιν και μεγάλην δεικτέον την μεταβολήν, ασκούντας και ηρεμούντας, και μη χρηματιζομένους, είπερ βούλοιντό τινας αυτοίς προσέξειν τον νουν. Ει γαρ ταύτα πράζοιεν, ου μόνον τα των υπηκόων ευ διακείσεται, αλλά και αυτοί αναρρηθήσονται... 'Κατά δε τα έργα αυτών μη ποιείτε. Λέγουσι γαρ και ου ποιούσι'. Ο μεν γαρ Χριστός, πρόφασιν πάσαν εξορίσαι βουλόμενος, εκέλευσε, μήτε τω βίω προσέχειν των διδασκάλων, όταν λαβήν τοis ορώσι παρέχη, μήτε τοis κατ' ιδίαν πραττομένοις, ει μη τοis χρησμοίς συνάδοιεν τοis ουρανίοis, αλλά τη διδασκαλία μόνη, τη επί των Εκκλησιών γινομένη. Διό και της καθέδρας Μωυσέως εμνημόνευσε της του νομοθέτου. Τότε γαρ ου τα εαυτών, αλλά τα των Γραφών φράζουσι... Συ γαρ, φησί, διάθου τα κατά σαυτόν, τον βίον φημί και τον λόγον. Ταύτα απαιτώ παρά σου, και ωφελούντι μεν συνησθήσομαι, μη ωφελήσαντα δε, ουκ ατιμάσω, αλλά και στεφανώσω. Έκαστος γαρ τον ίδιον μισθόν λήψεται, κατά τον ίδιον κόπον, ου κατά την του καμάτου έκβασιν. Ταύτ' ουν εννοούντες και υφηγηταί και φοιτηταί, εις αρετήν εαυτούς συνελαυνέτωσαν, πάσαν σκήψιν εξοστρακίζοντες''¹³⁷⁰.

Πιο πολύ η ζωή των ποιμένων και λιγότερο ο λόγος τους παροτρύνουν σε ανδραγαθίες τους λαϊκούς. ''Τα μεν γαρ θεία θεσπίσματα, τους την ιερωσύνην λαχόντας μάλιστα πάντων εν πόνοις και ασκήσεσιν είναι παρακελεύεται, ίν' οι αρχόμενοι, ους επιτάττειν έξεστι, τούτους πονούντας θεώμενοι, εις ανδραγαθίας υπ' αισχύνης παροξύνονται. Ου τοσούτον γαρ ο λόγος, όσον ο τρόπος των διδασκόντων παραθήγειν πέφυκεν. Οι δ' όσπερ τω λέγειν μόνον εμπιστευθέντες του πράττειν απέχονται, ους και στηλιτεύων, ο μεν θεός απόστολος έφη, 'Ο κηρύττων μη κλέπτειν, κλέπτεις;', η δε θεία ψήφος εν τω Ιεζεκιήλ τούθ' όπερ μαθείν εξήτησας παρεκελεύσατο τοis την τιμωρίαν

1367 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. ριβ', P.G. 78, 257.

1368 Παλλαδίω, βιβλ. Β', αριθμ. ρπ', P.G. 78, 633.

1369 Μάρωνι επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ροδ', P.G. 78, 1265.

1370 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ιη', P.G. 78, 1065-1068.

μέλλουσιν επιφέρειν τη Ιερουσαλήμ αγγέλοις, ‘Από των αγίων μου άρξασθε’, όπερ και ο κορυφαίος των αποστόλων μετέφρασεν, ειπών, ‘Καιρός του άρξασθαι το κρίμα από του οίκου του Θεού’. Ει πρώτον αφ’ ημών, τί το τέλος των απειθούντων τω του Θεού Ευαγγελίω; Δίκαιον γαρ τους τιμή και τη αξία υπερέχοντας, τούτοις, ει αμαρτοίεν, και εν ταις τιμωρίαις πλεονεκτείν’¹³⁷¹.

Ανώτερος λοιπόν είναι ο βίος από το λόγο. ‘‘Επειδή πολλοί, λόγοις φιλοσοφούντες, τοις έργοις ελέγχονται (τους γαρ θείους χρησμούς εν μέσω περιάδοντες, λάθρα ά μη θέμις πράττουσι), δια τούτο ειρήται, ‘Μάθετε καλόν ποιείν’. Το γαρ ευ λέγειν, του ορθώς πράττειν απόντος, ου μόνον μάταιόν τι φαίνεται και κενόν, αλλά και γέλωτα μεν τίκτει τοις ραθύμοις, όχλησιν δε τοις σεμνοτέροις’¹³⁷². Πάντως η συνύπαρξη της ορθής ζωής και του πραγματικού κηρύγματος αποτελεί πηγή μεγαλύτερης ωφέλειας για τους ανθρώπους. ‘‘Βίος άνευ λόγου μάλλον ωφελείν πέφυκεν, ή λόγος άνευ βίου. Ο μεν γαρ και σιγών ωφελεί, ο δε και βοών ενοχλεί. Ει δε και λόγος και βίος συνδράμοιεν, φιλοσοφίας άπάσης αποτελούσιν άγαλμα’¹³⁷³.

Συγκρίνοντας δυο κληρικούς που δεν ζουν χριστιανικά, ωστόσο ο ένας κηρύττει το θείο λόγο, ενώ ο άλλος όχι, θα δούμε ότι σε χειρότερη θέση θα είναι κατά την ημέρα της Κρίσεως ο πρώτος. ‘‘Ούτε λόγος ούτε σκήψις υπολείπεται τοις διδάσκειν μεν τολμώσι, ταναντία δε ων λέγουσι πράττουσι. Τους μεν γαρ μήτε πράττοντας μήτε διδάσκειν επιχειρούντας εικός μετριωτέραν απαιτηθήναι τιμωρίαν, τους δε εναβρυνομένους μεν επί τω διδασκαλικώ λόγω, μη ποιούντας δε ά φασιν, απαραίτητον και ασύγγνωστον’¹³⁷⁴.

Σε επίσκοπο που τιμούσε την αρετή μόνο με τα λόγια του, αλλά όχι και με τη ζωή του, ο όσιος Ισίδωρος τού συνιστά να συνεχίσει μεν να ομιλεί, αλλά να παύσει την κακία: ‘‘Τω λόγω μεν την αρετήν κοσμούντι, έργω δε την κακίαν πρεσβεύοντι, και εοικότι τοις επί σκηνης παίζουσιν, και λέγοντι μεν ά μη γινώσκει, μηγέ τοις έργοις βεβαιούντι ά λόγοις σεμνύνει. Παραινώ του μεν επαινείν την αρετήν μη λήγειν (ουδέ γαρ δίκαιον), αλλά λήγειν της κακίας, ίνα κατ’ άμφω ευδόκιμος είη’¹³⁷⁵.

Βέβαια όλοι οι άνθρωποι δεν είναι κατάλληλοι για να διδάσκουν. Πρέπει να γνωρίζουν άριστα τις χριστιανικές αλήθειες, να είναι πολύ καλοί χειριστές της γλώσσας, να κατέχουν καλά τη τέχνη του λόγου και να ζουν με συνέπεια τη χριστιανική ζωή. Όχι μόνον όλοι, αλλά ούτε και πολλοί είναι κάτοχοι των παραπάνω προσόντων. Αυτά κάνουν τον ιερό Ισίδωρο να επαναλαμβάνει την απαγόρευση του αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου: ‘‘Μη πολλοί γίνεσθε διδασκαλοι, αδελφοί’, ο δίκαιος γράφει Ιάκωβος. Μη πολλοί διδασκαλοι γίνεσθε, μοναχοί, ο ελάχιστος γράφω Ισίδωρος, ει και μη δόκιμος μοναχός, αλλ’ Ιακώβου ακροατής. Δίκαιοι τοίνυν αν είητε, ει και του ακροατού παραγράφεσθαι την ευτέλειαν, αλλ’ αιδείσθαι του δικαίου και σοφού την δικαίαν απόφασιν’¹³⁷⁶.

1371 Ερμoγένη επισκόπω, βιβλ. Β’, αριθμ. ση’, P.G. 78, 648-649.

1372 Θεογνώστω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. σ4γ’, P.G. 78, 724.

1373 Ιέρακι λαμπροτάτω, βιβλ. Β’, αριθμ. σοε’, P.G. 78, 708.

1374 Θεοπέμπτω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. φη’, P.G. 78, 1617.

1375 Ήρωνι επισκόπω, βιβλ. Ε’, αριθμ. φκζ’, P.G. 78, 1625.

1376 Τη εν τη Ταβεννησία Μονή, βιβλ. Α’, αριθμ. 4γ’, P.G. 78, 248.

Η μη ανταπόκριση των ακροατών στο λόγο

Εάν η απήχηση του κηρύγματος είναι μικρή, αυτό ίσως οφείλεται στην απάδουσα της ιερωσύνης ζωή του διδασκάλου. Ἐι θέμις εἰπεῖν (θέμις δε αψευδεῖν υπέρ αληθείαν αγωνιζόμενον), κινδυνεύει το θεῖον κήρυγμα υπ' αὐτῶν των δοκούντων αὐτό συνηγορεῖν ανατετράφθαι. Ταναντία γὰρ ὧν φράζουσι δρώντες, πολλούς, ὡς μύθοις, τοῖς λεγομένοις προσχεῖν ἀνέπεισαν. Χρή τοίνυν αὐτούς ἐννοοῦντας, ὡς ὁ κίνδυνος αὐτοῦς ὁρά, ἅπαντα πράξει, ὅπως τούτου ἀπείρατοι διαμείνωσιν¹³⁷⁷.

Ὡστόσο ἀν ὁ κήρυκας δὲν προσελκύσει πολλούς ἀκροατές στο Χριστό, δὲν σημαίνει ὅτι αὐτό συνέβη λόγω τῆς ἀπουσίας τῆς διδακτικῆς ικανότητος ἢ τῆς συνεποῦς χριστιανικῆς ζωῆς. Ὁ ἱερός Πατήρ ἀπολογούμενος στίς ἐναντίον του μομφές ὅτι δὲ μετέστρεψε τοὺς ἀναξίους κληρικούς του Πηλουσίου, γράφει πρὸς τὸν κατήγορό του: Ἐγὼ γὰρ γεγραφώς πολλάκις, ὡς φημί, προσήκεν, ὄνπερ δὲ προσήκε τρόπον, πρὸς Εὐσέβιον καὶ Μαρτιανόν, Ζώσιμόν τε καὶ Μάρωνα, ὥστε κακίας μὲν ἀποστήναι, τῆς κατ' ἀρετὴν δὲ ἀντιλαμβάνεσθαι, εἴτα τούτ' οὐκ ἐπεισα, ποτέρων ἡ κακηγορία; Καὶ μοι δοκεῖς λόγω μὲν ἐμέ αἰτιάσθαι, ἐργῶ δ' ἐκείνους κωμωδεῖν. Ὁ μὴ πειθόμενος τῷ κορυφαίῳ, χορός ἄμουσος, ὁ μὴ πειθόμενος ἱατρῷ, ἄθλιος. Ὁ δὲ κορυφαῖος καὶ ἱατρός ἐξω αἰτίας ἐσκήνωται. Τῶν γὰρ μάλιστα δυνηθέντων εἰπεῖν, καὶ μεγίστην δόξαν ἐπὶ φρονήσει λαβόντων, οὐδεὶς ἐστίν, ὅς τούτ' ἐξέφυγεν, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ τοὺς ἀκροατὰς κυρίους εἶναι τοῦ τέλους, διὰ τὸν τῆς αὐτεξουσιότητος ὅρον. Διὸ καὶ ὁ τῆς κρίσεως βέβαιος ὑπάρχει λόγος. Καὶ τί δει τοὺς ἀνθρώπους λέγειν, ἐξόν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λαβεῖν τῶν παραδειγμάτων τὴν ἀρχήν; Ἄναφέρει κατόπιν τὸ ἀμετάπειστο τῆς γνώμης τῶν Ἰουδαίων ἀρχόντων καὶ τοῦ Ἰούδα, μολονότι ἑτοιοῦτοῖς λόγοις ἐχρήσατο ὁ Λόγος, καίπερ οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος, οἱ καὶ τὴν τῶν λίθων φύσιν εἰκότως δεινότατοι ἦσαν ἐπικάμψαι. Πρῶτὰ στή συνέχεια ρητορικά ὁ ἅγιος: Ἄρ' οὖν, εἰ κατ' ἐκείνον ἐγεγόνεις τὸν χρόνον, προσήλθες ἀν τῷ Θεῷ Λόγῳ καὶ κατητιάσω, Οὐκ ἔσωσας τὸν Ἰούδαν; Καίτοι λέγων οὐκ ἔσωσεν. Ἀλλ' οἶμαι πάντα ἀν σε παραπληξίας καὶ τῆς ἐσχάτης γράψασθαι ἀπαιδευσίας. Του μὲν γὰρ διδάσκοντός ἐστι, τὸ μὴδὲν παραλείψαι τῶν φερόντων εἰς πειθῶ, τῶν δ' ἀκροωμένων, τὸ πεισθῆναι, καὶ μὴ. Οὔτε ὁ κορυφαῖος θεὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὁ Δίας ἐπείσε στενὸ φίλον του. Ἐπὶ τὴν αἰτίαν ὁ Ζεὺς, ὡς φησὶν Ὅμηρος, οὐκ ἔσωσε τῶν κινδύνων φίλτατον, ἀλλὰ συνεβούλευσε μόνον. Ἐπίσης οὔτε ὁ Γιαχβέ ἑδία Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν λαλήσας, οὐκ ἔσωσεν, ἀλλὰ παρακουόμενος τιμωρίας αὐτοῦς μετήλθε. Πλήθος προσώπων ἀπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς, τῆς πρωτοχριστιανικῆς καὶ τῆς θύραθεν γραμματείας μολονότι εἶχαν τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, δὲν κατόρθωσαν νὰ πείσουν ὅλους μὲ τις παραινέσεις τοὺς. Ὁ Μωσῆς, ὁ Ἰερεμίας, ὁ Ἡσαΐας, ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτων, ὁ Σωκράτης, ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος ὅχι μόνον δὲν κέρδισαν ὅλους τοὺς ἀκροατὰς τοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐπάθαν κάποιο κακὸ ἀπὸ αὐτοῦ. Ἐπὶ τὴν αἰτίαν Μωσῆς κατελιθούτο ἱεροφάντης, Ἡσαΐας δὲ ἐπρίζετο, ὁ τῶν Σεραφεὶμ θεωρός,

1377 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρμα', P.G. 78, 584-585.

Ιερεμίας δε εις λάκκον βορβόρου κατεκλείετο, και Πέτρος μεν ανηρείτο, Παύλος δε απετέμενετο; Ουκ επειδή μη πάντες τοις λόγοις προσείχον και ταις παραινέσεσι; Ει δε δια το λόγων ρητορικών ή συλλογιστικών απείρους είναι, φαίης ταύτα πεπονθέναι, εις τους έξωθεν, τους και επί λόγω και δεινότητι και πειθοί μεγίστην δόξαν εσχικότας, τρέψομαι. Δια τί γαρ Πλάτων, ο Ελλήνων θησαυρός, και αυτής της ελευθερίας εξέπεσεν; Ουκ επειδή μηδένα τύραννον πείσαι ηδυνήθη; Πυθαγόρας δε, ο μέγας επί σοφία φρονήσας, της Φ αλαρίδος συνουσίας δια τί απεπήδησεν; Ουκ επειδή και μετά την τοσαύτην διδασκαλίαν εκείνος πάλιν τύραννος ήν; Δια τί δε Σωκράτης, ο πάντων των τότε σοφών περιγεγόμενος, κωνείω κατακριθείς απέθανεν; Ουκ επειδή τους σωφρονιστάς ου φέρουσιν άνθρωποι; Επειδή δε και Αριστοτέλει κινδυνεύεις ηττάσθαι, άκουε τί φησιν εκείνος ‘Ούθ’ ο ρητορικός παντί τρόπω πείσει, ούθ’ ο ιατρικός υγιάσει, αλλ’ εάν των ενδεχομένων μηδέν παραλίπη, ικανώς έχειν αυτόν την επιστήμην φήσομεν’. Πώς γαρ Περικλής εάλω, ος από δέκα ποδών ήρει τους ρήτορας, και προσέτι γε αυτού κατά το κωμικόν, πειθώ τις ώκει εν τοις χείλεσιν; Ου γαρ αν, ει εδυνήθη πείσαι, εκών αν εξημιώθη. Πώς δε Θεμιστοκλής, ο επί φύσεως δυνάμει ανακηρυττόμενος και αυτοσχεδιάζων το δέον, εξημιούτο φυγή; Πώς δε Δημοσθένης, ο τα αυτά δυνατά, και πάλιν αδύνατα δεικνύς, ίνα τάλλα πάντα παρώ, και τας ήττας και τον περί των Αρπαλείων χρημάτων λόγον σιωπήσω, τον Μειδίαν ουχ είλε, τον τοσαύτα αυτόν κακά διαθέντα;’¹³⁷⁸.

Πότε είναι κρείσσον το λαλείν και πότε το σιωπών

Στις ημέρες του Ισιδώρου υπήρχε ‘‘δεινός λόγων έρως ταις των ανθρώπων ψυχαίς...λόγων δε φημί ου των σωφρονίζειν, αλλά των τέρπειν τους ακούοντας δυναμένων, ου πνευματικών, αλλά σοφιστικών, ουκ αποστολικών, αλλά Δημοσθενικών, ου προφητικών, αλλ’ εριστικών’’. Παρά τη θλιβερή όμως αυτή διαπίστωση ο άγιος δε χάνει το θάρρος και την ελπίδα του. ‘‘Τί ουν ποιητέον; Σιωπητέον και ουδέν λεκτέον; Αλλ’ επικίνδυνον. Αλλά ρητέον; Αλλ’ ουκ εις ωφέλειαν ο λόγος και έργων επίδειξιν, αλλ’ εις κρότον μόνον τελευτά. Αλλ’ ει και ούτω ταύτα έχει, άμεινον, ως οίμαι, ειπόντα μη ακουσθήναι, ή μη ειπόντα εγκληθήναι. ‘Διατί το αργύριόν μου ου κατέβαλες επί τους τραπεζίτας, καγώ ελθών απήτησα αν αυτο συν τω τόκω;’. λεγέτω τοιγαρούν ο δυνάμενος, ίνα προς τους ακούοντας η τω κριτή ο λόγος’¹³⁷⁹.

Σε κάποιες περιπτώσεις πάντως η αφωνία είναι καλύτερη από το κήρυγμα. Όταν πολλές προσπάθειες με το λόγο για τη διόρθωση του αμαρτωλού έπεσαν στο κενό, η σιωπή είναι προτιμότερη. ‘‘Ει και προς Ζώσιμον και Ευστάθιον και Μάρωνα, άνδρας μήτε τι χρηστόν οίκοθεν κεκτημένους, μήτε την από των πραγμάτων δεχομένους διδασκαλίαν, μήτε την παρά των άλλων συμβουλήν προσιεμένους, αλλ’ εις ωμολογημένην απώλειαν εκπεπτωκότας παρέλκον εστί, κρίνετε, περί των προσηκόντων διαλέγεσθαι, αλλάγε δίκαιοι αν είητε ευχαίς προς το Θεϊόν χρήσασθαι τάχα, πως αυτούς εκ του βυθού της κακίας

1378 Ολυμπίω πρεσβυτέρω σχολαστικώ, βιβλ. Δ’, αριθμ. σε’, P.G. 78, 1293-1297.

1379 Ελαφίω επισκόπω, βιβλ. Ε’, αριθμ. σα’, P.G. 78, 1452-1453.

ανιμήσητε · θεῖον γὰρ ἐστὶν ὡς ἔοικε τὸ ἔργον''¹³⁸⁰.

βδ'. Γνώση της Αγίας Γραφής

Ο κληρικός οφείλει να διδάσκει στους ανθρώπους το λόγο του Θεού. Γι' αυτό, όπως είπαμε και παραπάνω, επιβάλλεται να είναι άριστος γνώστης του θείου νόμου και των χριστιανικών αληθειών. Η λιπαρή και βαθιά γνώση της Αγίας Γραφής προέρχεται από τη συνεχή και προσεκτική μελέτη της. Ομοιάζει με βασιλιά ο ιερέυς ο οποίος κυβερνιέται από τη θεία Γραφή. ''Ὡςπερ βασιλεύς υπό των νόμων αρχόμενος ἐμψυχός ἐστι νόμος, οὕτω και ιερέυς υπό των θεσμών βασιλευόμενος, κανών ἐστι ἀφθογγός''¹³⁸¹.

Μοναδικό εγκώμιο της ιεράς Γραφής μάς κληροδοτεί ο άγιος Πηλουσιώτης σε επιστολή προς έναν πρεσβύτερο. Την παρομοιάζει με λιβάδια γεμάτα άνθη, τα οποία αναδίδουν σαν άλλο άρωμα τη λήθη των εγκοσμίων, τη θεία χάρη και το θαυμασμό. ''Οι θείοι και ουράνιοι χρησμοί τοις μεν των καλών ανεράστοις γράμματα μόνον είναι δοκούσι, τοις δε υπερκοσμίσι και φιλοθεάμοσι λειμώνες εἰσιν ευανθείς, ὡςπερ ἐξ ουρανίου νέκταρος βρύνοντες ακηράτοις άνθεςιν''. Χάρη στην ψυχογνωστική ικανότητά του και στην προσωπική του εμπειρία ο ιερός Ισίδωρος μάς περιγράφει ζωντανά τί νιώθει ο αναγνώστης των ιερών κειμένων. ''Ἐξαρκούσι [οι θείοι χρησμοί] μεν γὰρ και μόνον ρηθέντες προς ἐκπληξιν, κατανοοῦσι δε σχολήν άγειν ουκ επιτρέπουσιν, αλλά παρασκευάζουσι πάσαν την νοεράν αἴσθησιν τρέπειν εἰς εαυτούς, ὡς πριν το παρόν ακριβώς θεάσασθαι, ποθεῖν το ἐξῆς, κακείνο θεασαμένους, ὅπερ ἀπέλιπον ζητεῖν, και το τρίτον ἰδόντας, ουκ ἔχειν ὅτι θαυμάσουσιν. Εἶσω γὰρ του γράμματος παραπέμποντες τον νουν, τοσούτου πῖμπλανται θαύματος και τοσαύτης πληροῦνται χάριτος, ὡστε μηδέν ἐτι χωρήσαι των επιγείων πραγμάτων δύνασθαι, μηδέ αν πάντα προς αυτούς συρρέη τα περιμάχητα, λήθης, ὡν πρότερον εθαύμαζον, εκνικησάσης''¹³⁸².

Με δύο ιερά αντικείμενα του Ισραήλ παρομοιάζει τον ευσεβή που κρατάει μέσα του τα θεία λόγια. ''Ἡ μεν κιβωτός και το ἱλαστήριον, ὅπερ ἦν της κιβωτού επίθεμα, ανθρώπου φυλάττοντος τα θεία λόγια, και ἱλεων ἔχοντος τον Θεόν και φυλαττόμενον υπό των θείων δυνάμεων, καθὼς φησὶν ο Μελωδός 'Ἐν τη καρδία μου ἐκρυψα τα λόγιά σου' διό και ἔλεγεν 'Ἐν σκέπη των πτερύγων σου σκεπάσεις με', οἷον των δυνάμεων τα χερουβίμ τοις πτέρυξι και την κιβωτόν ἐφύλαττον και το ἱλαστήριον''. Επίσης το εν τη κιβωτό μάνα συμβολίζει τη θεία τροφή και τρυφή που απολαμβάνει ο τηρητής των θείων νόμων¹³⁸³.

Η ενδελεχής και μετά ζήλου μελέτη και η επιφοίτηση της Θείας Χάρης μεταβάλλουν τη γλώσσα σε πηγή πνευματικών λόγων. Έτσι ο ιερός Πατήρ γράφει ειρωνευόμενος τους συγχρόνους του αρχομανείς ηγήτορες της Εκκλησίας: ''Αλλά τον διδασκαλικόν οὕτως εκ μελέτης κατόρθωσαν λόγον, ὡς

1380 Ερμογένει και Λαμπετίω και Λεοντίω επισκόποις, βιβλ. Ε', αριθμ. β', P.G. 78, 1325.

1381 Κυρίλλω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. τστ', P.G. 78, 976.

1382 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τη', P.G. 78, 1029.

1383 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Δ', αριθμ. ογ', P.G. 78, 1132-1133.

και την άνωθεν αυτοίς επιφοιτήσαι χάριν και πηγάς λόγων πνευματικών εν τη γλώττη κατοικήσαι;''¹³⁸⁴.

''Ο άγιος Ισίδωρος, καθάπερ και ο χρυσορρήμων, λίαν ελυπείτο επί τη προς την αγίαν Γραφήν μικρά προσοχή των συγχρόνων αυτώ, ηγούμενος αυτήν αιτίαν των τότε πλανών. Συνεβούλευε εκάστω αναγινώσκειν την θείαν Γραφήν ως φάρμακον των πνευματικών ασθενειών''¹³⁸⁵. Βλέπουμε λοιπόν να επιπλήττει ο ιερός Πατήρ έναν επίσκοπο, διότι δε μελετά την Αγία Γραφή ή τη μελετά σαν έργο δευτερεύουσας σημασίας. ''Παρέργως ποιή την των θείων νόμων ανάγνωσιν, ή και αυτήν αγνοείς την ανάγνωσιν''¹³⁸⁶.

Ο απόστολος Παύλος, μολονότι είχε τόσα πνευματικά χαρίσματα και αρετές, δεν παραμελούσε τη θεία ανάγνωση. Συνιστά μάλιστα ο Πηλουσιώτης σε πρεσβύτερο την καθημερινή μελέτη των ιερών κειμένων: ''Και ο θεσπέσιος Παύλος, καίτοι πνευματικούς κομών χαρίσμασι, της αναγνώσεως ου μικράν εποιείτο σπουδήν. Διό και τω θρέμματι αυτού τω περιβλέπτω έγγραφε 'Πρόσεχε τη αναγνώσει'. Δεινόν γαρ μάλιστα τω γευσασμένω της θείας σοφίας εστερήσθαι ταύτης, ου μόνον της μνήμης ου προσγινομένης, αλλά και της υπάρχουσας λήθη διολλυμένης. Αύτη γαρ μάλιστα η δύναμις, ει μη καθ' εκάστην ημέραν θεραπεύηται, αποφοιτάν πέφυκεν, αργίας και ραθυμίας και σκήψεως μη ανεχομένη. Όπερ οι πολλοί αγνοούντες, μάλλον δε την οικείαν αμαθίαν περιστέλλοντες, κωμωδούσι τους φιλολόγους και σοφούς, ουκ ειδότες ότι η σοφία σοφοίς φοιτηταίς μάλιστα χαίρει''¹³⁸⁷. Την ίδια σύσταση κάνει σε λαϊκό χριστιανό συμπεριλαμβάνοντας όμως και τον εαυτό του, ιερέυς όντας. ''Ημίν τοις εις αιώνα τον σκοπόν έχουσι και την σύνεσιν καθ' εκάστην ημέραν ακονάν εκ των θείων λογίων οφείλουσι''¹³⁸⁸.

Την παρακάτω επιστολή την απευθύνει επίσης σε λαϊκό · αν όμως αυτή τη σύσταση κάνει σε λαϊκό, πόσο μάλλον θα ίσχυε σε κληρικό, ο οποίος οφείλει να διδάσκει και να φωτίζει τους ανθρώπους με την αλήθεια του Ευαγγελίου; Χαρακτηριστικό της εκτίμησης και της αγάπης που τρέφει ο ιερός Πατήρ για τα ιερά κείμενα είναι ότι αποκαλεί διαβολικό τέχνασμα την αδιαφορία προς τη Γραφή. ''Μη καταφρόνει, ω φίλος, της μελισταγούς ακροάσεως των θείων Γραφών. Διαβολικής γαρ τούτο μεθόδου, ου συγχωρούσης τον θησαυρόν θεάσασθαι, ίνα μη τον πλούτον κερδάνωμεν. Ουδέν γαρ, φησίν, είναι την ακρόασιν των θείων νοημάτων, ίνα μη την πράξιν από της ακροάσεως ίδη προσγενομένην''¹³⁸⁹.

Σε επιστολή προς έναν πρεσβύτερο δε γράφει τίποτα άλλο παρά μόνο μία πρόταση. Με αυτή τον προτρέπει να μελετά τις Γραφές: ''Την ανάγνωσιν των ιερών Γραφών εφόδιον ηγού σωτηρίας, τρέφουσιν παραδείγμασιν ευδοκίμοις το φιλόκαλον και ανδρώδες των μετά σπουδής ακρωμένων''¹³⁹⁰.

Όμως δεν έχει μόνο καθήκον ο κληρικός να μελετά τα ιερά κείμενα. Οφείλει και να προτρέπει τους λαϊκούς να τα μελετούν απλήστως. Έτσι γράφει σε

1384 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. σιστ', P.G. 78, 896.

1385 Φιλ. Τσερνιγόβου, Ιστορική, σ. 107.

1386 Μαρτυρίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. με', P.G. 78, 209.

1387 Ζωύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Δ', αριθμ. πη', P.G. 78, 1149.

1388 Αλυπίω, βιβλ. Δ', αριθμ. 4', P.G. 78, 1152.

1389 Έρωνι σχολαστικώ, βιβλ. Δ', αριθμ. ση', P.G. 78, 1301.

1390 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ογ', P.G. 78, 516.

επίσκοπο: Ὅτιαν θαυμάζω την των πολλών ραθυμίαν, ότι οι μεν γενναίοι και θαυμαστοί άνδρες τους πόνους τους υπέρ της αρετής προθύμως υπομένουσι, ούτοι δε ουδέ τους λόγους, εξ ων οι της αρετής ειώθασι φύεσθαι πόνοι, ακούειν ανέχονται. Τίς ουν αυτοίς πιστεύει, ότι τους υπέρ της αρετής ιδρώτας γνησίως επαναιρούσιν, όταν τους υπέρ αυτής λόγους ίδωσιν αυτούς δυσκόλως προσιεμένους; Παραίνει τοίνυν εκείνοις, περί ών γέγραφας, έχεσθαι της των Γραφών αναγνώσεως. Εντεύθεν γαρ και η γνώσις τίκτεται¹³⁹¹.

Κάποτε ο άγιος έμαθε ότι ο διάκονος Δομίτιος δε διάβαζε τη Γραφή, ούτε και προέτρεπε τα παιδιά του να τη μελετούν. Του έστειλε τότε την παρακάτω επιστολή, στην οποία διηγείται μια χαριτωμένη ιστορία από τη μακρινή Περσία. Ὑέντυχόν ποτε ιστορία Περσική, τοιαύτα τινα περιεχούση, ότι οι παίδες εμάνθανον μεν μηδέν ψευδές μήτε λέγειν, μήτε ακούειν, μήτε το συμφέρον δίκαιον, αλλά το δίκαιον ηγείσθαι συμφέρον, και το διδόναι του λαμβάνειν είναι λυσιτελέστερον. Ὅτε δ' ήμελλον εις άνδρας τελέσειν, ώμνουν όρκον, ολίγα μεν κομιδή ρήματα, μεγίστην δε δύναμιν περιέχοντα και υπέρ πάσας τας των Ελλήνων φιλοσοφίας. Ωμνυε γαρ έκαστος, ως εγώ καταφρονήσω μεν παντός κέρδους πονηρού, καταφρονήσω ηδονής σώματος, καταφρονήσω δόξης κενής, ζηλώσω δε αρετήν και τιμήσω το θεϊον και γονείς, αληθή λέγων και αγαθά πράσσων, ουδέ τι τούτων υπερβήσομαι ειδώς ουδ' εκών. Ει τοίνυν το σέλας μη φέρων των θείων Γραφών, ώσπερ οι οφθαλμιώντες τον ήλιον, ούτ' αυτός αναγινώσκεις, ούτε τους σαυτού υιείς συγχωρείς, κán ταύτα και σαυτόν και τους σαυτού παίδας φέρειν επί μνήμης έθιζε. Πιστεύω γαρ, ότι κινήσουσιν υμάς και τοις θείοις λόγοις εντυχείν¹³⁹².

Αλλά και σε ανώτερους κληρικούς που σκανδάλιζαν με τη ζωή τους το ποίμνιο ο άγιος Ισίδωρος μεταξύ των άλλων φαρμάκων τούς χορηγεί και αυτό: ὙΕξαλείψετε δε [την κωμωδίαν], ει γνωσιμαχήσετε, γνωσιμαχήσετε δε, ει πεισθείητε αληθείς είναι τας ιεράς Γραφάς, πεισθείητε δε, ει συνεχώς αυτών απολαύσοιτε, απολαύσοιτε δε, ει τον νουν αυτών μάθοιτε, μάθοιτε δε, ει τοις κατά Θεόν σοφοίς προσεδρεύσοιτε, προσεδρεύσοιτε δε, ει κακίαν φύγοιτε...¹³⁹³

Ἀριστο φάρμακο προς τους σκανδαλώδεις κληρικούς του Πηλουσίου συνιστά το θείο λόγο. ὙΕι δε, ως φης, τινές αυτών και παραινέτας ζητούσιν (ου γαρ πάντες εις το βάραθρον της φιλαυτίας και της κακίας κατηνέχθησαν), ακούσαι ον είησαν δίκαιοι, ότι μάλιστα μεν εισιν αι θείαι Γραφαί, αίς ακολουθούντες το δέον γνoίητε¹³⁹⁴. Προσωπικώς στον πρεσβύτερο Ζώσιμο γράφει: ὙΔος σαυτόν ταις ιεραίς Γραφαίς και σε ποιήσουσιν ιερέα. Εάν γαρ τοις νόμοις αυτών πεισθείης, όπερ ου δεόντως εδέξω, δεόντως μεταχειρίση¹³⁹⁵ και ὙΤαις θείαις Γραφαίς εντυχών, είση και του νοσήματος την κακίαν και της κακίας την απαλλαγήν¹³⁹⁶. Σε αυτό το γενικό συμπέρασμα καταλήγει και αλλού: ὙΟι μεν γαρ ιεροί χρησμοί πάσι τοις αμαρτήμασι τα ιάματα σαφή προσάγουσι¹³⁹⁷.

1391 Αβραάμ επισκόπω, βιβλ. Ε', αριθμ. λη', P.G. 78, 1349.

1392 Δομιτίω διακόνω, βιβλ. Δ', αριθμ. ρζη', P.G. 78, 1285-1288.

1393 Μαρτινιανώ, Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Β', αριθμ. ρνγ', P.G. 78, 608.

1394 Παύλω πρεσβυτέρω αναχωρητή, βιβλ. Ε', αριθμ. ρλα', P.G. 78, 1401.

1395 Ζωσίμω, βιβλ. Ε', αριθμ. φλβ', P.G. 78, 1628.

1396 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. συνζ', P.G. 78, 1485.

1397 Μηνά διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. τοστ', P.G. 78, 1552.

Η ραθυμία προς ανάγνωση των ιερών γραμμάτων αποτελεί μαζί με την εγωπάθεια τη ρίζα των μεγάλων κακών, τα οποία κατά τις ημέρες του Πηλουσιώτη ενέσκηψαν κατά της Εκκλησίας. Ὅτι την ανάγνωσιν κατερραθυμείσθαι των θείων Γραφών, και το ἕκαστον τα οικεία πάθη των θείων προκρίνειν χρησμών, των τοσούτων τραγωδιών αἴτιον γέγονε. Πόλεμος γὰρ ἄσπονδος και ἀκήρυκτος ἐμπέπτωκε τοῖς της εἰρήνης βραβευταῖς¹³⁹⁸.

Ἄλλη ἐπίπτωση της ἀγνοίας των θείων νόμων εἶναι κατὰ τον ἅγιο Ἰσίδωρο η μυστηριακή κοινωνία με τους ἐθνικούς. Μεγάλο πόνο και θλίψη τοῦ εἶχε προκαλέσει κάποτε η εἶδηση ὅτι τόλμησαν κάποιοι χριστιανοὶ να συλλειτουργήσουν με τους εἰδωλολάτρες. Ὅτι καὶ ἡμεῖς μεν ἤδη και προ μικροῦ χρόνου περὶ τούτου μερικῶς ἀκηκόαμεν, ἐν ἀπορίᾳ δε γεγόναμεν του συγκαταθέσθαι τῷ λογισμῷ, εἰδότες ὅτι το τόλμημα, ο ουδεὶς των Χριστιανῶν ἐπετήδευσεν, οὐδὲ εἰς νουν ἤγαγεν των προλαβόντων, ἐθάρσησαν ποιῆσαι. Φαίνεται δε ἡμῖν ἢ ἐκ πολλῆς ἀπειρίας και ἀμαθίας των χριστιανῶν δογμάτων, ἢ ἐκ πολλῆς ἀπιστίας...ἐγένετο¹³⁹⁹.

Ὅμως και με το παράδειγμά του ο ἅγιος Ἰσίδωρος προτρέπει να ἐγκύπτουμε στα ιερά κείμενα. Ἡ δαψιλὴς και ἡ ἀνετη χρῆση χωρίων της Παλαιάς και της Καινῆς Διαθήκης προδίδουν την πολὺωρη καθημερινή μελέτη και τη βαθύτατη ἀγάπη του για την Ἀγία Γραφή. Ἐντυπωσιάζεται κάθε ἀναγνώστης των ἐπιστολῶν του Πηλουσιώτη, διότι τον βλέπει να κάνει πλούσια χρῆση και σπουδαία ἐρμηνεία της. Τα χωρία που ἐρμηνεύει, ἀναφέρει ἢ ὑπαινίσσεται προέρχονται ἀπὸ πενήντα ἐννιά βιβλία της¹⁴⁰⁰.

βε'. Αυτάρκεια

Ἡ αὐτάρκεια ἀποτελεῖ κατὰ τον ἅγιο Ἰσίδωρο τον ὀρισμὸ της μακαριότητος. Ὅτι τραπεζὴ πληθούση και ὠδῶ ἀνειμένῳ και πλούτῳ ρέοντι την μακαριότητα ὀρίζου, ἀλλ' αὐταρκεῖα και τῷ μηδενὸς των ἀναγκαιῶν λείπεσθαι. Ἐκεῖνα μεν γὰρ ἀνελεύθερον την ψυχὴν, ταῦτα δε παρασκευάζει βασιλίδαν¹⁴⁰¹. Εἶναι ἀκόμα και ὅτι ὄντως σώφρων τρυφή¹⁴⁰².

Ἡ εὐημερία μισεῖ τὴ φιλαργυρία και ἀγαπᾷ τὴν ὀλιγάρκεια και τὴν αὐτάρκεια. Γράφει σε φιλάργυρο κληρικό: Ὅτι και μυρίας ἀνατέμοις εὐπορίας ὁδοῦς, οὐ φημι τον κόρον, ἀλλ' οὐδὲ τὰς ὁδοῦς, ἀς ἐπιπορεύεται, εὐρήσεις. Μισεῖ γὰρ τους ἀπλήστως τὰ χρήματα διώκοντας, και ἐπιφοιτᾷ αυτοῖς οὐκ ἀνέχεται. Φιλεῖ δε μάλιστα πάντων τους ὀλιγοδεία και αὐταρκεῖα τον εαυτῶν κοσμοῦντας βίον, και ἀσμένως αυτοῖς ἐπιφοιτᾷ¹⁴⁰³.

Ἀληθινὴ τρυφή ἀποτελεῖ για τον ἅγιο η αὐτάρκεια. Ἀποτελεῖ μάλιστα τόσο σημαντικὴ ἀρετὴ, ὥστε ο κληρικός που δεν την ἔχει εἶναι ἀνάξιος της ιερωσύνης. Ὅτι ιερωμένῳ...τρυφή δε η αὐτάρκεια...Εἰ δε τις, ταναντία τούτων ἐπιτηδεύων, ιερωσύνης ὀνόματι ἐναβρύνεται, οὗτος ἀνίερος τυγχάνει

1398 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρλγ', P.G. 78, 1216.

1399 Ἀνεπίγραφος, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ρμδ', P.G. 78, 1225.

1400 Στ. Σάκκου και Π. Κουτλεμάνη, Ὅτι Πίναξ'', P.G. 78, 1785-1820.

1401 Ἰέρακι διακόνῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. ρνη', P.G. 78, 1416-1417.

1402 Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. κθ', P.G. 78, 1345.

1403 Μάρωνι, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξε', P.G. 78, 697.

και της αρχής ανάξιος¹⁴⁰⁴. Εξάλλου ορισμένα από τους χαρακτηρισμούς που δίνει στον ιερέα ο ιερός Πατήρ σχετίζονται με τη μεγάλη αυτή αρετή, όπως: *''οι τη αυταρκεία χρώμενοι, οι από δικαίων πόνων ζώντες, οι τοις οικείois πόνοις αρκούμενοι''*¹⁴⁰⁵.

Την αρετή αυτή δεν μπορούν να την έχουν όσοι ρέπουν προς την κακία και τις δωροδοκίες¹⁴⁰⁶.

Στα χρόνια του αγίου Ισιδώρου υπήρχαν κληρικοί που καμάρωναν διότι ήταν διάδοχοι του αποστόλου Παύλου. Θαύμαζαν τον Παύλο, αλλά δεν εξέταζαν εκείνα με τα οποία έγινε θαυμαστός. Ήταν μόνο *''θρόνων διάδοχοι''*, αλλά όχι *''και τρόπων μέτοχοι''*. Ένα από τα χαρακτηριστικά του ήταν και η αυτάρκεια. *''Αυτοί γινώσκετε ότι ταις χρείαις μου και τοις ούσι μετ' εμού υπηρέτησαν αι χείρες αύται'.* Ούτοι δε (αλλ' ουδέν βούλομαι δυσχερές ειπείν), ουκ ερυθριώσιν εαυτούς τοιούτω παραβάλλοντες ανδρί και φάσκοντες εκείνου είναι διάδοχοι''¹⁴⁰⁷.

Μια από τις βασικές αιτίες της περιφρόνησης του Θεού από τους εθνικούς είναι και η μη τήρηση της εντολής αυτής. *''Κελευσθέντες γαρ και την ακτημοσύνην ασκείν, ου μόνον οis έχομεν ουκ αρκούμεθα, αλλά και εκ των αλλοτρίων χρηματιζόμεθα συμφορών... Ταύτα ουν ακούοντες οι άνθρωποι, και ορώντες άλλα μεν υμάς διδάσκειν επιχειρούντας, άλλα δε δρώντας, ώσπερ ειρωνεύεσθαι ημάς και παίζειν εν ου παικτοίς ηγούμενοι, κατά της θείας προνοίας ακονώσι τας γλώττας, ήτις και αυτούς μεν, ημάς δε πλέον αμυνείται, τους αιτίους της τοιαύτης βλασφημίας γινομένους''*¹⁴⁰⁸.

Ο άγιος για να πείσει τρυφηλό διάκονο να αγαπήσει την αυτάρκεια, τού κάνει λόγο για τη σωματική υγεία. *''Ει μεν της υγείας του σώματος φροντίζεις, την αυτάρκειαν τίμα. Αύτη γαρ εκείνην ωδίνει. Ει δε δια της τρυφής σφριγάν και σκιρτάν αυτό παρασκευάζεις, λανθάνεις μη μόνον οπλίζων αυτό κατά της ψυχής και δυσήνιον ποιών, αλλά και ρίζαν και πηγήν των ανηκέστων νοσημάτων είναι παρασκευάζων''*¹⁴⁰⁹.

Ομοίως και σε πρεσβύτερο θα συστήσει την αρετή αυτή, αφού τον επιπλήξει για την τρυφηλότητά του. *''Της μεν αθανάτου ψυχής αμελούμεν, μάλλον δε ουδέ έχειν ψυχήν νομίζομεν, το δε θνητόν σώμα αθάνατον είναι ηγούμενοι, περί αυτό πάσαν την σπουδήν αναλίσκομεν. Ποίας ουν απολαύσομεν συγγνώμης της μεν αθανάτου θάνατον καταψηφιζόμενοι, το δε θνητόν πάσης τιμής αξιούντες; Κακείνην παραβλάπτοντες, ίνα τούτο κοσμήσωμεν, κακείνην λιμώ τήκοντες, ίνα τούτο σκιρτάν και τρυφάν έχοι; Χρή γαρ τα μεν πρωτεία τη ψυχή, τα δε δευτερεία τω σώματι νέμειν. Ου γαρ εναντίον αυτής εστιν, αλλ' όργανον και κιθάρα. Επιμελείας γαρ δείται, ουκ απολαύσεως ανωφελούς, τροφής ου τρυφής, αυταρκειάς ου πλησμονής, ει γε μέλλοι μη πολέμιον, αλλά σύμμαχον τη ψυχή είναι''*¹⁴¹⁰.

Στον πρεσβύτερο Ζώσιμο θα συστήσει να αγωνισθεί για να αποκτήσει την

1404 Παύλω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. τνδ', P.G. 78, 1012.

1405 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ριγ', P.G. 78, 553.

1406 Λαμπετίω επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. οα', P.G. 78, 513.

1407 Ερμίνω κομήτι, βιβλ. Ε', αριθμ. σ4θ', P.G. 78, 1512.

1408 Παλλαδίω διακόνω, βιβλ. Γ', αριθμ. νε', P.G. 78, 1040.

1409 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. σλζ', P.G. 78, 1476.

1410 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκθ', P.G. 78, 1525.

αρετή αυτή. Ὑψήλωσον τοὺς τῇ αὐταρκεΐᾳ χρωμένους, τοὺς ἀπὸ δικαίων πόνων ζώντας, τοὺς τοῖς οικείοις πόνοις ἀρκουμένους. Ἡ οὐδὲ τούτους οὐκ ἀδιαλάμποντας καὶ καθάπερ λαμπτήρας ἀστράπτοντας; Ὑψήλωσον τούτους τέως, καὶ παύσαι κατὰ τῶν ἀλλοτρίων οὐσιῶν τε καὶ χρημάτων τὰς μιαιβάρας σαυτοῦ καὶ ἀπλήστους ρίπτων χεῖρας, καὶ οὕτω δυνήσῃ κακεῖνους κατιδεῖν. Νυν μὲν γὰρ ἀκούσας, οὔτε πεισθήσῃ, ἀλλὰ καὶ φλυαρήσεις αὐτοὺς καὶ κωμωδήσεις, ἅτε μανίαν ἀνήκεστον νοσῶν, εἰ δὲ εἰς μετρίαν υγίειαν ἔλθοις, ραδίως ἀν καὶ τοὺς ἐιλικρινῶς υγιαίνοντας κατόψει, ἐσθ' ὅτε καὶ ἀγωγούς καὶ ἡγεμόνας αὐτοὺς ἔξεις τῆς ἀρίστης ταύτης οδοῦ¹⁴¹¹.

βστ'. Ολιγάρκεια

Σπουδαιότατη ἀρετὴ χαρακτηρίζει τὴν ολιγάρκεια ὁ ἱερός Πατήρ, γράφοντας σὲ διάκονο: Ὅτι μὲν τὸ μὴ δεῖσθαι πολλῶν συνωμολόγηται μέγιστον ἀγαθόν, δῆλον, ὅτι καὶ τὸ τῆς τῶν ὄντων χρεΐας ἀνώτερον καὶ κρεῖττον εἶναι, πολλῶ μείζονος εὐπραγίας ἀν εἴῃ, καὶ τούτο συνωμολόγηται. Οὐκοῦν φροντίσωμεν τῆς μὲν ψυχῆς μάλιστα, τοῦ δὲ σώματος ὅσον ἀνάγκη, τῶν δὲ ἔξω μὴδ' ὅσον. Οὕτω γὰρ κανταύθα πρὸς τὴν ἀκροτάτην μακαριότητα φθάσαιμεν, τὴν καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὠδίνουσιν¹⁴¹².

Ὁ μόνος ἀνεκδοκὴς βέβαια εἶναι ὁ Θεός · ὅμως ὁ Χριστιανὸς οφείλει μιμούμενος τὸ Θεὸ νὰ ἔχει ὅσον τὸ δυνατόν λιγότερες υλικές ἀνάγκες. Ἡ μὲν ἐιλικρινὴς καὶ ἀκριβὴς ἐλευθερία ἐστὶ τὸ μὴδενὸς ὅλως δεῖσθαι, ὅπερ κρεῖττον ὂν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, θεῖον ἐστὼ. Ἡ δὲ μετ' ἐκείνην, τὸ ολίγον δεῖσθαι, ὅπερ καὶ δυνατόν καὶ ἐφικτόν τοῖς ἀνθρώποις καθέστηκε. Ταύτην οὖν περιέπωμεν, ἐπειδὴ περ ἡ πρώτη τέως ἡμῖν ἀνέφικτος¹⁴¹³.

Ἡ εὐημερία μισεῖ τὴν φιλαργυρίαν καὶ ἀγαπᾷ τὴν ολιγάρκεια καὶ τὴν αὐτάρκεια. Γράφει σὲ φιλάργυρο κληρικό: Ἐἰ καὶ μυρίας ἀνατέμοις εὐπορίας οδοῦς, οὐ φημι τὸν κόρον, ἀλλ' οὐδὲ τὰς οδοῦς, ἀς ἐπιπορεύεται, εὐρήσεις. Μισεῖ γὰρ τοὺς ἀπλήστως τὰ χρήματα διώκοντας, καὶ ἐπιφοιτᾷ αὐτοῖς οὐκ ἀνέχεται. Φιλεῖ δὲ μάλιστα πάντων τοὺς ολιγοδεΐα καὶ αὐταρκεΐα τὸν εαυτῶν κοσμοῦντας βίον, καὶ ἀσμένως αὐτοῖς ἐπιφοιτᾷ¹⁴¹⁴.

Ψυχικὴ λαμπρότητα καὶ μεγαλεῖο ἔχει ὁ ολιγαρκής. Ὅ μὲν τὸν ἐγκρατέστατον καὶ αὐταρκέστατον βίον ἐλόμενος, τῇ μὲν ψυχῇ λαμπρὸς ἐστὶ καὶ μέγας, τῷ δὲ βίῳ εὐτελής. Πολλοὺ γὰρ ἄξιος ὢν, ἀναλίσκει ολίγα... Ἄτε ολίγοις ἀρκούμενος, πλουσιώτατον εαυτὸν εἶναι ἡγείται¹⁴¹⁵.

Αὕτη τὴν ἀρετὴ διδάσκει καὶ ἡ παρακάτω ἐπιστολή, πού ἐστάλη σὲ διάκονο. Οφείλει ὁ κάθε χριστιανός, προπαντός δὲ ὁ ἱερεὺς, νὰ τιμᾷ τὴν ἀνάγκη σὲ ὅλα. Ὅτον φιλάρετον πάντα τὰ περιττά χρήματα περικόπτειν. Οὐ γὰρ ἐν τροφῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀμφιάσει καὶ ἐν οικήσει καὶ ἐν ἐπίλοις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὴν χρεΐαν χρήματα τιμᾷ καὶ τὴν αὐτάρκειαν μὴ ὑβρίζει. Τί γὰρ εἰ νηστεύεις μὲν, χρηματίζῃς δὲ; Ἡ μὴ χρηματίζῃς μὲν, οἴκησιν δὲ ζητοῖς τῆς χρεΐας κρεῖττον; Τί

1411 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ριγ', P.G. 78, 553-556.

1412 Εὐτοκίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ιθ', P.G. 78, 469.

1413 Εὐτοκίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. κγ', P.G. 78, 472-473.

1414 Μάρωνι, βιβλ. Β', ἀριθμ. σξε', P.G. 78, 697.

1415 Θεοδοσίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τοα', P.G. 78, 1021.

δε ει μετρία μεν οικήσει χρώο, αμφιάσει δε περιέργω καλλωπίζοιο; Μέτριον γαρ είναι χρή και λόγω και σχήματι και φωνή και βλέμματι και βαδίσματι. Πολλοί γαρ και πλούτου όντες έρημοι και οικημάτων και ενδύσεως λαμπράς ενδεείς, τσαύτην δια του βαδίσματος εμφανίουνσι την βλακείαν, ως γέλωτα οφλισκάνειν¹⁴¹⁶.

Στον γνωστό για τις υλικές του απολαύσεις πρεσβύτερο Ζώσιμο γράφει: “Θνητοί όντες κατά το σώμα και επίκηροι, ως αθάνατοι διανοούμεθα. Και της μεν αθανάτου ψυχής αμελούμεν, μάλλον δε ουδέ έχειν ψυχήν νομίζομεν, το δε θνητόν σώμα αθάνατον είναι ηγούμενοι, περί αυτό πάσαν την σπουδήν αναλίσκομεν. Ποίας ουν απολαύσομεν συγγνώμης της μεν αθανάτου θάνατον καταψηφίζόμενοι, το δε θνητόν πάσης τιμής αξιούντες; Κακείνην παραβλάπτοντες, ίνα τούτο κοσμήσωμεν, κακείνην λιμώ τήκοντες, ίνα τούτο σκιρτάν και τρυφάν έχοι; Χρή γαρ τα μεν πρωτεία τη ψυχή, τα δε δευτερεία τω σώματι νέμειν. Ου γαρ εναντίον αυτής εστί, αλλ’ όργανον και κιθάρα. Επιμελείας γαρ δείται, ουκ απολαύσεως ανωφελούς, τροφής ου τρυφής, αυταρκείας ου πλησμονής, ει γε μέλλοι μη πολέμιον, αλλά σύμμαχον τη ψυχή είναι¹⁴¹⁷. Και αλλού τού γράφει: “Ει και υπό της των πολλών σκαιότητός τε και απληστίας εις αδύνατον δοκεί περιεστάναι το της ακτημοσύνης κατόρθωμα, και ουδέ πιστεύεται τις παρά σοι κατορθών. Εισί μεν και οίδα τινάς. Ει δε αυτός αγνοείς, θαυμαστόν ουδέν. Υπό γαρ φιλοχρηματίας μεθύων, εικότως αγνοείς τους καθαρώς νήφοντας¹⁴¹⁸.

Μεγάλες και πολλές ωφέλειες της ολιγάρκειας και μεγάλες επιπτώσεις της πλεονεξίας τονίζει ο ιερός Πατήρ: “Μη τούτ’ εννόει, όπως μηδείς σε αδικήση, αλλ’ όπως, καν βούληται, μη δύνηται. Τούτο δε ουδαμόθεν ετέρωθεν τίκτεται, ή εκ του της χρείας έχεσθαι και μη πλειόνων ορέγεσθαι. Ο γαρ πλειόνων εφιέμενος, πάσιν ευάλωτος εστι, και ανθρώποις και πάθεσιν¹⁴¹⁹. Αυτό γράφει και σε υποδιάκονο: “Μη τούτο εννόει, ω βέλτιστε, όπως μηδείς σοι επηρεάση, αλλ’ όπως, καν βούληται, μη δύνηται. Τούτο δε ουδαμόθεν ετέρωθεν εντίκτεται, ή εκ του της χρείας έχεσθαι και μη πλειόνων ορέγεσθαι¹⁴²⁰.

Ασφάλεια, νίκη κατά των παθών, χαρά και αγαλλίαση, απολαμβάνει ο ολιγαρκής, έστω και αν αδικείται. “Όσπερ ο δια παντός διψών, καν παρά ποταμούς και πηγάς κατακέηται, ουκ αισθήσεται της ευφροσύνης, τω μη δύνασθαι σβέσαι το πάθος, ούτω και ο πλειόνων ορεγόμενος, καν μυρίους έχει θησαυρούς, ουδέποτε ηδονής αισθήσεται, τω μη ειδέναι κόρον. Ο δε τω της χρείας όρω είσω εαυτόν διατηρών, ουδέποτε τούτω τω ανηκέστω αλώσεται νοσήματι, αλλ’ εν θυμηδία έσται και χαρά, ανάλωτός τε τοις άλλοις πάθεσι διαμενεί, οis ο αεί ερών αλίσκεται. Ου γαρ το πολλά κεκτήσθαι, αλλά το ολίγων δείσθαι αναλώτους ποιεί και εν πάση ασφαλεία καθιστά. Εκείνος μεν γαρ, καν μη αδικηθή, ακμάζοντα έχη τον φόβον, άτε αδικηθήναι δυνάμενος, ούτος δε μάλιστα μεν αδικηθήναι ου δυνηθήσεται. Ην δε και ηδικήσθαι δόξη, των ουκ ηδικημένων πολλώ άμεινον διακείσεται, εν πλειονί τε έσται

1416 Σερήνω διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. τκη’, Ρ.Γ. 78, 1524-1525.

1417 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε’, αριθμ. τκθ’, Ρ.Γ. 78, 1525.

1418 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β’, αριθμ. ριγ’, Ρ.Γ. 78, 553.

1419 Ευτονίω διακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. ο’, Ρ.Γ. 78, 1368.

1420 Παύλω υποδιακόνω, βιβλ. Ε’, αριθμ. υ4γ’, Ρ.Γ. 78, 1612.

αγαλλιάσει, τω και τα της φιλοσοφίας γέρα προσδοκάν''¹⁴²¹.

Η ολιγάρκεια μετατρέπει το σώμα σε σύμμαχο και βοηθό της ψυχής. ''Ο τοσούτον εσθίων όσον λύσαι λιμόν και τοιαύτα περιβαλλόμενος όσον εσκεπάσθαι κοσμίως, όχημα καλόν τη ψυχή παρασκευάζει το σώμα, και τω κυβερνήτη ευματαχειρίστους τους οίακας, και τω στρατιώτη ευάρμοστα τα όπλα, και τω αρμονικώ μουσικήν την λύραν''¹⁴²².

Ακατανίκητους στα πάθη και ασφαλείς στις θλίψεις μάς καθιστά αυτή η μεγάλη αρετή. ''Ο δε τω της χρείας όρω είσω εαυτόν διατηρών, ουδέποτε τούτω τω ανηκέστω αλώσεται νοσήματι, αλλ' εν θυμηδία έσται και χαρά, ανάλωτός τε τοις άλλοις πάθεσι διαμενει, οis ο αεί ερών αλίσκεται. Ου γαρ το πολλά κекτήσθαι, αλλά το ολίγων δείσθαι αναλώτους ποιεί και εν πάση ασφαλεία καθιστά. Εκείνος μεν γαρ, κάν μη αδικηθή, ακμάζοντα έχη τον φόβον, άτε αδικηθήναι δυνάμενος, ούτος δε μάλιστα μεν αδικηθήναι ου δυνηθήσεται. Ήν δε και ηδικήσθαι δόξη, των ουκ ηδικημένων πολλώ άμεινον διακείσεται, εν πλείονί τε έσται αγαλλιάσει, τω και τα της φιλοσοφίας γέρα προσδοκάν''¹⁴²³.

Άλλες ωφέλειες της ολιγοδεΐας είναι οι παρακάτω: ''Η μεν ολιγόδεια και την ψυχήν ωφελεί και το σώμα υγιές καθίστησιν, η δε πολυτέλεια άμφω λυμαίνεται, της μεν την φρόνησιν, του δε την υγίειαν εξοστρακίζουσα. Και η μεν και τας εμφύτους επιθυμίας κατευνάζει, η δε και τας παρά φύσιν διεγείρει. Τρυφή γαρ γαστέρα πληρώσασα και τας υπογαστρίους αναστομοί ηδονάς. Ουκούν εκείνη μεν χρηστέον, ταύτην δ' ατιμαστέον''¹⁴²⁴.

Την ολιγάρκεια διδάσκει και ο Μωυσής, όταν διέταξε να μην υφαίνονται μαζί το λινάρι, το μαλλί και η πορφύρα. Αυτό το έκανε κατά τον άγιο Ισίδωρο, ''εις φιλοσοφίαν τους υπηκόους ενάγων και της χρείας μόνης γενέσθαι βουλόμενος, πάσαν βλακειάν εξωστράκισε, δια μεν του μη συνυφαίνειν λίνον και έριον, την ποικιλίαν εξορίζων, δια δε του πορφύραν μη συνυφαίνειν τοis λινοίς ιματίοis, την πολυτέλειαν και τον καλλωπισμόν, δια δε του λέπραν ιματίων και λίθων περιεργάζεσθαι, το πλέον της χρείας κτήσασθαι και αποθέσθαι απαγορεύων... Της χρείας γαρ έσο, φησί, μηδέν περιττόν, μήτε κτώμενος μήτε αποτιθέμενος, αλλά μηδέ καλλωπιζόμενος, αλλά πάσαν την φροντίδα και την σπουδήν εις την της ψυχής επιμέλειαν μετάστησον''¹⁴²⁵.

Ο ιερεύς όμως δεν πρέπει να είναι μόνον ολιγαρκής · οφείλει να ανέβει σε ακόμα υψηλότερα πνευματικά μέτρα και να γίνει ακτήμων. Γι' αυτό εξάλλου στις επιστολές του αγίου θα συναντήσουμε τη φράση ''αγωγοί και ηγεμόνες της αρίστης ταύτης [της ακτημοσύνης] οδού''¹⁴²⁶ ως χαρακτηρισμό των κληρικών. Ωστόσο, επειδή η ακτημοσύνη ομοιάζει με άθλο του Ηρακλή, ο ιερός Ισίδωρος συγκαταβαίνει στην φυσική ανθρώπινη αδυναμία και συνιστά σε άπληστο πρεσβύτερο την ολιγάρκεια: ''ει και υπό της των πολλών σκαιότητός τε και απληστίας εις αδύνατον δοκεί περιεστάναι το της

1421 Ήρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. ζζ', P.G. 78, 1365-1368.

1422 Ιέρακι διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ξδ', P.G. 78, 1364.

1423 Ήρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. ζζ', P.G. 78, 1365-1368.

1424 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φια', P.G. 78, 1620.

1425 Αγάθω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. πδ', P.G. 78, 789.

1426 Κατά το μεταφραστή ''αγωγοί'' είναι οι οδηγοί. Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. ριγ', P.G. 78, 556.

ακτημοσύνης κατόρθωμα, και ουδέ πιστεύεται τις παρά σοι κατορθών, εισί μέντοι και οίδα τινάς. Ει δε αυτός αγνοείς, θαυμαστόν ουδέν. Υπό γαρ φιλοχρηματίας μεθύων, εικότως αγνοείς τους καθαρώς νήφοντας. Πλήν ζήλωσον τους τη αυταρκεία χρωμένους, τους από δικαίων πόνων ζώντας, τους τοις οικείοις πόνοις αρκουμένους. Ή ουδέ τούτους οράς διαλάμποντας και καθάπερ λαμπτήρας αστράπτοντας; Ζήλωσον τούτους τέως¹⁴²⁷.

Όμως και εμπράκτως ο άγιος του Πηλουσίου δίδασκε αυτή τη μεγάλη αρετή. Ο ολιγαρκής και στην ενδυμασία ιερός Πατήρ δεν είχε ούτε δεύτερο χιτώνα. Έδεξάμεθα το ιμάτιον και χιτώνα πεπόμφαμεν και σοι πάνυ ευχαριστήσαμεν, το έν ημών απαιτήσαντι σκέπασμα, ότι τον νόμον του Βαπτιστού επληρώσαμεν, δύο χιτώνας ουκ έχοντες¹⁴²⁸.

βζ΄. Αποξένωση από τα επίγεια - Αμεριμνησία

Την περιφρόνηση της ύλης και των επιγείων αγαθών ζητά ο άγιος Ισίδωρος από έναν επίσκοπο, αλλά και δι' αυτού από κάθε κληρικό. Σε επιστολή με τον τίτλο "Ότι φρικτόν και δυσέφικτον ιερωσύνη" τού γράφει: "Ηνίκα γαρ εις τον θείον ναόν ιερουργείν Ααρών και οι εξ εκείνου εισήεσαν, πάντα τα εξ ερίας αποτιθέντες εσθήματα, στολάς εκ λίνου περιεβάλλοντο, εχούσας και το απόρρητον και των έξω θορύβων επιλησμονείν σημαινούσας. Ο γαρ Θεώ λειτουργείν προσιών, ουδέν αλλότριον και της ύλης εφόλκιον επιφέρεισθαι δύναται"¹⁴²⁹.

Από το αρχαίο στάδιο παίρνει ο ιερός Πατήρ την παρακάτω εικόνα. Αμέριμνος για τα βιωτικά πράγματα ο αθλητής και ξένος προς την ύλη μπαίνει στο χώρο των αγωνισμάτων. Το ίδιο πρέπει να κάνει και ο ιερεύς. "Ει και ουκ έστιν ημίν η πάλη προς αίμα και σάρκα, αλλ' ουν γε από των παλαιόντων προς αίμα και σάρκα διδακτέον τους νόμους τους αθλητικούς. Ωσπερ ουν εκείνοι ου μόνον αποδυσάμενοι (αρχή γαρ του αγωνίσασθαι, το αποδύσασθαι), αλλά και αποκειράμενοι την κόμην και αλειψάμενοι ελαίω, ίνα μήτε ληφθείεν ταις θριξίν, αλλά και ολισθήσαι παρασκευάσωσι δια του ελαίου του αντιπάλου τας χείρας, ούτως επί τον αγώνα χωρούσιν, ούτω και ημείς, ει γε στεφανίται γενέσθαι ποθούμεν, αποδυσάμενοι τον παλαιόν άνθρωπον συν ταις πράξεσιν αυτού, και το έξωθεν αποκειράμενοι, και εις ελεημοσύνας καταναλώσαντες, γυμνοί πάσης φροντίδος και αχίτωνες εις το στάδιον της αρετής αναβόμεν, τα περί ψυχής Ολύμπια αγωνισάμενοι. Ει δε, μηδέν τούτων δρώντες, νομίζομεν και αγωνίζεσθαι, και εναβρυνόμεθα επί τούτω, πρώτον μεν κανταύθα παρά των εχεφρόνων γελασθησόμεθα, έπειτα δε κακέισε ακριβώς εισόμεθα, ότι εαυτούς παρελογισάμεθα, όταν, μη μόνον αστεφάνωτοι, αλλά και δίκας υφέζοντες απαγώμεθα"¹⁴³⁰.

Με τους αγίους αγγέλους παραβάλλει ο Ισίδωρος τους διακόνους. Αυτό σημαίνει ότι έχουν από το αξίωμά τους την τιμή να πλησιάζουν το Θεό όπως οι άγγελοι · οφείλουν όμως και να διάγουν αγγελικό βίο και να είναι ξένοι προς τα επίγεια πλούτη. "Ει οφθαλμοί επισκόπου τυγχάνουσιν οι του σεπτού θυσιαστηρίου διάκονοι, συ δε τούτων κατά συγχώρησιν Θεού άρχεις, όλος

1427 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β΄, αριθμ. ριγ΄, P.G. 78, 553.

1428 Ζήνωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Α΄, αριθμ. σιστ΄, P.G. 78, 317-320.

1429 Μαρτυρίω επισκόπω, βιβλ. Α΄, αριθμ. με΄, P.G. 78, 209.

1430 Αφρασίω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β΄, αριθμ. ρζα΄, P.G. 78, 616.

οφθαλμός οφείλεις υπάρχειν, ως τα ζώα τα πολύοματα, επειδή και τη προς τον Θεόν εκείνα μιμή εγγύτητι, ουχί βίω, ως μανθάνω, αλλά μόνη τη λειτουργία, και μη σκοτίζειν τοις φαύλοις επιτηδεύμασι και τον τίμιον εκείνον θίασον και χορόν και τον πειθόμενόν σοι ακρίτως επίσκοπον, και χραίνειν το θείον βήμα πλεονεξία, και πόρους σεαυτώ από τιμής χειροτονιών αθροίζειν. Τους γαρ πωλούντας τας περιστεράς εξέβαλεν από του ναού μαστίξας ο Κύριος. Ίνα τοίνυν μη συν εκείνοις ωσθής, παύσαι ούτω πλουτών και ύλην τω μέλλοντι ετοιμάζων πυρί''¹⁴³¹.

Μια από τις μορφές του αγίου εναντίον του επισκόπου του Πηλουσίου ήταν ο στενός σύνδεσμός του με τα επίγεια: ''Το μεν τοις γηίνοις πράγμασιν εγκαλινδούμενον χρηματίζεσθαι Ευσέβιον, τον της ακτημοσύνης υφηγητήν και των ουρανίων δογμάτων εξηγητήν δεινόν''¹⁴³².

Γνώστης και θαυμαστής της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας ο σοφός Ισίδωρος τονίζει τη βεβαιότητα του θανάτου και αποδίδει στην ψυχή τα πρωτεία έναντι του σώματος. ''Προς το τέλος λοιπόν ο κόσμος επείγεται. Ου γαρ δη ψεύσεται η Αλήθεια, συντέλειαν έσεσθαι προμηνύσασα. Ει δε κακείνη πόρρω τισίν είναι δόξειεν, αλλ' ό γε εκάστω χρόνος καθ' ημέραν δαπανάται και την τελευταίην ωδίνει και προς το πέρας ορά. Των μεν γαρ πρεσβυτέρων δήλη εστί η τελευταία, των δε ακμαζόντων άδηλος η ζωή. Προθεσμίαν γαρ μίαν μη έχοντος του βίου, αλλά πάσαν ηλικίαν του θανάτου επινεμομένου, πάντας γρηγορείν χρή και προσδοκάν το πάντως εσόμενον. Αλλ' ημείς πάντα μάλλον ή τούτο προσδοκώμεν. Τα μεν γαρ αδόκητα και ανέλπιστα καθ' εκάστην ώραν ονειροπολούμεν και ελπίζομεν, το δε πάντη τε και πάντως εσόμενον, και αυτίκα δη μάλα πολλάκις επιστησόμενον, ουδέ εννοείν αξιούμεν, αλλά θνητοί όντες κατά το σώμα και επίκληροι, ως αθάνατοι διανοούμεθα. Και της μεν αθανάτου ψυχής αμελούμεν, μάλλον δε ουδέ έχειν ψυχήν νομίζομεν, το δε θνητόν σώμα αθάνατον είναι ηγούμενοι, περί αυτό πάσαν την σπουδήν αναλίσκομεν. Ποίας συν απολαύσομεν συγγνώμης της μεν αθανάτου θάνατον καταψηφιζόμενοι, το δε θνητόν πάσης τιμής αξιούντες; Κακείνην παραβλάπτοντες, ίνα τούτο κοσμήσωμεν, κακείνην λιμώ τήκοντες, ίνα τούτο σκιρτάν και τρυφάν έχοι; Χρή γαρ τα μεν πρωτεία τη ψυχή, τα δε δευτερεία τω σώματι νέμειν. Ου γαρ εναντίον αυτής εστιν, αλλ' όργανον και κιθάρα. Επιμελείας γαρ δέεται, ουκ απολαύσεως ανωφελούς, τροφής ου τρυφής, αυταρκείας ου πλησμονής, ει γε μέλλοι μη πολέμιον, αλλά σύμμαχον τη ψυχή είναι''¹⁴³³.

Αυτή τη μεγάλη αρετή της αμεριμνησίας και αδιαφορίας για τα βιωτικά πράγματα μάς διδάσκουν και οι αρχαίοι Έλληνες; ''Πολλοί των παρ' Έλλησι δόξης μόνης αντιποιησαμένων, μηδέν ίσως προσδοκήσαντες μετά την ενθένδε αποδημίαν, μάλλον δε καταγνόντες της κακίας, και το μηδέν είναι νομίσαντες τα βιωτικά πράγματα, αρετήν ασκήσαντες, αοίδιμοι γεγόνασι, και εν τοις απάντων περιφέρονται στόμασιν. Υμείς δε δι' ην αιτίαν ούτε δόξης ένεκεν, ούτε κρίσεως, ούτε υπολήψεως, ούτ' αμοιβής, ούτ' άλλου ουδενός, των τους σφόδρα αναλγήτως διακεκμένους εις το ποιήσαι τι χρηστόν εκβιαζομένων,

1431 Λουκίω αρχιδιακόνω Πηλουσίω, βιβλ. Α', αριθμ. κθ', P.G. 78, 200.

1432 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ιζ', P.G. 78, 744.

1433 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκθ', P.G. 78, 1525.

προτρέπεσθε αποστήναι της κακίας, λίαν τεθαύμακα¹⁴³⁴.

Η προτροπή επίσης του Χριστού ὡς γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις¹⁴³⁵ αναφέρεται στη μικρή σχέση που πρέπει να ἔχει ὁ χριστιανός με τὰ ἐγκόσμια. Ὡς ὄφεις, ὡς γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις... Οὐχ ἵνα τὸ ἰοβόλον καὶ πληκτικόν τοῦ ὄφεως μιμησώμεθα (κακίζονται γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὡς ὄφεις καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν), οὐδ' ἵνα τὸ ὑποῦλον καὶ δολερὸν. Οὐ γὰρ κατὰ πάντα τὸ παράδειγμα λαμβάνεται, ἀλλ' ἐκ μέρους, ἐπεὶ οὐκ ἀν εἴη ὑπόδειγμα, ἀλλὰ ταυτότης. Ἀλλ' ἵνα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τοῦτέστι τὴν κακίαν, ὥσπερ λεβηρίδα ἀποδυσώμεθα, καὶ τὴν μεν πίστιν, ὥσπερ ἐκεῖνος τὴν κεφαλὴν, φυλάττωμεν, τοῦ δὲ σώματος ὀλίγον φροντίζωμεν, τὰ δὲ ἄλλα ἐώμεν¹⁴³⁶.

Ἐνα βιωτικό καὶ ἐπίγειο ἀγαθὸ εἶναι καὶ οἱ ἀθῶες κοσμικὲς χαρὲς. Ὁ κληρικός πρέπει νὰ ἴσταται ὑπεράνω αὐτῶν καὶ νὰ μὴν τις ἀφήνει νὰ ξεπερνᾶνε τὸ μέτρο. Ὡς τότε δὴ, φουσηθέντι τῷ Εἰσεκίᾳ καὶ ὑπὸ τῆς χαρὰς μείζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον φρονήσαντι, ἐπετέθη ὁ τῆς ἀρρωστίας χαλινός, τὸ φρόνημα αὐτοῦ καταστέλλων, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ἐλέγχων φύσιν, καὶ τὴν ἐκ χαρὰς ἐγγενομένην τῇ ψυχῇ νόσον ἰώμενος. Ὅτι γὰρ ὑπὸ χαρὰς μᾶλλον αἶρονται αἱ ψυχαί, ἔδειξαν οἱ Ἰουδαῖοι. Ὅτε γὰρ ἀπηλλάγησαν τῶν Αἰγυπτίων καὶ εἶδον τὸν βυθὸν τάφον αὐτῶν γεγεννημένον, τότε εἰς εἰδωλολατρίαν ἐτράπησαν. Διαβάντες γὰρ τὴν θάλασσαν καὶ μηδὲν κινδυνώδεις ὑπομείναντες, ἐλθόντες εἰς τὴν γῆν ἐναυάγησαν. Ὅπερ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαίων στρατηγὸς ἀρίστα συνιδὼν, Λακεδαιμονίους νικήσας καὶ τρόπαιον κατ' αὐτῶν στήσας, τῇ ἐξῆς ὥφθη τοῖς φίλοις κατηφὴς καὶ στυγνός. Τῶν δὲ ἐρωτησάντων μὴ τι λυπηρὸν συνέβη, Οὐχί, φησὶν, ἀλλ' ἐχθρὸς ἡσθόμην ἐμαυτοῦ, μείζον ἢ καλῶς ἔχει φρονήσαντος. Διὸ σήμερον κολάζω τὴν ἀμετρίαν τῆς χαρὰς¹⁴³⁷. Τὸν κίνδυνον τῆς υπερβολικῆς κοσμικῆς χαρὰς ἐπισημαίνει ὁ ἱερός Πατήρ καὶ ἀλλοῦ. Γράφοντας σὲ διάκονο τὰ παρακάτω, τὸν συμβουλεύει ἐμμέσως πλὴν σαφῶς νὰ ἀντιμετωπίζει τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀμετρικῆς χαρὰς με σωστό τρόπο καὶ ἀκριβῆ γνώσῃ: Ὅτι κινδυνεύει ἡ ἀνθρωπότης ὡς τὰ πολλὰ ἐν μεν δυσημερίᾳ σωφρονεῖν, ἐν δὲ ευημερίᾳ παροινεῖν. Καὶ τοῦτο ἐξ ὧν Ἑβραῖοι πεπόνθασιν ἀριδηνότατα δείκνυται. Παρήλθον μεν γὰρ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ οὐδὲν κινδυνώδεις ὑπέμειναν, ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν γῆν, ἐναυάγησαν¹⁴³⁸.

βη'. Νηστεία

Λίγες εἶναι οἱ ἀναφορὲς τοῦ ἀγίου στὴ νηστεία μέσα σὲ ἐπιστολὲς πρὸς κληρικούς. Ἡ νηστεία καὶ οἱ ἄλλες σωματικὲς σκληραγωγίαι πολεμοῦν τὰ πάθη. Ὡς οἱ νηστεῖαι καὶ χαμευνῖαι καὶ τὰς ἄλλαις σκληραγωγίαις τὸ σῶμα δαμάζοντες, καὶ ταύτῃ τὴν ἄλογον τῶν παθῶν ἐξουσίαν κολάζοντες¹⁴³⁹.

Ἐνα ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ κληρικοῦ ὡς μετὰ τὴν ἀπολογία τῶν ἀποστερηθέντων συνευχόμενοι καὶ συνηστεύοντες τοῖς πταίσασιν, λύσιν αὐτοῖς

1434 Μάρωνι, Παλλαδίῳ, Ζωσίμῳ, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. ξα', P.G. 78, 772.

1435 Mθ. 10, 16.

1436 Μαρτινιανῷ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ροε', P.G. 78, 625-628.

1437 Ηρακλείδῃ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. οδ', P.G. 78, 516-517.

1438 Παλλαδίῳ διακόνῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. σιγ', P.G. 78, 893.

1439 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Γ', ἀριθμ. υα', P.G. 78, 1037.

ουρανόθεν πορίσονται''¹⁴⁴⁰.

Νηστεία όμως δεν είναι μόνον η αποχή από ορισμένες τροφές · αληθινή νηστεία είναι η νηστεία των αισθήσεων. ''Και ζωγράφοι και υφάνται, οι τους σερών υμένας εξεργαζόμενοι, πολλοίς χρώμασί τε και νήμασι τας εαυτών τεχνουργίας ποικίλλουσιν, εις τελείας εικόνας ή εσθήτος εκπλήρωςιν. Και η κατά Θεόν προκοπή ουκ έστι μονοειδής. Πασών γαρ δείται των αρετών εις τελείωσιν. Ουδέν ουν νηστεία βρωμάτων ονίνησι τους μη πάσαις νηστεύοντας αισθήσεσιν. Ο γαρ αγωνιζόμενος πάντα εγκρατεύεται''¹⁴⁴¹.

Είναι προτιμότερη μάλιστα για τον Αλεξανδρινό άγιο η νηστεία των υβρεολογιών από τη νηστεία των τροφών. ''Ει νηστεύεις από βρωμάτων, τί κρεωφαγείς λοιδορίας; Καλόν γαρ εκείνων εμπορεύσθαι, ή ταύταις βεβηλούσθαι. Ει δε των μεν απέχη, ταις δε μολύνη, έοικάς τινι μικρά προσευχομένω και πλείστα βλασφημούντι''¹⁴⁴².

Με θλίψη ο Πηλουσιώτης διαπιστώνει πολλές διαφορές μεταξύ των παλαιών και των συγχρόνων του ποιμένων. Μια από αυτές είναι και η νηστεία. ''Τότε μεν γαρ υπέρ των προβάτων απέθνησκον, νυν δε τα πρόβατα αναιρούσιν οι ποιμένες, ου τα σώματα σφάζοντες (ήττον γαρ ήν κακόν), αλλά τας ψυχάς σκανδαλίζοντες. Και τότε μεν νηστεύεις το σώμα εσωφρόνιζον, νυν δε τρυφαίς σκιρτάν παρασκευάζουσι. Και τότε μεν τα εαυτών τοις δεομένοις διένεμον, νυν δε τα των πενήτων σφετερίζονται''¹⁴⁴³.

Η νηστεία όμως χωρίς την απαλλαγή από όλα τα περιττά δεν ωφελεί. Έτσι γράφει σε διάκονο: ''Τον φιλάρετον πάντα περιττά χρή περικόπτειν. Ου γαρ εν τροφή μόνον, αλλά και εν αμφιέσει και εν οικήσει και εν επίπλοις και εν τοις άλλοις την χρείαν χρή τιμάν και την αυτάρκειαν μη υβρίζειν. Τί γαρ ει νηστεύεις μεν, χρηματίζη δε; Ή μη χρηματίζη μεν, οίκησιν δε ζητοίης της χρείας κρείττονα;''¹⁴⁴⁴.

Πολλοί άγιοι άνδρες της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης πέτυχαν σπουδαία κατορθώματα χάρη στη νηστεία. ''Ου νηστεία πάλιν και συνουσίας άρνησις τον Νώε και τους αυτού εκ του κλύδωνος της παραδόξου θαλάσσης διέσωσε, σπέρματα μεν εσθίοντας, ου συγχρωμένους δε ταις ομοζύγοις εις σαρκικήν ομιλίαν;...Ου νηστεία ζωήν Νινευίταις παρέσχετο, θανάτου λαβούσιν απόφασιν σύντομον; Ου νηστεία θαυμάσιον Δανιήλ και τους ομογνώμονας αυτώ κρείττονας και τυράννου και πυρός βροντώντος απέφηνεν; Ου νηστεία και βίου σεμνότης Ιωάννην του σαρκωθέντος Θεού βαπτιστήν απετέλεσεν, αξίαν αγνείαν της τοσαύτης κτησάμενον μυσταγωγίας; Ου νηστεία και γύμνωσις και χαμευνία και τήξις σώματος και εν τω παραδείσω αρρήτων επήκοον εποίησεν Παύλον; Τί τοίνυν, ταύτα μιμείσθαι αφείς, τα χείρονα κακοβούλως αγαπάς; Ει ουν μη παντελώς εξήλθες σαυτού και επιλέλυσαι Θεού, υπόστρεψον εις την φύσιν, πάντα έχουσιν εν εαυτή τα Θεόν θεραπεύοντα, και γνώθι τον κτισάμενον και τιμής σε του ιδίου εξαγοράσαντα αίματος, και μη, σαρκός δούλος γενόμενος, τον Σωτήρα και ευεργέτην κριτήν

1440 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σζ', P.G. 78, 941.

1441 Ισιδώρω διακόνω, βιβλ. Α', αριθμ. υγ', P.G. 78, 408.

1442 Παλλαδίω, βιβλ. Α', αριθμ. υμστ', P.G. 78, 428.

1443 Ιέρακι πρεσβυτέρω, βιβλ. Γ', αριθμ. σκγ', P.G. 78, 905.

1444 Σερήνω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. τκη', P.G. 78, 1524-1525.

ποιού και αντίδικον''¹⁴⁴⁵.

Χωρίς αυτή η προσευχή δεν είναι αληθινή. 'Γέλωτα οφλισκάνεις (ω τί σε καλέσας της σης αναλγησίας καθάψομαι) ευχόμενος, 'Καθήλωσον εκ του φόβου σου τας σάρκας μου'. Των μεν γαρ τα παρ' εαυτών εισφερόντων και νηστευόντων και τη αυταρκεία χρωμένων και του σώματος κολαζόντων τα σκιρτήματα, εστίν αύτη η ευχή, επικουρίαν τη αυτών ασκήσει πεμφθήναι ουρανόθεν παρακαλούντων, των δε, ώσπερ συ, κραιπάλη αμέτρω παινόντων το σώμα και τρυφή ποικίλη και παντοδαπή τα σκιρτήματα αυτής διεγειρόντων και τη ευεξία τους αθλητάς αποκρυπτόντων, ουκ έστι... Παύσαι τοίνυν τρυφών. Ει γαρ γαστρός περιέση, και των μετά γαστέρα κρατήσεις, και γέλωτα ουκ οφλήσεις, ως ταναντία ων διαπράττη λαβείν προσευχόμενος''¹⁴⁴⁶. 'Τω μεν γαρ νηστείαις και χαμευνίαις και παννυχίσι την οικείαν κατατήκοντι σάρκα και ευήνιον αυτήν τω πνεύματι κατασκευάζοντι πρεπωδεστάτη αύτη η ευχή''¹⁴⁴⁷.

Πάντως την τρυφή δεν τη σταματάνε οι νηστείες, αλλά η αυτάρκεια. 'Η πολλή και ακατάπαυστος τρυφή και επί τον παρά φύσιν παιδοτριβεί έρωτα, και πάσαν μεν του σώματος την υγείαν, της δε ψυχής λυμαίνεται την ευγένειαν. Παύσασθε τοιγαρούν ταύτης, και μη νηστείαις, αλλά γε τη αυταρκεία, τη όντως σώφρονι τρυφή, χρήσθαι εαυτούς παιδεύσατε, και οιχήσεται η νυν καθ' υμών παρά πάντων αδομένη κωμωδία. Ει δε εαυτούς εις την άβυσσον της λαγνείας εμβάλλετε, μη τοις κωμωδούσι χαλεπαίνετε, αλλά της οικείας τρυφής καταψηφίζεσθε, της, ως φασιν, ουκ οίκοθεν παρασκευαζομένης (περίψηφοι γαρ εστέ), αλλ' εκ του αλλοτρίαις επιρρίπτειν τραπέζαις. Εάν γαρ διασκεδάσητε την αχλύν, τότε όψεσθε της σωφροσύνης το κάλλος, ο νυν εστιν υμίν αθέατον''¹⁴⁴⁸.

βθ'. Άσκηση

Η χριστιανική ζωή είναι 'στενή πύλη και τεθλιμμένη οδός''¹⁴⁴⁹. Είναι άρνηση του εγώ και σταυρός, αφού ο Χριστός ζήτησε από κάθε πιστό μαθητή Του 'απαρνησάσθω εαυτόν και αράτω τον σταυρού αυτού''¹⁴⁵⁰. 'Όστις ου βαστάζει τον σταυρόν εαυτού και έρχεται οπίσω μου, ου δύναται είναι μου μαθητής''¹⁴⁵¹. Υποσχέσεις όχι για καλοπέραση και απολαύσεις, αλλά προρρήσεις για μαρτύριο μάς έδωσε ο Χριστός¹⁴⁵². Οι προτροπές και εντολές του Κυρίου δεν δόθηκαν σε μοναχούς μόνον, αλλά απευθύνονται σε κάθε χριστιανό: 'Προσέχετε δε εαυτοίς μήποτε βαρηθώσιν υμών αι καρδίαι εν κραιπάλη και μέθη και μερίμναις βιωτικάις...αγρυπνείτε ουν εν παντί καιρώ δεόμενοι''¹⁴⁵³. Η άσκηση της αρετής, της εκούσιας σωματικής κακοπάθειας και των πνευματικών αγωνισμάτων δεν αποτελούν λοιπόν μόνον καθήκοντα του

1445 Μάρωνι, βιβλ. Α', αριθμ. ξθ', P.G. 78, 229.

1446 Ζωσίμω, βιβλ. Δ', αριθμ. β', P.G. 78, 1049-1052.

1447 Ζωσίμω, βιβλ. Δ', αριθμ. δ', P.G. 78, 1052.

1448 Ζωσίμω, Μάρωνι, Ευσταθίω, βιβλ. Ε', αριθμ. κθ', P.G. 78, 1345.

1449 Μθ. 7, 14.

1450 Μθ. 16, 24.

1451 Λκ. 14, 27.

1452 'Αποβήσεται δε υμίν εις μαρτύριον''(Λκ. 21, 13).

1453 Λκ. 21, 34 και 36.

μοναχού. Ασκητικό βίο και όχι ζωή με πολυτέλειες και καλοπέραση οφείλει να ακολουθεί κάθε χριστιανός και μάλιστα ο κληρικός. Ἐν μὲν ἔχοιεν ἡμῖν τῆς ιερωσύνης αγιστεῖαν εστεμμένοι χρησμόν αναγινώσκειν, ὡς οὐ χρή πονεῖν αὐτούς καὶ τὰς ἀρετὰς ἀσκεῖν, ἀλλὰ λόγῳ διδάσκειν μόνῳ, φρονεῖτωσαν ὡς φρονοῦσιν. Εἰ γὰρ πανταχοῦ οἱ χρησμοὶ ἀνακηρύττουσι μὲν τοὺς λόγῳ μόνον παιδεύειν ἐπιχειροῦντας, τί παρέντες τὰ διὰ τῶν θείων θεσμῶν διηγορευμένα τῇ ιερωσύνῃ μόνῃ ὥσπερ τυραννίδι ἐναβρύνονται; Τὰ μὲν γὰρ θεῖα θεσπίσματα, τοὺς τὴν ιερωσύνην λαχόντας μάλιστα πάντων ἐν πόνοις καὶ ἀσκήσεσιν εἶναι παρακευλεύεται, ἵν' οἱ ἀρχόμενοι, οὓς ἐπιτάττειν ἔξεστι, τούτους πονοῦντας θεώμενοι, εἰς ἀνδραγαθίας ὑπ' αἰσχύνης παροξύνωνται. Οὐ τοσοῦτον γὰρ ὁ λόγος, ὅσον ὁ τρόπος τῶν διδασκόντων παραθήγειν πέφυκεν. Οἱ δ' ὥσπερ τῷ λέγειν μόνον ἐμπιστευθέντες τοῦ πράττειν ἀπέχονται, οὓς καὶ στηλιτεύων, ὁ μὲν θεῖος ἀπόστολος ἔφη, 'Ὁ κηρύττων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις;', ἡ δὲ θεῖα ψήφος ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ τούτῳ ὅπερ μαθεῖν ἐξήτησας παρεκελεύσατο τοῖς τὴν τιμωρίαν μέλλουσιν ἐπιφέρειν τῇ Ἱερουσαλήμ ἀγγέλοις, 'Ἀπὸ τῶν ἁγίων μου ἀρξασθε', ὅπερ καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων μετέφρασεν, εἰπὼν, 'Καιρὸς τοῦ ἀρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ'. Εἰ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίῳ; Δίκαιον γὰρ τοὺς τιμὴ καὶ τῇ ἀξίᾳ ὑπερέχοντας, τούτοις, εἰ ἀμαρτοῖεν, καὶ ἐν ταῖς τιμωρίαις πλεονεκτεῖν¹⁴⁵⁴.

βί'. Ελεημοσύνη

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ψυχῆς στοὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς θεωρεῖ ὁ ἱερός Πατήρ τὴν ἐλεημοσύνη. Ἐν καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλ' οὐν γε ἀπὸ τῶν παλαιόντων πρὸς αἷμα καὶ σάρκα διδασκτέον τοὺς νόμους τοὺς ἀθλητικούς. Ὡσπερ οὐν ἐκεῖνοι οὐ μόνον ἀποδυσάμενοι (ἀρχὴ γὰρ τοῦ ἀγωνίσασθαι, τὸ ἀποδύσασθαι), ἀλλὰ καὶ ἀποκειράμενοι τὴν κόμην καὶ ἀλειψάμενοι ἐλαίῳ ἵνα μὴτε ληφθεῖεν ταῖς θριξίν, ἀλλὰ καὶ ὀλισθήσαι παρασκευάσωσι διὰ τοῦ ἐλαίου τοῦ ἀντιπάλου τὰς χεῖρας, οὕτως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς, εἰ γε στεφανίται γενέσθαι ποθοῦμεν, ἀποδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ τὸ ἐξῶθεν ἀποκειράμενοι, καὶ εἰς ἐλεημοσύνας καταναλώσαντες, γυμνοὶ πάσης φροντίδος καὶ ἀχίτωνες εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρετῆς ἀναβώμεν¹⁴⁵⁵.

Ἀνθρωπιστικοὶ λόγοι ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος νόμος μᾶς προτρέπουν νὰ δίνουμε στοὺς ἔχοντες ἀνάγκη. Ἐν μὴ καταφρόνει τῶν εὐτελεῖ σχήματι προσιόντων σοὶ · ἀλλὰ θαύμαζε τὴν ὑπομονήν, καὶ οἰκτεῖρον τὴν μεταβολήν, λογιζόμενος, ὡς πολλοὶ βασιλικοῦ γένους τυγχάνοντες, τὴν τῶν θητευόντων ἔλαχον τάξιν. Εἰ δὲ καὶ ἀφανεῖς εἶεν καὶ ἐξ ἀφανῶν, μὴδ' οὕτως ἀποστρέφου, ἀλλ' ὀρεγε, ἐν οἷς ἀνδύναιο, χεῖρα · λογιζόμενος ὅτι καὶ ἡ δοκούσα δυσγένεια ἀκούσιός ἐστι, καὶ οὐ μεμπτή · ἡ γὰρ ἀπὸ τῶν τρόπων, ἐστὶν ἡ μιὰ · εἰ δὲ καὶ δύστροποι εἶεν, τροφῆς ἀναγκαίας ἀπολαύεωσαν, καὶ διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ διὰ τὸ θεῖον

1454 Ἑρμogene ἐπισκόπων, βιβλ. Β', ἀριθμ. ση', P.G. 78, 648-649.

1455 Ἀφρασίω πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρζα', P.G. 78, 616.

πρόσταγμα, το μη μόνον παρακελευόμενον, παντί τω αιτούντι διδόναι, αλλά και το διδόμενον οικειούμενον¹⁴⁵⁶.

Όστοςο πολλοί κληρικοί του Πηλουσίου έπασχαν από την πνευματική νόσο της φιλαργυρίας. Σε αυτούς ο άγιος Ισίδωρος στέλνει επιστολές, με τις οποίες τους προτρέπει στην άσκηση της ελεημοσύνης. Έτσι για να θεραπεύσει τη φιλαργυρία του επισκόπου Ευσεβίου, τον ελέγχει και του ζητά να είναι σπλαχνικός στους πτωχούς: ‘‘Ως φιλοκόσμω ευπρέπεια ιματίων, ούτω σοι το Ψαλμικόν εφαρμόζει, ‘Αισχυνθήτωσαν οι ανομούντες διακενής’. Θύρας γαρ και τρόπους κερδών υπανοίξας, συ μεν τας επ’ αυτοίς αποτίσεις ευθύνας, ετέροις δε θησαυρίζεις τους πόρους, οίς πλείονας και σαυτώ τιμωρίας σωρεύεις. Ει τοίνυν βούλοιο κακείνους και εαυτόν του πυρός απαλλάξαι, πολλοί σε Λάζαροι κυκλούσιν. Είς αυτούς την φλόγα των χρημάτων εκτίναξον, και μετ’ αυτών εκείσε κληρονομήσεις ανάψυξιν’¹⁴⁵⁷.

Ελέγχοντας τον πρεσβύτερο Μάρωνα τού θυμίζει ότι οι πρώτοι χριστιανοί έλαμπαν με αυτή την αρετή. ‘‘Εί και αλόγιστος εί και ανάγωγος, αλλ’ ουν καν εκ παρακούσματος έχεις, ότι πάλαι οι των θείων αποστόλων μαθηταί, τα οίκοι πιπράσκοντες, τη εκκλησία υπέρ πτωχών προσεκόμιζον. Συ δε παν τουναντίον ποιών, το της εκκλησίας και των πτωχών οίκοι συνάγεις ασεβώς. Παύσαι τοίνυν της ασεβείας. Οικονόμος γαρ είρηται παρά το οικεία αυτών νέμειν τοίς πένησιν. Οικεία δε αυτών εικότως τα εκκλησιαστικά’¹⁴⁵⁸.

Αυτή τη μεγάλη αρετή διδάσκει ο ιερός Πατήρ και σε διάκονο. ‘‘Ελεήμονα, ω φίλος, έχειν χρή την ψυχήν. Ο γαρ την πηγήν την τοιαύτην έχων, πάντα αναβλύσειε τα καλά. Κάν χρήματα έχη, προήσεται, κάν εν συμφοραίς ίδη τινά, κλαύσεται, κάν επηρεαζομένω περιτύχη, χείρα ορέξει, και ουδέν παραλείψει των είς αυτόν ηκόντων’¹⁴⁵⁹. Σε άλλον διάκονο ομοίως τον προτρέπει σε ελεημοσύνη. ‘‘Σίμωνα τον αγαπητόν η σισύρα συνίστησι γυμνόν, ήν αμπέχεται. Και επειδή απαίρει προς Αίγυπτον, σκεπάσματος δέεται. Εγώ τοίνυν σοι τούτον συνιστώ, ο δε νόμος του Βαπτιστού χιτώνα παρά σου απαιτεί, ‘Ο έχων δύο χιτώνας, μεταδότω τω μη έχοντι’, λέγων. Εί δε χρή και εναλλάξαι δια περισσείαν την απόφασιν, ο έχων δεκαδύο χιτώνας, μεταδότω τω μη έχοντι ένα’¹⁴⁶⁰.

Ο κίνδυνος όμως της κενοδοξίας και της υπερηφανείας είναι ορατός. Γι’ αυτό ο Πηλουσιώτης θα προτρέψει επίσκοπο, αναφερόμενος στο λόγο του Χριστού ‘Μη γνώτω η αριστερά σου τι ποιεί η δεξιά σου’: ‘‘Επειδή γαρ τω ευ ποιείν κενοδοξία παρέπεται και επίδειξις, μηδέν, φησί, καλόν γινέσθω παρά σου εμπαθώς, μηδέ πέρπερος λογισμός ακολουθείτω τω κατορθώματι, αλλ’, εί ευ ποιείς, ανεπίδεικτος έσο και άκομπος, τους ενταύθα κρότους μη θηρών, αλλά τους μέλλοντας στεφάνους προσδοκών’¹⁴⁶¹. Εξηγώντας ότι το ‘‘Λαμψάτω το φως υμών έμπροσθεν των ανθρώπων’ δεν έρχεται σε αντίθεση με το ‘‘Προσέχετε την ελεημοσύνην υμών μη ποιείν έμπροσθεν των ανθρώπων’ γράφει ότι με το πρώτο ‘‘ουχ ίνα προς φιλοτιμίαν ζώμεν (άπαγε! Ταύτην γαρ

1456 Παλλαδίω επισκόπω, βιβλ. Γ’, αριθμ. ρμ’, P.G. 78, 837.

1457 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. σιε’, P.G. 78, 317.

1458 Μάρωνι πρεσβυτέρω, βιβλ. Α’, αριθμ. σξθ’, P.G. 78, 341.

1459 Παμπρετίω διακόνω, βιβλ. Β’, αριθμ. ρλ’, P.G. 78, 573.

1460 Παύλω διακόνω, βιβλ. Α’, αριθμ. υοε’, P.G. 78, 441.

1461 Λεοντίω επισκόπω, βιβλ. Α’, αριθμ. πδ’, P.G. 78, 241.

πανταχού εκριζοί, κελεύων μήτε την ευχήν, μήτε την ελεημοσύνην δημοσιεύειν, αλλά και θατέραν χείρα λανθάνειν το γεννησόμενον), ίνα δε μηδενί παρέχωμεν δικαίαν σκανδάλου λαβήν. Ούτω γαρ και ακόντων ημών το των πράξεων φως περιαστράψει τους θεωμένους, και εις την θείαν δοξολογίαν τρέψει. Ότι γαρ τούτο μηνύει, ουκ ερρήθη, Όπως αν υμείς δοξασθήτε, αλλ' 'ίνα ίδωσιν υμών τα καλά έργα, και δοξάσωσι τον Πατέρα υμών τον εν τοις ουρανοίς''¹⁴⁶².

Ο άγιος Ισίδωρος πλέκοντας το εγκώμιο του κοιμηθέντος Τιμοθέου, τον οποίον πολλοί θεωρούσαν κατάλληλο για κληρικό, κάνει λόγο και για το φιλόανθρωπον της ψυχής του. 'Ό δε με καταπαύσαι βουλόμενον ουκ εά, τούτο ρητέον, ότι την ελεημοσύνην διαφερόντως αγαπών, το λαθείν φιλανθρωπεύμενος εθιράτο, ευ ειδώς, ότι τούτο μάλιστά εστιν ελεημοσύνη. Οι γαρ μετ' επιδείξεως ταύτην διαπραττόμενοι, ου μοι δοκούσιν φιλανθρωπεύεσθαι, αλλά τας των ευ πασχόντων εκτραγωδεύν συμφοράς, και το θείον έργον αργαλεωτάτω λυμαίνεσθαι νοσήματι. Φιλόανθρωποι γαρ και ευεργέται καλείσθαι ποθούντες, τας των άλλων εκπομπεύειν ου παραιτούνται δυσπραγίας. Ο δε αοίδιμος εκείνος (σιωπών ου θέμις, και φθεγγομένους αναγκαίον ελέγχεσθαι την αξίαν αυτώ μη σώζοντας), ουχί τω παρέχειν μόνον, αλλά και το λανθανόντως τούτο διαπράττεσθαι, τους εις την κάμινον της πενίας τυγχάνοντας εδρόσιζεν''¹⁴⁶³.

Εντούτοις είναι καλύτερη η κενόδοξη ελεημοσύνη από την ανελεημοσύνη. 'Έκείνων [των θείων χρησμών] γαρ παρακελευομένων, μη κενοδοξείν επί τω ποιείν ελεημοσύνην, σε ουδέ δια κενοδοξίαν επικλάσθαι προς τας δεήσεις ισχυρίζονται. Ειδώς τοίνυν ως άμεινον μεν το κρύπτειν, το δε μηδ' όλως παρέχειν απάνθρωπον, καν την αμφοίν μέσην βάδισον οδόν. Βέλτιον γαρ του μηδ' όλως ποιείν το όπως δήποτε ποιείν. Το μεν γαρ εις εσχάτην τελευτά τιμωρίαν, το δε καν τον παρά των θεωμένων έπαινον κερδαίνει''¹⁴⁶⁴.

Ο κληρικός θα πρέπει να μη δίνει μόνο από τις προαιρετικές δωρεές των πιστών, αλλά και από το προσωπικό του βαλάντιο. 'Ίσθι, θαυμάσιε, ως η κρίσις ανέλεος τω μη ποιήσαντι έλεος. Ουκ εκ των αλλοτρίων μόνον δωρεών, ων αυτός τους πτωχούς αποστερείς, αλλά και εκ των οικείων, ων εκουσίως την μετάδοσιν ποιείσθαι χρεωστείς''¹⁴⁶⁵.

Είναι μάλιστα τόσο αγαπητή η αρετή αυτή στο Θεό και τόσο μισητή η ανελεημοσύνη, ώστε ο Ελεήμων Δημιουργός δεν επιτρέπει σε κανέναν άσπλαχνο να εισέλθει στη Βασιλεία Του. 'Όύτε αν τα χρήματα δι' αυτόν [τον Θεόν] μη δοίεν τοις δεομένοις, έχοντες αυτά εκείσε απελεύσονται. Ταύτα απαιτεί παρ' αυτών ενταύθα, ά και μη απαιτούντος καταλείψουσι πάντως δια το θνητοί είναι και επίκηροι. Ταύτα βούλεται αυτούς ποιήσαι γνώμη, ά και ανάγκη δει αυτούς ποιήσαι. Τοσούτον αν ουν απαιτή προσθείναι μόνον, το δι' αυτόν γίνεσθαι. Τω το γε συμβήναι πάντως και από της φύσεως των πραγμάτων γίνεσθαι. Τοιγαρούν χρή τους εχέφρονας, ά πάντως ανάγκη παθείν, ελέσθαι παθείν δι' αυτόν''¹⁴⁶⁶. 'Ό δε δι' ελεημοσυνών και ευεργεσιών ενθάδε

1462 Θεοδοσίω επισκόπω, βιβλ. Γ', αριθμ. ρμβ', P.G. 78, 837-840.

1463 Θεοφίλω αναγνώστη, βιβλ. Β', αριθμ. ρνα', P.G. 78, 605.

1464 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Ε', αριθμ. φι', P.G. 78, 1620.

1465 Ευσεβίω επισκόπω, βιβλ. Α', αριθμ. υ'β', P.G. 78, 449.

1466 Ζωσίμω πρεσβυτέρω, Ανατολίω και Μάρωνι διακόνοις, βιβλ. Β', αριθμ. κθ', P.G. 78, 476-477.

τον πλούτον αποθέμενος, και φρονίμου και βεβαίου ψήφω στεφανωθείη, τόπον ευρών άσυλον, και ω μηδέν των ρηθέντων [λησται, συκοφαντίαι, θάνατος] επιβήναι θέμις. Τοιούτος γαρ χώρος εστιν ο ουρανός, πάση μεν άβατος ών κακουργία, πάσης δε ευφορώτερος γης, και μετά πολλής της δαυιλείας των εν αυτώ καταβληθέντων σπερμάτων διδούς τοις προκαθημένοις δια παντός τρυγάν τους καρπούς''¹⁴⁶⁷.

Διδάσκαλος της μεγάλης αυτής αρετής ήταν ο Χριστός. Πώς όμως εξηγείται η στάση Του να υπερασπιστεί τη γυναίκα η οποία έχυσε το πολύτιμο μύρο στα πόδια Του και δεν το έδωσε στους πτωχούς; ``Ουκ αν ο άνω και κάτω περί ελεημοσύνης διαλεγόμενος και ταύτην των θυσιών προκρίνων, νυν ταύτην, ως νομίζεις, εξέβαλε. Ο γαρ λέγων, ‘έλεον θέλω, και ου θυσίαν’, και ‘μακάριοι οι ελεήμονες, ότι αυτοί ελεηθήσονται’, και ‘εφ’ όσον εποιήσατε ενί τούτων των αδελφών μου των ελαχίστων, εμοί εποιήσατε’, ουκ αν εις τουναντίον περιετράπη. Αλλ’ επειδή η προσελθούσα γυνή έφθη εκχείν το έλαιον, ατοπώτατον ηγήσατο η θεία σοφία πηρώσαι αυτής την πίστιν, διό και συνηγόρησε αυτή, και είπε, ‘έργον καλόν εποίησεν’. Όρα την άρρητον σοφίαν. Ουκ είπε, ‘Καλόν έργον γέγονεν’, αλλ’, ‘εποίησεν’. Ου γαρ αυτό καθ’ εαυτό το πράγμα εξετάζει, αλλά μετά του προσώπου της γυναικός...Ωσπερ γαρ, ει προ του εκχείν ηρωτήθη, εκέλευσεν αν αυτό πραθήναι και δοθήναι πτωχοίς, ούτω μετά το εκχυθήναι άτοπον ήν δια της επιτιμήσεως σβέσαι της γυναικός την πίστιν. Ούτω και νυν ποιούσιν οι των ιερωμένων ευδόκιμοι. Ει μεν γαρ τις είποι, Αναθείναι τι βούλομαι, κελεύουσιν αυτόν δούναι πτωχοίς, ει δε φθή εκείνος κατασκευάσαι, ου μόνον ουκ επιτιμώσιν, αλλά και ηρέμα αποδέχονται, ου τούτο εκείνου προκρίνοντες. Ουδέ γαρ δια τούτο επεδήμησεν ο Χριστός, ίνα χρυσού και αργύρου τας Εκκλησίας εμπλήση, αλλά ίνα μη τον αναθέντα απορήσωσιν''¹⁴⁶⁸.

Όσον αφορά στην οργανωμένη άσκηση της φιλανθρωπίας από μέρους όλης της Εκκλησίας ο άγιος Ισίδωρος επιθυμεί να την ασκούν μόνον οι λαϊκοί. Αυτό το θέλει, διότι η οικονομική διαχείριση αποτελεί κοσμική φροντίδα και περισπασμό καθώς και πειρασμό καταχρήσεων. ``Ει οι ιερωμένοι και οι υπέρων η ιερωσύνη τελείται εν τοις αυτοίς, τίς εξιλάσεται το Θείον; Χρή τοίνυν εν μεν ταις των αρχομένων γνώμαις αποκείσθαι τους των πενήτων θησαυρούς, τους δ’ ιερωμένους τη ιερουργία μόνη σχολάζειν, ίνα δυνηθείεν ευμενές το Θείον εαυτοίς τε και τοις υπηκόοις καθιστάν. Ει δε θεώμενοι οι λαοί τους την ιερωσύνης αγιστείαν κεκληρωμένους, πάντα τα βιωτικά μεταχειριζομένους, εξήμβλωσαν την ευλάβειαν, ουκ έστιν αυτοίς τοσούτον μέμψασθαι, όσον εκείνοις τοις εμπόροις και παλιγκαπήλοις και πάσαν κινούσι πραγματείας οδόν άδικον. Ει γαρ τα καθ’ εαυτούς ούτοι διορθώσονται, ελπίς εστι και τα των λαών έψεσθαι''¹⁴⁶⁹. Στον πειρασμό καταχρήσεων είχαν πέσει κάποιοι Πηλουσιώτες κληρικοί. ``Λίαν θαυμάζω, πώς πρότερον μεν τα ίδια χρήματα εις την κοινήν ωφέλειαν οι τω θείω λόγω μαθητευθέντες προουτίθεσαν, νυνί δε τινές των υφηγητών του λόγου (ου γαρ πάντων καταψηφίζεσθαι θέμις) τα κοινά σφετερίζεσθαι τολμώσι. Πεποιήκασι γουν από ταύτης της ατοπίας και

1467 Επιφανίω διακόνω, βιβλ. Ε', αριθμ. ριβ', P.G. 78, 1389-1392.

1468 Ασκληπιώ επισκόπω, βιβλ. Β', αριθμ. πη', P.G. 78, 532.

1469 Σερήνω, βιβλ. Γ', αριθμ. τκστ', P.G. 78, 985.

τους καρποφορεῖν ειωθότας αποναρκήσαι. Δέον γαρ εν τη ευγνωμοσύνη των υπηκόων αποκεῖσθαι τους της Εκκλησίας θησαυρούς, τούτο του συγχωρούσι γίνεσθαι¹⁴⁷⁰.

Εξάλλου και οι απόστολοι εγκατέλειψαν τη διακονία των τραπεζών, για να αφοσιωθούν εξολοκλήρου στο πνευματικό και κηρυκτικό έργο. Ἐμὴδὲν ἐμποδῶν τῷ τοῦ Κυρίου Εὐαγγελίῳ γινέσθω, μὴδὲ περισπασμός τῇ πνευματικῇ ἀκολουθεῖτω διδασκαλίᾳ, μὴδὲ θόρυβος τῇ ἐπωφελεῖ διαλέξει μεσιτευέτω. Οὐτε γὰρ Χριστός ζητούμενος ὑπὸ τῆς μητέρος καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, αὐτῶν τὴν κλήσιν προσήκατο, ἡνίκα τῶν δογμάτων ἀπῆρξατο καὶ σωτηρίαν τοῖς ἀκροαταῖς κατεργάζετο, δεικνύς ὡς χρή τῶν σαρκικῶν εἶναι τὰ πνευματικὰ προτιμότερα. Οὕτω καὶ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τὰ τῶν τραπεζῶν παρητήσαντο τὴν ἐπίσκεψιν, ἀναγκαίαν οὖσαν διὰ τοὺς πένητας¹⁴⁷¹.

Υπάρχει ὁμῶς καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος ἐλεημοσύνης, ἡ πνευματικὴ ἐλεημοσύνη. Μάλιστα ἡ πνευματικὴ φτώχεια εἶναι δυσκολότερη καὶ πιο ἀξιολύπητη ἀπὸ τὴν υλική. Επομένως ἡ πνευματικὴ ἐλεημοσύνη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν υλική. Αὐτὴν πρέπει ὁ κληρικὸς νὰ τὴν ἀσκεῖ σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀρέσκονται στὸν ἐπιλήψιμο βίῳ. Ἐτῶν πλεονεκτῶν καὶ ἀδίκων, οἱ μὲν εἰδότες ὅτι ἀμαρτάνουσιν, οἱ δὲ μὴδ' ὅτι ἀμαρτάνουσιν εἰδότες ἀνῆκεστα. Τὸ γὰρ μὴ αἰσθέσθαι τῆς ἀρρωστίας ἐν ἡ εἰσίν, ἐπίτασις ἀναισθησίας ἐστὶ καὶ εἰς ἀναλγησίαν παντελή καὶ νεκρότητα τελευτά. Τούτους τοῖνυν χρή μάλιστα ἐλεεῖν. Τὸ γὰρ κακῶς ποιεῖν τοῦ κακῶς πάσχειν ἐστὶν ἐλεεινότερον. Τοῖς μὲν γὰρ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος σαλεύει, τοῖς δὲ μέχρι χρημάτων ἐστὶν ἡ ζημία. Ἄλλως τε καὶ διττῆς οὐκ αἰσθάνονται νεκρώσεως¹⁴⁷².

βια'. Εγκράτεια τῆς γλώσσας

Ὁ κληρικὸς οφείλει ἐπίσης ὡς καλὸς χριστιανὸς νὰ συγκρατεῖ τὰ λόγια τοῦ καὶ νὰ ἀποφεύγει κάθε ἀνωφελὴ ἢ ψυχοβλαβὴ λόγο. Ερμηνεύοντας ὁ ἱερός Πατὴρ τὴν περὶ τῆς γλώσσης διδασκαλίᾳ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου, γράφει: Ἐν τῇ γλώσσᾳ πυρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας'. Μάλιστα μὲν ἐπειδὴ εὐστροφὸς οὖσα καὶ ῥάστη ευχερῶς πολλὰ λαλούσα κακά. Καὶ γὰρ καὶ κατηγορεῖ καὶ κακηγορεῖ καὶ ἐπιорκεῖ καὶ ψεύδεται καὶ ψευδομαρτυρεῖ, καὶ πολλοὺς ἀδίκως εἰς πυρ ἐμβάλλει, καὶ εἰς ξίφος καὶ εἰς πέλαγος ὠθεῖ. Κόσμον δὲ οἶδε καλεῖν ἡ Γραφή τὸ πλῆθος. Ὁ κόσμος', γὰρ φησιν, 'αὐτόν οὐκ ἔγνω', τούτ' ἐστὶ τὸ πλῆθος. Ἡ γλώσσα οὖν, φησὶν, ἡ πυρ ἐστὶ, πλῆθος ἀδίκως κατακαίουσα, ἡ πλῆθους πυρός ἀδίκου δοχείον. Επειδὴ δὲ πολλοὶ τὴ κακία συμπράττοντες καὶ τὴν ἀδικίαν σεμνύνοντες, δεινότατοι ὄντες ρητορεύειν ἐπὶ πράξεσι πονηραῖς καὶ παρανόμοις, λόγων ευπρέπειαν ἐχόντων οὐκ ἀπορούντες, λανθάνουσι καθ' ἑαυτῶν τὴν ψήφον τιθέμενοι, καὶ δείγμα τῆς ἑαυτῶν προαιρέσεως τῆς ἐπὶ τὰ φαύλα ρεπούσης διὰ τῶν λόγων τούτων ἐκφέρουσιν, ἴσως στηλιτεύων αὐτοὺς τούτ' ἔφη, 'Ἡ γλώσσα πυρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας', ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ὁ τῆς ἐγγλωττίας πυρσός, ὅταν τοὺς μεγάλα πταίοντας κοσμή, ἐγκαλλώπισμα δοκεῖ

1470 Σερήνω, βιβλ. Γ', ἀριθμ. τκε', P.G. 78, 985.

1471 Λεοντίῳ ἐπισκόπῳ, βιβλ. Α', ἀριθμ. ρνθ', P.G. 78, 289.

1472 Εὐτονίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σνζ', P.G. 78, 692.

της αληθείας. Χρή τοιγαρούν τη δεινότητι κεχρήσθαι ου προς το την κακίαν κοσμεῖν, ἀλλὰ προς το την αρετήν σεμνύνειν, την και χωρίς λόγων υπέρλαμπρον¹⁴⁷³.

Ένα από τα μεγάλα ολισθήματα της γλώσσας είναι και η κατάκριση. Να δούμε πώς την περιγράφει ο άγιος Ισίδωρος. Ἐλὶαν θαυμάζω, ὅπως νόσημα τυραννικόν και ανήμερον, ηδονῆς δε ἄμοιρον, κόλασιν δε ὠδίνον, κεκράτηκε μεν πάσης ηλικίας, χειρώσατο δε πάσαν ἀξίαν, ἐλυμήνατο δε πάσαν ευκοσμίαν. Ἐκαστος γαρ τα εαυτοῦ πταίσματα παρείς, μέγιστα ὄντα, τα των πέλας, ἐλάττονα ὄντα, πολλάκις δε και συγγνώμης ἀξία, πολυπραγμονεῖ, και λυπεῖται μεν περί των οικείων λογιζόμενος, ἀγάλλεται δε περί των αλλοτρίων διαλεγόμενος, και εις το τα των ἄλλων πολυπραγμονεῖν και καταδικάζειν δαπανά τον οικεῖον χρόνον. Και εαυτῷ μεν και τας ουκ ούσας απολογίας πορίζεται, των δε πλησίον πικρός και απαραίτητος κάθηται δικαστής, καν δοκεῖεν απολογίαις ευλόγοις πλουτεῖν. Χρή τοίνυν τους βουλομένους θεραπείαν τῷ τοιούτῳ επινοῆσαι νοσήματι, στρέφειν το της ψυχῆς ὅμμα ἀπό των αλλοτρίων ἐπὶ τα οικεία πλημμελήματα, και την γλώτταν ἐθίζειν μη κατά των πέλας, ἀλλὰ καθ' εαυτῶν καταφορικῶς λέγειν. Τούτο μεν γαρ δικαιοσύνην ὠδίνει (‘λέγε γαρ συ τας αμαρτίας σου πρότον, ἵνα δικαιωθῇς’), ἐκεῖνο δε μείζονα κατάκρισιν τίκει. Δεινόν γαρ και ἀπάσης ατοπίας ἐπέκεινα, τους μεγάλα πταίοντας, τοις ουδέν ἢ μικρά πλημμελοῦσιν επιτιμάν¹⁴⁷⁴.

Εάν λοιπόν η κατάκριση ἐναντίον λαϊκοῦ ἀποτελεῖ μεγάλη αμαρτία και πράγμα ἔκκολασιν ὠδίνον¹⁴⁷⁵, γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ἀκόμα χειρότερη είναι η κατάκριση ἐναντίον κληρικοῦ. Την ἀποφυγή της ιεροκατηγορίας και την καθαρότητα της γλώσσας ἀπό κακολογίες συνιστά ο άγιος Ισίδωρος σε έναν πρεσβύτερο. Ἐπειδὴ γέγραφας θαυμάζειν, ὅπως το ιεράσθαι Ζώσιμον, τον δοκούντα εἶναι πρεσβύτερον, δεινόν ὄν, ου δεινόν εἶναι δοκεῖ τῷ παρανόμῳ αὐτόν χειροτονήσαντι, φῆσαιμι, ὅτι αὐτός μεν ἀπό μισοπονήρου και φιλαγάθου τρόπου δικαίως ἀγανακτεῖς (ουδεῖς γαρ προς τούτο ἀντερεῖ), ἐγὼ δε σοι κακεῖνο παραινέσαι δίκαιον ὠήθην, καθάραν κακηγορίας την γλώτταν διατηρήσαι. Εἰ γαρ κακεῖνος μυρίων, ὡς γέγραφας, ἐστὶν ἀξίος θανάτων, μηδὲ τη τιμῇ βελτιωθείς, ἀλλ' ὅπλῳ κακίας τη ιερωσύνη χρησάμενος και τολμών τα ἀτόλμητα, διό και παρά του ἀδεκάστου κριτοῦ, εἰ μη γνωσιμαχήσειε, σφοδρότατας ἀπαιτηθήσεται δίκας (ου γαρ ἀδίκος ο Θεός), ἀλλ' οὖν το σαυτοῦ στόμα μιαίνειν ουκ εἴης δίκαιος, τας μιარὰς ἐκείνου πράξεις ἐκκωμῳδῶν¹⁴⁷⁵.

Δικαιολογώντας την ιερὴ ἀγανάκτηση κατά του επισκόπου Ευσεβίου, ο άγιος συμβουλεύει ἕναν ἐπίσκοπο να προτιμᾷ τη σιωπὴ και την ἐπιμέλεια της ψυχῆς. Η τιμωρία ἀνήκει στο Θεό που ἀνέχεται κάθε αμαρτωλό, για να τον οδηγήσει στη μετάνοια. Ἐποδέχομαι μεν σου τον θεῖον ζήλον, ὅτι την ιερωσύνην υβριζομένην ὑπὸ Ευσεβίου, του κατ' ἀντίφασιν της ευσεβείας οὕτως εαυτόν κεκληκότος, θεώμενος ἀγανακτεῖς. Εξ ὧν γαρ ιερωσύνης ἀνάξιος ὢν, ουκ οἶδ' ὅπως εις ταύτην εἰσεκώμασεν, εκ τούτων και τοις επιτυχούσιν αὐτὴν νέμει, εὖωνον και πεπατημένον πράγμα την θεῖαν λειτουργίαν ηγούμενος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῷ θεῷ και ἀδεκάστῳ ταῦτα ἀνήκει κριτὴ, τῷ νυνὶ μεν μακροθυμοῦντι,

1473 Ισίδωρω επισκόπῳ, βιβλ. Δ', ἀριθμ. ι', P.G. 78, 1057.

1474 Ευσταθίῳ διακόνῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρι', P.G. 78, 552.

1475 Αθανασίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρξβ', P.G. 78, 616.

ἴν' εἰς μετάνοιαν τοὺς πταίοντας ἀγάγη, ὕστερον δὲ οὐκ οἴσονται τὰ γιγνόμενα, ἀλλ' ἀφορήτους οριοῦντι τὰς κολάσεις, εαυτῶν ἐπιμελόμενοι τὰς ψυχάς, ἄγωμεν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τι ἐκ τοῦ παρρησιάσασθαι κέρδος, οὐδενὶ ἀν παρεχώρησα, καίτοι διὰ τοῦτο πολλάκις ἐπιβουλευθεῖς. Ἀλλ' ἐπειδὴ σιγῆς ὁ καιρὸς, ἀναμείνωμεν τὸν κριτὴν''¹⁴⁷⁶. Στον ἴδιο ἐπίσκοπο γράφει ὅτι οὐ κωμωδεῖν, ἀλλὰ καταθρηνεῖν οφείλεις Εὐσέβιον τε καὶ Χαιρήμονα καὶ Ζώσιμον, τοὺς, ὡς γέγραφας, κορυφαιοτάτους τῶν κακῶν καὶ μηδενὶ υπερβολὴν καταλείψαντας. Εἰ δὲ καὶ Εὐστάθιος καὶ Μάρων, τοῖς ἰχνεσιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες, οὐδέπω μὲν ἀμιλληθῆναι δεδύνηται, δῆλοι δὲ εἰσι καὶ υπερβαλόμενοι, εἰς ευχὴν τρεψοίμην, ὥστε κακείοις καὶ τούτοις μετὰγνωσιν ὥσπερ ἐκ μηχανῆς τινος ἐπιφανῆναι. Τάχα πῶς, εἰ καὶ μὴ ἀναμαχέσασθαι δυνηθεῖεν τὰς τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἡττας, ἀλλὰ καὶ παραμυθία τις αὐτοῖς ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις βασανιστηρίοις τεχθεῖη''¹⁴⁷⁷.

Ὡστόσο ὁ ἐν ἀγάπῃ γενόμενος ἔλεγχος πῶς ἀποσκοπεῖ στὴ μετάνοια καὶ ὄχι στὴ διακωμώδηση τοῦ ἐλεγχομένου δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ κατάκριση ἢ ολίσθημα τῆς γλώσσας. Τὴ λεπτὴ ἰσορροπία μετὰ τῆς ἱεροκατηγορίας καὶ τοῦ ἐλέγχου κρατᾷ ὁ ἅγιος, διότι ἀποφεύγει τὴν πρώτη καὶ ἀσπάζεται τὸν δεύτερο. Κινούμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθεῖ μὲ τὸν ἔλεγχον νὰ διορθώσει τοὺς ἀμαρτάνοντας κληρικοὺς. Ὅσκειν μὲν μοι γράφειν ὁ κάλαμος, ἀπερ οὐδέ μαθεῖν ἐβουλόμην, ἐπειδὴ δὲ χρή καὶ τοὺς εἰς ἀκροτάτην κακίαν ἐληλακότας ἀνακαλεῖσθαι, γράφω ὅπως παύσησθε ὡς ἐγὼ μὲν οὐκ ἀν εἶποιμι, διὰ τὸ μὴ μολύναι τὴν γλῶτταν, αὐτοὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅπως διαπράττεσθαι τολμάτε''¹⁴⁷⁸. Ἀπὸ ἀγάπῃ κινούμενος δὲν ἀπαριθμεῖ τὶς πράξεις τῶν ἀμαρτανόντων κληρικῶν, ἀλλὰ τοὺς ζητᾷ νὰ μετανοήσουν. Ὅτι ἐγὼ δὲ αὐτὰ [τὰ πλημμελήματα ὑμῶν] οὐ φράσω, δυοῖν ἔνεκεν. Οὔτε γὰρ βούλομαι μολύναι τὴν γλῶτταν, οὔτε, εἰ βουλοίμην, δυναίμην. Οὕτως ἅπαντα λόγον υπερβαίνει. Ὑμῶν οὖν ἐστὶ σκοπεῖν, ὅπως παύσησθε τῶν τοιούτων δραμάτων, ἃ καὶ τοὺς λέγοντας ἐρυθριᾶν παρασκευάζει''¹⁴⁷⁹. Μὲ συντομία καὶ σεμνότητα ὁ ἱερός Πατὴρ ἐλέγχει συμπρεσβύτερό του γιὰ τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας. Ὅτι ἐχρὴν μὲν νεανικώτερον ἐκτραγωδηθῆναι τὰς σὰς πράξεις, τάχα καὶ οὕτως ἐρυθρίασας, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ χρή τοὺς σεμνότητος ἀντιποιομένους μολύνειν εαυτῶν τὰς γλῶττας, τάχιστα καὶ εὐπρεπέστατα λελεξέται, ὅτι μεγάλων κακῶν αἰτιαὶ εἰσιν αἱ μετὰ γαστέρα ἡδοναί''¹⁴⁸⁰.

Σε πρεσβύτερο πῶς κατηγορήθηκε ἀδίκῃ καὶ μάλιστα ἀπὸ κληρικό ὁ ἱερός Πατὴρ προτρέπει νὰ μὴ ἀπαντήσῃ στὴν ἱεροκατηγορία μὲ ἱεροκατηγορία. Ὅτι συ φιλοσόφει. Οὕτω γὰρ κακείνον ἀμύνασθαι δυνήσῃ. Οὐδὲν γὰρ οὕτω κολάζει τοὺς υβριστάς, ὡς τῶν υβριζομένων ἀνεξικακία, καὶ ἀρίστην ψήφον παρὰ πᾶσιν ἀποῖση, καὶ τὰ λεγόμενα ψευδῆ ἐπιδείξεις. Τὸ γὰρ ἀγανακτεῖν καὶ δυσχεραίνειν, τοῦ ἀληθεῖς εἶναι τὰς ὕβρεις, τὸ δὲ καταγελᾶν αὐτῶν, τοῦ μηδὲν συνειδέναι πονηρὸν ἀποδείξῃς ἐστὶν ἐναργεστάτη''¹⁴⁸¹. Ὅταν ἔμαθε ὁ ἅγιος ὅτι

1476 Λαμπετίω ἐπισκόπῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. ρκβ', P.G. 78, 561.

1477 Λαμπετίω ἐπισκόπῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. υἱβ', P.G. 78, 1608.

1478 Μαρτινιανῷ, Μάρωνι, Ζωσίμῳ, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4ε', P.G. 78, 724.

1479 Ζωσίμῳ, Μάρωνι, Χαιρήμονι, Εὐσταθίῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. τογ', P.G. 78, 1549.

1480 Ζωσίμῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Ε', ἀριθμ. φζ', P.G. 78, 1617.

1481 Εὐσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', ἀριθμ. σ4στ', P.G. 78, 724.

ο παραλήπτης της επιστολής δεν τήρησε τη συμβουλή του, του έγραψε και δεύτερη επιστολή: 'Ει δ' η μνήμη των λεχθέντων ανάπτει το πυρ, το πεφιλοσοφηκέναι σε μάλλον ευφραίνεται και εν γαλήνῃ διατηρείτω. Ου γαρ τί εκείνω πρέπει ακούσαι, αλλά τί σοι πρέπει ειπεῖν λογίσασθαι δίκαιος αν εἴης. Μη τοίνυν, εκείνω φιλονεικῶν, σαυτόν καθύβριζε, μηδέ τον βίον εκείνου εκκωμωδῶν, την σαυτοῦ γλώτταν μολύνεσθαι παρασκεύαζε, αλλ' εις τέλος φιλοσόφει. Τούτο γαρ σοι μυρίον κλέος γεννήσει'¹⁴⁸².

1482 Ευσταθίῳ πρεσβυτέρῳ, βιβλ. Β', αριθμ. σ'ζ', P.G. 78, 725.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κατά την ημετέραν δύναμιν προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε την ποιμαντική βίβλο του αγίου Ισιδώρου Πηλουσιώτου. Οι απόψεις του ιερού Πατρός συμπίπτουν με τις απόψεις των προ αυτού και των μετά αυτόν μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας. Ἐπὼς γὰρ οὐ;''¹⁴⁸³. Αυτό βέβαια εξηγείται από την παρουσία αυτού του ιδίου Αγίου Πνεύματος στην καρδιά και στην

¹⁴⁸³ Ζωσίμω πρεσβυτέρω, βιβλ. Β', αριθμ. οε', P.G. 78, 517.

σκέψη των αγίων. Σύμφωνα λοιπόν με όλους τους πνευματοφόρους άνδρες ὅη ιερωσύνη δεν είναι κοσμικό επάγγελμα για προσπορισμό χρημάτων, τιμών και ανέσεων για ιδιοτελή απόλαυση των όποιων πλεονεκτημάτων. Είναι σταυρός και θυσία, ακοίμητη παρουσία και ανάλωση, σωματική και ψυχική, υπέρ των ποιμαινομένων, εγκατάλειψη όλων των κοσμικών επιδιώξεων και ωφελημάτων, προσωπικός πνευματικός καταρτισμός και κατόρθωση της αρετής σε τέτοιο βαθμό, ώστε στη ζωή του ιερέως να μην υπάρξει τίποτε κίβδηλο, όλα να είναι από πολύτιμα πνευματικά υλικά, τίποτε χάλκινο ή κατωτέρας ποιότητας, ‘μηδαμού κίβδηλον ηχείν ή υπόχαλκον μηδέ τι φέρειν εν εαυτώ ύλης της χείρονος’¹⁴⁸⁴.

Ο ιερεύς πλησιάζει τον Θεόν, που υπερέχει σε καθαρότητα από κάθε υλική και άυλη φύση, είναι ο μόνος λαμπρός και φωτεινός, γι’ αυτό πρέπει να είναι και αυτός καθαρός. Δεν είναι αρκετό απλώς να μην είναι κακός, αλλά πρέπει να είναι υπερβολικά καλός, να υπερέχει στην αρετή, όσο υπερέχει όλων των άλλων αξιωμάτων το αξίωμα της Ιερωσύνης. Πρέπει να έχει φθάσει στην ακρότητα, στο τέλειο της αρετής, για να μπορέσει να ελκύσει τους πολλούς προς τη μεσότητα και το μέτριο. Ιερείς πρέπει να γίνονται ‘όσοι των πολλών εισιν ανωτέρω κατ’ αρετήν και την προς τον Θεόν οικείωσιν, λόγον ψυχής προς σώμα ή νου προς ψυχήν έχοντες’¹⁴⁸⁵.

Η παραμικρή κακία του ποιμένου μεταδίδεται πολύ εύκολα στο ποίμνιο, γιατί ως προς αυτό πλεονεκτεί η πονηρία από την αρετή, την μιμούνται εύκολα οι πολλοί, και είναι το πιο εύκολο πράγμα να γίνει κανείς κακός, ενώ είναι σπάνια η απόκτηση της αρετής και πολύ ανηφορικός ο δρόμος, ακόμα και αν υπάρχει βοήθεια και πρόκληση.

Νομοθετημένη και θεσπισμένη από τον ίδιο τον Θεό η ιερωσύνη έχει μοναδικό και υψηλό στόχο ‘πετρώσαι ψυχήν, αρπάσαι κόσμου και δούναι Θεώ και το κατ’εικόνα ή μένον τηρήσαι ή κινδυνεύον χειραγωγήσαι ή διαρρυνέν ανασώσασθαι, εισοικίσαι τε Χριστόν εν ταις καρδίαις δια του Πνεύματος και το κεφάλαιον, Θεόν ποιήσαι και της άνω μακαριότητος τον της άνω συντάξεως’¹⁴⁸⁶.

Τα κοσμικά επαγγέλματα, λέγει ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος, μπορούν να τα ασκήσουν πολλοί, όχι μόνον άνδρες αλλά και γυναίκες. Όταν όμως πρόκειται για το ιερατικό αξίωμα και την ανάληψη ευθύνης για τη σωτηρία τόσων ψυχών, προστά στο δύσκολο αυτό εγχείρημα πρέπει όλες οι γυναίκες να υποχωρούν, αλλά και οι περισσότεροι από τους άνδρες · να αναλαμβάνουν δε αυτήν την ευθύνη ‘οι πολλώ τω μέτρω πλεονεκτούντες απάντων και υψηλότεροι των άλλων κατά την της ψυχής αρετήν όντες’.

Οι υψηλές αυτές προδιαγραφές και απαιτήσεις δικαιολογούνται από το μεγαλείο και το ύψος της Ιερωσύνης και από την αξία των πραγμάτων που τίθενται σε κίνδυνο, όταν ο ιερεύς είναι ανάξιος’¹⁴⁸⁷.

Ο άγιος Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης χρησιμοποιώντας τον αριστοτεχνικό κάλαμό του εμποτισμένο από το μελάνι της Αγίας Γραφής και των χρυσοστομικών κυρίως συγγραμμάτων, αλλά και από το Άγιο Πνεύμα με το οποίο διαρκώς

1484 Γρ. Θεολόγου, Απολογητικός 10, ΕΠΕ 1, 86.

1485 Γρ. Θεολόγου, Απολογητικός 3, ΕΠΕ 1, 76.

1486 Γρ. Θεολόγου, Απολογητικός 22, ΕΠΕ 1, 100-102.

1487 Θ. Ζήση, Κακή υπακοή, σσ. 89-91.

ζούσε και από το οποίο εμπνεόταν, περιέγραψε με ζωηρότατα χρώματα το ύψος, τις δυσκολίες και τους κινδύνους της ιερωσύνης, τις αρετές και τα καθήκοντα του ιερέως. Βαθύτατος γνώστης της επιστήμης των επιστημών και της τέχνης των τεχνών μάς άφησε ανεκτίμητο πνευματικό θησαυρό και αθάνατη κληρονομιά. ἘΑι επιστολαί του τρισμακαριστού θείου πατρός δύνανται καθ' ημάς να δημιουργήσουν θαύματα εντός ημών και δι' ημών εντός της Εκκλησίας ολοκλήρου, εάν θα τύχωσι της δεούσης προσοχής εκ μέρους όλων. Η Εκκλησία δέον να ευρίσκεται πάντοτε εις το δι' ό την προώρισεν ο θεός αυτής ιδρυτής ύψος, και τούτο θα επιτυγχάνεται μόνον εφ' όσον και οι την ιερωσύνην κεκληρωμένοι διατηρούσιν αυτήν εις το ύψος εκείνο όπερ απαιτούσιν οι του Παύλου θεοδίδακτοι νόμοι, ως υποδεικνύουσι και αι του Πηλουσιώτου καθαραί, ζωηραί και ισχυραί επιστολαί''¹⁴⁸⁸.

Ολοκληρώνουμε την εργασία μας με την ισιδώρεια σκέψη και ευχή ενός επισκόπου θαυμαστού του Αλεξανδρινού Πατρός: ἘΗ ιερωσύνη είναι υψίστη αποστολή. Αν είχαμε ιερείς όπως τους θέλει ο Θεός, διαφορετική θα ήταν η κατάσταση στον τόπο μας. Κανένας άλλος δεν μπορεί να ευεργετήση τον τόπο τόσο πολύ, όσο ένας πιστός και δραστήριος ιερεύς. Είναι το φως και το αλάτι της κοινωνίας. Ας παρακαλούμε το Θεό να δίνη αγίους ιερείς''¹⁴⁸⁹.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Γρ. Θεολόγου, Απολογητικός... Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπαντα τα έργα, ΕΠΕ 1, εκδ. οίκος Ελευθ. Μερετάκη ἘΤο Βυζάντιον', Πατερικές εκδόσεις ἘΤρηγόριος ο Παλαμάς', Θεσσαλονίκη 1975.

Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Επιστολαί, P.G. 78, 177-1645.

———, Ἐπαντα τα έργα, Επιστολές, ΕΠΕ, τόμ. 1-5, εκδ. οίκος Ελευθ. Μερετάκη ἘΤο Βυζάντιον', Πατερικές εκδόσεις ἘΤρηγόριος ο Παλαμάς', Θεσσαλονίκη 2000.

Ι. Χρυσοστόμου, Ἐπόμνημα... Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ἐπόμνημα εις την Α'

1488 Χρυσ. Ζαφειροπούλου, Η ιερωσύνη, 172, 174. Τη γνώμη του βλ. εν Ι. Χαλκίτη, Η χρήσις, σσ. 32-33.

1489 Αυγ. Καντιώτου, Ορθόδοξος Νάός, σ. 207.

Προς Τιμόθεον επιστολήν, ομιλία ΙΑ΄, ΕΠΕ
23, 290, P.G. 62, 553.

Νικοδ. Αγιορείτου, Συναξαριστής... Νικοδήμου Αγιορείτου, *Συναξαριστής των
δώδεκα μηνών του ενιαυτού*, τόμ. Γ΄,
εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη.

———, *Αόρατος*... ———, *Αόρατος Πόλεμος*, ε΄ έκδοση,
εκδόσεις Νεκτ. Παναγόπουλου.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Βακάρου, Δ., *Η ιερωσύνη*... Βακάρου Δ., πρωτοπρεσβυτέρου, *Η ιερωσύνη
στην εκκλησιαστική γραμματεία των πέντε
πρώτων αιώνων*, διδακτορική διατριβή,
Θεσσαλονίκη 1986.

Γαλανού, Μ., *Οι βίοι*... Γαλανού Μιχ., *Οι βίοι των αγίων*, τεύχ. β΄, Μην
Φεβρουάριος, Αθήναι 1950.

Γκίκα, Αθ., *Μαθήματα*... Γκίκα Αθ., πρωτοπρεσβυτέρου, *Μαθήματα
ποιμαντικής*, Θεσσαλονίκη 1997.

Διαμαντοπούλου, Αδ., 'Ισίδωρος', τόμ... Διαμαντοπούλου Αδ., 'Ισίδωρος ο
Πηλουσιώτης', *Νέα Σιών*, τόμ.
20(1925) και τόμ. 21(1926),
Ιεροσόλυμα 1925.

Δράγα, Γ., 'Ο άγιος Ισίδωρος'... Δράγα Γ., πρωτοπρεσβυτέρου,
'Υπόμνημα της παρούσης
ελληνικής εκδόσεως,
Εισαγωγικά, Ο άγιος
Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης',
P.G. 78, επιμέλεια Ιωάννου
Διώτη, Κέντρον Πατερικών
Εκδόσεων, Αθήναι 1987.

Ενισλείδη, Χρ., *Βίος*... Ενισλείδη Χρ., *Βίος-πολιτεία και ακολουθία των
αγίων*
Ισιδώρων του Πηλουσιώτου και του εν Χίω, Αθήναι
1952.

Ζαφειροπούλου, Χρυσ., *Η ιερωσύνη*... Ζαφειροπούλου Χρυσ., *Η ιερωσύνη
κατά τον Ισίδωρον Πηλουσιώτην*,
εναίσιμος επί πτυχίω διατριβή, Ι. Θ.

Σχολή Χάλκης 1959.

Ζήση, Θ., Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης... Ζήση Θεοδ., πρωτοπρεσβυτέρου,
Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης,
 εκδόσεις Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη
 1997.

———, Κακή υπακοή... ———, *Κακή υπακοή και αγία ανυπακοή*,
 εκδόσεις Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη
 2006.

———, ‘‘Ο απόστολος Παύλος’’... ———, ‘‘Ο απόστολος Παύλος ως
 πρότυπο ποιμένος εις τα περί
 ιερωσύνης έργα των Πατέρων’’,
Θεοδορμία, 2(2008).

———, Ο απόστολος Παύλος... ———, *Ο απόστολος Παύλος-Πατερική
 θεώρηση*, εκδόσεις Βρυέννιος,
 Θεσσαλονίκη 2004.

Θεοδωρούδη, Γ., ‘‘Ιερείς’’... Θεοδωρούδη Γ., ‘‘Ιερείς και μοναχοί κατά τον
 άγιο Ευστάθιο Θεσσαλονίκης’’, *Η Ιερωσύνη
 κατά τους Πατέρας της Εκκλησίας*, εκδ. Ι. Μητρ.
 Δράμας, Δράμα 1999.

Καντιώτου, Αυγ., Ποικίλα... Καντιώτου Αυγ., Μητροπολίτου Φλωρίνης,
Ποικίλα, έκδοσις ‘‘Ο Σταυρός’’, Αθήνα 2000.

———, Εγκύκλιος, Σάλπιγξ... ———, ‘‘Εγκύκλιος υπ’ αριθμ.
 φνζ’, 14-10-1999 προς τον κλήρον
 και τον λαόν’’, *Σάλπιγξ*
Ορθοδοξίας, αριθμ. τεύχους 356,
 Δεκ. 1999.

———, Κηρύξατε... ———, *Κηρύξατε το Ευαγγέλιον*, έκδοσις Ο
 Σταυρός, Αθήναι 1987.

———, Ακολουθεί μοι... ———, *Ακολουθεί μοι*, εκδόσεις Ο
 Σταυρός, Αθήναι 1970.

———, Οι χριστιανοί... ———, *Οι χριστιανοί στους έσχατους
 καιρούς*, Κοζάνη 2006.

———, Ορθόδοξος Ναός... ———, *Ορθόδοξος Ναός*, εκδόσεις Ο
 Σταυρός, Αθήναι 1992.

———, Έξω κλήρον-νέον κλήρον ———, *Έξω κλήρον, νέον*

κλήρον, ομιλία σε
μαγνητοταινία, Αθήνα 1972.

Καραμαντζάνη, Αθην., Ο εαυτός μας... Καραμαντζάνη Αθηνάγ.,
αρχιμανδρίτου, *Ο εαυτός μας και... ο
άλλος εαυτός μας (ερεθίσματα
ιερατικής αυτογνωσίας)*, εκδ. β',
2003.

Κορναράκη, Ι., *Η εν ταις επιστολαίς Ισιδώρου...* Κορναράκη Ιω., *Η εν ταις
επιστολαίς Ισιδώρου του
Πηλουσιώτου περιεχομένη
ποιμαντική ψυχολογία*,
Αθήναι 1958.

Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 1, Μόσχα 1978.

Μηναίον... *Μηναίον Φεβρουαρίου*, εκδ. Αποστολικής Διακονίας
Εκκλησίας Ελλάδος, Αθήναι.

Μπαλάνου, Δ., *Οι Πατέρες...* Μπαλάνου Δ., *Οι Πατέρες και συγγραφείς της
αρχαίας Εκκλησίας*, Αθήναι 1961.

———, *Ισίδωρος...* ———, *Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης*, Αθήναι 1922.

Μπόνη, Κ., *Πατρολογία...* Μπόνη Κ., *Πατρολογία*, τεύχ. Γ', Αθήναι.

Οικονόμου, Κ., του εξ Οικονόμων, *Περί των Ο'...* Οικονόμου Κωνσταντίνου
του εξ Οικονόμων,
πρεσβυτέρου, *Περί των Ο'
ερμηνευτών της Παλαιάς
Θείας Γραφής*, τόμ. Δ',
Αθήναι αωμθ'.

Παπανικολάου, Αθ., *Η περί ιερωσύνης...* Παπανικολάου Δ. Αθ., *Η περί
ιερωσύνης διδασκαλία του αγίου
Συμεών Θεσσαλονίκης,
διδαστορική διατριβή*, έκδ. Ι.
Μητροπόλεως Ιερισσού, Αγίου
Όρους και Αρδαμερίου,
Θεσσαλονίκη 1985.

Παπαρνάκη, Αθ., *''Εισαγωγή''...* Παπαρνάκη Αθ., *Εισαγωγή, Ισιδώρου
Πηλουσιώτου, Άπαντα τα έργα*, Επιστολές,
ΕΠΕ, τόμ. 1, εκδ. οίκος Ελευθ. Μερετάκη
'Το Βυζάντιον', Πατερικές εκδόσεις

‘Γρηγόριος ο Παλαμάς’, Θεσσαλονίκη
2000.

Πιτσίλκα, Αχ., Βίος... Πιτσίλκα Αχ., *Βίος αγίου Ισιδώρου του Πηλουσιώτου*,
εκδ. Ορθόδοξος Κυψέλη, Θεσσαλονίκη.

Σάκκου, Στ., και Κουτλεμάνη, Π., ‘Πίναξ’... Σάκκου Στ. και Κουτλεμάνη Π.
‘Πίναξ χωρίων της Αγίας
Γραφής’, P.G. 78.

Φανουργάκη, Β., ‘Περί ιερωσύνης’... Φανουργάκη Β., ‘Περί ιερωσύνης
εκκλησιαστική γραμματεία’, *Η
ιερωσύνη κατά τους Πατέρες της
Εκκλησίας*, εκδ. Ι. Μητρ. Δράμας,
Δράμα 1999.

Φιλ. Τσερνιγόβου, Ιστορική... Φιλαρέτου, αρχιεπισκόπου Τσερνιγόβου,
*Ιστορική διδασκαλία περί των Πατέρων της
Εκκλησίας*, τόμ. Γ’, Ιεροσόλυμα 1887.

Φούσκα, Κ., Θέματα... Φούσκα Κ., πρωτοπρεσβυτέρου, *Θέματα Πατρολογίας*,
εκδ. Συμμετρία, Αθήνα 1994.

———, Θεηγόροι... ———, *Θεηγόροι οπλίται, οι Πατέρες και
εκκλησιαστικοί συγγραφείς από τον 325-750 μ. Χ.*,
Αθήναι 1975.

———, Ο άγιος Ισίδωρος... ———, *Ο άγιος Ισίδωρος ο Πηλουσιώτης,
με ειδική αναφορά στη χρήση και ερμηνεία
της Καινής Διαθήκης*, Αθήνα 1994.

———, ‘Ο επίσκοπος’... ———, ‘Ο επίσκοπος και το διακόνημά
του κατά τη διδασκαλία του αγίου Ισιδώρου
του Πηλουσιώτου’, *Κοινωνία*, τεύχ. 2, έτος
ΛΔ’(1991).

———, ‘Η ιερωσύνη’... ———, ‘Η ιερωσύνη κατά τον Ισίδωρο
Πηλουσιώτη’, *Χαριστήριος Τόμος εις τον
γέροντα Μητροπολίτην πρ. Φλωρίνης,
Πρεσπών και Εορδαίας κ. Αυγουστίνον
Καντιώτην*, εκδ. Ι. Μητρόπολις Φλωρίνης,
Φλώρινα 2004.

Φυτράκη, Ανδρ., Οι πολιτικοί... Φυτράκη Ανδρ., *Οι πολιτικοί και
εκκλησιαστικοί άρχοντες κατά Ισίδωρον τον
Πηλουσιώτην*, Μυτιλήνη 1936.

Χαλκίτη, Ι., Η χρήση... Χαλκίτη Ιω., πρωτοπρεσβυτέρου, *Η χρήση της Καινής Διαθήκης εις τας επιστολάς του αγίου Ισιδώρου του Πηλουσιώτου*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1997.

Χρήστου, Π., Εκκλησιαστική Γραμματολογία... Χρήστου Π., *Εκκλησιαστική Γραμματολογία, Πατέρες και Θεολόγοι του Χριστιανισμού*, τόμ. Α', εκδ. Κυρομάνου.

———, Ελληνική Πατρολογία... ———, *Ελληνική Πατρολογία, Περίοδος Θεολογικής ακμής Δ' και Ε' αιώνες*, τόμ. Γ', εκδ. Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών.

Janin, R., 'Ισίδωρος'... Janin R., 'Ισίδωρος Πηλουσιώτης', *ΘΗΕ*, τόμ. 6, Αθήναι 1962 κ.ε..

Smhmid, P. A., Die Christologie Isidors... Smhmid P. A., Die Christologie Isidors von Pelusium, Par 2(1948).

Smith, M., 'Βίος'... Smith M., 'Βίος του αγίου Ισιδώρου', P.G. 78.